

Țărani, boli și vindecători în perioada comunistă

Mărturii orale

Volumul I

Elena Bărbulescu (coord.)

**Constantin Bărbulescu, Mihai Croitor Ciprian
Pavel Moldovan, Alexandru Onojescu, Alina Ioana
Șuta**

EDITURA MEGA Cluj-Napoca 2010

Lucrare finanțată din grantul CNCSIS, tip Idei, cod: 1647, cu titlul „Receptarea modernizării sistemului sanitar în România comunistă de către lumea rurală (1948 - 1989)” e Autorii, 2010

ISBN GENERAL - 978 - 606 - 543 - 118 - 8 ISBN

VOL. I - 978 - 606 - 543 - 119 - 5

Editura MEGA Cluj-Napoca www.editura mega.ro

Introducere

Volumul de față concentrează în paginile sale o serie întreagă de mărturii culese prin metoda clasică a interviului, privitoare la un subiect neabordat până astăzi: ce cred țăranii despre sistemul sanitar din perioada comunistă. În plus tot acest material, sunt câteva sute de pagini, poate constitui cu succes o arhivă pe un subiect dat. Acest volum este primul dintr-o serie de două și conține de facto o selecție de interviuri efectuate în trei sate din județul Cluj. Așa cum a fost gândit inițial, au fost luate în calcul în primul rând persoanele vârstnice din satele respective, cele care aveau aproximativ douăzeci de ani la momentul instaurării comunismului în țara noastră; în al doilea rând însă, ne-am gândit să încercăm să obținem și informații de la persoane mult mai tinere care deși astăzi la vârsta maturității în acea perioadă erau copii sau adolescenți.

Din punct de vedere metodologic, am preferat metoda anchetei orale directe, în acest scop, împreună cu Constantin Bărbulescu, am purces la redactarea unui

chestionar privind problematica în discuție. În mod real însă chestionarul a fost gândit și folosit mai mult ca un ghid general decât într-un sens de aplicare ad literam. Așadar am ajuns astfel ca metoda anchetei structurate să fie foarte mult combinată și chiar să lase un spațiu foarte larg istoriei de viață, desigur având ca focus o problemă de sănătate din trecutul sau prezentul apropiat. Spun acest lucru întrucât atunci când persoanele intervievate au ținut să povestească un subiect relevant din punctul de vedere al topicii cercetării noastre, dar care făcea referire mai mult la perioada de după 1989 am lăsat totuși acea povestire să fie relatată, de dragul subiectului relatat și mai ales al relevanței acestuia.

Avem astfel în acest volum narațiuni care conțin experiențele proprii sau ale apropiaților persoanelor intervievate cu referire directă la situațiile de boală și vindecare, dar și a actanților principali implicați în aceste procese. Sunt prezentate legăturile țăranilor cu un sistem medical impus de la centru, dar și cu un sistem paralel pe care-l putem numi premodern. Toată această încercare a regimului comunist de a-i face pe țărani să apeleze la medici sau instituțiile sanitare create în această perioadă ne apare la o simplă lectură a acestor narațiuni ca fiind sortită eșecului. Deși tot acest arsenal comunist a fost în genere destul de bine gândit în acțiunea lui, dezavantajul a constat pur și simplu în ignorarea deliberată a backgroundului cultural al acestei clase sociale. Aici se află cred eu principala cauză a eșecului. Impunerea prin forță a unor deziderate nu poate avea consecințe majoritar pozitive. S-a ajuns astfel în această situație, la o rezistență din partea țăranilor la tot sau aproape tot ceea ce venea prin această filieră normativă, de la refuzul vaccinului ca să dau un exemplu cât mai la extremă, până la refuzul unor tratamente sau a spitalizării chiar și în situațiile cele mai dramatice, cum ar fi nașterea sau cancerul. Avem așadar multe relatări ale unor nașteri ce au avut loc acasă, de multe ori parturienta fiind chiar singură acasă; avem relatări despre persoane care au refuzat să fie internați în

spital chiar dacă sufereau la momentul respectiv de o formă gravă de cancer. Chiar dacă aceste lucruri par șocante pentru generația de astăzi, ele făceau – în unele cazuri încă fac – parte dintr-un univers cultural rural premodern. Persoanele interviewate care au trecut prin aceste experiențe sunt cele care au ales să *reziste* unui sistem abuziv, chiar dacă acesta venea cu măsuri gândite ca fiind benefice. Pentru femeile dar și bărbații de la țară, educați după alte principii, toate aceste măsuri constituiau o impietate la adresa însăși a modului lor de existență. De aceea au ales să refuze. Cum au trecut peste acest refuz? Cu foarte multă greutate unii, iar alții după cum vă veți convinge după lectura unor interviuri, nu au trecut nici astăzi peste el.

Pe de altă parte, toată această modernizare medicală forțată, pentru că în realitate despre acest lucru este vorba, a 'răscolit' din temelii foarte multe alte aspecte: relațiile din interiorul familiei, viața de zi cu zi, negocierile matrimoniale, alimentația... În sine tot acest sistem nou vine cu impunerea unor noi perspective față de tot și toate, față de percepția bolii dar și față de modul în care aceasta poate fi tratată și vindecată. În plus, aceasta aduce și o nouă perspectivă asupra corpului, asupra propriului corp în general, asupra corpului bolnav în particular. Tot acest trend de sus în jos încearcă și reușește chiar la un moment să *creeze* bolnavi, dacă privim cu atenție relatările. Înainte erau sănătoși, astăzi sunt bolnavi. O răsturnare mai serioasă de situație nici că se putea produce.

Evident, toată această paletă de acțiuni venite dinspre regimul comunist se constituie într-o amenințare și este privită ca atare. De aici apare contrareacția. Rezistența. Persoanele refuză intervenția medicului dar o caută în continuare, sau încep să o caute pe cea a vindecătorilor populari: moașa, preotul, descântătoarea, vrăjitoarea. Aceasta nu se întâmplă numai pentru că așa le este mai comod, ci tocmai pentru că vindecarea din această direcție vine ca un răspuns în aceeași cheie de înțelegere a problemei de rezolvat. Boala lor nu este o

defecțiune așa cum ar putea fi privită prin prisma abordărilor mecaniciste moderne în care corpul este asemenea unui mecanism, ci este cu precădere o pedeapsă divină. Pedeapsa survine însă atât în urma unor greșeli personale dar poate fi și rezultatul unei greșeli colective de genul „lumea este rea astăzi și de aceea Dumnezeu trimite boli pe pământ” ceea ce duce vindecarea la un nivel în care totul devine imponderal. Mai mult, boala poate fi rezultatul unei acțiuni negative, a vecinului, consăteanului, prietenului etc, care au fost la rândul lor deranjați de acțiunile bolnavului, sau din invidie, transferând astfel boala dintr-un cerc corporal, singular, individual într-un cerc colectiv al relațiilor sociale. La acest capitol însă cele mai multe situații sunt cele oferite de vrăjile de dragoste, în sensul că protagoniste sunt majoritatea femei și sunt de fapt victimele altor femei care le râvnesc bărbatul.

Indiferent de cauzalitate, cheia de înțelegere a situației de criză este cu totul alta decât cea oferită sau cerută de sistemul medical modern, făcând astfel ca legătura de comunicare între cele două lumi: medicală și țărănească să fie întreruptă sau chiar tăiată complet la un anumit moment dat.

Volumul conține un număr de 35 de interviuri ce corespund mai multor informatori întrucât în interiorul unora dintre aceste interviuri discuția se poartă cu două sau mai multe persoane aflate de față, cu multe situații de dublete soț-soție. În această situație am optat ca persoana care vorbește cel mai puțin să aibă relatarea redactată cu caractere subliniate, în vreme ce interlocutorul considerat principal are relatarea redactată cu caractere normale. Întrebările și intervențiile anchetatorilor sunt redactate folosind caractere italice. Denumirile localităților și numele persoanelor intervievate, din motive deontologice, sunt redate prin inițiale dar nu cele reale ci altele alese în mod aleator. Atunci când se menționează numele unei localități urbane din apropiere în care au ajuns de obicei la spital am preferat să transcriem simplu prin cuvântul *oraș* tot din rațiuni de păstrare a discreției. Am optat pentru

acest lucru întrucât experiențele relatate sunt extrem de intime în foarte multe cazuri dar și unice, ceea ce le face recognoscibile pentru persoanele ce locuiesc în aceeași localitate. Pe de altă parte în câteva situații a fost chiar opțiunea persoanei intervievate de menținere a discreției privitoare la identitatea povestitorului. Din punct de vedere formal am încercat să păstrăm cât mai nealterat vorbirea locală, fără însă a reda vorbirea printr-o transcriere dialectală, care ar fi îngreunat lectura. Atunci când povestitorul are frânturi de cuvinte sau elipse în propozițiile pe care le formulează și care sunt inteligibile pentru o situație de comunicare orală dar neinteligibile pentru varianta scrisă, am optat să scriem între paranteze drepte cuvintele care ajută la înțelegerea sensului. Am renunțat la liniuța de dialog întrucât interviurile s-au desfășurat mai mult asemeni unor discuții libere decât unui dialog bazat pe întrebări și răspunsuri.

În concluzie, acest volum, rezultat al unei munci de echipă¹, în care anchetele de teren și transcrierea materialului rezultat au fost realizate de Elena Bărbulescu, Constantin Bărbulescu, Ioana Alina Șuta, Alexandru Onojescu, Mihai Croitor, Ciprian Pavel Moldovan, deschide noi perspective de cercetare. Sperăm ca în viitor, cercetătorii ce-l vor folosi în realizarea subiectelor lor să se aplece cu onestitatea științifică și mai ales cu delicatețea necesară având în vedere natura cât se poate de intimă a unor relatări.

Elena Bărbulescu

Interviul nr. 1

Femeie născută în 1941 O vecină, născută în 1946

Intervențiile vecinei sunt subliniate în text

Dumneata când ai fost mică, ai fost bolnavă?

Am fost. Am avut aprindere de plămâni și numa' cu sirop de zmeură m-o vindecat. De la un preot. Nici de-ăla nu pe gașei că nu era zahăr, nu era... și după ce o dat aia, apare zahăru' ș-aista merem și cumpăram câte două sute

¹ Volumul este realizat de membrii grantului tip ID 1647, finanțat de CNCIS

de grame, două sute cincizeci de grame de zahăr. Un sfert de kilă. Și câte două sute cincizeci de grame de ulei. Cine-și permite să margă să cumpere ca și amu, baxuri întreji și tati spun că îi rău. Nu îi rău! mai bine nu le-o fost de când o făcut Dumnezo lumea asta. Numa' la Crăciun videm orez la sarmale. Numa' păsat. Din cucuruz facem. Era o răjniță. Da' numa' una era pă tat dealu' aiestă. Ș-ave didisupt o ptiatră și deasupra altă ptiatră. Și era o botă. Deasupra era o grindă. Ș-acolo în grinda aia era o gaură. Și în gaura aia băga o botă lungă și ptiatra deasupra iară ave' o gaură. Ș-apo' tat țapai câte o mână de porumb. Era o huduță acolo ș-apo' tat mânai, dați-o cotai numa' pă sărbători, dacă nu te pregătei mai din timp trebuie să stai la rând acolo până-ți vine rău. Cine ave'. du-te vezi-ți de treabă! Coptiții unici cu dulciuri și cu Tu gândești că pune carne tocată în sarmale? Da, știi ce punem? O bucată **de o** bucățică de clisă. Sclănină. Atâtani, în fiecare sarmală, pune-i o bucățică de sclănină și noroc. Și face rântaș pă el ca și pă o supă. Ca pă zamă. La oraș nu să pe obișnuiește rântașu, da aicea să obișnuiește. Să face untură din porc și prăjem pută pă sobă, dragă, ș-atâta frecam cu ptelea aia di pă untură pă pută până o mânca baiu'. Numa' amninose a untură, da' nu că să unje. Da' să vezi că ce bună era. Eee, da dragă nu avei tu să-ntinzi pă pută atunce, numa' frecai cu ptelea aia pă pută până o mânca baiu'. Un pic să se ungă. Da, da. O fo' gre viața.

Ați zis de siropu de zmeură...

Cu sirop de zmeură. O marș mămica, Dumnezo s-o ierte, era un preot care, no, ține. D-apoi io mai țâu minte că cine o fost? Și o marș la el și știu că i-o dat un juma de kil, de sirop de zmeură și îmi tat dăde dimineața așe pă stomacu' gol, da' nu îmi trăbuie nici să mănânc. Și cu ăla mi-am revenit.

De câți ani erai atuncea?

D-apoi eram. Eram de zece, doișpe ani. Eram.

Prin cincizeci și...

Cincizeci și ceva. No. Cam așe. Din patrușionu îs născută io. Știu că lucram la fân, nu uit în veci. Și merem

cu mama p-aice pă groapa asta că aice lucrăm la fân și așe eram de sclabă de de-abde mă aduce înapoi cătă casă. Mă ținem de le ca să poci ieși înapoi cătă casă. No. Ș-așe m-am vindecat. Ce să facem, asta o fo' viața...

Nu v-ați dus la oraș la doctor, la...

Da' doctor! Da' cine te duce? Ațate coptii mure! Soacră-me, nu vreau să exajerez, dacă întrebați pă cumnatu-mneu, el ști sigur câți o murit. O avut șaișpe de tați. D-apoi io nu știu câți o trăit numa'. Restu' o murit. Și n-o marș nime cu ei nicării că n-avei unde mere cu ei. No, n-avei unde mere cu ei. Da' nici nu-și da nime interesul că doră amu-i bolnav și să-l ducă, more și, amu numa' un ptic dacă îi oarice una, două gata că-i gripa harambelulii, că-i... Era beteag și mure și-l îngropa și. Da, da. No păi pă urmă, io forte tânără m-am căsătorit, am avut pă fată, dup-aia n-am mai avut zece ani de zile, la zece ani am mai avut încă băiatu' aiesta care o fost cu dumitale.

E, da' dumneata o ai făcut pă fată când ai avut cînșpe ani, nu?

D-apoi eram trecută de cînșpe ai. Da, forte tânără am fost. N-o avut casă, n-o avut nimnică. Stăteam într-un grajd. Într-o, avem un grajd așe cu două poieți. Într-unu' stam noi și-nt-unu sta vacile. Aci, mă, am avut. Nu. El o vinit aci.

El o vinit la dumneata...

El o vinit aci. Chiar aci din sus de căsile ăste nouă avem poiată, cum zacem noi. Și era cu două poieți. Și-ntaia din jos stam noi și-nt-asta din sus sta vacile. No, ș-apoi muncește de-acolo și te-apucă și-ți fă. Amu zăc că îi rău că tulai că nu le dă tată lume. Ce să le deie? Să lucre! Lucre! Că dacă lucră și astăzi îți faci și ai. Io vă spui, io-s femeie bătrână da' Dom'le feri dacă ptici la un pat și nu te mai poți scula și nu mai poți face nimnic, atunce într-adevăr că îi o situație forte greși nu mai ai posibilitate să faci, da' până te poți clăti, nu mori de foame. Aice un cartof dacă vrei să ți-l sameni, nu să-l sameni de vândut. Să sameni personal, pentru tine. Un morcov, o ceapă, o văcuță poți să-ți tai, un porc, ș-așe că poți să te descurci. Dacă vrei să

lucri. Numa' no, dacă meri la poiată te murdărești cu gunoi, dacă meri la porc amniroși a porc. Și așe că, asta e. Amu-s forte, forte fini. Forte fini tineretu' de-amu. S-o dus la Cluj, când o vinit acasă dejeaba l-ai mânat să margă la poiată, c-o zis că mnirosă. Amu nu-i așe. Nepoata cât de unică era săraca. Nepotă-mea asta care îi în străinătate. Mai mult o am crescut io. De mnicuță, ș-apoi o apucat a mere la Cluj și no cu tătu c-o fost le la mine, da' când o marș prima oară la școlă la Cluj nu i-o vinit să creadă nimănui că ea o crescut în vârvu' muntelui. Mămică-sa s-o tat gândit. La o săptămână s-o dus la școlă, care-i treaba cu fata, cum să descurcă, ce-i cu le? Forte bine. Zăce mni-o fo' frică, zăce că nu s-a adapta, zăce că ia, o crescut soacră-me de mnicuță, zăce și tat cu le o fost. Zăce, fata o crescut la țară? Da, de unică o crescut la țară. D-apoi le și când vine acasă mulge o vacă, dă la un porc, lucră la fân, mere la sapă. La aia nu i lene. Când zâci cătă le că ai face oarece, vai așes de obosâtă de... Buni, aia nu-i discuție că nu să poată, numa' că nu vrei.

Așei, pune bine problema. No ați zis că pe fiica dumneavoastră, ați născut-o la cînșpe ani...

La cînșpe jumate cam așe o fost. Da.

No, apo' cum o fost. Unde ați născut-o?

Acasă. Da. Acasă, domnu' dragă, acasă o am născut și n-o fost nici mama lângă mine, nici tata, decât soțu' o fost și bunica lui. Trăia bunica lui, chiar aci din sus sta, și aci era alte ca și și chiar aci pă locu' aiesta o am născut-o. No. Și o moșit bunica. E, bunica. Da, bunica. Ai de mine! D-apoi și coptilu' l-am născut acasă. Și l-am făcut la zece ani după le. Păi cu coptilu' am crezut că și mor. Păi tri zile tat bolnavă am fost și nu m-o dus nime nicării. Dureri încontinuu. Înainte de a mă lua durerile am fo' de am strâns niște lemne. Și tat scotem lemne în spate până unde era locu' de car, să putem mere cu caru'. Că nu putei să te baji oriunde. Și într-o zi de cu sară tat am scos lemne, tat am scos, și când am tâpat așe un lemn din spate am simțat așe pasta șale și pă su' burtă că mai să rupe cu tătu. Ș-apoi gata am fo'. De muiercuri până sâmbătă dimneața numa'

tat durori am avut. Bărbatu' meu lucra la benzinărie, el de-acolo nu pute' vini, acasă n-avem pă nime cu mine și am răbdat, ș-am răbdat. Vecinile este două o fost cu mine și când tocma' am născut o vinit, l-o moșit, o vinit tat o vecină bătrână de-aci. Și pă fata me, tat ea o moșit-o. Și l-o moșit și m-o ajutat Dumnezo alduitu.

Și ce înseamnă că l-o moșit? Ce face moașa?

Păi i-o tăiet buricu', l-o spălat, l-o împăpușet în cârpe. Nu lăsa nime ca și amu să ieie costum. Așe îl lega în niște cârpe de gândeii că Așei oble pticiorele. Le lega ca și cu sârma. Da, da. Zăce că să-i hie pticiorele drepte. Și la căput. Să știi că pă undeva o avut dreptate bătrânii. Sunt mulți coptii cu capu'. Alunjit. Lunjit așe, știi? Da' atunce proaspăt, ave' de cânepă. Așel strânjei. Din cârpe îi face năfrămuță. Și așel trăje fain așe și îi tomne urechiuțele și îl pune și îl strânje cu năfrămuța aia. Și mânuțile așe, pă lângă el. Așe, ni, lua cârpă de-aiceni, o cârpuță care o pune pă su' spate și o băga ia p-aci pă su' mână, și i-o duce înapoi de până i-o băga iară su' spate să stea drept cu mânuțile. Să nu, fie libere. Nu că liber, da' să nu Dom'le feri, crud așe mai știi că poate rămâne oarecum? Da' așe îi culca de fain.

Da' era periculos, adică erau copii pe care nu-i înfășau bine și aveau probleme cu mâinile sau cu picioarele?

D-apoi aici la noi nu s-o întâmplat. Nu. Nu, că era femeii bătrâne care născuse câte șapte, opt copii erau obișnuite care mereu... Nu le spusăi că și io am făcut opt.

Și ai zis că trei zile o fost. Și ce o făcut femeile alea trei zile acolo cu dumneata?

Păi sta, se uita că ce să facă? Ce ar pute' face? Mai da câte o gură de ceai. Apoi baie mi-o mai făcut și asta, vecina asta de-aci chiar de-aprope că tat zăce lelea. Rădic-o ia, așe sus ș-o lasă jos că da de... mă tat ridica bdiata vecină, Dom'le dă-i sănătate, că o dată o-ntrecut o beșină.

Așa, să vă ia așa pe la spate?

Am fo' gre.

De subsuori așa să vă...

E, așe di pă la spate și să mă zguțăie un ptic. No. E, da' le face mai demult, mnie îmi spune măicuța, le face să zboră di pă scaun jos. Nu, aborat mni-o făcut așe. O adus niște semințe de fân și le-o pus așent-un ciubăr mare. Ș-o fiert o oală mare de apă ș-o băgat acolo și m-o acoperit așe c-o pătură, să stau așe la aburii aceia, la căldură. Așe cu capu'și așe cât putem cu corpu' ca să stau. Nu, da' că nu mai putei sta călare. Cum să stai Dom'le? Nu erau șanse de stat. Nu, nu. O fo' greu no, da' o trecut. Am și răcit și io tata viața am muncit foarte mult, puteți să întrebați pă nepoată că v-a povesti le. De unică. Am fo' forte, forte chinuită. Da, forte chinuită. M-am căsătorit tânără, am avut pă fată, tăticu' meu o fo' cam bețiv, mămica cât o putut o făcut d-apoi no, așe o fost cum o fost. Am avut casă aice, o vândut. S-o dus la alt sat ș-am rămas fără casă. No, ș-apoi după ce am apucat a mă învrednici un ptic și cu bărbatu' meu, apoi lucră cu zi, cu nopte, cu zi, cu nopte. Am făcut prima dată căsuțele este. No, când le-am făcut de bucurie că avem și noi casă, vă spun că aice pă pod, jos, ne-am culcat de bucurie. Adică nici n-avem dormeze și condiții **că s-a**, oriunde merem nu vedem nimnică, numa' casă. Unde videm o casă faină numa' mă înfoie plânsu'. Că oare, ave-oi casă până îi lume? Poate că n-o să am casă niciodată, mă gândem. No, și m-o ajutat Dumnezo c-apoi pă urmă no, el o tat lucrat. E. El o marș la serviciu, io am fost acasă. Acasă am ținut animale multe, porci. Și tat am făcut bani. Jițai. Jițai, da. Avem și câte două, tri scrofe cu purcei. Da, foarte mult am muncit. Forte, foarte mult. Ș-apo' am făcut casa asta mare, barăm dacă nu s-ar fi dusă coptilu' din țară. Mă tem că n-or mai vini.

Ați zis că ați avut atuncea când erați pe la zece, doispe ani ați avut aprindere de plămâni. Altceva ați mai avut? Ați mai fost vreodată bolnavă?

Am fost bolnavă amu încoace. Dup-ale. N-am fost bolnăvicioasă așe, să am vo' bolă. Io draga me, io trisprezece ai m-o durut stomacu'. Am stat, în tri rânduri m-am dus în spital în oraș. Că știi dumitale, ș-o vinit o dată o comisie de medici de la Cluj și era încă și de-aia negri,

știi, vine mai mulți. E, studenți de-ale. Și-o vinit on medic la mine și face cătă mine: „Doamnă, dumneata nu schepi dacă nu stai la operație. Semnezi că vrei să te operezi?” „Lasă-mă să mor, că io nu stau la operație”. Am zis cătă el: „Lăsați-mă să mor că io nu stau la operație”. Și-am vinit cătă casă și nu m-o operat nime și nici nu m-o mai durut stomacul Bicarbonat am băgat, cred că o carosată de bicarbonat am băgat în mine, că nu era bicarbonat atunci. Nu să căpăta nici de-ăla aice. Și-am avut două surori în T. și tat câte trizăci de punji îmi trimite câteodată, de bicarbonat. Da’ nu l-am băgat cu oțăt. Îl punem iașeni, în nădraji mnei, ca și cum mere bărbatu’ cu țăgările în jeb, așe merem io cu bicarbonatul și îl punem i-aci în palmă și dacă era un tău în drum băgam bicarbonatu’ în gură și luam o mână de apă și îl înghițem. Păi nu conta, că îi în drum, că îi în șanț, de unde o fost apă. Da, jop dint-ala. Pot să mănânc și lemne, numa’ atâta că n-am dinți. Pă urmă amu-ncoce am fost căzută o dată di p-o căruță, m-am lovit la tat mni-am zdrobdit jenunji. Și atunci am stat o lună de zile la Cluj. Înainte. Înainte de optzeci și nouă.

No, și cum o fost în spital?

Forte bine m-o îngrijit. Da. Doctoru’ T. El. De patru uări m-o operat. M-o curățat. Că mai s-o băgat nisip și oricât mă curețe, să mă... să dau pă bine numa’ videi ca iară puroiază într-altă parte și coce. Și-apo’ a patra oară atunci m-o curățat și dup-aia nu m-o mai curățat altu’. No, pă amu-s doi ani am fost operată de varice. Numa’ singuruță am fo’ ș-atunce, cu Dumnezo alduitu. Încă muieruța asta mni-o făcut o fâncitură i-aci. M-am dus la Cluj, că nu mai putem de durere. Apoi am fost dezastru cu pticioru’ aiestă. Și am avut ulcer de două ori, deschis, și ce să fac, ce să fac? Nu mă duc că oi muri, că nu știu ce. Coptilu’ dus acolo, era în iunie. În iunie o fost. Pă nouășpe iunie pare c-o fost. Și m-am dus la Cluj, o avut băiatu’ pă cineva care lucră la urjențe, le-i contabilă. Și-o sunat, zăce: „ia, mămica-i cam rău, zăce, și nu te ocupi tu de le până când vinim noi acasă, zăce, că nu mai poate de durere cu pticioru’ ăla și te rog din suflet, ai grijă de le” M-am dus la

Cluj, aia-i femeie cumsăcade, nu pot să dom'le dă-i sănătate! Umblat-o cu mine, da' mă dusă dimineața la doi doctori, și zăce unu' dintre ei prima dată: „Da' tu C., tu cine crezi că s-apucă de bunica asta în halu-n care-i?” Am fo' rău. Merem la altu', tat așe. Băgat o frică ș-o spaimă-n mine de tata bine tremuram. No, oi muri și pruncu' nu-i acasă și cine mni-a umbla de rând și vezi că fata nici le nu-i sănătoșă, nici le, nici băiatu'. Și zăce le cătă mine: „E a hi el oarecine”. Numa' văd că le telefonu', sună, o sunat pă profesoru', pă S. Zăce: „Hai cu le la mine s-o văd”. Marșarăm la el; zăce: „Să nu te mai duci acasă că până acasă poți muri, zăce, înt-ala halu ești”. Ți s-o blocat, zăce, sânjele pă vene și nu mai circulă. Așe rău eram. Da' m-am gândit, lasă-i de voie că mai vorovesc ei și doctorii aieștie. M-am dus cole în față la catedrală la farmacie ș-avem o farmacistă cunoscută acolo și mă căii cătă le și-mi dădu, da' vezi că nu mi-aduc aminte ce medicamente mi-o dat, de șasă sute. Zăce: „Cotă să le ieși regulat”, că am zis că să poci amâna până în august când vine pruncu' acasă în conced să hie și ieși acasă. Mă dusăi, îmi dădu medicamentele și îmi dădu apă și beui una acele. Așe o început sânjile să circule deși ia p-aci pân' buricile jejetelor simțem cum pulsează. No, mă luai și vinii cătă casă. Nici vorbă că să stau. Ș-ave vecina asta fân ia p-acoleni, am sosit nu știu cu ce-am vinit, că nu mai rău minte, devreme, și mă dusăi cu le la fân și până sara lucrarăm la fân încontinuu. Și băgarăm fânul în șură, și dimineața avui io aicea o grămadă de bodi și împrăștierăm și ne-apucarăm de lucru și cam pă ta, o fost unu oare? N-am mai putut mere. Ia di p-aci ni, nu mă mai lăsa. Ia, di p-aci. N-o fost unu. Cam trecut de unșpe îmi pare că numa'. Cam așe. Am zis cătă ele: „Amu îți face ceva. Tat am mai lucrat io ce-am lucrat, da' când era vorba să cobor un pic în jos, mă secera cu tătu durerea. Ș-apo' tata noaptea n-am mai putut dormi. No, amu dimineața cu ce să mă duc? Că n-avei cu ce mere. Cu nimnica. M-o scos cu căruța până acolo în deal. Zăsei cătă vecina asta: „Du-te spune-i la I. să prindă calu', să mă ducă la lăptărie că tat din șoseaua a da

Dumnezeu și-un uom bun care i-a hi mnilă de mine și m-a lua. M-a vide în bote, io zâc, și tat m-a lua oarecine. S-apuc a ajunge, i-o zic, să mă duc la doctor” Ș-apoi mni-am adus aminte că să sun io pă P. Când am fost aicea în deal o venit P. la mine: „Ce-i mămuță?” Ia care-i treaba, dragu’ meu. Zăce: „Io până în C. te poci duce mămuță, da’ din C. nu mă poci duce că nu mni-s plătite, știi la mașină” și no, s-o temut. „No, io zâc, să ajung în șoseaua apoi nu mă cânt io” Numa’ bine am avut număr de telefon de la coptiia aieștia a vecinului. Cum am ajuns în C., am luat telefonu’, i-am sunat și cam la un ceas și jumătate am fost în Cluj. D. O vinit după mine. No, ș-apoi mă dusără. Zăce asta când m-o văzut: „Vai tanti, ce ți-am spus să nu te duci acasă? Amu te bate doctoru’, zăce. Nu știu cine te-o mai bătut o dată în viață, da’ aici aiestă te bate, că l-ai văzut că-i forte sever”. Și S. zăce îl cheamă da... mă dusără, mă dusă la el, vai zăce: „Da’ oare ce minte ai avut, ce te-ai putut gândi când te-ai pornit în halu’ în care ești pă drum”. No, ș-apoi cu mine la analize până sara, pasta tat pă unde o trăbuit. Zăce: „Să nu mănânci la dimineață că la ora opt te băgăm în sala de operație” Ș-așe o și fost. Ș-apoi până la unu o lucrat. Atâta de rău am fost. No, apoi nu știu, no, că când m-o dus de-acolo mni-o dat ei de m-o amortât numa’ aicea, da’ m-am pierdut și io. N-am mai știut când m-o dus în salon, n-am știut nimic. Numa’ când un pic am deschis uăchii, o cumnată de-a noru-me numa’ o am văzut lângă mine la pat. Ș-atunci m-o umplut plânsu’. Și atâta știu că am zis cătă le: „M. să spui la T. să aibă grijă de B. și de M. că io mor”, am zis cătă le. „Da’ nu mori cuscară, nu ții teme”. O sunat ei din străinătate, la ei, că să vie la mine să vadă că ce-i cu mine. Amu și ei o fo’ gândiți. El numa’ bine mașina care o avusese o vânduse. Cedaltă nu-i vinise, să potă vini. Apo’ o vinit el cu fata dup-aia, că fata scăpase de școlă. Cum o vinit, i-o vinit mașina, o pus fata în mașină ș-o adus fata acasă. Apo’ cu fata m-am descurcat, că fata face tati celea, nu mai avem probleme. Nu putem, numa’ în bote merem. Am fo’ foarte rău. Nici nu m-am gândit io că mni-oi mai reveni io să lucru cât lucru amu iară și zăcem

acolo: Dom'le, iartă-mă că nu-i bine să zâci. Zacem: Dom'le, satură-le vaci și porci și țâțe că nu mai țâu nimnic în veci! Până o vinit. Când m-am văzut în halu' ăla, atâta de sclabă și... că amu nu-s, da' am fost femeie vrednică, așe mai puternică așe, și nu mai țâu nimnic în veci. Amu iară le țâu că nu-mi place fără ele. No, fără lapte. Io zâlnic mănânc lapte. No. Zâlnic mănânc. No. Ce să fac, asta-i viața.

*No, **și** la doctor n-o trebuit să dai nimic, o fost bine?*

No, bine dară amu! Amu țâțe o fo' roz. Io le-am spus de la bun început. Am zis: „Domn doctor, să nu credeți că dacă-s singură să lucrați numa' în bătaie de joc. Io ce mă costă vă plătesc. N-am soră, n-am frate, n-am tată, n-am mamă, n-am bărbat, n-am pă nime. Numa' pă Dumnezeu' deasupra me. Să lucrați. Ș-un coptil îi în străinătate. E. Să-mi lucrați cum trebe, io cât mă costă, aice-i C., io zâc, și să nu vă gândiți că oi rămâne de rușine”.

E da' să-ți spui io, domnule. Ie când mere, deschide use cu capu' nu cu mânurile. No spuie le, mintăsc?

Io forte mulțumită am fo' de cătă ei. Apo' o vinit pruncu' acasă ș-apo' am marș la control cu el. Da' ș-atuncea, ș-atuncea am umblat rău o dată. M-am dus și era dus în concediu doctoru' principal care m-o operat, S. Era numa' mandrafățile lui. Ba nu. Anestezistu' o fost acolo și no amu nu-i pot zăce la cela. Rediz...

Rezidentul?

E, rezidentul și vorovii cu el și no: „Că cum ești tanti, cum ești?” „Bine, zâc, d-apoi totuși ce părere aveți despre mine?”. Aice ni pă partea astani, în două tri locuri, tat cure. Băiatu' meu o fo' veterinar și să vide niște ațe și niște noduri și numa' tat îmi curge. Și zăce: „Mămică, rebzi?” Nora cu fata o și fujit din casă. „Mămică, rebzi?” „Răbd. Mni-o fo' dată doctoru' când am vinit țâțe cele cu ce-aș pute lucra, știi, de aș vide că îi oarice și aș vrea să fac io. Mănuși, niște forfecuțe, o cleșcuță de-aia cu care.

A, să scoată ața...

E. No ș-amu lucrased pruncu' și le scosese. Am răbdat de le-o scos așe pă viu. O fost înnodate și atâta o fo' mult

până o tăiet nodu'. Că când o tăiet nodu' le o dată o ieșit. No și io i-am spus lui și bine. Vinirăm de-acolo să vinim acasă, vinirăm acasă, la două tri zile iară am fo' mai rău. No: „Nu-i, mămică, nimică că merem înapoi”. Marșarăm înapoi, numa' bine că n-o mai fo' nici unu acolo. Mărsese și iestalalt. Și îmi dădu doctorița de-aice, că m-am dus pă la asta, un bilet de trimitere la ponclinică la un doctor care să mă vadă, să videm că ce părere ar ave'. Când mă duc la fișier, că unde trebe să mă duc, zăce: „Trebe să te cobori jos, tre' să meri pă stradă înapoi de cum ai vinit pă a Moșilor, la număru' trizăci și tri” Când mă duc acolo, ce să vezi. Lucra pă dinți. Și io eram în două bote. Io zâc: „Mă, T., fereasc-o Dumnezo că nici în mama ei când o făcut n-o spălat cum o spăl io pă aia de la fișiere amu”. Până la aia m-am dus la ponclinică iară. „Îți bați joc de-o muiere bătrână? Îți bați joc? Io-n bote și mă mâi la dinți? Pă mine de io nu poci mere de pticiore și mă mâi să mă cote-n gură, la dinți? Cine drac te-o pus aice?” Coptilu' o ieșit afară de rușinea me, ce-am făcut cu le. „După ce te-o pus oarecine aice? După ce te-o pus? Să porți oamini bolunzi? Tătă-tătă vânătăse numa'”. No: „Că dă-mi biletu' înapoi”, că nu știu ce, să văd ce... Îmi dădu biletu' și mă trimasă jos, la subsol, da' nu mai țau minte la ce cabinet. Acolo era pântu programări. Ș-apoi vinii din nou la le. A doua tură. „Ai de mine, Dom'le, zăce T., mămică dumneata mă faci de tata mninune”. „D-apo' mă coptile, cum te fac, mă, dacă ele nu știu unde să mă duc, io o muiere din vârvu muntelui, să știu unde să mă duc? După ce o pus aice? Dracu' o pus aice, o cine o pus aice?” am zis cătă el. Și o liftieră m-o văzut plângând și năcăjită în halu' ăla și zice: „Auzi, tanti, hai încoace. Hai că io te duc la o doctoriță ca lumea, zăce, da' cu le nu faci ce ai făcut și cu asta. Vă spui drept. Pă aia n-o speli”. Ia așe o zis cătă mine. M-o văzut năcăjită pasta măsură. Io zâc: „Cum să fac, scumpa me, io zâc, d-apo' doră își bate joc de mine, io zâc, mă portă de la un cabinet la altu', io zâc, și chiar unde nu trebe, io zâc. Mă mână la dinți, io zâc, și io-s operată cu pticioru' aiesta și iestalalt mă dore de nu mă pot duce, și mă mână să mă cote-n

gură?" O zis că asta nu-i normală. Mă pusă pă lift și mă sui până la etaju' tri ș-acolo m-o dus la doctorița, nu mni-aduc aminte de le, cum o cheamă... Apo' am mai fo' io de-atunci. Ș-amu fac tratament tat de la le. Fără bilet de trimitere la le, fără nimnic. Și când m-o văzut în halu' în care eram, că eram distrusă complet. Îi și o femeie de milioane. „Tanti, zăce, de mult aștepți aice?” „Ia ce-am pătat doamna doctor în zâua de astăzi”. „No, hai cu mine”, zăce. M-o dus, m-o dezbrăcat, tata tat m-o dezlegat, că amu eram pansată până aice sus. Vo' trizăci și cinci de tăieturi am avut. Mă desfăcu tata tat, mă legă înapoi. Zăce: „Stai liniștită, zăce. Bine că ai pticat pă mâna me”. Ș-așe o și fost. Ș-apo' mni-o dat le tratament, de-acolo, și în zâua de astăzi mă țau de tratamentu' ei. Și cu mult, cu mult m-am simțat mai bine ca și de la oricare. Prima dată mni-o dat Antrostop, am făcut două luni, o lună nu dup-ale; dup-aia am făcut tri luni și două luni nu, ș-am făcut tri ture d-este. Și dup-aia o zis că să-ntrerup. Și mnio dat Alfa, calciu, pântru osu' mele. Ăla și amu îl ieu. Și când am fost amu în primăvară la le, în loc la Antrostop, mni-o dat un fel de praf, niște pliculețe Dona. Că ale nu mi le compensa nime și era forte scumpe. Forte scumpe. Aieste mi le compensează. No. Și amu mă simt mai bine. Mulțam la Dumnezeu. Nu că nu mă dor, și-amu mă dor. Nu m-ar dure dacă n-aș munci atâta. No, nu m-ar dure. Da, îi...

Cât o fost le de hotărâtă când o fost acolo, că nu mai ține vaci și porci.

Era o asistentă din partea H. și atâta grijă o avut femeia aia de mine. Tat zăce: „Tanti A., mai tai vaca dacă meri acasă?” Avem două atunce. „Nu mai țau, io zăc, nu mai țau nimnic că le vând și nu mai țau altu' până-i lume”. Și de vine T, atunci de pute vini, să margă la târg cu ele, bune vândute era. Atunce n-avem bai că eram forte... hotărâtă.

Da' io nu cred că state le fără ele. Nici io nu cred. Nici io n-o las (...) aice nimnică. Știi cât lucră? Cât zece bolunzi. Nu normali, bolunzi pot să zăc.

Apoi vă spusăi. Am fost săraci, am fost lipsăți, ș-am

văzut că din ce-am putut lucra tat am mai adunat, cât una, cât alta, și o fo' ș-ambitia asta în mine. Fiecare om io zâc că are un dar de la Dumnezeu, altu' pă lucru, altu' să învețe, altu'. fiecare cu daru' lui. No.

Da' să vă spui io oarice. Ia așe ni când vede le că nu-i place la oarecine ceva să vezi tu cum îți spune, ce ordine îți dă A. Îți dă ordine că ce să faci, ce să lucri, cum să lucri. Întreab-o, mintăsc?

Păi da, pânce îi dai o vorbă bună, îi spui o vorbă bună la om, io cre' că nu faci rău.

Știi ce, cum o fost? Io vă spui ia aci ni, suntem patru oamini. Nu mi-am fo'

văruiță cam de mult în casă. „Tu face, ce hire-i în tine? Da' pune mâna!” Mințasc?

Nu, nu.

No amu io cum să zâc, io și io am vinit la le când o avut oarice.

O vinit ș-atunci. O vinit sara ca bogat când nu mă puteam scula și m-o ajutat.

Orice o avut și orice când are numa' îmi zăce cătă mine. Sâmbătă n-am vinit să-ți ajut la bodit că mni-am tăiet porcu'.

Am auzât, am auzât.

Orice, oricând zăce cătă mine, io viu. Orice, Dom'le ferești că doră nu-s de pădure.

Ce să facem, cotă să ne ajutăm unu' pă altu' până trăim.

Așa e. Am vrut să vă întreb, ați avut în familie pe cineva bolnav?

Mama me.

Și ce boală a avut?

De nervi. Pă bază nervosă. Pă bază nervosă. Nu c-o fost să zâc că Să zâc c-o fost strâcată de cap, decât că ș-a meu îi sclăbit nervu' de la inimă până la maxim amu. Câte o trecut și pasta mine. După ce-o murit soțu' meu mni-o ars șura ș-apoi singură apucă-te la lucru și fă-o iastalaltă. No. Și la mămica tat la inimă o fost sclăbită.

O fost bolnavă psihic, știi cum s-ar zăce.

Da. Da' nu că o fost Dom'le feri să...

Nu că n-o fo' bolundă.

Să hie. Decât asta. No, să mai pierde le vorovind așe. Amu bătrână, da' tânără nu s-o pierdut niciodată.

E, da' amu bătrână să pierde.

Amu pă când o murit, amu să mai pierde săraca. Cum să zâc? Vorbe bine, bine și.

Pă moment să pierde.

Pă moment gândeii că să pierde. Da. Da. Opt luni de zile numa' în brațe o am purtat-o. Ș-am avut un scaun la le și avem o oală mare su' scaun și cotam s-o spăl zâlnic. Zâlnic. Și n-o pe putem. Numa' că n-o fost nu știu cât de mult, da' atâta era de gre' de tata bine mă rupe. No, tata bine mă rupe.

Și soțul dumitale, ce-o pătat?

Io cre' că tat din obosală o fo' și la el. El o paralizat. E amu când o murit, da' el opt ani de zile o dus bolă asta. El o avut cu inima, cu ficatu', mai multe. Pticiorele îl dure și pă el.

Da' cum, de la ce o avut bolile astea?

Da' tat de la obosală. De la lucru. De la lucru. Tat de la obosală. Tat de la obosală. O lucrat opt ani de zile **ta, benzinar**. O făcut naveta asta, să vă dați sama, din C. pă jos până aice. Dup-aia s-o mutat la vale ș-apo' fă chestea asta zâlnic. Mere dimineața, trebuie pă șapte să hie în vale, pă la tri ieșe, ieșe; pune straița jos, hai la cosă, hai la lucru, hai la una, hai la alta. Ș-apoi s-o-mbolnăvit de la un timp. Două luni de zile, atâta o stat în pat. Mai mult nu. Nu, că dor aci acasă o murit. Am fo' io cu el la Cluj și atunce până când l-o apucat atunce, a doua zi de Bobotează. Am și marș cu coptilu' cu el și l-am internat și am marș la doctorița care l-o tat tratat. Că el opt ani de zile o făcut tratamentul' aiestă. Și nici n-o fost discuție că nu ne-a lăsa, că trebuie să ne trimată sus la neurologie, știi cu bolă asta că o fost un ptic paralizat. Da' am marș la Medicala unu că acolo o fo' doctorița care, **și** nici n-o zis nime nimnic, că doră nu l-or primi acolo o oarice, dacă am spus că ia, îi pacientu' ta, nu mai țâu minte cum o chema. Ș-apo' dimineața o vinit le

la spital și-amu știi cum mărg ei la raport în fiecare dimineată numa' o am văzut că vine la mine în salon la el. „Care-i treaba doamna A., zăce, ce-o pătat domnu'?” „Da' numa' până în Crăciun o fo' de s-o internat, face apă multă”. Asta tat de la inimă o făcut-o. Forte, foarte multă apă face. Și zăce ce bine s-o simțât când o marș acasă”, zăce cătă mine. „Da, doamna doctor, d-apoi ia cum o fost, io zâc. Sara, i-o zâc, am mâncat de cină, am stat de povesti și io m-am dus că ne fătase o vacă și m-am dus s-apuc jițalașu' ăla și când am vinit de la poiată, zăce cătă mine, tu când îi muri, în poiată-i muri. După ce te duci atâta acolo, că atâta începuse un film de fain la televizor, și tu numa' tat știi să stai în poiată”. „No, păi apo' amu, io zâc, o să stau până gât”, am zis cătă el. „Hai numa' un hir lângă mine în pat, i-aci” Poate că s-o simțât el nu bine, numa' n-o zis cătă mine. Și era aci ni pă patu' aiesta. Și el era acolo și io m-am pus aci și o băgat mâna ia așe pă su' capu' meu și m-o tras cătă el. Și atunci o tușit o dată. Când o tușit dintâie n-am zis nimică, când o tușit a doua oară, amu da' ce-i baiu? În veci n-o mai vorovit cu mine. În veci altu', no. Gata o fost. Când m-am ridicat și m-am uitat cătă el deja i se sucise gura. Da' stai ca deabde l-am scos din casă ca să-l putem pune pă mașină să merem. Dom'le că nu vre. Își băgase pticioru' după pat, ia-aici ni, și nu vre nicecum pă fața pământului. N-o vrut să margă de-acasă nicecum. No ș-apo' am stat acolo cu el, amândoi cu coptilu', am stat, o lună și mai bine. Ș-apo' acasă nu mult o trăit dac-o venit. Ne-o spus doctoru': „Treaba vostă, zăce, da' să știți că more”.

A, l-ați luat acasă?

Da, da. C-apoi de acolo ne-o mutat la neurologie, sus cu el. Și de-acolo apoi l-am adus acasă, și aci acasă o murit. Atunci când o fost iarna aia groaznică. No bărbații o făcut...

Io i ce omeți era!

Bărbații o făcut cale până la cimitir. Că nu l-am putut duce.

Era pân-aice ni omeții. [umeri]

Da. O vinit și un șogor de-a pruncului de-acolo de la M., o grămadă de bărbați o vinit. De-o făcut pân' zăpadă cărare de l-am putut duce.

Să-l potă duce la cimitir.

Da, da.

Deci n-o mai putut vorbi, de-atunci de când ziceți n-o mai putut vorbi...

În veci n-o mai vorbit altu'.

Că doră io am zis încă cătă lelea A. atunce, că amu el o fost învățător, el o știut să scrie, că amu dacă n-o putut vorbi am zis cătă le că de ce nu i-o dat un pix, știi sa.

Da' că i-am dat noi, da'. Da' no mai.

Doră io pă clasa întâie și pă clasa a doua el m-o învățat. Am căpătat două în palmă de la el pă clasa a doua că n-am știut tabla înmulțirii pă sărite.

În orice caz, cine o învățat la el.

E, da' era și. Da, era fiica lor. Era la școlă și le. Da' n-o proteja că îi fata lui, că încă mai tare o acuza pă le ca pă noi.

Nu ți teme. Că de-aia o fost și nepotă-me, aia știe că tat zăce educatoarea.

Da' știi ce? Ala când să băga în clasă, la noi, ăla nu trebuie să ne sfădească numa' să se uite cătă noi.

O fo' forte sever.

Atâta să uita de...

Da' și cu mine. Nu că numa' cu ei, o fost un bărbat forte, forte sever.

Atâta să uita de urât cătă noi, și noi îi purtam frica că să uita cătă noi.

N-o fo' rău. O fo' foarte bun, da' pă ăla n-o trebuit să-l mințști, ce-o fost aia, de-o fost bine, de-o fost rău, să-i spui adevăru', să hâi cam punctual cu țâțe. No, o fost forte sever.

Îți spui, două-n palmă am căpătat că am știut tabla înmulțirii, da' așe la rând, da' pă sărite nu o am știut. O zis cătă mine, da' nu nu numa' io, că am fost mai mulți de nu o am știut: Dacă n-o știți, pă mâine vă mănânc!" Așe o zis cătă noi. Și io tata noaptea, că numa' să-ți spuie măicuța,

io tata nopte pân' somn io tat spunem, tat zacem. Tabla înmulțirii! Da' atâta o am citit dragii mnei de pă când o fost nopte io n-am mai știut nici cât am știut. Nici pă rând nu mai știem.

Atâta mă năucise de cap. E, da' în ceea zi m-o scos acolo în față, da' nu numa' pă mine că mai mulți am fost: „No, cât face cinci ori cinci? Cât face șasă ori cinci?

Cât face tri ori doi? Cât face doi ori doi? Nu ți teme, că până-i lumea, pân-oi muri o știu! N-o-am mai uitat.

Nu, nici cu coptții acasă el.

Da' io coptții mnei io cum îți spui.

Nu că i-o bătut nu știu cât, da' așe.

Io coptții mnei când o fost la școlă o știut tabla înmulțirii da' după ce-o gătat.

Aceia n-o avut îndrăzneală să zacă cătă el că nu m-oi duce, o n-oi face. Gândeai că nu mai știu, da' io o știu. O trebuit să zacă nu.

O că asta nu-mi place, e că, nu, n-o încheput discuții de-astea. L. măritată, T. Însurați, cu coptții amândoi, da' acie nu i-o călcat pă cuvântu' lui niciodată. Cum să juca cu nepoata cu zaruri de celea, când era mnicuță.

Atâta îi era de dragă, c-o vede că imediat o prins orice i-o arătat. Și să scrie, și să citească, și să tat. Zăce educatoarea de-aice: „M. dragă, B. p-antâie nu știu ce-a trebui să-nvețe. Că îi cumpărase caiete, crione, pentru clasa-ntâie tat, tat ce. Stilou de-ăla fain i-o cumpărat.

„E, zăce, să v-arăt pă primăvară ce scot din B, zăce. Asta vreau să v-arăt. Ce scot din B. până la primăvară”. Apo' o murit săracu'.

„Ei hai, face cătă mine. Ei hai să vezi ce face B. me. Hai B. dă-i cu zaru'”.

No c-amu io mai vineri la ei aice la lucru ia, așe ni. Era și fata o fost ambițiosă.

Ajunje mult treaba asta, ambiția omului. Forte, foarte mult ajunje. Și la un năcaz mare, când ești.

Părinții dumneavoastră, mama dumneavoastră, sau tatăl dumneavoastră, au avut vreo boală, au fost bolnavi?

Nu. Nu. Mămica când o apucat bolă asta, tăticu' o

fost vânzător în cooperativă, cum să spunе atunci. Ş-o ieşit c-o lipsă forte mare. Şi le săraca s-o năcăjit pasta măsură, s-o dus la medic şi ş-o revenit, no. Ş-o revenit.

Da' era medic atunci?

Da' o dus la Cluj. Doctoriţa S., până mor n-o uit. Aia o tratat. Da, aia o tratat-o. Şi pă mine, şi io am fost internată dup-aia acolo, doctoru' B. Io cre' că am şi moştenit poate şi de la le, să poată. Da' şi năcazurile aieste. O avut coptilu' probleme, s-o asociat cu cineva, şi o mâncat di pă el o grămadă de bani, dup-aia o murit soţu', dup-ale mi-arse şura, o fost nişte lucruri care o marş tat una pasta alta, ştii, şi să ştii că năcazu' aiestate, şi mai ales că eşti singur. Dacă eşti doi, mai împarţi. Unu spui una, unu' spune alta, şi trece altfel, da' când eşti singur, de-aia vă spusăi că şi noaptea, te pui sara să te culci, şi când am lucrat pă şură aice, mă tat gândem, cum m-oi pute descurca, o muiere singură. Cum m-oi pute descurca? Ce-oi face? Ş-atunci eram, tocmai bine avem aiceni, ulceru' aiesta deschis.

Da' pe vremea părinţilor dumneavoastră, se întâmpla să fie cineva bolnav, şi să zică că i s-o făcut ceva de către cineva ca să fie bolnav?

Apoi de-aieste bănuieli de-aieste fost-o destule. Oamini bolunzi şi fără...

Vraciuri şi E. Da, farmece.

Da' aşa se zicea, farmece aicea? Nu...

Vraciuri. Vraciuri. Zăce.

D-apoi io nu ştiu să fii murită nime de-aceie. La N., nu v-o spus de-o soră de-a ei, nu? Aceea tat zăce de-o soră de-a ei că doră de na hi murită de-aceie. D-apoi p-aci nu. P-aice care-o murit, o murit de betesiguri nu de vraciuri.

De betesiguri. Ş-o fo' oamini munciţi aice şi chinuiţi. No. Aieştia încă rezistă.

O mai vorbit ei oamini d-apoi poate că n-o fost adevărat. Ce ştiu? Nu ştim noi.

Aia nu poţi să ştii. Nu poţi să ştii, că dacă nu vezi, şi nu ştii sigur.

Şi ce vezi, poţi să nu vezi câteodată. Nu poţi să asta nu poţi să acuz pă nime. Nu, p-aice n-am auzât. Nu ştiu.

Nu, nu. Dom'le feri. Mai sunt, să tat aude și la televizor spun aieștia bogat.

Că sunt care fac rele că fac așe, că fac ce știi?

Amu p-aice nu mai sunt de-ale. Le-o cărat Dumnezo. Le-o dus Dumnezo în Rai.

Credeam că pe vremea mamelor dumneavoastră...

D-apo' amu, atunce nu le-am luat noi tăte-n seamă.

Am fost unici noi atunce'. Nu mai știm că ce-o fost.

E, ști pă truda!

Atuncea să-ți spui dragă, și măicuța me-mi spune de stării. Că sunt stării.

Păi nu că străjile îți duce laptele de la vaci, te face să umbli bolund nopte. Nu contează ce ești.

Amu mă-sa-i bătrână tare, poate că...

Măicuța-i de opzăci și cinci de ani.

No vezi, poate că ști mai multe.

O avut acolo unde o stat bunicii mnei, acolo. Ave' cânepă sămănată acele din jos. Și s-o dus mama N.T. la poiată, le fătase o vacă. Și s-o dus noaptea la poiată. Și, Dom'le iartă-mă. Da-mi spune măicuța s-amu. Alea nu-s minciuni.

P-o rotă de car, umbla prin poiată. Și mama N.T. O umblat s-o prindă, știi rota.

S-atuncea s-o făcut măt. S-o prins măt' și l-o băgat într-o budie. Ave' budie, știi. Și l-o dus în casă ș-ave (...) și l-o băgat pă bunicu' meu hieru', vătraru', în sobă o zis: „No, lasă că te știu io mâne că cine ești”. C-o zis că-i pune pă frunte, îl înseamnă cu hieru'. S-o zis atuncea măt': „Nu mă-nsămna, că până-i lumea n-oi mai vini la tine”. Da. Măicuța, numa' să vorovești cu le, că-ți spune.

Și s-o dus de-acolo dragă ș-ave cânepă, acele din jos de poiată, unde ave' lelea

U. cânepiștire. Tata tata i-o pus cânepa nopte, la pământ. Tata bine o fleciuit-o, o călcat-o. Străiile. No, și s-o dus untu' I.T. Untu I.T. și bunica me, cu mă-sa lui. S-o dus acolo, nu știu unde, la D., nu știu unde era un păr, și s-o dus ei după pere noaptea. S-apo' ăla o fost năcaz pă ei până o vinit acasă și i-o zis. Numa'

să-ți spuie măicuța c-amu aia nu mințește, și nici io nu mințasc, că cum mni-o spus le. Un iepure nu s-o mai lăsat de ei pân-o vinit acasă. Că zăce că păru' ăla nu știu a cui o fost și s-o blăstămat pentru el. Pentru el. E, și-o zis cineva a cui o fost, o zis că dracului să hie ăla păr. S-apo' dracu' o pus stăpânire pă el. Nu ți teme, că n-o mai adus pere în veci nime. Nu. Că untiu numa' n-o murit atuncea.

Da. Da' n-o mâncat, că n-o ajuns să mănce. Că i-o fugărit ăla necuratu'. D-apo'

amu nu să mai aude de treburi de-alea.

Amu i-o nu știu, io n-am auzit no, nu pot să vorovesc dacă nu știu.

Nu, da' amu nu să mai aude. Io n-am mai auzât. F.I. zăce, Dom'le iart-o, zăce că pă ăla V. în stării.

De la L. acolo, dincolo unde-s tufile alea. Unde-i casa secretarului ale nouă. Acolo. No acolo zăce că umbla stării. D-apoi nu știu, nu le-am văzut.

Vorbe gole. Amu io-s de-acolo de la pă dâmbu' ăla acolo dinjos. D-apoi io cât am umblat, c-am umblat și io, și noaptea p-acolo, d-apoi n-am văzut niciun strâg. Mai și vorovesc oaminii. Ioi dragă, de câte ori m-am dus io era trecut de-amniază nopte, singură până la a noști c-așe o fost treburile. N-am văzut nimnică, n-am pătat nimnică că ia, aci-s. În viața asta multe petrece omu'. Și bune, și rele și grele și ușore. Ce să facem, asta e. Apoi nu m-am dus niciodată noaptea de bucurie.

No, așei.

Așei cum îi.

V-am întrebat dacă ați fost bolnavă când ați fost mică, copilă?

Da, da. Am avut aprindere de plămâni, că v-am spus ș-atuncea.

Ne-ați zis atuncea.

Da, da.

Da' până la aprindere de plămâni n-ați mai avut s-aveți probleme sau ceva, sau după?

Nu, n-am avut probleme. Nici după ale. V-am spus amu, târziu, multe năcazuri s-o aglomerat.

Da, da. Ne-ați povestit. Da' de nașteri ne-a povestit doamna?

Cu copiii? Ba da v-am spus.

Unde i-ați născut?

Acasă. Pă amândoi. Pă amândoi i-am născut acasă.

Numa' doi copii aveți?

Numa' doi am.

A, ne-ați zis așa pe scurt, îmi aduc aminte că ați zis așa repede, repede. Da' acum mai pe larg așa, cum v-aduceți aminte când ați născut? În zâua aia, ce-ați făcut, cine-o fost cu dumneavoastră, cu ce v-o ajutat?

Apoi, cum să zâc, cine-o fost cu mine? Vecinile, cine-o fo' chiar în timpu' când am născut, da' în restu' zâlelor am stat singură că am fost vreo tri zile bolnavă cu băiatu'. Cu fata, când am născut-o pă le prima dată, n-avem numa' cînșpe ani jumate. Soțu' meu era dus, să face' niște mânere atuncea la un strung. Într-o sâmbătă dimineața o am născut pă fată și el s-o dus la ptiață cu ele că acolo numa' sâmbăta era ptiață, și no, ca ș-un coptil, că și io eram coptil la cînșpe ani jumate, ce poți să zâci că eram nu știu cât de matură. Mai plânjem, mai stam, ș-apoi el o avut o bunică care o stat aci din sus de mine și le o tat vinit la mine, bunica lui. Și le o și moșit-o, mai ușor am născut fata decât băiatu'.

Da?

Da.

Păi și cam când v-o luat durerile atuncea?

D-apoi vineri de sară și până sâmbătă dimineața.

Da' în vinerea aia ați lucrat ceva, ați fost la lucru?

Da, tata zâua tat lucri aicea că și dacă chiar te mai dore n-ai ce face no. Trebe să faci oarice că n-are cine. Care mai au bătrâni cu ei, mai au pă cineva. Părinții mnei o fost duși, n-o fost aice cu mine, să stea cu mine.

A, deci nu o stat aicea?

O stat ei un timp, da' tăticu' s-o dus acolo la un gostat, la niște uăi ș-o apucat p-acolo, și-o rămas acolo și eram numa' singuri. Nici nu știe nime atunce' de atâtea', că ce să faci, cum să faci. Nici de doctori nu pre' vorove

nime, da' când am născut băiatu' no era mai târzie vreme, la zece ani după fată. Atunce' nu știu cum de nu m-am dus de-acasă că atunce' tri zile am fost bolnavă. Tri zile.

Durerile?

Durerile.

Stați un pic. Deci ați fost născută în patrusunu, la cînșpe ani, în cinsasă fata, și-n saiasă băiatu'.

Da, băiatu'.

Da' era dispensar aicea?

Da, da.

Da' nu v-ați dus.

Nu m-am dus.

Da' de ce nu v-ați dus?

D-apoi ni n-ave' cine mă duce. Bărbatu' meu lucra la benzinărie, era acolo, eram numa' singură, apo' animale, apo' porci. No, tat să rebzi, să nu meri că n-avei pă cine lăsa nici acasă. Să lași pă cineva, no, amu las pă cineva acasă și-s bizuită că le grijește și, n-avei pă cine.

Păi și dumneata când ai avut durerile ai grijit de animale?

Da. Mă dure', așe mă dure' de nu mai știem ce să fac și când mă lăsa un ptic durere merem și mai facem oarice. Când vine altă durere iară stam pă loc, iară merei și mai făcea oarice.

Și nu mai trăia, bunica?

Nu trăia le atunci. Atunce nu trăia. Nu.

N-ați chemat pă altcineva?

Ba da. Tat o bătrână de-aci mai dinjos, da' nu o am chemat numa' în momentu' după ce am născut ca să moșască.

Păi cum ați chemat-o după ce ați născut?

Da, o marș astani, vecina asta de-aci o fujit după le și...

E da' vecina o fost aicea când ați născut.

Da, da.

Deci ea o fost cu dumneavoastră.

Cu mine, cu mine. Am fo' rău tare cu băiatu', Dom'le.

Și cum, sta așa cu buricu netăiat până vine cineva?

D-apoi când am văzut că gata c-amu nasc, o fujit după le. Da, o fujit după le. Da' crede-mă că ieșise capu' și nu mai avem atâta forță. Nu mai avem atâta forță nice cum să mai pot să rezist un pic. Cât trăiesc n-am să uit. Îmi pusese o perină su' jerunți și stam în jerunți. Ș-așe nu mai putem, tat zacem cătă M. asta: „M., mor. Vecină, îs gata că nu mai pot sufla, zacem cătă le. Nu mai poci altu'”. Și și noi am fost proste că, acuma no, și tinere să fii tras un ptic de el careva, știi? Da' nu s-o-ncumetat nime să se leje de mine să... no, și o ajutat Dumnezeu alduitu. No, păi dup-aia n-am mai avut probleme. La tri zile după ce l-am născut am pus oala cu cartofii pă sobă, am fiert-o, am luat-o, am dus la porci, am muls vacă. Da, că n-am avut ce face.

Și nu erați slăbită?

Nu, am fost forte... tătdeauna io și, nu c-am fo' numa' tare, o am fost o fire mai, coptiții nici unu' nu samână cu mine.

Nu?

Nu?

Nepotă-me a pruncului, da. Ie tata-i în fire me.

Ie tata-i în fire me.

Da, că ne-ați zis de le.

Ieri, când am fo' după medicamente, vă spui c-așa am avut o bucurie-n suflet. Nu știu ce mni-o vinit mnie să mă uit io acolo pă un tablou, la școlă, pă coridor. Numa' o văd acolo c-o ține' educatore în brațe, de când era la grădiniță. Așe m-o umplut un plâns. M-am gândit: „Ioi, puiuț dulce, uite unde te văd io!

Și pe fată cine... o moșit-o, bunica?

Bunica. Bunica lu' bărbatu-mni-o.

Și pe băiat l-o moșit până la urmă...

Tat o vecină de-a bunicii. O murit și le amu, nu trăiește. Aice nu mere nime la doctor atunce când naște.

Nu?

Nu.

Da' nu venea asistentăți-aci?

Da' vine' pă naiba! Cu băiatu' am avut mari probleme. După naștere, de la patru luni înainte. Pân-o-

mplinit un an atâta am umblat cu el pă la spitale, de groază.

Da' nu ne-ați zis asta.

Nu v-am spus asta. L-am născut în septembrie, în zece, și la anu' Nou și la Crăciun, no tat o vinit cât unu, cât altu' că tulai că Și ave' bărbatu' meu ațâțe prieteni, ațâțe. Și o mai băut câte un pahar de pălincă, ba o mai fumat în casă. Dacă am zis cătă ei că să nu fumeze, io n-am fost lăsată până acele să fumeze aice în cameră cu mine, cu coptilu'. Ba o mai umblat pă ușă, ș-o răcit. O fo' coptilu' grijit, ș-atunce l-o prins o răceală. Și tata iarna am suferit cu el. De tri uări am fost internată la Cluj cu el. No, păi la dispensar nici nu mai vorovesc, de câte uări m-am dus cu el. Și era doctoru' care era atunce aice, P., sau nu știu cum îl chema. O zis cătă nănașe-me de-aici din sus: „Apo' amu până dă primăvara, zăce, că nu mai trăiește el, zăce. Păi da' ațâțe medicamente, da' io i-am tat dat țâță până o fost de un an și patru luni. Și asta l-o salvat mult. Și la Cluj cât am stat cu el, no amu ne mai obliga și să merem d-ingă ei, că era dormitor pentru mame, știi, separat și no tat le mai dădem una altă și nu mă ducem d-ingă el niciun moment. Nici nopte. Avem un scăunel ia, de-aiesta și lăsa de la pătuțu' lui scara în jos, și dormem acele cu capu' pă dungă la pătuțu' lui. Avem un teptăraș așe frumos și îl punem la capu' meu așe, pă dunga la fieru' ăla, și de câte uări să treze numa' îi băgam țâță-n gură. Aia mult, mult l-o ajutat. Țâță am avut destulă și alte mâncăruri n-o mâncat ș-apoi de-acolea o-nceput cu laptile. Dom'le feri, Dom'le că n-a hi putută trăi cu el fără lapte pentru lumea asta. Bem lapte fest, fest. N-am mai avut treabă cu el de-atunci mulțam la scumpu' Dumnezo' alduitu și să nu grăiesc într-un ceas rău. N-am mai avut probleme cu el.

N-o mai fost bolnav sau...

Nu, nu. Amu o mai fo' el răcit așe, o gripă, oarice, da' așe să am oarice probleme, n-am avut cu el. Nu.

Da' dacă se răcea și făcea gripă, îi dădeți medicamente sau îi dădeți întâi alte lucruri mai...

Păi nu prei dădem nici medicamente că nu mere

nime' una-două după medicamente. Mai un ceai, mai un sirop de zmneară, mai de afinele, mai lucruri d-estea, da' nu pre medicamente așe. El nici amu și când îi răcit el nu pre' folosește așe. Paracitamol, sau așe ceva, da' nu pre'. Nu, n-am avut probleme cu el, mulțam la Dumnezo'. Nu, de-atunce...

Și cu fata?

Cu le am avut. Nu amu mare, le cred că de-acolo o și rămas de n-aude bine bine. Părinții mnei după ce o-am născut io, și-o vândut casa de-aice. Și n-avem unde și de nici noi. Ne-am dus cu ei. No, și ne-am dus cu un scop că n-om mai vini înapoi de-acolo, ș-om sta acolo, că-i lume mai bună și să nu mai stăm aici pă dealurile aieste și să merem. Și când ne-o dus acolo unde o cumpărat casă, era, no, dezastru, no, ca și când îi o casă pustie. Am stat la cineva o săptămână. Ș-aceie o avut vo' tri, patru coptii și aceia ave' tusa măgărească. Ș-o luat și fata. Ș-am stat cu le aprobe două luni de zile în spital. Și i-o tat făcut streptomycină. Și amu nici nu să mai face streptomycină. Și oriunde am marș cu le dup-aia tat aia mi-o spus, că ale i-o atacat auzu'.

Da' cât de mică era când v-ați dus cu ea acolo la spital?

D-apoi ave' vreo opt, nouă luni. Era mnicuță. Da' dup-aia nici cu le n-am mai avut probleme.

Deci n-o mai fost să fie bolnavă sau să...

Amu-i, săraca. Vezi că amu are treabă cu rinichii, cu câte țate amu.

Da?

Da.

Da' cum de are așa multe acuma?

D-apoi io nu știu cum s-o legat și de le ațate, no. Și de tânără că amu și io ieu medicamente destule, da' io amu numa' la o vârstă mai înaintată, no că mai am doi ani și șeptezăci, ce mai poci aștepta de-amu-nainte? Încă-s veselă la anii mnei. După cât am muncit, și după cât... da' că trebe să le analizezi pă țate, că io mă tat gândesc că cât am muncit și cât am stat, câți ani am trăit tat singură.

Patruzeci și trei de ani, el tat la serviciu' o fost ș-am fost tat singură. Ce-o vinit? O sâmbătă sau după o masă acasă, două, trei ceasuri, în rest dă-i și dă-i și dă-i și dă-i! Ș-am fo' forte săraci. Am fo' forte săraci. Ș-apo' tat să-ți faci casă, să-ți faci șură, să-ți faci, să-ți iei loc, tat să muncești, să faci, să hâi și tu-n rând cu tata lume. No, noi am fost forte săraci. Și care o fost atunce gazde, amu-s mai rău decât mine cu mult.

S-o schimbat...

Băutura asta.

Băutura? Nu-i bună...

Amu-i bună le, cine-o be cu, cu rânduială câte-un păhărel și să mănânce și să-și vadă de treburile lui, da' nu să bei să dormi zăle-ntreji. Nu mai știi de capu' tău că ce faci. Păi aia nu-i viață.

Da' s-o-ntâmplat să fie aicea oameni bolnavi de la băutura? De la faptul că beau prea mult.

No, aia be cu zi cu nopte. Îi distrusă deja. Nu mai poate nici să muncească, nici să așe, numa' pân' casă ce mai poate face.

D-apoi băutura cam bărbații...

Be și el și be și le. Ș-apo' unde beu doi înt-aceeași casă. Ș-asta care o fost aci cu dumneavostă. N-are rost. Încă cedaltă în casă nici nu îi rău tare, d-apoi la asta care o vinit aci, n-ai văzut că o spus că am avut treabă cu le că doră era-n casă mă că-ți era scârbă să te baji la le! Un mniros! Vine de la poiată plin de gunoi, vai ș-amar, se pune pă haine-n pat, păi nespălați, apoi nu știu. Apo' m-o prins într-o zi, nu știu după ce-am marș după el să vie să-mi ajute să trag cu calu' aici din jos, nu știu ce. Când i-am aflat acolo-n casă așe am zis: „Mă, da' cu voi ce Dumnezo îi? Ce-i cu voi mă? Pă voi trebe scos Sanepidu', mă, aicea”. „Apoi no, lasă să vezi lele că am să-mi văruiesc, am să-mi văruiesc, am să-mi pui la punct” Amu ș-o văruit un ptic, d-apoi tat le îi. Asta-i viața, Dom'le feri. Să nu ne lase Dumnezo la minte aia, io așe zăc.

Am auzit, dacă tot vorbim de băutura, am auzit când am făcut interviuri, că în general la femeia gravidă, după

ce nașteea i se dădea pălincă pentru că era considerat că era cel mai bun medicament după naștere...

Da, da. No păi ș-asta, și copiii tati bine îs bețivi. Tat timpu' o tat băut, o tat băut și cred că o intrat la coptii.

A, deci se transmite...

Da. Tati membrii, fata nu. Fata nu. Are o fată căsătorită. Fata-i forte bine. Și cuminte, și nu be, și are familie bună. Da' băieții... are unu' amu, aprobe de-un an de zile nu be. S-o mai stăpânit. Amu de mai be mure. Da. Are unu' acolo, pă celălalt dâmb acolo din jos. Frate cu aiesta, l-o crescut bunică-sa. Ala ferească-te Dumnezo! Ferească-te bunu' Dumnezo! O bate și pă bunică-sa, o scote din casă, face niște lucruri și niște prostii. Și io cre' că tat de la le s-o retras, dacă le o beut tat timpu' când o fo' gravidă. Io cre' că de la le să transmite și la băieți. Da, da. Io cred că Și un copil când s-o zămislit într-o femeie el hrănește hrana mamei. Io așe cred. Cu ce să hrănește le, se naște el pă urmă. Era o dată, o vinit aice o mașină care să facă niște analize și i-o spus atuncea o doctoriță: „Du-te cu copiii la doctor că i-ai născut plini de-alcool. I-ai născut plini de-alcool. Și dacă nu îi griji coptiții de unici”. Apoi du-te-n treabă. N-o marș nime! Da' nici n-o interesează-n primu' rând că pleacă astăzi, vine mâine.

Da' totuși era și curativă, adică ți se dădea un pahar sau două după ce nașteai. Fără să aibă efect asupra copilului. Că erau strânsori, că nu mai ai strânsori după ce naști. Să bei un pahar de pălincă că nu ai probleme după ce ai născut.

Io drept că spui că io cu asta n-am. N-am făcut că n-am obișnuit să beu în viața me. C-am beut io un păhărel, sau la o nuntă.

Nu, la asta mă refeream, că un păhărel nu că ați băut nu știu cât...

N-am obișnuit treaba asta. Și ni nu ne-am permis. Dac-am avut un ban n-am știut unde să-l împărțim. Ce să ne facem? Ne trebe asta, ne trebe asta, trebe să ne cumpărăm, trebe să ne facem, tre' să grijim de bani. Pă când căpăta bărbatu' meu salaru' era împărțât în zece

lături. Vă spun drept. Da. Era, casă n-avem, nici aci, nici asta nici nimnic că stam v-am spus, într-un grajd, într-o poiată stau vacile și-nt-una stam noi. Și-atunci îți vine să meri să bei? Ioi că tat zăc cătă coptilu' meu: „Dacă te-ai lăsa de fumat, face mămica pântru tine orice!” E că așe zăce cătă mine: „Amu mămică până amu nu m-o deranjat. Apoi ce vrei să te lași când îi hi bolnav, mă? Lasă-te tu când ești sănătos și ești în viață bună”. Dom'le, cacă-le Dom'le! Că mai bine stă fără pâine pă masă ca și fără ele. Da, da.

Da' chiar, înainte se fuma aicea? Părinții dumneavoastră, bunicii...

Da, da să vedeți cum fuma, doamnă scumpă. Era aice cum, unde v-am arătat io că se vede. Acele mai jos îi pământ de-a nostru. Și-acolo era niște tufe, și-amu sunt. Și, că nu era voie, sămâna duhan.

Tutun.

Da. Săpa acolo pântru tufile alea unde era un loc așe mai liber și mere și-l sămâna. Și-l îngrije, ai de mine cum cota bătrânii de el!

Cine, bărbații? Bătrânii?

Bătrânii de el. Și-apo' să face niște frunze mari, și-apo' l-aduce acasă, îl pune să se uște, și-apo' tăie, lua câte-o frunză de-aia și lua un fund și dă-i cu cuțātu' Tăie. Tăie duhanu' ăla. Și-apo' lua ziar, da' nu pe era ziare atunce, nu era atâta hârtie ca și amu. Lua hârtie de-aia din ziar și-apo' face câte-o țigară ca jejetu' meu de gros. No, po' aia era și tare. Apo' pune bătrânii-n gură, apo' era un bătrân aci ni, după ce trăje din le de oarecâte uări, desfăce hârtie și-l pune ia aci-n palmă, numa' videi că-l țapă-n gură. Și-apo' tata zâua ca și-aieștia care tat rod pă gumă. Numa' tat mesteca pă duhanu' ăla, tata zâuța. No.

Da? Chiar mă întrebam că înainte nu se fuma. Da' femeile fumau înainte din asta așa...

Nu, nu. Nu, aia nici vorbă. Aice la noi mai ales. Apo' la oraș ce-o fost, aia nu știu io. Da' aice la noi Dom'le feri să fi văzut o fată, o nevastă cu țigara la mână! Era de râsu' lumii! Da' vorovește! Ori dacă să căsătoare, de era bine, de

era rău, nu mai încape discuție că trebe să se despartă de soț. Da.

Deci nu se putea despărți.

Nu. Trăbuie să tragă așa cum îi. S-o cununat, în lejea lu' Dumnezo alduitu, nu mai ave' obrazu' ăla că să își lase bărbatu, sau bărbatu' să-și lase nevasta. Nu. Apo' amu n-au bai. Amu la o săptămână două, stau până fac dragoste de oarecâte uări și de nu-i convine, cu Dumnezo' să-ți ajute! Apo' și nici nu contează că au coptii ori ce au, nu mai contează. Nu mai contează. Nici nu ne dă Dumnezo după cât am merita! Câți coptii îs destrăbălați în zâua de astăzi fără părinți și fără mâncare și ca vai de ei! Că io am zis c-acea părinți să hie puși la unzând și cu o pușcă mitralieră tătă-tăt să-i zdrobească! Da' după ce-i fac? Steie în șuară să-i mănânce și nu să căsătorească și nu-i facă. Nu-i lase de năcaz pă lume. Un copil atâta suferă, io nu uit cât trăiesc de nepoată cât o fost a lor duși fără de le. Vine acasă și cu tătu că le să simte bine cu mine și o grijem, da' când mere câte-o zi și-o nopte și noaptea aia nu durne, așa să-ntorce în pat, așe ni. Zăce la un Crăciun cătă mine: „Buni, zăce, de ce-s pedepsâtă io de Dumnezeu să trăiesc fără părinții mnei?” Ia acolo eram culcate amândouă. „Di ce, buni?” „No taci, puiuțule, că doră or vini acasă și îi mere la ei or vini ei”. „Da' io te-ntreb amu, di ce io-s pedepsâtă?” zăce. Io di ce nu trebe amu la sărbători să hiu alături de părinții mnei?” Numa' că era mnicuță săraca. Da' le totuși simte. No, le totuși simte. Doră și când u o dus acolo că u o dus p-a șeptea o fost, primu' an l-o făcut p-a șeptea. De tri ai îi dusă le. P-a șeptea. O terminat a șasea, o luat premiu' la Cluj, bine mersi, pfuai bucuroasă mă, ș-a lor și le. „Bună, amu mă duc în vacanța asta la părinți, să văd cum o să fie ș-acolo. Da' nu rămâi, bună, să hâi sigură că nu rămâi acolo”. Să dusă, stătu cu ei tată vacanța, viniră înainte de vacanță, adică înainte de a porni de-acolo, cam cu două săptămâni de-a-ncepe școlă. O zis că într-o bună zi numa' zăce cătă mă-sa: „Mami, te rog frumos să umbli să mă înscrii la școlă aice că io nu mă mai duc singură la Cluj”. „Cum, cum te-ai

hotărât așe dintr-odată?" „Nu mă mai duc, mami. Io nu mai stau singură". No, M., dacă le o văzut că are ambiție să rămâie: „Da' ti pute' descurca?" „Oi încerca. Trebe să mă descurc, zăce. Io fără voi nu mai stau". Viniră acasă, no nu mni-o spus una-două că ce-o sosit. Viniră acasă, no io bucurosă c-o vinit, buni, vii cu mine la Cluj, că amu i-am promis că dacă nu rămâne acolo, vând vacile și tat și mă duc și stau cu le. Dat-a hi Dumnezo să mă duc, batăr nu mai lucram atâta de-atunci! D-apoi io tat că vezi cum ești legat, tata viața ai muncit aci, ȝ-ai făcut tat rânduială, ce-ȝi trebe, oarecum gândești că după ce bătrânești te dore și sufletu' să le mai lași. Vezi că rămân năpustite așe. Am văzut că soȝu' meu o murit; mei o zi-două de-acasă și știi cum îi lume. Astăzi îȝi dispăre una, mâine alta, poimâine alta, numa' te afli că nu mai ai. Gânei că nu mă lasă sufletu' să mi le las să mă duc. „Vii cu mine la Cluj?" „Apo' amu să văd ce-oi face. Da de-oi vini", am zis cătă le. „Nu mai trebe să vii. Merem la Cluj să-mi scot fișe și mă duc la I. la școlă". „No lasă". „Dacă-ȝi spui. Mă duc buni, zăce, nu mai stau fără a mnei. Nu mai stau". „Di ce?" „Așe m-am hotărât. Io dacă viu la Cluj, ia așe o făcut cătă mine, viu la Cluj, bună, ș-apoi, le tu cheltuieli, le tu curățanie, le tu mâncare, le tu școlă, le sport" O făcut și sport. Ș-amu face, hanbal. „Țăȝe bine-s în capu' meu. Fac curat pasta tat, vin de-ai lu' mama, că mama ei îi din M., vin la mine apoi zăce nu contează că unde mîncă, apo' nu contează că unde aruncă o mizerie, io tat de două tri ori pă săptămână, zăce, că dac-aș fi numa' io de capu' meu, io-mi fac curat în cele cameră, zăce, și-n camera unde stau io îi altă treabă. Da' la mine nu trece două zile până iară cot să fac curat din nou, zăce, pasta tat. Altu' vine să doarmă, altu' așe, altu'... să nu îi las zăce mai rușine". No amu mni-o dat de gândit. Io zâc M. chiar vorovește serios? „Da, mamă, o zis că nu mai stă fără noi nicicum". No ș-apo' să dusără la Cluj, scosără fișă, no pă când o vinit o plâns. Și le și mă-sa așe plânje. Zăce: „Nu m-am gândit că tău tati profesorii la mine în halu' în care tău". O zis cătă M.: „Ai o fată de mulione. Noi ptierdem un elev foarte bun, dar voi câștigaȝi o fetiȝă forte

cuminte care o duceți cu voi. No, apo' s-o dus țuc-o mama. Apo' ș-acolo îi tat premiantă, tat bine-i".

Da' cât o stat aicea? câți ani o stat aicea fără părinți?

Tri ani o stat singură. Tri ani, săraca.

Și cât era, în clasa a patra când o plecat?

A patra. Da. În clasa a patra.

Mică.

Mnicuță săraca.

Și-o stat singură la Cluj?

Da. Dom'le feri că tat acolo. Nu mă voi pute culca într-o sară să n-o sun, nici pântru tata lumea asta. Dacă nu mă suna le, de multe ori mă punem în pat și mă gândem: „No, amu în sara asta n-o sun”. Mă gândem: „Ioi Dom'le, oare încuie-și fata bine ușile, închisă-și p-acolo pasta tat, Dom'le păzește-o Dom'le să nu vie oaricine pasta le”. Mă sculam și-o sunam: „Ce faci tu?” „Învăț”. Zacem: „Închis-ai jamu' de la bucătărie, încuiet-ai bine ușă, ce faci țucă-te mama?” No, bună, nu să-ți face griji. Nu-ți tat face griji” Ș-apoi o vinit până la urmă o fată. Le era educatoare, o fost aice, ș-acolo la Cluj, io nu știu până-i lumea unde-o lucrat. Și n-ave unde stă. No cu aia îți spui că cu ale încă am avut un mare noroc cu fata ale. Ș-apo' stat doi ani cu le. Anu' ăla și-ncă unu', până și-o gătat le facultate. Aia nici dacă eram io sau mamă-sa nu putem s-o educăm mai bine. Da. Ș-o duce la mănăstiri, o duce la biserică-n tata duminica, o duce cu le pasta tat. „B. merem la o piță?”, sara, i-așeni, după ce-și găta temele. „Merem”. Când le sunam: „Ce faceți?” „Bine, bunicuță... bine, bunicuță”, că și aia tat bunică îmi zăce. „Bine, bunicuță” No', cu ale am avut mare, mare noroc cu fata ale.

M-am gândit și io că era totuși micuță, cum să aibă grijă de ea...

Da, era. Cu fata aia mare, mare noroc am avut. Și n-o fost o fată care să umble așe. Era și ieșită mai, la vârstă le era, s-o căsătorit c-apoi de-acolo o apucat de-a vorovi cu cineva și s-o și căsătorit. Da' io dat Dumnezeu. Că tat zacem: „M., ție trebe să-ți deie Dumnezeu' un om foarte bun, că ești pe sufletistă. Amu o fost bine, mulțam lu'

Dumnezo. Numa' doru' aiesta mă mîncă de ei rău.

D-apo' amu vin două săptămîni. Vin două săptămîni, pã când mă mai obișnuiesc un pic cu ei, iară să duc. No, iară să duc. Ș-apo' și când vin nu stau liniștiți. Că n-au baia gata acolo din jos de cãsile este. Și o lucrat anu' trecut pã le și nu o terminat. Amu numa-mi tat spun că am vrut să mai ieu io niște faianță. „Nu, nu lua nimică, că vreau să mai modific ceva acolo”, zăce. Și amu are bai să-și ghețe acolo baie, bucătărie, că vă și duc pînă acolo să vedeți.

Da', de obicei, cum erau îngrijiți copiii aicea-n sat, cine avea grijă de copii când erau mici?

Păi cum să zăc, unde era bunici mai grijă și bunicii. Atunce nu pe mereu coptiții tati de-acasă. Și rămâne cu părinții. Grijă și mama adevărată, grijă și bunica, și care era de lucru, care cum pute ajunje. Da' no, care erau oamini cumsăcade grijă coptiții cum trebe. Nu și lăsa. Amu nu că, nu era ațate pempersuri și ațate ca ș-amu să... da' să face scutece din pînză. La noi din pînză s-o făcut cele mai multe.

Din pînză de...

Din pînză de cânepă și de in No, avei anume pînză, albă ca cașu', c-o ducem acolo la vale la vâltori. Și o țapai acolo-n apă, ș-o bate, ș-o face frumoasă, c-așe era ca, ca lacrima era. Ș-apo' dint-aia să face scutece. Da' știi ce bine pūtei să-l culci în ele? Era mai, cum să zăc, nu era așe, așe moi. Era mai țăpănuțe un pic. De pūtei să nu lăsa nime' copiii ca ș-amu (...). Că v-am povestit și-n cela rînd. Ave, ave' cîrpă mare, pasta aia mare vine una mnicuță pînă p-aci ni, și era una mai mnicuță, care numa' pã su' mînuțe. Și pune-i ia așe pasta mînă și ia așei legai mînuța. Și băgai cîrpa-napoi su' spate. Și cedaltă vine pasta mînuțe și dup-aia cedaltă pasta le. Și avei o fașe, un năsturel la capăt și chiar aice ni sus o băgai pã su' el și acățai năsturelu' și merei rotă cu fășiuța ale și la pticiorașe băgai pã după le ca să nu scape. Așel luai ca și cum iei io telecomanda asta. Ia așel pūtei ține.

Și pări la cît îl înfășai așa?

Pînă la un an aprobe.

La un an se dădea cămășuță?

Da.

Când începea să meargă...

Da.

Da' atuncea cum învățau să meargă?

Cum îi învățai? Și L. pă T tat așe l-o învățat, fată-me. Pune ia p-aci ni o haină, așe lungă, pă susuoări p-aci ni, și-l ține din apoi. Așe mere ca pârjolu'! Păi da, era cum o fost și L. și a vecinurilor aiestea, o avut băieți, mai mari și după aia o avut fata. Păi era cu rotiute băieții până la câte de tri ani. Tat cu rotiute. Nu ave' pantaloni și câte țate pă ei. Da, ave' truda! Sau atâția chiloți și ațate... du-te lasă-mă de voie! Amu i-o domnie. No și tăt' să plâng. Tăt' să plâng, că tulai rău li! Și nu îi rău nici astăzi nici dintr-un punct de vedere nu-i rău. Merem la sapă la Cluj, pentru bani, că n-avem un ban de unde face de nicării. Și te ducei dimineța, cu nopte de ducei și până sara și îți tăie pâiniuța câtă vre' oștezanu' ăla, că era ungur. Îți tăie o felie de pâine, așe până la jumătate pâine, dimineța, și ne dăde' o bucățică de sclănină cam atâta ni și ala-ți era prânzu'. Nu mai avei de la cine să ceri să-ți mai deie mai mult. Și la amniază-ți aduce, îți aduce, no, la amniază mâncare fiartă d-apoi câteodată era bună, câteodată nu. Să știi, era plină de viermi, că ține cionte de-ale de porc până să strepeze, să face în ele de când videi pă deasupra luai pâine golă ș-o mâncai și te ducei la sapă și nici nu-ți vine să te uiți cătă mâncare. Da' amu nu-i nime nevoit să facă treaba asta. Care vre să muncească. Era zile de nu căpătam de lucru. Și merei și stai pă **ta**, **pă** unde să vinde pâine și era câte-o doamnă cu suflet, că era pâinea pă cartelă, și ne tăie câte-o, câte-o literă din cartela ei și ne da de ne luam câte-un sfert de pâine. Nu căpătai. Putei să ai banii la tine să meri să cumperi că nu-ți dăde nime. No.

Nu se găsea pâine.

Da. Nu uit cât trăiesc de-atuncea cum așe ne rugam câte de-o doamnă: „Dă-ne, dragă, că nu mai putem de foame”. Și tăie, tăie din cartela ei câte-o literă, ce știu că nu mai țau minte cum erau literele și ce era? Și merem și

ne da câte-un sfert de pâine. Nu ți teme că **așe** o-mpărțem noi între noi, câte eram câte tri patru. Nu mâncai numa' singură. Mâncam țate, să trăim.

()

Cu fetile știi cum o fo' mai demult aici? O fată trebuie să știe tăță-tăt ce trebe-n casă. Să facă curat, să facă, să știe să torcă, să știe să tasa, să știe să puie lucrurile la punct în casă, să fac-o mâncare, să spele, tat. Asta p-o fată, asta erau cotate fetile, amu...

Și de când începea? De când ați început s-o învățați pe fata dvs, să facă în casă?

Și pă nepoată o am învățat și când o fo' la grădiniță. Da. Am învățat-o să spele o farfurioră, punem într-un lighenaș unic acolo și niște farfurii mai unici. Da' să știi că-i intră în suflet treaba asta. Era până n-o marș la școlă, da chiar ultimul an de grădiniță. Viu într-o zi cu vecina asta în casă și luase di pă paturi tăță-tăt, și țâpase di pă plapumă fețele, di pă perini, ia acolo ni, făcuse grămadă. „B., puiule, ce faci?” „Schimb patu, să fac curat”. De ezeplu le, și cât o fo' mai unică, dacă să scula dimineața și nu eram în casă, că io de unică n-am avut probleme cu le, da' drept că mă sculam nopte ș-o punem o dată pă uăliță. Și la ora ale le întătdeauna să treze. M-am sculat în oare câteva nopți ca până s-o apucat a obișnui și n-am mai avut probleme cu le, să facă pișu-n pat o oarice. Să scula s-ațate haine lua pă le dacă era singură-n casă până nu mai pute lua pă le. Da. Și lucram pă ca și aice ni și mai ieșe c-avem meșteri cu moltăr și cu câte țate, numa' un ptic dacă să stropite: „Îs muldală, vai îs muldală! Ț. Vine-n casă, tata tat le tapa di pă le și lua un lighean și hup cu ele-n lighean.

Da? Și se pune ea să le spele?

Da. Da' nu le spăla le, da' numa' nu-i plăce să se vadă că-i murdară, deloc. Și io cred că face o, forte bine o ajută și p-o fată că o pui de mnicuță să facă. Nu să-ți facă le nu știu ce, da' să se obișnuiască. Să s-obișnuiască. No, obișnuința asta. Ș-amu poți să bagi de seamă, că de multe ori zăc vecinele estea cătă mine: „Se vede că tu o ai crescut pă B”.

De ce, c-ați învățat-o să facă multe?

Da, multe. Multe. Păi ș-amu când vine acasă, cu tătu că-i în altă țară ori c-o fost în Cluj, la le n-o contat. O vinit acasă o dat la porc, o muls vacă, o făcut curat, o făcut mâncare, la le nu contează. Am zis cătă ei amu: „Aduce-ți fata și coptilu' acasă dacă scapă fata de școlă, să mă stâmpăr un ptic cu ei” „Bine, bună, că M. asta zăce, dacă nu mă vede acasă, de mă-sa o zis, M. asta dacă nu-s o zi acasă parcă n-are pâine pă masă” zăce.

De mă-sa o zis. Păi io zâc: „Di ce-i zâci M?” Da, că nu mă lasă zăce, numa' io tat acasă trebe să stau, zăce, cu puiutu' aiesta”. Da' le și-o și dorit mult să aibă, de surioră o avut baiu. Ai de mine să hie fată. Cred că pfuai...

Și mai are, mai au copii în afară de B?

Da, au un copilaș de-un an și, în mai în nouășpe o avut un an.

Să vă trăiască!

Mulțumesc. Da, las' că v-aduc poza să-l vedeți. Că-s amândoi acolo, ni. Am poză cu ei. Acolo-i tai p-amândoi laolaltă, țucă-i mama. Și de L. O grijit buna când o fost unică. Era mămică-sa dusă. Ai de mine că nu-l dă pă tata lumea asta! Merem la biserică cu le aici ș-ave părințile, nu era mă-sa gravidă, ave' și fătuță are și băiat. Și când vide fătuța pân' biserică, face cătă mine: „Ioi bună scumpă-i! Dup-acee o avut coptilașu'. Dup-ale ș-atunci: „Vai bună scump îi! Da' le foarte mult o iubit coptii și îi iubește, da. Dom'le țucă-mni.

Când erai dumneata copil, și tânără, zâmbi cum era cu păduchii că io am auzât povesti cu păduchi. Nu de la dumneata neapărat. O fost păduchi?

O fost. Într-adevăr o fost, da' cum să zâc, noi în familie aci n-am avut. Da' o fost. O fost că erau oameni care-i mânca cu tătu. Soțu' meu, dacă ar trăi, Dumnezo să-l ierte, o dacă mereți la cumnatu-mneu, c-ați fost la el, să vă povestească ăla de păduchi, râdeți de mureți! O fost scluji, că ei o fost șaispe frați, da' o murit, n-o trăit tati. Și i-o dat părinții sclugă. Ș-acolo unde era sclugă atâte păduchi era, de-o zis că să suie zâua, acolo cătă M o fost, câte într-o

sâlhă de-aia de molid, ș-o zis că să gânde ei că dacă ieu de-acolo di pă ei și i-aruncă jos, mor. Săracii de ei Dom'le! O zis că tat lua până număra câte o sută. Di pă ei, di pă haine și di p-aice di pă unde era. Și după ce număra câte-o sută o zis că zăce: „Amu o fo' destui, dă-i în câne, hai să ne dăm jos de-aici”.

Da' ei erau copii atunci?

Da. Copii. Ș-acasă n-ave cu ce să-i îngrijească că era mulți.

Da? Da' io știu că păduchii se luau forte ușor, de la unu' la altu'.

Da. Zăce bărbatu' meu că o fo' sclugă în B. ș-acolo pă el îl culca în poiată și era plin de păduchi și-n casă era două femei. Atâta aveu o curățanie de extraordinar! Ș-o zis că ce s-o gândit el într-o zi: „Mănânce-vă sărăcie pă voi! D-apoi voi în atâta curățanie și pă mine nu mă puteți spăla, să mă culcați undeva să nu mă mănânce păduchii?” O zis c-o luat o cutie de chibrituri, golă, și tata zăua acolo, stând la ciurdă o strâns pă păduchi. Și i-o băgat în cutie. Și ce-o făcut el sara? S-o gândit: „No lasă, că vă fac io și voi să fiți pline de păduchi ca și mine dacă voi nu mă spălați pă mine, un coptil” S-o dat și s-o dus și-o zis că ave' o plapumă cu o față albă pă pat, ș-o zis că el s-o pus așe pă dunga patului și o luat cutie cu păduchii și o desfăcut și un țapat în pat din le și cutia o luat-o înapoi să nu să observe că doră el a hi dusă cutia acolo. La două tri zile zăce că numa' vede pă muieri că scot din casă, spală, dreje-te, s-o gândit: „No lasă, c-așe sunteți voi bune! Dacă voi nu mă puteți spăla pă mine, lasă să vă spălați pă voi amu”. Apoi zăce: „Nu mă tem că nu umblară ele!” C-aceie dacă apuca mai ales și la plăpumile, cum o fo' cusute cu mâna, s-apuca acolo a face ouă apoi cu greu scăpa de ei. S-o gândit no lasă numa' de voi, că pă el îl culca într-un țol. Luară țolu' de-acolo din poiată de la el și-l opăriră cu apă hierbând. Că „No, așe vă trebe, să mă spălați și pă mine, nu numa' voi pă voi să vă spălați”.

O gândit că de la el, că el o fost în casă și le-o adus.

Da, le-o adus. Că amu-l chema în casă de-i da

mâncare, știi? Și cu atâta o avut noroc c-o mai scăpat și el de ei. Da' i-o mâncat păduchii pă ei până nici ei nu știu cât. Da, da. Da, aia ciupeu urât de tat. Era pureci până-i lume. Pureci și io am avut. Da. Aie-s negri. Ale era, ave' muierile atunce nu umbla nime cu ațâțe rochii de cumpărat, ave' făcute din pânză, de in pole. Așe le zăce. Apo' sara pă când să culca muierile, tat să cotau. Apo' la pole, le desfăce di p-ai ce cu brăcinariu și tat cota tat rotă pă lângă ele să nu rămâie că mușca nopte de te frije. No, da, da.

De niciun fel n-ați avut niciodată?

N-am avut. Păduchi n-am avut. Mămica me o fost o femeie forte curată. Forte curată.

Și pe cap cu ce vă dădeți? Că femeile să dădeau pe cap ca să nu să facă păduchi.

Cu petrol da mămica de multe uări. Da, da. Cu petrol. Mă unje așeni, pă cap și... da' nici n-am avut probleme. Da. Da, da. Amu nu să găsește nici de-ăsta. Ba cineva mni-o adus într-un flacon da' amu-i pă terminate. Când vine vreme gre' nopte, nu-mi place să țau becu' aprins. No și mai aprind lampa. Și când să le curentu' iarna.

Așa... da' nu știu dacă dumneata ai prins, ploșniță. Alea cum erau?

Da. Ale erau mai spurcate și ca păduchii și ca purecii.

Ale după ce stânjei becu', lumina, se pune pă uoam grămadă. Da, ale așe mușcau de rău de să te ferească Dumnezo'! Și era mărișore. Da. Mai, și așe spre vișiniu închis. Când aprindei înapoi lumina așe mere mă, ca vârteju' mă, să s-ascundă iară. Pă la pat, pă unde își vide, p-acolo pă la încheieturi p-acolo să băga.

Și cum scăpai de aia?

Păi o fost soluții, o fost fel și fel de medicamente care, amu nu cred că are nime, nu știu. Da, am văzut tocmai la vecina asta, la M., nu știe ce să se facă cu ele. Și la blănille ușilor. Da, da. Ș-acolo pă la blana uși. Era ceva soluție și era niște pompuțe care pompai așe de la mână. Și cu ale o tat pompat și-o cumpărat soluții ș-o scăpat de ele. O scăpat de ele.

Da' de păduchi cum scăpai?

Păi păduchi auzi că n-am avut în casă, nu știu, no. Era la M un om care-i zăce C., ăla face ce știu ce. Da. De plojnițe am vorbit.

No cum ai luat dumneata? Povestește-ne despre râie.

D-apoi nu știu di pă cine-am luat că nu eram numa' io plină, că era poate pă tat satu' aiesta coptiii plini. No, și tat omu' ăla de la M. face ceva unsore. Și te unei și am scăpat de le. No. Am scăpat de le. Da' ale, vai ce te mai mânca ptelea! Ferească Dumne... nu trăbuie să dai de multe uări. De tri, patru uări numa' după fiecare cum dădei, trebuie să te speli. Știi, să iei altă haină curată; și iară când te unei din nou iară trebuie să schimbi hainile. Avem cam zece ani. Gata, am scăpat.

Cum era cu spălatul hainelor că săpunul...?

N-avem săpun. Nu pre avem săpun. Punem apă la foc, și să-ncălze și băgam niște cenușe și-o strecuram, și le băgam de-a moi înt-ale. Și dup-ale le-așezam într-un ciubăr. Și punem apă să fiarbă și punem pă ciubăru' ăla cenușer, așe să zăce, tat de cânepă. Și punem cenușe multă acolo. Și când clocote apa ale, când fierbe-n clocot, luam apa ale fierbinte și băgam pă ele. Să face o leșie de tat îți mânca dejetuțile ia p-aice ni. Ș-apo' merei la fântână. Ș-avei acolo (...) ș-avei mai, mai ș-amu am, ș-apo' fiecare o luai în parte ș-o bătei cu maiu' și de tri patru uări. Prima dată dintr-o apă, a doua oară dintr-alta, în tri ape o tat bătei cu maiu'. Și după ale o limpăzei numa', știi? În apă așe într-o trocă mare. D-apo' să spăla hainile, ai de mine Dom'le, că nu le speli amu nici nu mașina mașinilor mai bine! Tătă-tăt p-aci ni, așeți curje sânjele pă când gătai câte-un ciubăr de-ăla. Păi stai că erau oameni mulți. Erau câte șapte opt oameni într-o familie ș-apoi tata săptămâna cotai, în fiecare săptămână să-nmoi câte-un ciubăr de-ăla de haine. Și să faci pâine-n cuptor că nu căpătai. Merei la moră cu măgariu, aducei făina, o cernei, făcea sara un fel de plămădeală, aluat, așei zacem, pă dimineața era dospit aluatu'. Ne sculam dimineața, frământam, dup-ale băgam lemne-n cuptor, să face o scumpă de pită că nu știu, amu gândești că nici pita nu să mai face așe bună. Da' oare di

ce? Pătu atâte stropituri, io mă gândesc, de la grauri. Da, da. Ş-atâta era de dulci şi cartofii când îi mâncai, parcă era zahăr pă ei. Amu gândeşti că nu mai au niciun gust, bun, aşe.

Acuma, ce să crede că să transmite de la părinţi la copii? Hai că luam pă exemplu dumneata. Când ai născut fata, nu te-ai gândit, cu cine samână, aia era prima întrebare. Cu cine samână? Cu cine o sămânat?

Cu tată-se.

Da după ce ți-ai dat seama că samână? La ce samână cu tată-se.

Păi da' nu mni-am putut da sama chiar aşe de mnicuță, mnicuță. Da' după ce-o crescut şi figura ei samână la tata-se şi firea îi a tată-se. Tată-se o fost un om forte dur, forte sever. Coptilu' samână cu mine. El îi mai, cum să zâc, oarecum mai sufletist. Şi la figură el samână cu mine. Şi la figură. Da. Şi la figură. Fata-i mai brunetă, tată-se o fost brunet. Fata de exemplu samână cu mama me. Cu mama me. Cu mama me. La figură.

Da' la ce te uiți când zâci la figură? La nas, la ochi, la ce?

La tat aşe, la statura ei, nu numa' io spun, că mulți o spus, că totă-i ca şi mămica me' No, şi la fire poate că samână un ptic cu mămica.

Da' dumneata cu cine ai semănat?

Nu ştiu. Nu ştiu cu cine am semănat că mămica le o fo' mai hiretică decât mine, tăticu' no, cum să zâc. Nu. Nu preziceu. N-am presemănat cu ei.

Da' se-ntâmplă să nu samine deci cu părinții, să şemine cu bunicii.

Cu bunicii, da. Da.

Da' io am auzât pe aice o poveste. Că dacă, dac-o femeie măritată, face un copil, nu cu bărbatu ei cu altcineva, a altcuiva, ăla este fix ca ăla. Samână leit cu ăla cu care...

Să mai întâmplă. Să zăce, să zăce. Aci nu presânt. Nu.

Parcă să se vadă că cine-i tatăl...

Da, da. Da samână. Da' câte nu să-ntâmplă! Câte nu să-ntâmplă!

Da'zăcei dumneata că dacă sunt bețivi, ea sau el...

De mamă depinde. De mamă, dragă. De mamă. Da, de mamă. Că un tată el îl samână și de-acolo nu mai beneficiază din corpu' lui de nimic. Să him forte obiectivi că asta îi. Da' mama, le mama.

Și altceva, ce alte boli se mai transmit sau nu neapărat boală, de la mamă...

Păi da' nu vezi, chiar amu am fost, ieri când am fo' după medicamente, cumnatu' meu o fo' și el numa' că le luasei io când o vinit că n-am știut, vine, nu vine... Și i le luasei io de la ăla și fiică-sa, nevasta lui, le o fost paralizată da' amu se poate purta și decât îi cam neconștientă un picuț. Și fată-sa, asta tat timpu' o avut o tensiune extraordinar și chiar ieri o zis asistentu' cătă cumnatu-mneu zăce: „Să știi, zăce, să nu țineți” (...) cu fiică-sa, cu fiica cumnatu' meu. De tri sute și ceva i-o adus niște medicamente. Zăce: „Să ieie, zăce, medicamentele aste că cu le zăce nu-i jucăreie. Duce bolă mămică-sa. Duce bolă mămică-sa”, zăce. Păi că zăce c-o zis bdiata: „D-apo' așe de tânără?” „D-apo' ce să faci dacă, să știi zăce că o să sameni cu mămică-ta, zăce, și o să suferi”. D-apoi multe boli are omu-n lumea asta. No amu gata, dacă de exemplu o paralizat mămica la careva sau tăticu' când o ajuns coptiii la o vârstă înaintată și i s-o întâmplat ceva: vezi c-amu samână cu mămică-sa sau cu tăticusă sau mai demult nu zăce nime paralizie, aice să zăce, l-o lovit guta. Așe zăce. L-o lovit guta. Nu mai zăce nime c-o paralizat, nu, l-o lovit guta.

Amu știi cum îi în zâua de astăzi: nici unu' nu-i așe harnic cum era copiii mai demult, că nu-s nevoiți. Nu sunt nevoie. Nu-i nevoie, dragă. Io vă spun că asta îi. Că cum vă spusei înainte. Înainte când căpătai un bănuț era până nu-l căpătai, era planificat că ce să-ți cumperi, ce să-ți faci, cum să te poți gospodări. Da' amu ei nu-s mai nevoiți să facă treaba asta. Că părinții o muncit pântru ei de au alte condiții. Da. Au alte condiții. Și ce zăce părintele? „Dacă io

am muncit atâta, lasă lui să nu-i mai hie așe de greu". No, dreptu-i? Io vă spui drept că io, dac-ar fi putută sta și el acasă că n-o fost în situație să n-aibă ce-i trebe. Da' după ce-am văzut că cât am chinuit io și cât am muncit și mai ales tat singură că el atâția ani la serviciu, m-am gândit: „Mereți coptii unde vă duc uăchii. Numa' să vă hie mai ușor". No și s-amu io tat zâc cătă ei să vie acasă, da' dejeaba zâc. Vai de mine. Și așe de bine m-am împăcat și cu noră-me. Vă spui drept că n-am avut cu le două vorbe de când îs laolaltă cu coptilu'. Și le așe povestește cu mine, că le zăce: „Mamă, io cu mămica me nu pot povesti țate ca eu dumneata". Dacă vin amu acasă, apo' cre' că două nopți nu le durnim.

Voiam să vă mai întreb de copii că ați zis că lucrau înainte copiii și lucrau din greu. Cam de la ce vârstă începeau să lucreze?

Apoi aice când da să potă mere un ptic să lucre, lucra fest. Nu-i ține nime să se uite. Aice de la tri, patru ani, dacă nu-l pute pune la lucru îl mâna cu o vacă. Să margă să o grijască. Și pă fete și pă băieți. Care era. Nu ține nime să stea, numa' așe. Io de unică am grijit de vaci. Și știi cum grijem de vaci? Acolo printr-o pădure, după dâmburile ele p-acolo-n jos ne coborem până acolo pă vale cu ele. De de-abde scotei straița-n spate când ieseai de-acolo. Erai mort sara. Te mai prinde și câte-o ploie. Aice-i o viață forte gre. Să știi, forte gre. Numa' de-ale îți spui drept că n-a hi avut așe, n-am avut bai să-și facă casă bună aice. Or vini vara, or vini. Da' ca să stea definitiv aice n-aș fi vrut. Da' la Cluj aș fi vrută că erau aprobe de mine, no (...) Și la jug atâta le-am prins singură și-am umblat cu caru' aici pă groapă până mă mnir că nu mai s-o așezat pticiorele. Da, le prindem, și nu le putem prinde. Și știi ce facem? Că n-avem ajutor, și după ce-o murit el. Le ducem aci la gard și pă una o legam aici și pă iastalaltă dinco', s-atâta distanță lăsam între vaci cât să mă poci băga cu jugu' io. Ca să le poci băga, să le poci băga-n jug. Înțeleji? Păi da' nu sta. Că nu le putem. Ș-apoi dacă era-n jug, caru-l scotem afară acolo ni și la car cotam o proptă. Să taie ruda ridicată. Și

punem propta jos și ridicam ruda s-atunce merem cu jugu' și le băgam acolo, la rudă. Și merem singură și-n pădure, și cu gunoiu', și scotem legume, și scotem fân, și scotem de țâțe. Păi amu cum să zăc, și plânjei, atâta plânjei acolo pân' pădure, până te săturai plânjei (...) D-apoi era mai mulți da' ei mere p-acolo și io trebuie de cu sară să viu singură aici în partea asta, cătă casă. Apoi mere, apoi nu putei mere, apoi eram încălțată cu optinci și eram tata zâua plină de apă că zacem că ne dor pticiorele, doră musai să te doră. Nu putei traje pticiorele după tine sara de udă și de de obosâtă și de Pune-i o sticlută de lapte cu tine și niște pită de... bogăt și cu mălai făcută. Așe era. No. Ș-amu dacă are de țâțe un coptil, asta nu-i bună, cele nu-i bună, cele nu-i bună.

Când ați învățat să toarceți?

Cam de la opt, nouă ani. Torcei de ți s-a duce ptielcuța di pă jejete. Îți da niște, bătrânile torceu fuioru, ăla mai bun, bucii. Apoi era cu pozdări. Tata tătu-ți mânca jejetuțile. Cânepă. Da. Aice n-o fost ușoară viața. Deloc. Fără pantaloni am umblat până m-am măritat, mai de șaispe ani. N-am avut pantaloni pă mine. Iarna era înghețate polile pă mine și pticiorile, ia p-aiceni, gândeai că cură sânje, plesne ptielcuța. Că era zăpada mare și cum merei încălțat cu optinci și cu obdele până ia p-aice pă la jerunte, să băga zăpada ia p-aice pă su' rotie. Ai de mine că ș-amu îmi pare că...

Interviul nr. 2

Femeie născută în 1968 Bărbat născut în 1961

Intervenția femeii este subliniată Intervenția fiului este redată cu bold intervenția vecinei este redată cu bold subliniat

Asta s-o-ntâmplat lângă Crăciun, era în săptămâna...

Miercurea Crăciunului.

În miercurea Crăciunului când m-am tăiat.

Aici o zăpadă foarte mare, c-aicea iarna, nu mai umblă numa' avionul, poate pe sus. Acuma, hai că se mai defundă drumurile, față de cum era înainte. Și-am dat telefon după Salvare, care-i H. Asta!

Băiatul o crăpat toată ziua lemne, și-o mai rămas câțiva butuci.

Și-o rămas niște butuci, de-acolo din colniță, și-am zis câtă el: „Lasă dragu' tatii, nu crăpa tu să te tai tu cumva, lasă că crăp eu, să mă tai eu!!”

Și toată ziua i-o dat., să ai grijă! Să ai grijă, să ai grijă!

Am avut o masă în spate, care toporiște cum o fost la săcure între picioare, că așa crăpam, și cu o mână țineam, am atins picioru' ăla la masă și o zburat săcurea și mi-o prins mâna câtă butuc. Asta o fost tăietura.

Nu ți-o atins mâna, ci ți-o prins degetu'!

Nu, că mâna, aici.

Păi da, degetu' l-o tăiat, sigur!

Am ascuțit-o. Și asta o fost problema! Să mai spun și de salvare? Nu puteam să dau telefon pentru că nu aveam unități pe telefon, și băiatu' zice: „Lasă că dăm, ori la poliție”.

Nu! Eu făceam baie, că atunci nu aveam baie, aici în casă. Băiatu' dormea dincolo, în bucătărie. Băiatu' mare! Care are acuma 21 de ani. Ce-avea atunci?

14 – 15 ani?! 14 ani? Și am zis: „Hai scoală-te dragu' mării, să te duci undeva să cauți o mașină, că ia, uite ce-o pățit taică-tău!” „Măi oameni, voi sunteți bolunzi de cap!” așa o și zis! „Voi sunteți bolunzi de cap!? Unde mă duc eu la 12 noaptea în sat, să scol oamenii să îl ducă pe tati la Cluj? Cine vine acuma?” și face: „Hai, încercați, și dați telefon!” Da' nu sunt cenți pe telefon. „Încercați la Pompieri, la Salvare, cineva vă face legătura, până la urmă!” Și el deja o sunat, că nu mai știam atunci, de speriată, nici de la Salvare, nici Pompieri, nimic. Și el o făcut legătura, și: „Hai vorbiți!” Da', am vorbit eu!

Cu cine ați vorbit?

Cu Pompierii! La Pompieri.

...o fost un ofițer.

Că Salvarea n-o răspuns! Cum o fost? Ne-o răspuns Salvarea din oraș și oraș, nu, greșesc!

N-o răspuns Salvarea, că ne-o făcut ei legătura cu

orașu' și pe urmă automat.

Nu, nu, nu! Ne-o făcut legătura cu Cluju', și Cluju' ne-o spus că, în Cluj trebuie să vorbim pe cenți. În oraș era gratuit, că aparțineam de oraș. Și atunci am vorbit cu Pompierii și ne-o dat legătura, prin Pompieri, cu orașu', am vorbit cu asistenta, sau ce-o fost, de gardă. Și m-o-ntrebat cum o pătit, ce-o pătit, câți ani are? dacă poate ține mâna-n sus, dacă nu-i amețit, lucrurile astea importante.

Și, l-am. Într-adevăr, atuncea nu. Acuma nu mai dispăre tifonul sau fașa, sau lucrurile astea din casă.

N-aveați atuncea?

Nu, nimica!

Da' de unde! Acuma, stă la Doamne ferește să-mi trebuiască!

Cu niște prosoape am legat mâna.

Repede ca și oricare om, un prosop nou sau ceva ai în casă! Am început a împacheta într-un prosop plușat de ăla mare de baie, deja ieșise prin prosop!

Păi da?! c-aici îs tendoane! O fost tot!

Știți cum o fost? O venit cu mâna, eu mă spălasem, aveam vană de-asta, ciupă sau cum se zice? mare aci, și eu mă spălam și fac către el: „Haide, vino cu mâna să văd cum ești? Hai să te spăl!” Și aveam într-o cratiță de patru litri apă cum îmi turnam și mă limpezeam, și o mai rămas. Când l-am văzut cu mâna, că ținea mâna asta pe palma lui și când o început să-și tragă mâna și-am văzut că deja deietu' cade aici jos, și de aicea pușca sângele, am zis: „Nu nimica, nu te mai spăl, repede legat, schimbat, că tu nu ai ce sta, că dacă în timp de două ore nu ajungi la spital, rămâi fără deget!” „Da, că nu mă duc, că nu știu ce., că nu mă doare, nu nimica!” (soțul). Bine, și dup-aia am dat telefon la Salvare și ne-o spus că ce și cum, no, o venit.

O venit numa' până la până pă partea la., acolo, în urcarea aia.

Până la urmă am reușit, și-am vorbit cu Pompierii, ne-o dat Cluiu'. Am vorbit cu Cluju'.

Nu cu Cluju'! cu orașu'!

Ba da, cu Cluju', A! Cu Cluju' și dup-aia, ăștia de la

Cluj o vorbit cu orașu’

A. da!

Că trimite Salvarea din oraș ca să ne ducă în oraș, unde e mai aproape.

Și după ce am pornit de-acasă, da, ei, Cluju’ ne ținea nouă legătura. Când nu puteam să vorbim, să vedem dacă vine sau nu, noi sunam pe ăsta cu Pompierii că știam că îi de gardă **și** știam că ne răspunde. Și-o zis el ca să îl sunăm, că nu-i nicio problemă. **Și** după ce ne-o spus că ne așteaptă **și** vine Salvarea și-i pornită pe drum, noi am pornit de-acasă, după ce s-o schimbat ori s-o spălat, într-adevăr, numa’ pe mână nu! După ce l-am legat cu prosopu’, încă cum erau baticurile alea, da’ nu bătrânești, cum aveam noi mai tinere, da’ numa’ jumătăți din alea plușate albe, am legat și cu ăla, da’ deja ieșise sângele. Era conștient, nu avea nimica.

Și cum? Nu vă durea?

Nu!

Era mâna amortită toată!

Atuncea nu simțea! Am ieșit, era o zăpadă, un viscol, ger! Tot îl întrebam pe drum că mă gândeam că Doamne feri! Că leșină sau ceva...

Simțeam în putere că deja mă clătinam, da’ nu aveam ce să fac! Trebuia să mă duc! **Și** la o distanță de trei kilometri m-am dus pe jos cu mâna! Trei sau patru kilometri, cam așa.

Am ieșit până la magazin. Când am ajuns la magazin, am dat telefon din nou. **Și** ne-o spus, dacă știți unde-i poarta P?

Și mi-o spus că nu poate să iasă Salvarea!

O fost o Salvare de-asta de oraș, nu de teren.

Și am zis că hai să pornim, că dacă în caz că merge ceva mașină pe drum, ne ia și ne duce, că orice om te ia când II Doamne feri ceva! Sau dacă vine Salvarea, îi facem cu mâna și oprește și ne ia! **Și**, no, n-o reușit să vină, am ajuns noi până la Salvare acolo. Eu îl țineam de brațe, tot să nu mai cadă, că Doamne feri să se mai întâmple ceva! Îl tot întrebam: „Ești amețit? Ți-i rău?” Alte cuvinte nu

aveam! Da', a lui care era faza?! Nu se gândea! El o zis:
„Doamne feri! Numa'

să nu rămân ciung de deget!” Ca să nu rămâne să n-aibă degetu' la loc!

Dacă rămâneam în oraș rămâneam fără deget!

Când ne-am dus, în fine, am ajuns la Salvare, i-o luat tensiunea, da' mai slăbită și mai înfricoșată mă simțeam eu ca el, că l-o luat tensiunea, pulsu', tot, o zis că ești bun! Ești de-aviator! mai mare tensiune aveam eu!

Dimineața la 6 sau la 7.

Ne-o luat Salvarea, ne-o dus la oraș, la oraș deja i-o făcut ceva injecție, și l-o cusut din mare.

Contra infecției.

Da, ți-o făcut! Și l-o cusut, i-o prins clar tendoanele ca să nu fie moarte. Și ne-o trimis la Cluj.

Da' sângele nu l-o oprit! Sângele, o zis că nu au voie să-l oprească, că putea să rămână pe vine și să...

Am avut noroc că în oraș o fost de gardă o asistentă foarte cumsecade și-o zis că dacă rămâneți aici, s-ar putea să rămâneți fără deget! Da' avem Salvare și mai avem o urgentă, dacă vreți, vă trimitem la Cluj. L-o și trimis la Cluj, la doctoru' cutare, l-o trimis la Cluj. Când am ajuns la Cluj, era de gardă și gata!

L-o dus, nu știu ce? ce ți-o făcut acolo? Și-o venit cine o fost pe Salvare cu el.

Mi-o făcut o injecție.

I-o făcut o injecție și nu cred că, te-o mai cusut sau ceva?

M-o descusut! Mi-o tăiat sârmele alea automat și o dat drumu' la sânge. O zis că nu-i voie să-l oprească nicidecum, că se poate să rămână în vine, să cheagu' de sânge.

că ăstani, atunci era mai cu cântec! Alte probleme! s-apăi dimineața pă la 7, mi-o venit o amețială în cap!

N-o fost 7!

Da' cât o fost? 5?

O fost pă la 3, 4.

Erați și dumneavoastră cu el?

D-apăi io nu-l lăsam! Cum m-o lăsat el pe mine!!!

Și am vrut să mă duc la toaletă, cum se zice.

Da', cum o fost? L-o curățat tot, tot doctoru' și s-o dus în camera lui să se odihnească, A. a rămas singur și mai era încă unu' ce și-o tăiat mâna cu drujba!

Da' ăla într-adevăr era beat, avea alte probleme! Și eu stăteam pe hol și i-am zis:

„Stai și te liniștește, poate adormi”. Eu stăteam în picioare rezemându' și ușa era deschisă că era cald, că în spital e cald că-i iarnă, că-i vară! îl supravegheam de pe hol să văd ce face? Cum? Se ridică și face: „D., vreau să mă duc până la baie!”

Mă duc repede să-l ajut să se ridice din pat, să meargă la baie, face către mine:

„Mi-i rău!” „No, hai-napoi!” „Îs amețit de cap!” „No, hai-napoi și te lăsa-n pat!”

Și-atunci m-am dus, cu toată rușinea, da' deja curgea sângele că l-o-mpachetat din nou în fașă, tot, avea un teanc de fașă cât mai cât! Și deja se vedea sângele cum ieșea prin pansament!

În orice caz, am pierdut mult sânge!

M-am dus, cu toată rușinea, am sunat la doctor, am bătut la ușă, n-am sunat c-am bătut la ușă, și-am zis: „Vă rog frumos, domnu' care-o venit cu degetu' are o problemă!” No, o și venit! Și i-o făcut, ți-o făcut injecție.

Da, injecția aia mi-o dat putere automat! Și pă urmă m-am dus!

I-o făcut injecție și pe urmă și-o revenit! Și dup-aia, dimineața, o venit doctoru' și l-o început a-l Da' nu! în dimineața aia te-o operat?

Da, dimineața! La 5 după-masa m-o operat!

Da!

Că o venit alte chestii mai urgente!

Și noi am zis: „Da' cum, nu-i urgent?”

O venit și cu mânuri tăiate, în pungă băgată! Vai ș-amar!

No, da' în fine, degetu' era deja un pic mai fix, nu era lăsat în jos!

O zis către mine când m-o operat (că m-o făcut numa' aci la mână) când m-o pus pe masa de operație zice: „Întoarceți capu' d-acolo!” Da' io de unde! Să-ntorc capu', eu am vrut să văd că cât mă taie! Când am văzut câtă tăietură mi-o făcut pe mână în sus, și ăsta, m-am întors și i-am dat pace! După ce m-o gătat, zăce către mine: „Poți să te scoli?” „Da, cum să nu!” „Ia să vedem!” M-am sculat, „Poți să te duci până în salon?” „Da!” Am coborât pe scări cu perfuzii-alea în mână și cu totu' de-acolo m-am luat! Și zăce: „Încă așa ceva n-am văzut, să nu-l ajutăm!” Zic: „Mă duc eu!”. Numa' sânge, pierdusem, în orice caz, pierdusem foarte mult!

Deja era alb ca văru'! Era cu perfuziile la mână când...

Eram cu ele la mână. (...)

Nu, sânge nu. Era vorba că o să-i bage sânge și că nu știu ce.

Grupa mea se găsește da.

Da' el nu o vrut că o zis că sunt atâtea probleme, că nu vrea să-l omoare cu zile. El nu vrea, că lui îi e frică de sânge!

Nu, nu n-am vrut, lasă-mă! Că o mai rămas atâta sânge cât să trăiesc! Mi-o dat perfuzii.

No, bine! După ce s-o terminat cu operația, eu am venit deja acasă că noi, nu știu dacă am luat, nu am luat.

Tu ai venit dimineața.

Bine, dimineața, ba da înainte de operație, noi n-am luat nici buletine, nici nimica! Așa era de Noi până atunci nu am avut probleme așa mari de urgențe. Vin acasă, nici bani n-am avut la noi, vai și-amar! Da, da și m-am dus cu buletinele, cu toate hârtiile, și m-am dus.

I-am promis și eu ca fiecare om!

Și după ce m-am dus de-acasă, i-am dus și.

Nu pot să supăr pe Dumnezeu că n-o lucrat! Foarte bine o lucrat! Că puteam să rămân fără dejet liniștit, da'. bun-înțeles că nu., aicea mai trebuia să mă duc o dată să mă opereze da, și am zis că gata, nu mă mai duc!

Îi era frică că să duce și-l taie din nou, că două

operații o fost!

Că o zis că.

Nu l-o legat cum trebe. Mi l-o legat prea scurt, ca să-i deie drumu' la dejet și să-l pot îndoi. Tat apasă că doară s-a duce el! Am tat apăsat io, da.

Trebuia să meargă... Bine, m-am dus, i-am dus hârtiile, i-am dus bani, am lăsat ceva bani la doctor, doctoru' nu era mulțumit. În ziua următoare când o venit la vizită, doctoru' nici nu l-o băgat în seamă...

Acolo am văzut că-i bai!

Și-atunci o venit, și încă nici n-am ajuns acasă, eram acolo pe deal, mi-o venit să mă sune: „D. îi bai! Că nu m-o băgat în seamă! Nici n-o vorbit nimic cu mine!”. „Bine mă A., dacă cumva îl mai vezi, mai promite-i ceva! Lasă că facem ce putem și mai aduc și mai dai!”

No, într-adevăr, după ce o mers a doua oară, deja o fost mai supravegheat, și: „Cum ești cu mâna? Poți mișca degetu'?” îl strângea de deget, II.

No bine-acuma, așa îi că așa-i moda!

Făceam ce puteam de bani, luam împrumut, nu conta că n-avem bani în casă, nu conta!

La doctorița de o asistat operația, nici, nimic nu i-am dat! Decât i-am dus câteva ciocolăți! Atâta tot! Da' asta la oricine dai! Aia nu! Era de peste Prut.

Acuma, de oriunde era! Și.

Era foarte, n-ave' vreo 22 - 23 de ani, da' era foarte specialistă, atuncea ieșise și o ducea să asiste la operație.

Era plăcută și ochilor s-o vezi! Să-ți asiste, să-ți caute mâna, să vadă de poți mișca degetu' ori nu!

Lasă tu așa ceva!

Da chiar că mai era, la cine ați zis că vă duceți, era încă cineva în spital, acuma.

Aia o avut un accident cu mașina! Aoleu! Vai, ferească-te Dumnezeu!

Și i-o zis să bage degetu' undeva că se vindecă!

Da, bolunda ce era!

Da? Bătrâna?

Nu! Fată-sa. De-abia își mișcă picioarele și mâinurile,

și îi mai trebuia să l-am zis: „Du-te! Vai și-amar de capu' tău!” Pă aia o ținut-o: curaju', că altfel, dacă era altu' se ducea, vă dați seama! Tot, tot, tot, mâsurile picioarele, spinarea. Tot. Între Deva și.

Făceam ce puteam de bani și mergeam la el la spital, cumpăram tot ce avea nevoie, să nu se simtă bolnav, că el e om sărac și nu are! Ca să aibă tot ce trebe!

Am stat patru săptămâni. Am stat două săptămâni prima dată și-am venit și-am stat o săptămână acasă.

Și dup-aia, mai mult, ți-o scos firele, ți s-o vindecat.

Mi-o băgat o placă de argint și aia mă supăra, aia deja mă supăra și-o trebuit să mă duc să mă opereze din nou să mi-o scoată!

Și după ce i-o scos, o trebuit...

Da' aia o fost mai cu cântec, când mi-o scos-o!

Aia l-o durut cel mai tare!

Am gândit că prin creier mi l-o băgat! Toată... Păi nu știu ce s-o întâmplat atunci, că cred că.

La a doua operație am fost acolo!

N-o fost bună anestezia?

Cred că n-o fost, da' atâta, că deja, numa' curgea apa pe mine! Când m-o atins acolo de mi-o tras afară, și mi-o prins și mi-o tras-o așa dintr-odată, și o fost ceva șurub sau ce o fost băgat, nu știam.

Ți-o fi prins carnea!

Atuncea am zis, no, nu mai vin la operație altu'! Nu îmi mai trebe! Cotați-vă.

Și-o venit acasă și-o zis: „Ia apa și săpunu' și dezinfectează!”

Păi asta mi-o zis! Apă și săpun!

Altceva medicament nu i-o dat!

Niciun medicament!

Tinctură de iod?

Apa.

Nimic, nimic, nu avea voie să pună așa ceva.

Apa și săpunu'!

Ce-o pus ei!

Făcea baie, dimineața, seara cu apă calduță și se

spăla, și făcea masaj, și trebuia să meargă să-i facă, da.

O venit profesorul și zăce: „N-ai voie! Apă și săpun, atât! Să nu pui cumva altceva, da' să fie caldă apa”, c-amu' iarna era frig.

Nici caldă!

Nici caldă pasta măsură, să fie normală; și săpun, ăla, și încă săpun de casă! numa' și nu fie sodă său. Ăla să știi că îi de ăsta, curăță.

Într-adevăr că era foarte deștept!

O stat cam vreo trei săptămâni, aveam datorii cumplite! Și-am zis: „Vând porc! Vând ce am și, mă descurc!” O stat cam trei săptămâni, nu aveam nici lemne de foc! M-am dus aci în pădure și cu pruncu' cel mare, că atunci n-aveam nici drujbă, și făceam lemne, să nu-l lăsăm să iasă din casă afară, și-aduceam în spate și ne descurcam. După trei săptămâni, o început săracu' să muncească!

Normal, dacă era să plătesc la zi, cu tot, tot, tot, cum mi-o făcut socoteala, îmi trebuiau, mintenaș, vreo 50 - 60 de milioane! ăia trebuia să-i pun jos!

(...)

O mai fost când o fost când o avut o hemoragie.

Și aia când am avut, și când m-am născut normal, la nașterea mea, m-am născut, noi am fost doi frați gemeni și m-am născut cu hernie; și hernia mi s-o tras. Da' o adus taică-meu, știu că îmi dădea ceapă prăjită

Leac bătrânesc!

Leac bătrânesc și nu știu ce o adus el, aia nu mai țin minte de la ceva doctor? sau de la ceva babă care știa să facă? O adus și mi-o băgat în ceapa aia. Și-n moment, de la un timp, mi s-o tras hernia! În veci și până-i lume, n-am mai avut treabă! Că aici în burtă am avut, în interior. În veci și până-i lume n-am mai avut! S-o tras ea de măgan! Și tot asta-mi era, să-l întreb pe taică-meu, că de unde și cum o adus? Da', degeaba că o trecut anii, o murit și: Salut! N-am mai putut să-l întreb! Ceapa prăjită da. O prăjai ca și cum... Ziceai că-i un medicament foarte grozav. Da' o băgat ceva tot în ceapă, s-o băgat, nu știu ce s-o băgat!

Da' ce vârstă aveți dumneavoastră?

Da' păi ce aveam?! Aveam cinci ani sau patru ani! Mă durea, țin minte că mă durea că mă urcam pe scară la pod, că atunci era scară la pod, mă durea de nu mai puteam! Așa dureri aveam! Nu. N-aveam umflătură nimica, numa' mă durea. Pe interior. No, și taică-meu, era no, îi era oricum milă de mine. Și zăce: „Lasă dragu' tatii că o să umblu până când o să rezolv treaba asta!”. Și așa o și făcut! Și ce-o adus el, nu știu în veci, numa' știu că era o sticlură cam atâtani, da' era ceva ceai, ceva ce știu eu ce soluție, și-o băgat, stropea când îmi dădea. Stropea dimineața, stropea seara, la amiază. Da' asta o fost vreo două-trei săptămâni de zile flux continuu, și pac, îmi băga! Și după ce-o trecut alea trei săptămâni cât mi-o dat el, s-o tras, când o fost a patra săptămână, durere io n-am mai avut de-atunci, în veci! Și nici de-atunci n-am mai simțit! O mâncam cu pâine, că nu, numa' și pâine, mai mult goală că îmi plăcea! Că o prăjea maică-mea cum se prăjește ceapa. În ulei. Da', și aia m-o scăpat. Asta am avut când m-am născut!

No, și ați zis că ați mai avut o altă injecție?

Aia am avut-o, ce să vă spun, aia am avut o durere de rinichi. Da' asta nu știu, că numa' de la rinichi o putut să pornească, exact pe urinare. Am lucrat într-o zi, am lucrat foarte mult și am băut apă rece; și duminica m-am dus aici, la un văr de-al meu. Un moment, stăteam acolo afară, numa' am văzut că dintr-odată îs plin de sânge în față. Ce să-ntâmplă? Ce să-ntâmplă? Simțeam eu ceva! M-am sculat, mi-o și fost rușine să mai zic către cineva; și-am plecat de acolo și-am venit acasă. I-am spus la nevastă.

Eram amândoi.

I-am spus la nevastă: „Uite care-i problema cu mine!” atunci m-o dus părintele. M-o dus la oraș. Nu mi-o făcut injecție nici atunci! O lăsat sângele să curgă. O zis că în caz că dacă se oprește sângele, pă moment, pot să mă termine. Și la a doua zi mi-o făcut ceva injecție, nu știu ce injecție, că nu am întrebat eu! Și pă urmă, am stat vreo trei zile, cât o curs sângele. La vreo trei zile s-o oprit

sângerarea.

O fi pornit ceva piatră de la rinichi...

O zis că nu pot să-l oprească că-i ceva de la rinichi
că-mi blochează rinichii! De la efortu' pe care l-o făcut.

Asta o fost care-am mai fost eu! În rest eu n-am mai
fost! Eu nu mai știu de-așa ceva!

De-aia nu știe ce-nseamnă greutatea! Și-atunci, ce-o
stat șase săptămâni?!

Ăăă, 6 zile!

Și-atunci am stat 6 zile în spital, și-am plecat de-
acolo! Am zis că: „Io aici nu mai stau!”

Nu vă plăcea în spital!

Aicea mi-o fost teroare! Aicea nu! Acolo o fost numa'
țâgătime! Și lasă-mă! Și trai rău! Și curățania vai și-amar!
Acolo am zis: „Gata! Aicea nu stau mult! Că îmi faceți
ieșirea, că nu mi-o faceți, eu tot plec!”. Pân' la urmă mi-o
focut ieșirea și-am venit acasă. Și-o zis să mă duc înapoi.
Nu m-am mai dus!

Era mai bine la spital în Cluj decât la oraș?

No, bine! Era cu totul altceva față de oraș, cu totul
altceva! Curățanie, poate îi dublă!

Da în oraș îs mulți țigani?

Păi, aicea-i șatră de țigani în orașu' ăsta! Apăi acolo
toți țiganii se duc! Ș-apăi țiganii tot țigani îs!

Și eu când am fost internată prima dată cu D., avea
atuncea 9 luni și mamele nu aveau voie la mâncare! Nu că
Era trecut de 9 luni.

La masă, numa' copilu'.

Aducea lapte pentru copii și mâncare. No, într-
adevăr, ne dădea și nouă, da' așa, numa' ca din scârbă. El
de-acasă nu putea să vină, bani nu avea, de-acasă nu putea
să vină și dacă putea, n-ave' timp! Asta era problema cea
mai mare!

Și.

No, ziceți!

Și vă spun că mi-era și sala, nu sala de mâncare că
măcar era un pic de supă, să mă duc **cu**, era o unguroaică
care dădea mâncarea, să mă duc cu castronelu' ăla să-mi

puie un polonic de apă chioară! Că altceva nu era! Un pic de supă de-aia și cartofi și-ncă așa lua pe jumătate ca să rămână să-l arunce sau... ce făceau.

Nu-l aruncau sigur!...

Da' aruncau?! îl duceau la porci! Ce să-l arunce? Sigur aruncau.

Când am ajuns, eram no... și stresu' ăla! când am ajuns și m-o trimis cu el la Cluj ca să-i facă analizele să vadă din ce cauză tot face roșu' în gât și febră mare, de ce face? Am ajuns și m-am dus la Cluj, vă spun că-mi era pur și simplu, că eram io mai rău eu ca și-o țigancă când m-am dus în Cluj, era jos sala de mese și m-am dus jos la sala de mese, avem castronelu' care-l aveam în oraș și n-o să uit niciodată! Era supă de varză, că nu cum se face la noi cu lapte, cu smântână, ciorbă de varză! Ciorbă de varză! M-am dus, mi-am pus o dată și m-am dus a doua oară! Așa eram de flămândă! Și-am zis la cine era acolo la servit: „Vă rog frumos să nu vă uitați! i-am spus, că uitați ce s-ontâmplat, am fost în alt spital și am răbdat foame și nu știu ce” „Nu-i nimica, dacă mai simți nevoia, să vii să-ți mai pui!” o zis către mine. Și-atunci m-am gândit uite diferența dintre om și om, sau spital și spital.

No bine! În oraș îi dezastru! N-are cine să-i puie la punct! Aia-i tata problema în oraș!

Bine, că n-o zis: „Aicea îi supă să se servească câtă vrei”. Numa' felu' doi era porția, la felu' doi. Și-atunci, deja în Cluj, i-o făcusem gălbănarea.

Ați făcut dumneavoastră? De la stres?

Da, da, făcusem de la stres! Deja am făcut gălbenare! Am stat cu copilu', plângea de frica de spital, de injecții, că era înfundat de injecții în fiecare zi!

Vine soțu' la mine, la oraș; io nu eram în oraș, că atunci nu aveam telefoane cum îs acum! Vine la mine la oraș...

Caut-o la Cluj!

Mi-o spus de la oraș că-i plecată la Cluj.

S-ar putea să o opereze!

Stai, că de-abia o vrut să mă ieie șoferu' de pe

Salvare, că mergea până-n Cluj, să mă ducă până-n Cluj. „Dom-le, vă plătesc, duceți-mă până-n Cluj!” „Ce? că nu știi ce! Că aici numa’ bolnavi!” „Dom’le, nevastă-mea cu băiatu’ nu-i bolnav?” (A.) Nu-i niciuna, nici alta, m-am urcat în Salvare!

Forțat s-o urcat în Salvare!

Zic: „Nu mă duceți? Stăm noi de vorbă în Cluj, nu stăm noi aici în drum! Doar, ajungem noi în Cluj!” Doar am zis către el: „Știi ce? Lasă că o dată și-o dată om face alte probleme!” M-am dat jos afară și m-am dus. Nici nu știa să-mi spuie nici medicii aistea unde o dus pe nevastă-mea cu copilu’! No, coasta tu pân’ Cluj! Du-te-n colo, dute-ncoace! Nu mai știam, gata! Pur și simplu! Era dus acolo jos, spre gară! Îți dai seama ce oameni și ce medici?! Din Cluj ei n-o știut unde o trimis-o! Șmecheri! Și m-am dus acolo, când am ajuns la nevastă-mea, acolo, de pe scări de-acolo am auzit copilu’ plângând sus!

Deja-l cunoștea!

Era acolo, era... rămăsese copilu’ singur, nu mai era nimeni cu el, era vai și-amar!

Cum o fost? în Cluj el făcuse crize. În salonu’ în care erau copiii mici nu erau numa’ pătuțurile lor și scăunelele cum erau la grădiniță. Mama așa era arestată dacă voia să stea acolo cu el. Că io am zis că mai mult înseamnă sănătatea copilului ca și-a mea. Da’ deja m-am dus la Conferențiară, și mi-o zis: „Nu doamnă, că trebuie să te duci să te operezi” că io deja făceam crize de la fiară, „să te duci să te operezi că o să apară complicații mai mari!”. Și-am zis:

„Nu mă interesează pentru mine, mă interesează pentru copil!”. Că între timp, io am făcut crize, un pumn de medicamente, nu știu ce medicamente, 9 pastile, vă dați seama! Că nu vă mint! Să nu fac ceva infecție mare său. Mă duceam că la mine în salon eram încă cu o unguroaică, așa se întâmplă câteodată, și mă duceam din salon, mă duceam în baie, cred că gălbenarea asta așa se manifestă, cu un somn cumplit! Mă duceam în baie, nu mă duceam pentru strictu’ necesar, mă duceam și mă puneam cu

spatele în uşă **şi** închideam uşa să nu vină cineva **şi** mă puneam acolo jos; **şi** dormeam acolo jos ca să mă pot linişti, ca să mă pot.

Veneam înapoi în salon. După aia iară m-o trimis, că m-o trimis de două ori, prima dată m-o trimis cu Salvarea **şi** eu înapoi, nu mi-am dat seama! Cu capotu’

de spital, cu ce mai aveam, cu slapii, eu ca o bolundă veneam cu microbuzu’, cu troleibuzu’, cu auto.

Cu troleu!

Dup-aia mi-am dat seama că cine m-o fi văzut pă mine, ce-o zis? „Măi, ce bolunda amarului îi asta! Umblă pe troleu în capot, că era vară, era cald!” chiar **aşa** era **şi** ăla, fără mânecă **şi** în cămaşa de noapte! Cu slapi!

Păi ce!? Asta era moda!

Şi până la urmă v-aţi operat?

Nu că n-am lăsat-o io!

Nici în ziua de astăzi nu-s operată!

Io ce-am făcut, io când m-am dus.

Prima dată, m-am dus, m-o ținut de dimineața **şi** până seara. Am stat acolo la Urgențe, mi-o făcut injecții, în fine, că făceam deja crize, nu mai puteam să respir de durere, de somn! Fiara! Parcă eram pe altă planetă! Veneam seara înapoi și-apoi în ziua următoare iară-napoi; și-am făcut crize din nou **şi** m-o trimis iară. A doua oară când am venit eu de la Chirurgie, sau nu mai știu, când am venit, m-o trimis iară cu gălbenarea, cu fiara, că io de la fiară făceam crizele, nu de la gălbenare, m-o trimis ‘napoi, numa’ ce-am ajuns în salon **şi** m-am pus pe scăunel, copilu’ era, **parcă** și-acuma-l văd, **avea** **aşa** o salopetuță albă cu tălpici **aşa** legat de pantalonași, murdar! Vai și-amar! Și cât am lipsit eu în ziua aia, trei mese, erau trei sticle de mâncare pe masă. Unguroaica aia nu s-o apropiat să-i dea, să se gândească că îi un copil fără vină. **Şi** nu m-o lăsat sufletu’

și-am zis: „N-ai putut să-i dai?” „Da’ că... nu știu ce, că plângea, că n-o vrut!” **Şi** de la doctoriță nu voia să ieie bibironu’ în gură să înghită lapte! Vă dați seama ce idei o avut el, la cât era la 9 luni! Era frica asta de spital! **Şi** l-am schimbat, i-am dat să mănânce **şi** m-am pus pe scăunelu’

ăla, m-am liniștit. Mă gândeam:

„Ce greu e să n-ai pe nimeni!” Între timp, o venit o asistentă și mi-o spus că m-o căutat cineva. I-am zis că pe mine cine să mă caute? Că nu am pe nimeni. N-are cine să mă caute, că soțu’ nu ști și n-are cine să mă caute! Și între timp aud pași și am tresărit: „Ăsta-i soțu’!” Că și-acuma când vine de undeva di pă scări îi cunosc pași că, calcă într-un fel! Sigur! Sau mai ales când îi amețit un pic, calcă în alt fel! Numa’ că de 10 ani aproape, nu mai bea țuica; calcă mai finuț.

Și știe să-și grijească ușa să intre direct pe ușă! No, și dup-aia vine soțu’ la mine și face: „uite, hai că te-am scos să vii acasă! Aicea nu mai ai ce sta! Că tu deja ai gălbănare, tre’ să te duci să te internezi!” și într-adevăr gălbănarea asta îi o boală infecțioasă între copiii acolo nu aveam cum să stau! „Și tu trebuie să”. O și fost, o și vorbit cu un anumit doctor pentru operație, pentru fiară. Și tu deja., mergem acasă să meri să te operezi sau să te internezi. Noa, ne-o făcut ieșirea, hârtie de mână, scrisă cu pixu’ că era sâmbăta. Vin acasă.

Am venit cu auobuzu’.

Cu copil cu tot!

Că atunci umblau autobuzele, deja era.

Nu mai știu cu ce-am venit, asta era. Am venit deja acasă și, vă spun, nu mă puteam. dureri, și nu mă puteam. Eram, după ce vin acasă, face soțu’

„Ce să-ți fac de mâncare?” Nimic altceva: ceai, că amu’ știam că am hepatită, nu știam că ce-i voie să mănânc sau nu! Așa m-am pus să dorm și m-am liniștit, parcă n-am dormit de ani de zile! Deja am dat telefon la soro-sa ca să caute, să grijească de copil că io trebuia să mă internez. Duminica ne-am dus ’napoi, sâmbătă noapte am am durmit și duminică ne-am dus ’napoi.

Da’ mi-o spus doctoru’, cum ajungem acasă trebuie să te întorci înapoi că tu faci gălbănare.

Da sigur. Era încă în faza de început, că seara mai tare pe mine m-o o durat.

O durat o zi sau două, că o zis s-o las s-o opereze cu

laser să-i scoată fiara! I-am zis că n-o fac că știam că era cam, deci dacă amu' se cam dusesse din mână de la noi. Am zis că nu fac asta o dată, am zis om vedea cu medicamente nu s-a putea trata?! Ba, da, am zis.

După ce-am ajuns la soră-sa la G., copilu' nu voia să mănânce! No, soră-sa are porc, cu nepoată-sa. Nu voia nimic copilu' nici acolo!

Și pă urmă am dus-o la Bolile Contagioase.

Umbla cumnata cu el în brațe, săraca, absolut nimic! La nepoată-sa are ca și mare, zugrăvite în alb. Când l-o dus acolo, plâns continuu! Îi era deja frică de alb! Ca cum îi frică acuma de noapte! Da' să vedeți ce...

Mie de noapte nu mi-i frică!

Da își ia beculu' de la brichete și îl pune acolo că el doarme dincolo! No, și după ce, între timp o trimis scrisoare, nu? Sau telefon? De la de la a noastră.

Telefon am dat.

Și maică-mea săraca, Doamne iart-o, o trimis pe frate-meu și încă pe un vecin, că io nu puteam, să vină, ca să vină după copil, să-l ducă la ei. Pe mine deja duminică după-masa m-o dus la Urgentă, m-o internat, gata că rămân internată și vine frate-meu cu mașina, îl duce pă copil.

Pă amândoi i-o dus, pă cel mare și pă ăsta.

Mie deja îmi făcea tratament să mă trateze de gălbănare. L-o dus maică-mea acasă, că atuncea erau medicamentele cum să aduceau de dincolo de tot să aducea cu Revoluția; și maică-mea o avut. Doctorița care era și a noastră și a copiilor era bătrână și o mers mami cu el în brațe la dispensar, nu mânca nimica. Credea că moare! Așa era de rahitic, amărât, ca un copil din spital. Nu voia să mănânce nici la noi acasă, îl ducea, aveam și noi gospodărie, îl ducea maică-mea în căruță, îi dădea să mănânce și-l ducea la animale la poiată să-l păcălească, să-i mai bage câte o lingură de mâncare în gură să mănânce. Și o nimerit ceva, da' stați! Că între timp o zis către mine că trebe să mă duc cu copilu' să-i schimb aeru', să mă duc la mare. Unde să mă duc la mare și io vai și-amar de viața

mea!

N-o fost bun aerul de munte!

Să mă duc să-i schimb aeru' la copil, să mă duc la mare! Îl duce maică-mea, no, într-adevăr, i-o făcut tratament, da' n-o fost o zi internată. Noi, dup-aia corespondam prin scrisori. Săraca, de câte ori ne scria că copilu' îi bine, că n-are nimic, să stăm noi liniștiți! Când m-am dus acasă, era în căruță cum noi înainte aveam vaci **și**, dup-aia o luat părinții cai, era în căruță cu fundu' gol ca un țâgan, cu buchetu' lui soră-mea care amu-i în Portugalia în mână, să juca acolo. Avea un păruț blond! Am zis: „Mă, oare-i copilu' meu, ori îi a țâganilor?”

Așa de bine arăta! Grăsuț, frumos, **și** știa...

Doctoru' de-acolo i-o făcut?

Da, doctorița din sat.

I-o nimerit pe medicamente!

Nu știu ce medicamente i-o dat, numa' că gata, n-o mai avut, **gata**! Sigur! N-o mai avut probleme! N-o mai avut probleme! Într-adevăr după ce l-am adus acasă, după ce i-am făcut, **ne-am** revenit din greutate, i-am adus acasă, nici atuncea apa rece n-o putea, **el** deja știa că n-are voie să bea apă rece, o punea acolo pă dunga de la fătii, sen-călzea din casă, **și** acuma dacă-i răcit un pic, face febră mare! Acuma de trei ani, n-o fost răcit să avem probleme! Da' **și** n-am știut... nu știm nici în ziua de astăzi că din ce cauză o făcut, că ea o mamă, ca un părinte mă gândeam că Doamne feri! Am ajuns **și** am întrebat: „Are ceva boală incurabilă? Are ceva în sânge?” Nu, nu, nu-mi spunea nimeni nimica!

Nu-mi spunea. Noi ne gândeam: „Doamne feri ceva are copilu' ăsta dacă face febră **și** nu se tratează!” Ne așteptam la ce-i mai rău! Și-amu' Doamne fii lădat!

Când o fost în spital, mergeam, plângeam lângă el! Plângeam! Mergeam să mă bag să-l văd cum îi face injecții. M-o scos de la Urgente, m-o scos afară ca să nu-l văd cum îl chinuia, într-adevăr că trebuia să-i ieie sânge din vene, nu-i mai putea lua că de-aicea din cap. Da, da. De-aicea din cap, din vena capului! **Și** zice că vena aia-i

mai groasă și mai bună și mai groasă ca să-i facă, să nu-l tot chinuie să-i ia din mâini. Da, și nouă ne-o fost frică că va ajunge copilu' un handicapat, că deja și după ce umbla în picioare și era mare, aici avea o gaură! Am ajuns de m-am dus cu el la dispensar, c-am ajuns de-mi făceam griji și făceam către doamna doctor:

„Vă rog, spuneți-mi, îi ceva, că uitați!“. „Nu-i nimica, asta-i normal, nu!“

Aici la dispensar?

Da, aici, m-am dus dup-aia, că-l țineam supravegheat, că mă gândeam.

Doamne ferește! să nu facă ceva complicații! Când o ajuns el săracu'... și de învățat, învață mai greu. Trebuie să repete o lecție sau o poezie, acumă nu mai învață! Acumă o învățat faza că copează!

Păi, mă rog, dacă-l prinde profesoru'!

Are asta, că îi cuminte; și dacă-i cuminte, nu-l deranjează nici profesoru'

și el cu cumintănia lui să descurcă. Da' cel mai mare îi aspru, da' mult mai inteligent! Aista-i mai.

O lăsat, era mai ușor la minte! Altfel!

Ala mare citea de două ori o poezie și zăce: „Da' io o știu!“. „Da' cum o știi mă copile?“ „Mami, io o știu! Ascultă-mă!“ Dacă vă spun, cât era la grădiniță, el, că o avut o educatoare și-i cam plăcea să beie, și venea acasă și: „Mami, io nu mă mai duc la grădiniță!“ „De ce măi A?“ „Nu mă mai duc, că educatoarea numa' ne-nvătă să bem, să fumăm!“

Și unde o făcut grădinița, aici în sat?

Da, aici. Și s-o dus, acumă nu mai îi că educatoarea aia o murit, se ducea el la grădiniță și educatoarea îl puneă pă catedră și el le explica la copii, îi puneă să scrie. Și noi ne așteptam la inteligenta lui, care era, că va ajunge mai no. Nu se știe niciodată, că cel mare zăcea către ăsta mic: „Mă prostule, mă prostule!“

Io zăceam, că-mi era ciudă: „Ai grijă, dragu' mami, să nu ajungi tu deștept, cu timpu' să te rogi de ăsta prost!“.

Și dacă io-l tot amenințam și vedea că nu-i dădeam putere

să-i mai zică prost, nu mai!

Și dumneavoastră cum ați scăpat, până la urmă, de gălbenarea aia?

Cum am scăpat? Am fost internată în Cluj nouă...

Trei săptămâni.

Mă, nouă zile, măi!

Trei săptămâni!

V-aduceți aminte, chiar că o venit, și-acolo o venit! Tu să taci! La ăștia cu gălbenare nu dă voie să iasă, îs încuiați. Îs ca arestați acolo! *Și* nici pe balcon nu ne prea lăsa să ieșim, da' când era vizită, noi ieșeam pe o intrare, pe-acolo prin spate, ca *și* când mergi la un bolnav, când îi duci de toate cele! Cu mâinile în buzunare! „Alo D., unde ești? Ce să-ți aduc?”

Da, de-acasă ce să aduc? Că nu știam!

Da' vizavi de Gălbănare este un magazin de.

Nu ți-o părut bine că m-am dus și-am luat de la magazin?

Ce să-mi. Nu-i adevărat! Că mi-ai lăsat bani și-am ieșit eu când am.

am urmărit când o fost ușa...

Da, da.

Băi, am urmărit când o fost ușa! Da' după aia mi-ai lăsat bani, și-am urmărit când o fost ușa deschisă, că mai rămânea, că erau muncitori ce lucrau și-am fugit *la și* mi-am cumpărat. *Și* parizel, și ce să putea mânca. Da', vă spun, când l-am văzut că vine la mine, parcă nici acum nu-l uit. O păreche de pantaloni ca cafeaua în lapte și-o cămașă nici spre cafeauă, așa galbenă, roz.

De ce spui tu costumația?

Că asta vreau să termin, când l-am văzut, parcă l-am văzut pă înjeru'

păzitor, îmbrobodit cu toate cele, care-mi aduce. Bine și.

Să-ți pară bine c-am venit! *Și* ți-am lăsat banii.

Într-adevăr, mi-o lăsat bani! După ce s-o dus el, mi-o spus doctoru' că joia, în fine, în ce zi era, joia îmi dă drumu' acasă. I-am spus: „A. să vii să-i aduci!”

că doctoru' îmi tot spunea că îmi dă drumu', da' aștepta să-i dau ceva! Simțeam eu că așteaptă! Că: „Nu vine domnu'? Nu vine domnu' să te ducă?“. Că i-am fost promisă că n-o să-i rămân. Da', că vine domnu'. Nu vine domnu'? și după ce. Domnu' n-o mai venit! Așa o fost! **Și** după ce i-am promis, m-am rugat:

„Domnu' doctor, vă rog să-mi faceți ieșirea“, că dacă nu-mi făcea ieșirea, nu-mi mai făcea până luna din spital. Îl așteptam pe domnu'. No, mi-o făcut ieșirea și i-am promis când mă duc, **că** trebuia să mă duc la control, atunci mă duc io, nu mai vine domnu'! **Și** bani am fost avută cum mi-o lăsat și deja mi-o făcut ieșirea din spital și vin la soră-sa în G. **Și** îmi spune soră-sa că: „Ia uite, vine A.

de la munte“ și vine la mine. O venit, într-adevăr, cu ce să-i aducă. No, n-o venit cu mâna goală, atuncea n-o venit **și** m-ascund după ușă ca să-l vedem. „No, soră, gata sunteți? Hai că mă duc la nevastă!“ „Păi unde mai meri?“ face soră-sa.

„Doară mă duc că iasă din spital!“ Da' lasă, nu te mai duce!“ „Ba mă duc!“ „Nu te mai duce că nevasta îi aci!“ „Da' păi cum futere o ajuns aci?“ Ții minte? Astea parcă-s lucruri tipărite, care nu le-oi uita. Și-am ajuns mai repede ca **și** cum o vrut...

Am vrut io s-ajung mai iute!!!

No, **și** după ce **m-am** cine...

Doamne ajută!

De la soră-sa de-acasă și-am venit acasă, și-așa o fost!

Mi-am făcut lucru!

M-am dus, după nu știu cât timp, m-am dus la control, **și** numa' nu vinea doctoru' cu care trebuia să mă-ntâlnesc, era în concediu. I-am lăsat ce-o fost trimis, **și** bun lăsat o fost! Nu m-am mai dus. Și-am scăpat fără operație! Nici în ziua de astăzi.

*Deci, ați avut gălbenare **și** v-o tratat?*

Am avut gălbenare și-am avut probleme cu fiara.

Ficatu' o supăra, atunci o făcut gălbănare automat. Că mi-o spus doctoru'! Asta știam!

Și-acuma nu mai aveți probleme cu fiara?

Știți cum **îi** **acuma** când obosesc peste măsură, da.

Cum să vă spun, fiara **îi** mai moale, **îi** mai puturoasă!

Am pe lângă ea nisip, că mi-o zis, nisip, pământ într-o parte, **îi** mai leneșă.

Și faceți ceva? Luați ceva?

Nimic.

Nu faceți criză, sau ceva?

Nu, când văd că nu mă simt bine de la ceva mâncare, sau la sărbători nu pot să mînc **și** supă **și** salată **și** sarmale. Dacă mînc acuma supa **și** pireu, gata!

Până la masa următoare nu le mai combin că dup-aia **îs** probleme.

Și dumneavoastră, nu aveți probleme cu fierea?

Eu cu **așa** ceva nu am, că mi-o zis doctorița': „Domnule tu ai o tensiune de aviator!”

Ba are **și** el probleme, când nu are câte o bere!

La tine nu-i. Io nici n-am avut niciodată! Io n-am fost bolnav! Decât cu mîna ce mi s-o întîmplat! Să fiu cu stomacu', **așe** că mai greșesc eu câteodată cu altceva, că-l deranjez. Da' asta-i o nimica toată! Da' **așa** să fiu bolnav, io n-am fost! Io n-am știut ce-i aia boală!

Nu, am avut noroc, la cât de greu ne-o fost **și** săraci am fost, am avut noroc c-am avut sănătate și-am putut munci să putem cât de cât.

Numa' cum o fost înainte, că noi aicea nu mîncam cartofi stropiți cum **îi** amu **și** țâțe porcăriile. Amu să mîncă... Atunci lapte de oaie, lapte de capră, orice lapte, ăla era medicament! Acuma vezi că toate... sucurile astea **îs** vai și-amar, și alte și-alte mîncări.

Da'părinții dumneavoastră or avut vreo boală?

Nu!

Taică-meu o avut hernie. Și din familie, cam pe toți o mers hernia, pă toți patru.

Maică-sa, săraca, o avut probleme că o avut o scurtă la un picior și.

Aia.

Un picior mai scurt ca celălalt, când o fost mai

tânăără.

Era mai scurt cu 3 milimetri ca celălalt.

Da' n-o fost să se trateze. Când i-o născut pă voi, ori pă.

Pă noi.

Pă voi? Când i-o născut pe ei o fi căzut că nu se știa.

Așa-i L?

Aha.

Pasta o stâncă o căzut.

Și ea nu s-o mai dus la tratat.

Nu o mai tratat-o nimeni

Și nici nu erau medici. O tot șchiopătat, o tot șchiopătat până i s-o făcut.

cu 7 centimetri i-o fost un picior mai scurt ca celălalt. Că de unde știu eu? Am fost cu ea la Cluj la doctor, să-i fac hârtiile, să ajungă la un pic de pensie.

De handicap.

De handicapat. Și care era problema? Ei, când erau copii, soacră-mea nici certificat de naștere n-o avut!

Ba o avut certificat de naștere! Buletin n-o avut!

Păi, n-o avut, puiule, nu și certificatu' și buletinul le-o scos frate-său din satu' vecin?

Nu, numa' certificatu' l-o scos, că buletinul l-am făcut la oraș.

No, în fine.

Deja certificatu' era la primărie, nu l-o scos părinții.

Nu-ți poate face buletin până n-ai avut certificat.

Ee, da' nu de la primărie l-o scos din M., că acolo o aparținut?

Și ne trebuiau hârtiile, spuneam Doamne feri! să-n tâmplă ceva, no, n-o reușit să apuce la un pic de pensie, până nu n-am dus-o, și am internat-o în Cluj, a rămas internată, i-o făcut analizele, i-o măsurat piciorul și-o reușit să ajungă la un pic de pensie. Da' n-o reușit să o folosească, cât? Trei, patru luni

Când o trăsnet grajdu' de acolo, n-o mai.

Da! Când o fulgerat

O fost singură acasă, și-o băgat un lipideu de fân și-n

momentu' când o băgat lipideu', atunci o dat în grajd. Nu cred că era înăuntru, cred că era afară, c-o căzut. Ea zicea c-o căzut jos la pământ. Și după ce s-o trezit, o strigat ea să vină oamenii s-o ridice.

Eu eram la soră-sa și el...

N-am fost nici unu' acasă.

El era aicea la un om din sat, să vie să ne văcălească căsile că era muncă pentru muncă.

O fi curentat-o, da' nu mai ținea minte.

Soacră-mea o rămas singură acasă și aici în fața ca și era cum am cosât un pic de iarbă; și ea să-l bage în sură. Și-atuncea zăce că atunci o fulgerat, da' nu mai știe ea săraca, că cum o ajuns ea în fața ca și, că ea tot așa zice că s-o tot tras așa târâș, de o auzit-o lele A. sau care o auzit-o de-o venit la ea; și d-atuncea nu i-o mai fost bine! No, după aia, io am născut, nu puteam să grijesc de ea că aveam, cum am născut prin cezariană. Ea, într-adevăr, o ajuns, era pe pat și nu se putea ridica. O dus-o cumnată-mea, o îngrijit-o acolo, nu i-o plăcut acolo, că ea era învățată aici. Dup-aia o dus-o cumnatu-meu, o dus-o de acolo, că i-am zis că până botezăm, că așa ziceau bătrânii, că Doamne feri să fie dacă se-ntâmplă ceva, până botezăm. No, după ce o auzit săraca c-am botezat, gata, n-o mai vrut să stea. Și-i aicea aproape la cumnatu'. „Mă duc! Duceți-mă acasă! Duceți-mă acasă!” No, o și pus-o cumnatu-meu în căruță și-o adus-o. Nici n-am știut. Da'

de gura ei săraca, n-o mai putut. O pus-o acolo în bucătărie. No, într-adevăr, eu, operată, nu puteam să iau de ea, să ridic, s-o ridic să-și facă treburile. Striga după soțu': „Oo A., hai ridică-mă, hai întoarce-mă, hai!” No, într-adevăr, dup-aia zicea lumea în sat, că mă duceam la ea săraca, o ridicam sau îi mai dădeam apă, că cerea apă multă că deja nu mai putea să mănânce. Amu-i mai trebuia că n-o fost mâncată la cumnată-mea că n-o mai putut și când o venit acasă, am întrebat-o că așa-i firea mea: „Mamă ce mănânci? Hai mănă ceva!

Ce să-ți fac?” „Apoi dragu' mamei, un pic de supuță, așe”. „Da' cum, mamă?

Cu carne?" „Nu, cu poprică și cu ceapă (că așe zicea ea) cu un pic de pârgălaș și tăiețai". Io n-avem tăiețai făcuți, că n-oi uita în veci, m-am dus la Lele A. și i-am zis: „Lele A., dă-mă de-o mână de tăiețai!" N-oi uita în veci, încă într-un castronel roșu de tablă, i-am adus, cât io trebuit ei? Un pic! Și cu aia o și murit soacră-mea! I-am făcut și „Mâncă! Mamă, mănă că numa' așe te faci bine!", io zăceam. „Mănâncă că numa' așe te faci bine dacă mănânci!". Și-o mâncat săraca și cu aia mâncare o fost. O mâncat, cum îi astăzi, după aia soțu' s-o dus de-acasă și în ziua următoare nu știu unde trebuia să meargă soțu' de-acasă și-am rămas acasă eu cu ea acasă. Făcea: „Hai ia-mă jos (făcea), hai ia-mă jos! Pune-mă jos din pat!". „Mamă nu te pot lua jos că dacă io te trag jos, io nu te mai pot ridica să te mai pun în pat", și zăceau bătrânii că dacă o luam jos, atunci și murea jos, că alții nu pot să moară în pat! Zăceam, Doamne Dumnezeule ferește-mă să n-o găsesc io moartă! Să nu... să n-o văd io când moare sau să n-o văd io moartă!

No, noi stăteam în camera aia, dincolo, că asta nu era gata numa' văcălită; și o stat soțu' și cu unchiu-său că bărbatu' lui lele A. și cu tata lor o fost frați și-o stat până dimineața până pă la trei. Eu m-am dus dincolo, am fost adormită.

Da' stați, că înainte când o ridicam și o schimbam și o puneam, o legam la batic sau ceva, într-adevăr că mă duceam să mă spăl pe mâini, într-adevăr, că asta am început să vă spun, că eu de la ea bătrână, nu știam ce are săraca, sau bolnavă sau nu știu ce, într-adevăr mă duceam, că așa-i firea mea. Mă spălam și mă dădeam ori cu spirt ori cu apă ori ceva. Și lumea deja spunea: „Oo, uită mă, că de câte ori mere la bătrâna și-i dă să mănânce sau ceva, se spală că nu știu ce!". D-apăi degeaba că erau povesti făcute și cumnatu'.

Era cu copilu'.

Da sigur, du-te tu de la om bătrân și bolnav și vai și-amar, la un copil de

6 săptămâni! Pune-i și dă-i să mănânce! Și o și zis

cumnatu-meu, că deja cine o fost aci mă duceam și mă spălam, mă făceam cu spirt și mă duceam la copil.

Și cumnatu-meu: „Că tu jingasă ai fost! Că și măicuța cât o trăit și-o fost pe moarte, tu trebuia să te speli pe mâini!” O., că lele A. știe poveștile alea, așa am fost eu și așa am simțit! Și gata! Și dup-aia m-am dus, m-am dus și-o stat soțu’

cu unchiu’ până dimineața pe la trei, lângă... cu mama. O fost venită lele A!

O fost venită lele A., o fost venită nănașa din sus, bătrâna, bătrânica care-i a bătrânului, că ea l-o botezat și de-aia se țin de nănași! Că atunci când o născut soacră mea nu n-o dus nicăieri ca să-i nască! Ea săraca i-o moșit cum se zic, moașele, ea i-o moșit!

Ea o tăiat buricu’!

Și-o venit la soacră-mea înainte, no, era... Seara o venit! (lele A.)

Seara o venit, că era acolo în pat cu sticla că atunci nu erau sticle de plastic!

Sticle de bere de-aia că nu o să uit niciodată, sticlă maro, sticlă de sticlă!

Uiagă! (lele A.)

Că noi tot mergeam și i-am zis: „Mamă, ți-o pun aci și când ți se uscă gura o iei și-ți uzi gura!” făceam către ea. Și era într-adevăr, no, ca și când vine la un om bolnav, ții curat. Și că nu vine; și tot ții curat, da’. Fereastra era deschis, ea se căia că îi era frig. Da’ era, de Cuvioasa Paraschiva, atuncea, că atuncea o murit!

Toamna! (lele A.)

Era toamna, vremea, după ce am cules de la câmp, am fost semănată de două zile aci. Eu eram cu copilu’ în brațe că trebuia să te duci pe semănătură.

Eram cu copilu’ în brațe și striga: „A., hai întoarce-mă, A!” că nu se putea mișca. Mă lăsa cu copilu’ în brațe și mergea și o-ntorcea. Și nu ajungea bine înapoi că iară trebuia să meargă să o întoarcă: „A!” că săraca nu putea! Și no, ziceam, că se mai enerva, într-adevăr, și ziceam: „Măi lasă!” „Au, că nici nu pot semăna!” „Taci, că nu știi

când îi ultimul moment” am zis către el! No... și sara o venit lele A. și cu nănașa care i-o botezat copiii și-o stat și ziceam sara... da’

era curat, ușa... fereastra era deschisă da’ simțeai că te strânge ceva de gât; un aer, înțepător așa... simțeai că ceva îi problemă. Ții minte, nană A? Cum ziceați și voi?

Suflatu de la el.

E suflatu’ de la el, și-apoi no...

Cine știe ce! Doctoru’ nu ne-o spus nimic!

După ce s-o dus ei o venit unchiu’, o stat cu ei până la trei dimineața, unchiu’ o zis că no, o fost luat ceva țuică, o băut bătrănu’ două-trei pahare de pălincă, o mai și dus, cred că și unchiu’ s-o dus că era obosit și o zis că să duce să se culce. El o mai rămas un pic că copilu’ dimineața la sașa se trezea că trebuia să-i dau să mănânce. Era la trei, la șase, așa că din trei în trei ore îi dădea. Și pe la trei s-o dus unchiu’ că atunci am fost dată la copil să mănânce și eu m-am pus ’napoi lângă el. Și după ce s-o dus unchiu’, eu am mai adormit și. dă cătă ziuă și între timp, o zis mama către el: „Du-te dragu’ mamii și te pune și te odihnește un pic că oi adormi și io!” Soțu’ dormea, m-am trezit și eu că acuma mă trezeam înainte de a se trezi el; primu’ lucru: să vedem cum îi mama, ce face? Eu când am ieșit de acolo din camera de dincolo ea era, patu’ chiar pe lângă geam în bucătărie, da’ ei nu i se vedea fața, eu întotdeauna mă uitam să văd dacă, că ea când sufla i se mișca stomacu’ ori pătura și m-am uitat. Cum am ieșit de acolo din cameră, pe prag, să mă uit la ea ca să văd: suflă? Mișcă?

Nimic. Da’ io nu m-am uitat la fața ei să văd că dacă-i moartă sau cumva, mă duc A., A. hai te rog scoală că deja mama o murit”. „Tu ești bolundă?” face

„Că ia că amu am venit de la ea!”. „Că doară cum, n-are cum să moară!” A., mama nu suflă (zic către el). Vine, se scoală repede, săracu’ somnoros, se bagă la ea în bucătărie și zice: „Mamă, mamă!”; „Doar îi caldă!” Io atunci când o zis că îi caldă și am crezut că nu îi moartă, m-am da la ea să văd: „Mamă (fac io)!”

„A., mama-i moartă!” și după aia zice soțu’: „Într-

adevăr, îi moartă”.

Mai pulsa ceva sânge!

Da, pulsa! Instinctu' ăsta de frică a mea, ca să nu dau eu **de** deja mi s-o făcut rău ca să cad jos. El lasă pe mama cum o pipăia să vadă că-i moartă, mă ia pe mine, mă ia **și** pe mine **și**, că deja nu mai aveam putere. Mă ia **și** mă duce în ceea casă No, hai, revino-ți!” **Și** îmi dă un pic de apă **și** mi-am fost revenită. **Și**, **și** după ce o murit, era chiar de Cuvioasa Parascheva. Astăzi o murit **și** mâine o fost Cuvioasa Paraschevă. Aveam instinctul când ieșeam afară, că aveau oi în vecini **și** behăiau oile pe afară **și** eu aveam instinctul că strigă:

„Hai încoace, hai ridică-mă!” că-i mai puneam perini. Vai săraca! no **și**.

da' ea nici nu putea, după ce o fulgerat. După ce o fost cu sura nu mai putea să mănânce că zicea că ea **așa** zicea că se înfoaie, că se umflă, se balonează.

Da' cât timp o fost de când o fulgerat-o?

Da' vă spun eu...

În același an?

Sigur!

Stați, stați, stai **așa** un pic, în august, în 17 august.

Da' când o trăsnit și-o fulgerat?

Stai **așa** un pic, înainte cu două luni. Iunie-mai.

Iunie.

Iulie-august, mai în mai **așa**, până în mai. Iunie-iulie **așa**. În mai o fulgerat în sură că io aveam șapte luni atuncea. Eram însărcinată cu D. Că mama o stat aici după ce m-am dus io în M. Ții minte? Eee, **și** că era nervoasă mama cu banii că i-o mers pensiuța acolo. No **și**, că eu am fost angajată **și** deja îi venea pensia la soacră-mea, no și-apoi n-o reușit **să** în vara aia, în prima că io eram gravidă. Apoi m-am dus cu ea prin Cluj **și** n-o reușit să ieie, nu știu, patru-cinci, până la șase luni o luat. Și-o luat pensioara că încă se bucura că are **și** ea, că săraca muncea **și** nu avea de unde. Se ducea, cum **și** acuma, culegea afinele, făcea ce putea, mai mergea torcea la bătrânei d-ăștia care nu puteau să toarcă **și** mergea săraca să facă, **și** torcea **și**, ce

mai făcea?

Una alta!

Da câți ani avea ea?... Aproximativ.

O avut 72 cam așa o avut, da' păi acuma nu mai știm sută în mie când s-o născut. Că atunci când s-o născut poate n-o fost nici înregistrată la primărie, ce știu io; și certificatu' nici n-am dat aci de el. Normal că s-o născut în M., nicidecum aicea și certificatu' era pe M. Da' nu-i puteam găsi actele, asta era problema. Și unchiu' știa că e aici la primărie.

N-o avut 72 lele A., mama 60 și ceva o avut. 70 n-o putut să aibă, nu cam 65 îmi pare că Dacă aş căuta după certificat, eee da.

72 de ani o avut.

Eee, da' mama n-o avut, A., 60 și ceva, 65.

Și cine o murit înainte: mama sau tata?

Tata

Tata dumneavoastră o murit înainte?

Da' io nu l-am cunoscut!

Nu?

O fost o diferență între maică-mea și taică-meu, cam vreo 20 și ceva de ani. De asta zic că maică-mea n-o putut să aibă atâta.

Ba o avut.

Că cum o fost. Io am lucrat în alt sat...

O fost după ce m-am liberat io din armată.

Să ne spuneți dacă vă amintiți cum a murit tatăl dumneavoastră?

Taică-meu o paralizat! Taică-meu. El normal o fost cioban la oi; și la oi, o venit acasă, într-o duminică o venit și s-o dus înapoi și altu' nici n-o mai venit că o paralizat direct! Când l-o adus, l-o paralizat prin cap, prin mână, pe partea stângă și prin cap! Nici n-o mai putut vorbi! De acolo s-o terminat, tot! Oricum, deja nu mai, gata! Și o trăit, cât o trăit? 6 zile, cam așa, o săptămână! Da' ăla nu, nu o stat pe pat! Da' nici nu l-o atins toată viața lui, da' ăla nici nu o fumat, nici nu o băut! Poate așa la sărbători mari câte un ștempeleu de pălincă! Sau cafeaua? ăla nu o știut

ce îi cafeaua! Sau pălincă de prune? Ăla nu, nu o consumat niciodată! O avut hernie și nu s-o dus să se opereze!

Ala știa ciobănie! (Lele A.)

Hernia o fost lăsată în jos, nu o fost ca la mine în burtă să se tragă! Așa o umblat! Așa era bătrânii! Poate nici nu o cunoscut școală! Că o avut două clase sau trei clase, cam așa ceva! Degeaba, că asta înseamnă să nu cunoști școală! Școală prinde că îi școala vieții! Și destul, că s-o dus în pământ! El o prins războiu', parcă ceva din război o prins! La granițe, aici pe valea R. cu ungurii, aici era, spunea taică-meu, da' degeaba, că trebuia să fac o istorie, s-o scriu... Asta-i că era foarte frumoasă! Ca să se știe din bătrâni. Sunt din sat care au istorie făcută! De asta vă spun eu! Că are istorie cu tot tot tot de când s-o înființat satu' și până acuma; și aia merge din fii în fii, dacă nu se întâmplă ceva, Doamne feri! Numa' că toată treaba o fost că tata de la 12 ani, el n-o știut numa' ciobănie! Altceva n-o știut! Ala n-o știut să cosească! N-o știut să facă un coteț, sau mă rog, ceva la un porc, nimic! Adică, și dacă știa, mai bine își băga un meseriaș și făcea! Asta i-o fost la taică-meu, el o știut atâta, să plece la oi, să-și coordoneze oile! No, într-adevăr, asta o fost meseriile! Care cum și le-o ales! Da' mie nu mi-o plăcut! Câțiva ani am iubit oile, le iubeam, dar totuși, mie asta îmi era să mă duc să fac o meserie, că vedeam că deja cad, cad, cad! Și totuși o meserie că de acolo puteai să ai o pensie.

Da stai liniștită!

Și mie de aia nu mi-o plăcut! Mie mi-o fost drag să viu, să am serviciu, să fiu acasă, să stau liniștit, să viu să dorm o oră, să mă odihnesc, să mă odihnesc ca lumea! Dar vezi că așa o fost! Și puteam să mă duc la școală!

Interviul nr. 3

Femeie născută în 1960

Când ați fost copil, când ați fost mică, ați fost bolnavă vreodată?

N-am fost bolnavă deloc, nu, am făcut până la clasa a opta la bunica me școală că aicea trăbuie să merem la internat la centru să stăm. Și părinți no că la internat i frig

și no am trecut acolo și pe urmă am vinit și tat în centru am ajuns a noua și a zecea, no. Că, în fine, am fost la Cluj la examen și să intru forte greu la examen atunci și n-am intrat și nu știe: taică-mi-o o marș după dosar da' pute să-l ducă la alt liceu, da' el bdetu mai bătrân, mai ăsta, l-o adus acasă. No ș-ăpi s-o făcut a noua și a zecea că atuncea să făceau zece clasă obligatorii atuncea. Și am fost la centru, n-am fost bolnavă deloc. După ce am terminat a zecea (...) E, aice am rămas, aice am rămas. No, m-am căsătorit și la on an după căsătorie am fost operată la apendicită.

Ați avut apendicită, cum o fost, cum ați pățit?

Am pătat că era iarna și no ceva durere aici, burta; băiatu' era făcut, era micuț și, no, n-ave' ce să fie ceva apendicită ne-am dat sama că poate fi. No, ne-am coborât jos în vale, bărbatu-mio lucra șofer, era mașina aci, într-o duminică sara așe m-o apucat și ne-am dus la Cluj luni, ne-am dus de frică sau de ce nu s-o mai calmat durerea. No, m-o consultat, în fine ne-am dus, mi-o făcut bilet de trimitere că era iarnă și încolo spre centru nu prea puței și no la Urgență la Cluj. O fost sara. Sara am intrat la operație, el o vinit acasă. Am avut noroc, on medic foarte bun, țau minte mai bătrân, P. îl chema și dimineață m-am trezât: „No, ești operată foarte bine” și după masa m-am sculat că n-o fost numa' șasă ațe, copci cum le zăce și i-o dus bărbatu-mio niște pești, că altceva nu. Nu, că o fost forte de ominie și parcă celelalte din salon erau invidioasă pă mine că în fiecare dimineață, șapte zile sau opt cât am stat acolo, forte bine trece și până în ușă apare în ușă: „Cum i doamna, bine?”, și să duce mai departe. Ș-ăpi gata o fost, am vinit acasă și în afară de cât am născut, no bine iarna răceli, da' așe, internare, nu.

Pentru răceli ce făceați?

Pentru răceli, ceai de mușetel. Ce mai facem? Mai facem când p-aice simțâm că ăsta ni mai adună, io mai adun semințe din fân și le aduc așe într-o găleată și torn apă clocotită pă ele și pun pă cap o haină și ale îs bune. Și no, ce mai facem? Acuma nu în ultima vreme, da' când nu mai folosâm și antibiotice și d-estea când ni mai rău, da'

mai înainte soacră-me, Doamne iart-o, cu pticeoarele în apă caldă și cu sare ș-ala era un fel, că zăce că răceala te le întătdeauna de la pticeoare iarna când ți-i frig. Și no ce mai foloseam? Copiii, fata deloc n-o fost niciodată internată da' bine cred că și aeru' și mâncarea asta și asta o ajutat-o sau nu mai știu ce. Băiatu', când o fost în armată, el atuncea o fost și el o avut ceva apendicită, da' așe n-o fost cu ei, n-am avut probleme. Le chiar zăce, soacră-me

O fost operată la stomac și mai merem la le și o mai ducem și pă fată cu mine la Cluj ș-api no sigur că i ducei la bolnav apăi era micuț nu știe; „Tu, mică, zăce, io așe aș vrea să fiu bolnavă să șiu în spital să viniț' cu bunătăț' la mine, da' să nu mă doră nimnica”, i s-a pare frumos.

Da' soacra dumneavoastră, de ce era în spital?

Le ave' cancer la stomac, ceva ereditar sau cum să spune așa o... de-aia o murit și tată-se și la doctoru' ăsta care-i din Centru, el la Medicală trei, no io făcut operația. Da' și ie cu vreo doi ani înainte așe zăce: „Vai ce mă arde, vai ce mă arde, parcă am pă dracu' acolo!” Api nu s-o dus amu, no, asta ni... api la un moment dat o început să o doră mai ăsta. Și amu, cum îl cunoaștem și îl cunoaște tata comuna ăsta la el am apelat, mai vine la vânătore aici, no sigur că ne-o servit și ăsta ș-apăi o băgat-o la operație și zăce n-am putut să facem mare treabă, da' o băgat-o la ecograf prima dată și o zis că stomacu' i atacat, da' ficatu' nu se vede, dacă nu-i atacat ficatu'. No o tăiet din stomac acolo ș-api până la urmă când o deschis-o era atacat și ficatu. No și o zis că mai trăiește vreo două-tri luni și am adus-o acasă, că bărbatu-mio era numa' singur, api numa' noi ne-am ocupat de le și o mai trăit din februarie până după Rusale așa mai ăsta ni... și parcă o mai veselit-o om pic după operație. Și era un preot într-un sat de-aici, mai mere mai multă lume, acuma cred că s-o dus la Cluj, da' mere mai multă lume la el. No, și le ca și cum meri la țară o făcut prescuri și no s-o dus la preot și cred că și ideea asta că se va face bine o mai... no, și o mai marș de mai multe uări, o dus-o soțu' cu mașina și o vinit de acolo: „No

gata, am scăpat, face, am scăpat de ce o fost rău și mă fac bine” și așe și așe. No bine, noi știem că nu-i cale de întoarcere, da’ așe mă gândem că, no, vez’ omu’ când 1 la rău și cum să gată de orice ș-apăi, no, o fost așe vreo două-tri luni mai bine ș-api spre Rusale tat mai slab. N-o mai putut mânca, tat zăce s-o mai ducem, am mai dus-o de vreo două uări, o mai ținut-o așe de formă o mai ținut-o în spital câte o săptămână, câte patru zile ș-apăi ultima dată tat o zis că: „Mai duceți-mă!” N-ave’ rost s-o ducem ș-apăi i-am spus. Api zăce: „M-am gândit io” că era forte conștientă până în clipa în care o murit. Doră avem acolo, cum cobori spre lucrare, ceva teren acolo și era și o căsuță bătrânească unde mereu iei acolo și fân făceau. Și io am apucat să fac un pic, da’ dup-aia nu ne-am mai dus că era greu și bărbatu-mio o marș până acolo să vadă, ni-o poruncit cineva că ni-o spart acolo și avem fier acolo adunat di pă șantier și l-o furat, no bine ca și unde-i casa părăsâtă și s-o dus și le era aprobe: no, ne gândem, două-tri zile sau cât mai are... și era în camera de dincolo și avem un geam acolo numa’ l-am înfundat acuma c-am făcut baia. Și nu tot timpu’ stam cu le, mai merem până la geam și mă uitam și în zâua aia niciun pic n-o durmit. Mai durme, mai ăsta, că nu pre’ o avut dureri așe mari, că no bine ave’ și calmante. No de câte uări mă uitam pă geam mă vede, no până la urmă m-am gândit mă duc să stau mai mult cu le. Ș-apoi o zis le: „Cred că astăz’ mor. Da’ unde-i I?”, no i-am explicat, de fapt știe le, da’ cred că uitase de dimineața, zăc ia s-o dus până la și tre’ să vină. Până n-o vinit, așe dorință o avut de el și până n-o vinit și după ce o vinit el, zăc du-te că zăc ia tat o întrebat de tine, amu no sigur că io tat am făcut una alta pă aicea că amu videm că asta. Și s-o liniștit după ce o vinit el, a primit o privire fixă în tavan și tat mai ăsta... și s-o dus.

Api bărbatu’ mieu n-o fost el ce-o fost, el o fost o... o fost la vânătore aice în zona noastră și sara sigur că s-o întâlnit aci la nănașu, tat la on vânător. Și la on pahar de pălincă no, nu știu ce o ieșit din casă să iasă afară, au nește scări înalte sau trepte cum să le zăc, și o călcat pă

lângă și s-o dus. Și ș-o rupt costile, ș-o rupt costile, o stat așe mai o zâdouă, tri. No, hai du-te la medic. Ce să faci? S-o dus la medic, o nimerit p-on medic nu știu ce să zâc, io nu l-am văzut pă medic, măcar că m-am dus dup-aia în tata zi la el, da' nu l-am văzut și l-o pus în ghips până aice. No, mâinile nu, da' așe ni un pieptar de ghips i-o pus așe. Și ntr-o săptămână atâta de rău i-o fost subt ăla și cald, că era vara, de o crezut că more. Și io mă gândem: „Dom'le feri de mai stă cu ăla pă el!” Da' nu să mai pute, cred că intrase și în minte chestia asta, nu să mai pute odihni, nu mai pute durni, no și io vineri acasă și nu eram liniștită, iară merem zâua următoare, iară merem, „No, nu mai pot, zăce, noaptea mă strânje și nu mai pot, io dacă mă mai ține aice și mă mai ține cu ăsta io mor”. No ș-api până la urmă s-o rugat de medic că să-l lase acasă că no i bine și așe și că mere să îl ieie jos când zăce el, no mai trăbuie nu știu vreo unșpe zile să-l taie. No ș-api o ieșit din spital și frate-mio stă acele în Cluj, că copiii nu erau încă în Cluj, s-o dus la el și primu' lucru nu știu cu ce clește amândoi sau cu ce l-o tăiet jos și-o vinit (...). Și-n viac nu s-o mai dus, nu s-o mai dus. No în fine i-o trecut până la urmă că nu s-o făcut, n-o făcut chiar așe mare efort, și ăsta, o mai stat mai așe mai liniștit și i-o trecut. No, mai punem și deiește băbești, frunză de varză ni, și tat state așe ni. Crudă o bați, așe crudă, o bătem și o punem acolo, no, nu știu cât i alina sau nu, da' no.

Deci se obișnuiește dacă-ți rupi, deci dacă-ți rupi o mână sau la picior așa să se pună frunze de varză sau (...)
ceva?

Amu la picior e, la coste mai ales la coste așe pun, iarna pun murată, murată, vara când i prospăta, baț' frunza bine și mai pui. Mai este ceva, frunză de potbal, no și ale, sau când îți coce ceva la dejete sau ăsta... te leji eu d-ae. Cu frunză de potbal, zăce că traje așe.

N-o mai avut alte probleme, pe urmă domnu'?

N-o mai avut, numa' cu nu-și găsește o soluție să se lesă de fumat, aia numa' dacă nu se sânte bine, nu peste sânte bine acuma, de vreo lună o mai redus ceva din ele,

da' trebe tăiate. Da' io i-am explicat, dacă nu să hotărăște deloc: „Nu merge că reduci”. No vine vesel sara: „N-am fumat astăz', numa' tri țigări am fumat”. Vine aci jos, apăi numa' văd că gată una, stă două minute, aprinde alta. No zâc: „Câte țigări ai?” Dacă totalizez câte, de la ale tri pasta zăuă, sara fumează vreo cinci-șasă până să culcă apoi tot acolo îs, no. Tușește, tușește, no sigur bine nu-i. Io m-am mirat că le-o redus, m-am gândit că ceva... No amu ni nu pre' spune el, că io de când îs tat cu gura așe, lasă-le, lasă-le, lasă-le, da' no taică-mi-o de la țigări o murit, o lucrat la Cluj acolo, la cură... nu la curățania orașuli, da' tat cu străzâle ceva. Mult' de aice o lucrat că lucrau cu săptămâna, și o săptămână i lăsa acasă și-și face treaba acasă. Și-i duce periodic, de fapt periodic cred că în tat anu la vizite medicale, no, și i-o gășât și lui la plămâni. No, și i-o spus: „domnul., dacă mai fumez', nici on an nu mai trăiești”. Și n-o înțeleș, no bine că și noi tat i-am zis, pl el să inerva: „Ați vre' nici să nu fumez nici să nu, numa' să lucru”. No, noi copiii, când i dam on sfat, știți, no și tomna era și am cules cartofi, o sămânat de tomnă și l-o apucat un fel de aprindere de plămâni, da' nu știu ce fel de aprindere de plămâni o fost că până la urmă el o avut la cap, no vez' că nu știu cum să-i zâc? În fine, era bolnav de aprindere de plămâni, da' nici nu vorbe, am observat că ceva i dereglat și la că doră și soțu' l-o dus până în Cluj cu mașina și o zis că tat traseu nu o scos o vorbă. No s-o gândit, cine ști, poate îl dore sau i supărat de ceva sau nu știu ce, no și l-o dus acolo, chirurgie, nu chirurgie, în fine, la TBC acolo. La TBC l-o dus și i-o făcut ceva antibiotice tari, tari și cancer o avut la plămâni, cu siguranță cancer o avut că i-o ieșit în sus și numa' că tre' să-i facă la cap, să-l baje să-l vadă dacă n-are ceva la cap, tomografie. No și după ce i-o făcut-o, i-o gășât acolo și i-o făcut citostatice, i-o căzut păru' bietu', da' nu l-o durut, nu l-o durut până în clipa când o murit, nu-l dure, așe tat să îl videi că să capătă, că să dă așe ni: „Te dore capu'?”, „Nu mă dore”. Mai state iară cu astălaltă mână și mai no, vorbe, da' atuncea cât o fost în spital nu mai știe, face pă el și ăsta. Și

după ce i-o făcut razile ale și ăsta ș-o revenit, 'pl aci acasă o murit, de tomna și-n februarie, no da' el pute s-o ducă mult și bine dacă lăsa fumatul, da' i-o spus, nu mai pui țigară în gură... n-o ascultat și cam la on an de zile, mai mult n-o duci de on an de zile dacă mai fumez', da' o dus-o vreo doi.

Și câți ani avea, era bătrân?

Da' prima... o lună o luat pensie, șaizeci și doi de ani, numa' că să pensionase și o lună, no bine că i-o rămas la maică-me jumătate din ăsta. Asta e.

Mama dumneavoastră a fost bolnavă cu ceva?

Maică-me, maică-me nu. Ba ș-o rupt un picior și pă noi, pă tăț', acasă ne-o făcut. Io-s ce mai mare no și dup-aia frate-mio la cinci ani, ceielaltă soră la șapte și ceielaltă la doi, patru suntem. Io eram de vreo cinșpe ani când erau astelalte două mici no. Și chiar asta ultima, când o fost gravidă cu le, bărbatu-mio vine la noi, no ne înțelesesem. Și-i era rușine, vă dar' sama, n-o știut nici nu să face nimica și nici n-o știut. O, bdiata o păcălit-o cum zacem noi și nu era curent aicea în sat atunce. No, io eram acasă, avem lampă, da', no, stânjeni de tat lampa. Ale mijlocie era micuță de on an și ceva și ne no bine că io eram de vreo cinșpe ani, mie mi să pare totuși' că are burtă pre' mare, îs da jos, o cămașă sau cu ce rămâne când să culcau, ave' pole sau, și n-o să nimere câteodată că nu durnem io când să culcau și le se pune în pat. No doră tat înt-ale cameră că unde? Și tat mi să părea mie că măicuța, că io așe i zăc măicuță, măicuța no. Apăi bdeata să nu fie pă nime' ce o fost pă le, câtă groază să ne spuie și cât i de bine acuma că ia și îs bine, apăi după ale, pă frate-mio, numa' bine atunce duceu bărbați la concentrare, așe un fel de concentrare, taică-mi-o chiar în sara ale o vinit de la primărie și c-o mașină să-l ducă. No bine, io eram de cinci ai, țâu minte și era, o apucase durerile și o zis: „Io nu mă duc nicări până văd dacă scapă sau nu”. Dacă nu poate să nască să o ducem undeva, no, ș-api o născut și era o moșe aci în sat l-o moșit pă frate-mio și pă taică-mi-o l-o dus. No bine, o aveam și pă bunica, pă mama ei și no o mai avut grijă de

le. Da' și io i-am făcut acasă, mai în epoca mai încoace.

Când ați născut băiatu'?

Băiatu' la un an jumate după căsătorie în șaptesopt și era în... la sfârșitu' lu' aprilie, la întâi mai și era Paștile și avem doctor în comună, da' foarte bun doctor. Ș-o venit tat timpu' când am fost ăsta ni o vinit și ăsta și mi-o spus: „După Paști, nu mai stai nicio clipă acasă”. No bine că doră bărbatu-mio lucra pă mașină avem cu cine să mă duc nicio problemă. Pă Paști probleme no: curățenia no, nu știu ce lucru, cred că de-aia sau nu știu, nu știu n-o vrut să mai steie acolo. O fost că no am terminat sara treaba, la doi era înviere, de obicei la doi vene aice la noi la înviere și am pus ceasu' să sune pî la doișpe sau nu m-am culcat, nu mai rețân bine. Numa' că mai de cu sară ceva fulgerături pân' burtă, știi no, și pentru ce m-am obosât și ne-am sculat și avem altu' dulap aici și m-am pus așe jos lângă dulap să caut haine să merem la înviere. Căutam niște șosete că restu' erau pregătite, ceva șosete. Și no, soacră-me s-o dus, soțu' nu s-o mai dus la înviere, soacră-me s-o dus, oricum pă le n-o supo... nu că n-o suportam că forte bine ne-am înțeles și mi-o fost dragă așe că mi-o fost, că ține la mine, da' de jenă sau no... și o marș și i-o zis la măicuța și o zis: „Cred că S. i bolnavă” (...) Că amu ele bdietele cu uăchii la ușă, că mă duc la înviere sau nu mă duc, știi că amu nu m-am mai dus c-api dureri și dureri. Și no, măicuța, dacă o văzut că nu mă duc, o vinit aci la noi no în casă jos și o ieșit copilu' cam pa la tri, tri jumate. No am avut așe dureri puternice, așe repetate, de să mai ieșem pă afară mă mai plimbam mai nu știu ce și auzeam slujba acolo la biserică. Api o vinit maică-mea, apăi no le știe rându' dacă, no, le i-o făcut acasă. No tat m-o liniștit: „Nu ți teme, nu ți teme, nu te năcăji”. No și l-am făcut, l-am făcut și nu m-o mai dus nime nicăieri c-api o vinit aci femeia aia care i moșe pă tăț' bine, o marș după le. No bine că amu hăinuță și deiește și de înfășat le avem noi pregătite, că amu, no totuși. No ș-apăi am rămas acasă, o venit doctoru', no vinit în prima ză, mi să pare, că în a doua. Și o fost bine copilu', o fost bine, o fost, ave' patru

kilograme. No, api lapte nu pre' am avut. No, eram mai slabă mai, no fost bine că nu m-am dus. Dup-aia la a doua naștere am dedus io că n-o fost bine. Ş-apoi vreo şasă săptămâni l-am alăptat, păi dup-aia am început cu lapte de vacă şi cu ceai aşe jumi-juma. Apoi dup-aia aşe s-o făcut. No bine, că soacră-me, şi le m-o ajutat şi am avut grijă de el no, da' aşe am rămas aci. Pă fată cu chestia că nu mai stau acasă, Dom'le feri, Dom'le feri! No amu o trecut cinci ai între ieii doi, da' nu că nu să aş fi vrut să apară şi mai repede da' n-o fost să fie. Am rămas însărcinată iarna, în ianuarie trăbuie s-o nasc. No, era doctoru' aice. Apăi dup-aia s-o dus el la Cluj de o făcut chirurgie. Bine şi el, bine nu pot să zâc şi era să citim douăzeci şi tri sau cum o socotit dumnealui. „No, nu mai stai acasă, te duci”. Era duminica. No luna trăbuie să mă duc, era iarna, amu trăia să mă duc, da' oricum numa' cu ceva sanie până la Centru, cu caru' că nu era deschis drumu' dimineaţa. Oricum eram pregătiţi, no pa la patru începură durerile şi unde să meri nopte şi iarna, aşteptăm să se facă zăuă. Da' ce să se facă zuă că M. pa la opt o ieşit. No ş-apăi l-o sunat pă doctoru' şi doctoru' o vinit el cu sanie. Nu mi-o ieşit placenta ş-apoi până la urmă o sunat şi o vinit Salvare. No greu da' o vinit şi m-am dus la oraş şi bine o fost, bine o fost că m-am dus no ş-apoi o fost bine că cred că şi pă salvare tat mişca, tat nu ştiu cum ş-apăi numa' m-o apăsă pă burtă când am ajuns. Şi dup-aia o ieşit şi, no, o fost bine. Ş-api acele o fost cald bine, odihnă, fără... Aci la Paşti, api atâta musafir, api unu mere, unu vine, no api alta cu mâncare alta cu... Api tata lume care vine cu mâncare o litără de pălincă şartă că aşe să duce la femei când nasc sau plăcinte sau care ce. Una ți-i şină, una ți-i nănaş, îť' trăbuie linişte. Api acolo bine o fost că fata o duce, o aduce, numa' la alăptat şi, no, odihnă. Ş-api am avut lapte de i-am dat on an de zile.

Da' ce-am vrut să zic, la primu', la băiat, v-o ieşit placenta?

O ieşit, o ieşit, îl verifică moaşa de aici din sat să vadă dacă-i tot.

Da' ştiaţi că trebuie să iasă tot şi să nu rămână nimic

înăuntru?

Nu știem, no bine, problema i că dacă îți iese, atunci îți iese bine. Da' când îți rămâne mai multă vreme atunci i problemă să nu să desprindă tot, știi, să... din câte știu io, doctoru' o verificat că o zis că i problemă, no când te apasă și asta să rămâie ceva lipit undeva, da' când iese el de bunăvoie nu pre' să întâmpla să...

Vi s-o părut totuși mai bine la spital decât dacă stăteați acasă?

Mai bine, mai bine, io-s ferm convinsă că dacă merem și prima dată și stăteam liniștită era mai bine, te odihnești și-ți dă și tratament. Io așe țau minte, că dacă avei ceva pân' burtă îť da ceva de calmare.

()

E pântru tușă. No când ești răcit și ai o tușă așe, i on fel de goro... noi i zacem goron de miriște, să zâc așeni, cum i asta la gladiolă, așe de înaltă crește și are niște flori galbine și de o parte și de alta. Și să face pă locu', pă pășune unde pasc oile și la sore. Și le strânj' florile ale și le pui la uscat la umbră ș-apoi iarna, dacă faci on ceai, tare bun i la tușă. Nici tabletele nu-s așe bune. Sau de ceapă, no, pui o ceapă, pui să zâc două mere că-i mai le gustu' ăla. No și fierbi bine și ceai de ceapă și la copii când erau răciți. Și ce mai facem iarna? Amu cu bolile și cu ăsta mai merem la medic cu ele, da' cu răcelile ăste cine să duce pântru? No bine, io am avut foarte mult probleme cu gātu', nu știu de la ce și astă primăvară s-o dus soțu' și dintr-odată sara m-am culcat și dimineața am puroi în gât, nu putem înghiți. No mi-am făcut gargare cu apă cu sare, câte o dată parcă să curăță și schepi, da' no nu mi-o trecut. No ceai, ceai de mușetel, ăla mai pui pă aice pă dinafară, mămăligă caldă, faci mămăligă caldă și o pui așe într-o n tifon no și așe, și o vinit și în oraș nicio farmacie deschisă, era sâmbăta. În comuna astălaltă deloc, până în Cluj, amu el ave' mălai în mașină, era încărcat cu mălai și crezi că o vrut să-i deie ceva antibiotic de la farmacie fără rețetă? Nu i-o dat și i-o dat ceva șprei, este on fel de șprei și pulverizez acolo no, da' i forte, îți vine să vomiti, no io nu

pre' pot, da' ăla i bun și la nas îți desfundă și nasu'. No și m-am mai dat cu ăla și cu d-este băbești, da' greu mi-o trecut. No 'api am băut niște ampiciline, o fost foarte bune.

Ați mai luat ampicilină și ați văzut că avea efect?

Am luat, am luat, am luat azi-iarnă iară, dintr-odată, da' atunce parcă, n-o vez', am uitat de el, de la ce: da' știem de la ce, și când mergem cu mașina și-i un geam deschis, forte sensibilă îs și dintr-odată și no cum era iarna mare n-o venit acasă. Zâc nu mai vine, lasă că-mi trece, mai ieu io ceva pă aicea ceva ceaiuri, ceva ăsta, și-mi trece, nu-s rău, nu-s rău. Mai avem ceva aspirine și sara no, m-am pus mi-am făcut ceai, no, să-mi fie cald și dimineața cre' că, o, o, s-o infectat dintr-odată, n-am mai putut vorbi și o vinit băiatu' și m-o dus la Cluj. Am fost la Intervisan și acolo în gât țurțuri erau, na. Și nu m-o internat că dacă am avut unde sta și-am stat șapte zile și am marș la injecții, ampicilină cu nu știu ce mi-o mai făcut, două-tri feluri, no, și mi-o mai dat ceva moldamin acasă, vreo tri săptămâni sau patru, nu mai știu, două pă săptămână facem.

Da' avea cine să vi le facă aici?

Este, nănașu' no le face, le face bine, forte bine. Bine o fost după ele, m-am simțât bine, ast' primăvară iară o tură de-asta. Și așei cu bolile noastre. Api, no bine, noi și de lucru ne mai dor așe ni osăle, și de climă, și de ploie, plouă mult. Apăi când vin femeile cu lapte dimineața, apăi fiecare cu simțurile ei, zăce: „Ce mă dore un piceor, nu durează mult cred că mâne plouă”, alta o dore ceafa, alta no, fiecare are câte on... No bine, bolă i bine s-o spui; mai este și mentalitatea asta care ascund, no, că mai demult era o rușine să și bolnav. Amu oricum este tratamentele aieste naturiste, n-au cum să-ți facă rău. Oricum, ori de ce le-i lua nu pot' să greșești, te ajută ori într-o parte ori în alta. Și mai strâng, da' nici nu ne strângem pă câte sunt, foarte multe vin și, măcieșe, ceaiu' iarna de măcieșe cât îs de bune. Mai multe, no.

Sunătoarea o folosiți la ceva, pentru o boală anume?

Adică noi, sunt, sunt aci în sat, și asta este o vecină

aci mai încolo stă le și face tat mereu ceai de sunătoare, le zăce că-i bună la ficat, ceaiu' de sunătoare. Apăi în ce fel o ajută pă le sau ce o dore și-i trece, dacă n-o fost la medic... Da' zăce, io îmi fac ceai de sunătoare. No păi care mai fac de măceșe, zăce că-i ajută și la vedere, no și de zmeuruș, și la răceală și de zmeuruș și sirop de zmeură. De fapt, aice tratamentu' mai demult... nu să lăsa nime' fără on pic de sirop de zmeură. Că amu nu aveu medicamente sau ăsta. Țău minte și măicuța... și era musai pă vreme zmeuri să aducă și dacă ouală de tri kilograme și-s face' rost de zahăr și ăla nu-ți da să-l bei când vrei tu sau când îți trebe ție. No ăla pă iarnă și când așe ni îți face ceai și îți pune sirop de zmeură că ăla-i foarte bun la plămâni. Probabil că și era no, ei cu mentalitatea asta trăieș. No, mai foarte bun și siropu' de pin, de muguri de pin, ala-i foarte bun, de ăla am dus și io la Cluj la fete, mai be și noră-mea așe un pic. Le băga ast' iarnă în ceai, da' era bun no, și o dus o sticlă. Nu exagera le, da' așe când le ave' la îndemână le pune în ceai. No acuma mai strâng chimion, no, este, mai cumpără și din farmacie, da' no, dacă este destul no, ăsta pote-i și mai aromat, no, și-i scump totuși dacă faci ceai zâlnic. Chimionu', le i face la fetița asta, că amu dac-o înțărcat-o, i face din ăsta. Mâncă și mâncărică, da' cu sticla cu ceai adorme, no și dacă o văzut că chimionu' cam constipă, dacă o văzut că nu are fata probleme, de ăsta i face că o văzut că i sănătos și-i bun, no.

()

...Apăi forte conștiincioasă, tat o luptat să aibă lapte la fetițe, știi. Și de nu i-o trăbuit, o băut sucuri, lapte ce ăsta. Apăi, oricum bine că le nu fumează, nici cafele așe nu pre', da' nici n-o beut nici on medicament până o alăptat. Dacă o dure' capu', nu știu, mai răbda, mai ăsta. Le nu pre', no antinevralgic să bea că no, mai citește cărți pântru îngrijirea copiilor, știi no. Ș-api, mâncând bine, o mai pus și aici ni pă părț', amu i bine și no, zăce că amu o mai redus mâncare să mai șie bune și hainele...

(...) Maică-me atunce' când ș-o rupt picioru'... bine că le o alunecat, o alunecat, era iarnă și mere de aci de la noi

no. Și acele mai încolo, cum era drumu' și o înghețat noaptea și trecuse ceva mașină și lăsase așe între roți o ăstani, ș-o fost nopte, aci ni și l-o rupt, aici ni. I-o ieșit forte urât, i-o ieșit. În fine, no, o am dus la Cluj ș-o operat-o, la ortopedie și am stat lângă le pă rând cu soțu-mio acolo, oare cât? Vreo zece zile. N-o mai fost niciodată în spital și nu era atentă, să treze dimineața și vree să se ridice, da' nu era voie, nu era voie să calce nici să-l miște și ăsta no, și eram în situație s-o legăm de pat. No, apăi visa, de dimineața și ăsta dac-o liniștem iară mai ațâpe. Api vaca zăce, astăzi n-am dat la vacă. No, ce știu, până ce s-o liniștit, vreo tri-patru zile o fost mai greu. No, ș-api dacă-i singură, am adus-o aci la noi și șasă săptămâni nu. No, i drept că nu o am lăsat, că, astani, nu o am lăsat să se dee jos din pat numa' după cum mi-o spus medicu' și ăsta. Și de doi ai are, d-api i-o îmblănit și zâci că nu i-o fost piceoru' rupt și, ăstani, s-o făcut la loc. De multe uări, când i de ploie, zăce, ioi ce mă dore picioru', no, de la operație, și zăce ăstăaltu', nu ăla, știi are reumatism. Sigur că are, că doră are șeptezăci și doi de ai. De ăla nu să pre' vaită, tijile ale îs acolo, o fi trăbuit să merem să le scotă, da' nu pre' vre' le. Api zăce că n-are niciun bai, că n-o deranjează cu nimica.

No așa, credeți că erau mai sănătoși oamenii înainte? Decât acuma? Generația părinților sau generația bunicilor?

Bunicii, io mă gândesc că n-om fi așe sănătoși. No probabil că erau, ce să zâc io, aici în sat nu prei mare diferența, aicea toți îmbătrânesc. O fost cazuri c-o murit, o murit și tinere, ce să zâc? Am io o verișoră ce o murit la vreo patruzeci și doi de ai, acolo la capătu' satului. O vinit ciurdaru' cu ciurda și le era căzută lângă car și mortă. Ceva infarct o făcut că lume' povestește, așa cum povestesc la sat: băiatu' iei a fi făcut ceva fată gravidă pa la Cluj și n-o vrut s-o mai ieie și s-o fi năcăjit și tensiune', no. O mai fost aci iară la vreo cinzăci și tri, iară vreo două cuscre, erau ele vreo cinzăci și tri, cinzăci și cinci de ani, cam așe, o avut ciroză, ciroză no. Poate o băut no, ce să

zâc? Da' ăsta-i adevăru', și le-o spus să nu mai, să nu mai, și no, n-o pre' ascultat de medic și de-acolo, sigur. Dup-aia și de bade V., lelea L., că doră v-o povestit el c-o murit și le așe, o avut tensiune și le cred că... Știu că ave' magazinul acolo, că lucram pântru coperație, ș-o o fost la fân, o fost la fân și o fost cald-cald. Ș-apoi poveste' badea V., și o vinit cineva acolo la magazin și zăce: „Haidați că more L. a lu' T", Dom'le feri. Și când ne-am dus acele la iei na, era pă pat, cred că mai ave' ceva puls da' slab no. O vinit Salvare sau nu mai știu io ce mașină, repide o dus, da' nu pre' mai avei pă cine să duci. Apoi no, totuși, el să fie cu sufletu' împăcat, no poate

O salviază, mai știi, pote-i face ceva resuscitări sau cum să zâc, ș-o salviază, da' vād că n-o mai putut. No, amu aia nu știu ce, tat ceva infarct sau de la tensiune.

1 s-o ridicat tensiunea la cap sau nu știu ce s-o întâmplat așe dintr-odată că o fost o veste așe șoc. Pă când la ale, și la ale de dincolo, aieste o fost pân' spital, o fost mai ăsta, mai atenționate de medic, mai nu știu ce, da' no. Și maică-me povestește chiar amu într-o zi poveste' că o soră de-a lu' bunicu', de douăzeci și doi de ani, și-atunci mai mureu tineri, știți, o murit și. No, ale nu știu ce zăce c-o fi avut, ceva cancer, ce or fi avut și ale, bdiata... Atunce' nu erau atâtea'. Aia și tata ei, bunicu', o murit la vreo cinzeci și opt de ai, da' el o făcut, el ave' batoză de îmblătit, știți ce-i aia batoză de îmblătit? Batoză de îmblătit și mai mulți ai și iarna și frigu' și plămânii și el s-o dus. De aice din zonă multe trăiesc totuși și acuma, nu știu nu cred că ai așe, așe morte așe mai tânără, nu știu ce procent sau cum îs, da' no. Acuma aice ce bine ar fi să fie măcar un punct de farmacie no, și no meri la Centru, meri la Centru. Măcar când era autobusu', era altă treaba, nu mai i nimica, nu mai circulă. No bine, că amu dacă vezi un vecin care are probleme, care are mașină, sau își sună copiii, copiii și, no, tat i bine că-i drumu' bun și vine' și-i duce și-i aduce. Și vecini s-o înscris la medic de familie la Cluj, no, le face fata rețeta acolo, le cumpără și le trimite că no, să facă ei drumu' până la Centru și apoi dacă n-au mașină aicea la

dispoziție. No, să interesează copii de ei, da', no, vă dați sama. Și badea M... Câți ani are? câți are? Șeptezeci și trei no, și cosește, nu mult no. În vara sta n-o cosât: „No, în vara asta nu cosăsc”. Anu' trecut exact așe. „Vara asta nu nu mai, așe mă sunt greoi aș durni, aș”. Ș-apoi încet-încet, s-o luat, s-o luat, și până cre' că, nu știu dacă o zi-două sau poate și o băgat cosaș sau ăsta. Mai cose' câte o claie de-asta de fân, mere, o usca, o face. No iară: „Tre' să vând vacile, că nu mai pot”. „No lasă că și vara trecută, bade M., așe ai zis și anu' aiesta ai fost mai sănătos ca iarna trecută”. Apăi iarna n-are somn că sara să culcă devreme, bine că să mai uită la televizor on pic, da' adorme un pic și la noi la grajd să duce dimineața, mere la a lui ș-api io nu mai ies să asta ni și mă uit dacă este urmă pă zăpadă, o fost badea M. api nu mă și duc. E. Mere, le dă o mâncare, le bagă o mâncare de fân, no-pi când ăstani, ne întâlnim: „No, ai văzut c-am fost?”. „Am văzut, am văzut”. No, ne place că-i aci, da' aice' în sat nu știu, cred că-i o atmosferă, nu pre' sunt sate să șie așe o atmosferă. Nici nu sunt mulți, dă-i mai plăcut așe, nu știu, io i văd aci, vin cu lapte, vin aci la magazin, vin ăsta, poate că mai este invidie și nu să arată așe și asta, da' nu îs... nu îs... măcar la on pahar de băutură, nu că nu să mai ceartă ei, da' din altă privință, da' așe nu nu nu, sunt liniștiți, îs așezați. Nu știu, parcă îs mai cizelați ca în alte locuri când auzi că s-o certat, s-o bătut sau mai știu io ce, no.

Când erați copil, ați pățit sau nu... neamuri sau știu eu... erau, cum i zice? păduchi, o fost?

Pureci, pureci și io am avut, pureci și avem pureci nu puteau să schepe de iei, nu mulți, da' no. Și erau fetele micuțe și așe te mușcau și îți rămâne pată, cât să zâc io, micuță, cât on butonel de ăsta, era roșu. No și două-tri lângă olaltă te mușcau așe no și doră sigur că să vide, te mușca de gât, te mușca de mânuri de unde apucau ei no și spăla și maică-me și ăsta, da' nu pute să nu pute să schepe de tat de iei. Api de merei într-o casă unde erau copii mai mulți și așe mai minzerie, api erau mulți. Merem la moră, acolo să aduna lume multă, merem la moră ș-api cu

piceorușile gole și vara și ăsta, api așe să urcau pă piceore. E. Și dădem și ăsta, da' nu. Da' bine că nu era o rușine, că tata lume ave'. Avem pă bunică-me la B. și o marș taică-mi-o, o mai vizita așe la sărbători și i-o dat Verde de Paris... Era lichid, da, otravă așei zăceu ei, Verde de Paris, probabil că verde era și știu c-o adus o pană de găină ș-o dat pă la paturi și p-acolo pasta tat și de atunce noi nu am mai avut, no și dacă mai ducem noi copii din alte că-s' da' nu nu am mai avut probleme. Da' păduchi, în schimb, am avut acuma încoace. Ne-am dus la C., ave' soacră-me un frate și o murit mai tânăr așe, și era fata, fata era. Nu era fata, nu era fata. Era băiatu', ce să zâc io, de vreo cinci ai, c-api imediat am rămas gravidă cu fata, și de unchiu' ăla o rămas șasă fete și micuță între ele, și mai mari. Și le-am adus noi două pă vacanță aice, că era așe ni unde o murit, de la ei, da' de la ei nu pre' cred io, di pă tren, cred că di pă tren i-am luat și săpam la grădină și am dus fetile cu noi, fetile erau totuși mai mari ca băiatu', șapte, opt ani, cam așe. Și ne-am dus la grădină și no mai stam așe mai facem pauze, ne punem acele jos să bem apă, să ne odihnim, și ăstani, și fetele și noi. Și zic la băiat: „Treci aici”. Da' nu mai văzusem, nu mai văzusem da' ave' o linie, noi o, lindini, ouă de-ale și țâu minte și numa' o vâd pă soacră-me că numa' zăce că ale nu să ieu di pă păr că dacă te scarpini așe cade, da' ale să tău de păr. No și dau și dau și ăsta. „Tulai, ai păduchi!” Când cot, și fetele, când mă uit soțu', el i chel, el nu ave'. Când ne uităm, și noi: „Vai, avem păduchi!” No amu cum să vorovim cu cineva, Dom'le ferește? No ș-apăi cu șprei de muște l-am tratat. Bine, am dat sara cu șprei bine și ne-am acoperit cu o basmaua, no vreo douătri seri la rând ne-am dat și ne-am spălat și după-aia n-am mai avut probleme și fetile și nu știem așe pă moment. Probabil că la farmacie este pântru păduchi. No bine, unde nu te cunoaște, te duci. Amu io să mi să întâmple și mai rău fără nicio jenă no, cu petrol no, numa' cu ce să ne dăm. Nu pre' am spus noi, bine că după-aia am mai povestit după-aia așa că ce se întâmplă, că amu din tren i-am adus sau de acolo i-am adus no. Tata lumea avea, ca

amu n-am luat așe sama, da repede să știți că s-o înmulțit. No, era și vara, era și cald, api repede pe la vreo două-tri zile după ce am venit noi de acolo, numa' am început să ne scărpinăm. No ș-api cu ce să ne dăm, câtă cine să spunem no? Că-i rușinos, cum să nu șie rușinos? „No hai zâc că ne dăm cu șprei de muște, că cum more o muscă și on păduche more”, zâc. No ș-api ne-am dat unu' pă altu' și am scăpat de ei. Da' pureci, mai multă vreme am avut pureci și să adunau cum aveu ismănuțe și unde erau așe, unde stă haina așe ș-api când scotei ori săreu ori, da' mai aveau ceva, stelniță, stelniță. Am auzât. Da' ale umblau pă păreț', pă la paturi, io n-am văzut, da' măicuța. Api erau ce erau, erau leagănele la copii, în leagăn și erau paie. No și vara la câmp aveu leagăne de mereu la câmp și pun eu paie și învelite cu paiele erau învelite cu un cearșaf no, mă rog, din pânză ce era și te ducei la câmp și ținei acolo astupat. Nu știu ce, da' când ajunjei acolo și ajunge musca și depune ouă acolo în pișu ăla, în paie, un-doi apăreu viermișori. A noști nu, generația asta noastră, că oricum era mai încoace, da' la surori vara că nu trăbuie mult d-api tat la două-tri zile trăbuie să schimbe parte. No bine, că cârpile și ăsta cu care le învăle le schimba și ăsta, da' atâta tree să șie atent acolo jos la leagăn că no ave' leagăn în casă de ăsta mai mare cu care le legăna. Apăi tat ne ține să-i legănăm. Apăi tai minte că taică-mi-o nu ne pre' bate, da' era aspru așa, așa la gură și purtam frică de el. Primile pâlni care le-am primit - m-o pus să leagăn pă soră-me și era re', așe o fo' de re' aia prima, și tat o legănam tare tare și nu mai adurne. Apăi coțții erau pă afară la joacă, api io să stau acele să leagăn, ș-api dă-i și dă-i și dă-i până s-o dus leagănu' cu tătu. Apăi n-am fost atentă și s-o dus leagănu' și o picat din... cu tătu s-o dus cu leagăn cu tat, cu paie cu tat. Nu s-o lovit, da' tat o plâns, el o fujit de afară, ei aduceu fân di pă hotar și făceau acolo în ogradă clăie, o auzât plângând și o fujit. Când o văzut acolo în mijlocu' ca și ce am făcut, api mi-o dat două pâlni de de ioi, mi-o trecut. Mai râdem când ăstani. No că mai încordat cu leagănu' sau ăsta... Ni, amintiri de-aieste mai.

Bine că mai demult putei să faci un avort, cine pute să facă, nu că nu putei. Poate că să mai făceau doră n-aveu bani betele femei, n-aveu bani, n-aveu cu ce să se protejează, n-aveu nimică, erau jocuri în tata duminica. Erau, no, chestii care duc la asemenea treburi și îl făceau no, supărate, supărate, nu mai povestesc de așe, și vreau să se omore. O făcut copii, țâu minte, o fină de-a noastră de aci, mai de departe, da' le zăce că cu bărbatu' ei, da' n-o mai vrut nicicum, știi. No ave' unu mai mare, ave' doi gemeni și o apărut una mai mică și no poveste le că ar fi vrut orece să facă și aveu niște lădoie, lădoile îs nește cutii mari să zâc în care pune grâu, hambare no hambare și tat sta le biata cu burta pasta, că era gol, era gol și sta cu burta acolo că oarecum, oarecum, e să avorteze no, și i-o fată blondă și frumoasă și-i de ajutor amu și no. Da' așe era situația, greu, erau săraci și ăsta de care spun era om de casă stătea' cu copiii și cu on bătrân, cu socru-se no și ave' două legâne în casă de la gemeni no. Da' amu asta i mai trăbuie, n-ave' ce face no, și acuma le prind bine copiii numa' că no, maică-me parcă ar fi vrut no și la șapte ani după ce s-o căsătorit m-o avut pă mine prima dată. No amu ei așe vorbeu, poate n-or ave', poate no dup-aia la vreo cinci ai pă frate-mio. No, doi, destul îs doi, dup-aia o mai apărut două fete. No, da' ce bine-i, da' totuși noi ne înțelegem forte bine, no. Da', păi nu le-ai da pântru nimica. No, da' le ce bucuroasă îi acuma, acuma io îs om pic invidioasă pă ele că io dacă-s tat aci cu le tata ziua parcă pă mine nu mă apreciază atâta. Da' vine aicea, no săraca L. No bine că io mai glumnesc cu le că mai este cineva aice apăi mai glumnesc cu le să se mărite, știi. Crede glume că sunt care să supără știi așe apăi amu într-o zi chiar bătrânu' ăla-i duce nește cireșe, știi. No, zâc, da' mi-o zis: „No, amu i duc și la maică-ta câteva”. „Du-i, du-i”. Api când o vinit pă aci no, zâc: „Ce cadou ai primit astăz?” Zâc, „da' ți-o adus cireșe?” No api cu bărbatu-mio tare bine să împacă no și le mai be câte-on păhărel, no pl decât să ieie medicamente i sănătoșa așe și ăsta. No socră, bei un pahar de pălincă? No pl dacă îmi dai. No hai să bem. No iară vă

apucaț'. No zăce soțu', n-o lua în seamă, las-o. No bine că io mai zăc și în glumă câtă iei, da' bine no, știi ce bine te simț' când vez' că i dă omenie la bătrâna și chiar el o îmbie și ăsta că... Da' aci socrii ăște mei o fo' niște oameni foarte buni no. L-o avut numa' pă el și țâu minte după ce m-am măritat aci că doră totuși' i din șaptes șapte no, șepșes șepșe, douăzacă și tri și eu și cu nouă trizăci și doi de ani. No i demult și fetele, cum v-am spus, erau micuțe, no bărbatu-mio lucra, atuncea să începuse șantieru' la vale, ăsta mai scote ceocolăț', mai ăsta, mai mocine, nu era ceocolată pă țate gardurile. Da' nu ieșe' o dată să nu le aducă și lor, cât de micuță și ăsta, știi, și fetile s-o atașat aci la noi și maică-me totuși' o fo' cam bătrână pentru ele așe no și o vinit vreme de o marș la liceu la Cluj, că o făcut amândouă liceu, încă asta mai mare o făcut economicu' că forte bine o învățat. No, ș-apoi vineu aci că nu le era groază că măcar erau socrii mei. Nu le era așe greu de ei. Vineu. Apăi pă când să duceu lune dimineața sau duminică sara mai umblau mai așeni, mai facem prăjitură, să nu margă să nu. Bine, ce știe le, niște plăcinte mai ăsta ni no, și totuși io când stau să mă gândesc, bine o fost. Am dus o viață liniștită aci cu, dacă am văzut că apreciază familia, no fetile, să simțeu bine, no. Nu zăceu no, după ce vin o sau să văd că i-i ciudă la bătrâni că le mai dau, că le mai dam și bani așe ni că nu știu ce, așe no, bine. Că ele oricum s-o revanșat, și asta din vale și are pensiune și ăsta ni api și normal le ști când mi zăua, le ști țate cele, nu, no. Da' no bine și când o terminat liceu no, nu o fost problemă no. M-am dus la ele și ăsta, că puteau să șie mai răi un pic, știi, să nu... Nu, da' o fost forte de omenie, foarte buni, foarte buni no. Și și ele cu copiii no, mai vineu, mai grijeu de ei, mai e. Chiar după ce o murit soacră-me și ăsta, vineu și bine o fost, așe mari neplăceri (...). No, sigur că-i greu când îți pierzi părinți și ăstani, da' o trecut.

Interviul nr. 4

Bărbat născut în 1930

Spuneți că erați în spital. Erați în spital și ziceți...

Io am muncit cu tâmplărie în timpul, când eram de

trizăci de ani și toată munca me' o fost din grindea și din fierăstrău, manuală știi, că nu avem circular, n-avem nimic și muncem acolo din greu. Tata cu mama și cu soție mereu la câmp. Io facem un bănuț pă tâmplăria aia. Și din munca ale cam pre' brută mi-o apărut o ecsemă. Datorită faptului și că mâncam slănină multă și cumpărată de-atunci niște slănină era așe cu păru' opărit, știi? Mai era și râncedă. Mâncam de-ale cu slănină că îmi plăce' și mi s-o cam îmbolnăvit ficatu', nu i-o plăcut la ficat și am dat într-o ecsemă de ptiele. No. Mersăi să trateze ecsema am văzut p-acolo pă la dermatologie fel și fel de oameni năcăjiți; no, mni-o dat de gândit. Tratam ecsema și nu să vindeca. O mâncărime pă piele mama mia! Și ecsema, pot să spun cum o fost? Prima dată o apărut aici la părțile părose. Pă urmă pă subsuoră, p-aici, și aici câte-un pic, știi? Și erau niște medicamente atunci puturose, ferească-te sfântu'! Și mă tratam cu soluție din ale și mi-era frică să ies din casă că așe mirosem. Și și dacă mă spălam tot mirosem că intra tare în piele. Da' ecsema nu să vindeca. Ș-atunce' un medic din Cluj o hotărât că mi slăbdit organismu' și din cauza aia am ecsema. Și mni-o prescris o injecție, insulina. Aia să dă la diabetici. Ca să o fac în două săptămâni din injecția ale da' normal trebuie înainte de injecție să mănânc, ș-apoi să-mi fac injecția ale. No, și m-am dus la medicu' din comună. Pretin bun cu medicu', mai băncurem mai nu știu ce, hai că-ți fac io, cutare, și medicu' îmi făcu una și nu simțai nimic. Da' nici nu am mâncat. Între timp el s-o dus și-o spus la moșa, că era o moșă acolo, zăce, vezi că la V. trebe să-i faci injecție și să tragi numa' atâte mililitri din seringă. Da' nu i-o spus că vezi că io i-am făcut acuma și ca să-mi facă mai ulterior. O vinit moșe cu injecția și îmi face și le. Ș-am căzut în comă pe pat. Și de-aci m-am dus opt kilometri și când să viu înapoi m-o adus cu căruța, așa-m fo' de bolnav. Și de-acolo apoi n-am mai putut, cum mâncam cum vărsam. Mi-o distrus sistemu' nervos de aici de la stomac, de la ficat, de la... că într-așe am tremurat și un cearșaf mni-o băgat pe gură ca să nu îmi rup dantura. Și cumva m-o tat spălat ei cu apă rece, ce-o făcut cu mine

acolo și mni-am revenit și pă urmă am venit acasă. Și-apoi slăbii și slăbii și nu mai putem, no. M-am dus la Cluj. Am spus că ce-am pătat d-apoi nu m-o crezut. Tat am mers, și-acuma, și-apoi până zăce un medic cătă mine „Mă băiete, zăce, ia mai încearcă tu și cu alte treburi că mai știu io ce ai”. No și stând în spital, îmi spune un bolnav de acolo: „Mă, zăce, să meri tu la mine în comună acolo”, că în satu’ de lângă comuna lui este acolo un călugăr și ăla știe toate. Bine. Mă duc când ies din spital, mă duc, trec un deal acolo și departe de la Cluj. Și m-am dus până la el acasă, el era în grădină, săpa acolo în grădină cu hârlețu’ și acuma io cum m-am dus la spatele lui mni-era frică că o să se sperie când zăc bună zăua. Am făcut așe știi cumva, să-l atenționez, știi? Pă urmă s-o-ntors așe chioruș așe cătă mine și cu barba ale parcă așeni, și mai știem și că-i vrăjitor și cu emoții, no. Și zăc „Bună zăua”. „Bună ziua, V”. Zăce: „Vii din spital”. „Da”. „Ești bolnav de trei ani”. „Da”. „Tata tău îi N”. „Da”. „Ai un frate!”. „Da”. „Ai o mătușă M”. „Da”. „No, hai înăuntru”. Mă duce înăuntru și mă duce acolo într-o cohe din aia, o căsuță de vară. Acuma el își ascunde’ cartea aia c-o fost anchetat de două-tri ori, l-o dus poliția, l-o dus cutare, o mers civili, jandarmii sau poliția, mers civil la el. Să-și cote și ei de noroc. Și le-o zis: „Di ce v-ați dezbrăcat? Di ce n-ați venit în haina voste? Vreți să mă urmăriți?” Și ale n-o mai avut niciun chef de No, în sfârșit, numa-l vād că-și suflecă o mână așe ni și-o bagă așeni, cum aș băga-o io aici așe ni și de-acolo scote o carte. Și mă pune să o deschid. Începe să plângă el. „Vai de capu’ dumatle, zăce, ce năcaz mare ai” și ce cutare și cutare. Mă mai spăriei și io. „Să-mi aduci, zăce, trei kilograme de lână, apă de la nouă izvore, de-aici de-acasă, și să vii săptămâna cutare”, mi-o spus el. Zăce: Lâna să nu crezi că-mi trebe mnie. Trebe s-o dau la niște femei s-o torcă într-o vineri sara sau într-o marți sara, nu mai știu io cum, s-o torcă ele pentru dumneata”. No, și m-am dus și păi zăce: „Să mai vii, pasta câtva timp”. El o zis că-mi face slujbe și ce știu io ce-o făcut. Nu mai știu io că nu mni-o mai explicat el că ce-mi face. Când m-am dus a doua oră

deja o fost poliția la el. Nu mai prime' pă nimeni. Ș-am auzât din satu' vecin, zăce n-ai ce mere că zăce, zăce iară l-o arestat și nu mai primește pă nime'. Și m-am dus nopte pasta un pășunat pântre niște spini, m-am dus nopte până la el acasă. Acuma știem cum am fost dus, și am bătut la ușă, nimic. Am bătut la un jeam, nimic. Ș-acuma el ave' peste drum o femeie cu care, mă rog, nu știu, nu-i era femeie, da' să zic de serviciu. Le-i spăla, le-i face. M-am dus la femeia ale, i-am bătut la ușă și „Vai de mine, da' ce coți aici?” și cutare. „Păi iată că am mai fost la părintele și mni-o zis să mai vin”. „D-apoi nu mai vini”, că nu știu ce. „Păi zâc, știi ce, acuma dă-mi ceva, o pătură, oare undeva să mă culc și io”. „Păi cum să-ți dau și dumneata te duci cu pătura și io rămâi”. „Ia aci-ți las buletinul' pă masă, zic și mă duc să mă culc”. I-am lăsat buletinul' pă masă. M-am dus într-un pod de coteț și m-am culcat și din podul' de coteț se vede' la căsuța aia în curte, unde stătea' el, la căsuța aia de vară. Și dimineață, când o-nceput să se facă dimineață dimineață, am văzut că vine un domn cu un gentoc mare și intră în căsuța aia. Și stau la pândă și zâc acuma când iese ăla mă duc și io. Și când l-am văzut că iese, automat m-am dus jos din coteț pă o scăruță și mă duc și io. „Bună dimineața, zâc, părinte, nu vă supărați că io am fost azi-nopte și am bătut la jeam” „Păi di ce n-ai zis că ești de la R., că te lăsam. No, bine”. Și dragă numancepe dă haina jos, dă cămașă, dă maiou ce ave', dă pantalonii, dă și chiloții, ca un injer în fața me io așe tremuram și mă uitam su' sobă că era acolo un coș cu lemne. Era oarecum, ce vre' omul' ăsta cu mine, știi? Zăce no, acuma îi rându dumatăle. De-ale m-am dezbrăcat să nu-ți fie rușine de mine, te dezbrece așe la pielea golă, gata. Și îmi și pune mâna aici. Zăce: „De aici ți-o pornit tot necazu' pe care îl ai. Ai făcut injecția insulina și nu trebuia”. M-o dat gata. Și mai zăce: „Ce-ai avut cu F. de la R?” Când am fo' în armată, am fo' cu fratele ei în armată și vene' cu coșuri din ale cum umblau și vine' la frate-so și le ne-o dus în oraș. Ne-o dat de mâncare, no ca pă militari atunci pă timpurile alea. Și i-ar hi plăcut de mine la F., știi? Ce știu,

am mai povestit și io, ba i-am trimăs și-o scrisore și da' asta o fost în timp de ce să zâc, aprobe douăzeci de ani. Cînșpe ani or fost în orice caz. Zăce să faci ce poți să mni-aduci ceva de la le. No sărăcie, altă bocănă. No, viu acasă, spui la soție, cum să facem, ce să facem? Și mă duc la târg la G. Și numa' aud dintr-o căruță, o căruță cu harneu, cu acoperiș așe era, acolo era o voce, ce faci V., că așe zăce. Mă-ntorc io, iacă F. Să dă le jos, numa' i-am făcut la soție că asta e podoba. No ș-apoi să dă, povestirăm noi acolo, soția: Uită-mă, da' ce jerseu frumos ai!" Nu știu ce și-o luat atâta ni ceva și le-o păstrat și alea le-o adus la preotu'. Da.

N-ați mai fost dup-aia?

Am mai fost d-apoi n-am mai povestit de chestia aia. Numa' că cum mă sunt, și-o mai făcut niște slujbe el și apoi s-o terminat povestea cu el ș-apoi tat nu scăpam de necaz. Avem niște tremurături așe și mâncam și vărsam, mâncam, iar vărsam și slăbii în organism. Mergem la medic, pă când ajungem acolo n-avem nici pă naiba, nici nu știem ce să-i spun. No, între timp după ce-o vinit șantieru' aiesta aici, am vândut un porc la un maistru din ăla. Dar înainte de cu porcu' o vinit un doctor care mă trata, el era neurolog. S-o împrietenit cu un verișor de-aci și am mers la iarbă verde cu el, am tăiet un ied și l-am prăjit acolo și doctoru' ăla mni-o zis, zăce: „Auzi V., tu nu schepi de bolă asta până când nu te duci de-acasă. Fă bine zăce și te du și te-angajează. Că ai să vezi că o să fie mai bine”. Neurologu' o zis. N-o fost psihiatru, da' o fost neurolog. Ș-apoi cum spun o vinit un maistru și o cumpărat un porc de la noi și zăce: „Mă, d-apoi tu nu vii aici la noi la vale, că așei zăce, te-angajăm aice și pă tine”. „D-apoi că ia io-s și cam bolnav și ce știu io”. „Mă, zăce, hai că io un-doi te angajez”. No și m-am hotărât să mă duc să m-angajez. Apoi la plâns și soție, mama, că tata murise, că mă duc și le las și ce-or face ele și avem atâtea animale și nu știu zău cum de m-am rupt să mă duc. Și pân' ce m-am dus acolo în comunitatea aia cu oameni cu ce-i acolo nu avem niciodată slăbiri în organism. Când vineri acasă iar mai avem, și încetu', cu încetu', cu încetu', o dispărut bolă. Ș-așe mni-am revenit io, da' asta o

durat aprobe douăzeci și cinci de ani. Toată povestea asta.

Periculoasă insulina asta.

Da. Luată de două uări.

Și doctoru' o plecat atunci? Când i-o zis la asistentă?

Păi el o plecat da. Nu i-o spus că i-am făcut acum și mi-o dat două doze dupolaltă. No, și așe. Așa am petrecut-o cu vrăjile. No acum judecați și dumneavoastră. Îi vrăji sau nu-s vrăji? Io nu cred în vrăji, dar am trecut pân' niște momente. De unde pute' știi ăla? Hai să fi povestit. D-apoi și de-o mătușă din S. și fratele din S., de tată, numa' de mama n-o zis nimic, nici așe, nici așe.

Da' v-ați simțit mai bine când v-o citit el acolo, sau ce-o făcut. În perioada aia v-ați simțit mai bine?

Nu. Nu atunci pe loc. Nu v-am spus că treptat, treptat. Călugăru', medicu' să m-angajez.

Da' călugăru' nu v-o zis de boală că ce să faceți, nu v-o zis nimic.

Nu. Numa' că ți-i face bine, lasă, ai răbdare, da' cu timpu' ți-i face bine, no.

No, păi așa o și fost. V-ați făcut bine.

O avut dreptate că v-ați făcut bine cu timpul. Da' mult, că ați zis că vreo douăzeci și... Când a început tărășenia asta? Deci sunteți născut în treizeci, în anii șaizeci, ați zis că aveți vreo treizeci de ani când a început boala și cam prin șaizeci înseamnă.

Da, păi asta mai înainte încă de șaizeci. Că în șeptejdoi m-am angajat. Ș-apoi din șeptejdoi o mai durat un an, doi apoi am scăpat de bolă aia. M-am născut aci-n sat. Cum m-am născut nu știu io, numa' din povești. Cum povesteu părinții și nu era doctor, nu era moșe așe, numa' vecina sau vecinu, cum erau. Ș-apoi după ce m-o născut trebuie și să mă boteze. Nu era preot. Și m-o dus de m-o botezat în D. Tat spune moșe care, că le m-o dus, mama fiind bolnavă n-o putut mere, știi? M-o dus până acolo și când o vinit s-o apucat o ploie de-ale torențială, cum o fost acum ploile ăstea. Și o zis că sub polă acolo și sub un fag o stat, da' merge apa peste vale, știi? Și no, m-o adus acasă și am supraviețuit și fără doctori și fără, no. Apoi pă lângă

părinți. Grădinițe nu erau atunci, pân' ce am ajuns până pă la etatea de șasă-șapte ani, p-aci plângă casă, plângă părinți. Școlă iară, numa' de-atunci construită. M-o trimis la școlă când am fost de șapte ani.

Ca să spun de medici de nu știu ce, n-am ce spune că nu erau. Nici n-am avut oarice evenimente importante până la ce-a mere la școlă ca să am ce povesti. Dup-ale, când am început să mă duc la școlă, o-nceput și războiul și o fost aci un învățător cu care o reușit ș-am făcut două clase. Dup-ale i-o vinit și lui ordin și l-o dus în armată. Da' totuși el o-ncheiet și anu' trei școlar. Da' fără să frecventeze școlarii, știi, numa' o-ncheiat anu' școlar. Și s-o dus și pă urmă am lipsit un an, doi până o vinit alt învățător ca să termin școlă a treia ca lumea. Ș-ala o stat numa' două săptămâni. Și l-o dus și p-ăla. No, acumă cum să fac clasa a patra? O vinit o învățătoare de pân' R. di p-acolo, lume' era săracă atunci și n-ave' ce mânca aici și cutare, și cutare. Noi, vecini aci, mai vine să-i mai dăm câte o mâncare mai nu știu ce, părinții mă trimeau la uăi acumă, nu mai, gata. „Du-te la uăi, du-te la vite”. Învățătoarea era mulțumită cu atât că ave' pat, da' cu paie în pat, fără un știu ce și le nu-și știe aranja paiele. Io-i facem patu' dimineața și mergem la uăi pă urmă. Cu le am terminat clasa a patra. No, acumă ce să mai povestesc io?

Dacă ați fost bolnav când ați fost mic. Ați fost vreodată bolnav când ați fost copil?

N-am fost. Când am fost unic, n-am fost bolnav. Nu. Adică... Da. Apropo, da. Avem o durere în picioare aici, o bolă ereditară s-o numit aia. Așe o avut mama. Pulpele estea. Și noaptea nu putem dormi până nu le tot frecam. Și așe s-o produs și la fică-me, la asta mai mare. Tot aceeași bolă. Da. De picioare. Atâta bolă am avut, până mai încoace.

Da' v-o făcut ceva mama dumneavoastră sau vreo bunică, sau să vă descânte că vă durea piciorul, sau să vă pună ceva pe picior?

Nu. Știu numa' că tot, atunci eram și m-o durut o măsea rău și s-o umflat și s-o umflat; apoi la medic unde să

te duci? Că no. Ş-apoi o vinit o babă de-aice şi o zis că-i zgaiba. O descântat acolo, ce ştiu, m-o dus acolo lângă un gard lângă un stâlp de-ăla, o săpat acolo nu ştiu ce şi o descântat ea acolo, da' nu mai ştiu io că ce-o descântat. Apoi practic o fo' că buba o spart, ştii? Păi nu, o copt şi o spart. Apoi nu ştiu că din descântecu' ăla sau, da' aşe s-o petrecut. O trecut pă urmă. O trecut de la sine. No.

Şi dup-aia, mai încolo aţi mai fost bolnav?

Apoi amu asta vine mai încoace, mai.

În perioada de dinainte de Revoluţie, aţi fost vreodată bolnav?

Da, păi da sigur, încă mult. Numa' că aş vrea' să povestesc despre cum am trăit, cum mni-o fost viaţa, după ce, ce s-o-ntâmplat. Ş-apoi închipuie-ţi aicea am trăit aşa cum am putut. Adică mergem la lucru, avem numa' trişpe, paispe ani, m-o trimis la lucru ta, să face un drum aici pă M. şi mergem acolo şi lucrăm pânătru câţiva leuţi. Ducem o pâine, brânză, slănină şi acolo stăteam o săptămână. Deci o fost o, am trăit o viaţă forte, forte gre'. De-acolo din S., am fugit prin faptu' că o început ungurii să-i bată pe români. Şi mai ales trebuie să vorbeşti ungureşte şi nu ştiei ungureşte. Şi noi am avut norocu' că am avut un vecin ungur şi am fo' pretini înainte. Şi ca să nu, că vene noaptea şi îi snope pă români. Îi băteu. Noi dormem la ungur noaptea. Ş-apoi pă motivu' ăsta ne-am refugiat de-acolo şi am venit aici în România. Tata o rămas cu frate-mneu acolo, io iară am vinit aici, no. Ş-apoi am început la muncă aice. Mergem cu mama, ştiu c-am semănat un pământ de orz şi la etatea aia io l-am tăiet cu cosa; io l-am treierat cu două lemne, bătem pă el până, şi din ăla facem pită. Mai avem şi secară, grâu mai puţin. Da. Mergem la defrişat de păşuni. Ş-acolo tat pentru bani. Stăteam câte-o lună, şi-n vârful V. am fost la curăţat de păşune. Tat pentru bani. Pe urmă ce să spun. Când am făcut casele este am avut un tâmplar care o lucrat şi pân' Rusie, o fost prizonier, şi un tâmplar bun şi o vinit şi mni-o făcut geamuri şi uşi aci la casa asta şi mă pune şi pă mine să meşteresc cu el şi am învăţat meseria, să fac şi io geamuri,

să fac uși și pă urmă m-am dat la tâmplărie și lucrând pă chestia ale v-am povestit. Mai e nevoie să repet?

Ne-ați zis cum o fost, ce-ați pățit cu injecția și cu povestea...

Toată chestia asta o fost că o vinit în comună primu' medic, în comună. Și io eram deputat la primărie. Sfat, așe. Și ne-am împrietenit. Și când o vinit primu' medic în comună nu era dispensar. Și era acolo pă vale, o casă ș-acolo s-o instalat și acolo mergem la tratamente. Și asta o fost pân' anu' o mie nouă sute cincizeci și tri sau patru. Da. După ce am vinit din armată, m-o și înhățat ăștia să mă duc ca deputat. No. Chestia o fost, chestia aia ca să v-o să v-o mai spun, muncind aci zi și nopte m-am îmbolnăvit cu ecsema aia asta o fo' prima bolă a me. Păi de asta n-am scăpat până hă, hă, încoace. Da, da. Da' înainte de-a mă angaja tat cu boala asta. Că v-am spus că am avut un medic neurolog, ăla m-o trimis la Neuro, la Psihiatrie. Că nu mai știe. Că bolnav nu eram, nu-mi găsea' nimic. Numa' nu putem merje pă lume de slab. Și tremuram, mâncam, vărsam, deci din injecția ale greșită mi s-o distrus nervu' la stomac, la ficat. Am rezolvat-o cu preoți, cu medici, cu no.

Da' după ce-ați scăpat de problema asta, ați mai avut probleme?

Am mai avut probleme că tot, încă nu se terminase povestea asta, venind de la medic din Cluj, am venit pă la C. și am căzut jos acolo de la C., între C. și D., am căzut jos și am rămas inconștient și un bdiet de om, era șantieru' acolo lucra și s-o dus la șantieru' ăla și i-o spus la un inginer că uită un om s-o îmbolnăvit, o căzut acolo jos și nu știe de el, no. Ș-apoi înjineru' i-o dat o mașină la om, un șofer cu o mașină ș-o vinit și m-o luat și m-o dus la medic în C. No, ș-acolo când o început să mă viziteze mi-o pus aici aparatu' ăla și o fost rece, atunci m-am trezât, da' asta o durat vreo două ore și ceva, am fost inconștient. No, și după ce m-am trezât era nopte și voie să mă deie afară să mă duc de-acolea. „Mergi și-ți caută loc”. „Păi domnu' doctor, iată care-i treaba” ș-apoi i-am zis la colegu' ăla „Du-te cotă-n buzunar la haină și le acolo o sută de lei și-i

dă". Ş-apoi gata, pă urmă mni-o făcut o injecție, m-o acoperit cu o pătură şi-am rămas acolo până o vinit o căruță din D. şi m-o adus. No. Tot asta bolă am mai pătat-o iară de vreo zece ani. Da. Am mers cu legume-n oraş şi de obosât, de nu ştiu ce, iar am căzut în piață acolo. Ş-o vinit Salvarea acolo şi m-o luat de-acolo şi m-o dus la spital şi acolo m-o trezât în spital. No ş-acolo o durat iară tri-patru ore. No. Şi odată am căzut aici, tot aşe. M-am dus la spital la Neuro păi zăce că dacă-i cu capu' ceva, ştii şi nu mi-o găsat nimic. Mi-o făcut tomografie, mi-o făcut de toate şi nu mi-o găsat motivu'. De-aia nu ştiu io încă precis că m-am făcut bine? Nu ştiu, de la medici, de la preoți, de la vrăjitorii, nu mă pot pricepe de unde numa' că mi-am revenit şi no acuma tensiunea, chestii din astea de bătrânețe.

Şi v-o plăcut doctorii acolo? Şi la Neuro, ați stat mult?

Apoi acolo o fost o poveste mai lungă. Că medicu' neurolog care m-o trimis, m-o trimis la psiholog acolo; ş-acolo m-o ținut o săptămână, m-o ținut două, m-o luat la întrebări şi mă examina, deci să vadă cum vorbesc. Ş-apoi o-nceput o doctoriță să mă întrebe: „Cu femeile, zăce, cum stai, di ce nu ai copii mai mulți? Că n-avem, numa' o fetiță atunce'. Şi am spus că iată ne ferim că să nu avem copii, no. Păi zăce câtă mine, să ştii, „Ai citit Scriptura?” „Am citit”. Zăce: „Păi ai citit că ce-i a Cezarului să-i dai Cezarului?” „Am citit”. No păi zăce: „Şi ce-i a femeii trebe să-i dai femeii că s-ar pute' şi din cauza asta să fii ajuns aici”. Apoi cu doctorița o fost alt necaz că io arătam bine la patruzeci şi ceva de ani. Doctorița şi le de etatea aia ş-ave' bărbatu' de şeptezăci şi, de vârsta me. Deci bărbatu-se o luat-o de la o casă de copii ş-o învățat-o, o făcut-o doctoriță ş-o luat-o de soțâie. Şi ce ştiu io cum o fo', ce-o fo', că i-o plăcut de mine. Poate ni n-o trebuit să vorbesc. M-o chemat în cabinet şi m-o luat la întrebări cutare, cutare mai tot să băga pă femei, cutare, cutare da' s-o pus aşe pă un scaun, pă mine m-o pus acolo şi chiar pă timpu' ăsta era, ştiu că i-o dus soția afine. Şi o tras haina aia aşe sus,

fără chiloți și pă mine m-o pus acolo și tat mai poveste' să mai nu știu ce, nu știu cum. No am rămas io uimit no și s-o terminat povestea. Da' între timp numa' aud doi bolnavi zicând, zăce unu câtă celălalt: „Măi, zăce, amu i s-o dus, s-o externat zăce gajicu' pă care l-o avut. Să vedem pă cine-și mai ocupă amu”. Vorbeu ei. Io n-am luat așe tare, pă urmă la două zile iar mă cheamă. Io rușinos, pă le tat în poziția ale, tat să n-o. No o văzut că nu, ș-apoi m-o chemat acasă. Să mă duc să-i fac curat acolo. Un motiv, că să-i fac curat în pod. No apoi acolo o fo' de tata groaza podu' ăla. Le câte haine le-o avut murdare așe n-o mai spălat niciodată numa' le-o aruncat acolo. Pă mine m-o pus să le sortez haine, sticle, borcane tătă-tăt acolo ș-apoi oarecum mi-o fost și greață de... Da, da' pă urmă am rămas pretini. No, ce să faci? Și așe că m-o ținut șase săptămâni acolo. Mi-o zis că pasta o lună-două să mă mai duc iară, ș-apoi nu m-am mai dus. Eram căsătorit ș-avem copii. Și pă baza asta că mni-o povestit că zăce: „N-ar trebui să te mai retragi să mai faci un copil, doi”. Și pă chestia aia am făcut-o p-a doua fetiță, la șasă ani de zile. Așe s-o-ntâmplat cu Neuro meu.

Părinții dumneavoastră au fost bolnavi?

Da. O fost ei bolnavi da' nu o avut așe o bolă tebecistă sau reumatică sau, dar taică-meu o murit așe, l-am găsit mort în pat. Pă motivu' că io eram bolnav rău și de necaz că îi era frică că mor. Am fost într-o situație forte urâtă. No și o făcut un atac de cord cre' că și o murit. La șaizeci și șapte de ani. Mama o trăit optzeci și șasă de ani. Da, o avut o viață, pot să zăc bună. Cu tensiunea o avut și dumneaei, d-apoi o murit de bătrânețe.

Deci n-o fost să fie la pat?

Ba da.

Da? Și cât o fost la pat?

Un an și ceva. Am dus-o și la medic. Avem un medic bun în satu' vecin și vine și pă sat și tătdeauna vine la mine aci și eram pretini buni. Zice „Nea V. n-are, zăce, bătrânețea, zăce, n-avem ce să-i facem”. O fost conștientă până, da. Da. Numa' că nu să pute' scula, numa' ajutată.

Și soția dumneavoastră?

Soție me' o avut tensiunea. Soție era aprigă tare pă lucru și o neglijat tensiune și o făcut o hemoragie cerebrală. În două ore o fost gata. Am vinit de la fân, ne-o vinit animalele și le duce două găleți. Io am vinit de la fân, le o vinit de mai nainte și io am rămas mai în urmă. Când o vinit ne-am întâlnit aci la portă vineri de-acolo de la fân, ie cu două găleți de apă în mână și zăce „Le-le și le du tu că trebuie să le dau la un vițal”. Zăce „Mă duc că n-o vinit măgărușu”. Cre' că s-o simțât atunci. Ș-atunci io-am luat gălețile, m-am dus la grajd, le nu s-o dus după, numa' mi-o zis mnie. O ieșit din sus de casă. No ș-apoi tat am stat acolo acasă, îne-am dat drumu' la radio și o trecut o oră, o trecut două, ce Dumnezo că nu mai vine sus le. Era, să pregăte' și-o nuntă. Mă, zâc, să fii dus p-acolo pă la nuntă. Ș-apoi le o căzut acolo jos. No. Ș-apoi am început să caut pân' casă, pă la grajd, strâgam p-aici după le. Nu, nimnic. Și vânând de la grajd pân' gard așe, pântre, parcă am văzut un șorț alb așe. Când m-am dus la le numa' cât mai sufla. O vinit aci o mașină, am pus-o pă mașină și fuga la Cluj. Io tat ținem aci, bate inima da' după ce am ieșit din sat nu mai. No zic merem până-n Cluj, da de da de N-o fost bine. Da. Mni-o zis că i-o făcut autopsie, o zis că și dacă era... Așe hemoragie o avut pă creier.

Fetele dumneavoastră, ați avut probleme cu ele când au fost mici. Să fie bolnave să trebuiască să...

Aia mai mare numa' cu picioarele.

Da' de mică, de când era copilă?

Da. Și acuma s-o îmbolnăvit de doi ani. Acuma are, acuma are patrușapte de ani. Nu s-o căsătorit, din cauza stresului. Așe zăce, c-o prins-o o bolă, artrită, nu știu cum dracu-i zăce. Cert îi că ș-acuma le injecții și la tri luni le o injecție. O aprobat-o prin Minister. Anu' trecut era optzeci de milioane, acuma îi o sută de milioane, injecția. Da. Și săptămânal face injecție așa cum fac io la femeia asta. Că și femeia asta are tot asemănătoare bolă.

Da' ziceți că-i o bolă ereditară. Dumneavoastră nu faceți injecție, nu?

Asta-i altceva, da. Da.

*Din câte știți, **și** din câte ați trăit, vi se pare acumă că, cum sunt oamenii acumă, față de când erați copil. Mai sănătoși, mai bolnavi?*

Ce să spun, înainte erau bolnavi și numa' zăce c-o murit și mulți nu știau că de ce. Acuma viața omului s-o prelunjit cu atâte medicamente oricum, știința asta o înaintat. Io mă presupun pă mine. Dacă n-aș fi sub tratament, hă de când aș fi în pământ! Deci io așe zăc că-i mai bună față de cum o fost, no. Dup-ale ta, să zăc așe, făceau atâția copii pă timpuri, nu-i duce nime' la medic. Apoi c-o murit de cutare, o murit de cutare, no. Alții abc așteptau să moră că făceau alții. Cunosoc o persoană că face' la copii de numa-numa și îi mureu copiii. „Apoi cum de ți-o murit?” „Da', s-o bată Dumnezo zăce, doră muierea asta dorme ca o vacă și s-o-ntors și s-o culcat pă el și o murit” Dup-ale am dedus din el că născuse o fată, ficioară știi și era rușine că pântru ce, doră n-a cota de el. D-apoi ce-a face cu el? D-apoi zăce că numa' un pic îl strângi de gât și more și, înseamnă că el opera chestia asta. O femeie gravidă dacă era cine o mai lua în evidență? apoi și copilu' nu-l înregistra. Stăte' cu copilu' până să vedem că trăiește, o nu trăiește. Ș-apoi porunce' pă cineva: „No trece-mi și mie un copil acolo că mi-o născut femeia și așe”. Deci o fost niște timpuri. De exemplu, cine ave' cu plămânii, mure de plămâni. Era sanatoare atunci să margă să stea la sanatoare să se trateze? Mure de tânăr. Acuma de bine de rău, că tat zăce lumea că îi rău, îi rău, adevăru-i că nu chiar după pretenții, da' îi cu mult mai bine. Cu mult mai bine. Aparatură specială, atunci dacă te cota cineva la o era mare minune, doră m-o cotate la raze.

Aveți încredere în doctori?

Da. Dacă dai șpagă. Da, păi numa' așe.

Altfel n-aveți încredere...

Altfel nu. Nu, nu. Da' ni nu te tratează altfel. Văd că și ei îs plătiți cam rău, d-apoi unii beneficiază de niște treburi pre' serioase, alții, de exemplu, rezidenții așe, apoi ei săracii muncesc acolo și le le șefu' banii. Și dacă nu dai

banu', te ține acolo. Cu mulți să-ntâmplă că îl ține acele până când achită suma.

Ați auzit povesti d-astea...

Păi am auzât dară.

Așa era și pe vremea cealaltă, înainte de optzeci și nouă?

D-apoi tat cam așa o fost. Șpaga n-o murit și nu va muri. Numa' că acuma-s mai, mai învățați medicii. Necazu-i că care prinde și să-nvăță bine fugă din țară. E o păcăleală pă stat. Statu-l învață, înainte îi învață pă de gratis, nu? Și când ăla, el o lua razna. Părerile-s împărțate. Și bune și rele. Sunt medici cu suflet că luptă pentru. De exemplu, fică-mea asta are un medic forte, o doctoriță, forte sufletistă. S-ocupă, s-o ocupat de le, altfel să duce pă apa sâmbetei.

Da' i-o dat spagă sau se ocupă așa că.

S-o ocupat, s-o ocupat că n-o vrut să ieie nimic. Acuma ce s-o-ntâmpnat, că după ce n-o vrut să ieie nimic, am pă tinerele ăla pictor ș-apoi i-o făcut niște tablouri, știi? apoi cât o luptat pentru ca să-i facă pân' Minister să-i aprobe actele alea ca să-i vină tratament așa de scump.

Da, da, da. Aicea la dispensar ați fost?

Am fost, acolo am primit injecția aia.

A, da. Da, da, da. Că ne-ați zis data trecută. Da' lumea așa, se ferea să meargă aicea la dispensar?

Da. Mergeau, mergeau. Stai, pă timpu' comuniștilor o fost mai organizată treaba. Avem o dată pă săptămână aci punct sanitar și vine medicu' aci, deci bătrânii numa-i vedei la punctu' sanitar. Mai aduce și medicamente și mai face rețetă ce nu, și așa. Apoi o vinit Revoluția, s-o terminat cu toate, punct sanitar, ba aprobe că n-am avut nici medic pă comună până mai încoace. Nu multe treburi bune ne-o adus Revoluția asta. Și bune, da' și rele destule. Acuma văd că este, da' și acuma numa' câteva zile îi pă săptămână. De exemplu io am avut medic la întreprindere și când am ieșit în pensie nu m-am mai, deci mi medicu' de familie în Cluj. N-am trecut aice' prin faptu' că aici ești bolnav, medicu' nu vine, că până-n zăua cutare. Meri la el

îți face rețeta, vii acasă iar te duci cu rețeta nu știu unde, nu știu cum și să-nvârtesc treburile așe. Așe acuma când io, de exemplu dacă îs bolnav, drept la Cluj. Mă duc la medicu' de familie, îmi face trimitere la specialitatea de care trebe să mă trimită și mă duc acolo și rezolv problema. Care au, îs aici la medicu' de familie, o duc mai greu, mai să stea până când vine medicu' luna, sau joia sau când vine, sau de două ori pe săptămână, nu știu cum vine.

Interviul nr. 5

Femeie născută în 1935

Voiam să vă întrebăm de boli, dacă ați avut vreodată vreo boală, sau dacă ați avut mai multe boli?

N-am avut boală atâta așa de mare eu, când am fost operată de 40 și nu știu câți de ani, aici la Bazidoc, da' se cunoaște, ni.

Da, da, da... Și cum a fost atunci, ne povestiți cum v-ați dat seama că...?

Cum o fost... cum să fie... Mi-o făcut injecție să m-amorțească când m-o dus la operație și-o ținut de mine, d-apăi nu m-o amortit așa tare, ș-apăi dacă m-o dus acolo, m-o dus la operație, m-o pus pe scaunu' ăla, un scăunel ui atâtani, să te sui pe masă de pe scăunel, apăi eu am suduit scaunu' ăla.

Da? Cum l-ați suduit? Ce ați zis către el?

Da' ce știu eu cum am zis. „Doamne bată-l aista scaun că mare-i!” No ș-apăi m-o suit pe masă, ș-apăi o pus un cearșaf peste mine, și p-aci mi l-o tăiat roată, cald, și ei s-o dus, c-apăi după aceea am aflat de la alte cazuri, ei s-o dus s-o apucat și s-o rugat lui Dumnezeu, numa' c-atunci pe vremea lui Ceaușescu nu, da' doctorii s-o rugat.

Și i-ați auzit cum s-o rugat?

Sigur că i-am auzit!

Adică s-o dus... tot în camera aia o fost?

Tot acolo, da' s-o rugat, ș-apăi s-o apucat. Ș-apăi una o venit cu un cerc de sârmă și mi l-o pus ui aci, și-o ținut de el și cearșafu' peste mână, ș-așa m-o operat. Numa' făcea. No, zi Ană, Ană”. am zis de două, trei ori.

Amu nu mai zice altu'. Da' făcea către mine: „Te doare”? Mă doare, eu zic, un pic, nu așe rău, că numa' aci m-o obosit.eu zic.nu mă doare așe rău. D-apăi mai zi odată Ană. Am zis de trei-patru ori. Iară mă întreabă „Te doare”? „Nu mă mai întreba că așa strig de tot s-aude din salon deasupra”. Așa am zis. No, păi mă durea... Că mă operase și apăi numa' simțeam că m-apasă așa, trăgea de bobitețele alea, că era așa ni ca alunițeleni, c-apăi le-o pus într-o lădiță ui așa ș-apăi mi le-o arătat. Da' nu m-o amorțit, numa' aci.

Da' cum v-ați dat seama că aveți Bazedov?

Nu s-o cunoscut, da-mi atacase inima. De abia m-am dus până la spital.

Și cum, ați făcut criza de inima sau cum?

Nu am făcut criza, numa' așa atacase și... tremuram ui așa și mă durea capul.

Și unde v-ați dus, v-ați dus dumneavoastră direct undeva la doctor, sau aici la dispensar?

M-am dus la doctor la oraș, m-am dus la... m-o operat, o fost, atunci trăia și bătrânul, da' nu m-o operat el, el numa' o asistat, bătrânul. Ș-apăi când mi-o stricat o vână aici ni, da' amu nu se cunoaște, așa ca un fir de grâu jucă, apăi numa' o făcut „hi”. Ș-apăi am zis „no omorâți-mă” eu zic, că rămân patru prunci, bă' cinci, că cinci aveam, că pe fata asta, amu o făcui la 11 ani și jumătate.nu ți teme. și m-o ținut o săptămână și mi-o dat drumu' către casă

Ș-acasă ați mai avut nevoie să faceți ceva sau v-o mai deranjat?

Nu. Numa' iarna m-o pițigat frigul și s-o făcut două bubuțe galbene pe aci ni, pe operație, știi? Și m-am dus înapoi la ei și mi-o dat niște unsoare și atât. Apăi așa cu alte de alea să fiu internată în spital n-am fost de când îs. Numai atunci, două săptămâni.

Două săptămâni ați stat? Și cum vi s-o părut, or fost drăguți cu dumneavoastră sau... v-o plăcut asistentele, doctorii?

N-ăpăi o fost de treaba, sigur. Păi eu n-am fost așa

rău să stau în pat, numa' atunci am stat un pic, și eu n-am mai fost internată în spital, decât amu mă doare un picior, m-o mai durut, atâta.

Și faceți ceva la picior?

D-apăi amu, ce știu eu ce-oi face? Dacă mi-ar trece așa, poate când oi fi rece.

Mai e până atunci, mai încolo...

Nu știu.

Și injectii ați făcut?

Numa' aci mi-o făcut injecție, când m-o operat, după ce m-o internat mi-o dat ticuri [picături], că tremuram știi? Ș-apăi mi-o dat când m-o internat ticuri, ce știu ce ticuri mi-o dat apăi tremuram ui așani. Venea o soră la mine și cu doctorul și mă întrebau „De ce te temi?” Eu zic: „Nu mă tem”, „Păi de ce tremuri?” „Ce știu eu de ce?” Ș-apăi am spus ce am, că eu m-am internat cu mandulele. Știu că de la bazidoc, știu că de la inimă, nu știu de la ce tremur. Îmi dădea ticuri ș-apăi așa tremuram, nu tremuram când veneau ei acoloa, tremuram până... Ș-apăi mi-o schimbat.

Tremurați mai tare de la ticuri?

Da. Ș-apăi mi-o schimbat și mi-o dat alții, ș-apăi mi-o trecut. De la doi ticuri până la 25, când am avut 25, luna m-o operat și-n ceia lune mi-o dat drumul către casă. Atâta am fost internată în spital.

Da' aici vă mai amintiți, era ceva medic, dispensar în comună?

Venea din comuna vecină.

Venea din comuna vecină? Ce venea, doctor sau asistenta, ce venea?

O doctoriță o fost, apăi ea venea.

Și cât de des venea?

Da' ce știu eu cât de des... da' cine o băgat în seamă?

Da' v-ați dus vreodată la ea?

Nu m-am dus, numa' când o fost omu' ăla bolnav, de l-o internat în comuna vecină, de acolo l-o dus la oraș când o fost rău, într-o seară și atâta.

Ce beteșug o avut?

Eu ce știu ce beteșug? Cu inima, cu stomacu', cu, nu

știu, că acuma de murit, o murit.

Atunci când l-ați dus o murit?

Da, atunci...16 ani o fost astă iarna, mere pe 17 ani.

Dumnezeu să-l ierte. Și cum, de la boală o murit sau...?

Eu știu că de la boală. O fost dus la Cluj, internat la Reanimare, după aceea i-o trecut, l-o mai mutat în alt salon, din alt salon i-o dat drumu' acasă. Ş-apăi o șezut la pat în Cluj, ş-apăi l-o adus acasă și la o săptămână dacă l-am adus acasă, o murit.

Da' o stat pe pat în săptămâna aia?

Da, sigur că o stat.cu căruța m-am dus până în deal la mașină.

Și înainte de Bazedoc, nu ați avut vreo boală sau ceva, să vă supere ceva, sau să luați ceva?

Nu, nu...

Când ați fost copilă n-ați fost bolnavă?

Când am fost mică? Atunci nu știu cât am fost de beteagă. Bine că, când am făcut copiii.

Așa repede i-ați născut?

Una două, numa' pe fată am făcut-o la dispensar, în rest tot acasă i-am făcut.

Unde ați născut, pe pat sau lângă pat?

Unde am nimerit. Pe ăla dintâi l-am făcut, m-am sculat din pat și numa' l-am simțit că mere jos. Pe celălalt l-am făcut în pat într-o ziua de Paști, no. Și fetele tot în pat le-am făcut, și pe fata asta am făcut-o în pat la dispensar, da' face asistenta aia, face „Mă duc după moașă?” Ba nu mere că no, numa' o auzii plângând. „No ce făcuși lele?” „Făcui o fată”. „Păi destup-o că moare”. „Nu ți teme”.

Da' când vi s-o părut mai bine, când ați născut acasă sau la dispensar?

Mai bine o fost acasă! Acolo când am născut la dispensar, apăi o vrut să mă ducă la Cluj, da' nu m-am dus. „Fac ce vrei”, zic către doctor. D. era atunci. „Eu nu mă duc la Cluj și gata”. „De ce, trebuie să meri”... O făcui iute da' am fost și bătrână, apăi numa' m-o văzut că Apăi o țipat o găleată de apă pe mine. Am zis „Vai, Doamne bate-vă” că

aşa o fost rece.

Da' cine o fost? Ați născut numa' cu asistenta până la urmă?

Sigur, i-am arătat, m-o și moșit.

I-ați arătat cum să vă moșească?

Sigur, să-i lege buricul la fată să nu moară.

Da' când ați născut acasă, cine o fost, cine i-o moșit pe ceilalți pe care i-ați născut acasă?

Pe unu' măicuța, apăi ceilalți, eu.

Cum, singură, singură?

Apăi singură, cu ața și eu i-am putut lega dacă o picat jos, ori ce.

Și cu ce i-ați tăiat?

Cu foarfecele, una-două, nu le-oi tăia cu foarfecele, una-două, nu cu cuțitu', amu tai și cu ăla când n-ai cu ce. Am pus foarfecele într-o mână, ațuța să leg buricul și așe.

Deci numa' singură ați fost acasă?

N-am fost numa' singură, am fost și cu el, cu bărbatu, da' el numa' se uita către mine.

N-o îndrăznit să lege el?

D-apăi și venea către mine!

Și cu copiii ați avut probleme când erau mici, să fie bolnavi, să aibă ceva?

Nu am avut, ai mei n-o avut nici bube pe ei cum avea alții.

Alții aveau bube?

Avea prin cap, ce știu eu ce fel de bube li se făcea, tot scoarță era pe cap.

Da astea erau bube din alea de la femei necurate, sau...?

Ba nu de la femei necurate, ce știu eu, de la femei necurate. Știi cine o avut bube? Poștașul aista de la Centru. Io i-am dat leacurile alea de s-o tămădit.

Ziceți cum o fost...

Ce leacuri i-am dat?

Da și cum...

Io am avut fată și el fecior ș-apăi am făcut un prunc și poalele alea nu le-am spălat, și pe la doctor o fost cu el și

tot tot tot era rană și pe chiele și peste tot și s-o tămădit.
Și acum umbla **cu, ne** da bani.

Da' așa trebuia, de la femeie care naște băiat să...

E. și fată și el fecior, dacă nu o mai avut parte de altul.

Deci când ați avut dumneavoastră fată ați dat poalele?

Da, sigur. No ce să vă mai spui? Nu știu ce să vă mai spui, le-am uitat.

De răceli, nu răceau copiii când erau mici?

Apăi că amu răcea dacă ieșea afară.

Și le dădeți ceva?

Le dădeam să mănânce și apă și ceai.

Ce ceai făceți?

De chimin, ăsta era mai bun.

Era bun, de răceală? De leacurile astea băbești mă gândeam dacă știți

Eu nu știu de leacuri băbești.

Nu? Da' ce leacuri folosiți?

Io nu folosesc, întrebați pe omul aista că-i aci... pălincă folosesc.

Aia de ce îi bună?

De leac la omu' beteag. De aia și bolânzăști dacă bei multă.

Da' ce înseamnă multă? De la o jumate de litru?

Odată. Atunci bolânzăști când bei mai multă.

Da' de părinții dumneavoastră vă amintiți să fi fost bolnavi, să fi avut ceva, sau vreun accident?

Accident nu o avut. Măicuța mea o avut treabă cu inima și numa' o picat jos și o murit, da' o căpătat baterea de inimă... Atunci umbla pe la ca și să taie cota de carne. Aveam cota de carne, omu-se era în armată, era porcu' priponit dinaintea casii, ș-aveam o junincă beteagă, mușcată, nu știu. Și-o vrut să ne ducă și juninca și porcu'. Apăi ea s-o necăjit, se necăjea iute, ș-apăi am **[o]** zis, „Știi **ce, n-o** duceți nicări că vin cu **oi, și** bag oi în locu' la junincă, ce dau la pruncii ăștia de mâncare?” Apăi o dus juninca, m-am dus și am adus patru oi, și m-am dus cu ele

de aci până în oraș, nu numa' eu am mers, vreo 20, cu mieii, cu viței care. Era cota de carne și de lapte și era musai să dai. O căpătat batere de inimă și încă n-o fost o jumătate de an până o murit. Încă am fost cu la apă că n-aveam fântână acoloa peste deal, unde-i acoperit, acoloa am avut fântână. Amu o făcut ăștia din jos de și-o băgat apă. Când am venit plângea pruncii și picase de pe scaun pe un copil, pe G. și nu știu cum l-o lovit cu cotul aici cum o picat, pruncu', tot ce-o doare, ce-o doare și s-o dat unu' dincoace, unu' dincolo „Ce te doare mamă, ce te doare?”. Și-o picat de pe scaun pe prunc ș-apăi cu ăla am avut necaz că s-o făcut cât un ou subsuoară... plângea pruncul noaptea. No ș-apăi i-o trecut, îi puneam ceapă friptă să înmoaie bubuța aceea, ș-atâta. La orice bubă dacă te doare și pui ceapă friptă te îngăduie și coace.

A, pusă pe sobă?

Păi sigur, că atunci o poți și mânca.

Și accidente, sau?

Accidente n-am avut, numa' fata asta o avut.

Ce accident o avut?

De mașină.

Amândouă picioarele i-o fost rupte p-aci. Degetul mare de la piciorul stâng nu-l are, o avut, câte operații... 24. Da. La un picior 18 și la celălalt mai puțin.

Da' cum s-o întâmplat, unde o fost?

De opt ani sau nouă? De nouă ani și când merg pruncii la școală, cum o venit de către amu nu îi pot zice, de către Banat, o venit cu mașina, între Deva și Orăștie o fost.

Și unde o fost la spital, acolo sau?

Acolo o fost, că dacă știa să vie în Cluj la Recuperări. Da' o stat acolo până i s-o înnegrit degetul. Ș-apăi aici n-o mai avut ce-i face.

S-apăi o venit și aici la spital? S-ați fost la ea la spital?

Am fost o dată că tot zicea că am o fată la Banat măritată și aia o venit la ea când o avut accidentul Ș-apăi tot zicea că-i mai bine, mai bine. Am închis toate în casă și

m-am dus și apăi când m-o văzut era cu picioarele în greutatea peste dunga patului și zice: „După ce-ai venit?” No, atâta o fost. M-am mai dus, după ce-o ieșit din spital, acolo la fată, la soră-sa. Acolo o stat la Cluj până s-o făcut mai bine. Tot o mers și la spital și la tribunal. Pentru accident.

De tatăl dvs, vă amintiți dacă o avut vreo boală sau?

De făcătură o murit.

Și de asta ziceți... de asta ați știut că... Cum se fac astea?

Știe să le mănce capu' cine le știi face. Eu cred că și de alea ați auzit.

Am auzit ceva, da' n-am știut așa caz concret. Da' cum s-o manifestat când o murit sau ce s-o întâmplat?

Numa' o zis către bunicu' ca să aibă grijă de noi și eu eram mai mare, am fost trei fete.

Și unde s-o întâmplat, în casă o murit sau afară sau?

În pat o murit. N-o făcut nimic, numa' o murit.

Și bănuți pe cineva, sau vă gândiți cine i-o putut face?

Aia o murit, s-o pocăit și o zis că dup-ace' s-o pocăit. Făcea „Oare ierta-mă Dumnezeu dacă am făcut atâta rău?” „D-apăi, ce-ai făcut tu atâta rău să nu te ierte Dumnezeu?” „Numa' la cine n-am putut, n-am făcut”.

Da, așa o zis? Deci o venit și v-o zis că o făcut?

Da, o venit pe la noi, ș-apăi după ce s-o pocăit: „Oare ierta-mă Dumnezeu”. că o fost bătrână amu. „Câte am făcut”. „Apăi tu știi, îi vedea tu dacă te-o ierta ori ba”.

Era femeie sau bărbat?

Femeie.

Femeie? N-o zis de ce o făcut?

O făcut ea... păcatu' s-o mănce. Numa' zice că la cine nu o putut nu făcea. Așa era făcută.

Da' era un fel de vrăjitoare?

Da, era vrăjitoarea dracului! Nu știa nimeni că-i vrăjitoare, nu spunea la nimeni ce face, poate avea ea gașca ei, da'.

Da' dumneata de unde ai știut că ea îi?

Am știut că, păi dacă ea îmi spunea, și tata o murit de făcătură, ce să mai.

Și stătea aproape de dumneavoastră, sau?

A, în partea astălaltă. Și-o fost muierie stearpă, n-o avut copii. O avut vreme să lucre.

Da' aici era femeie care strica copiii?

D-apăi eu nu știu. Era, da. Da' aia era după vale, din jos, C. îi zicea, n-ați mai auzit de ea, nu v-o mai spus cineva?

Ba da, ne-o zis cineva că era una, da' nu știm exact de unde...

De pe valea din jos, da' acolo nu stă nimeni amu.

Nu mai trăiește?

Da', o dus dracu' demult.

S-aia strica copiii?

Și murea și muierile.

Da' se ducea ea la femei să le zică sau?

Ea se ducea.

Cam când, înainte de Revoluție sau după Revoluție?

Da, înainte și de Ceaușescu, de 54 de ani, 55 de ani, atunci, nu mult o mai trăit. Apăi era omu' aista în armată și aveam un copil, ăla mare, și omu' mi-o fost din altă comună, bărbatu'. Mă duceam acolo și face către mine „Tu nevastă hai la mama”. „Da' de ce?” „Hai să-ți spui oarece” „Ce?” „Câți prunci ai?” „Unu”, eu zic „E, și te agheți de altu'?” „Hai la mama cu el și nu-l face” „Dă-mi pace” Ș-atâta vorbă o fost cu ea, ș-apăi o și murit, n-o mai trăit mult.

Da' o fost femei de aci care s-o dus la ea și le-o stricat?

Da, cine ți-o spus?

Nu mai țin minte acuma exact. Cred că și lele M., Dumnezeu s-o ierte, mi-a zis că era o femeie...

Aci o fost din jos de casă, de noi. Atunci merea cu furca una la alta sara, miercuri sara, joi sara, luni sara mereau una la alta, ș-apăi după ce o făcut, o venit C., că așa-i zicea, o venit la ea, o fost fată mare, apăi o murit și ea. Ș-apăi o băgat vina pe tata meu că i-o ținut vraciuri. Ș-

apăi dacă o băgat vina pe tata că o țipat vraciuri. Aștia o avut doi frați aci, el, bărbatu' ei și zice că s-o dus la S., o zis către S. „Măi S., eu nu las fetele să strige pruncii lui, că avea nouă prunci, să strige pe fetele mele”, noi am fost trei fete, zice „Mă duc după doctor în C., că atunci era doctor în C., și-l aduc să vadă că... Ș-apăi o venit bărbatu' ei aci, și-o plâns, ăi-o zis că să nu meargă nicări că n-o striga pruncii după noi, nici n-o strigat. **No, no, o** rămas patru fete și cinci prunci, nouă, și ea s-o dus.

De la cum i-o făcut...

Și nu i-o făcut nimeni nimic, **că** poate dacă merea tată-se și venea doctorul de prin C., pătea și bărbatu-se, o ducea și pe ea, da' așa, tot o murit.

Da' aici v-amintiți dispensar când s-o făcut, sau este dispensar?

Sigur că îmi amintesc, am și lucrat la el. Păi cum să nu. Acolo în vale.

Și ce ați lucrat?

Da' mai știu eu ce am lucrat, **am** mai făcut moldăr cum lucra bărbații acolo.

Și când s-o făcut, acum câți ani?

Da', că eu mai țin minte! Nu știu.

Da' înainte de Revoluție sau după?

Înainte.

Și mergea lumea acolo?

Și amu merg, numa' că amu e o curvă de doctoriță din Cluj, face și în D., face și aici. Îi numără numa'. Am zis către G. După ce nu-i faceți vânt de acia? „Degeaba lele, că noi n-avem facultatea care o are, noi facem ce zice ea” Ea vine o dată ș-apăi G. tot aicea stă.

Da' G. Ță cine e?

ăla din Felceru, așa-i zice.

*A, felceru'. **Și** merge lumea, ziceți că?*

Da, mai mere.

Da' înainte de Revoluție, se duceau?

Sigur că se duceau.

A, de fapt ați zis că ați născut-o la dispensar pe ultima, aici?

Aici.

Și cine era asistenta atunci?

Era una din alt sat cu bărbatu', umbla pe la bolnavi, vizitiu era și una M., aia-i în Cluj, o fost după un milițian măritată, el o murit, ea o rămas. Că am întrebat-o pe V.Mai trăiește care te-o moșit pe tine?", zice „Mai”.

Păi și când ai știut dumneata să te duci acolo? Sau cine te-o dus acolo?

Eu m-am dus p-aci jos, până în vale, ș-am ieșit pe vale în sus până acolo.

Singură?

Singură, când am fost acolo la căsiile alea, unde-s cabanele alea făcute din jos, mă sună [îmi spuse] socru-meo că ni amu și dacă l-ai face tot vin oameni.

Da' auzeam oameni p-aci că îi pățit, nu-i pățit, că amu umbla numa' cu mașinile roată, n-o mere nici dracu' prin pădure.

Înainte mergeau?

Da... meream da. O vrut el să vie cu mine omu', d-apăi nu l-am lăsat. Aveam cai, am zis „Lasă că mă duc eu, stai cu pruncii acasă”.

Și v-ați dus singură, singurică?

Da! Și vi [dați] aci îs.

Și cât a durat până l-ați născut?

Până am ajuns acolo și am stat un pic și una, două l-am făcut. Eu una, două i-am făcut pe toți.

De ce o vrut să vă trimită la Cluj? Ați zis că o vrut să vă trimită la Cluj.

De ce o vrut? După ce am făcut, s-o pornit sângele pe mine și am început ș-am... De aceea o țipat și apa pe mine, ș-apăi o zis că numa' la Cluj. „Nu mă duc nicări, ș-aici aveți injecții să-mi dați dacă vreți, dacă nu, nu-mi dați, las' să mor” Ș-apăi n-am avut țată la fată, ș-apăi la două-trei zile mi-o dat ceai și biscuiți și i-am băgat în pahar până s-o făcut subțire și i-am dat să mănânce.

Și o mâncat?

Da' cum să nu, ca lupu'. Și m-o văzut femeia de serviciu' „Domnule doctor, hai la că dă de mâncare la fată.

„Ioi” zice, „De ce îi dai, s-ar putea să moară fata asta”
„Apăi oi face alta, zic io către doctor”.

Da' atunci nu era doctor când ai născut dumneata?

Ba era.

Și n-o venit să asiste?

Da' că el o mai știut, că el dormea, dracu' l-o mai sculat pe doctor, era om de treabă. Na, ș-apăi dacă m-o văzut că-i dau de mâncare, zic „Dacă n-am țâță, ce”. Apăi o venit într-o zi la mine și face „Să-i dai țâță, că vine ea țâța” O tinzui acolo să sugă fata, apăi de unde țâță? Tot tot tot eram răni țâțele, buburuzu'. Și de a muri îi dau biscuit, îi dau chită dacă nu-i dau biscuiți. Apăi până o fost țâță și trecută de un an tot venea, avea cal, venea tot de două ori pe săptămână să vadă fata, apăi era grasă ca un burete că doară mânca fata, dormea și bună ziua.

Ei veneau p-aci, făceau ture cu calu'?

Păi sigur. Amu umbla cu căruțele și cu mașinile. Da' și amu mai este calu' dispensarului.

Și știau să călărească?

Sigur, și-o făcut casă colo în vale, ș-apăi o murit, și-o ținut oi, mă întâlneam cu el și când meream la Cluj. „Ce faci?” „Bine” „Ce-ți face fata?” „Bine face, crește”.

Și până la urmă ați avut lapte?

N-am avut decât cu ăla dintâi, cu ăștialalți n-am avut.

Da? Dup-ai n-ați avut, numa' la primu', când l-ați născut pe primul, cum o fost, unde erai dumneata?

În pat, în casă, unde să fiu, că nu i-oi face pe paie în șură!

Și cine o fost cu dumneata?

Era, măicuța mea o fost, și bărbatu, nu vă spusăi ca ea l-o moșit pe ăla.

Da' mama dumneavoastră sau mama soțului?

Ba nu, mama soțului o fost moarta. Mama me'.

Și cum de nu v-ați dus la dispensar?

Atunci nu merea nimeni, numa' care era rău le ducea la oraș.

Și de unde știa care era rău?

Care era rău o pune pe căruță și se ducea cu ea. Și

doctorul nu era aici, numa' în C. și în M. și în oraș. Nu era atâția mîncători de bani cum sunt acuma, cum îi și G. aista, mai este moașa aia care o fost ș-aia, îs bogați... Aia numa' atîta că vine și dă comanda. [doctorița]

Nu face consultații?

Face, numa' pe hîrtie.

Da' așa să vă asculte, cu ăla, nu?

Nu. Poate că ascultă pe alții da' pe mine nu m-o ascultat, eu nu m-am dus că îs beteagă, m-am dus o dată de mi-o luat tensiunea. Am avut tensiune mare și face către asistentă „Scoate și dă o pilulă roșie să ție pân' acasă, că asta a muri pînă acasă”. Așa tremuram, când ai năcaz, ai no. Ș-apăi mi-o dat o pilulă de aia și zice „O ții în gură, aci nu mai avem altele să-ți dăm, să-ți cumperi, îs scumpe”. Zic „Îmi cumpăr un pahar de pălincă când ajung în Centru”. „No auzi-o ce face, ce vorbește”. Apăi, n-am băut pălincă, o băut dracu', numa' așa am zis, am băut eu acasă, nu acolo pe drum.

Da' v-ați revenit de la pastila aia roșie?

Da, ca și când ai pune-o subsuoară.

Da' nu era bine după ce nășteai să bei niște tărie, niște pălincă?

Și de aia mai beam, da, făceam pălincă de secară.

Da' după ce nășteai, să te lase strânsorile din burtă, nu?

D-apăi mai beam câte un picuț.

Și locu o venit de fiecare dată, l-ați scos ușor?

Da, da. Câteodată iese singur, câteodată trebuie să tragi.

Da' ăla la cât timp vine după ce ai născut?

La un ceas, două.

Și cum, tre' să stați în pat sau în picioare, sau nu contează?

Te întorci în genunchi în pat și tragi de el cu o cârpă, tre' să știi să nu-l rupi, c-apăi dacă se rupe rămâne acolo ș-apăi mai rău îi.

Și cât vă fereăți după ce nășteți să nu munciți, să...

Până te sculai, că trebuia să dai la porc, să dai la

vacă, să mulgi vaca. La două-trei zile în picioare.

Și dacă n-ați avut lapte, ce le-ați dat să mănânce la copii?

Zamă, și ce-am mâncat eu și biscuiți.

Atunci, așa de mici?

Zama, la 2 – 3 luni, îi dădeam biscuiți și...

Și lapte de vacă nu le-ați dat?

Da' cum să nu le dau? Lapte îngroșat făceam, gris cu lapte.

Și ziceți că n-ați avut probleme cu ei să fie bolnavi când or fost mici?

Nu, n-am avut.

Sau răceli mai grele...

Apăi, mai grele n-o fost, răcit un pic, i-o trecut.

Am auzit ceva de sirop de zmeură...

Ala îi bun, siropu' de zmeură. Când ești de aprindere de plămâni, dacă bei din ăla, da' nu gol, pui apa jumate și îi bun. O venit una și aveam sirop de zmeură, da' acru, neîndulcit, că atunci nu se căpăta miere și i-am dat un pic, că murea fata. Eu zic: „Pune jumate apă și i-o dat și s-o tămădit fata. De aci până în C. până ajungeai, putea muri de zece ori.

Acolo era dispensarul...

Da, și-n comuna vecină.

Și de când s-o făcut dispensarul ăsta din vale, avea lumea încredere să meargă aici?

Da, cum să nu meargă?

Da' cine lucra la dispensar, era de aici din sat sau erau din altă parte?

Felceru, îi zice' la ăla și amu îi din sat.

Și era în fiecare zi cineva acolo sau numa în anumite zile?

Era și doi, nu unu', d-apăi dacă mergi de zece ori într-o săptămână numa' tot pe unu' îl afli și pe L. care o fost moașă. Asta numa' de două ori pe săptămână vine de la Cluj aici, tot G. îi acolo.

Și el știe ce să facă dacă are cazuri mai?

Știe, mai bine ca și ea. Că și doctorii veterinari, mai

bine știu ca ce știu doctorii, numa' că îi doctor, ce vrei.

Da' ce credeți, erau înainte oamenii mai sănătoși decât îs astăzi?

Era, și muierile, amu nu mai fac prunci. Eu am gândit că tot oi face până oi fi de 70 de ani, și-o mai fost una aci, și socru-se făcea către ea „Doamne, bate-vă. tot faceți voi copii”.

Deci ziceți că erau mai sănătoși înainte, și femeile erau mai sănătoase?

Vedeai o muieră beteagă cum vezi amu? Știe-le dracu' amu, ori îs betege, ori se fac.

Deci acuma îs mai bolnave femeile ziceți?

Mai, le-o bătut Dumnezeu!

Că nu mai fac copii?

Da.

Deci dacă faci copii ești mai sănătoasă, sau?

Păi mai, că sângele ăla se schimbă ori, ce? Amu zice că numa' dacă vreau fac copii, da' înainte...

Aici ce aveți, chiminpus?

Chimioni, l-am strâns.

Și îl uscați?

Se uscă, și-l punem, facem zamă de chimion și ceai.

Ați trăit altfel, nu ca noi...

De aia zic că n-o fost ușor, că așa zic că amu îi rău, amu nu-i rău, a veni și mai rău, Doamne feri, da', a veni. Nu ți teme, or ajunge ăștia tineri mai rău cum am fost noi, meream de aci cu șapte, de tort și le vindeam, meream m și cumpăram grâu și aduceam și făceam pita, dacă nu căpătam grâu, luam orz, făceam mămăliga și făceam mălai din pită de mălai. Când meream la lucru la Cluj apăi. majun, mălai, așa-i zicea la mălai cu ciorbă de caralabie, apăi lucră la sapă. Noi n-am fost atâtea, numa' trei fete.

Trei fete? Și au avut probleme, celelalte surori ale dumneavoastră, cu sănătatea, ceva?

Una o murit la doi ani după ce s-o născut.

Păi?

Așa bine, ș-aia o murit de făcătură.

Și cum v-ați dat seama?

O murit din călcâi de la un picior, c-o durut-o, ș-atâta i-o fost toată moartea, eu nici n-am fost acasă când o murit, că am fost dusă. N-ați auzit că l-o trăsнит pe popa din? Și-o fost pentru ea acolo și i-o spus „Ați venit prea târziu, dacă nu moare până ajunge acasă, tot moare”, ș-așa o și fost. De făcătură. Așa le-o spus.

Da' ați bănuit ș-atunci pe cineva, sau v-ați gândit cine, de ce ar fi putut face?

Femeia asta de care vă spusei.

D-apăi asta ce avea cu toată lumea de făcea?

Așa era făcută, să facă.

S-au certat pe pământuri, pe ce?

Da Îs puși pe rele.

Și dacă s-ar fi dus mai repede cu ea ar fi putut-o tămădui popa? O fost cu ea, sau numa' el o fost?

Numa' el o fost pentru ea că ea era pe pat.

A, și popa o zis că nu poate să-i facă...

O zis că „dacă nu moare până mereți acasă, moare la o zi, două”. Și așa o și fost.

Deci popa o știut asta fără să o vadă?

O știut dară.

Unde ai zis că s-o dus popa?

La ăsta de l-o trăsнит, era la... Era acolo în vale.

Da' cine s-o dus la el?

Soțu-se, bărbatu-se.

Ei o bănuit că?

Ei o bănuit că mamă-sa o văzut ce lucra de pe fereastră, din spatele casii o luat rodina...

Făcătoarea la ea acasă sau la sora dumneavoastră acasă făcuse? De la sora dumneavoastră de acasă ziceți că luase oarece? Ce-i rodina?

Apătos... De se face un fir de iarbă rotundă, îi zice pipirilă.

Și de acolo luase ceva?

Nu luase. Acolo s-o dus și o îngropat.

Și cealaltă soră?

Cealaltă soră îi în oraș, aia nu o fost beteagă, i-o zis doctorul că are cancer, d-apăi i-o făcut injecții și îi mai

bine, amu o zis că da de a veni la mine că omu' i-o murit, o avut cancer la plămâni.

Interviul nr. 6

Femeie născută în 1941

Da, numa' patru clase am făcut și api după acea am mai făcut **așe** nu, știi c-am marș și am dat examăn aicea la Centru fără... No și api m-am măritat la vârsta de 16 ai, la 17 ai am avut on pruncuț, numa' unu. Da, on singur copil și pă mine numa' singură m-o avut mama; Nu, tot, și măcar atât a și vrută să mai am și o fată da' am grijit de o fată, de o nepotă... Nu, nu, nu mi-o zis; el s-o dus în armată și no n-am mai, n-am mai, nu s-o mai legat no și după ce o vinit, atâta a și vrută să mai avem o fată, batăr. No și n-o dat Dumnezo, că alții, altile fac câte țațe să piardă, să cele, da' io n-am făcut asemenea probleme că am tat vrut să mai am că dacă io n-am fost numa' singură, n-am o soră, n-am pă nime', no așei.

Și unde ați născut?

Băiatu'. Nu aci, ia acele ni unde-i cabana aialaltă, nu asta, aialaltă, acolo era casa părintească. Am născut, da.

Și cine o fost cu dumneavoastră când ați născut, vă mai amintiți?

Da. O fost mama me, numa' cât vinise că era dusă la spital, în ceea zi vinise de la spital. Am tăiet on porc și am făcut cârnați până la miazănoapte, ca amu, atunci a nu era atâta să tai, mașină să tai cărnurile, să le faci, no și cârnați numai, cu un era, no probleme atunci. Și api după aia numa' m-am sculat, m-am trezât în dureri groaznice și api am mânat, era aci o bătrână, no se pricepe' mai oarecum cât, mama me zăce' că ei i groază numai singură. No, și aia o moșit.

Deci, numai ele două o fost?

Numai, și bărbatu' meu.

Și cine v-o tăiat buricu'?

Aia, bătrâna aia. Da. Aia o murit.

Și s-o făcut ceva anume cu copilu', l-o spălat, sau l-o ce se face imediat cu copilu'?

Da, l-o luat de acolo cred că, ha, și l-o spălat și l-o

culcat, da.

În pat ați născut sau în genunchi lângă pat?

În gerunți. Da, și nu m-am sculat nici de jos până am scăpat de tat. De loc, de tat, da. Și api atunci a, no atunci a cred că mi s-o fi dereglată ceva de n-am mai avut copii. Nu știu că nici mama mea n-o avut, numa' pă mine m-o avut. D-api nu m-am simțit rău, numa' nu eram normal. Nu, eram la 10 săptămâni, da' până la 10 săptămâni nu eram așe curată, știi? Că era, trebuie să și până la ș'a săptămâni, da' nu eram curată.

Ați zis că ați născut acasă și că o fost mama dumneavoastră și cu o bătrână, bătrâna era moașă, moașă de sat sau?

Da' nu era așe moșe de sat, nu că moșe de sat era alta, da' eram mai departe, știi? Aia se pricepe'.

Da' cum de ați născut acasă, nu era dispensar aici sau maternitate?

D-api nu era și cu ce să meri așa repide, una-două no până în ziua, o fost gata cu țâțe eram până în zăuă, nu era zăua albă. Nu, nu, nu.

Ați născut repede?

Da, una-două, d-api am fost muncită că umblam după vite, umblam după... Da, da, da și numai io eram acasă și cu țâțe, cu cinci-șase vite avem și mama mea la spital, o fost tat bolnavă. Da, cu inima.

Dumneavoastră ați fost vreodată bolnavă, așa mai?

Am fost și io destul.

Da... ce boală ați avut?

Am avut piatră la rinichi și api mi-o făcut cu laseru' și mi s-o infectat și api după aia m-am dus iar. Am fost internată o săptămână la oraș, acolo o zis că îmi trebuie iară operație no și api m-am am vinit acasă și nu am mai avut scă [pare], de nu o vinit băiatu' și m-o dus una-două că amu el era la Cluj, no, și amu-i la Cluj și m-o dus. De n-ajungem nu știu cât, murem.

De ce, de la piatră la rinichi?

Da. De la piatră, de la infecția aia, mi s-o infectat urina.

Deci, după ce v-o făcut cu laser sau înainte?

Da, după, după.

După v-ați infectat?

După, după ce știu cum, ce-o făcut, o fost profesorul
ăla mi-o făcut operația și aici ni.

De la buric în jos m-o.

*Și prima și a doua oară tot el v-o operat sau, prima
dată cu laserul tot el v-o făcut?*

Da, da, da, tat, tat.

A și a doua oară, v-o făcut aici la burtă?

Da, m-am simțât bine; api după operație nu o fost
așe.

Și n-ați mai avut probleme după aia?

Nu am, tat mai să mai face ea cât un pic, da' mai beu
ceaiuri, știi. Piatra aia tat că care are piatră tat să mai
face. De code de cireșe, de țâțe felurile. De sunătoare, de
no.

Luați și medicamente?

Nu, din cauza aia nu iau medicamente, medicamente
iei de tensiune. De când am fost operată, atunci e cred că
am primit alt sânge, știi. Da, atunci a (...)

Cât ați stat atunci în spital?

D-api am stat atunci a înainte o săptămână, după aia
iară am stat mai mult vreo două-tri săptămâni.

*Cum vi s-o părut în spital? Cum vi s-a părut că au
avut grijă de dumneavoastră?*

No, că o avut, o avut grijă, n-o fost rău când începe'
să mă doră vine una-două și îmi face' cela calmante, știi,
una-două.

*Da, și când a fost asta? Când v-ați operat, acum câți
ani, vă mai amintiți?*

Io, nu mai rău minte.

Înainte de Revoluție sau după Revoluție?

Înainte.

Înainte de Revoluție o fost?

Înainte, înainte, da.

*Da, și așa vi s-o părut că s-au purtat în general bine,
medicu cum vi s-o părut?*

Da, da, bine, bine.

Mai bine decât asistentele sau?

Și asistentele erau forte.

Nu v-o fost frică să mergeți la spital?

E nu, api ce să faci când îi rău co' sa, co' să mergi.

No.

Așa, dacă vă când vă simțiți rău sau așa, vă duceți repede la doctor sau vă gândiți să...?

Da, mă duc aci la doctoriță; da' și acuma am zis că să îmi deie o trimitere să mă duc. Și după ce încep să lucrez, tat lucrez și așa cum îs.

Și mai sunt amorțite?

Da, da noaptea, noaptea. Da, noaptea vai ce durere o fost și asta mai des pă când vine ploie. Dom'le, ce mă dor atunci, da!

Și faceți ceva, luați ceva ca să nu vă mai doară?

Da' mi-o dat niște prafuri și am luat de două-tri ori și nu, absolut nimica, doctorița. I-am spus că nu, nu de nimic, mi-am luat un fel și fel și un unsore de aia și nu.

Da' prafurile astea cum le luați?

Da' cum, într-o n păhărel cu apă. Da' nu-i nimica. Nu.

Când erați mică ați fost bolnavă de ceva?

Amu mai eram io așa da' nu pre' să șiu, nu eram.

Vă amintiți cine avea grijă de dumneavoastră când erați mică și dacă erați bolnavă?

Mama mea, mama mea.

Mama dumneavoastră și vă amintiți ceva ce vă făcea, știu eu dacă erați răcită sau dacă vă loveați?

D-api nu îmi aduc de-aminte ce îmi făcea no, nu era atâtea medicamente, nu era. Da' de unde, ni nu prea luam io medicamente că și de durere de cap. Nu pre' luam io că zacem că no, numai stau la stomac, și acum mi-o dat că mă ăsta ni stomacu, da' mi-o dat un fel de pirule, umerol așe le zăce, știi. De le ieu că de destea de tensiune, de la o vreme și astea balonează la stomac de atâta az' ni nu luai. Da' luai niște ceai, este ni de păducel. De flori de păducel, de acela ați auzit?

Da.

No, de ăla ieu.

ăla fi luați pentru tensiune?

Da, îl ieu așe ni și așe oarecum mă sunt mai ușoară, mai no.

Deci, dacă vă răceați când erați copil vă făcea ceva anume mama dumneavoastră, vă dădea ceva?

Nu, nu, ia așeni, sirop de zmeură. Ba. Medicamente nu prea, ni nu, nici amu nu ieu medicamente. Ieu de răceală. Da' ni nu am fost răcită așe să șiu nu știu cât să stau io răceală, gripă de aia; n-am în iarna asta nu. Nu, nu.

Și altceva în afară de sirop de zmeură - ceaiuri, sare, țuică?

Da, țuică, draci!

Nu se dădea la copii țuică dacă erau răciți?

Nu.

Sau frecție cu țuică?

Nu. Ni nu am. Nu, nu.

Adică nu știu cum se zice aici palincă sau?

Palincă, da' nu. Nu, da' vorovești!

Copilul dumneavoastră o fost sănătos?

Da, o fost sănătos.

N-ați avut probleme când era mic să aibă ceva boli sau?

A, nu, nu era că nici, nu m-am dus nici cu el la spital.

Cât o fost mic n-ați fost niciodată la...?

Nu, mai era numa' la vaccin. Știu că acolo pă valea aia de la dispensar mai în sus, așe îi zăce acolo, în brațe că doră n-aveai cu ce mașini, nu era atunci a. De acolo îl căram în brațe, da. Da, de acolo din vale, da' de mai în sus pă vale în sus; pă valea aia mai în sus. Nu era, după aia s-o făcut aicea dispensar, da.

Vă amintiți?

Mânce-l amaru' să-l mănce că nu l-o făcut, că batăr aicea mă la Centru să sie. Atâta mi de groază până mă duc acolo și ies de acolo, no. Trebuie să mă duc la lună după medicamente.

Vă amintiți când o fost făcut dispensaru', când o fost făcut de...?

Nu, nu știu, dacă nu ști tata. Am uitat.

Și medicii care era, era medic aici sau cine era la dispensar era numa asistenta sau era și doctor?

Da, era ni și doctor și D. cum îi zăce.

Și mai era cineva cu el?

Mai era nu știu ce asistentă și on, ăla stă în C. așei zăce, B.E. No, altceva nu mai știu.

Și ăla ce era?

Ăla era felcer așei zăce.

Felceru' ce făcea?

No, făcea injecții.

A, el făcea injecții, deci felceru' și cu doctoru' erau atât, două persoane acolo?

Da, și era, nu că făceau, era și moșe, mai...

A, da, și moașa ce făcea acolo?

D-api mai demult no, face' că mai mere' acolo care ave' timp, știi, care cela acolo de nășteau.

Și cum aveau o cameră sau ceva pat sau cum nășteau?

Aveau, aveau. Da, doră acum n-ați fost acolo, la dispensaru' ăsta? No, acumă să mergeți să vedeți acolo că sunt acolo; da' amu nu, că amu numa' te tremete la oraș.

Deci nu-i nimeni aici care săle?

Amu numai femeie de serviciu, și fel... da' și moșe este și amu așei zăc, da. Și cu doctorița și cu încă unu' iară ăla mai vine deni, le aduce medicamentile batăr aicea.

Vreau să vă întreb tot așa de copilul dumneavoastră dacă se tăia și curgea sânge?

Nu, nu, l-oi lega și atât. Cu o de cânepă zăce că să-i facem de cânepă că aia îi mai ăsta, nu-i așe veninosă și cela, da' nu se tăie. Cârpă, cârpă de cânepă și amu nu era no de destă ni pansament, de destea atâtea tifonuri și ce au.

Hm, și era bună cânepa, adică oprea sângele sau se vindeca?

Da, da, da.

Da' numai cârpă puneți sau mai puneți și altceva înainte să puneți cânepa?

Numai cârpa, punem ceva dacă punem, da' nu știu așe odată, nu știu să și tăietă.

Da' în familie cineva, ați avut vreodată pe cineva bolnav?

No amu o fost tata, o fost bolnav, așe da' n-o fost să sie, să stea, o stat on pic în spital. Api o vinit și nu știu ce-o avut aicea din; o fost acolo ni, la pădure. Și api l-o bătut cineva, și l-o bătut aicea pasta burtă, o ce știu io! Pe aicea pe la ficat.

Da' la ficat o avut probleme?

Da.

Și cât o stat în spital, nu vă mai amintiți?

Amu io nu știu, o stat două, două săptămâni, mai mult nu o stat. Api cum o vinit, n-o trăit o săptămână, da.

Câți ani avea, vă mai amintiți, când o murit?

Șaizeci și șapte, nu mai așe mă uit acum, nu știu. Așe uit tat acuma, nu știu di ce, no. No, amu după ce o vinit no, o stat la pat. Și mama mea, nu prea no state, da' nu, n-o stat să nu să potă scula batăr pântru ea, cu oarece, cu un...

Hm, adică, și mama dumneavoastră vreți să ziceți că o fost bolnavă la un moment dat?

Da, o fost ani mai mulți cu inima, da' tat s-o sculat, tat o no. Nu, nu, nu, nu la pat nu am, amu mâncare și cele, cele da, n-am ce-i, mai spălam hainile așe, da' nu. Murdărite, știu.

Ea lua ceva pentru inimă?

Da, lua, îi dăde, mere la aicea ta, și îi dăde medicamente. Și, și ea avea tensiune, nu știu cine n-are. Da, nu știu că amu tata lumea mai are. Da, prea; da' io până nu eram, tat sub tensiune. Până nu m-am operat, da.

Și deci după operație ați avut, credeți că de la operație?

Nu știu.

Hm, da' așa v-ați simțit mai bine după operație decât înainte sau?

No, da cum să nu? Sigur.

Da, nu vă pare rău că ați fost operată?

Nu, nu, c-am scăpat, nu.

O fost grea operația?

No, amu o fost un pic, da' nu m-o durut atunci a. Atunci a n-am simțat nimic, numa' a doua zi; mă, mă dure; până nu m-am operat după aceea no, mai bem calmante, mai. Mi-o spus și doctorița că să nu mânc untură și cu de alea, da' pl cum să mânci numa' cu ulei și dacă lucrezi?

V-o zis să mâncați margarină?

D-api mai mănânc, știi, că nu mănăcăm Dom'le cum îi și astăzi vinerea. D-așe în astea zile nu defel, no atunci a câte un pic, numa' am auzat la ăsta, la televizor.

De margarină sau de ce?

E.

Că-i bună sau cum?

Ba nu, că-i făcută din plastic. Nu? No aia, vezi.

Și de aia mâncați acuma mai puțină?

Da, da, da.

Hm, da' ulei aici nu se făcea ulei din ăla presat?

Ba, făceau mai demult de ăla de in pui de in și de no.

Cum vi se pare că era mai bine din punctul ăsta de vedere al doctorilor, al îngrijirii, al sănătății era mai bine înainte când erați dumneavoastră copil?

Da' mai bine pă sărăcia, mai rău era! Doră n-aveai, n-aveai ce să mânci și când am fost ăsta, n-aveam ai de mine! Că de abia am așteptat după ce am tăiat porcu'. Știi ce mi-o după ce am născut ce mi-o trebuit? Pâine prăjită și unsă cu untură, cu untură, cu... Că nu mai avei nimic că nu tăiem numa' câte on porc, amu tăiem câte doi, tri, patru c-amu no, am tăiet și am luat doi și a nost o perit. Să tăiem no, că amu le dăm și la copii și on picior, da, no, de aia mănăcăm - mănăcăm numai lapte și ia așe ni niș' cum puței, le mănăcam da, n-avem ce.

Da, cum credeți erau mai sănătoși oameni înainte decât acum sau mai?

Nu știu, cred că nu știu. Apoi era că nu mai mere nime' la doctoriță sau spital nu mereu atunci a.

Și acum îi mai bine că să merge la spital?

Api mai bine, hă, hă!: tiu că-i mai bine în lumea asta că ai ce-ți trebe da' ia că nu cutezi a mânca și dacă ai amu

nu putem. Când am cutezat n-am avut ce. Da, nu?

Și cum, imediat după ce ați născut ați vrut să mâncați pâine prăjită?

Da, pâine prăjită, să-mi prăjască pâine că îmi era foame. Pâine cu untură de aia cum fripsese jumările de aia știi? Ioi că așe era de bună! Da' nu mne-o trebuit alta. Da, după ce m-am pus în pat, am mâncat. Și pălincă tocma' atunci a, tocma' atunci a, nu după aceea, după aceea api că putem bea, câtă vre' că nu mă îmbătam. Nu, amu era pălincă de aia făcută. Făcută de săcară, amu nu mai facem. Păi zăce că se oprește, trebuie să margă, că aia oprește. Da, să te curățaști. Da, și locu', nu m-am sculat de jos până am scăpat, m-o făcut să suflu' într-o sticlă. Da, am suflat. O ieșit, locu' țate și apoi m-am așezat în pat, da.

Și atunci a, după aia ați mâncat?

Da, da.

Și atunci a ați putut și să beți pălincă sau ceva?

Da, n-am băut. Da' ni n-am avut. Era plămădita și api după ceea m-am dus io, știu că o fiert omu' ăsta și m-am dus acolo unde o fiert, mi-am luat on pic. Da' nu-s obișnuită, știi, pălincă să beu. Nu bem io atunci a pălincă. Nici amu nu beu așa, alejesă când la oarece ăsta de beu un pahar, nu. Dacă bei medicamente, nu poți. D-api io așe mă gândesc că îi mai bine... că amu no, când era Ceaușescu nu găseai nimic, nici salam, nici nimic, că țate bine era... Nimică. Amu de țate, numa' poți să...? Pulpe de țate bine, no, de astea de pui, de țate ce-ți dorește numai bani să șie, ha, ha! Pensia îi cam mică că numai tri milioane amu și la tri. Că a me-i de țăran că bărbatu' meu are, d-apăi și el o fost vânzător. D-apăi și io acolo tat cu el am fost multă și n-are, n-o avut mai puțină ca mine amu i-o mărit și lui cu, la tri milioane no, șase milioane... E, puțini dacă n-am mai munci să avem, numai mai am muncit, să mai avem niște... și ia așe ni facem cum putem. Da' de unde bani?

Vă amintiți cum o murit tatăl dumneavoastră acasă?

Da.

Adică cum s-o întâmplat exact sau mă rog ce vă amintiți?

D-apăi, no, două zile așe nu s-o pre' sculat, nu. No, numa' am marș să-i ducem de mâncare și mânca ce mânca da' nu pre, nu, atunci a o murit. Când o murit, sara o am văzut noi că o zis cătă ca să nu steie numa' soțu'. Pe mine nu m-o lăsat să stau cu el. Și mama no. Pi n-o murit noaptea că o murit de zâua, dă dimineța; i-am dus niște carne friptă și așe că o murit cu carnea în gură. Numa' s-o întors cătă părete și o. Păi și mama m-o da' m-am dus no la ea, i-am ăsta no. „Amu ce să îți fac?” da' nu pute' sta culcată pă pernă numa' i-așe ni sta răzimată așe în pat i-așe ni. „No, hai pune-te, zâc, pă pernă”. „Amu asta că amu te ascult; m-oi pune, amu oi sta pă pernă”. No și viu, „Da' ce să îți aduc, să-ți fac de mâncare?” „Da', păi îi vede tu” și nu mi-o răspuns așe nimică că să-i fac ceva. Da' n-am stat cam de când vinirăm ia aci ni, amu a doua oară. Până... era unu' iară și ăla tat pă la noi, frate de a îi tata o fost da' numa', numa' de maică, api tat la noi o stat; noi l-am și îngropat și. No, mai îmi cota când cota de vite, mai i-așe... Apăi m-am dus, vine' ăla „Hai, hai hai că nu mai vorovește”. No, da' la moment no; numa' nu mai o vorovit, s-o uitat așe și nu o mai vorovit deloc. N-o mai putut și gata.

Și da' n-o muțit atunicia, ați zis că, când v-ați întors n-o vorovit nimic cu dumneavoastră?

Nu, nu, nu.

Și atunci a o și murit?

Atunci, atunci; mai întoarce' așe cu cela da', da' n-o mai vorbit și nu mi-o spus. Numa' aia mi-o părut rău că nu mi-o spus nimică că ea, ea cotă că io mor, io. Numa' atâta o zis că amu oi sta așa cum zâci tu. O stat atunci a în pat, nu pute' sta că se înnădușe' săraca îți dai seama de la inimă, ști. Era umflată în piept. S-o lăsat pă perină, no. Amu mă gândii: că amu s-o liniști, s-o odihni. Încă i-am spălat on pic acolo pâ'n' casă că s-o sculat. O fost sculată și no amu o fost făcută ea oarece treburi pă acolo.

Celălalt fratele ați zis că o stat cu dumneavoastră. El, el n-a fost bolnav sau o fost?

Ba da, l-o apucat la tri zile, la tri zile l-o durut ia pă

aci ni, și i-am tat făcut ceai, i-am făcut. Api cine și-o adus de aminte că more? Io m-am dus la piață la Cluj. Le ducem cu autobuzu' no. Și eram mai rău de bani atunci a căpăta, he. No și când am vinit murise no, i-am făcut ceai, i-am făcut, da' haida be și cela, măcar să beie de acele', nu l-o mai lăsat durerea. De la șto [mac], de aci; ce știu? De la ficat, o nu știu de la ce, no.

Vă amintiți ce ceai ați făcut?

De desteani, de sunătoare. Da.

Da' la el nu știți de ce, de la ce o fost problema? Și el cât o trăit n-o avut nicio bolă sau așa probleme, mai vreun accident, ceva...?

Api era așe silichii, așe numa' de cap știi. Nu era normal bine. Știi cum îi? Nu te puteai așa... Da, o fost operat la... aicea jos. La așa cum îi zăce nu, era pornit tat în jos no; o fost operat api s-o tămădit.

Hernie?

Hernie. Da, aci, aicea era la așe ni. No și s-o tămădit.

Da' el când o fost operat, înainte de Revoluție sau după Revoluție?

Înainte, că-i demult, de chiar înainte de Revoluție.

Și vă puteați înțelege cu el că ați zis că?

Puteai ia așe ni câteodată.

Și în rest cum vă înțelegeați cu el sau cum?

I-așeni, nu te înțelegeai, că nu bizuiei la nimic. Nu că dacă, atâtă sta, niciodată nu să deie la o vacă, dacă merem oareunde mere' să întrebe pe vecini, trebuie să deie la vacă, vreme-i? Dacă-l mânai la vaci cota cât cota, nu le lăsa.

Interviul nr. 7

Bărbat născut în 1938

Acum dumneavoastră ați zis că ați fost câți, câți frați ați fost și copii la părinți?

D-apăi de tați am fost zece, da' tri o murit. Și pă urmă, doi-tri o murit sau patrule nu, nu, nu mai țau minte că o murit și io am rămas de mamă de on an jumate.

A murit mama?

A murit mama.

Păi cum o fost, no, povestiți-mi?

Nu știu care o fost că, de unde să... O fost însărcinată și ce știu io? Din cauza sarcinii, pă când sa de la naștere o murit. Ș-apăi tata s-o căsătorit pă urmă de vreo două ori că cu una nu i-o o luat una din satu' vecin, își bate joc de copii no, și adică atunci a nu eram numa' doi că numa' doi am fost de prima mamă. No și pă urmă s-o căsătorit și api cu astălaltă o avut [copii], da' din taia o murit; și înainte o murit unu' din taia, o murit tri și apoi mai, mai sunt, că ăla mai mare o murit, mai sunt încă frate-mio mai mare care a fost frate adevărat. Ești alalți, mai am tri, trăiesc. No, trăiesc și îs căsătoriți fieșcare nu, nu, nu o duc rău până amu, forte bine.

Ce voiam să vă întreb, când ați fost copil dumneavoastră ați fost vreodată bolnav?

Am fost, am fost când am fost pă clasa a șasea. M-am dus că era internat acolo pă vale, așei zăce acolo. La Centru, acolo da' mai sus acolo cătă F., acolo, acolo ne-o cele și ne-o făcut internat, ne-o dat mâncare acolo și dormitoare ca săsim grupați să nu unu' din, cum să zăce, unu' dint-on deal, într-altu'. Lipsei de la școlă și asta. Ș-apăi acolo ca copiii ne-am dat cu schiurile și o fost frig și am răcit. Condiții de căldură era slabe că îngheța apa în găleată noaptea și cu păturuța pă tine și am fost, m-o atacat la plămâni atunci a, știi, răcit. De atunci a n-am mai fost.

Da' cum v-ați tratat, cum v-ați vindecat?

M-o dus la spital. La oraș.

Și cum o fost la spital, vă aduceți aminte?

Cum să zâc? N-o fost rău tare, numa' no, io am avut on unchi acolo și vine' în tata zi la mine și no. O fost pă urmă unu' nu știu ce bolă o avut și... că pe mine n-o trebuit să mă taie vreo tri, patru zile că numa', n-am fost răcit așe pasta măsură; da' nu știu ce bolă o avut unu' acolo și apăi ne-o mai ținut o săptămână în carantină. Și pă urmă de acolo m-o dat afară și pă urmă m-am dus, am continuat școlă n-am ăsta, n-am lipsât mult de la școlă și de învățat am învățat bine.

Da, ziceți când, asta o fost boală, deci asta când ar veni, a șasea era înainte, 38 în timpul războiului cam așa ceva?

După, după război o fost. După război o fost că războiu' s-o terminat în'44. Da, și api șase, șapte și-am întârziat on an că nu știu care o fost situația, n-o fost școlă, n-o fost învățători aicea și am întârziat on an de ăsta, e. Când am fost bolnav o fost, eram pă clasa a șasea, clasa a șasea eram de paispe ani. D-apăi, atunci a io tare nu am fost, adică cum să zâc? Eram atacați cu, cu mâncărurile că n-avem, nu gașei mâncare și am mâncat pâine de mălai multă vreme și până, până când am ajuns la școlă și tata o fost dezertor, deci nu s-o dus pă front cu ungurii atunci o cu nemții. Nu știu cum o fost, cum n-o fost că o stat aicea pân' colți aeștia, pă acolo o stat ei mai mulți. Api după ce umbla jendarmi să-i prindă și o! Multe s-o întâmplat, nu le... Nu l-o prins niciodată, c-o scăpat că pân', cum să zăce ca prin urechile acului, da. Și api după ce s-o ăsta, țin minte că apăi s-o prezentat la ăsta și o stat io nu știu câte luni o stat și pă urmă l-o eliberat. O fost ei mai mulți, nu numa' tata, că acuma tati îs morți aceia.

Da, da, acum ce voiam să vă mai întreb când erați; ați mai fost bolnav așa?

Api amu odată am tușit, odată ăsta, da' nu.

Și cum, cine vă trata? Cum vă tratați, cum?

Numa' ne-o dat de ajuns, no, am fost cum să zâc și din mâncare și din trai și din ăsta și părinții trebuie să meargă pă Banat la holde și la ăsta și la seceră și io am fost și ducem mâncare și ăsta și am avut și scarlatină; am avut și păduchi.

Așa, povestiți-mi cum o fost când ați avut scarlatină? Când ați avut și cum?

Api scarlatina am avut cam când am fost de șasă-șapte ai cam așa, da' numa' odată.

Da, și cum v-o tratat, unde, v-o dus undeva?

Nu, era on doctor acolo în comuna vecină, a C. așa i-o zis și nu știu ce, din ce face' niște soluție și apăi cum să zăce, scarlatina aia te mânca, unde ne-o făcut tata de ne-

am derat așe cu asta și tat, tat, tat am luat scorță unde era; amu nu era pasta tat fel și api ne-o uns cu de aia, o usturime de aia de **nu să și** numa' de două ori și gata o terminat. O trecut, da' nu de la farmacie sau de la doctor uman de la ăsta, de doctor de destă cum să zâc băbesc, cum să zăce. D-api ăla era, nu era doctor că era, că era primu' de crâșmar. Și el face' soluțiile alea nu știu din ce buruiene și din ăstea și cu ele mere'. Scăpa de ele.

Și numa' din astea făcea sau mai avea, făcea de țâțe, de mai multe?

Io cred că era și la... d-apăi nu știu io precis că eram mic, nu avem io dezvoltat vocabular să știu că care ce face. Era el și doctor în C., era și doctor de ăsta d-apăi era uman, alea trebuie plătite. Și lipsa de bani și sărăcia nu te lăsa să meri să dai bani pă medicamente că trebuie pâine și alte lucruri, no. Și destă dacă mere și lucra, că ăla era și gazdă și mere și lucra o zi pântru medicamente și nu-i trebuie bani. No. După acea o fost și dispensar veterinar și doctori, și doctor de destalalt după ce...

Cam de când?

Imediat după război. Și api cu timpu' s-o înființat și aicea dispensar la Centru. Numa' nu l-o pus bine, nu l-o pus bine. Că l-o băgat acolo în valea aia și doră o fost condiții aicea și să aibă și apă că amu bineînțeles că oarecât o zis că apă. Da' nu te poți duce cu o salvare cu ăsta, nu te poți duce, amu mai mere, că o făcut on pic de drum până acolo. D-apăi doră un bolnav să zâc te bagi în râpa aia cum te duci. Hă, hă! Trebuie să facă un dispensar aicea aprobe și de consiliu și de ăsta de ca de Salvare de treburi socoteli, nu acolo.

*Acuma ați zis ca v-o murit frați **și** no cum o murit?*

Nu știu din ce.

Mici o fost?

Mici, care știu io că o murit și înaintea mea, care ăsta și sub un an și pasta un an. Așe o murit, o fată o fost aia, o fost mai mare aia, o fost de la frați aeștia care, frați pă urmă cu al doilea soție; aia o fost mai mare, 4 - 5 ai o avut. Parcă o cunosc un pic, da.

Da' ce o avut?

Că vezi că ne-o mai dus neamurile și eu am stat la o bunică a me un an doi cam așa; frate-mio celălalt iară și api după ce am mai crescut să știm, într-o nouă ai ne-o băgat sluji; ne-o dat sluji, da' la neamuri, nu ne-o dat nu știu unde. Io la bunicu', la tata lu' tata. Acolo am stat vreo tri ai, o' patru și api care cum, că nu era condiții de nu era condiții de a trăi, no. Și numa' unu' să câștigi și nu câștigi, nu câștigai. Și io am fost, că la vârsta de 15 - 16 ai, la 16 ai am fost la cosă la Cluj cu oamenii. Nu așa, câte 7 - 8 - 10 în echipă cota să trag, mă dure pă aicea, mă dure pă cole, da' n-avem ce face, cota' să mă duc nainte. Așa că N-o fost ușor, vreau să spun și din cauza aia și m-am căsătorit așa de grabă știi; mi-o picat fata asta, numa' pă ea o fost la părinți și n-o fost nici ei așa să zicem de gazdă că ăsta numa' no. Ne-am împăcat bine, nu ne-am despărțit în veci, adică nu până în momentu' de față; mi-o murit socrii, mi-o murit părinții adică mama me' o murit, îți spun io.

Da' tatăl dumneavoastră cum o murit?

Nu mi-aș pute' explica cum o murit da' la vârsta de șeptzeci. Io am fost dus cum îți spusăi cu lucru, la lucru aicea unde-i uzina. Acele, și am vinit acasă că mai murise unu', da' tânăr: ce știu ce-o făcut ce n-o făcut? Că s-o băgat sub un tractor. Și am vinit de acolo și mi-o fost, că o fost nepot la unchiu', la on unchi de-a meu și am vinit de acolo să mă duc la înmormântare și când am ajuns acasă, că-i mort tata. O marș ca și cum ai mere aici pă câmpu' destă să întorne niște vaci să nu meargă înt-a vecinului, știi, să aibă no, să le întorne înapoi și s-o pus p-on mușuroi cum să zâc cu capu' și-o pus palma sub cap și acele' o murit. Înseamnă că ori o avut infarct, o' l-o prins, că o avut reumatism, tat îl strânge piciorile, știi, reumatismu' și l-o ajuns la inimă, nu știu. No și apăi măicuța, că noi măicuța i-am zis la asta, asta o trăit nouăzeci și doi de ai, o' nouăzeci și trei de ai. Ultima soție a lui tata. Ea o mai trăit mult după el, numa' și ea o fost, o durut piciorile și nu să pute' duce numa' cu bota și no; o cotat-o, o cotat fecioru' și cu noru-me, feciorii că stau, unu' o stat cu ea, ăla mai mic,

înt-aceiași gospodărie și unu' mai în jos, și o ajuns mai, io am fost mai departe de ei.

Da, acuma, când o fost făcut dispensaru ăsta aci?

Dispensarul... numa' să sămălesc odată, în orice, din '50 încoace. Api în '51 – 52 cam așe, că s-o amânat, că el, că o strânsă piatră de fundație acolo de la Consiliu cum meri spre dispensar să zăcem, acolo o strâns. Ș-api ce știi io? O fost M., o fost primari de la sau președinte cum îi zăce atunci a de la M. și că-i pre departe de M. și api l-o... și l-o băgat acolo în valea aia. Că amu din '50 încoci. Vine', că amu când am fost la școlă vine' doctorii la tata ăsta și face vizită la școlă no și apăi când avei nevoie de pirule de oarice când după ce s-o ăsta, merei acolo și te trata. O fost și ăsta, cum să zăc, casă de maternitate. Numai condiții, că vine mai bolnavă de acolo ca și când mere, ha, ha! Cam, cam nu era, era cum să zăc, laude mari și atunce', da. Nu era condiții și doctor vine' nu stabili, o fost unu de o stat, ăla o stat mai mult aicea da' încoace, încoace. Api vine' de pă la Cluj mai sta în chirie, mai sta pă la școlă pân' îi ăsta, mai pă la Consiliu și ce să mai...

Da' dumneavoastră ați mai fost vreodată în spital?

Nu, nu.

N-ați mai fost niciodată?

Nu, nu; am fost io că muierea s-o tat dor piciorile, o avut, o avut treabă cu rinichii, o avut piatră la rinichi, o fost operată de două ori. La Cluj, la Cluj o fost da. Prima dată, ce știi io cum, atunci a apăruse laseru' și o operat-o cu laseru' și i-o zgâriet vezica, vezica. Și apăi o marș, am marș și am internat în oraș. Din oraș, ce știi ce ăsta și după aceea o vinit și apăi soțu' i-o fost supusă să ne ducem și o zis aia de acolo că tri ore de n-ajungem mure'.

S-o acolo unde o zgâriet vezica, o făcut o zgârietură și s-o infectat și-o spart în momentu' ăla și-o curs urina. Și api atunci a o operat pă corp deschis o' cum să zăce. O operat-o și o ăsta, o tăiet no, și apăi n-o mai fost operată de atunci a da' tat mai face piatră, are reumatism, are tensiune. Io m-am dus cu ea la policlinică aicea de ăsta, deși doctori cunoscuți acolo, ști că nu din cauza spitalului,

că mi-am adus aminte de ceva vorbind acum. O zis că n-am nicio tensiune, n-am nimic și api după ce să mă duc. No, amu îs mai slab oarecum, nu mă poci ăsta face eforturi mari, că vă spun am mai fost în spital, o dată. Din ce cauză, am prins, am avut o mână și o am prins la căruță și am coborât pe aici în jos, amu cine mă aude, cineva ști că P. îi acum, am zis io cătă frate-miu și mi-o fost pusă un deaplou cum se cade și o ieșit chișanfău' și mânzu' o dus ea, și api zboră din căruța și direct pasta un răzor, acolo unde o fost un pietrar. Am dat bine de pământ și înt-on moment m-am zgâriet aicea în cap într-o piatră. Da' nu știu, că o zis doctoru' că capu' nu-i bai, da' zăce toracicu' ăsta de la piept, zăce că-i minge de fotbal internațional și am stat tri-patru zile acolo și am vinit înapoi cătă casă. La oraș, acolo am stat, mi-o dat niște injecții, știi.

Da' nu v-o trimis ăștia de la dispensar, n-ați fost întâi la dispensar?

Nu, că atunci era Salvare, știi, și o fost un părinte aicea l-am avut din B., el și amu îi în C. preot; atunci a s-o dus, de aia pă când o fost Revoluția ce știu io ce, cu cine nu s-o înțeles și i-o făcut și o marș în Dobrogea și o stat acolo nu cinci, șase ai și api o vinit în C. și apăi părintele aicea o avut doișpe ai când o marș. Doamna aia preuteasă ne-o ne-o auzât și l-o o vinit și o văzut cu sânge pă cap, o curs sânge că ia aici o fost, să cunoaște'. Imediat o dat după Salvare la oraș și m-o tratat și am vinit din nou acasă. Era tomna pă timpu' ăsta când să cose, știi. No, ce să faci?

No acuma, no ce vrem să vă mai întreb, acuma, cum vi se pare dumneavoastră, că dumneavoastră ați trăit mult, ați trecut prin multe, ați văzut multe față de perioada copilăriei și a tinereții dumneavoastră, oamenii acuma îs mai sănătoși sau mai bolnavi decât în trecut?

Ce vreau să spun, perioada aia gre' care o fost înainte care am prinss în copilărie și ăsta încetuț, încetuț o marș tat înainte și o marș până în zi de astăzi; deci rău nu poți să zâci că-i Să zăcem că-i rău, da' înainte pă timpu' comunismului laude și minciuni o fost destule și amu sunt no, unii ieu două sute de salare și unu' ieu unu' amărât,

adică acelui amărât două sute și ăsta. Și nu pot să zâc că, dar nu-i și noroc că nu-i război și nu-i ăsta și alte ăsta, că acum să zăcem că-i rău, nu-i rău, pentru că găsești de toate. Îmbrăcăminte găsești, alimente găsești, însă nu-s, nu-i venit de bani. La unii îs mai categoria slabă api tot slabă îi. No, că care are cum am și io treispe ai plus armata, ba nu mi-o trecut doi ai de acolo de la C. nu mi-o trecut în ăsta; capăt acuma tri milioane, tri mii o tri sute. Tri sute cum îs banii noi, și muiera tri sute și șase sute de lei căpătăm într-o lună. Da' curentu' îi scump și televizoru', plătește și atâtea șpese, vin pe multe și pe multă democrația aiasta, cum să zâc pe mulți contabili, pe multă birocrație de asta pe multă, că dacă meri să-ți faci on act trebe să meri la zece care s-ar pute descurca, batâr doi-tri. Plus de asta cum zâc toate îs scumpe, munca nostă de la țară nu se cam plătește. Dau lactile io cu patru cu cinci și cu șase, cum vreau ei mi-l plătesc și el îl vinde, vinde și cu șase sute de lei o litră că dacă ai mers la o cofetărie să beu o cafeauă îți cere, îi ceri dă-mi lapte pentru cafeauă, cinci mii, adică cincizeci de bani îți cere pă lactile ăla, și el dintr-o litră de ăla face două sute de de ăsta no api nu-i, nu-i ăsta. On legumă nu poți vinde, numa' la bișnițar că trebuie să ăsta. Da' bișnițar' de ce nu-i tras la răspundere, că zăce că cetățeanu' are voie, agricultoru' să-și vândă marfa pă piață no, no cu condiții, cu carnet de producător da' bivnițaru' vinde sute și mii de tone și nu cultivă on legumă no, și apăi pă ăla îl învață hoț și pă mine, pă ăla fi învață hoț și pă mine să mă fure. Vinde și le de la mine cu șase mii de la mine și mere până în Cluj și duce două, tri kilograme, o' patru, cinci, o' zece după cum are mașină și el le vinde cu tri prețuri. No.

Zice că te poți îmbolnăvi dacă îți face farmece?

D-apăi io cum să zâc, ca preotu' nu ști nime', că aicea să spovedesc la ăsta...

Nu, da' zăce că te îmbolnăvești dacă face farmece, și te îmbolnăvește, te îmbolnăvești; ați auzit de cazuri de astea?

Am auzât, am auzât da' n-am, n-am acia, n-am auzât

cazuri să și fost. Am auzit că o fost la ceea cum să zăce, pă aicea făcătură și ăsta. O fost în satu' ăla una și doră o tat vrut tat să prăpădească și n-o putut prăpădi că s-o descoperit cine o făcut. Da' a li M. așe le zăce. O fost multă vreme bolnavă, multă vreme. No și apăi ce știu io, o fost pă la popți.

Da' mai trăiește?

Ea trăiește, el o murit, el o murit, o murit. Îi văduvă, îi văduvă; o avut, are și copii. Apoi de destea că o auzât oarecine pă, că dealuri vineri sara sau marți sara atrăgând poate o străgat și on om care o vrut să facă un ban sau să îl cheme oarecine da' s-ar pute și de ăla să șie. N-am pățit, am fost odată cu taică-meu când eram mic la uăi și acolo la pășune băgați de tomna să-i cotăm după ce o ieșit stagiul de vară. El strânge oile și, și ăsta, noi păstorem la ele și atunci a acolo era o bătrână și era o vreme într-o sară, într-o vineri sara, și o lună ca zăua se vede'. No vine aia; staulu' era aprobe de casă cu ăsta, am mâncat de cină în casă și zăce, vine bătrâna aia de afară și zăce: „Care n-ai auzât străji haidați și auzați amu”. No, am ieșit afară și era pasta apă de ceea parte la C. de la M. Ține de comuna ceea, acolo apăi aia zdera ceterași și decâtece și hori acolo pân' pădurea aia, pân' muruna aia, numa' o putut și, ha! Da' când zăce că zăc, o zis bătrânii că când le auzi și ăsta să le dai pace, să nu străji după ele, să asta niciodată. Dacă le înjuri, le inervezi bineînțeles și o albină dacă o... te mușcă.

Interviul nr. 8

Bărbat născut în 1939

Când ai fost copil dumneavoastră, ai fost bolnav vreodată?

Am fost bolnav de hepatită sau galbenarie cum îi zice, în '50, unșpe ani. Până acuma eu n-am fost bolnav.

Cum s-o întâmplat cu boala aia?

Am fost, căutam de vite, la un cetățean aici, ș-apoi îmi puneă slănină în straiță, ș-avea strepezi slănina; cum zicem noi, m-am ciurmulit așa, nici acuma nu pot să mănânc slănina, măcar acuma îi de cinșcinci și de ani de

atunci și nu pot să mănânc slănină așa bine.

Da' ce avea slănină, ce ați zis că avea?

Strepezi, așa-i zice.

Ce-i aia?

Niște viermișori pe lângă...

S-ați mâncat din aia?

Păi trebuia să mănânc, îmi puneă în straiță și toată ziua vara la vite acolo. După aceea nu am mai mâncat că am fost bolnav, am stat vreo trei săptămâni în spital și după aceea mi-am revenit, da' de atunci nu mai pot să mănânc slănină așa cum. Am fost, tot slugă am fost până la 18 ani când m-am căsătorit. Am rămas de părinți, adică de mama am rămas de cînșpe ani și tata era paralizat, vă dați seama: și de tata trebuia să am grijă. Frații s-o dus care cum o crescut, s-o dus într-o parte, într-alta, am fost șapte.

Dumneavoastră ați fost cel mai mic?

Am fost în mijloc, trei mai mici, trei mai mari, ăi mai mari s-or dus, s-apăi am rămas eu cu ăștia mai mici, ș-ăștia mai mici s-or dus pe urmă, eu am rămas aci.

Cum v-ați dat seama că era hepatită, sau cine v-o spus?

Gălbenarie.

Se manifesta cumva?

Am fost la spital și au spus că e de gălbenarie, hepatită.

Da' cine v-o dus la spital?

Taică-meo m-o dus la spital, la oraș.

Nu era dispensar aci?

Nu, atunci nu era dispensar aci, nici în comuna vecină nu era, era numa' la oraș, până în oraș meream pe jos

Și cu ce v-ați dus?

Călare pe măgar. Și când am venit înapoi am venit pe jos. Am pornit de dimineața din oraș și până pe seară am ajuns... am mai stat, douăzeci de kilometri și ceva pe scurtătură am venit, mai mult decât până unde îi șoseaua acum.

Ați stat în spital atunci?

Trei săptămâni.

Vă mai aduceți aminte cum era în spital atunci?

Am fost de vreo trei ori internat. Odată am avut risipil, așa-i zice, de m-am umflat aici la față, la nas, și odată am fost la operație la hernie, ș-am avut hernie de disc, atunci o fost mai greu, în '83.

Hernie de disc? Unde ați fost atunci?

În Cluj, la policlinica doi am fost. Am stat vreo opșpe zile, ș-apăi am mai fost pe la băi și mi-am revenit, acumă îi de douășase de ani de atunci. De lucrat, am lucrat până când am ieșit la pensie, în '69, în '99.

Da' cum vi s-o părut la spital? Deci... ați fost o dată în Cluj și în rest ați fost la oraș?

La oraș n-am fost numa' atunci a când, tot la Cluj am fost.

Și cum vi s-a părut la spital, cum au fost medicii?

Bine o fost, m-o făcut bine și, da' eu am fost pe timpul lui Ceaușescu, adică când am fost la operație, la operație am fost prin '93 cam așa ceva, după Ceaușescu, am fost la operație, atunci era mai rău.

De ce?

După ce o trecut comunismul, n-aveam nici haine cum să vă spun, trebuia să-ți duci toate, ba trebuia să-ți cumperi și medicamente dacă n-avea spitalul toate necesare.

Și pe vremea lui Ceaușescu ați pățit așa ceva, să nu aibă medicamente sau?

Nu, n-am pățit. Atunci n-am pățit, numa' ș-atunci dacă nu, tot dracu' ăla era.

De la dumneavoastră din familie a mai fost cineva bolnav, să aibă vreo boală sau să moară cineva de vreo boală?

D-apăi amu o fost, și frate-mio o murit de la șaispatru de ani. Reumatism o fost, de acolo o devenit toate bolile ăstea, din răcealade crescuți bine de mici, știți? Șapte, da' am fost mai mulți, nu-i știu pe toți, o mai și murit dintre ei, am fost vreo zece, doișpe, cam așa.

Da' de care v-aduceți dumneavoastră aminte bine,

cum o murit?

D-apăi nu-mi aduc aminte nici de unu' că n-o trăit mai mult de trei-patru luni cel mult, numai o fată o trăit vreo patru ani, la patru ani o murit. Dacă erau bolnavi, nu aveau unde mere la doctor, unde să meri? Să-l iei de aci să-l duci în Cluj? Că, când umblam la școală o întrebam învățătorul: „Știți care e capitala județului, cum îi zice?” „D-apăi, nu știu”. „Da' nu știți unde merg părinții voștri și stau două, trei zile?” „Păi la Cluj”. Apăi la Cluj, la Cluj trebuia să meri sau la oraș, la oraș, așa era pe timpuri ca și cum îi aici acum... era un spital acolo.

Părinții dumneavoastră au fost bolnavi? Mama dumneavoastră...

Mama mea a murit la patruzeci de ani

Dumnezeu s-o ierte. Păi cum?

O avut și nașteri multe și o fost și în timpul războiului, greutăți, ce să zici? N-aveai condiții cum îs acum! Pe timpul războiului nu aveai, mereai, o fost granița pe aici pe la M. ș-apăi n-aveai de unde, n-aveai nici ce mânca, numai mălai și vai de capul meu... M-am născut în bătlie în '40. '41, '42 până prin '46 până ce s-o cedat Ardealul ai fost izolat complet aici, la Cluj nu puteai merge, numai la T., aicea peste munții ăștia, ce știu pe unde meream, eram mic, nu știu, pe acolo îmi spunea tata că meream la T.

S-atunci cum, s-o îmbolnăvit... sau?

Păi amu se îmbolnăvește omul, sigur că se îmbolnăvește dacă îi și traiul rău și muncă multă și... Tata o zăcut vreo patru ani, la șaispatru o murit; i el, numai că o murit tânăr, am rămas șapte copii, rău o fost destul. La toți le-o dat Dumnezeu, toți au familie, acum io-s mai mare între ei, mai sunt două fete.

Și tatăl dumneavoastră de ce a zăcut la pat așa mult?

O paralizat la patrușopt de ani, așa o paralizie, nu așa, știți? Mai putea să facă, tot așa o mânat până când, o fost și pe la spital da' nu prea mult. O fost paralizat pe partea stângă, mâna asta nu putea, numa' ce o ținea și când mergea. Păi o făcut și războiul și toate. Când am fost

eu mic el mergea la război, când o vânt acasă eram mărișor, nici nu m-o văzut până nu fugeam pe aici. O stat vreo trei ani. Maica cu cinci copii, eu am fost al patrulea și o mai fost încă unu' după mine, al cincile... Cinci copii, și trei ani de zile îți dai seama sau mai bine, cât o stat în război.

Câți ani aveai când a murit mama dumneavoastră?

Apăi în '54 o murit: cinșpe ani.

Știți când s-o făcut aci dispensar? Vă mai aduceți aminte?

Știu, da' cum să nu. Că doar lucrat-am acolo.

V-o chemat primăria, sau?

Primăria, că atunci făceam munca voluntară. Dispensaul, cam prin '60, '62 s-o făcut (...) Era unu' doctoru' D., și-o pus niște braz' acolo fain, acuma i-o tăiat că era să pice pe dispensar. Atunci în '60, '65, în timpul ăsta s-o făcut.

Și după ce s-o făcut dispensarul cum o fost?

Păi atunci o fost mai bine că l-o făcut și meream, atunci nu era așa departe știi. Meream ori cu căruța, cu mașina nu meream că n-aveam nici noi, cu căruța meream până acolo. Cu copiii că am doi copii, fata asta și încă unu' care e ofițer, numai doi ani între ei, cu ei meream. Cu copilul am mai fost, fata nu prea o avut probleme, și el o mai răcit, odată te duci cu el aci, d-apăi atunci mai înainte, Doamne ajută! Când am fost mai mici, erai un picuț bolnav și te duceai pană în oraș, mai ales iarna, iarna nu puteai mere.

Da' vă amintiți, vă trata cumva mama dumneavoastră? Vă dădea ceva să beți sau să mâncați?

Da, ne mai trata, ne făcea aburar, punea într-un ciubăr din ăsta apă caldă, niște pietri înroșite ș-apăi stai acolo la aburul ăla. Făcea care făcea, care făcea copii mulți, nu prea baga așa mult în seamă, se duce' unul vine' celălalt.

Ziceți că dumneavoastră ați fost mai mult cu băiatul la dispensar?

Cu băiatul am fost de vreo două-trei ori aci la

dispensar. Am unul mai mic din '73, ăla-i primul. Cu ăla am fost, atunci era când lucram aici, cu ăla am fost la dispensar, o fost răcit un pic. O fost înainte, pe timpul lui Ceaușescu, erau și internați aci, sunt două camere.

Da' o fost internat?

Sigur, erau și copii mici, apăi după Revoluție s-o dus dracu' tot... o venit o doctoriță, de două ori pe săptămână să facă rețetele, doctor de familie.

Da' înainte, pe vremea lui Ceaușescu, ăștia veneau și prin sat? Doctorul, sau el stătea acolo?

Venea, veneau în vizită. Avea doi cai, om angajat, veneau mai mereu și mai ales fete, veneau pe la femei gravide.

Da' nu se mai fac așa mulți copii acum aici?

Aici cine dracu' a face dacă nu-s...? Nu, cea mai tânără familie aci, e vecinu, din '58 născut, cinșunu' de ani, are copii mari. Aci la noi, cea mai tânără familie...

Aveți pe cineva în familie, sau nepoți, copii care să fi avut vreun accident vreodată de vreun fel?

Nu, accident nu... Să aibă accident nu, da' om bolnav mai sunt, am la un nepot, îi bolnav la spital, accidente nu.

Tatăl dumneavoastră s-a recăsătorit după ce a murit mama dumneavoastră?

La opșpe ani m-am căsătorit.

Dumneavoastră, dar tatăl dumneavoastră s-a mai căsătorit?

Nu.

S-atunci cine a avut mai departe grijă de copii, numai dânsul?

Noi între noi, unul pe celălalt. Vreo cinșpe ani eu am fost, o soră era măritată aicea la D. și frate-mio era pe la ăla mai mare, ăsta al treilea era învățător aci în sat, el avea opșpe ani ș-apăi s-o căsătorit, da' s-o căsătorit aci.: - apăi eu ce-am mai avut grijă de ei; ș-apăi după aceea fata aia mai mică a dus soră-mea și astălaltă o stat aci până la șeptespe ani ș-apăi s-o căsătorit la acolo stă la...

Și soția dumneavoastră?

Soția îi de aici, a treia casă.

Dar sănătoasă? Ați avut vreodată probleme cu ea?

Îi bolnavă rău, de vreo zece ani îi bolnavă, avea treabă cu tensiunea, inima

Da' o venit așa pur și simplu sau s-o necăjit de ceva?

Nu, în '99, atunci, în '98 atunci o fost bolnavă, adică o avut un fel de paralizie și am dus-o la spital și de atunci doctorița o ține tot cu pilule de atunci, din 2 noiembrie '98.

Și e mai bine cu pilulele?

De lucrat așa, să lucre la câmp nu, dar acasă o făcut treabă așa până astă iarnă, de astă iarnă nu o mai putut face nimic. O fost de două ori internată, acum e acasă.

Unde a fost internată la Cluj sau la oraș?

La Cluj.

S-au purtat bine cu ea în spital, sau...?

S-o purtat, că o avut o doctorița, tot la ea o fost din '98.

Ce credeți, că erau mai sănătoși oamenii decât acum?

D-apăi, zice că erau mai sănătoși, dacă apuca câte unul sănătos era sănătos până murea, la treiș'cinci, patrușcinci de ani. Erau și care apucau mai sănătoși. Dacă avea un accident nu-l mai trata nimeni. Unde să meargă? Bunicu-meo o murit la treiș'opt de ani.

Da' ce o pățit?

O fost cu boii de o dus niște lemne și un bou n-o tras bine, era mai slab și n-o putut ieși cu carul. I-o dat un pumn la bou și i-o rupt trei coaste ș-apăi s-o pus el și de acoloa o scos carul da' nici el n-o mai fost de treabă: la trei, patru luni o murit.

Deci erau doi boi, unul n-o tras și s-o pus el în locul boului, i-o dat una la bou de i-o rupt trei coaste și-o ieșit cu lemnele, nu?

Pe aci am auzit de la mai mulți, d-apăi nu știu, că se îmbolnăvesc oamenii de la făcături, că sunt care fac. și calci acolo și...

Și eu ca dumneavoastră am auzit. Cumnata asta a mea care e aici, apăi, nici n-am băgat de seamă de ele, nici nu le-am de auzit am auzit, dar de pățit nu am pățit, da'

nici nu am băgat în seamă. Bunica, nu le-am luat în seamă **niciodată**, am mai auzit că o pățit una, că o pățit alta, că îi făcătură, de multe ori am pățit când m-am îmbătat, o fost făcătură.

Dacă nu puteau explica era făcătură, sau?

Da.

Da' s-o întâmplat dintr-o beție să pățească cineva ceva?

O mai picat dintre ei, apăi nici bine nu-i mere, bea azi, bea mâine și doarme în șanț. Se mai întâmpla că și eu de multe ori m-am îmbătat în viața mea, de dormit în șanț n-am dormit. De picat am mai picat, am picat, m-am sculat iară, m-am mai dus, până am ajuns.

Tot aici ați stat tot timpul?

Tot aici am stat, numai că, numai eu mai stam acolo, mai lucram de noapte sau iarna mai ales nu prea veneam amu în toată ziua. Pe timpul lui Ceaușescu nu aveam atâtea zile libere; eventual o sâmbătă pe lună, sau două, cam așa era, nu că vineri îi zi scurtă și sâmbătă liber, duminică, luni iară până mai târziu, că nici iarba nu crește lune'. Nu știu cum o fost, cum nu o fost, da' mie mai bine mi-o plăcut pe timpul lui Ceaușescu. Cu toate că nici n-am umblat în străinătate, nici acum nu mă duc, da' așa ca asta mai bine îți făceai treburile și la lucru.

Bunicile câți ani aveau când o murit?

Cam în jur la optzeci, una o avut vreo opștrei, opșpatru.

Da' o fost bolnave?

Nu o fost, dacă o fost trei, patru luni; sigur la bătrânețe îi musai să mori așa oarecum. De exemplu, cuscru, nenea la fata asta, o fost la vaci și s-o pus coala pe un mușuroi și o stat și numa' nu s-o mai sculat, o avut șapteșapte, șapteșopt de ani. Apăi tot când mori tre' să fi bolnav un pic.

Voiam să vă întreb dacă știți, mama dumneavoastră v-a născut la spital pe dvs, sau acasă?

La spital! Nu năștea la spital. Nici a mea nu a născut la spital, niciuna. Acasă.

Și venea cineva la ea, medic sau cineva acasă?

Da' știu că veneau, veneau moașe. Femei mai bătrâne și mai tinere... Una noaptea o născut și dimineața o mers cu vacile la ciurdă. Pe cuvânt, nu o știut nimeni din sat că o născut. Nu o avut nici moașă, nimic, o născut, și pentru aia o făcut unșpe, toți o fost bine și sănătoși. Apăi, se mai întâmpla cum se întâmplă și acuma, când erau ținuți așa de să aibă fătul așa mare ca să poată naște.

Și ați fost de fiecare dată când o născut sau n-ați fost acasă? Ați fost acasă când i-o născut pe copiii dvs?

Când o născut fata am fost, când o născut copilul am fost în armată, când l-o născut pe ăsta al treilea am fost la lucru, da' tot acasă o născut.

Și dvs, ați fost să chemați moașa?

Da, o venit femeii de aci.

Da' v-o lăsat să stați acolo sau v-o scos afară?

D-apăi, ca io am stat acolo! Da' după două, trei ceasuri după ce l-o născut o poruncit să... deci numa' dimineața am ajuns, cum l-o făcut joi seara, numai vineri dimineața am ajuns acasă; până noaptea ce mi-o spus că, o venit la lucru și era cu telefonul...

A, deci erați la serviciu, nu erați acasă?

Da, eram la serviciu. Când l-o făcut pe al doilea am fost în armată.

Și când l-ați văzut?

După ce îl botezase. Eram în tabără atunci, ș-apăi până am mers s-o făcut 24 martie, ș-apăi până în iunie n-am venit. Dacă n-am venit atunci, am fost în aplicații și din aplicații nu-ți dă drumul așa, nici nu am știut până prin mai, nici telegramele nu le primeam că eram în aplicație. Târziu, 24 martie, prin aprilie am aflat. Am fost din 15 martie până în iunie în tabără acolo la Ați auzit, cel mai mare poligon din țară e acolo.

Și l-ați văzut în iunie ați zis?

În iunie.

Și apoi ați plecat înapoi?

Păi da, zece zile am stat, am mai venit iară în toamnă când a împlinit anul. O fost făcută ceva de Sânziene când

am terminat școala, ne-o dat cinspe zile concediu. Până la anul, Doamne ajută.

Deci ziceți că și soția dvs, și pe toți copiii i-o făcut acasă?

Totți.

Dar la ultimul, ați zis că ultimul e în '73, nu era dispensar pe atunci?

Ba da, era dispensar, cum să nu fie? Și mai mereau, d-apăi dacă nu-i rău nu se mai. I-o venit rău, în două ceasuri-trei, o fost gata. Unde să meargă dacă nu am fost aci? Dacă n-ai căruță și mașină, degeaba. Amu, dau pe salvare, că poți comunica. D-apăi atunci dacă voiai să dai un telefon trebuia să meri în Centru. Ș-ăpai o băgat după aceea telefoanele din ăstea fixe. Amu s-o desființat ale și eu m-am înscris, apoi dup-aia o apărut ăstea de le porți în buzunar. O zis o femeie că venea copilul și vorbea la telefon și tot făcea cu o mână și zice femeia către bărbat: „Mă, copilul ăsta-i bolând. Uite, ține o mână la cap și cu una tot așa face”. Când o apărut astea, apăi când îl vedeai pe unu' ziceai că-i bolând, vorbește singur. D-apăi îs bune, da' știi ce rău îi fără ele, mi s-o terminat, apăi am fost la vecina să-i dea telefon la copil la Cluj să mi le încarc, mi-l încarcă, are cartelă.

Interviul nr. 9

Bărbat născut în 1950

Acuma noi am zis c-o să vorbim despre boli și lucruri din astea. Când ați fost copil, ați fost vreodată bolnav?

Nu, nu, nu domnu' n-am fost bolnav ca să fiu în spital. La unșpe ani mi-am rupt un pticior, da' atunci am fost în spital. Apăi rău o fost, n-o fost...

No ziceți, ce-ați făcut.

Că ne duceam unul pe celălalt în spate, știi, o joacă și io am luat pă altu' mai mare ca mine și alții s-o urcat în spate la ăla, ș-am căzut și mi-am fracturat pticioru' ia p-aci ni, toate trei ose că trei ose-s acele. S-o s-o rupt și-apăi, așa, așa pticioru', m-o dus până la dispensar și de acolo la oraș. De la oraș, acolo mi-o făcut operație, am operație. Și pă urmă am venit acasă, șapte săptămâni am stat cu

ghipsul pă pticior și pă urmă iară mi-o mai prelunjit încă patru și pă urmă mi l-o luat și șapte săptămâni iară n-am avut voie să calc pă pticior. Ș-așa că s-o dus o vară! No, de primăvara, di prin martie, cam așa o fost timpu' și până toamna n-am putut să calc.

Cum o fost la spital, la...?

Apăi no, în orice caz, n-am stat în spital două săptămâni numa'. Știți, m-o operat, era un medic, B., așa-i spune, o fost mare medic chirurg, pă timpurile alea. No, no, și cam ăsta o fost bolă, în schimb altă bolă nu am avut.

Răceli?

Nu, nu, nu, nu!

Nu, serios aicea la munte?

Nu păi, asta-i o răceală de iarnă, aia-i nimica toată dacă nu ești bolnav. N-am fost internat, n-am fost până în armată. În armată, acolo am avut o operație în armată. acolo mă.

Ce ați pățit în armată?

Am făcut hernie ș-apăi m-o operat acolo de hernie, ș-am dat paste un medic cam, cam prost așa, nu pre' o știut. Da' vina me' o fost, că io am făcut armata la pompieri. Ș-acolo, ăăă, cum să vă spun? Escaladam garduri, știi, și la un gard de trei metri escaladai pe scară și te dădeai peste el, știi, și am, și s-o... no mă rog, am făcut și-o zis cătă mine ca să mă duc la Spitalu' Militar în București. Și mi-o fost frică; și o zis comandantu', zice: „Cunosc io un medic bun aicea și te duci aici!” Da' ăla o fost cam păcătos. Amu nu pre' o fost reușite operația. No, un pic o fost cam probleme, da' pe urmă s-o rezolvat toate!

Ce probleme ați avut?

O fost probleme mai, mai grave. No, asta-i și de atunce' mulțumesc lu' Dumnezo. Ce să vă spun? Pă urma iară-am făcut hernie ș-apăi acuma numa' de tri ani m-am operat iară și-o dat drumul iară din nou.

De hernie?

De hernie, da, din cauză că, no, trebuie să muncim și să... Vina că dacă nu muncem nimic, da' încă pensie nu-i. Știți dumneavoastră cum îi no! Așa că apoi, no asta-i viața,

asta-i viața no! Nu putem noi, că dacă nu muncim o zi să cunoaște.

Când ați fost, știu eu, ați fost descântat vreodată, adică descântat, deocheat?

Nu, nu, niciodată; am știut din astea: dacă îți stingea cărbuni, da' mie niciodată! Nu, nu. Așa se spunea că pune-i, luai pticuri în gură, că-ți pune aicea pă piept, în cap, nu știu cum se făcea cruce, da' io niciodată. Am văzut, am văzut descântând așe de deocheat, da' de mie nu, niciodată. Nu, nu n-am avut.

Știți ce înseamnă deocheatul ăsta?

Da, cum să nu! Ai o durere aicea, mă rog, te le o durere așe, știi. Păi când dure' capul mai demult să vă spun, zicea că o făcut buba în cap și buba la cap, știi, și când îl dure aicea rău zicea că o făcut buba în burtă. Așa spunea. bătrânii, mai demult, mă întălejeți dumneavoastră? No, așa vorbeu bătrânii mai demult. În schimb, io nu, n-am avut probleme! Am văzut da, no.

Așa, dar de boli din astea din farmece ați auzit?

Io am auzit, da' n-am crezut și nici nu cred niciodată. Vă spun sincer. Da, păi da' io n-am crezut și nici nu. Babe din astea spuneau că aia o făcut, că, nu, nu d-estea. N-am crezut, nici n-am văzut ca să spun realitatea! Deci și-n zăua de astăzi se vorbesc despre, dară dumneavoastră știți! Da, în schimb io, nu știu, n-am crezut în de-astea, nici nu cred niciodată și nici nu le dau atenție! Vă spun așa sincer! ăsta-i adevărul, no!

Dacă stă cineva la pat multă vreme, se crede că din cauza farmecelor?

D-apăi asta să poată, da, da' nu, nu știu io, da' poate sunt oameni care cred, care cred în astfel de lucruri, io nu zic că nu... ce să vă mai spun io dumneavoastră...

Da' p-aci e cineva care să zice că ar fi bolnav de la farmece?

Nu, nu, nu, nu. Că acuma știința e mare, diagnosticul se descoperă la orice om și poate că sunt, poate anumite femei, mă rog, da' io nu, nu știu, nu știu să fie! No, Doamne, Doamne!

Da' acuma merg repede la medic dacă sunt bolnavi?

Păi bunu-nțeles, sigur că da, sigur că da.

Înainte, se duceau?

Înainte nu mergeau. Apoi tata o avut optzeci și șasă de ani când o murit. Să vă spun... și nu o fost niciun ceas la medic! spunea că o fost în Primul Război Mondial pe front și o fost luat prizonier în Rusia, și o stat acolo șasă ani. Și acolo, ce să vă spun, o dat o bolă de el, o mâncat un pepene, el așa o spus, de la un pepene; și o dat o bolă, friguri. D-apăi aia, ce să vă spun. O zis c-o stat trei săptămâni acolo în spital. Da' după ce-o venit aicea, io am trăit treizeci de ani împreună cu tata, da' n-o fost nicio, nicio zi internat în spital.

Și cum o murit?

Apăi, mă rog, pă la adânci, pe la optăci și șasă de ani, adânci bătrâneți, o făcut o paralizie, pă partea... stângă și în două săptămâni.

Dar ați zis ieri că nu se zicea paralizie, nu?

Se zicea că l-o lovit guta și-o căzut la pat. Da, ș-acuma se mai știe de boala aia, guta, din cauza reumatismului. Aia să produce din cauza reumatismului, să știți dumneavoastră! Și o avut reumatism, că o spus c-o fost pă front și cât o stat pă front acolo era zăpadă prin, cum spunea. Galiția, ce știu io, p-acolo pân' și stătea în tranșee de zăpadă. Era zăpadă de tri metri, s-acolo aveu tranșee, acolo stătea noaptea. Bunu-nțeles c-o avut reumatism, o avut, o avut! Tot de la cauza reumatismului.

Da' cum credeți, erau mai sănătoși oamenii înainte decât acum?

Bunu-nțeles, bunu-nțeles. Păi, nu știu, era, nu făcea'. Esces atâta de grăsime. Dacă tăie un porc la Crăciun, ajunge până la celălalt Crăciun. Știți dumneavoastră, făcea untura ceafa, trăiei, nu pre' cu, no. Și nu se mânca atât de gras, grăsimile, distrug organismul!

Acuma se mănâncă mai gras?

D-apăi cum să nu să mănce? Sigur că da! Acuma tai doi porci și n-ajung, că mai cumpără și de acolo de la supermarket! Da, da, da, da. De asta-i, da, dumneavoastră,

doară spune și medicii, spun că, carnea îmbătrânește, carnea îmbătrânește și omenii cel mai mult mănă. La aer liber, la ce, la grătar, la carne iese! Nu iese la cartofi pai! Ce să vă spun dumneavoastră, asta e, no!

Și-ați mai zis ceva de-o boală ieri, că-i zicea? Cum se zicea pe bătrânește? Cancer?

No, apoi boala, beteșug uscat, așa-i zicea bătrânii, beteșug uscat, asta e la plămâni sau tuberculoză, care se mai numește, asta așa-i, zice că o murit de beteșug uscat. Nu mai știe nimeni că-i cancer pulmonar, ăsta era! Numa' atâta știe, aprinderea de plămâni și așa, nu spunea de pleumonie în timpurile alea, nimeni, aprindere de plămâni și beteșig uscat, când **era de cancerul pulmonar**, asta **așe** să nume' pe timpurile ale Asta-i ce știu și tata foarte mult îmi poveste'! Că dacă vă spun că am trăit treizeci de ani împreună, el o avut optzecișiasă de ani când o murit. Și mama tat la optăcișiasă de ani o murit. Și nici maică-mea... Da' maică-mea o fost... și-o rupt on pticior, o călcat-o junincă... o marș s-o lege și o călcat-o pă un picior, aiciani, la o. Atâta o stat, da' altu' nu o fost în spital nici maică-mea defel! Nu, nu, no și tat la optzeci și șasă de ani o murit. Și tata o murit mai repede, că mama o murit în maică-mea o murit în mai și tata o murit în februarie. Asta o fost diferența între ei, dar tot la aceeași vârstă.

*Acuma, câți frați ați fost **și** surori?*

Noi, nouă. Una o murit, doi o murit de Una o murit la patru ani. I-am întrebat pă părinți d-apăi, o fost bolnavă, nu știu. Dar astălaltă știu, asta la șaptesprăzece ani care o murit, una, o soră de-a me', aia de plămâni, de **tu**, cum s-ar spune de beteșig uscat. O răcit la pământ și-o dat, mă rog de plămâni o murit, d-apăi că o avut cancer? Nu pot să spun eu! Dar îmi spunea că cu plămânii, o răcit și nu s-o tratat. Că nu mergeau la medic atunci. Aia la șepțespe ani. Șapte am trăit, dar acuma nu mai trăim șapte, că doi frați o murit amândoi, no. Un frate inima, l-o lăsat inima, o cedat; mă rog, o avut și inima și plămânii o fost afectați. Când o mers la medic i-o spus: „Omule dacă vrei să trăiești să nu mai lucrî nimic că numa' treiș'cinci la sută îți

lucrează inima! Înțelegeți dumneavostă cât îi treiș’cinci la sută? O mâncat de cină, o stat de vorbă cu soție-sa, i-o tăiat o conservă de pește la nevasă-sa acolo la masă și o zis că merge, mă rog, la toaletă și nu s-o mai întors altu’. No, deci la șeptesunu de ani. No, un frate iară am avut, ăla o fost dus, s-o dus de aicea, pân’ șeptezăci și cinci la T., acolo într-un sat aproape de T. Ș-ăla o avut probleme, o avut hernie și probabil o dat peste-un doctor, cam cum să spun, cam nu cum trebuie. I-o fi atins acolo ceva pe acolo, o murit, o murit și el.

După operație?

După operație, da, după operație. No, asta e! Și acuma mai trăim, mai am trei surori care trăiesc și io, patru.

Copiii dvs au fost vreodată bolnavi?

Nu, nu. Băieții au avut amândoi hernie, amândoi o fost operați. Și ălălalt în amândouă părțile. Din naștere-o fost și ăsta și ăla! și ăsta numa’ de-o parte și ăla de amândouă părțile; da’ l-am operat când o fost mic și n-au probleme! C-o făcut liceul sportiv și n-are probleme. Și ăsta-i tot acolo, tot la liceul sportiv îi ș-asta. Aici o fost făcut primul an. În schimb, înainte cu Dumnezeu, ce să zic?!

Aicea dispensar de când e?

Da, dispensaru’ îi făcut di prin cinzăciși. nouă, cam așe știu io să sau mă rog, sau mai târziu cu ceva, mă rog, chiar sigur nu-s. Da’ știu că nu era numa’ acolo pă vale, în sus la o casă era oarece dispensar ș-apăi s-o făcut dispensaru’ nou acolo în vale. Poate că l-ați văzut și dumneavoastră? Dar în schimb, ce să se spun? Avem doi medici de familie parcă, p-acolo și un asistent, o moșe... Dar nu, nu, internări așe, știi, să se facă, înainte mai mergeau femeile, da’ acuma nu, mergi, mă rog, când, cine are nevoie. No, știți dumneavoastră, la medicul de familie!

Dar înainte de ’89 mergea lumea aici la spital?

Merge’! Atuncea o fost și cameră de gardă, înainte de ’89! O fost cameră de gardă, știți dumneavoastră, cum trebuie să fie de serviciu, unu’ de serviciu dacă se întâmplă

noaptea ceva, vinea, dedea de la Salvare, știți de acolo că nu era telefon aici, și dădea de acolo și anunțai acolo la dispenzar, și dădei după Salvare și venea, era de gardă. Dar după '89 nu, nu se mai face.

Era mai bine din punctul ăsta de vedere, cu dispensaru', înainte de '89 decât acum cu medicul de familie? Ce credeți?

Ce să vă spun dumneavoastră? Tot ai noștri o fost și atuncea, tot ai noștri sunt și-n ziua de astăzi! Știți dumneavoastră cum o spus? zice câinele l-am împușcat, dar lanțul o rămas! V-am spus, asta e, ăsta e adevărul. Poate că și dumneavoastră știți ca și mine, poate știți mai bine. Sunteți, mă rog în privința asta mai, cult, da' în schimb asta e problema! Asta e viața, no!

Ați zis povestea asta?

Cum o fost? O fost un bătrân și tot mergea la medici. La medici când te duci nu poți merge cu buzunarul gol, știți dumneavoastră! Și o avut un nepot era medic, și i-o zis: „Auzi unchiule, nu mai merge și-ți cheltui bănuții pe la medic, haidați la mine că vă fac eu consultație și nu vă costă”. Dac-o mers i-o spus: „Auzi unchiule, știi care-i treaba, de acu-nainte să nu mai mergi ta, în sus numai tot în jos”. No, asta e viața! Râd. Obosăsc organele, inima, plămânii și asta-i tata treaba. Ce să faci? Asta-i viața aici pe meleagurile noastre. Apăi nu-i ușor, nu-i ușor! Și vedeți dumneavoastră, țaranu-i coloana vertebrală a economiei naționale, ca să vă spun, țaranu, țaranu'. Da' țaranu-i cel mai apăsător, cel mai neșăgător în seamă, cel mai neșăgător în seamă. Înțelegeți dumneavoastră? Îți dă pă un chil de lapte șasă, șapte mii de lei, știți dumneavoastră. Vă dați seama cum am ajuns! Și ce să vă spun, de unde un ban, de unde? Trebuie să muncești și să... da, da. Și asta dacă tot așa o să continue n-o să fie bine. Aduc, aduc, aduc de la turci, știți dumneavoastră, bagă în noi, de ale, câte stimulente, câte. Știți dumneavoastră? Aduc de la turci. A nost nu-i bun nici cartofu', a nost nu-i bun nici morcovu'. Aduc de la unguri morcovi, că-s mai buni, castravete, că-i mai bun ș-al românului stă și să strică! Știi cum îi poate că asta-i

economia de piață, caută tot mai ieftin, știți, dar în schimb calitatea lasă de dorit. Asta e, dar totuși aicea la noi ar trebui să pună un preț mai, mai.

Interviul nr. 10

Bărbat născut în 1936 Femeie născută în 1943

Intervențiile femeii sunt subliniate în text

Cum nu v-ați lovit?

Nu m-am lovit deloc, și numa' s-o umflat ia așeni, și m-o durut. Tomna-tomna un pic n-am dormit deloc și numa' tat cu frunze, țate muierile aieste cu frunzăle lor: frunze de cutare, frunze de cutare. Și amu tat de alea.

De aieste băbești.

Ce frunze ați pus?

De varză, de...

De flori de ălea de înfloresc în grădini.

De la un timp nu m-o mai durut și mi s-o tras umflătura. S-o tras umflătura și numa' am văzut că se vede cole galben; n-am zis nimnică numa' s-o luat pielea de acolo tat rotă, tat rotă, și de curs n-o curs absolut nimică, cât o fost umflat s-o luat pielea, se vede pă unde... Da îi vorba că mă doare.

Tat să mai lovește, să lovește, știi?

Mă tat lovesc la el și cu lanțurile când leg bivoli ori vaca, dacă pui oarecum mâna pă lanț imediat mă lovește, aci ni, apoi atâta de rău mă dore, Doamne!

V-o fi mușcat ceva.

Nu, nimnic, nimnic.

Nu-i mușcătură?

Nu, nu, că doră amu, nu-i mic să nu cela, da, cine știe, o reumatismu '.

Mă dor oasăle aieste, cu cât fac așe, mă dor la țate bine și mă dor și de 30 de ani de când tat mă dor, da' tat m-o ascultat, mânurile până amu, da' amu mă tem că, cam anevoie mulg, și-o vacă mulg și, mă dor, ce să fac dacă așe mă dor! Și la astăaltă, așe mă dor și vād și la altele. O femeie de p-aici, i s-o umflat de p-aiciani, și la două femei, la M. lu' F. i s-o făcut niște. Doamne ia pă aici pă degete, da' o fost și pă la doctor.

Aia-i de pă reumatism.

S-o umflat așa?

Da și la mine, pă mine vezi? Și io am, da' de când îs aiesteni, ia, ni.

Da, da, de la reumatism îs?

Așa o zis că de la reumatism, așa s-o făcut înainte, da' nu mă dor, așa s-o făcut. Ş-apoi m-am dus că m-o durut aicea-n spate, atâta mă dure' spatele de nu putem sta de durere și amu m-o dus fata, m-o dus la Cluj la doctor și tat nu vream să la arată palma!" „No, lasă-mă a de voie!" zâc cătă el. No păi i-am arătat: „No, gata zăce, că tre' să-ți facem injecții acolo" „Ba io nu, io nu!". Zăce doctoru' ăla: „Tre' să stai, că a veni vreme că ia așa s-or face degetele, ş-apoi degeaba îi veni la mine, că nu ți le-oi obli, că nu le mai poci obli altu'". Ş-apoi mi-o făcut de tri ori; mi-o făcut injecții așa în ele, da' și de atuncea nici nu s-o mai făcut, așa stau, da', no, mă dor. O trăbuit să mă mai duc, da' nu m-am mai dus, na.

O trăbuit să se mai ducă.

Și acuma hai c-o luăm cu începutu'. Mata când ai fost mică, ai fost bolnavă? Am fost.

Povestiți cum o fost, cum v-ați tratat.

Numa' mi-o spus mama și soră-mea de cum am fost, nu știu cam de câți ani, că eram mică, dacă eram de doi ani, știu io? Cam așa... M-am culcat sara și n-am avut nición bai, dimineța o zis, când m-am sculat, că mi s-o fost lipită ochii, nu-i mai puteam dezlipi, tat o încălzât cu apă și o dat cu apă caldă așa, și dezmoțată așa, și mi i-o dezlipit. Și apoi o început să mă doră capu', ş-apoi să-mi cure urechile, știi să mi-o curs din urechi. Ş-apoi o zis că numa' mă purtau ele, că nici de marș nu mai putem mere că mă ține; și o zis că mă purta așa, cum să zăce, pă laviță, no. O zis că plânge, zăce că poate așa oi rămâne, cu durere de cap și cine știe?

Da' nu v-o zis ce v-o făcut ca să vă treacă?

E! Că numa' cu leacuri băbești, pomată de aia face, din pânză, știi pânză cum țesem, face așa on... de ăla, așa ni face, și apoi ce știu io ce praf mai pune acolo și apoi ăla

îl aprinde **și** apoi cu ăla te face pomată, **așe** zăce.

Cu ăla face pomată, îl aprinde că ăla trage afară, da' tomnea aici să nu ardă. Am văzut **și** io la o femeie, nu ei, **și** io pus, nu știu ce zăce că pune acolo în cârpa aia **și** face sul **așe**, **și** apoi o aprinde la cap **și** zăce că aia trage din ureche, aia. *Deci o ține aprinsă în dreptul urechii.*

Tomna c-o scotea afară; aiani, o băga acolo, o face sul **și** apoi acolo ni, la celălalt cap o aprindea **și** să vezi cum simțeai cum vine fumu' ăla, cum arde, să vezi cum simțeai cum să băga pă urechi.

Nu să băga, trăge de acolo.

Să băga, ce știu ce, da' simțeai acolo. **Și** cu mușețel hierbem, stam pă abori, stam pă abori acolo cât mai mult, ala-i foarte bun. Și de atuncea în tata sara mă spăl cu apă de aia de pă mușețel, îmi pui să hiarbă și-n tata sara stau cu pticiorele.

Auzi domnule, să o fi văzută pă asta când o fost mică **așe**, nu zăcei până-i lume că asta s-a mărita, să... Doră, cât de slabă era **și** nime-n satu' aiesta nu era cum era tată-se, să aibă în timpurile alea, cum au amu oamenii. Atuncea tată-se într-un timp ave', că el ave' o meserie, de meserie face opinci, de astea **de și** el ave' **și** trăia bine. Nime nu trăie-n sat ca ei, nime! Ia aci am fost vecini, no că, da' **așe** era **ca, ca** o comedie. Și după ce s-o căsătorit cu mine **și** când ne-am căsătorit, apoi **așe** era: ia, p-aci ni, că o puteai cuprinde ia **așe** ni. Și dacă am avut copii, amu-i grasă. Dacă am avut copii, gata: am avut copii, **s-o** nici nu ne-o fost rău, niciodată.

Dacă am avut copii, după ce-am avut copiii, gata: m-am îngrășet prepre, nu-mi place.

Și tot timpul ați fost slabă?

N-am, n-am fost **așe** grasă niciodată, că **așe** eram în cum îs p-aci, **așe** eram ia p-aiceani; țâțe pă mine, umblam cu mânecă pân-aci ni, avem din ce să-mi fac **și** no, îmi cose' mama, că știa. Mi-am luat bani să mă duc la loc, da'

când mă uitam - „Apoi io nu mă duc **așe!**”, mi-am luat alta pasta „Doră or râde oamenii de mine că numa' floce ca pă câni!”

Erați prea slabă și de aia?

Mi-era rușine.

Vă luați cu mânecă lungă?

Să-mi astup mâna, să nu vadă nime; amu, am ce duce amu.

După ce ați fost atunci bolnavă, de ați avut doi ani, ați mai fost când ați fost copilă bolnavă de ceva?

Ba, io n-am fost nici de cum zâc? Zapor, de alea, cum le zăce?

Pojar.

Da, da. Nu, n-am fost, așe să hiu: nu. Amu, amu îi bai. La bătrânețe.

M-am dus și m-o operat la ochi și nu m-am cela că, dup-aceia m-o operat și la picioru' aiesta de varice. Tre' să număr de câte-s operată, că amu atâtea, atâtea am avut! Nu știu, nu cred că n-am avut 20 de ațe aicea ș-apoi amu de tata minunea: mi să umflă amu. Păi de durut nu m-o durut, numa' o ieșit ăla aci mă; o ieșit de ăla aci ni, într-o noapte, ca o nucă mi-o ieșit și mi-o albăstrit acele.

Și când să margă fata pă la 5 la serviciu, mă scol și zâc câtă le: „Tulai Doamne, nu-i bogăt că tre' să mă duc să mă opereze mâine la ochi? Ia, uite ce îi!” „No lasă, nu te năcăii!”. Ș-apoi după ce o vinit de la serviciu m-o și dus, la Clui că acolo suntem noi la doctor de familie, m-o dus acolo și i-o arătat la doctor și: „N-o, lasă că-i programată să se opereze, să se opereze, că nu-i problemă dacă stă aci în Cluj. Și de să sparje și-i aci, dă după Salvare și repede, nu ca și când ești nu știu până unde, că îi periculos, să mori dacă să sparie una de aia!”. Na. Și apoi după ce m-o operat la ochi, 2 - 3 zile m-o operat și la picior.

Da la ochi ce ați avut?

Cataractă, tre' să mă operez la aiestalalt; numa' la unu' am fost operată, la aiesta nu. Cu aiesta mai bine am văzut și când am fost la operație. Cu aiesta foarte rău vād, amu nu știu cum a fi la toamnă: nu-i voie să lucrî sasa luni, sasa luni nu-i voie să lucrî.

Dapoi că nu-i lucră, ce!

No, cum îi și amu, ni: nu lucră. Și ceia dată, când am

fost operată cică nu lucra. Ce să mă fac amu? Că văd că trebe făcută mâncare, trebe făcut foc, trebe una, trebe alta. No, de țate tră! Nu-i ca **și** cine are cine să puie mâna, că numa’

și ea îi cu bărbatu’, cum suntem **și** noi numa’ amândoi. Că s-aci io am stat două luni la Clui s-am vinit; no, mi-aduce’ **și** face’ foc **și**... îi era **și** foame. N-oi sta pă lângă casă flămândă! Era **și** lui foame: no, păi am cotat să mă duc să fac de mâncare, no.

Numa’ cu asta nu mă poci descurca, țate cele le fac io: cu vitele, cu porcii, da’ io mâncare nu-mi place să fac.

De mâncat ar mânca, da’.

De mult v-ați operat la ochi?

D-apoi îi de mult amu, cred că de nu este de vreo sasa ai – șapte **și** atuncea n-avem la aiesta. Că **și** la aiesta, tat cataractă am **și** no, atuncea o zis că **no, o** fost forte, **da’** vezi că să moștenește, că **și** maica me’ o avut **și** m-o întrebat că din părinți avut-o cineva?

Și se moștenește?

Da, să moștenește cataractu aiesta, o avut mama me, o avut **și, și** varice, că o zis, zăce „Aia-i tat moștenire”, da.

Io-s de 73 de ani **și** s-amu citesc fără ochelari, ia am avut cartea asta, na, **și** bat coasa.

Și o avut și mama dumneavoastră varice?

Da, țate le-o avut **și** le, că te întreabă când te duci: că părinții ce o avut?

Și, no, da. Că **și** amu, m-am dus cu picioarele. Nu m-am dus că să fac io analize, m-am dus că no, tătă-tăt eram, **crepate** acolo tălpile **și**, no, am stat mult **și** tat o zis fata cătă mine că să mă duc. No, tat nu m-am dus. Păi dup-aia o zis că oare nu cumva am diabet că îmi dă un fel de pilule; o zis că astăzi să nu ieu, tre’ să beu de amu, una pă săptămână **și**, **dacă** cumva am diabet atuncea.

nu-i voie să se beu pirulă de aia. No ș-apoi mi-am făcut analizăle. Mi-am făcut acolo la Clui. Apoi că nu iese bine într-o **n** fel, că nu iese bine într-altu: mai la ficat, mai iară la stomac, mai câte țate. Și apoi dup-aceie mi-o făcu iară din nou, mi-am făcut, am stat patru zile, adică patru

zile, c-am stat mai mult. O zis că să mă internez, apoi io am zis... n-am vrut să mă internez și apoi merem în tata zi la... cum dracu-i zăce? Unde-i I., acolo o fost și L. Bărbate, cum îi zăce la spitalu' ăla lângă piat'?

La Medicală III?

E-e-e, la Medicală III. No, acolo m-am dus și acolo mi-o făcut analize și mi-o băgat s-ala pă gură să vadă că, am și ceva la stomac. O zis că am gastrită, o zis că: durutu-mo la stomac? Pă mine nu m-o durut, am putut mânca orice, nici nu m-o durut, nici n-am cela, absolut nimic. Apoi „Cum așe că nu te-o durut?” „No, nu m-o durut”. Mi-o dat medicamente și-am făcut tratament.

No, la ficat iară îi cam pre gras un pic: să tău regim, sare niciun pic. D-apoi tat mă scăp; n-ar trebui nici el sare, nici io.

Da?

Nu, nici el. Apoi gândești că nu mănânc, geaba fac, gândești că nu mănânc.

D-apoi cum o zis doctorița de familie, de câte ori mă ducem la ea: „Să nu mânzi slănină, să nu mânzi...!” „Doamna doctor, nu mă năcăji atâta! Am zis cătă le, poate știți dumneavoastră ori poate nu știți de ați fost mai tânără, că v-am mai zis: când am fost copil, vrem mâncare și n-avem ce. Așe o fost lumea, din o lingură de lapte, ce-avei, că cine cumpăra atunci pulpe, ori cumpăra mie carne? Și tăiei on porc pă Crăciun și cu ăla erai până la cela Crăciun, oricum era porcu': că era mare-mare, că era... pasta vară nu. Amu tai porc și la Crăciun, tai și peste vară, cumpăr și pulpe. Vaci am două, bivolițe cu lapte am, de țâțe cele avem: și amu nu mânca! „Am mâncat și când n-am avut n-am mâncat. Io să vă arăt câte medicamente am aci și câte am, da' le ieu. Da' de mâncat mânc ce-mi place mie. Decât beătură, aia nu se leagă de mine, nu-mi trebe niciun fel de beătură.

Ni s-a vezi, felu' aiestani: două sute de mii îi astea nu le-o dat compensate.

Patru milioane cinci sute, mi-o trimis copilu' cum mi-o cumpărat medicamente, no.

Da. *Și la mână ce ați pățit?*

La mână când am fost micuț, nu erau paturi de aieste, erau paturi făcute... *și* omu' și-l face' din scânduri. Și nalte, nalte ia atâta ni de înalte, *și* mama o, cum torceu femeile mai demult, o hiert tortu' că ăla după ce-l torce... apoi *și* tort de ăla n-am mai văzut, amu nu mai face nimic. Îl torce' *și* apoi îl face' acolo băgat într-un butoi și-l hierbe' tortu', să-l facă alb; *și* mama s-o dus la niște vecine acolo, ave' acolo unde o pus butoiu' că nu ave' unde-l pune, era o căsuță acolo, o cuptorâste, așei zăce la noi, *și* mama s-o dus acolo să hiarbă tortu', să lucre acolo: face' foc *și* lua apă, leșie de-aia, *și* băga pă el cu cenușe, cu ce știu io câte pune' acolo?

Să se facă fain.

Io, ca copiii, i-am fost drag la tata, cum îs copiii dragi la părinți, numa' că n-am fost io primu', că am fost al trielea. S-o culcat tata în pat, o fost iarnă și io am zis să mă lase pă mine pă margine, el m-o ascultat. Ce știu io cum am dormit, cum m-am întors că am căzut din pat jos. Și mi s-o mutat ou' aiesta, de aice s-o mutat, o sărit de la loc; și tata m-o luat și m-o pus înapoi și am durmit iară, da' o zis că tat am mârâit și am plâns. O vinit la mama și zăce cătă le: „Ia pică copilu' din pat și nu știu că... numa' tat mârăiește, probleme...” Vine mama, cum vine repede mă le în brață să vadă că ce-i cu mine, atuncea am zbierat, no, m-o durut mâna. M-o dezbrăcat, când m-o dezbrăcat deja mâna să și umflase. Era on om aice, ăla știe trage mâna, nu mai mere' nime la doctor. Ce știu cum o trăge'... La doctor nu te duce' nime în timpurile alea. No, ce făcui: mă suiem pă laviț', umblam în casă, mă agățam cu iasta mână, de coborât nu mă puteam coborî; năcazuri ce-o mâncat și pă mama și pă, cu atâta copii! No amu m-am pus pă vatră, că așe era atunci cașale aice', era casă mare de cinci metri, naltă era, ș-apoi cuptoru' era-n casă și lângă cuptor era plectăr, nu sobă: așe îi zacem plectăr.

N-ave' ușa atunci, băgai lemne pă.

Și, cu plectăr de ăla, am deschis așe înainte, numa' o tablă pă deasupra, și acolo unde pune-i oalele și aicea pă

mijloc băgai lemnele. Aicea era pusă ca o cărămidă și dincoace una și băgai lemnul p-acole și-l pune-i pă ăla. Așe era la țațe cașale, că numa' că mi rușine să spui că așe era.

Cărămidă, pistrii erau, că așe era atunci.

Și acolo, cuptoriu de la cele parte era o vatră așe, și încă era un cui de la cuptor, un fier așei zăce', cuiu' cuptorului îi zăce', cum l-o făcut acolo cu legătură. M-am pus acele și o ieșit un mât negru din cuptor și m-am spăriet și iară am căzut de pe vatra aia, iară am căzut și iară m-am lovit la mână: atâtea năcazuri o mâncat pă mama cu mine de! Cu mâna. Ș-apoi într-o vreme m-am tămădit, m-am tămădit, s-o tămădit și mâna. Cu asta am avut noroc.

Câte luni ați stat așa în...?

O gătat armata.

Da' cu asta i-am putut păcăli pă, colo la armată. E. Ia aci, el o înțeles că m-o mușcat vaca, m-o crezut.

O zis că-l dore.

Io am zis că nu, nu poci s-o îndoi ia așeni, așe ni. Unii zăceau cătă mine: „Aice de-i face tu oarece și dacă te prind, zăce, că ai făcut oarece, te bagă la armată unde îi mai greu” zăceau. Da' unu' de mi-o fost ăla nănaș, de o fost el vânzător, o fost frate cu muierăa lui M. ăla și cu muierăa me' o fost văr și no, mi-o fost nănaș, și o zis: „M., el vinise din armată că-i cu patru ani mai mare ca mine, nu știi tu că ce-i armata, da' numa' de poți face să schimbi”. Am marș acolo când ne chema atuncea, atunce' când ne chema ne chema solăzaș, așe zăce', așe zăce' atunci, și m-am dus acolo și... m-o văzut la mână. „Ce ai la mână?” I-am spus. „D-apii nu te-ai dus la doctor?” „Nu, nu m-am dus că nu mă duce' la doctor”. „Da acu' dore-te?” „Nu mă dore, din umăr nu mă dore, numa' nu poci s-o nu poci numa' așe s-o țâu, așe ni”. Zăce „Întoarce palma” să vadă că am mușchiul ăsta aici în palmă, când lucri mult să modifică. Și întorc palma, să se uite în palmă că eram la oi la turmă, la oi eram cioban cu frate-meu, no bine. M-o dezbrăcat aci, în camera asta vo 20 în pielea goală acolo și de acolo ne chema pă ușa asta în lontru: aicea era comisă, doctorii, comisă aia și aicea m-o chemat încă cu unu' de la noi, pă

doi odată. Zăce cătă mine că să nu mă uit: „Nu te uita acolo”, tat îmi purta mana: o mână o ține’ aici și una aici și tat o purta ia așeni, și dintr-odată umbla să **mi-o și** io am strâgat că „Tulai! că mă dore!”; nu poci, ținem așe **și, am** scăpat – îmi dă drumu’ afară de acolo. Viu din ceia cameră, no, să mă îmbrac, cum eram numa’ c-o mână: cămașa, pantalonu’, cămașa, izmenele, pantalonii, luasem cămașa cum o luam pă mine, da’ tat eram atent și io la ușa asta, să nu să deschidă și, când o dată numa’ s-o deschis ușa și erau pantalonii pă mine și amu avem bai să-mi trag un ciot de lână și bocancii că era iarnă. Da’ no: „Mă, o vinit la mine, tu poți să-ți miști mâna, numa’ nu vrei” și acele între tati bine că câți o fost din comuna noastră, 20 câți o fost dezbrăcați acolo, tati erau: „Mă, da’, dacă am ieșit afară în stradă, mă M. ce-i cu tine mă? Doră n-am știut ce-ai mă”. Ei crede că chiar așei mâna, nu, n-o poci îndoi: mâna n-ave’ nimnică. C-așa-i amu ni, nu mă dure’, ș-apoi când m-o mai chemat o dată, vara, așe mă chema de toamna numa’ pă mine, p-aieștialalți cu care am fost deodată nu; m-o chemat la comisariat, de acolo m-o trimăs la o doctoră acolo în capătu’ orașului, acolo mi-o dat unde să mă duc **și, acolo** m-o pus p-un scaun așe, cu spatele încordat așe, și tat mi-o purtat mâna așe, și umbla și io: nu și nu, io așe o ținem.

Tu așe ai apucat stilu’ tău.

M-o și lovit cu pumnu’ în umăr și o zis că am tulai ce-am putut face, prostie mare! Am fost foarte năcăjiți că am făcut io treaba aia. Ș-amu, numa’ când ne mai chema toamna la verificare, no: io vizitat pă tati și mie mi-o spus atunce, după ce-o terminat cu noi, ne-o băgat doamna doctor pă toți într-o sală mare și-o ținut ședință cu noi acolo. Și zăce „Paste tine îi tras cu cruce roșie, îi tras cu primă roșie peste tine, nu mai faci armata”.

I-ai putut prosti, cât o fost de deștepti!

Da’ nu i-am prostit că era bine să mă mai deștept un pic care era prin armată, care.

Câți ani aveai atuncea?

D-apoi la douăzeci, cam așe. D-apoi și frate-meu n-o

făcut niciun ceas de armată, el o fost mai mare ca mine cu patru ai, n-o făcut.

Păi el cum o scăpat?

Pă el l-o durut mâna aiceani, o mână de n-o putea, nu, n-o putea ridica așe. Da' o trăit până la 72 de ani, n-o pute' ridica așe sus și din cauza aia...

Da'pe el de ce îl durea mâna? Pățise ceva?

Ț-oi spune de ce, de ce atâta am fost de săraci, de vara merem cu frate-meu, am fost, prima dată până am fost mai mici, am fost la ciurda de vaci sterpe am fost, la cele cu lapte am fost. După ce ne-am rădicat un pic ne-am băgat la oi, era tri turme de oi aici în sat la noi; toamna, când dam oile, ne băgam la capre, erau 170 de capre aici și apoi în fiecare zi le țâpau oamenii că nu aveu fânuri așa cum au amu, atunci țineu vite.

Că era frig, că era cald, că era zăpadă, ei mereu în tata zi.

În tata zi merem cu caprele. Primăvara când trebuiau să margă oile afară la turmă, caprele le băgam între oi atuncea, iară ne băgam amândoi la oi.

Și nici n-ave' haine să se îmbrece.

Ia așa am trăit; ș-apoi haine, haine să avem haine de de-a patului: era Țol da'. tat spune un cumnat de-a meu unde am avut o soră măritată, tat spune: „De ce nu vă faceți bonde pă voi?” Zăce cătă noi că era soră-me măritată acolo, ei ave' d-aceie, bondă. Zăce: „Cu bonda, zăce, te pui pă neauă și dormi în le”. Eram uzi tătă-tăt de ploie, nu era on nailon în timpurile alea, nu era o pelerină, nu era cizme de gumă, de-este de cauciuc, opinci cu curele, ș-apoi în coste, să întoarce pă picior ți s-a rupeu curelele! apoi cu oile... primăvara-s prăpădite, nu stau la muls, fug, alta-i tânără, mioară, o fost la prima fătare... Ș-apoi înjura și frate-meu, era mai bătrân ca mine cu patru ai, într-atâta înjura... ș-apoi ploua, turna încet „Mă, taci mă, nu zăce așe! zacem cătă el, mă, taci mă, nu înjura!”. Zăce că „Ce-i?” Ia așe să uita în sus: „Dom'le, trăsnește-mă ia aci!”

Atâta le-o marș de bine!

De năcaz, de greutate, niște greutate de Ț-apoi mă căsătorii cu asta. Când mă băgai la oi c-o fost nopte de n-am dormit, ca și cum nu pot dormi aci, Ț-am fost cu cioreci de lână pă mine și cu șubă da' o fost ude, de afară. Și-o dat un vânt rece și dacă n-ai bondă făcută la ciobanta, de aceea au și ciobanii bondă pă ei, de aceea așe o fac. Când m-am căsătorit am dat on Țol de ăla la făcut de piei și l-am pus în colibă pă jos și pasta el punem câte un lepedeu cearșaf și pă mine am pus bonda. Să fi fostă ce frig a hi și cât de ud era, după ce mă băgam acolo la un pic de timp așe te încălzei de și normal că tata n-o putut face de alea că tata o fost tat beteag și operat și l-o durut stomacu' și numa' tat mere' în Cluj la doctori și vine' și n-ave rând să facă că aia costa, trăbuie drese pieile, trebuie duse la om să le facă. S - amu când nu-i tomna când dau oile, când strânjem bani, mere tata la târg și cumpăra doi viței și când erau mai mărișori un pic, junci, îi vindea și cumpăra pământ că n-avem pământ; Ț-amu crește pădure pă el, pă tat îi nu l-a mai folosî nime în veac!

Dar ce boală avea tatăl dumneavoastră?

Tata o avut, cum nu mai ave' pă nime, că am fost cinci care, șapte copii o avut, numa' doi care i-o făcut mama primu' o fost gemeni și-o murit amândoi. Nici nu mere' la doctor că poate nu mure. No, Ț-apoi după aceea o mai fost cinci; să înțelegi: mama și-o măritat fata asta care o fost măritată mai mare ca mine cu vreo tri ani, o măritat și după ce-o măritat-o și iară o fost gravidă. Și fată-sa era gravidă și mama era gravidă. No, Ț-apoi pă tata l-o durut stomacu', o zis că numa' pătime'. Ț-apoi, tat o marș că-i ulcer, că-i ulcer și n-o scăpat de el până când n-o fost dus acolo, unde mere' mai demult oamenii, acolo la Cojocna, s-o dus la holde; și unu' da cu cosa, unu' lua mănunchii și unu' lega. El lega și atâta l-o durut de rău până când o perforat, atunci o și căzut pă holdă, așe. No, zăs-a cele cu care a fost, că ei o fost cumnați „No, du-te, șogore, că așe zăce, du-te în sat”. S-o pornit să margă în sat, îl întâlneau oamenii că hotaru' îi departe unde-i mare satu' și comuna, nu-i numa' cum îi aci la noi, că meri până coleni, pân' la

pământ; și veneau oamenii cu căruțe, nu era mașini „Bade, ce-i cu dumneata?” „Păi îs bolnav și...” „Hai în căruță!” o zis cătă el. El s-o urcat în căruță și când o pornit căruța gata o fost, o strâgat: „Tulai!” o fost musai să-l lase jos, că nu pute’ sta dacă. Și-o vinit de acolo vreo 4 – 5 km până-n sat și-ntr-o noapte numa’ așe o stat proptit de-on părete și pă fân așe, nu s-o putut să se culce. Și dimineața s-o dus oamini de la noi ce-o fost p-acolo, o fost mai mulți la holde, s-o dus la un șoferi, o lăptărie de asta să-l ducă-n Cluj și-o zis că ce să-i deie să-l ducă? Nu era mașini, mașini mici, numa’ te iei și te duci o dată. Și n-o vrut să-i mai ieie nici pă unu’ decât pă el și, l-o adus în Cluj, l-o lăsat în mijlocul Clujului. Gata o fost, să se tragă cătă-on spital și o zis că trăbuia să margă, amu cunoaște’ el Cluju’ c-o fost de sute de ori, trăbuie’ să margă și pă unde trebuie’ să treacă să margă la spital o zis că era un concurs de motociclism p-o stradă și era miliție și pă nime’ nu lăsa să frecă. Ș-apoi o marș până pă ta, capăt, rotă s-o dus și când s-o dus l-o și băgat acolo, s-o băgat la un spital. Cum s-o băgat, cum s-o adunat doctorii ca la minune și l-o și cătat la cum zăce, la raze, și, o zis că „No, îi perforat stomacu’, gata: aiesta pă masa de operație!” Și noi de acasă nimnic, nime de la noi. Și o venit o femeie de acolo de la holde și-o spus. S-o tat dus frate-meu, l-o găsat.

Și-o scăpat.

Da. Da, o scăpat. O vinit acasă și dup-aceea o mai avut fata aia mai mică. No, așe o fost. Ș-apoi lucră copile! Și io și frate-meu! Așa am chinuit până m-am căsătorit și io cu muierea asta, cu asta, cum să zăc. Și noi am avut, am tat cumpărat pământ, da’ tat am fost mulți, da’ ea: i-o dat socru’ două juninci de bivol de le-am putut pune în jug și-o vacă de asta albă și porc și oi și pământ, de tri-patru ori cât am avut io, io dat. Ș-apoi așa am trăit și am tat cumpărat apoi pământ, am făcut niște ca și colo din jos, le-am demolat, am făcut aici ș-amu nu mai are bai nime nici de pământ nici de nimica. Ș-amu tre’ să mă gândesc să țăp acoperișu’ aiesta, să pui altu’ că ploie, că nu, nu-i de treabă țigla asta. No, așe o fost. Am tras cu frate-meu de

numa! Încă io nici nu rău tare după ce m-am căsătorit, da' frate-meu de la un timp să băga el singur la o turmă de oi, cu femeia, cu femeia: când mere', când nu mere'; mere' să-i ajute la muls, atâta. Da' el le grijă, singur. Atâtea l-o mâncat și pă ăla! Poi am mai avut tri' surori și frate-meu și am muncit cu frate-meu... Ele, fetele, nu le-o fost greu ca nouă.

No și pân' la urmă s-o operat, s-o tămădit, o vinit acasă. Apoi o fost noroc că știe' el face mâncare, că el ne face' și nouă mâncare, da' lui tat aparte, tat aparte și nu era voie să mănânce pită de cum era atuncea: pâine de secară ori de mălai. Zăce doctoru': „Să nu mânce numa' pâine de grâu”. No, îi face' lui mama pâine aparte, no, că cumpăra și grâu, cumpăra și o țără pune'. Da' face el de mâncare; amu el sta în casă iarna și, face' mâncare, face' cum zăce doctoru'. E, da' amu, după aceea iară, la 5 ani iară o fost operat de încurcătură de mațe, ș-o trăit până la 76 de ani, tata, no.

Și când a avut ulcer cam câți ani avea?

D-apoi amu io nu eram pă lume atunci când l-o avut, da' o zis că numa' doi copii ave', patru, da' doi murise când i-o născut și-l mai ave' pă frate-meu, o fost mai bătrân cu patru, soră-mea cu tri, mai bătrâni ca mine. Și apoi io am fost după soru-mea la tri ai și după mine iară am avut o soră la cinci ai. Ș-apoi dup-aceea s-o măritat fata aia mai mare și dup-aceea iară o mai avut una la 11 ai după, o avut altă fată. Mama, te miră că n-o nebunit de năcaz, că s-o văzut ie cu fată măritată și ea iară îi gravidă! No, ș-acu' după acele o zis că nu i-i năcaz că o au, că ne-o fost tare dragă fata și vine la noi colo vara așe, după ce o crescut un pic mai mărișoară, numa' o vedem că vine la noi până unde eram cu oile or stauru', vine că îi era dor de noi la fată ș-apoi ne era dragă că o mâncat cu frate-meu și tat o săruta așe mă, ne era dragă ș-o crescut, s-o măritat.

Deci când o fost bolnav tatăl dumneavoastră prima dată de ulcer dumneavoastră nu erați născut?

Nu, d-apoi, el și, ce știu io? O zis că nu știu ce ulcer are el, și el o auzât vorbind doctorii că dintr-iesta el a ave,

dintr-aiesta vine racu', atunci nu-i zăce' cancer ca amu, zăce' din ulceru' aiesta devine racu' și el tat de aia să teme'. O trăit până la 76 de ai.

Când ați fost mic, erau păduchi?

Oi, ioi!

Apoi tat n-o fost de aceia.

Ba tat!

N-o fost de aceia părinți să aibă; pureci, pureci era, da' păduchi nu, că umblam pă la școlă și tat opăre' hainele. Numa' când am umblat la școală, n-am umblat aici, noi am fost duși, tata după război o marș colonist la Bistrița și io acolo am umblat la școală; am fost de nouă ai când am marș. Și-aci am umblat un pic la școlă, apoi ne-am dus acolo și acolo am umblat la școlă. Și apoi când o fost o dată, cum vii din Bistrița, acele într-o **n** sat lângă Bistrița, o vinit doctoru' la noi și ne cota pă haine. Da' să înțelegi, io amu mă gândesc, era on om acele, ș-amu îi știu numele și ave' doi copii, și, ne face' directoru' școlii să punem mâna așe pă bancă în tata dimineța și să vadă cum îs spălat pă mânuri, cum îs tăietate unghiile și o batistă să ai faină și-o pune-i pă bancă și cu mâmurile pă așe... vine de te căuta. Batistă ca copiii aceia și cămăși pă ei ca la aceia, la nime! Și de câte ori vene' doctoru' din Bistrița, pă cele întotdeauna afla păduchi, doră tapa hainele de pe hurloi și cota. Aia o fost după război și, **ca** copiii ceia mai curate haine nu vedei, tătdeauna afla, da' n-am pătat să găscă păduchi pă mine, niciodată.

Ăăă, la noi și dacă nu avem noi și erai spălată, dacă umblai cu alți copii.

Ș-apoi o vinit o dată, doctoru' acolo.

Da, tomna a me, fata aia mai mare, o vinit o fată aci, s-o jucat, ce ști-o și ce-o făcut? Și s-o prins, e, păduchii. Încolo numa' o văd că să scarpină în cap, da'

ce? Cot, numa' văd pă ia! Ioi. credem c-amu și bolunzăsc de năcăjită!

Și cum ați scăpat de ăia?

D-apoi, **era** prafuri de-ale și fotoghin, petrol, petrol și punem petrol de-ăla, punem cârpă-n cap și.

Gata, o scăpat.

Acolo la noi, o vinit doctoru' din Bistrița și ne-o cătat pă haine, tătă-tăt, ș-on țâgan ave' haină, o cămașă re', re' de tat, de asta de pânză, ș-o răs copiii de țâgan că „Nu râdeți, o zis doctoru', că-i curată și n-am găsat păduchi pă ea” și după ce ne-o cătat pă tat bine, o fost o pompă cum avem noi pompă de asta de stropit cartofii cu așe, un fel de tub de ăla și l-o țânut așe în spate și la tati bine ne-o băgat și p-aicea pă la izmene, și pompa o făcut on aer de ăla, acolo-n clasă, de apoi n-ai mai văzut păduchi, nici pureci.

Da' la oi nu faceți păduchi, că acolo nu era...?

Căpuși.

Căpușele, acelea-s pă oi.

Caprele, făceau și ele păduchi.

E caprele, da, da. Oile numa' căpușe, da' caprele fac păduchi și ele, dacă trăiesc înăuntru păduchii le omorî pă capre. Da' nu, nu prea am făcut; frate-meu, el ave' des, ave' în cap, da' nu de aiestea de haină nu, doră ne schimba mama hainele, ni le tat schimba, nu le lăsa să se murdărească.

Da' și cum o făcut atuncea, cum o scăpat, c-ați zis că a avut de cap?

Dom'le bate-i cum! Se pune' on ziar, o hârtie pă masă și apoi luai pieptenu', ș-apoi tat dai cu piaptănu' ăla, tat dai, tat dai. Azi tat dai, mâine dai și dispăre' dacă te tat spălai pă cap și te dai cu piaptănu' dispăre, no. Și ne tundem de tot câteodată, ne tundem ș-apoi, no.

Și cu căpușele cum era, de la oi?

A, p-aia, dacă se pune căpușă de oaie, aia nu stă pă om.

Și bivoliu au păduchi și nu-i bine să stai aprobe cu capu', da' nu stăm, numa'

simțâști, simțâști că ceta așe... da' nu, nu stau pă om.

Îl simț repede, ăla de bivol.

No, ala-i mare.

Ș-amu am văzut pă bivoliță când o băut apă, acele îs mai mari nu ca și când erau păduchii aieștia; atâta-i de aspru ăla de bivol, așe umblă. Și pă porci este păduchi, da'

pă oameni amu nu mai este. Din cauza necurățanei erau păduchii, altfel de ce?

Da' la oraș, și amu sunt bărbate, la oraș și amu sunt de au păduchi.

Da' pă dracu'!

No lasă-mă! Când am fost io, n-am auzât vorovind? Da, o zis că l-o căpătat pă unu' în școlă, încă de domn așe, că încă nu-i de hie-cine, nu-i de tâgan o' de cela, cela o căpătat.

Ce am am auzât io că mai erau p-atuncea, ploșnițe?

Alea erau rele, alea atâta trăgeu la care aveu copii mici!

Io! ce-i mușca, vaai, așei pișca noaptea!

Da atâta de iuți era alea, când aprindei lumina așe fugeau alea de repede. Și pă ăla pat, pă acolo unde era numa' on pic de crepătură, p-acolo, să băga p-acolo ș-apoi când stingei lumina să trăgeau la copii; apoi atâta îi mușca de rău, tata noaptea nu durne. Ala, cum îi zăce? Când o fost șantieru' aicea jos în vale, de acolo o tat marș cu de vândut știi că noi n-am avut, am tat marș cu de vândut.

Și cum le...?

Cu o pană de găină, mi-o dat cineva Verde de Paris, așei zăce, nu știu cum îi zăce amu. De atuncea nici purec, nici de aia, nici nimnică pă fața de lumea asta n-ai văzut într-a noste casă!

Ai dat cu din ăla.

Da' o zi și-o noapte n-am dormit acasă, n-o fost voie să durnim. O dat, că ei o dat, bătrânii: mama, soacră-me ea o dat prin casă, s-o legat la gură și apoi ea o dormit la fată-sa și noi am dormit aici la părinți. N-o fost voie să apoi n-am mai avut treabă, leac de pierire. Mai era un fel, cum le zăce? Alea erau mai lungi, asteani, erau mai micuțe.

Alea erau mari.

Da' ale era la așe de lungi. Când aprindei lumina, numa' vedei colo pă, că nu era tavan, scândură, grinzi.

Alea nu mușcau. Numa' știți cum am scăpat de alea? Ne-am dus de acasă iarna când o fost mai mare geru, și am lăsat ușa zăua deschisă și o fost ger mare-mare și numa'

așe ne-am scăpat de ale.

Că nu știem de Verde de ăsta de Paris.

Că alea să bagă pân'... dacă lăsaî pâinea pă masă se pune pă ea, în oala cu mâncare dacă nu o acoperei bine și umbla pân' casă așe, nu mușca deloc.

Alea nu, n-ave treabă să muște copiii.

Erau un fel de gândaci.

Îs așe mai lungi, roșietice, așe roșietice; amu nu, nu mai sunt.

Și le-ați înghețat.

Nu mai avem treabă. Că ei nu o avut, numa' noi am fost două familii în două casă: într-una eram noi și într-una era on văr de-al mamei. Ș-apoi, no, n-am avut cale încotro că n-am scăpat de ele până am, era cum îi aia cum s-ar zăce la cuptori, era făcut acolo de lemn vatra aia apoi pă unde era, adăugam lemnul așe, unu' peste celălalt, l-o pus acolo, era crăpături de ale, să băga pân' ele, nu le puteai scote de acolo.

O înghețat ele.

Mama dumneavoastră a fost bolnavă de ceva?

Mama? D-apăi o fost dară că ea n-o murit de sănătoasă, ea o fost bolnavă de o avut tensiune, o avut, mai la urmă c-on picior și ea, ce i-o dat doctorii: că să margă acolo la Mangalia, acolo la frate-meu. Frate-meu l-o durut un picior și el s-o dus de aici c-o văzut că tat greu i-i, s-o dus, s-o dus la Bănat, și acolo și-o cumpărat casă acolo. Și l-o pris a-l dure' on picior și s-o umflat picioru' și o marș la doctor cu el și unu-l trimite încoace, unu-l trimite încolo, unu-l trimite încoace, unu-ncolo. Îl dure' tat mai rău picioru'. Ce-o făcut? S-o întâlnit c-o doamnă pă cursă sau ce știu? Și odata-i făcu o hârtie doamna aia și-l trimasă... că să-l mai taie, că ia, coleg de drum ori ce știu ce o zis ea, și te rog frumos să-l ajuți. La on frate al ei îmi pare c-o zis. Și o marș la el și ăla zăce „Cu asta durere tu nu schepi numa' dacă meri acolo, la Mangalia, acolo la băi”. Și i-o făcut doctoru' hârtie. Dup-aceea s-o dus acolo; dacă s-o dus acolo, oamenii cum vorovesc, ia așe ni: că io am așe, ba io am așe, că și io am. O zis că ia, cât bai am, o zis frate-

meu cătă unu' care era bolnav acolo, și no, ave' situație acasă de ceva timp da' nu i-o spus la doctorița. Doctorița: „Măi V., să-mi dai niște bani împrumut” Frate-meu o vinit acasă și cu bărbatu' la doctorița și i-o dat banii și s-o dus. Și ce l-o pupat doctorița! Și l-o făcut bine, l-o făcut bine. I-o mai trimăs din bani, o zis că să margă în tat anu', să mai margă. N-o mai marș că l-o făcut bine, că s-o ocupat de el.

Ș-apoi mama dumneavoastră a mers și ea?

Ș-apoi și pă ea o durut picioru'. O fi zis că doctoru' „Că mai ales dacă aveți cunoștință acolo...” „Că am”. Biata mamă n-o putut sta acolo, n-o putut sta în clima aia nu, o fost să moră acolo: o apucat-o de-o curs sângele tat pă nas și gata o fost, o zis că nu mai îi pentru ea acolo. Pentru picior era bine, da' nu era pentru organismu' ei. Și o fost soră-mea la școală, ce știu unde? La Buzău, aia mai mică, și o adus de acolo și apoi o tat tras așe cu picioru', cu tensiunea, cu o avut și ea și varice. O, atâta era de rău!

O tat tras așe. Apoi o murit, o murit la 67 de ani, o murit mama.

Cum îs io amu.

Da' o fost bolnavă pe pat când o murit sau...?

Numa' o săptămână numa' nu s-o sculat, o săptămână; da' de mâncat o mâncat, veneam și-i dăm io. Tată-se o fost mai rău.

Da, ne-o povestit. Când o murit vreți să spuneți?

Atuncea, înainte. O lună de zile și-o pierdut mintea.

Apoi el deja nu mai era normal, nu mai. Da aia, mama, o fost tat normală până, era conștientă, da' cu tata de la un timp nu te-ai mai putut înțelege, nimic. Apoi cu a ei părinți am avut noroc într-o privință.

N-o cătat de ei.

Că sara, ia cu pălincă, ia aci ni (...) să mă duc în casă să beu pălincă și era beut, nu tare o fost, și dimineța când vine o vecină de aicea, ni, să merem iute că more. Până am vinit era paralizat, pă la 11 o murit. Să căpătăm căruță, să căpătăm, să merem cu el: o murit acole-n pat, gata o fost. Socra iară o ieșit de aicea afară să stea la sore și numa' s-o tras într-o parte.

O fost internată ea la oraș și i-o spus, că să nu iasă, mai ales când îi sore așe, și sore și înnorat, c-atuncea îi cel mai periculos c-o avut tensiune, să nu iasă.

Și noi am fost duși în pădure, el o fost la lucru și o fost numa' fata aia mai mare aci și o spălat, o periet și s-o culcat în camera aia mică, i-o dat medicamente și o văzut c-o mâncat și o lăsat durmind și ea s-o dus aci la vecini să întoarcă niște fân și când o vinit numa' era așeni, o' pă să spate. Apoi numa' o strâgat și o vinit vecinii și i-o ajutat și o băgat-o în casă și o fost gata. O vinit fata după mine acolo unde am fost după lemne: „Haida că o murit mamă-ta”. N-am putut nici plânge, nici zăce absolut nimică, ca și când îți leagă Dumnezeu graiu', no.

Ș-apoi cela, pă la patru s-o trezât și o zis că-l doare capu' și că să mă duc pentru mine și s-o dus și n-o apucat să se bage în veceu, o picat acele înaintea lăiți. O stat mama ce-o stat și o văzut că nu mai vine: „Da ce-i baiu?” Și s-o dus acele și numa' o strâgat, ea o plâns acolo, o zbierat și apoi o auzât alți vecini și apoi o vinit la ea și o ajutat să-l tragă în casă și dup-aceea o vinit la noi, o vinit și ne-o spus că „Haida că ia, more tată-to”. No, n-am, n-am avut treabă cu ei.

Să grijim de ei pă pat n-am avut.

Tata nu știu ce presântări o avut, nu știu, tat așe zăce': „De mine nime n-a cota, lasă că-ți vedea voi: de mine nime n-a cota că io așe oi muri și de mine n-a cota nime”. Și apoi așe o și fost, no. (...)

Da' de ce-i doare? Că nicio greutate n-o avut copiii mei, nici unu', nicio greutate: așe i-am grijit și i-am purtat la școlă și n-o fost păstori, n-o fost nici la oile noastre, la vacile noastre, n-o fost nici on ceas, no.

Nu te poți căi de cela, că-s tineri, amu lasă-mă în nevoie, că doră nu te poți căi de ceia tineri, apoi că unu' are bai, că unu' are altă.

Nu-mi place de ele, de fete mai ales, pân' ce s-o îngrășet așe grozav, amândouă. Și asta care-i mai mică de-i după, ce-i milițian, șef de post aici la M., apoi atâta-i de grasă. D-apoi cealaltă mai mare, s-aia Doamne-feri! Io îs

gras amu, da' io când am fost de vârsta lor n-am fost așe, putem io umbla pă coastele aieste de tri ori pă zi până-n vale, p-aici pân' coste după oi: la amiază muls, iară înapoi; sara iară ieseai. N-am fost gras, io amu m-am îngrășet, de un pic de vreme.

Pe aicea, io am auzât că sunt oameni care știu face lucruri și te poți îmbolnăvi sau poți să mori.

Io de alea nu cred.

Noi nu credem în asta.

Bine, da' știu că nu credeți, da' sunt? Ați auzit? Cineva care să fi fost bolnav, că i s-o făcut de altcineva ceva. Să zică că o fost bolnav că i-o făcut...?

La aceia nu li-i bun capu'.

Sau că îi blastă mă popa, că afurisenie la popa și... dacă o furat?

E, no, de alea mai vorovăsc ei.

Io în de alea nu cred, io și amu, tat vorovăsc, ăla nu-i căsătorit, o avut familie în capătul satului, acolo unde am avut noi casă, dindărăt. Și are doi feciori, tată-se o murit, s-o răsturnat o mașină, și ei îs cu mă-sa. Ăla mai mic îi deodată cu a mieu, și a mieu are, și a mieu s-o căsătorit amu' bătrân și are fată de unspe-doispe ai, și el nu-i aici; și ăla mai mare, ăla-i de cincizeci de ai trecut. Ăla tot zăce că i-o făcut farmece, de acolo, o femeie, zăce că aia i-o făcut, i-o fi făcut Dumnezeu, o'.

Da' ce i-o făcut?

Că o zis că ea o avut fată și că lui i-o luat fata. Doară că fata nici n-o avut bai de el, că fata, că fata o fost deodată cu a noastre.

Fata n-o vrut să stea.

Să ascundea, nici la joc nu vre' să meargă să se joace, niciuna: nici a noastre, nici acele nu vre' să joace cu el. Nu că să aibă bai... nu i-o făcut nime', numai amu' are bolunziile lui în cap!

Îi altceva...

Cică umblă gadina... umblă gadina pân' el. Da. De făcături.

De aia, că nu s-o căsătorit decât târziu?

Da' nici nu s-o căsătorit! Nu, nu.

Niciunul.

Nu, niciunul.

Da' o zis o dată mă-sa către mine că „Io nu mă tem! Că io m-oi duce cu ei unde-oi vre io”. Că amu ei era foarte înstăriți.

Amu, no, ei era mai.

Era mai, ave' loc mult, ave' vacă. (...) nu serviciu. Să se fi făcut batăr un șofer, un șofer să se fi făcut și lucra pă un autobuz, ori pă o mașină, ori, și ei îs așa, acasă. Amu are tractor, are.

Da ălalalt nu, ălalalt nu.

Celălalt nu, nici serviciu, nici nimică. Ei o gândit că dacă ei îs gazde. Și pă Crăciun, pă Paști, când să pregătiește un pic omu'. să facă un cozonac, să facă, ei atâta știu să facă niște plăcinte, cum faci așa, într-o sară.

Gogonele de alea, știi, mici.

Și ei numai așe, numai râdea de ești alalți care face cozonaci și face prăjituri, că ei îs gazdie și îs.

Câți copii aveți?

Tri. Două fete și un băiat. Maică-sa la fata asta ce o fost amu cu noi, și băiatu' și apoi fata ce-i în M. amu. El îi șief die post în M.

Și unde i-ați născut?

Acasă!

Și cine o fost cu dumneavoastră când i-ați născut?

Poi, maica.

Maică-sa.

Mama soacră cum ar veni, nu?

Da, că mama nu o avut răbdare, nici să stea pă lângă casă, să o știu.

Ferească-te Dumnezo! Nu. Mai ales că, m-o apucat die marți, și până miercuri după-amiazăzi numa' am născut pă aia mai mare. Apoi, nici nu, i-am spus.

„Du-te și spune-i să meargă de aci, că io, până nu, io așe mor!” „O zis fata cătă mine că să te duci” „Nu mă duc nicări, nu mă duc nicări!”. Și apoi, o nănașa și mă-sa.

Și cine o moșit-o pe fată? Cine o moșit-o?

Doară o femeie! Numa' o marș și o chemat și o moșit, și.

De abia o așteptat! Că plăteai!

Plăteai, îi da de mâncare când venia, îi da palincă... erau de astea, mai sărace, mai...

Și după ce o moșea, mai venia vreo câteva zile, de ea o scâlda, o spăla, să nu să scoale.

Da, da, venia, vreo tri-patru zile venia, ca să nu...

Ie, dă-i plăteai, plăteai oarece, îi dai...

Ați stat în pat trei-patru zile. Nu v-ați ridicat...?

Ie, da' cine o stat în? N-am lucrat io nimica, da' io și în zăua când am născut m-am sculat! Da.

Unde ați născut? În pat sau lângă pat ați născut?

În pat.

În pat ați născut?

Da.

Că am auzit că era mai ușor să naști în genunchi.

Amu așa zăcea oarecine... da' io tat în pat i-am născut pă tati.

Da? Pe toți i-ați născut în pat? La al treilea, la băiat, cine o fost? Cine v-o moșit?

Alta, nu moașa care mi-o moșit fata.

Aia nu o fost acasă, nu știu ce o fost cu aia.

Aia nu o fost acasă, care mi-o moșit fata. Apoi, m-am dus de aci, într-o marți sara, de la a noști. și făcuse zeamă die fasole și o zis că nu mănânc? Mie îmi plăcea bine zama de fasole. Și nu știu cum mă sâmteam așe... Nu, am zis că nu mănânc. Și când m-am dus, mărgând, era sară... ale tânieam încă așe de braț și zâc cătă el: „No, io în noaptea asta nasc!”. „De unde știi tu?” „Las' că vezi tu”. No, m-am dus acasă, mi-am cotate... că cine? N-avei nici chiloți, n-avei...

din niște haine mai rele apoi te dai și făceai poate, cum zacem noi... și apoi de alea, să le iei, no, și apoi, pă coleni, să îmi pot face un lipideu mai rău, să pui sub tine și tat... să vezi tu chiloți, or să vezi tu voal, să vezi tu... că și dup-aia numa' maică-sa, când am făcut pruncu'. că m-o apucat de pă la unu', cam așe... am adurmit sara și apoi

numa' m-am trezit și apoi iar am adormit. Și pă când cânta cocoși, pă când o cântat de ziuă, atuncea am făcut pă prunc. Și apoi astălaltă iar o fost la nașă! Că maică-sa o fost dusă la dispensar, nu știu după ce tre' să meargă și s-o dus la dispensar. Poi io am crezut că vine după-amiazăzi...

și apoi o vinit nănașa. Nănașa, ea o fost lângă mânia. Apoi, după ce o am făcut, o făcut păpușă nănașa.

Ea i-o tăiat cordonu'?

Ea, că no, nu era nime' pă acele. Apoi le o luat acela și o făcut păpușă și...

Că așa zăce', că dacă fac fată, acolo unde am stat, în capătul satului, mai încolo era un răzor... dacă fac fată, când nu oi și io în casă o lua și o zvârli pasta răzor că lui îi trăbe frăție, nu-i trăbă soră. No, după ce o făcut păpușă și... „No, hai în casă, hai la nănașa, hai să vezi! Hai să vezi ce frățior ai!”. No, o vinit în casă „A, io zâc, că nu-i frate, că-i surioară!” „Amu, nu-i bai, pântru aia, că-i faină; uită-te cât îi de faină!” Atâta era de albă și de roșie în obraz, faină și albă la obraz...

atâta era de faină la obraz. Apoi, cele mai mare nu cota de le, numa' el! El cota!

Mă ducem la lucru... dacă să scula, o lua de acele, îi da de mâncare, o punea în scaun, că era scaun de ăla de umblat, nu cum au amu domnii aieștia. Și apoi n-ave rochie pă le și venia și mă striga: „Măicuță, hai acasă, că-i trăde mâncare și numa' tat plânge și – să iertați – stă cu curu' acolo și vini un câine și o lins-o pă picioare, și pă cur, tă-tă-tăt” Un cățal, o vinit cățalu' și l-o lăsat în casă și tă-tă-tăt o... da' fata tat plângea „Hai măicuță acasă!” Apoi am vinit acasă, i-am dat tata, am mâncat și apoi m-am dus iară înapoi. Atâta o cotat de le și atâta îi era de dragă! Da' ceielaltă mai mare, ea tat merea cu copiii pă la broaște, p-acole, pă la tău, nici habar n-ai... nici nu te puteai lăsa în baza ei. Degeaba o fost mai mare și apoi între ei numa'. Între aia mai mare și între prunc o fost.

Tri ai...

Tri ai. Și între prunc și între asta o fost sasa ai. No... cu sașa ai, atâta o fost mai mare ca și... Da' el, el cota,

no... De multe ori tat am zis: „Și-apoi, știi ce-ai zis, dragu' măicuți? Ai zis că i zvârli pasta răzor!” „No, măicuță, că și știu io!” zăce.

Da fata, prima fată, avea grijă de băiat?

O avut cine, că am avut bătrânii acele.

Nu ea o cotat, da de multe ori să scula noaptea, și nici nu știe nime nimică și o schimba.

Ave leagăn de ăla, de o legăna așe, nu cum îi amu. De ăla de lemn, de scândură. Și apoi îl pune' lângă pat și apoi adurme... era întinsă... Plângea fata, să scula mama.

No, când plângea, mai cela, mai viniam și io.

Venea și îi da mâncare; nu i-o pre dat piept...

Că n-o vrut să sugă!

N-o vrut, n-o vrut!

Ba, am avut, da' n-o vrut să sugă!

Și să scula mama și îi da mâncare și o cota, să vadă nu-i udă, o schimba și o legăna mama și noi nici nu stiem.

A, dormeați toți în aceeași casă!

Da, dormeam tati. Tati, dară...

Da' copiii au fost bolnavi când au fost mici? Ați avut probleme cu ei...

Nu prea. Fata o fost, la șaișpe ai o avut astmă, la șaișpe ai...

Și ce ați făcut? Cum ați descoperit?

D-apoi, numa' într-o noapte... că le nu poate, că nu are aer, că nu are aer.

„Măicuță, deschidie geamu'!” No, îi deschis, numa' nu... Și apoi el o luat-o în spate și o dus-o în spate, o dus-o pă aice, câtă vale pă o cărare... și s-o dus acolo...

Și apoi din vale, autobuz...

E, din vale era autobuz.

Și m-am dus cu le la Cluj, m-am dus cu le la doctor și...

O stat pă pat o lună de zile...

Și zăce „Are un fel de astmă! zăce câtă mine. Amu, de boală de aia nu mai scapă!”

Că s-o ducem pă la băi, s-o ducem.

Apoi o stat cuminte, o marș pă la doctori, s-o tat dus

pă la doctori **și** și-o tat cumpărat medicamente **și** amu, amu de la un timp încoace, amu nu mai.

Și amu, când am fost cu le pă la spital, multe o cunoaște', **și** o doctoriță tat zăcea „Vai, mă tat gândesc unde te-am văzut?”

„Când ai fost tu internată...”

De câte ori o dus-o Salvarea moartă! Că numa' nu mai ave' aer.

Și amu nu mai are treabă!

Amu n-are triabă!

Nu, că să grijește!

S-o dus tat di două ori pă an.

S-o dus la băi!

Și amu o zis că... die când o fost dusă în Italia, că o stat în Italia. De atunce nu o mai avut nimica, de când o stat în Italia. De atuncea nu o mai făcut crize. Nu o mai făcut crize de atuncea.

O! vai de capu' nost.

Pruncu' **și** el o fost... **și** el o avut gălbănare... hepatită. Tocma' când să își ieie BAC-u'. Două săptămâni, înainte de a-și lua BAC-u' o fost, n-o fost rău

...și lua primu'!

Și unde l-ați dus?

La medic, era la scoală.

Și era la scoală în Cluj?

Da, da, da, era la scoală în Cluj. **Și** o zis că o mâncat niște cartofi **și** cu castravete, **și** o zis că nu știu cum, nu i-o nu s-o simțit el bine de la.

și s-o dus la scoală **și** o zis că numa' i-i rău. **Și** apoi o zis că s-o dus **și** l-o **și** dus

...numa' ne-o poruncit că să ne ducem, că el îi internat. Tocma' atunci pă când să-și ieie... Da', tat nu... tat o luat al doilea. Amu' lua primu' de nu era beteag.

Aha. **Și ați fost la el, la spital?**

Da, fost, da' cum să nu?!

Io am auzit p-aci, de boli din farmece...

Aci?!

Da, că și acele...

Acele o fost mulți.
Da' io nu cred în de alea.
Îți face Dumnezeu...
Da.

Da și boala vine de la Dumnezeu?

De la Dumnezeu vin țâțe. El ne dă și bune, și... (...)

Apoi după aceea, tot o adunat bani. Ei tot o adunat bani, ăla cu tractoru'. Că ară, stropește, discuiește, își face bani bine. Ălalalt mai mic, ce știi io? Tot o avut prieteni, pă unu', pă altu'... Ce știi? Cică le-o furat o grămadă de bani. Vreo tri sute de milioane o zis. O tat plătit... plătit-o la biserică... plătit-o

...Mie nu mi-o furat niciun leu! Că și când, i-am pus bine și când n-o fost duși la CEC, i-am pus bine, nu i-am lăsat... nu mi-am adus tat...

O dat la biserică afurisenii?

Nu știi ce a fi dat. Popa ăsta nu știe să facă afurisenii.

Da, că tu știi!

Nu, nu o zis că...

Ei așa gândiesc, și popa... Ei o crezut că banii mintien vin... așe o crezut. Zăce mă-sa: „Că pasta două-tri zile ne vin banii, ne vin banii înapoi!” N-o vinit, cum n-o vinit tata din mormânt!

Io nu mă prind cu popa. Îl ascult, da' nu că dacă mi-o furat cineva ceva, a face popa, io aia nu cred! îi spui la om în față!

Dace credeți? Înainte erau oamenii mai sănătoși decât astăzi?

D-apoi...

Cred!

Și astăzi...

Când erați copii, de exemplu. Erau mai sănătoși oamenii ca amu?

Apoi, care-i sănătos îi sănătos. Care-i beteag îi beteag!

Nu știa atuncea! Dacă ave' oarece la burtă și cela... că doară „O avut mălinu' în pântec” și de ave' încurcături

de mate, de avea la ficat, de avea O

avut mălinu' în pântec!" Ei **așe** știau.

Doară că cutare o murit și o rămas patru copii... și i-o murit bărbatu-se. S-o măritat cu altu' și o mai făcut cu ăla patru. **Și** o murit ea! Așa o fost, da' amu' nu să mai întâmplă! Că te opera de apendicită și... nu ținea nici două zile: era mort.

Că zăcea cătă mine: „Ia, că să postim tot postu'” „D-apoi, hai să postim, că amu avem cu ce posti!” Atâta m-am simțit de bine **și** de ușoară, de nu ști nime!

D-apoi, n-a fi voie să mâncăm multă...

Cât de ușoară mă... Odată **și** de mă îndoiem **și**... No, vezi! Ce ajungem!

Nu, că doară tot mâncare bună am făcut **și** poți să zici că, no... Da' degeaba, numa'... n-am mâncat carne, n-am mâncat gras, **și** o dată o fost. No, amu' bine dară... ce știu io, după medicamentele astea, or doară după ce?

Ziceți că erau mai sănătoși pentru că țineau toate posturile?

Da, da! Ținea, ținea posturi atuncea! Țâțe posturile le ținea mai demult!

Că ne spunea bunica, ne spunea bunica - mama tatii - că...

N-ave unsoare sa.

Că la începutul postului o zis că spăla țațe vasele - nu era atunci cu ce să le speli - o zis că cu cenușa le spăla. Țâțe vasele le spăla **și** până să găta postu' nici la copil... O prostie! Prost!

Nici la copil dacă era.

Nici la copil de doi ai de zile nu-i da în post, măcar o ligură die lapție, că ave' că vacă tat ținea fiecare, o vacă, două! Da' nu-i da, că acele... Și pă mine, atâta m-o necăjit maica, de... Doamne, Dumnezeu! **Așa** mai mâncam... numa' așteptam să-mi deie, numa' lapte cu pită, da' nu-mi da!

În post nu?

Nu, nu, în post nu!

Nu slănină, nu ouă, nu, nu. Da' nici n-ave'. Că amu'

zăce că am postit postu'. Amu' cumpără pateu. Că zăce că-i pateu de post! Poi, că io mă gândesc că numa'. că nu-i ăla de post!

Este, că-i... este... **și** este salam... De aia am mâncat...

O făcut sarmale cu ulei. Cu ulei mie îmi plac mai mult ca **și** cu unsoare că pune pă ele.

Și cu soia! Și cu soia! Apoi, câte o oală die opt litre, **de** alea!

Făcea o oală...

No, de ăla am mâncat **și** io mai de mult. De ăstăalt mâncam o dată **și** nu îmi mai trebuia. De ăla, până gătam, tăă-tăă mâncam, o mâncam amândoi. Și rece! Atâta era de bun! Atâta am mâncat în postu' ăsta sarmale de.

Sarmale cu soia?

E!

E, **și** amu fetile, fetile, ținerii, ei nu mănâncă, ei nu mîncă, **și** când vin amu, **și** vinerea ei mîncă.

Ei mănâncă de dulce și dumneavoastră nu mâncați de dulce?

Nu, nu. Când îi post, nu mîncăm nici miercurea, nici vinerea. Când nu-i post, miercurea mai mîncăm, dar vinerea nu! Lor le fac, lor le fac de dulce. Da, apoi, na... Este, este ce mîncă... Da' cât de bine m-am simțit!

Deci alte motive nu credeți că erau ca să fie mai sănătoși înainte decât astăzi?

Murea destui! No, și aci, din ce știu io, batăr numa' douăzeci care numa' de apendicită o fost! Și murea! Nu, nu cu operație... Și apoi s-o întâmplat că o fost unu' de aci, operat de apendicită. Și l-o operat și l-o ținut acasă...

Eee, după ce-o mai...

Da' aci, batăr douăzeci o fost de apendicită...

Și mai mulți.

D-apoi o fost unu' care nouă ne-o fost neam! Și ăla o fost dus pă coastă, la fân. O! Poi o făcut ei povești că o murit, că o mâncat zeamă de cartofi, că o mâncat... l-o mâncat apendicita p-acolo și gata o fost! L-o dus, l-o... o murit!

O murit! O perforat! O leșinat acolo.

Și apoi o dată s-o deșteptat oamenii și s-o dus la doctor și. Și care o murit... era fată! Fată fecioară! Și o fost operată de apendicită! Două era! Ea și o femeie de aicea, operată de apendicită! Nici nu știa nime'! Amu, altu' zăcea că îi cum îi zice, de făcătură, doară cutare, că-i de făcătură, făcătură de la Dumnezo! Du-te-n treabă! Eu nu... în de alea, în făcături, eu nu! Mie mi-i urât! Când îi auz, că se adună mulți laolaltă, mai ales femeile: „Că doară ia ce zăce popa la biserică! Că sunt făcători de rele!” „Tu nu mergi la biserică?” No, spune tu! Că popa zăce că sunt făcători de rele, că făcători de rele, de orice. Și io, dacă... m-am dus în pădure și mi-am cătat un car de lemne. Pă când m-am dus lemne nicăieri, ăla-i făcător de rele! Da' nu că dumneata mi-i face mie să fiu io beteag și chiar oi muri! Io nu, io... Poți! Mi-i băga oarece în mâncare! Aia nu zic că nu! Da' că numa' așe' mi-i face și io oi muri! Alea... aia nu. E, și popa amu așa zăce, că sunt, că... doară popa ce vre'? ... să meri la el, să-i dai bani, să... că „Lasă, că îți fac io!”

Pe vremea lui Ceaușescu aici era dispensar?

N-o fost niciodată aici! La Centru.

La Centru? Acolo? Și ați fost în perioada aia? Ați avut nevoie?

Ea o fost!

Da, io am fost!

Eu am fost beteag de tânăr! Io de... nici nu m-am gândit io că m-oi căsători io până-i lume! Când am fost, nici nu știu, de vreo douăzeci și patru de ai, cam așa, și numa' m-am trezit că mă doare stomacu'. Ioi, ce m-am necăjit! Că uită-te tata, cât s-o necăjit să mă doare la stomac: hai la doctor, hai la doctor! Unu' o zis că am ulcer la stomac, să țin regim și să... mi-o dat medicamente. Altu', am marș la el cu un cumnat al meu că mă duce la un doctor la care o fost mă-sa la doctoru' ăla... el cu mă-sa... m-o tat cotate la raze, cum zăce' atuncea... o zis că, zăce: „Nu știu cine o spus că ai ulcer la stomac, poate că-i pă cale să facă, da' tat îți dau niște medicamente, îți dau niște injecții! Are cine ți le da?” „Poi, zăc, n-are cine mi le da” și

nu știu oameni... cum îi și V, el dă! Și fata noastră, aia mai mare! Și mă duceam sara și luam una și una dimineța... la dispenser! Și mă culcam acolo și viniam pă jos... acasă, de acolo! No... și le-am luat! M-am grijit! Dacă nu mi-o plăcut beutura, nu mai beu! De mâncare, dacă nu mi-o plăcut ceva, n-am mâncat! Și nu mă mai doare; decât că m-o apucat alte baiuri... de tensiune, de... No, am fost operat de tri ori!

Unde v-ați operat?

O dată am fost operat ia aci, ni! Mi s-o făcut niște carne...

La Cluj, tat la Cluj o fost operat!

Niște carne... ia aci, sub piele. No, oameni de ăștia, care o văzut zăcea „No, aia-i hernie! Aia-i hernie!” zăcea cătă mânîe! M-am dus la Cluj, la doctor, și zăce: „Cine o zis că îi hernie aia? E, aia-i un zgârci, un... no, trebe să te operăm!” Și m-o operat! Și o scos de acolo... m-o dus la operație, m-o pus pe masa de operație și mi-o lăsat... oglinda era acolo sus... amu' mă videam, tătă-tăt mă videam... mi-o ridicat un cerc aicea, așeni, și o țapat un cearșaf pasta el, pasta cercu' ăla. Și vine doctoru' la mine... ce știu cu ce m-o frecat acolo, vine la mine și zăce: „Să nu te miști, că îți fac câteva împunsături de ac!” Io am dat... când mi-o făcut! Atuncea o tăiet! O tăiet și o fost ca... și o pus acolo, și, după ce m-o descoperit, încă era, videm operația și cusut acolo. O cusut și dup-aceie o vinit un sanitar de ăsta cu pansamentu' și mi l-o pus acele și gata! Zăce: „No, meri pă picioarele tale!” „No, domnu' doctor, v-aș ruga frumos să vād ce mi-ați scos de acolo!” „No, hai că-ți arăt! Ți-am scos un coi!” o zis cătă mine. No, și m-am făcut bine! Decât operația aia, și patru ai o am simțât. O am simțât! Așe îmi părea ca și amorțită, așe, oarecumva... da' o dispărut de tat, nu mai. No, dup-ale, am fost operat la uăchi, așa-i?

E, și dup-acei la limbă!

Am fost la uăchi! Mi s-o făcut așeni, aice! Mi s-o făcut... și să cunoaște pă dinafară.

Da' s-o făcut din luntru!

D-apoi, am fost la tăiet la holdă și m-am obosit și m-am pus jos... și s-o pus și le în cur lângă mine și m-am lăsat pă spate. Zăce: „Mă, ia să-ți întorc io ochiul ăla, nu se vede dinlăuntru oarece?” Pă pleoapa ochiului... că așe o zis doctoru’” Nu să veche oarece?” Zăce: „Mă, să vezi ce ai, nu pă uăchi, pă pleoapa asta, mă! Dinlăuntru! Să vezi ce ai, și încă-i niegru, așe, ca o prună când îi coaptă!” Și vine doctoru’ din R... că... Ba, doctoru’ care o fost la noi în comună s-o mutat aici la șantier în vale, la șantier și m-am dus la el și întoarce ochiul și zăce: „Care au tensiune li se face de aiestea!” Îmi cotă o tensiune, coasta niște foarfeci și zăce cătă mine: „Hai! Hai!” Că să și taie!

Să taie cu foarfeca acolo!

Că s-o înțeles cum o fost! „Nu, nu, nu, domnu’ doctor, vă rog, pă frigu’ aiestă, în februarie!?” „Apoi ce? Ce-i aia?” „Nu, domnu’ doctor, nu mă las, oi vini de altă dată!” Vine doctoru’ din comună, o vinit aici pă la soacra, că soacra îi așa un pic beteagă, și zăce... și face cu capu’... zăce: „Io nu mă apropii acolo!” Îmi face bilet și... „Meri la Cluj!” Mă duc la Cluj și m-o tat cotat în uăchi cu fel și fel de becuțuri și analize.

Raze die alea!

Și zăce: „Trăbe să te”. M-o trimăs ia, acolo: „Să meri și să te operezi!” Și m-am dus, și m-o operat și după ce m-o operat și o pus pansamentu’ acolo, în uăchi. Dup-aceie, atâta o lăcrămat, că simțeam io, simțeam acolo când o lăcrămat după operație! M-o operat și o cusut acolo și pă când am vinit acasă o scos ațile de acolo și am văzut amu acolo... No, m-o operat și m-am făcut bine, no! La vreo cătăva vreme, mi se face o bubă pă limbă. Mi să cunoaște de unde o tăiet! Că di ce nu... că di ce nu ceai de mușețel, că di ce nu așe? Fata aia mai mare: „Tăticu’, ascultă de doctori!” Și m-am dus: numa’ operație și operație! M-o tat cotat doctorița de familie, că de la doctorița de familie m-o trimăs la cea de... die dantură, de dinți! M-o tat cotat cu diegetu pă acolo, zicea că nu mă supără de la oarece măsauă? Așe era... țapănă și... cât să zâc? Ca o prună! Și... nu! Tat m-o cotat: „Trebe să meri la operație!” M-o operat,

da' atuncea m-am temut bine! M-am temut de operație!
Da, mi-o ajutat Dumnezeu și m-am făcut bine!

Da' de ce v-ați temut atuncea mai mult?

M-am gândit că a fi cancer, m-am gândit...

Ai vorovit.

Apoi, dacă n-am vorovit ce trăbe! Și-am scăpat de țate și amu'... Da' de câte ori am fost internat! Am fost o dată, am avut o pată pă plămâna dreaptă și o fost beteag unu', lucram la pădure atuncea, și am fost la pădure, acolo, în vale, departe. Și-am mâncat pită, era vinerea mare și am mâncat pită prăjită și mi-o pus ulei pă le și zahăr. Aia mi-o fost mâncarea de amiazăzi! Da, no... o vinit un om, de aici, din satul vecin, care lucra împreună, cu o badoacă de asta cu compot de struguri. Că el l-o cumpărat. „Nu vi-l dau la oarecare?” „Ia dă badoaca încoace, că îți dau io banii pă le”. Și am beut de ăla. Nu știu, o fost răce, or de tare, când numa' am simțat, numa' am simțat gatu'. Sara ies și mărg acasă; sâmbătă n-am mai marș la lucru, că ne-o dat liber, până după Paști. Sâmbătă am băgat fână în șură; no, să belesc un miel, să ne facem carne de Paști și sara zăce muierea câtă mine: „Mă, tu meri la înviere?” Io, că nu mă simțasc bine! Mă durea picioarele, de numa' mă lăsau jos, da' nu eram bine, așa. Și ma pui cole' pă pat. Când mă trezii, nu-s nici două ore. Ea încă nu să culcase. No, mă sculai cu un junghi, cu o înțepătură, de nu m-o lăsat să suflu: „Ioi, ioi!” Ce știu io ce tablete o cotat le repede și mi-o dat. Măi trecu vreo... zăua de Paști... așe, tat beteag, mă tat dure' și no... „Amu unde-i mere de Paști la doctor? Stăi până când să termină Paștile” Dară că am mai stat! M-am dus la lucru și am prins a tuși, tușeam! Ce mi-o vinit mie? Că de la un timp, după ce tat tușești, de la o vreme vin mucii de aceia... nu știu ce îmi vine să scuip: era fain alb, fain, alb, da' în mijlocul lui ca și cum ai pune un pumn de cucuruz... galbăn... și când m-am dus la doctor, la Z... că m-am dus la doctor, nu mă simțeam bine... și i-am spus, tă-tă-tă, cum m-o apucat: le, așe ni... Și zăce: „Da' tușit-ai?” „Tușit, da!” „Da, țâpat-ai mucii?” „Da, țâpat!” Și ia cum o fost, ia cum o fost! Zăce, acolo unde-i

punctul ăla galben, acele să face gaură. Așe m-o și trimăs la Cluj și la Cluj, nu m-o cotate - m-o și internat! Numa' că n-am vrut, că nu o știut muieră, că am vinit numa' la doctor de familie... Poi zăc să mă duc acasă! Nu m-o lăsat! Și am marș la acolo, la Cluj, și i-am spus să-i spuie unu' la muieră că îs internat! „O lună de zile te ținem aici!” Și mi-o dat medicamente după greutate! De două ori pă săptămână. Da dimineața una, sau două, și sara. De două ori pă săptămână îți da după greutate! Așa luam, și luam pă țate o dată! Și la două săptămâni numa' ce... când o vinit comisia cu doctorii acolo, că venea la câteva zile... no, zăce: „Meri acasă, și lucră, și când vii, vii cu gaură în plămâni!” De aceea mi-o fost mie tare... și aud de unu', de altu', că numa' o marș la doctor și o avut gaură în plămâni. „Poi cum ai avut tu gaură așa în plămâni, nu te-ai simțit mai din timp că nu ești bine?” De nu mă duceam - că nu mă dure' - și puteam lucra. Da' un pic mă simțeam că nu... nu-s cum trăbă... și de acele m-am dus. Și m-o făcut bine, na.

Dup-aceia o făcut apă la plămâni!

E, și apoi, dup-aceie, când m-am așezat, că nu mai poci sufla! De la un timp înoace!

E, da' multă vreme... la mulți ai o fost aia.

Mă duc la până la băiat, vin de la poiată, nu mai pot. Și cum m-am dus, o vinit nepoata a ficioru-meu... fata asta; și o vinit fata la mine, apoi la fecior, și cum o vinit la mine... și numa' o marș la Urgențe - nepoata! Și cum am marș acolo, doctorița la care am intrat și cu asistenta, prima dată, no, numa' cât m-o văzut zăce: „Ai apă la plămâni! Ai apă la plămâni, la dreptu'!” Și zăce: „Meri sus, la profesoru' R. și să îți faci”. M-am dus și m-am pus pă un scaun de ăsta, pă cele parte, cu mâinile așe și zăce doctoru' cătă mine: „În salonul doi, zăce, te duci, etaju' doi”. Și zăce: „Te împung amu, amu te-a durea!” Și m-o pus acele și m-o băgat aicea, ni, acolo! Și o fixat acolo, și o scos apa. Da, internat. „La două zile, tri - zăce - tre' să te mai împung o dată!”, zăce doctoru', că o mai rămas ceva acolo! O vinit și, el numa' o pus aia, o băgat aia acolo și s-o

duș, o rămas o asistentă, și asistenta acolo, la masă. Stau io vo douăzeci de minute și zăce: „Te mai împung!” No, m-o mai împuns o dată: atuncea n-o ieșit mai aproape nimica! Da’ când o dată, stând așe pă scaun, oare ce mă gândeam... mie îmi părea că oarecum nu-i bine. Da’ zâc io cătă iei, că era acele, la masă, zâc io cătă ei: „Mai stau un pic, da’ parcă nu mă simțesc bine”, zâc io cătă ei. M-o observat ei. Cum m-o observat, atâta o sărit amândoi de la masă: unu’ m-o prins de o mână, unu’ de alta și repede m-o luat de acolo și m-o dat așe cătă pat, să mă puie pă pat. Zăce: „Stai pă pat!” Pă când am fost la pat, deja începuse sudorile, transpirație...

Poate că o stat pre mult și nu o mai fost apă de unde să tragă!

Nu știu, n-o trăbuit să mai steie aia acolo.

Să poată ăla lucru!

Ei mi-o cotate o perină, repede o cotate cearșafu’ și m-o tat șters de transpirație. N-am mai avut până în ziua de astăzi nimica! Decât amu când fata – cum o fost le tat cu apa – tat umblă pă la doctor, s-o întâlnit cu doctoru’ de la TBC, acolo o fost ea poate că, și i-o spus la doctoru’ că ia cum o fost tăticu’, cum o avut apă la plămâni. Da’ aiestă care mi-o scos apa mi-o zis că „Ai mai mult probleme cu plămânu’ ăla” O știut că am avut apă pă el. O cunoscut! Ce știu io? No, și acum fata o zis cătă mine, mi-o dat telefon, că ia, pă data viitoare să mă duc, că pă data viitoare mă și internează. O zis ăla: „Adă-l aicea, că îi fac io acele și îi fac io țațe analizele, țațe celea!” O zis... amu i-un an, amu i-un an.

Amu-s doi ai.

Și nu m-am dus... da’ trăbe. La vreo câteva zile, iar dă telefon fata, și m-am dus! M-am dus, m-am dus și m-o și internat. Și m-am dus și mi-o făcut țațe analizele. O zis fata cătă el: „Domnu’ doctor, d-apoi pântru prostată pute-i-i face?” „Da!” Mi-o și făcut bilet și m-o trimăs la doctoru’ cu prostata... La inimă, la tati cele! Zăce cătă mine, la urmă zăce – ăla cu prostata mi-o dat o tabletă, aia o ieu în tata zâua – zăce: „La plămâni n-ai absolut nimic! Decât inimă,

ar trăbui să bată sută la sută și bate numa' patruzeci și cinci la sută, și îi dau ia, medicamentele aiestea și te tai de ele". Amu am tat de alea!

Oh, Doamne! Cică capeți pensia, d-apăi poți tat căpăta, mult amar de bani.

No, uită-te, no, aiestea... îi drept că-s pă tri' luni. Și aiestă, scrie pă el că de două ori.

Și mi-a dat și mie. Patru milioane cinci sute!

D-apoi, fata... tat aia s-o luptat să nu mai lucrăm! Tătă-tăt să vindem. „Hai, zăce, dacă vreți, o vacă să țineți. Vreau să fac să vă fie ușor!” Da putem?! Da' amu, da' de om vinde. Nu mai putem umbla!

Ce să mai zacă?

Medicamentele: dimineța iau tri' tablete și ăsta... sara o tabletă și șpreiu'. No, așe trăim!

Da'... ce voiam io să vă mai întreb... Io știu că copiii seamănă cu părinții!... sau cu bunicii, sau știu io?

Și-și, și cu bunicii... și cu bunicii, că așa zic și doctorii! Când te duci și te întreabă: Bunicii cum o fost?

Fetile? Seamănă cu mine, amândouă! Da, și grase, și... El, copilu'... le o semănat la tată-su, le, muierea...

El îi înalt!

Copilu' samănă la socru, tătă-tăt.

Samănă la tata!

Îi mai înalt, mai mare ca mine copilu' și... îi bărbat!

Îi înalt, înalt... tata o fost înalt... și tată-se o fost înalt.

O avut un cap, copilu', când o marș la școală...

Și ele o fost mai mici.

Numa' că n-o fost la grădiniță niciun ceas!

După ce o marș la școală, pă la Cluj s-o făcut cam prăpădit și o făcut el cum o făcut liceul... și...

Nu că prăpădit, da' nu, nu...

Că i-ai dat pre mulți bani...

Da' zăcea diriginta că mergeam la ședință, zăce': „Ar pute' și mai mult, da'

...nu să cam ține de școală!” Nu merea... nu merea să facă oarece, să ceva...

numa' nu, știi, nu învăța, așa... E, da' tat premiu o

căpătat!

Să facă facultate.

El, el prindea bine... fata care-i mai mare atâta tat citea și atâta tat să zbate', că ia zăce', zăcea câtă el: „A, numa' o dată o citește!” Dacă citea o lecție, el, copilu', atuncea o învăța. „Da' atâta tat cetesc și numa' nu intră în cap!” O dat la facultate, atuncea, știi când o fo' beteag, de o dat și BAC-u'... cum o fost și beteag. Da' noi dacă îi băgam un profesor, atuncea intra la facultate!

Așa o fost, că tati ți-o băgat!

Și-am avut bani, da' eram proști! Nu știu! Eram proști! Atâta tata treaba, că eram proști, n-o fost că să nu avem bani sau să nu putem noi purta, da'...

am fost proști!

Da' aveți nepoți, nu?

Avem, da, cinci nepoți avem!

Să vă trăiască!

Mulțămim!

De la fete?

Aia mai mare-i de la fată... Fata mai mare are o fată.

Aia ce o fost la mine...

Și copilu' are fată și copil: fata e de vreo zăce-doișpe și copilu'... mere la școală copilu'?

Mere! Mere, pantâia! Pă a-ntâia amu. Or pă a doua.

Și astălaltă, de-i cu polițariu... asta are copil de șaișpe și fata-i numa' de patru.

De patru. De patru ai.

Bun... hai să-i luam la rând! Cu cine seamănă? Fata la fata cea mai mare? Cu cine seamănă?

Cu tată-se!

Cu tată-se!

Aia care o venit aicea?

Cu tată-se seamănă!

Da? Și la fire și la față?

Da' la hâre...

Ba nu, că și tată-se...

Ia așa ni o fost un bărbat!

O fost un bărbat bine, și harnic! O lucrat dacă venea

aici!

O! Atâta lucra și... nu poți să-i baji de vină... o mână bună de lucru, dă-i bai că s-o dat cu beutura...

E, ș-apoi s-o despărțit de el și le o rămas cu fata...

Și la fire cu cine seamănă?

Cu fata!

O plătit le și noi apartamentu' și o întăbulat pă le...

Și cu noi, aici, că s-o-nvățat fata aicea... și acolo, în Italia tuluai, Doamne.

Dumnezeule! Nici să fie fata lor și n-ar avea atâta grijă di le... și le place de le.

Patronu' acela care. Patronu' acela la care lucră!

Așa... Dup-aia... ai băiatului dumneavoastră... fata cu cine seamănă?

Cu el! Cu tată-se!

La față?

Îhî...

Și la fire? La fel de a fi?

No, îi cam prăpădită, no; amu îi copil, nu poți zăce să nu...

Copilu' samănă la mă-sa.

La bunicu-se mai mult!

La bunic. La tata mâni-sa.

La tata norei.

Băiatul?

Ea seamănă aicea cu noi... mai mult seamănă cu aia mai mare, cu fata noastră...

Cine? Fata băiatului seamănă mai mult cu fata dumneavoastră?

Da, cu mătușa!

Cu mătușa, da, cu mătușa...

Samănă cam... așe...

Copilu' îi mai alb ca celelalte. No, astălaltă... mai mică fată... fata, no...

zăci că samănă...

Tati zâc că samănă cu tată-se... oarecăți zâc că samănă tat cu mătușă-sa, cu fata noastră cea mai mare. Zâc că asta mai mică, fata noastră, asta-i mai... *nu-i, nu-i,*

cam samănă cu mine.

Aia mai mare, aia-i brunetă un pic, da asta, asta-i mai albă; asta mai mică îi mai albă la față. Poi are o fată... la toamnă are patru ai, d-apoi îi pre' grasă...

Doamne! Că atâta-i ca, ca un tului!

Ca tată-se.

Ie o mai avut și apoi o pierdut... Ie o mai avut o fată și o pierdut. O fost aci la noi într-o vinere și încă sta ia acoleni, pă dormeză și zăce cătă mine: „Așe gândești că ia, p-aci mă, așe trec... cum, ca o furnică, ia, p-aci, pă...” „No, amu zăc, cred că mișcă, că...” Prima dată zăc cătă le: „Îi ave' fată!” „Poi, de unde știi, măicuță?” „Las că-i vide!” Că apăi fată o fost!

Da' mata... nu zăceaupărinții că semeni cu unu', cu altu'?

Apăi io, io șaman mai bine cu tata; io cu tata am semănat, și la hâre mai, mai aspră, mai... Numa' de înaltă, de înaltă, nu! De înaltă, nu, nu...

Și dumneavoastră... cu cine zăcea că semănați?

Eu la mama. Da!

Și la fire? Și la fire și la?

Io n-am avut fire... io am fost...

El o avut altă fire, el o fost mai șiret, mai.

No, ia: vezi ce picioare am? Așa o fost și mama, micuță așe la picioare și tătă-tăt io am semănat, tătă-tăt cu mamă, tata hârea.

Da, da, da. Da' io am înțelesă aici că uneori seamănă cu bunicii copiii! Sunt, sunt, și-a meu samănă.

Cu unul dintre bunici.

Sunt, și a nost copilu'. I-am dus la vale că lucrăm la pădure și am fost de pază, de sâmbătă și până luni că îmi da zile libere, să pot lucra. Copilu' și-o făcut acolo... noi într-un vagon ne culcam. Și zăua m-am dus acolo pă la niște ca și mă întâlnesc cu o femeie ce o fost mutată aici. „No, unde meri M?” „D-apoi că”. „Da' fecioru' ăsta a cui îi?” „D-apoi io nu știu, zăc, a cui îi că-i de pă drum...” zăc de copilu' meu. „Hei! Că-l cunosc io, că samănă cu S!”, că așe io zis la socru.

Așa îi zăcea la tata - S.

Că-l cunosc io, că...

Dacă l-o cunoscut pă tata...

E, oricine, oricine...

O cunoscut și copilu'. Și o fost copilu' a nost, n-o fost a tatii. E, da.

Zăce: „D-apoi, unde mereți?”, zăce cătă mine femeia ceia. Zâc: „Merem pă aicea la”. „Da, da, da, zăce, du-te, du-te că la... ăla are fete faine!” Da' copilu' o cunoscut, no! No, și apoi venea copilu' cu autobuzu, aici, pă vale și o femeie din M., o fo' de aici din vale, da' măritată în M... doară ne cunoșteam bine, venea la joc aici, jucam... deodată cu noi o fost: „Mă, mă copile? A cui ești tu? Nu ești a F. și a M?” - că nouă așe ne-o zis - „Ba da!”, zăce. Vine copilu' de la M., zăce: „Ia, ni, ce m-o-ntrebat!” Da' io, dup-aia, la câțva timp, m-am dus la nuntă la M. și m-am întâlnit cu ea. Zăce: „M! spusu-țo copilu'? Că ți-am văzut copilu' pă autobuz și ia...” „Spus! Da' știu că tu ai întrebat!”

Da, da... Și io am mai auzât o treabă, poate și p-aci, da' asta-i mai mai dincolo. Zăce că dacă un... o femeie măritată face un copil, da'nu cu bărbatu ei... E, cu altu'!

Cu altu'...

Cu altu'! Zăce că copilu' ăla samănă leit cu ăla care o făcut copilu'!

Și aicea sunt! Da' tat atâta, că nu știi nime... că o făcut doi!

Doi? Și cu cine seamănă?

Amu doi copii o făcut, da' tat cu ăla... Și tătăt samănă cu ăla. Nu samănă nici cu le... batăr dacă semăna cu le... Nici cu le nu samănă, nici cu...

Bărbatu-se...

Că samănă cu.

S-aude, e.

Apoi, o auzât, nu cred că...

Nu. Io altcumva am auzit! Că zăce că femeia când îi groasă. Gravidă - că la noi așa îi zăce, că îi groasă - când îi gravidă, ea ori la ce să uită, zăce că să își aducă aminte că

îi gravidă. No, te vede pă dumneavoastră frumos, înalt, să uită, nu-și aduce aminte: samănă copilu' cu dumneavoastră. **Așa** zăc aici.

Da, alea-s povesti, alea-s povesti de aiurea. Apoi că dacă m-oi uita io când am fost gravidă, m-am uitat la cine ști, no: ăla mi-o plăcut, că o fost fain **și**.

Samănă care-i semănat!

Io de alea n-am auzât.

Interviul nr. 11

Bărbat născut în 1940

Da, de aicea, născut aici, școala aici, școala aicea am făcut.

Câte, câte, câte clase ați făcut?

Am făcut opt clase, șapte clase am făcut, frecvent normal și a opta clasă am făcut fără frecvență sau nu știu cum am fost. Înțelegi, am plecat într-o iarnă și am mai completat una, știi, că no, și a doua o fost tata treaba și pă urmă în continuare altceva.

Ați lucrat, ați fost angajat?

N-am fost angajat nicăieri. Am lucrat particular. De când mie mi-o apărut o bolă, să știți că nu-s căsătorit. Din ce cauză pot să vă explic. Din cauză, io, știi, am fost on băiat foarte bun, muncitor. Din posibilitățile care le-am avut, io știi, numa' o fată bună puteam, să luați, să ieu. În felul următor m-am gândit că io nu știu viața mea în viitor cum va fi și ca să fac năcaz la o fată, nu m-am căsătorit și am rămas așe. Da' îmi pare rău că n-am făcut treaba asta că pă urmă s-o mai remediat, nu complet, știi? Treburile așe și așe și așe și așe și până la urmă cum îți spun, îmi pare rău că n-am făcut treaba asta. Prima dată la treispe ani, cum să spun, am avut probleme cu picioarele, am avut cred că ceva accident sau, știi, ca copil despre bolă îi vorba. Io după ce mi s-o întâmplat chestia aia, destea cu accidentu, cu genunchii, am avut ceva probleme, am marș la M. cu nește lemne, cu boii, nu știu ce treburi socoteli, pă urmă cred că urcându-mă în car și atunci a nu era țâțe, sărăcia era mare, știi, ca să aduci on... de grâu, să tai o căruță de lemne sau nu știu ce. Eram cu taică-meu, avem

nește, io nu știu, nește junci de aeștia care era cam zburători așe, nu erau obișnuiți ca boii bătrâni, după ce am vândut lemnile, pă când să ieșim din ocol, știi, l-o lovit cu ruda în spate, cum să zăce țărănește. Bătrânu' cum era el furios, nu știu ce io atins, o dat 'napoi, mi-o prins genunchii și m-o afectat. Hai că on an-doi de zile o marș mi s-o făcut ceva lichid și avem o articulație, așe ni umbla piciorile, știi, ca și că Crede-mă și pă urmă stând ani de zile, că îmi trece, tat am umblat pă la doctori, mai pă la băi, mai cât încoci cât încolo, și la Techirghiol am fost la băi și în țâțe părțile, pă la medici: nici cum, nici cum. M-am dus la sanator, m-o trimăs de la oraș, no, de acolo să mă trimită, io știam că am ceva lichid, io am vrut să fac io singur operație mă înțelegi ca să îmi iasă lichidu' de acolo, numai știi, cum pă viu ca să faci personal îi cam complicată dacă n-ai anestezie sau nu știu ce treburi socoteli și m-o trimăs de acolo de la...; am stat vreo opt luni de la B., nu știu dacă știți, Maramurăș. Da, acolo o fost o stațiune de TBC, cum să spun. Era și cu plămânii, și de osoși, era o secție, știi. No de acolo, io tătdeauna, indiferent că, unde am fost la spital, nu știu ce, am fost forte căutat; ascultați-mă ce vă spun io. Indiferent că am fost în B. sau că nu știu ce, de acolo să mă trimită la București, știi, să îmi facă operație, o vrut să îmi facă acolo, io n-am vrut să îmi facă operație acolo ca să îmi anchilozeze picioru', să-l puie drept piciorile, ști; n-am vrut nicicum. No, lasă că te trimitem la București. M-am dus la București, la Foișoru' de Foc, acolo la spital tat așe aveau legături, știi, spitalu' de la B., cu... cu Bucureștiu'.

Cu cel de la București?

Da, și m-o trimăs acolo, no, am stat acolo, știi, doctorii în timpu' de vară să duc la mare, știi, nu știu ce am stat și acolo vreo șapte luni, pă urmă o vinit de la mare doctorii, știi no, și pă urmă m-o operat, nu știu ce și mă cumva-cumva s-o mi-o tras lichidu' de acolo di pă la genunchi sau treburi socoteli. Da' totuși, probleme mai am, știi, nu-i ca și când no... și așe mai departe. Și api asta am dus viața așe, singur.

Câți ani aveți când ați făcut operația la București?

Hă, când, în '66. Și api. Da, no.

Și deci de la 13 ani când ați avut accidentu' cu genunchii...

Da, treispe ani.

Și până la douășase sau când v-ați dus prima dată la spital?

Cum să vă spun, câțiva ani am tat, am marș prin spitale nu știu ce treburi socoteli, tratamente că-i așe, că-i reumatism, că-i... nici io nu știem care-i șmecheria sau care-i treaba. Da' atunci a tânăr dacă eram, imediat după întâmplarea cu accidentu'. Dacă mă ducem să mă opereze, știți. Poate că era altă treabă, eram tânăr, știi, vorba aceea la treispe ai să nu știu ce, poate că s-a, cu antranamente, cu ăla.

N-ați putut merge, nu? Puteți merge?

Da, am marș, câțva ani de zile am marș numa' în cârji. Înțelegi, no și și-a acuma că am probleme cu genunchii, nu că picioru' stâng mi, pot să puțin care am articulație la el. No, dreptu' merge până la patrușcinci de grade. No, și asta-i viața și apăi...

De asta nu v-ați căsătorit?

De aia nu m-am căsătorit; ascultați-mă că io în orice caz o fată bună numa' putem lua și io gândindu-mă așe ca om, io nu știu cum să vă spun, să vă explic.

Cu suflet mare, decât să-mi bat joc, io n-am știut viitoru' cum va fi, înțelegi, viitoru' cum va fi, decât să duc o fată bună numa' să-mi bat joc de ea asigurat, că cu un copil, doi sau aia, și după aia să rămâie pe undeva, no și asta o fost chestia. Și pă urmă după operație, nu știu ce, la câțiva ani no am început să mergeam la lucru no, într-o parte, într-alta știi, cum îi ca să trăiești, fără pensie, fără salariu, fără numita absolut. La unu', la altu', mă ocupam cu tichinigia asta de acoperitu' cașilor, încetuț, așe mai jos, mai merem cu alți care și cela și facem treburi faine, facem știi, și fiind, știi, nu bețiv cum se spune, nu fumător, banii care căpătam, puținii câți era, îi folosem unde trebuie cum se spune. Io și căsile ăstea când le-am făcut, vedeți,

nu că m-o costat bani mulți, da' le-am făcut io cu mânuțile mele. Încetuț, cu oameni bineînțeleș că zidăria și nu știu ce, am avut meșterii mei, da' io când m-am apucat de treabă o fost plătite și meșterii și tata treaba, înțelegi. Le-am ajutat, m-au ajutat, le-am ajutat, m-au ajutat și așe mai departe, știi, să nu gândeți că banii fac treburile destea, și banii io înțeleg că alții dispun de bani, io n-am dispus de bani, da' am pus mâna și am făcut.

Până la 13 ani, până ați avut problema asta cu picioarele, ați mai avut vreodată, să fiți bolnav de ceva?

Nu, am fost forte sănătos. Eram cel mai bun băiat, cum să spun, cel mai simpatic, cel mai sănătos băiat, de nu aveai probleme cu treaba asta. Nu, până la treișpe ani, de acele în acolo s-o schimbat tata treaba.

Da, voiam să vă întreb când v-ați lovit la genunchi și ați venit acasă n-au încercat, nu era aici femei mai bătrâne, n-or încercat ele să vă facă ceva la picioare, să încerce să?

Tati bine, am încercat, strâns-o furnici să puie pe picior, fel și fel de medicamente.

Cum, cum o fost? A da, asta, asta, să ne ziceți, cum au făcut cu furnicile? Ce au încercat ca să facă, cum?

Nu mi-o rezolvat nimic.

Știi, da'poveștiți-ne cum au încercat?

Cum au încercat? De exemplu, din furnicare. Fel și fel de frunze de mesteacăn fierte, puse la fermentat, știi, chestia îi și de bolă, aicea mie mi-o trebuit de prima dată, mi-o trebuit operație. Asta o trebuit, io după ideile mele. Da, acum mai bine știu să le spun ca și când atunci a când am fost de 13 ani. Că ce mi s-a întâmpla, io nu știem că viitoru' și cum ce, cum v-am spus că la ce mi s-o întâmplat asta la 13 ani, la on an, doi la paispe ani sau ceva avem o articulație uite așe, umbla parcă. Știi, așe mere piciorile, numai, știi, lichidu ăla mi-o deformat osile. Strâmb ani de zile, până la operație, lichidu' ăla mi-o deformat osile, înțelegeți. Că n-am, mi-o dispărut, și atât.

Da' ziceați că v-o luat, da cine v-o tratat cu mesteacăn, cu?

Bătrânii. Taică-meu și... Nu aicea n-o fost chestie de babe sau nu știu ce chestie. Dacă era reumatism, să fierb nește frunze de mesteacăn, mai legam sau furnicare sau fel și fel de semințe, de Le fierbe', face' ceaiuri, și.

Și punea acolo pe genunche?

Pe genunche, da.

Da' cu furnicile cum făcea, că?

Pi, și furnicile le strângea și io nu știu cum să spun, atunci a tat așe, le învălea aicea, știi.

Da' erau vii sau moarte?

Nu, din furnicarul ăla, gozu' acela care era strâns de alea, un fel de era ca un fel de că ele, știi, au un fel de oțet sau nu știu cum să spun, dacă vreți să n-o.

A, și deci nu furnicile, numa musuroiu ăla, îl...?

Nu, nu, e mușuroiu' ăla din furnicarul ăla, no.

A, da' am crezut că furnicile le pune.

Nu, da, furnicile, da' cinele, no semințe cum era prin grajduri, cum avem semințe rămase de prin flori, fel și fel de flori de acolo, știi cum. Le fierbem, și cu ceai de ăla. No și api ațate și decât atât, și ar vrea și le-ar da indicație la care li s-ar întâmpla parcă ar și un medic, io aș ști pântru el. De la bun început, io la mine o fost pre târzie vremea cu treburile cu bolă.

Păi, cam la cât timp după ce v-ați accidentat ați ajuns la medic de să vă zică că trebuie operat?

Păi, la doi, tri ani.

Doi, trei ani?

Da, am umblat pă la curățat de pășunat, no știi, tat cu chin, cu vai. Știi? Era lumea săracă atunci a în timpul ăla.

De fapt n-ați avut bani, să mergeți la medic?

Păi, n-am avut de unde.

Da, prima dată când v-ați dus la medic după ce v-ați accidentat când ați ajuns la medic, unde ați fost?

La oraș, da, la oraș, Dom'le dă-i noroc la doctorul B. era on chirurg, era și unu' cum să spun C., acela era tat de TBC, da' era unu' de interne bătrân, era forte cumsecade, știi. Oriunde am fost m-am împăcat forte bine cu medicii,

cu surorile, cu...

S-au purtat frumos cu dumneavoastră?

Forte frumos, ascultă ce-ți spun io și io m-am comportat cu ei așa. Cum o umblat după mine și la București când m-am dus ni nu mi-am dat io seama, te-ai dus tu țăran din munte să te duci în București sau pă nu știu pă unde. Io și pă la B. cât am fost acolo era o stație de amplificare, știi, de dedicații de destea, nu știu ce, pântru salonu' meu tătdeauna era muzică și muzică și una și alta. Asculțați ce vă spun io, io nu știu cum am fost așa. Comportările noastre din salon și așa mai departe, la București, iar înt-ăla altfel și acolo, da' eram membru de partid atunci a ști și la București, și directoru' de la spital de la Foișoru' de Foc dacă ați auzit, acolo m-o operat. Orice ședință de partid era, nu, era musai să particip și io acolo, mă ducem în cârji, cum mă ducem, da' mă ducem, mă ducem și pă mine.

Erați membru de partid dumneavoastră?

Da, atunci în timpu' ăla. No și forte bine ta, io spun sincer, știi, că amu atunci a nu cu ciubucuri, cu nu știu ce treburi, da' io mă gândem așa știi, înainte de operație, no mâine trebuie să mă operez, zâc: „Domn doctor aş vrea' să vorbesc cu dumneavoastră ceva”, știi, nu așa. „Din tata sărăcia me am strâns tri sute de mii”, ai cuvântu' meu, am avut o ominie la doctoru' ăla indiferent, cele mai speciale medicamente și cele mai căutate, no. I-am dat tri sute, știi. Că știi omu'. Asta o fost țațe treburile no și forte bine m-am împăcat orice pă fața pământului ar și făcută pântru mine, și api no am mai vinit, am mai fost internat, am avut ulcer la stomac, știi, din țațe baiurile, am avut hemoragie de sânge la stomac. Oriunde m-am dus, la oraș sau indiferent] unde m-am dus tat, știi, am fost forte, forte căutat de medici. Și le mulțumesc forte frumos.

Asta cu stomacu', cam câți ani aveai, când ați pățit cu stomacu'?

Câți ani avem?

După ce v-ați operat la picior?

Da, bineînțeles, știi, mie îmi plăce' muncă, muncă la

câmp, nu știu ce, și într-o toamnă așa cum să spun, la... ca să recoltez... nu știu ce; culejem câte o găleată, două nu mai putem, trebuie să mă pun jos. Da' io nu știam că am hemoragie, înțelegeți? Până la urmă am ajuns că nu mă puteam, nu m-am dat, nu m-am putut da jos din pat pântru mine să mă duc și am observat făcându-mi, mă scuzați, în găleată, și am văzut că-i sânge, sânge. Și atunci a am plecat la medic. O vinit cineva, mi-o adus din M. O remorcă de de scândură, știi. Să le dau, le-am dat săcară pântru ele, și i-aci ni, io ca om, știi, la mine indiferent cine vine on pahar de țuică, sau îl servesc așe ominește io, nu că să știu, nu știu ce, servindu-i acele am coborât săcara din pod, le-am pus ia acele ni și nu știu ce, să beie câte un pahar de pălincă, așe eram atunci a cu hemoragia știi; mi-o vinit o slăbie, numa' m-am dus jos. De nu era acolo frate-mio și de nu erau oamenii aia din M. care să mă scole, să arunce apă pă mine, de când aș fi dus.

Da, și cine v-o dus înăuntru?

Da' io am fost să mor odată și crede-mă, ia uită aicea avem un pat că era făcute cașale destea, știi, acum am zugravit vezi pă aicea tat. Și m-am trăzit, m-am dus la doctor și Dom'le dă-i noroc la N., anestezist o fost el, s-o strâns tri-patru doctori, să uitau în ochii mei, știi, atâta eram de palid, de uscat, de tat sângele s-o scurs din mine, știi, așe că amu de felu' meu nu-s cela. Să uita face unu', nu știu care... Trebe sau care face nu-i nicio problemă, fii atent s-o uitat în ochii mei, știi. Parcă ei știu că ce văd, știi. Face „Nu-i o problemă”, m-o luat N. la el, la Recuperări cum s-ar spune, anestezist, m-am dus acolo din momentu' când o început să-mi facă tratamentu' la două zile am fost altu', parcă zburam, mi-o și băgat sânge, bineînțeles; atâta o umblat doctoru' ăla, nu să găsește sânge, știi, tătdeauna, știi, că-i criză de sânge. Pân' Cluj noaptea când l-o apucat, ăla până când m-o făcut așa parcă zburam, înțelegi, că zăce că altu' nu eția] sânge că face că nu știu ce. Dom'le, dă-i noroc așe mi-o potrivit sângele, înțelegi, parcă. Parcă înviem așe oarecum, știi.

Deci, sânge v-o băgat, nu perfuzie?

Sânje și perfuzie.

Sânge și perfuzie.

Sânjile, când l-o dat sânjile nu-mi da perfuzie, da. No și mi-o băgat vreo două, un kilogram jumate, două sau nu știu câte sferturi că cu sferturi era, știi.

Asta când o fost înainte de Revoluție sau după Revoluție?

Înainte de Revoluție.

Înainte de Revoluție o fost. Și v-o apucat de ulcer pe urmă?

Nu, m-am dus la Cluj, m-o programat în felu' următor, că vă spun și la cine, la doctoru'. Am fost la cum îi zăce, la clinica Epreso, sau. Tat așe mă duc într-o toamnă, no, fac un tratament, stau o săptămână, nu știu ce, no, m-am simțat bine oarecum zăce trebuie operat, trebuie operat neapărat. M-o băgat la fel și fel de analize nește, cum să spun cu becu' mi l-o băgat în stomac acolo mi-o făcut fel și fel de cela. Domn doctor să mă opereze știi, m-o propus pântru operație, domn doctor io nu stau, io avem de recoltat, avem de cosât otava, io nu stau dacă puteți să mă amânați o lună de zile până îmi fac treburile destea și pă urmă viu la operație. În timpu' ăla mi-o dat o rețetă de niște medicamente forte scumpe – șapte tablete, știi, o fost în da' forte scumpe, ni nu ș-o dat sama că io le-oi cumpăra, știi. Face îs forte scump', nu că el nu mi-o spus prețu'. Da' când m-am dus la farmacie, face cam scumpe numa' acolo erau puse ho, ho, știi, tabletile. Din ce am luat tabletile alea mie mi-o dispărut țâțe, nu m-am mai dus până-i lumea nici la operație, nici, și astăzi îs aci, no.

Și n-ați mai avut probleme cu stomacu de atunci?

Cum să zăc trebe să-l păstrez on pic, știi, că suntem oameni. Să știi că ce să mânzi și ce să nu mânzi și n-am mai avut probleme de atunci a și mulțam Domnuli, na, cu stomacu' destea îi chestia, îi chestia medicinii. Persoana respectivă care îi în situație, dacă nu, să știi degeaba bagi în el numai hai dă-i, dă-i și una și alta, și una și alta și beutură și treburi și eu beu ascultă ce spui io. Da' beu cu, calculat când îmi trebe o bere, o beu, o bere dacă o beu

întreagă, dacă nu o beu, on pahar din ea și așa mai departe, știi, după cum îi îți cere organismul Pă mine nu mă deranjează că îi beutură, io am beutură până-i lumea indiferent dacă vreți să serviți o afinată, o vișinată că... Că io numa' vă întreb știi. Ascultă ce vă spun io, no, asta îi treaba și așe o trecut viața uite am ajuns la aproape șeptezeci de ani, no. Mie îmi place viața asta, știi, da' lumea asta îi rea, ascultă ce vă spun io.

Poți să fii bolnav rău sau poți să și mori dacă-ți face făcătură sau aruncătură?

Io, crede-mă, cu făcăturile destea io ni nu mă pui contra, da' ni nu cred în ele. Făcătura, știi care îi - fiecare om și-o face el, ascultă ce... Io, crede-mă, mie nu-mi spuie că io dacă am mâncat ceva ce nu-mi pică bine sau am băut ceva ce nu-mi pică bine, nu beu și io mă duc la crăsmă mă cheamă câți tati, că io cu tata lumea îs, cum să zic om între oameni indiferent că-i primar, că-i poliție, că acela, da' io atâta servesc până cât gândesc io că-mi pică bine și de acele încolo, de plătit le plătesc, nu trebe să-mi plătească ei.

Danați auzit de asta sau ați auzit?

Cum să nu? De făcături de destea. Io înțeleg că vin, io după mine cred în felul următor cu treburile destea cu oameni, cu făcături și cu nu știu ce treburi: este s-ar putea întâmpla, io nu mă opui nici, crede-mă io și cu pocăiții că zăce că pocăiții lui Iehova și că ali penticostali și cu Io cu tata lumea mă împac bine, înțelegi. Și mă iubesc și îi iubesc, care îs oameni bineînțeles și de acele încolo pă mine nu mă deranjează nimica. Nu, nici io nu știu că zăce că unu' așe, că mărg la poști, că nu știu ce treburi socoteli, nu-s dacă nu ești vinovat cu nimcă și dacă n-ai pată nu te poate deranja nici cum. Rău îți poate face ai de exemplu, am în gospodărie nu știu ce, vine cineva, un techergheu sau îmi dă un medicament la o vacă, more sau știu io ce treburi de destea, sau poate și personal știi, nebăgând de seamă te poate deranja cu ceva. No.

Și asta îi făcătură sau?

D-api că amu făcătură, zăce omu' că-i făcătură. Asta

îi făcătură de rele, omu' rău care vre' să te deranjeze, asta e. Da' io în treburi de destea, ce să zic? S-ar pute întâmpla, io nu zâc că nu sunt făcături de rele; sunt făcături de rele. Ascultă ce-ți spun io, dar așe dacă nu ești vinovat s-ar pute întâmpla să nu se întâmple nimic.

Vreau să vă întreb când ați făcut prima injecție, vă amintiți prima dată?

Păi, da, când era copil pă la școlă, atunci a ne face injecții. Vaccinuri, treburi socoteli.

Nu vă era frică de injecții?

Mie nu. Mie nu, niciodată, n-avem probleme cu o înțepătură, io așe am fost corajos. La mine nu conta că mă duc noaptea, am marș până în D. aici prin pădure, noaptea uite așe mă ducem cu mâna să nu dau în crenjile lemnilor: negură, ceață mă ducem la motor sau mă ducem la spital la Cluj și nu era mașină numa' din D. ceva. Știi, ca să nu mă duc pă jos și treburi de destea, da' n-am fost fricos de nimică și nu știu ce și am vinit acolo tat noaptea, auzeam noaptea luptii acolo în muruna cea la... că ieșea noaptea, știi cum urlă ei. No, nu m-o deranjat, am ieșit până aicea în murună, m-am pus jos, am stat și i-am ascultat și am vinit acasă liniștit; n-am fost așe, api când se întâmplă să când îi să se întâmple se întâmplă indiferent că.

Am vrut să vă întreb că ați zis că dumneavoastră n-ați vrut să vă căsătoriți că ați avut problema asta.

Din probleme alea, da.

Vreau să vă întreb vă amintiți când s-o făcut, aici o fost dispensar, vă amintiți când o fost făcut?

Nu știu în ce an, eu am fost și deputat aicea la sfat. Vreo cinci ani de zile și atunci a s-o rezolvat multe în timpu' când am fost io, pă vreme' comunismului zâc io. Dispensaru' atunci a s-o programat să șie acele știți, unde-i Centru. Acele dincolo trebuie să se facă fiind centru de comună, în vale acolo la căsile alea. Amu el știi, fiind acolo tat mai de la M. nu știu ce ști, o fost și on om oarecum înstărit nu știu ce, oarecum avea putere pă undeva. No, ca să-și vândă terenu' acolo, nește stânci acolo, nu știu ce no. „Acolo facem dispensaru', acolo așe și așe”. No, l-am făcut

acolo, da' ne pare rău și la tata lumea. Și îi forte izolat. Măcar ar fi bun să șie acele, apă este, o fost de unde să bage și nu știu ce treburi, da' degeaba dispensar era bun aicea mai acolo mai sus undeva, mai nu să intre apa, no și așe mai departe.

Acolo ați fost vreodată când ați fost bolnav sau ceva?

Cum să nu. Am fost și internat câteva zile, am fost la dispensar, înainte era altfel. Când am fost io cum să spun, eram forte respectat înainte, da' nu era aeștia care-s acuma.

Adică înainte de Revoluție vreți să spuneți?

Bineînțeles no, înainte de Revoluție era. Este trei-patruzeci de ani de când eram pă acolo.

Și cum adică ați fost internat acolo, cât ați stat acolo?

Pi stam câte două-tri zile, pă urmă mă trimiteu ori la oraș ori la Cluj, ori.

Și erau, cum erau medicii atunci comparativ cu medicii de acuma?

Io cum să spun...

Era mai bine cu medicii ăștia de atunci de dinainte de Revoluție, decât cu cei care sunt acuma?

Mă, cum să spun, dacă erai om cu ei. Te căutau forte bine și pă mine tătdeauna. Io nu m-o interesat de altu' că cum să comportă cu el sau, asta o fost tata treaba.

Da' ce credeți înainte erau oamenii mai sănătoși decât astăzi sau?

Aveu o viață mai lungă, acuma au mai multe stresuri. Înțelegi, acum vezi, ia uită, aci pă dealu' desta, mintinaș dacă te duci din casă în casă este câte o văduvă sau câte un om singur și aia tati nenorociți unu într-on fel, unu într-altu' și oarecum să-și mâie viața așa cum îi.

Și înainte nu era așa?

Nu. Înainte era mai distractivi oamenii, ascultă ce vă spun io. Vine' iarna, știi. De exemplu no, ca orice gospodar numa' și copiii era acasă. Care ave' doi-tri copii sau unu sau doi sau trei, era acasă. Tineretu' să strânge, face șezători treburi socoteli, altu' la tors, altu' la cusut, altu'.

Și era o distracție, uite pă cuvânt dacă nu o veselie de nu-ți puteai da sama parcă întinere' înainte; acuma nu știu că nu să mai văd unu cu altu' sau așe disperați; așe nu, pă fiecare îl interesează numai nu că să mă intereseze pă mine că ce faci dumneata, să te ajut când nu poți sau acuma nu mai mărg treburile astea.

Înainte se ajutau mai mult?

Se ajutau mai mult, ascultă ce-ți spun io, zburai unu' pântru altu' sau și vara la câmp lucru' câmpuli sau nu știu ce, terminai mai repede, una-două zburai la mine să mă ajuți dacă acela sau zburam io dacă... Știi, erai mai cum să zâc era mai atrăgători oamenii unu' cu altu', da.

Vreți să spuneți că acuma sunt mai singuri oamenii decât înainte?

Forte singuri, forte disperați, io nu știu, nu mai au dragoste unu' de altu', ascultă ce vă spun io, amu io urmăresc nește treburi așe numa' între mine și alții și alții; că io așe am fost: orice fac pântru oricine că mă pricep la orice știi, să fac, da' văd așe o... io nu știu cum să zâc, orice ai cere orice, orice aș face io nu-i păcat, da' io ce cer în schimb îi păcat. Știi, no asta e, fiecare ne facem treburile nostre și merem mai departe. Asta-i viața, știi.

Părinții dumneavoastră cât au trăit?

Bătrânu' opșase, mamă-mea vreo șeptesease, cam așe ceva.

Și cum?

Io i-am îngrijit, io le-am făcut, o stat și bătrâna săraca vreo doi ani, io am căutat de ea.

O fost la pat?

Da' să știi că n-o fost ușor, uite, io am avut o inimă, on stomac așe oarecum de fier, știi, da' la doi ani de zile. Ascultă ce vă zic io, cu chestia asta oricât ai și de curajos sau oricât ai și de ăla, on bolnav de destă te dărmă. Ascultă ce-ți spun io, îți pieri poftă de mâncare, nu mai știi ce să faci, nu știu ce, cum să zâc, îți vin fel și fel, oricum ai fi de curajos, la treburi de destea să te ferească Dumnezo să nu îngrijești pe oarecine să stea la pat!

Și doi ani de zile o stat pe pat?

Da, taică-meu mai puțin, vreo două luni, sau cam **așe** ceva.

Și *pe tatăl dumneavoastră tot dumneavoastră l-ați îngrijit?*

Da' cum. Aici o fost amândoi, camera din colo, acolo dorme' ei, io dormem aicea în asta casă. Ne-o ajutat Dumnezeu. Zăcea oamenii, știi, că să nu le dau de mâncare, știi, că amu știi, să face... mă scuzați. No, amu ca omu' care nu poate să plece, să face pă ei, nu știu ce, treburi socoteli, mai mă scuzați, lua cu mâna să mai scula și arunca pă ici, pă acolo, nu știu ce, tat îmi murdăre'. Io n-avem, îl luam, îi băgam în lighean că baie n-avem, îi facem să se taie de masă și bagă-i în lighean și spală-i, știi, și am avut curaju' aiesta și așe mai departe. Decât hainele și treburile le spăla cumnata mea, știi, nu le spălam eu, no. Da' ce-o fost greu, da' scolă-te nopte' după ei și așe mai departe, n-o fost ușor.

Și *de ce vă spuneau oamenii să nu le dați de mâncare?*

De ce? Să nu facă pă ei. Da' io fiindu-mi părinți, știi, amu io aicea și la credința ta, ca părinte să nu-ți dau de mâncare; știi, ce gândești așe să nu-ți dau de mâncare. Le dam cât le poftē' inima, le dam și ce vre' pântru că ei m-o dat pă lumea asta și amu io să-mi bat joc de ei. Nu, când a vini vreme'.

Da' cum, ce-o avut tatăl dumneavoastră, cum o murit?

Bătrân, din bătrânețe. Și el o avut treabă cu ficatu', cred că o fost el bolnav de cum să spune, de gălbânare sau de cum îi spune acuma.

Hepatită?

Hepatită, da. No, și o fost internat pă la oraș nu știu ce treburi asta o fost, o avut treabă și cu ficatu', no ce să spun. O fost forte muncitor bătrănu'. Măcar o fost numa' on om, atâta de mic. Ha, da' o fost furnică, știi, o fost slugă până la trizeci de ani, o fost slugă la unguri în M. El o știut tat, tat, tat că ce să facă și ce, tata lumea ave' încredere în el de pe aicea, nu tata lumea, vreau să spun de aici din

jurul nost, el o fost foarte bun gospodar și orice să pricepe', ori la ce. Și din el am învățat și io țațe lucrurile bune. Da.

Și deci ziceți că de la gălbenare s-o...?

Nu că aş crede, că amu altu' o trecut o perioadă de la bolă care o avut-o, o avut treabă și cu un picior, cu șoldu' aicea îl dure', știi. O avut ceva no, io mai știi ce fel de bolă o avut, no, trăge' picioru' după el așe. Da' ăla n-o stat, continuu mere în pădure, scote' câte o creangă de lemne sau vine', da' ăla nu sta deloc absolut. Vorbeam cu alții cu nește învățători: „Mă, cum Dumnezo bătrânu' ăla mere și vine și abde mere pă drum”. Da' viața te ține; muncind, umblând dincoco-încolo, făcând un pic de efort, crezi că-mi lungesc viața, ascultă ce-ți spun io. Așe nu trebe gata, dacă ai te dore, or tulai Dom'le că stau acolo, fă on pic de mișcare. De poți să vezi că îți lungești viața, nu trebe să te gândești numa' la bolă că nu, te duci no: amu de făcut de asta, mă gândesc la lucrul ăla să-l fac, nu la bolă. Tulai Dom'le, io mintenaș mă duc pă aci încolo, mor sau nu știi ce, la ăla nu trebuie să te gândești, când vine te duci și așe și așe. Io nu mă gândesc în veci, numa' să nu chinui să stau pă pat, io atâta îmi doresc, da.

Și mama dumneavoastră nu știți ce boală o avut de o stat pe atâta vreme pe pat?

Și ea o avut, cum să zâc, ea o avut ceva, ceva o avut la on picior, știi, i s-o făcut o plagă aici, știi, și nu se vindeca. Ce cauză sau cum, nu știi ce-o fost, și pă la dermatologie și... Da' n-o putut vindeca, știi, treburi socoteli de destea, api că ce-o apărut ce. No.

Și de la chestia aia o stat doi ani pe pat?

Nu, alte treburi, slăbie și bătrânețea și ea o și muncit, o fost forte muncitoare, ascultă ce vă spun io, o femeie de asta în juru' desta... era când era înainte cu comunismu' de o apărut comunismu' și știi, pă ea o băga bucătărească. Ea o fost pă la Consiliul Popular deputată și ea. Era o femeie extraordinară, ascultă ce-ți spun io, și ave' o mână de lucru, știi, atunci a să torce', să face' pânză, treburi socoteli să pă urmă amu mai târziu o

început să se facă șocase. Nu știu ce aia, măcina câte o pânză într-o zi și o noapte o termina de șaptezeci-optzeci de metri, așe o fost o șire în ea, forte harnică o fost. Dom'le dă-i noroc numa' chestia la bătrânețe m-o deranjat on pic no. No, d-api asta îi viața la fiecare, nu ști nime' că ce, pă viitor că ce va deveni, știi, nu știi, nici io, nici matala, nici unu', nici altu'. Mergând pă drum nu știi ce ți se întâmplă.

Interviul nr. 12

Femeie născută în 1975

Ai fost vreodată bolnavă când ai fost mică?

Am fost, Am răcit de la sanie.

Și ce ai făcut?

Am stat două luni în spital. În Cluj, la Spitalul de copii. Singură, la șase ani

Și cum ți s-o părut? Cum a fost în spital?

Când vinea maică-mea la mine plânjem, plânjem și că „Vreau acasă, vreau acasă”. Am răcit la rinichi, de la aia am făcut infecție urinară, de la aia, infecție urinară; pe lângă aia am avut și vermișori la ficat și uite așe... Păi m-o ținut vreo două săptămâni până mi-o făcut analizele că nu știu că ce am. Mă durea burta de num' așe stăteam în două și dormem noaptea și am marș la oraș, la oraș. N-o știut ce am și m-o trimis acasă, și pă urmă am marș, dus la Cluj... și la Cluj îți spun, vreo două săptămâni numa' la analize m-o ținut.

Nu ți-o fost frică?

Nu mi-o fost frică, că atunci ce am știut io?

De injecții?

Nu, să știi că nu. Așa un ptic când videam acul că vine la mine, la început am ținut un pic dar pă urmă, nu. Veneau și seara la zece, când io dormeam, întorceam și făcea și pleca, am făcut multă, asta doare, penicilină. Oai! Și cum eram eu seara mai adormită nu țineam mușchiul mai relaxat, îl ținem mai centrat și dimineța nu mă puteam mișca, rămâneam blocată așe, și apoi numa' pe lângă pat așa, cu copii mici, până-m' dădeam drumul.

Cum ți s-au părut asistentele sau doctorul sau ce ai

avut, doctoriță?

Doctorița o fost de treabă, că nu avea copii, așa de simpatică era, da' tare îi plăcea de mine. Fetița ei îmi zicea.

Da? Și asistenta?

O asistentă era mai, doamna F., era mai nu știu cum, mai aspră cu noi., mai severă, daa.

Vă jucați în spital?

Ba, nu! De seara... erau alea două becuri... că așa-s și amu, unu' mai tare și unu' de ăla mai roșu. Punem pă becul ăla roșu și apoi să vedea mai rău, să ne jucam de-ascunsa printre paturile acelea. Eram vreo zece într-un salon, zece coptii oare? sau dacă nu mai mulți, și câte doi într-un pat eram. Ș-apoi așa eram pă picioare, ia aici ni ia, vânăta ca pantalonii de pă dumneata, cum ne loveam de la fierale alea de la paturi. Îți dai sama, că doară când fujem să ne ascundem, ne băgam unul într-altul, buf în paturi! Ce facem! Ioi, ioi! Și mai erau pă hol, sacii ăia mari de rufe și apoi mai luau cearșafurile și le puneau pă pat și rămânea sacu' mai gol și în sacii ăia ne băgam și ne ascundeam.

Și vă găsea acolo?

Mai erau două asistente, asistente? Sau femei de serviciu erau alea, două așa mai în vârstă care probabil aveau și alea coptii acasă. Alea se mai jucau cu noi, puneau sacii după ele la spate, și no, merem și mă băgam acolo în sac, și strângeau sacul la gură și pune' acolo după ele și io stăteam acolo după ele și veneau și cotau după mine, nu-i aicea, ce digană eram io, zice' că nu mă află.

Șase ani ai zis că aveai, nu?

Șase ani.

Abia ai așteptat să vii acasă...?

Oai! apoi am stat acasă, nu știu cât am stat, o lună, după o lună m-o dus la control. Și am avut și ceva bube pe picioare, dar nu știu de la ce. Și când m-am dus la control mai avem ceva urme de la alea și no, o vrut să mai ție o zi, două, nu știu cât fac ei analize da' n-am vrut să mă mai las, m-am prins de gâtul lui maică-mea și nu mai m-am lăsat, „Io nu mai rămâi și nu mai rămâi”, și o zis maică-mea către

asistentă că mere cu o făcut o foaie acolo și o trimis-o pă maică-mea jos cu foaia aceea și o zis mămica că merem cu foaia și ne-am tat dus. Da' ce plâns am băgat, nu mă mai lăsam de ea ferească Dumnezo, că nu mai rămâi și nu mai rămâi.

Era mai bine acasă?

Și da, da, era mai bine dacă stăteam, **să mai** că totuși vedeau că Nu m-am simțit, da'. Zic și eu poate era mai bine, un control în plus nu strică.

După aia ai mai avut vreodată probleme?

Nu, n-am mai avut de atunci n-am mai avut.

Da' în familie e cineva bolnav?

Nu, numa' tăticu' ce are cu diabetu', da' nu.

Da' când o făcut diabetul, de mult?

Dee, hî, de când suntem noi aicea, de cinci ani.

Da? Dar nu știi cum s-o întâmplat, cum a făcut diabet, de la ce?

Nu știu, numa' noi zicem că de atuncea-o fost primăvara, o fost cu un vițel la târg la oraș și o fost și soțu', cu frate-mio și o vândut jițălu' și-o pus banii în buzunar și o mers să ieie făină să ducă acasă. O luat făina și o pus-o în mașină, și o venit în Centru să-și ieie salam sau nu știu ce să-și ieie și când s-o uitat la bani, nu avea banii... i-o furat cineva banii. Atuncea s-o speriat și câteva zile așe, de zicei că, vorovei cu el, dar el cu gândul era în alte părți. Și apoi asta o fost în februarie și apoi prin mai, deja o slăbit de... foarte tare o slăbit. Ș-apoi o marș la oraș și o aflat că are diabet.

Și i-o dat ceva tratament?

Îe pirule... le câte o pirulă.

Și mama ta, mi-ai zis ceva că are, la ochi ai zis?

Are, de mică. Zâc doctorii că are boala de când o fost mică.

Da' ce boală are?

Nu știu dacă, orbu' găinii, **nu**, da' așe mi se pare.

Și asta ce înseamnă?

O zis. Vede, da' foarte rău.

Și când o avut nașterea aia a doua, a avut durerile

alea mari și de acolo s-o activat boala. Înainte de naștere n-o avut nimica. De la efortul ăla mare, o născut și greu, acasă, nu o mers nicăieri, și.

Asta cine era a doua naștere? Tu ești prima naștere?

Da, P. Țăla, care-i căsătorit.

Și face ceva tratament pentru asta sau o făcut ceva?

Nu.

Sau nu există tratament pentru asta?

Nu.

Da' nu se mai agravează de acum încolo, sau nu se știe?

Știi cum îi medicii zic că nu, da' ea zice că de ce trece anul, din ce parcă vede mai rău.

A, o născut acasă? În ce an era asta când o născut acasă?

În 1981.

Și cum o născut acasă? Nu o putut să meargă?

Ba da, o putut, da' nu o vrut să meargă.

A, nu a vrut ea să meargă? Și cine o ajutat-o la naștere?

Bunica, mama lui taică-meu, o murit. Nu mai trăiește. Atâta, ele două numa'. Și o mers taică-mi-o după moașa de o venit și i-o luat placenta, sau nu știu cum îi zice. Știi, când naști treabă să iasă și locu' ăla în care o stat copilul, și n-o venit, că o fost răcită. Și o venit moașa și i-o luat-o, și.

Da' cum, i-a scos moașa dinăuntru?

Da, da.

Cum adică, a băgat mâna înăuntru?

Da, da.

Și altfel nu o mai avut probleme atuncea la naștere, sau așa?

Nu.

Tu câți ani aveai atuncea?

Șase.

Erai mărișoară și tu? Și tu ai fost acasă atuncea, nu?

Eram la școală. Ba da, s-o agravat boala, atunci o început... să

Ea știa de dinainte? Atunci o aflat că are boala?

Atunci o aflat că are boala. Bine, dacă mere' la spital îi dădea injecție și nu. Pe ea o apucat-o cum e astăzi, noaptea, și până mâine la unșpe-doișpe...

A și ea o și fost răcită? Se face ceva dacă ești răcită?

Naști mai greu.

Da' există, ceva, vreun leac, sau să facă moașa ceva să naști mai ușor dacă ești răcită?

Nu, păi este injecții de dilatare să te dilați mai tare, este injecție de forță ca să ai forța să împingi mai tare.

Dacă naști la spital?

Dacă ajungi la spital, așa, aicea nu este.

Da' era dispensar aicea?

Da' era până amu, așa era și atuncea.

Dar nu puteai să naști aici la dispensar?

Când m-o născut pe mine, atunci.

Pe tine aicea te-a născut?

Da, da, aicea m-am na Ascut, atuncea era, zice că nu știu, n-am întrebat-o nici io ce doctori erau, da'.

Da' tu te-ai născut acolo. Dar tu de unde știi de injecții, de fapt?

Da' de la mine le știu, îți bagă că-ți pun perfuzie când intri în sala de naștere, îți pune perfuzia în mână, cu calciu și acolo în perfuzie îți dă și bănuiesc că ceva de forță, n-am întrebat, da'.

Tu cum ai născut, că ai născut la Cluj?

La Cluj.

Cum de ai născut la Cluj, în mod normal nu te trimite întâi la oraș?

Ba da, la oraș am fost, și la oraș nu era doctor de gardă ginecolog și doctorul de gardă care o fost, nu știu, o zis că nu mă asistă, să merg la Cluj, mai bine-o fost așa. Acolo măcar o fost doctori care se pricepe'. la

Da' cu doctor ai născut?

O fost și doctoru' prima dată, și pă urmă o ieșit din gardă și pă urmă am rămas cu moașa până s-o schimbat ei.

Cât a durat până ai născut? În cât timp ai născut?

O oră jumate, două, din ce-o apucat, da.

De când te-o apucat durerile sau când s-a rupt apa...

De când mi s-o rupt apa, cam o oră jumate.

Și după naștere?

După naștere, trei ore, n-am avut voie să dorm, a trebuit să masez burta tat continuu.

Și ai putut să stai trează?

Da, că am avut telefonu' și am tot sunat. Cu o mână eram pă telefon și cu o mână pă burtică și tat dă-i și dă-i... Și acuma i-am povestit lui soțu', că nu știi, nici el n-o știut.

„Mă, tu știi atuncea după ce am născut ce am făcut io?”

„Ce?” „Uite așa, cu o mână stăteam...” Nu m-o durut, nu știu.

Nu o venit cineva să stea să te țină de vorbă? Te-o lăsat singură.

M-o lăsat singură. O mai venit moașa la mine din când în când.

Deci n-ai voie să dormi? Nu te-o lăsat să dormi?

Tri ore nu-i voie după naștere.

O fost bine aici la Cluj, adică medicii, asistentele?

Da, o fost de treabă și drăguțe cu tine, și femeile de serviciu.

Și cum îi înăuntru? Curat?

Da, e curat.

La oraș cum arăta?

Și la oraș îi curat. Și aici am stat o noapte, la oraș, dar și aicea s-o comportat fain.

Și când o ajuns soțul după ce ai născut, la cât timp?

Atuncea dimineața... era acoloa când am născut, la poartă jos.

Dar nu l-o lăsat să intre?

L-o lăsat să intre până la mine, da' o ieșit înapoi.

Dar nu o asistat la naștere? Nu o vrut sau nu ai vrut tu?

Da, nu l-o lăsat.

Interviul nr. 13

Bărbat născut în 1975

Când ai fost copil boli o fost? Bolnav.

Păi boli ca la tata lumea. Bolnav n-am fost, da'

răceală. Tata iarna eram la sanie, la schi, la mama dracului (...) Cu ce să te tratezi? Cu ceai, cu sirop de znieură, ăla era tratamentu' de la răceală aicea-n zonă. Sirop die znieură câti-un păhărel mic, dimineața mai un ceai... știți cum să zâcie, că răceala tratată trece în șeptie zile, netratată într-o săptămână. Tat acolo ești. Da' o dată am avut aprindiere die plămâni.

Cât de mic erai?

Eram pă clasa a șasea. Nu știu cât die mic eram, da' țău mintie că eram pă clasa a șasea. Și tomna era într-o iarnă, o murit bunica. Bunica asta di-aicea de jos, mama lu' tata. Și părinți mniei erau acolo ca și no, treabă cu mortu', pregătiri die-nmormântare, de priveghi și io ce făceam? Jucam fotbal pă zăpadă.

Cu cine jucai fotbal?

Cu, p-aicea erau copii no, nu era, noi doi-tri deja formam, din tri erau două echipe. Ăla mai bun juca singur și aia mai slăbuți jucau doi contra la ăla mai bun. Și jucat fotbal și pă zăpadă, nouă ne plăcea cum aluneca mingea, știi? Era, ș-am stat așe ud la picioare, cu adidași bine-nțăles, iarna, chiar dee, era după, după Revelion. Și m-am răcit. Ei erau p-acolo, foc în casă nu era, io meream di-afară încălzât de la fotbal și am stat o' m-am culcat, nu știu; am făcut aprindere die plămâni. Și m-o dus și m-o internat la Cluj la spitalu' die boli contagioase. Am fost sus, am fost suspect die meningită, die-aprindiere de creier, da' n-o fost cazu' că o fost numa' aprindiere die plămâni, da' o fost grav, grav die țățului. Mă deranja, țău mintie că mă deranja lumina, ameteam din orice poziție, eram beat, da' beat rău și am stat acolo o săptămână cu curu' la injectii, la penicilină. Și țău mintie că așe ale dădea niște penicilinie die nu mai puteam nici mere pă pehicioare. Pfuaai, te durea mușchiu dup-aia, șoldu'. Și la un moment dat eram cu un băiat tat di-odată cu mânie în salon și mai era o doamnă c-o fetiță mică, erau patru paturi în salon și pă urmă pă doamna aia nu știu, o dus-o la ceva contrale, era, fetița era bolnavă nu, nu doamna. Și noi ne-am gândit că cum să evadăm di-acolo din spital. Și am

luat cearșafurile di pă, di pă paturi și le-am le-am că nu ne-ajunjeau patru cearșafuri până jos, și le-am tăieat în două. Le-am tăiet, dintr-un cearșaf am făcut două bucăți și l-am răsucit așe noi și le-am răsucit și le-am înnodat diolaltă; tat înnodam și le lăsam până să videm di pă jeam până unde-ajunje. Da' n-ajunjeau nicicum până jos. Și pă când o fost să evadăm, o vinit femeia de serviciu sau nu știu, cred că femeia die serviciu, habar n-am io atuncea ce era, da' amumi dau sama c-ar fi fost femeia de serviciu fiindcă făcea curat. Și noi eram concentrați acolo la geam, legasem die țeava de la calorifer, cum era su' geam o legasem binie ș-o pusesem pasta geam ș-amu aveam până jos, zăceam că sărim că nu-i mult. Io îi zăceam la băiatu' ăla, ăla tată-se era colonel... Și zăceam: „Io dacă evadez di-aicea și dacă fujim di-aicia din spital, undie mă duc?” Zăce: „Vii la mine”. Știu io să în pijamale, îți dai seama? Mintie die copii, și-n păpuci die casă, doară hainele ni-erău acolo la garderoba aia. Când ne-o dus, ne-o diezbrăcat, ni-o dat automat hainie die spital și ne băga la injecții, la tratament, la perfuzii, la no, ce ne-o dat acolo. Io țau mintie că n-am pu [tut], reușit să evadăm c-o vinit femeia de serviciu ș-o văzut paturile fără cearșafuri, cearșafurile tăieate pă lung în două. A, ș-apoi pă urmă nu ni-o mai, o fost, o fost scandal destul die mare acolo, după câtie-mi aduc io amintie, c-o vinit niște muncitori die la-ntreținere ș-așa ne-o-nchis geamu' de nu l-am mai putut deschide. Și (râde), pă urmă, tat am încercat să fujim da' ne-m dus pă scări, p-acolo pă scări ș-am reușit până la poartă. Și la poartă nu ne-o lăsat să ieșim. N-aveam dreptu' să ieșim numa' noi dacă nu eram însoțâți de cineva. Atât-am stat, o săptămână. În rest.

Da' de ce voiai să evadezi tu di-acolo?

Din cauza durerii de la injecțiile care le primeam. Ne dădea o injecție dimineața ș-una sara. Și erau foarte, foarte dureroase. Și am zis că nu mai stăm să răbdăm atâta durere că nu știeam că-i de binele nost, că noi numa' așe ne facem binie. Dară, asta o fost. În rest boli d-estea am mai fost bolnav, cu capu' tat timpu'!!! (râde) Da' am

avut ceva crize de rinichi. Nu știu de la tat de la frig, de la cum lucram pă la pădure cum meream, cum mă udam la pticioare, cum transpiram, dup-aia vineam pă căruță și cum era ude hainele chiar și tat timpu-n pădure-am plecat tat cu șalele goale, se făcea o infecție urinară. Ș-aveam niște crize grozav die țâțului, die mari, die. Și dup-aia am fost die două ori internat cu crize d-estea. Da' numa' așeee două zile. Am fost aicea la oraș.

S-acolo cum o fost?

D-apăi nu mai țau io minte cum o fost exact, da' ne dădea, ne-o făcut tratament și mi-o scris rețeta acasă, era. Piafen? dacă nu mă-nșel. Piafen. Și luam o pastilă di-aia și dup-aia am ținut foarte mult timp așe Piafen și când simțeam că doare dar., luam o pastilă. Și am fost iară internat o săptămână, atuncea când m-o tras caii pă după sub căruță. Die mi-am spart capu'. Eea, atuncea-am fo' grav. Grav, grav die țâțului.

Cum o fost cu căruța și cum te-o tras caii?

Pfaai! I-o poveste-acolo mă, atâta die urâtă. G. Āsta, vāru, ș-o fost luată doi mânzi. Și-i... nu prea știea el rāndu'. Le-o o fost la târg la oraș, le-o luat di-acolo hățuri di-alea, diapleale cum le zacem noi, pentru doi care-s cu, îi crac di-ăla die meare die tragi din dreapta, îi activează p-amāndoi caii în dreapta, tragi die stānga, să-ncrucisează aceea di pă spatiele lor de la hamuri, di-acolo, mere unu' păă ala-i mai scurt, o partie, care meare la calu' din dreapta; și celălalt îi mai lung care meare tat în dreapta, la căptițana calului, din stānga. În momentu' când tragi de āla, amāndoi trag îi traje die nas în dreapta. Și el cum o fost cu cātărămnile alea acolo, le-o pus chiar invers. El când trăjea, ieșea catarama. Nu să tana cuiu' să o pună. Noi nu ne-am uitat, ne-am dus laa... căuaci; să mearem la căuaci să-l ajut să-i potcovească și acolo undeva pă, mai aveam cam, ce să zâc io? Un, nu un kilometru până la căuaci am văzut că caii nu mārg bine. Ș-am văzut că unu' dintre hățu' āla s-o deplasat p-ālalt'naintie și trăjeam, da' trăjeam numa' amu numa' calu' din dreapta simțea când trăjeam dreapta, când trăjeam stānga, numa' āla din stānga simțea. Și, io m-am

suit pă rudă între ei. Să reglez io. I-am oprit. În loc. Și m-am suit între ei pă ruda de la car care era-ntre ei, io am crezut că-s caii mei și-s bănzi ș-or sta. La un moment dat, ooo. No, și io acolo meșterind să reglez io n-apoie hățurile că normal trăbuia să fie o distanță. C-așe să cerea la hățu' care merea la calu' din stânga, la hățu' di pă dreapta trăbea să fie o distanță die douășcinci die centimetri, ăla să fie mai lung. Fiindcă ăla era pă stânga și capurile le erau o formă, da' cât făcea diagonala aia trăbuia să fie mai lung. Prima dată să se depizezee ăla, știi? și pă urmă să simtă ălălalt că dacă nu să calcă unu' pă altu' pă pehicioare. Dacă-l tragi pă ălălalt prima dată, ăla atuncea dă să ieale curba. Să se-ndrea, să-și schimbe sensu' die mers. Și-l calcă pă ăla. Deci ăla din dreapta tre' prima, primu' să simtă comanda și pă urmă când să dăpărtează cu ăia douăzeci de centimetri cu cât îi mai lung automat îl trăjea, știi? Îs niște lucruri țărăniești, da' gândite pân' la urmă. Este-a-s făcutie pă proprie ptieale. Că nu-i binie așa, facem așa. Și io stând acolo, o bătrână die după o tufă die alun își făcuse și ie treburile acolo, cu hainie negre, s-o ridicat di-acolo cum o făcut ie pișu', ști-o truda ei ce-o făcut, și mânzii fiind tineri le-o tresărit și s-o speriat. Când s-o speriat, o luat-o la goană. Io am stat pă rudă, acolo, între ei, o bucată bună die vreme că m-am ținut die hamuri, și die unu' și die altu', da' mereau așa ca-n filme, nu așe. Și ce mi-am dat sama la un moment dat? Da' și die frică și nu, doară putieam să sar pă unu' călare și di-acolo să sar, di pă el, că nu să-ntâmpla nimic. Io m-am mi-am făcut on vânt să mă duc, G. ținea din căruță die hățuri, bărbătieaște, da' nu mai avea că îi pă ei îi trăjea-n laturi. Deja nu-i mai oprea. Unu' merea-n dreapta, unu' merea-n stânga; că ălea dintre ei, care să comunice întră ei să ieie în stânga sau în dreapta, să duseaseră-n nainte și să și făcuseră distanța aia mai mare die douăzeci die centimetri și nu mai avea efect. Caii mereau așe... cât le...

Depărtați.

Eea, cât le permitea opritorile alea cu care re., le era legați die vârfu' ruzii că ș-aia avea o toleranță. Știi? Și

odată mi-am făcut un vânt. Io nu mi-am dat sama că io-s între hături. Și cum ținea el cu dreapta și cu stânga, io eram între ele. Și io când mi-am făcut vântu' să sar, m-am dus cu, chiar cu spatiele în hățu' ăla din dreapta sau din stânga, în de parte și ăla m-o adus înapoi. Și m-o adus înapoie și m-o băgat cu capu' în jos, în timp ce ei mereau, la unu' dintre cai între, pântre lanțurile de la chișafău, care, die care trăjea căruța, și curu' calului. Ș-atâta m-o bătut ăla cu pehicioarele-n cap până m-o băgat pă su'... pă su' prima osie. Și la prima osie cuiu' din dric care merea pân' fergheteu și pân' irmă, lemnu' ăla care s-au fier sau ce îi ăla care țânie partea din spatie-a căruțai cătă aia din față, tileaga din napoie cătă tileaga din naintie, așe pă termeni populari, era ieșit cam cu atâta. Și ăla mi-o luat di-aicea, mi-o rașchetat di-aicea din osu' ăsta de la cap. Chiar, da' nu m-o prins aci, ș-amu deci io nu pot să mă tund la zero c-am aicea o cicatrice di-aia. Și mi-o rupt și mi-o luat tata pthiealea asta așa, di-aici așa, mi-o tras-o și mni-o venit pasta ureache. Deci nu mi să mai vedea ureachea. Ș-am avut chimiru' ăla, cureaua aia lată la mine, și cu ăla m-o atins, aveam și niștie pantofi, țâu mintie, di-ăia fără șiret, că numa' așe tip sandale de numa' băgam picioru-n ei. Unu' mi-o rămas acățat pă la fiearele alea pă su' căruță ș-unu-n picioare. Și io când m-am trezât, m-am trezât cu spatiele la el, în picioare. Deci cum m-o dres pă mine p-acolo, în picioare și cu spatiele. Când m-am întors, pă el l-am văzut io orientat, io băgat într-o fârcitură; cu fân. Unu' cum îi distanțase, cum aveau efect numa' stânga și dreapta ăia dintre ei, i-o condus, așe i-o condus, unu' să scape pân' dreapta die fârcitură ș-unu pân' stânga. N-o mai scăpat că pân' la urmă ruda de la car o intrat exact în fârcitură, ontors o fârcitură așe roată, ăla care-o scăpat din stânga parcă era în față, ș-ăstălalt era pă lângă fârcitură și cu gātu' așe sucit, știi? Cum o, p-ăsta-l împachetase amu în fârcitură, pă unu' dintre cai. Acolo i-o lăsat G. - n fârcitură, o fugit la mânie. Când o fugit la mânie io nu mai am, nu știeam io că ce bai am, numa' am simțat cald pă față și când am dat așe cu mâna, țâu minte c-am luat așe o mână

die sânge, o mână, exact o mână. Îne-aşe ni stătea sângele, era cuagulat aşe, deci nu, deci nu, numa' particule curgea, die aşe bucăţi să rupea din el. Ăsta când o vinit şi m-o văzut, o leşinat. Io ştiam de la şcoală că, din câtă putiere-am mai avut, ştiam de la şcoală că din leşin dacă nu-l trezăşti, moare. Învătaşem noi la şcoală ceva.

Să-i dai tuprimu ajutor acuma...

Şi amu era până la drum, era o distanţă cam die... şaizeci - o sută die metri; că s-o-ntâmplat aşe pă un câmp cosât pân'... C-am ieşit din drum când manevra aia, ştii? Şi pă mine cât m-o târât, m-o târât acolo pă iarbă. Am avut io nisip di, ş-aicea dacă ieaste sau ceva hâri o fost scoase die hârciog, am dat c-am avut nisip în cap. Şi l-am luat şi l-am tras, greu, foarte greu ţau minte că l-am tras, şi-n drum erau nişte belţi aşe, cum s-adunase apa din ploaie pă urmile pă unde-o marş căruţ. Şi l-am băgat cu capu' acolo-n belţi, în apa aia şi s-o trezât, s-o diezmeticit, ş-o revenit. L-am lăs [at], am zis: „Bă, cum eşti?” „Îs binie”. „Eşti binie?” „Hai că viu cu tinie pân-acasă”. „Du-tie dracului, io la tinie-n căruţă io nu mă mai sui”. „Nu, că-i las aicea, zăce, să-i ieie dracu'”. S-o speriat enorm când m-o văzut. Eram desfigurat total, ca şi după bombardament; când explodează proiectilu' lângă tinie pă front, numa' pă la filme pân' Vietnam am mai văzut aşe soldaţi desfiguraţi cum am fost io. Ş-am vinit di-acolo pă pticioarele mele până aci acasă. Dar ce s-o-ntâmplat? Asta s-o-ntâmplat aicea-n partea asta, spre M. Meream la Căuaciu, acolo unde stă. Ş-am trecut părau', n-o fost problemă, n-am ştiut io, n-o fost problemă până ce am coborât. Când am urcat, am urcat cam în forţă că parcă auzeam tat timpu' că fieurbe ceva, ca şi cum ar fieurbe o apă, o oală cu apă pă sobă. Da' numa' apa. Aşe, aşe auzeam, exact sunetu' ăla.

No, şi-am vinit pân' acasă şi când am dat să urc la deal o-nceput să-i, să curgă sânge, da' să curgă, aşe curgea cioroi; cioroi, cioroi, nu picuri, cioroi, cioroi curgea. Şi m-o dus la oraş şi.

Cu ce te-ai dus la oraş? Cu ce te-ai dus?

Am avut, o vinit la P. i-o adus îi bărbatu' lui V. Ăla din

M. avea o mașină di-aia, nu cre' că n-o ați văzut-o. Ați prins tip buburuză di-aia lungă așe, străină. Ca un Trabant construcție, da' lungă. Și m-o dus cu mașina aia pân' la oraș m-o dus, m-o curățat, mi-o pus copci, mi-o pus tub, m-o cântărit, mi-o făcut analiza, mi-o zâsă ea la vreo tri zile că un kil și opt sute die grame die sânje-am pierdut. Așe o făcut de un, un calcul la greutatea mea și la cât sânge-ar fi trebuit io să am și nu știu cum.

Dar ți-o făcut transfuzie de sânge?

Nu, nu. Nu. O fost că, da, pă când am ajuns la oraș începea să știeam, da' nu știeam prea multie. Da' știeam ce s-o-ntâmplat, da' așe aveam niștie iluzii di-estea, deliram așe, nu știu cum să zâc. Îmi vinea sa.

Da. S-acolo ai stat la oraș? Cât te-o ținut acolo?

O săptămână. Trăiea să mă duc în armată. Asta o fost, cam pân' august și io-n octombrie mă, m-o recrutat. M-o recrutat, m-o tuns ăia la zero, când o văzut ce cicatrice am în cap. Ș-apăi am avut io noroc c-am profitat die cicatricea aia că ale scoțiea, am făcut armata la pompieri, ș-aveam alarme di-alea die exercițiu, căție două-tri pă noapție. Ș-apăi io când n-aveam chef să ies la alarmă, ieșeam, mă-mbrăcam și când coboream pă scări numa' mă prindeam die balustradă și mă lăsam jos. Și când era numa' două-tri scări așe mă orientam, mă lăsam jos și mă dârgoleam pasta alea două-tri scări. Aieștia să uitau la mânie, tat am crezut că m-or recicla și m-or trimitie, nu m-or fra... Nu, nu m-o iertat. Nu m-o iertat, da' mai trăjeam mâțu' die coadă cu povestea cu cicatricea. No, s-ațât.

Deci țau minte că prima dată-n viața mea am leșinat când am avut paispe ani die mi-o tras sânge să-mi facă grupa sanguină la buletin. Am leșinat. Știu cum mi-o tras sânje cu sârînga din venă, intru așent-o crispere că și când îmi fac vizitele medicale tre', noi tre' să le facem anual, știi? Șoferii ești a profesioniști. Deci numa' un an die zâle-s valabile. Nie iea sânje, ale... trage cu seringă, nu lasă să curgă că dac-ar băga acu' sau dacă mă tai un pic la un deajet le cură sânje cât le trăbe lor, încă și mai mult. Și nu

știu di ce nu-mi iease când vrea să-l tragă din venă. Trăjea ăla, țâu minte că, ăla o murit, doctoru' ăla D., o murit în accident; o fost un accident la Ș. Trăgea și când apăsa die ăla, die capătu' ăla de la seringă, făcea seringă apăi țup! Aașe vid să forma. Și tat, tat mi s-o-nvinețât mâna, așe ni. Și când ne-o tras sânje, încă eram cu șogoru', o vânt cu mine la policlinică, când o fost gata să-mi tragă sânje am leșinat, mi-am pierdut conștiința. Nu cred. Nu știu di ce. Da' era ș-o durere destul die groaznică în momentu' când trăgea și nu venea sânjele. Mi-o trecut pân' venă și mi-o tras din mușchi?

Nu ți-o tras, nu ți-o tras că de obicei se trage, se trage ușor, nu simți aproape nimic.

Așa și io-am vinețât, ș-amu am fost, mni-am făcut într-un an la două firme analize medicale. Când am lucrat o lună acol' la autostradă, la Bechtel mi-o făcut analizele ei acolo, mi-o luat sânge la ei, acolo la cheampu' ăla aveau dispensaru' lor și m-o trimis și la Cluj și mi-o luat sânge. Și mni-o luat și dintr-o mână și dintr-altă, amândouă mâinile mni-o vinețât. Șăanu' trecut mi-o luat sânge și i-am spus la asistenta aia, c-o vinit cu seringă câtă mine pregătit, eram diezbrăcat pân' la brâu acolo pă un pat, îmi luase tensiunea și, o vrut să mă-nțeape cu seringă ș-am zis „Nu. Vă las să-mi luați sânje, dar fără seringă, doar cu acu'”. Păi că nu. Dacă nu, nu. Uitați care-i problema și mă vinețăsc și nu putieți să luați. Și s-o dus înapoi la medic acolo, în cabinet, și io zis: „Uită, băiatu' ăsta nu mă lasă să-i trag”. „Păi, zăce, țapă-l numa' cu acu', să curgă”. Apăi curgea sângele mai tare ca și cum ar fi trasă cu seringă. No, da' nu mi s-o-nvinețât, nu mi s-o-ntâmplat absolut nimic. În rest, ce să zâc? Pot să mă zâc c-am fost un om sănătos tun până la ora actuală. N-am avut probleme-așea. De vreo două ori mai s-o-nfundat o ureache, aia cre' că tat de la ceva răceală. S-o făcut dop die ceară, da' mă duceam aicea la dispensar, puniea doi picuri die ulei, și mă lăsa așa un pic să stau o juma' die oră, și p-ormă cu o seringă di-aia mare cu apă calduță și cu puțin ceai die mușetel, dacă nu mă-nșel? Făcea spălătură ieșea câte-un dop die ceară, așe

cam cât un filtru die țigară; așe auzeam gândea c-atuncea m-am născut. Că era G. Țsta asistentu, de la M., a lui M., a lui fosta mea învățătoare. Și zăceam, el mai trăjea p-aicea pă la el pă deal, pă la crâșme când merea câtă casă die ta, mai eram tovarăși die pahar. Și zăceam: „Hai, fă-mi și la astălaltă c-apăi deseară când vii dau o beare; sau dau două-n plus numa' să aud și cu asta ca și cu astălaltă când”...

Tata gura mi s-o făcut praf, io n-am știut ce-i aia dureauie die măseale. Io nu știu. Mi s-o cariat, mi s-o rupt, mi s-o și umflat să zăc așe parțial, da' io nu pot să mă plâng că tulai pă mine m-o durut măsealele nu știu cât die rău, că-i aud pă alții că că-i groaznică-i durerea die măseale. Nu știu din ce cauză. Ș-acuma circul, geamu' deschis, am, n-am treabă; nu mă dor măsealele, nu mă. Mă cam supără clima aia din mașină, aia îmi uscă gātu' și die multie ori prefer să circul un pic cu geamu' deschis și dau drumu' și la climă totuși, da' numa' pă prima treaptă. Să bage-on pic de aer recea, da' foarte, foarte puțin și numa' la picioare, să nu mă bată-n față. Altceva? Mâini așe să mă doară.

Rupte picioare și mâini?

Nu, nu; numa' lovituri d-estea deee, am avut lovituri, da' alea, nesemnificative. Deci cam un pic așe dacă on genunche s-o dus ptiealea, s-o refăcut 'napoi. Sau odată am fost aicea la pădure și cepuieam un lemn di-ăla die molid ș-am dat așe cam serios cu săcurea, că erau două cepuri crescute dintr-o dintr-un loc. Și-i ele-s tari în momentu' când, dacă dai la pă lângă lemn, da' io-am dat c-un pic die carne din lemn, ș-o trecut și s-o oprit aci. Ș-amu am semnu'. Pân' cizmă, pân' două părechi de pantaloni, ce-am avut io, cioc die lână, obială, s-o băgat colțu' de la săcure. Și când am ajuns acasă, acolo nu m-o durut. Am vinit câtă casă, am mai stat p-acolo că până mi-am terminat treaba, când am ajuns acasă ș-am dat cizma jos era plină de sânje. Da' am fost mni-am făcut antitetanos și de la antitetanosu' ăla m-o durut umăru' foarte, foarte multă vreme. Nu știu di ce. Și m-o durut câțiva ani die zile

și-n special când, vara când coseam și când să schimba vremea. Durea aicea, umăru'. cum mni-o făcut antitetanosu'. În schimb așe nu, nu știu no. Probabil c-am mai hi avut io oarece. Di-estea, die boli di-estea venerice n-am, m-o ferit Dumniesz, di-estea n-am avut probleme, nici nu vreau să am. Boli die ptiele iară n-am avut, bube și di-elea. Am avut când am fost, iară țau mintie, cum făceau copii urion sau oreon sau cum să zăce? De să umfla aicea gātu', amigdalile. Nu știu, am fost o săptămână, cam așe ținea boala aia. În rest, nu prea știu. Nu-mi amintesc. Acestea o fost cam tătie peripețiile mele le-am avut așe, pe caz die boală.

Și ai tăi? Părinții tăi?

Părinții mei amândoi o suferit die inimă. Deci părinții mei o murit, tata o avut infart înainte de-a mă naște io. Da, preinfart. Preinfart, că normal infa... infartu-i... Mama o fost bolnavă, nu știu... îi s-o umflat. Avea apă-n organism, o fost pă la medici, medicii o zis că din cauza pancreasului. Tata o avut preinfart, o trăit foarte mult. Și, ei așe, așe, așe s-o dus. Mama s-o dus din cauza umflăturii aia c-o ajuns apa la... și i-o blocat rinichii. Deci ea ș, ei ave', o avut și varice pe-un picior, ș-acolo în zona varicelor undie era la vedieare, undie era expuse, o-nceput să se spargă, s-o. Cred că s-o putrezât țesuturile. Și mai curgea așe lichid di-ăla, apă di-aia.

Interviul nr. 14

Femeie născută în 1957

Doi bărbați, clienți în bar – intervenția lor este redată subliniat

Când ați fost copilă, bolnavă ați fost?

Nu prea, n-am fost. Nu-s, doară să veche pă mine. N-am, nu. Doamnie fereștie, da' când ești bolnav nu-i binie.

Da' așa de răceli sau... cu ce vă trata mama dumneavoastră?

Apăi așa de răceală cu ce ale, să ale tratăm? Cu ceaiuri. Eu tată iarna beu ceai. În special. Nu, nu contează, ce am la îndemână. Da' dimineața cum obișnuiesc alții beu cafea, io nu beu cafea, io beu ceai dimineața. Beu ceai în

loc die cafea, îmi țin acolo ce am... mai strâng așa: sunătoare di pă câmp, din astea. Ori die soc, die. Și siropul fac, mni-am făcut die vișânie, die căpșuni, am semănați căpșuni; îmi place să trăiesc din gospodăria proprie.

Da' nu de zmeură zâcia că-i bun?

Păi și die zmeură da. Mie atât **a**, **p**ă timpurile alea nu era, cum să zâc? Nu era curent, ș-apăi dacă nu era curent n-aveai un aparat deci să-ți tai ș-o carne, o țâniea bătrânii să făciea streapezi cum să zâciea, din aia, așe mâncam. Mă ducieam la bunica că no, bunica avea pensie. I-o murit un băiet în război și avea pensie. Dumnia ei avea pensie, ș-atuncea cine avea o pensie era cineva. Aveai o cartelă, cum să zâc? Că și produse nu căpătai numa' pă cartelă și-s foarte greu. Ș-apăi zăcea: „Hai la mami! Hai la mama!”, zâcie, „c-am făcut mâncarea”. Apăi nu conta că doară aia dacă-nverzea să n-o, mureau că (**râde**) că dacă no, făciea cu smântână era bună. O mâncai că die foame ce să faci? Și bărbatu-mnieu are un văr de la Oncologie, îi asistent medical și lucram **la** laa, așa-i zâciem, la soacra. Lucram la fân, ajutam și pă dumneaei c-amu era mai în vârstă, rămăseasie die, die bărbat și o ajutam la coasă. Viniea cumnatu' ăla și lucram împreună, îi ajutam. Și ale mai făciea dumnia ei de mâncare. Apăi îmi zăcea, mai lua cu lingura, mai arunca și zăcea: „Hai tu, să mâncăm tu, de dracu' ale facem, că murim die foame”. Ce facem? Mâncam că nu era nici jing. Apăi binie, nu ale, nu-ți plăcea că no, din moment cee videai un vierme p-acolo și ceva, nu-ți plăcea. Daa acuma să le dai din, la, la cineva din ăstea... da' asta era situația. Era greu. Apăi cât umblam desculți, **c**ând am fost copil tat diesculț am mers, **așe** pă drum din ăla tat diesculț umblam die ne era crăpatie picioarele pă tălpti; cât umblam diesculți. Amu să porți unu' diesculți, vai die mânie! Ce-ar zâcie? Era greu; o fost o viață grea. Meream la osezeani la lucru, no s-acuma...

Ați prins?

Am prins, s-acol' am fost. Păi ție trata: sara ție culca pă rogojână jos, dacă erai pă jos (**râde**) s-**așe**-nt-o cameră nici nu era foarte rău într-o bucătărie atâtani. P-acolo pin

poduri, cum culcăm noi țâgani acuma care vin la legume. Da' noi nu-i tratăm chiar așa. Stăteau într-o căldură, p-o căldură sara așeți era mâinile umflație. Punieam la ceapă tata zia s-apăi pus la ceapă trebuia să stai toată ziua acolo aplecat la pământ. Eea, la pus la ceapă. Ori știu punie io la ceapă ori nu! Să vidieți ce-am în grădină, ce ceapă am și am învățat să se pun zarzavat și să fac așa la mine.

Ați văzut la ostezeni.

Da, acolo am învățat ceva. Ne mai dă, dădea și mâncare, da' mămăligă cu lapte din pungă, mămăligă doară, no, carne așe nu prea videai. Așa câte-o supă, supe făceau bune. Punieau zarzavaturi foarte multe, făceau supe bune. No, da' viața grea. Când am venit de-acol' odată, în veac n-o să uit, era să mă mână. Erau niște inundații cum o mai fost acuma.

No, da' tatăl dumneavoastră, tatăl dumneavoastră o fost bolnav?

Taică-meu, el o fost bolnav că el o murit din cauza băuturii.

Bărbatul: O murit din cauza ale?

Da.

Dumnezo să-l ierte! No cum o fost? O băut așa mult?

O fost beutori într-adevăr, o fost, i-o plăcut băutura și o căzut la bufet, așe ni. O băut, nu știu, s-o căzut dă p-un scaun s-o dat cu capu' jos de beton și i s-o strâns sânge la creier s-o fost gata. O, o lună die zile o durat, da' n-o băgat în gura lui nici apă, nimic. Numa' c-o stat așen comă. O intrat în comă, s-apăi l-o operat și n-o mai avut salvare. Ce să faci?!

Da' cât de tânăr era?

D-apăi era de saisepte die ani tata. Putiea că n-o fost, on om sănătos beton. Ala bea un litru die țuică, îți dai sama? Că cine poate bea așa, îi rezistent. Numa' din cauza alcoolului s-o degra [dat], ăștia care consumă alcool să cam. Asta e.

Bărbatul: Omu' când îi mai bătrân.

Celălalt bărbat: Da' c-am beut și io și n-am beut așe

mult **și** m-o operat die pancreas, cea mai gravă boală. Unu' la o mie scapă.

De la beutură o fost asta?

Celălalt bărbat: Nu, de la stres, de la treburi die genu' acesta.

Bărbatul: Stres, da...

Celălalt bărbat: Saizăci die zâlie am stat în spital.

Și de la beutură.

Celălalt bărbat: Am marș la Felix să mă distrez, **și** distracția o fost, di-acolo m-o luat.

Bărbatul: Saizăci die.

Celălalt bărbat: Unu' la o mie scapă die ea.

Ș-acum nu trebe să Țineți regim dacă...?

Celălalt bărbat: Nu tău, nu. Deci băutură nu bag dieloc **și** regim. Atuncea un picuț, atuncea... **Și** primile seri, primile luni n-am băut.

Bărbatul: Io știu o treabă.

Celălalt bărbat: Când am mai mult die lucru; când o venit sotia din

Germania am băut un pahar die bere, die exemplu, sau ceava da.

Mama dumneavoastră a fost vreodată bolnavă? V-amintiți de ceva, vreun episod așa care?

Nu.

Și să se fi tratat cu ceva?

Acumaa no, are șaptezeci **și** unu die ani.

A, trăiește?

Daa, atâta-i, parcă mni-i soră. Dumneaei îi **și** blondă die felu' dumneaei. Chiar i-am zis că io seamăn mai mult în păr, partea taică-mieu. Da, i-am zis: „Vai, tu mămică, că numbătrâniești dieloc”. „D-apăi, zâcie, blonzii numbătrânesc”. Mai îmbătrânesc numa' că nu tat.

Celălalt bărbat: Nu s-arată.

Nu tati la fel trăiesc viața. Dumneaei stă la oraș, la Cluj. N-am vrut să mă duc atuncea, o vrut taică-meu să mă ducă la școala die muzică că am avut un glas extraordinar. Și die dansuri **și** am fost pă primu' loc. Da' m-am apucat die plâns că no, pă, die pă clasa a cincea o vrut să mă ducă

și... că zăcieam: „Ce-oi fâcie io în Cluj și p-acolo? Și m-oi pierde și m-oi... ferească Dumn [ezeu]!” No, așa era, nu știu cum. Era. Ș-apăi uită am rămas aici. Și dac-am rămas aici; și dac-am rămas aicea, atuncea pă vremurile alea, fetile să mărita că tat zâc de astea, die, tinere di-estea că, no, umblă cu băieți și, no. Da’ la o vârstăă căție douăzeci și eleva die ani, pe la opșpe ani l-am avut pă băiat, la septispe ta, numa’ cât îmi făcuse buletinul, și de-aici iarna m-am măritat.

Celălalt bărbat: Atuncea mai diemult așe era.

Atunci să măritau fetile, da’ nu ție măritai tu ca, cum să zâc? Din dragoste și ăsta. Ție măritai, ție măritau părinții pentru.

Celălalt bărbat: Interes.

Bărbatul: Pentru interes și, no...

Ceva die genu’ ăsta. Și că îi di-a cui i și că-i die gazdă și die, no, să nu-ți lase... nu știu cum să zâc.

Bărbatul: Mostienirea; ce știu io mai ce.

Eea.

Bărbatul: Știu că și io am pătat.

Și era niște chestii atunci. Care-ți impunea, no, trăbea să te duci. (râde) Mie mi-o impus taică-meu, io nu, nu l-oi uita-n veac. „Dacă nu ție duci, ție bat”. Noa dragă, și io nu-l cunoștieam pân-o vinit să mă ducă, pur și simplu. C-atuncea nu stătea fetile cu băieții.

Bărbatul: D-amu iară.

Da’ și când merea că făcea joc, atunci se făcea jos, da’ jocu’ se făcea, deci începea la ora doișpe sau la ora unu-doi și când era în pană nu sfințea soarile trăbuiea să ție prezinți, să hâi acasă. Atunci nu că-ntârzii și cum să-ncep discotecile amu, și noaptea și chestii d-estea.

Bărbatul: Da, da.

Atuncea dragă, la, până nu sfințea soarile trăbuiea să fii acasă. Atuncea, fata când să mărita trăbuiea să fie fată.

No și cum l-ați cunoscut pă soțu’?

Cum l-am cunoscut? Noi am copilărit împreună c-aveam locuri pân’, pângolaltă p-acolo aveam locuri pângolaltă și împreună am copilărit. Și așe că îmi zăcea,

noi eram copii și-mi zăcea că el m-a lua dacă l-oi aștepta pân-a vini din armată, no. Când o vinit din armată, cum o vinit, cum zăua pă la amiază o vinit la mînie. Atâta i-am fost dragă, cum să zăc? M-o-ndrăjit. Așa-am fost harnică. Io nu prea mă laud, da' ce să veche numa'. Cîe m-am făcut împreună și no.

Bărbatul: Făcutie după ureachea...

Eea, că, cum zăc.

Bărbatul: femeii.

Că cînd am vinit aicea era nimic.

Bărbatul: Nu di-aci, îs din.

O avut casă, era zeacie la părinți ghietu, nici haine pă el n-avea. Ațâță-mi era die milă, c-amu io cînd-cum zăc că taică-meo o fost de la paispe ani, dumnealui o avut serviciu și pă vremurile alea conta; era ceva. Pă noi nu ne-o purtat cu opinci. Io n-am știut die opincă și die chestii d-estea. No binie. Ne luase, țau mintie, nu l-oi uita cît oi trăi, canadieni, așa le zi, numești; cu blană și pă timp die iarnă așe, atâta ale îmbrăca die frumos! Și no, dumnealui avea serviciu' și avea bani și, no, nie-mbrăca, d-apăi cînd am vinit aicea s-am văzut... și nu eram obișnuită și, vai mamă! Tata noaptea nu puteam să dorm.

Ați zis că n-ați știut cine-i soțu'. Cum n-ați știut?

D-apăi am știut, numa' că binie, am știut și die ăstea, die situație, că ce situație are. Da' io l-am luat pentru faptul că o fost, îi foarte inteligent și die treabă. Am zis că nu ieau unu' singur la părinți că ăla... Nu mă pot înțeleaje sau nu știu. Ceva de.

Da' stați un pic. Părinții dumneavoastră o vrut să vă căsătorească cu altcineva de fapt, nu? Nu cu soțu' dumneavoastră.

Amu binie!

Nu asta voiăți să ziceți?

M-ai spăriet. Avea o, să-ți spun cum era: avea o mamă rea die gură cum să cum să zăc? O, căpitan, vai cum să zăciea că îi plăcea să coordoneaze, da' era și dumniecei, că de la dumniecei să trăjeau tati binie. Are un nepot, P., care-i, cum să zăc? Unu F. Și tat, tati binie o fost

inteligenți, numa' că nu chiar pă tati i-o putut școlariza că pă vremurile alea era foarte greu să-l școlarizezi un băiat sau o fată, ce era, ș-o avut foarte mulți. O avut foarte mulți copii, da' o avut ce le trăbuie cum s-ar zăcie. No, nu era foarte săraci, da era greu că era copil mulți ș-atuncea cu copii mulți era foarte greu. No, ș-apăi o școlarizat pă băieți, pă tati, în afară de ăsta. Ș-apăi p-aiesta mnicu' l-o lăsat aicea ca să coatie, c-așe ză, să zăcea atuncea că.

Celălalt bărbat: S-o aranjeaze ea.

Unu' unic trăbuiea să coatie die bătrâni, să stea cu bătrânii. Am stat douăzeci die ani împreună. C-o și trăit bătrânii, trăiea atuncea optzeci și ceva die ani. Apăi amu nu știu di ce nu mai trăiesc oamini. Serios vorbesc. Și traiul era cum era. Da' atuncea nu aveai nici colesterole, n-aveai.

Celălalt bărbat: Atâtea chimicale ș-atâtea măgării.

No.

Celălalt bărbat: Ș-atâtea.

Așe era dragă, soacră-mea era la vârsta die șaizeci și ceva die ai, cum îi bărbatu-mnieu acum, la anii lui, are cincizeci și.

Celălalt bărbat: și, sașa.

Cincizeci și șasă. Cincizeci și șasă și exact tată-s, taică-so la vârsta cum îi P. l-o făcut pă el. No.

Și era.

Celălalt bărbat: Bărbat!

Era, cum zăc, bătrân când am vinit io aicea și încă douăzecie die ani am stat împreună. Am fost, cum să zăc? Avea o viață perfectă bătrănu', da' acuma nu știu. Acuma la vârsta, îs tineri și au probleme die sănătăție.

Socrii dumneavoastră n-au fost bolnavi, n-au avut probleme de sănătate?

Am avut un bunic, mai ales din partea, maică-mea; die fapt amândoi bunici o fost aproape ta, da, aproape die nouăzeci die ani când o murit. Sănătoși perfect. Da, da.

Dar n-ați avut în familie cazuri de știu io, socri sau părinți să fie bolnavi la pat?

Nu, di-estea n-am avut niciun caz.

Ați zis că soțul dumneavoastră au fost zece, nu? El o fost al zecelea. Toți au trăit de mici sau au fost și cazuri în care-au murit de copii?

Apăi unu' o murit unic, la tri ani. Nu știu ce-o avut ăla, ce, cum ce s-o-ntâmplat, da' unu' o murit atunci.

Celălalt bărbat: Mai diemult care trăiea, trăiea Eea.

Celălalt bărbat: Până la optzeci, care nu-i, murea die mic.

Ș-apăi ăștialalți, ăștialalți n-o trăit atâta.

Celălalt bărbat: Bunicii așezăceau.

Da și frate-so ăla I., ăla o fost profesor doctor, doctoratu' l-o făcut. În B. O stat. Care are pe băiatu' aiesta de la poliție. No, nu-l are numa' pă el că tati au numa' câte-un copil că doară dac-o făcut ei bătrânii mulți, aieștea s-o axat... că și io, io am vrut să mai am copii.

Bărbatul: No că-i tat așa, nu vezi? Nici unu'.

Da' el o zis că nu-i mai trăbă, c-o fost el mulți, c-o fost năcăjâți și lui nu-i mai trăbe.

Bărbatul: Hai că numa' tat... muncă pă dejaba.

Mnie mi-o fost dragi copiii, mnie atâta mni-o fost die dragi copiii, extraordinar!

Bărbatul: No lasă pă doamnă c-amu...

Da o zis că lui nu-i mai trăbe că el o fost foarte mulți și le-o fost greu.

Bărbatul: Doamnă dragă, o cafea, o' oarice.

Și lăsa la băiatu' lui să-i facă on pic die situație mai bună. Să se schimbe situația în comparație die cum o fost el. No, ș-așa. No, ș-apăiii c-așa, o trecut. A mai treace și cela puțin, cel mai mult o trecut și.

Celălalt bărbat: Di-amu'naintie.

Numa-i amu foarte greu, da.

Bărbatul: De aici'naintie îi cel mai greu. Oai die.

Amu, dacă bătrânim, terenu' nu-l mai lucrează nime' că ăștia tineri de la oraș nu vreau să vie să mai puie mâna pă nimnic absolut. Nu mai lucrează. Când ne-am dus noi.

Celălalt bărbat: Nu mai lucră nimeni pământu'.

Deci aicea la noi îi ultima generație; a noastre. Când

ne-am dus noi, de p-acie, cre' c-or creaste mesteacenii, or fi până-n vărvu' căsâlor.

Celălalt bărbat: Oa.

Bărbatul: Așei.

Aicea-n ocol.

Celălalt bărbat: Bunicii n-o lăsat nicio, o, un pai sau ceva să crească, un mesteacăn, o ceva.

Bărbatul: Mă, ea o fost casă cu copchii, mă acela n-o să facă nimica, înțeleji?

Celălalt bărbat: Acuma pă lângă casă lucră pământu' și-l fâcie...

Bărbatul: Nimică n-o să se facă.

Că nu mai au atâtea animale, nu?

Celălalt bărbat: Da, acol în T. îs trei șutie sau patru șutie die familii; cătă

T. îi. Acol', di-acol mni-am luat o soție acuma. Da' vă spui sincer, nu lucră pământull, d-apă' nu până-ii cât vezi cu uăchii nimeni nu lucră nimic. Nime'

nu lucră nimic.

Apăi acolo numai nistie schini, cătă a... acățari, așe le zâcie.

Celălalt bărbat: Și pământ di-ala mai lutos, nu mai lucră.

Și pământ di-ala die prostă calitate.

Celălalt bărbat: S-am întrebat pă socrii ăia: „Di ce nu lucrați?” „Că nu sunt bani, apăi nu sunt ceia, suntem bătrâni, ceilalți îs duși pă la scoli, pă ta, tineretu nime-nimic”. Gata. Pa.

No, tata lumea, să vă spun o chestie: tRătă lumea zăcea că Ceausecu o fost bun. Da' io tătdeauna l-am acuzat. Treburile aiestea care, care-o reieșit amu, de la situație le-o făcut Ceaușescu. Ceaușescu o desființat biserici, o desființat satile, amu de de mai trăiea, die-l lăsau ăștia, tati binie-am fi la cazan, tati ne-am situa în chestia aia. Și aicea nu știu ce-ar fi, păduri. Că până la urmă tat așe, că amu să transmitie de la generație-n generație. El o făcut chestia asta cu tinerii că nuu... i-o dus pă tati, i-o strâns acolo și dragă-amu s-o-nvățat die nu mai

lucră. Și die stă și batie bulevardu' tata zâua, nu mai lucrează.

Celălalt bărbat: Nu vinie mă, nu vinie.

Nuu, la țară n-o să vie. Țștia care-o-nvățat discoteci și chestii d-estea? Nicio-dată, nicio-dată.

Celălalt bărbat: La toamnă vinie cât meare gazonu', vin. Când erați? O

vânt în vara asta R. la tinie?

Da, vinie.

Celălalt bărbat: N-o vânt. Vezi? La toamnă când să dai banii și stă nănasu-n piață, îi binie?

Când știi că am.

Celălalt bărbat: No, asta e.

Doară banii mai vin. În rest, bate-l.

Celălalt bărbat: Apăi zâcie: „Nu poot că-s die serviciu după-masa”.

Eea.

Celălalt bărbat: Sau soție-sa, copilu' că să coatie de el. Na, na, na, na și nu știu ce.

No, tat asta-am spus și amu i-o zis P.: „D-apăi”, zâcie, „dragu' tatii, nu-i vini să mă ajuți două zâlie?” „Da' tată nu pot, no”, c-amu el ști ce serviciu' are. No, nu prea, daa cu asta-l înțeleji. Amuu când își ia um pic de concediu o zis că pleacă cu nievasta la mare.

Celălalt bărbat: Atâta-i tat.

D-apăi fă-ți fânu' și fă-ți treburi. N-ai ce-i face, asta-i... N-ai de face că nu ție poți să ție sfădești și chestii d-estea. Da' ți-s și dragi copiii și nu poți să le zâci nimic. Dacă nu vreau, nu vor. Te ceartă ei după ce umblii nu, nu mai știu di ce. Da' mnie tare, s-amu am avut meșteri, acuma am cheltuit vreo două șutie die milioane; mni-am băgat apă, mni-am făcut aici camere, mni-am... Zăce acela: „Mică ce mai vrei să faci?” Mni-am parchetat acolo sus să fie ce cameră mai, mni-am făcut foarte frumos. Da' cinie-a sta aici? Nu știu, nu știu.

Bărbatul: Ai băgat apa? No, io, îs ce? Azi dimineață nici vorbă. Și io-am băgat, daa no.

Și nu meare?

Bărbatul: Bea?

Nu meare?

Bărbatul: Mni-o băgat apa.

Da' câții copii aveți?

Tri-patru. Da' unu-n Cluj.

Numa unu? Să vă trăiască!

Îhâm, absolut. Am un băiat așa cum doresc mulh. **Și** o nepotăcă. **Și** nu vrea să mai facă nici copii. Tat i-am zis, da' nu vinie o dată.

Interviul nr. 15

Femeie născută în 1929

Ș-așe, domnu', am trăit. Și ale făceam rându' die bucatie pă iarnă și meream la moară și măcinam s-avem tata iarna să facem pâine-n cuptori. Așe ne-am crescut copiii. Cu greu o fost, nu o fost ușor, numa' ce să faci? Așa o fost lumea. Amu-s domni. Amu-s domni și coptii și bătrânii îs mai... nu-s așa amărăți ș-așe năcăjâți. Mâncam pâine die cu săcară, grâu, tătie cinci cupe di-un fel; și mălai. Și mâncat-o mălai diestui și bogăți. Care era mai săraci și mai bătrâni făcea mult mălai în cuptori. Și încă puniea un pic die zahăr în ea, o făciea dulce. D-apăi era ca și asta albă acuma.

Noi eram la părinți, am fost șasă. Nouă-o născut mama mea. Și tri o murit: unu' die șasă ai, unu' die șasă luni și o fătută die șasă săptămâni. Atuncea era... bețieșug din ăsta, pojar, zapor cum zăceam noi, zapor. **Și, n**-aveam unde, nu știea nime die doctor; să margă la doctor. Io am fost ș-îne-on frate, pă noi o ieșit în afară, pă ptiele. Tat, tat, tat jubre și roșăie înfocatăă, roșăie ptielea pă mine. Ș-așe că noi am scăpat die moartie, da' unu' die șasă ai, ăla o murit. Așe o fost lumea noastră. Bătrănu' mni-o murit am **u, die** cinci ani. Ierte-l Dumniezo, să hodinească. Tare-o fost muncitori **și, da' o avut, batoză** die îmblătit, ș-o avut motor și tăiea trunchi, lemnie. Zi și noaptie, când vinea și-l chema, să scula din pat și hai. Așe o fost lumea atunci. Cu pehicioru' nu putea mere, cu pehicioarele era așeni, strâmbe din genunchi. Și era di-ala mitic, așe pitic di-ala. Aicea era diezvoltat, era ca uoricie bărbat, nu era să șie

slăbuț. Ş-apoi, o murit bătrănu' şi locu' l-am vândut, aci-s c-un pic die grădină.

Dumneavoastră când ați fost mică ați fost vreodată bolnavă?

Când am fost mică am fost atunci a die rujelolă, o cum îi zăc doctorii? Noi îi zacem zapor. Şi di-atuncea n-am fost, mulțam lui Dumniezo. Nici când nășteam copii nu aveam, nu durau: ori o zi ş-o noapteie o, gata era, afară. Şi la dispensar aice unde-am fost n-am, numa' p-aiesta unic l-am avut, al patrulea acolo. Tat acasă i-am născut.

Da... no ia zi dumneata la primu', băiat ai avut prima dată?

Băiat tati patru.

Câți ani aveai dumneata când ai născut prima dată?

Douăzeci şi tri.

Douăștri de ani. No, și-ți aduci aminte cum o fost atunci când ai născut?

Mi-aduc. Că omu' era-n armată şi io am avut la casa asta, aci mai încolo die asta cu caprile, pasta părauăşu' ăla, acolea o fost părințâi mniei. Şi io eram acolo că n-am stat aicea singură, m-am dus acolo la ei. Şi mulțam lui Dumniezo c-o fost um ptic cu greu, da...

Dă-n zâua, în zâua când ai născut ce-ai făcut? Ai stat în pat sau ai lucrat ceva?

Nu am stat. Am fost la ia aci la on vecin, la socru' la femeia asta, la a. o, l-o înmormântat. Şi mni-am adus cheie di-aci, de la casă, de la casa asta a mea, că die vād că era că mă mai pişca aşe pă sub burtă (râde) Ş-am crezut no, de vine rău ş-a mă duc şi mă bag în casa mea. Ş-apăi, n-am.

Ați simțat atunci ceva?

Da, aveam dureri pă sub burtă, aşe pin şeale roată.

Unde erați când vi s-o rupt apa?

Acolo la maică-mea. Acolo am născut. Era o bătrânică aci la casa asta cu galbân; aia era die moaşe. N-aveam moaşe la desprinzari, nu era desprinzar, dup-aia s-o făcut.

Şi cum te-o ajutat moaşa asta?

Nici cum. Până când o auzât că îi jos. (râde)

Nu ți-o făcut nimeni nimic?

Dumiezo alduitu' numa.

Da' am auzât că te prinde cu o năframă pe aci și te...

Apăi nu știu, io n-am avut nevoie die ajutor, die nimnică, io mni-o pus maică-mea acolo, un pehieptar, așe să zâc, die pehieale die oaie; șân jerunchi, și m-o pus în jerunchi. Ș-acolea odată **l-am** scos afară. (râde)

Și cu ce te-ai sprijinit, cu mâinile?

M-am ținut die o vatră die cuptor, așe ni era. M-am ținut așe ni cum. Umblam pân' casă când mă mai lăsa durerea, dup-aia când vinea: Ioi! Ioi! Ioi! Ioi! Ioi! Ioi! (râde)
Și mă punea'napoi acolo**a, die** vo două uări, die tri uări ș-o fost afară. Dup-aia m-o luat și m-o dus în pat. Și m-o pus în pat și.

Și cu ce-o tăiat buricu' la copil?

Cu foarfeca.

Foarfeca? Moașa?

Moașa aia.

Și cu ce o legat... cordonu', sau cum să zăce, buricu'?

C-on pic die fir**, die** ață. Da.

Și locu o venit bine?

Da.

Și cu locu' ce-ați făcut sau ce-au făcut ele?

D-apăi ele o marș și ce știu io ce-o făcut, l-o o făcut o hudă-n pământ și l-o băgat acolo.

Așa se făcea cu locu'?

Da, da. Placenta-i, amu zâc placenta. Eea, locul.

Și ceilalți unde i-ați născut?

I-am născut doi aici acasă, unu' aci, unu' sus, în casa aia și ăla mare acolo la maică-mea și cela mai pă urmă, al patrâlea, la despenzar.

No și când ați născut la dispensar cum o fost?

Da' mă vede aci ni pă jos... cu soacră-mea și, mama bărbatului, când am ajuns acolo mai s-o rupt apa și una-două m-am m-o pus acolo în pat și odată**, el** o marș să nu era curen**t, să** speale-n vale sticla de la lampă. Și numa' l-o strâgat să vie'napoi că copilu' era afară.

Și cine era aci la dispensar?

Era un sanitar. Așa ca cum îi G. aiesta. D-acol' de la

C. tomna era.

Da' cum de-ați născut la dispensar și nu i-ați născut acasă ca pe ceilalți trei?

Apăi nu m-o lăsat bătrânile. C-o zis că mai îs bătrână și să nu vine copilu' cumva și să nu, să mă duc acolo. N-o fost, o fost neam de-a nost și n-o fost om de oi.

Cel care lucra la dispensar era om de-al dumneavoastră?

Da, da. Neamuri. Așa l-o și chemat și pă el G. ca și pă noi.

Dumneavoastră cum vi s-o părut? Unde-o fost mai bine: când ați născut acasă sau când ați născut la dispensar?

Ori unde-o fost bine dac-am scăpat una-două. Și A. O făcut, numa' unu' o născut. Da' acasă. Da' ea vai cât s-o văitat: ioi! mori! mori! mori! și umbla pân' casă roată fest. (râde) D-apăi.

Dumneavoastră nu? Nu v-ați chinuit cu nicio...?

Nu ne-am chinuit tare, nu. Amu am fost răbdurie ce-i dreptu'. N-o vânt nime să nască fără dureri, nicării; ori în spital, ori acasă. Da, m-o ajutat Dumnezeu.

Și pe toți i-ați născut în genunchi?

Da.

Și la dispensar?

Și.

Da' am auzitp-aicea, după cee, după ce nășteți și zăcea că îți dădea ceva să nu mai ai strânsori... după ce naști, să nu te doară burta, ce să dădea?

Da' nu mni-o dat nimică; ceai die chimin, din ăla, di pân' iarbă, chimin din ăla.

Și-i din asta, tărie, nu vă dădea?

Pălincă, ba da. Da, da, da, di-aia zăcea că să bem. Și o juma' die kil într-o noapție. C-apăi dup-aia n-aveam scurgere. Așe o fost. La tri zile ale sculam din pat și spălam copilu' și cârpile, scuticile, c-atuncea le zăceam cârpe. Că n-avea atunci ca și-amu chiloți și pantaloni și costume din costume și pampersi. Nu! Nici nu stiea muierile de di-ale. Făceam din haine, din cămeșa

bărbatului, din izmene, din așeni, die pânză, numa' die pânză că și noi tat, tat, tat aveam în casă, și față die perină și cerceaf și tat, tat, tat știe, stierguri die șters pă față nu mai aveam prosoape ca amu. Numa' din pânză. Tata toamna melițam, culegeam cânepa, s-o puneam și iarna torceam. Și primăvara hierbeam tortu, meream acolo-n vale cu el și-l clătieam binie și dam cu maiu' pă el... și vineam acasă și-l puneam la uscat. Urzeam pânză și puneam pă război și țeseam. Și făceam haine la copchii, și la copchii cămease lungă așe, întreagă. Așe o fost pe vremurile noastre.

Și copiii, copiii dumitale au fost bolnavi de lupariță?

Da, o fost. Ala mare chiar o fost rău. Și o marș bărbatu-mieu până pă D. și-o căpătat uăs die lup s-o vinit acasă cu el și l-am pă un capac deuală, jar din sobă și l-am pus acolo și s-o ars și cienusă di-aia punieam pă buburuzu' tatii. Și dam să sugă el apoi. Și dup-aia așe da din el așe ca iarba, verdie, tat, tat, tat scutiecile se făcea verzi. La ăsta din jos i-o copt jeajetu' ăsta mare de la jeajet și ia așe i s-o crepat.

Tot de lupariță?

Da.

Și nu l-ați întâpat acolo?

Nu. O copt, s-o vindiecat el. A, nu știu ce-am mai pus acolo, da' nu, nu am fost la spital cu el. No aiesta al patrulea o avut lupariță pă mână. O avut aci on buboi, cât un ou die puică. M-am dus la oraș cu el, ia așe l-o crepat... în patru. L-o prins, o strâns așe mă, o zburat cât colo gunoi.

N-ați încercat tot cu os de lup?

Nu, n-am mai avut că n-o mai, n-o mai marș omu', o. (râde) Că nu prea era, numa' așe o fost că o prins lupu', l-o gășât mort sau l-o pușcat sau nu, nu știu ce o fost, cum o fost. Ș-am auzât așa din muieri, dintr-unu' - altu' că să-i dai os die lup c-atuncea să vindiecă, o dă afară. Ș-așe o și fost. Așe dureri avea pân' burtă, s-așe să strângea și da cu pehicioruțile și n-avea somn și n-avea liniște nici nici mu [lt], nici puțin.

Da' cât de mic era?

D-apăi era cam di-o lună numa'.

Și ăilaltî cât de mici au fost când au făcut lupariță?

D-apăi era câție die doi ai, die tri.

Da? Făcea așa la doi-tri ani lupariță?

Da, da, da.

Da' de la ce să zăcea că vine boala asta?

Di la cum umblam, care femeie care-i gravidă umbla și călca pă urmă die lup. Ș-aicea luptii vinea, că ia aci o vinit să se țape după câne să-l ieale să-l prindă. Și numa' o ieșit bărbatu-mio ș-o strâgat și așe s-o dus, n-aveam poartă așe, și n-aveam gardu'; numa' un gard așe mai mic. S-o luat și s-o dus pe drum încetuț, nici nu tare, nici nu s-o silit. (râde) Da' amu die nu ieșea afară, apăi cre' că ni-l prindea pă cânie.

Deci veneau lupii până lângă casă.

Vinea, vinea, iarna vinea. Vinea și o prins câni. Și la pruncu' mnieu' ăla al patrălea. Di-acolea din ocol, din curtie l-o prins. O fost vo' patru-cinci; s-o văzut urmile pân' zăpadă. Așe l-o-mpărțât... tat sânge-o făcut cu el până mai departie, ș-acolo o stat în loc și l-o mâncat.

Acuma mai vin lupii?

D-apăi mai vin ș-amu, da' nu, amu nu știu, nu să bagă așe. Îs mai spărioși, c-amu tat o mai umblat vânători ș-o pușcat, o mai tras după iepuri, după capre, după... s-o mai, mai spărit și.

Da' nu să zăcea și la lupariță că dacă dădeai, să nu i se facă, tot pe sfârc, cred, cu miere de albină?

Ba punieai și mieare de albină, da' tat nu, care era să aibă o avea.

Da', pă băiatu' dumitale care i-ai dat cu os de lup acolo, nu să zăcea pe urmă c-o să aibă probleme cu oamenii, că strigă oamenii pe el ca pe lup?

Nu, că ăla când o gătat clasa a opta di-aicea din Centru ș-o luat gentuța și p-aci pă drum 'nainte. Și s-o luat s-o dus la Cluj. Ș-o dat igzamin și n-o reușit unde-o dat; la Tehnofrig. Ș-o vinit acasă năcăjit și plângând și cela, ș-o urmărit ș-o aflat în ziar că angajează la L. Și s-o luat și s-o

dus iară, din nou, la L.

Da', la copiii mici, ce le puneai în scaldă?

Apă sfințită de la biserică. Până la șasă săptămâni. Și până-l botezam. Dacă-l botezam mai iute, punieam die aia de la botez că rămânia așe într-o... uăliță sau într-o cântă die sticlă său. Ș-apăi di-acolea tat punieam tătđianuna când îi făcieam baie.

Și altceva?

Lingură de vânt?

Nu, nu, Doamne ferești. Numa' care era oarecum, era, io di-alea n-am pus niciodată.

Da' ai avut dumneata din alea?

Ba.

Da' ce sunt alea?

Aia-i o... on lemn sucit die vânt; ori îi lopișcă așe, ori îi sucit așe, învârtit așe. Știi că-i... die vânt.

Zăcea că nu-i bine să usuce hainele afară?

Nu, șasă săptămâni zăcea că să nu le punem afară. Că, să-ntâmplă di-estea: vinie vânt, vinie boală, vinie... beteșig, bolnav. A, tătie... era altfel, nu ca amu. Amu la tri zile îl spală și le pune-afară.

Și să puneau copii-n niște scaune...

Da, da, da. Am. Mni-are patru botie, tăieat așe roată undie băgam coptilu' și diedesubt iară are un ptic die poduleț; ș-acolo sta cu pehicioruțile. Ș-aicea era doțca aia de nu să putea, să se lase-n jos, să se stea el să baje, da' nu putiea că nu, nu-l lăsa di-aicea. Mănuțile, mănuțile nu să nu să putiea și nu știea să le baje p-angă el.

Deci practic stătea așa în picioare, cum ar veni.

Da.

Da' când îl băgați prima dată în scaunul ăla, câte luni avea?

D-apăi era vo' șasă-șapte luni, cam așe. Până când sta el bine și să huțuța-n brațe și să scutura el așe. D-apoi no, zăceam c-amu i tare-n pehicioruță și îl pun.

Da' și cum era-mbrăcat... când îl puneai în scaunul ăla? În cămeșuță sau cu pantalonași?

Cu cămeșuță, cu rochiuță-aveam, îi făceam așa die

stambă; aicea era cusături, cu mașina, pe mijloc. Și i-am mai făcut și pantalonași, numa-i făceam crepați acolo-ntre pehicioare. Dacă să se poată pehișa, să nu să pehișe pă ele. Metode și feluri și feluri die lucru.

Și nu v-o fost copiii bolnavi când au fost mici? În afară de lupariță n-au mai avut alte probleme?

Poate orece răceală un pic, da' nu, n-o avut.

Și la răceală le făceați ceva anume?

Nu le făceam, că-i țineam numa' așen casă și nu-i scoteam pă la aer. Le trecea. Era tri-patru zile, o săptămână și dup-aia.

Da', soțu' dumneavoastră, o fost bolnav vreodată?

N-o fo', n-o fost în tinerețe, da' acuma la bătrânețe o fost. O fost operat la stomac, o avut cu pticioarele, nu i-o circulat sânjile, opt ai o stat numa' aci-n curte și-n casă și p-aci pă drum merea um pic, da' la lucru nu. C-avea, cu pticioarele. Vinile nu-i circula și l-o operat și i-o băgat vână die plastic. Ș-o fost pă la țațe spitalurile din Cluj. Tat l-am dus și l-am adus și, opt ai die zile o durat. Amu când o murit, o murit în oraș.

Și de ce-o murit?

Die o diaree.

Păi cum așa?

O fost așa die bine că amu noi vinerea nu mâneam de dulce. Ș-am făcut cartofi așe... cu uloi și cu ceapă, poprică, ș-am făcut, ia așe era vara, făcut mujdei die șălatie. Am cules șălatiele, le-am spălat binie și dup-aia le-am frecat cu sare binie, binie până s-o muieat. Le-am tăieat mărunț, le-am pus în blid ș-am pus apă, uățăt și usturoi. O mâncat die vo' două uări binie, binie, cartofi așe; vinerea. Ș-apăi sâmbătă numa' o începutu' i-a meare burta. No, sâmbătă hai că i-a treace. I-am făcut ceai die chimin, i-am făcut die mușetel, no. Nu i-o trecut. Ș-ap-o mai stat duminică că n-am avut de face că dacă n-am avut de la despenzari... Duminica nu-s aicea ești a și nu ne-am dus la oraș la spital. Apăi ne-am dus luni pă la amiaz' după ce-am marș și i-am făcut trimitere de de-aici de la despenzar ș-o stat așe până vineri, tat în prin, ăsta ni o făcut, no, asta cum să zăce?...

perfuzie. Tat în perfuzii o fost. Vineri demineăta, no amu la spital, vinie control, vinie femeia die serviciu' care fâcie curăţănie ş, ş-o mutat că din dreapta i s-a umflase um pic mâna aci cum era perfuzie; i-o mutat în stânga. Şi după ce i-o mutat cam la un s-o durat un ceas, hai să fi fost un ceas, numa' o făcut. Zâc: „Da ce-i baiu? Ce-i cu tine? Îţi vinie să verşi?” „Eea, o zis, cea”. Amu noi aşe vorovim. „Eea”. „No, io zâc, stai! Na, na batista!” I-am luat batista die su' perină şi zâc: „Na, ţâni-te die gură un pic să fug la”. dup-o tăviţă din aia să şi-o puie. Că numa' acoloa era în cea salon doctoriţile, cabinetu' lor. Şi când am vinit, să uita în atâta die urât die numa' albuşu i s-a vedea, cătă tavan. Io zâc: „Tulai Doamnie, că aiesta moare amu”. Mai era acolo că era, nu ştiu, patru paturi, o cinci, o şasă, nu ştiu câte mai era acolo. Şi zăce asistenta: „Cum să poată, bunică?” Io zâc: „Moare”. Vine ea de la cea bolnav, de la cea pat: „Bunicule! Bunicule!” Bunicu' nimică n-o mai zâsă veac. Io, tat aşe mni-o fost, poate mni-am făcut şi păcatie, da' numa' o intrat aer pă furtunu' ăla şi i l-o pus, acu' i l-o băgat în mână şi i-o nu, nu i-o şi-o fost aeru' ăla acolo băgat pă, cablu' ăla. O' o fost să moară, Dumnieszio şti. Ş-apăi o fost bun mort, no amu cie-i die făcut? Io m-am apucat die plâns, amu o vinit două asistentie, c-o mai vinit una di-afară, că era holu' aşe chiar ca cum aci să hie saloanile şi p-aci era coridorul şi vinie şi mă iea. Una die o partie şi una die alta şi „hai cu mânie!”, pă uşă-afară. „Nu-i voie să ţâpchi aici bunică, nu spăriea bolnavii”. Şi m-o scos afară. Dup-aia o vinit doctoru', s-o băgat acolo, o ieşit 'napoi, numa' om pic o stat, numa' l-o văzut şi. „Noa bunică, zâcie, am pierdut pă bunicuţu”. Când m-am dus înapoi m-am băgat şi io înlontru, era astupat cu un cearşaf acolo pe cap. Ş-apăi l-o dus colo jos la morgă, doi băieţi şi o zis doctoriţa că îl lasă acoalea până vinie, c-o dat telefon aicea la sfat, ş-o vinit, că pruncu' ăla avea maşină şi celălalt dincolo, mai mic, iară maşină, zâcie: „Cât durează?” „O oră dacă durează, cel mult o oră”. „Noa, zăce, atuncea-l lăsăm aici”. Eea, da' o vinit doi băieţi zăce: „Nu-i voie să lăsăm aice mortu”. L-o dus acolo. Numa' singur era, nu era alţii... ş-o

vinit pruncii, o vinit aiesta de-aci ș-o vinit celălalt di-acoli din jos. Și mai l-o dat apoi și l-am dus. Am marș ș-am luat copârșeu, cu ce-o trebuit. Ș-apăi am vinit și l-am pus acolo, cu el. Acuma-s cinci ai.

Câți ani avea domnu'?

Avea șeptezăci și patru.

Dumnezeu să-l ierte!

Dumnezeu să-l ierte!

Cu doi ai îi mai mare ca mine. El din douăzeci și șapte și io din douăzeci și nouă.

Părinții dumneavoastră au fost vreodată betegi?

D-apăi.

Mama dumneavoastră a fost vreodată beteagă?

Nu, n-o fost. Numa' o fost ea, că o avut atâția copii, nouă, o trăbuit și bolnavă să mai hie.

Da' n-o fost să fie la pat sau să trăbuiască s-o-ngrijească cineva...

Nu, nu.

Nici înainte să moară? Sau nu?

Înainte să moară o am grijit noi. Noi fetile că, băteații unu-i în A., unu-i în T., M., aicea din afar' die. Și unu' o fost acolo, dincol' die băiatu' mnieu de la stație, ș-ala o murit, mai diemult. Apăi că noi am fost tri fetie și tri băieți care i-am trăit.

S-o stat la pat?

N-o stat niciun ceas. Nu. O fost chiar la Paști. Și-n zâua die Paști no, o mâncat, o beut un pahar de vin și am mâncat die cină și io m-am dus în spatile casii la ceia vecini că le murise un neam, și-mi era și mie neam și lor. Și am zis că merem la 'înmormântare; l-o-ngropat atunci, a doua zi, ca pân-amu. Când am vinit di-acolo de la cela, zăce bărbatu-mnieu, că el era-nt-un pat și maică-mea-nt-altu. Zâcie: „Hai nevastă că mă-ta vărsă”. Zâcie: „Zâsă c-o doare pă la capătu' chieptului”. No, am marș la ea, am întrebat-o: „Amu gândești că nu mă doare tumna așa rău”; da' o vărsat. Dimineăța nu era rău, să zâci așe rău-rău. Numa' zâciea că nu-i binie și că o doare pă la chiept. Și nu s-o mânat două ceasuri că nu era, că atunci mereau

oaminii la biserică. Am avut popă aci la biserica asta la noi, ș-o vinit pruncu' ăla mai unic, care stă acolo al patrăle', stă aicea la noi în casă cu nievasta și avea mașină. No, vinie la mânia, „No, măicuță, zâcie, vii la biserică?” Strângă de la fereastră numa'. Io zâc: „Nu viu că ia-i biteagă mamă-ta, nu-i bine”. Până să, mai stătură ei um pic, să gătară, nu știu ce, să-mbrăcară și marșară, când ajunsără la biserică numa' dădurăm telefon că muri; să tragă clopotu'. Numa' sa, o vrut să se de-ale jos din pat și cu plopon cu tătu' o vinit jos, m-am dus ș-am luat ș-o am pus înapoi în pat... și io, adică pă dormeză, da no, și noi așa zacem pat. Ș-apăi, no, io strig pă soră-mea, că soră-mea stă dincolo la cașale alea pasta părău' ăla, acolo unde-s cașale alea fainie... și una iară stă aicea mai în jos, die băiatu-mnieu... Ș-apăi el spusă: „Du-tie, zâcie, mătușă, du-tie la mama că îi biteagă, că măicuța nu, du-tie la biserică că-i biteagă mama”. No, ș-acolea-am fost tati binie: noi tătie fetile și tati bărbații noști. Ș-acolea o-nchis uăchii, între noi. N-am avut ce-i face că moartea-i moarte. (râde) Apăi o am dus acasă și, acasă la casă la ea, și acolo am făcut mormântarea.

Și tatăl dumneavă - astră?

Tata nost l-o tunat. Era pă timpu' verii și s-o dus la vaci, și era mai mulți, și unu' cu uăile; și ei o stat la un mestecăn, da' s-o străduit di-acolea. Ș-apăi numa' o văzut că dă o dată tare die s-o spăriet tati, unu' o mai, înc-o pticat jos. Da' pă el l-o atins; drept așa ni p-o parte. Și cămeșă era arsă pă el tata.

Da' cât de tânăr era atunci?

Patrușcinci die ai.

Era tânăr.

Da. Pruncu' i-o rămas unic, die un an numa'. care-i ultimu'; care-i la A. amu. Ș-ala o pătat rău, săracu', amu cu muierea. Că îi bolnavă și nu-i conștientă și nu, numa' stă pă pat, și nu își poate mișca nici mânuri, nici picioare numa' dac-o țânie die iea să margă um pic pin casă. Greu și cu ea. O avut patru copchii și el: tri ficiori ș-o fată, și tati îs acolo cu el, în A. Au ca și, au ce le trebe, numa' probabil că să năcăjăsc de mă-sa. Vin p-aicea, ș-amu o fost doi,

duminică-o fost săptămâna. Au acoloa cașale alea pasta pârâu' ăla, acoloa dincolo de copchilu' aiesta al meu cu caprile.

Și stați! Că mi-adusei aminte de ceva: la copiii mici, ziceau că dacă dădeau așa din umeri și parcă să zicea că să le mulgi țâță... să-i freci pe umeri cu lapte, cu lapte de țâță, ș-atunci le ies așa ca niște pene.

Da. Da, da. Știu, știu. D-apăi io nu știu că io am, i-am muls, da' io n-am văzut să die diecât un pic die pâr așe, da' nu mare, nu. Câteva hâre numa'.

Și ce-ați făcut cu ele? Le-ați scos sau cum?

Da' nu le-am scos, or trecut ele, o pticat, o ce știu ce s-o ales.

Și cum le zice la alea așa, care ies?

Aripti. Da. Muljeam așa în mână, așa ni muljeam țâță și punieam acoloa și frecam așa ni roată.

Și-i trecea.

Da, și punieam acoloa.

Și cum, cum era copilu'? Cum știai că are aripi și?

Nu-i mai să freca așe cu spatile, cu.

Da' tot așa când erau mici, mici?

Da. Până la on an.

Da, da, da, da. Și-i zaceți că frații dumneavoastră, c-ați fost nouă și că...

Da. Am fost nouă născuți, da' tri o murit.

Da' cum o murit ăștia trei?

Ale: unu' o murit de zapor, die vărsat din ăla, era die șasă ai. Da. Și unu' era die șasă luni. Ăla nu știu cum o murit că nici nu țau io seamă binie. Da' fata știu că era die șasă săptămâni și i-o făcut băiță sara, și nu era năcăjită și o supt și cela... și numa' noaptea o murit. Acoloa-n belceuașu' ei că, știți, noi aicea-i culcam die nu-i punieam în pat. Că s-o mai întâmplat că muierile trăjea plapuma și numa-i ajunjea pă gură la copchil. Și copchilu' dacă era, că mai diemult îl lega acolo, îl înfășea și ia așe, tata noaptea sta ca ca-n la pușcări, cu mâinurile legate. Amu nu-i leagă, amulie dă drumu' acolo că auu sfetăraș, au costume. Și numa' să trezăște maica: „Da ce nu să trezi fata asta? Cum

doarme ea așe?" că ea să trezea tat din oră-n oră. Să uită la ea c-amu era lângă patu' ei cu belceuașu' ăla, fata nu mai mișcă. O prinsu, o-nvârți, o suci die obraz, die cela, o fost bună moartă; o murit și Dumniezo s-o ierte! Da.

Era botezată fetița?

Da. Era, că maică-mea nu-l ținea, două săptămâni dacă-l ținea niebotezat. Nu-i plăcea. Că era și bătrânii și zăcea că să nu, îl puie-n pat cu ea și să să-ntoarcă cu spatile câtă el că-i miroasă gura.

Dacă se-ntoarce cu spatele?

Da, da. No, tat boscoane și, sfaturi di-aiestea.

Miroase gura la copil.

Da, la copil. Să-ntoarce mama lui cu spatile.

Da' cine zăcea că primele trei zile după naștere nu ai voie să stai cu spatele la copil? Așa să zăcea?

Da, da.

Numa' trei zile?

D-apoi alta țâniea tri, alta țâniea și o lună.

Dumneata cât ai țânut?

Io nu țânieam mult că i-am botezat tătdeauna iute; două săptămâni, tri săptămâni, mai mult nu.

Aa, da. Că zăcea să nu se-ntoarcă cu spatele ca să nu schimbe copilu'. Că schimba copilu'.

Nu știu, n-am auzât. Nu, nu s-o făcut p-aicea pă la noi treburi di-alea. Nu s-o pătat.

Zăcea că povesteau bătrânile că avea...

Eea, că vinie și-i aduce altu' copil și-l duce p-a ei și. Io știu di-ale? Nu știu să se hi-ntâmplatu' p-aici. Nu să-i ieale copilu' ei și să-i ducă altu'! Diecât în spital zâciea că să mai schimbă. Că nu știu nu le puniea ața aia la mână, număru'? O ce știu ce făcea colo. Lumea o fo', atuncea n-o fost așe conștientă ca amu. Era mai... redusă, mai...

Când ai fost dumneata tânără erau păduchi?

Era domnu', diestui... și râie.

No, cum e cu păduchii?

Nu era binie. Și bube-aveam aice pă cap și când era vorba să mă perie fugeam; numa' așe că puneam mâna mama pă mine și mă țânie: „No, te periu' ia amu”. Că era

puroi și se făcea scoarță. Nu știu. Că așa era lumea. Și alții avea pă barbă din alea. Io zăceam bube dulci. Și-apăi atâta mă cea și m-o tuns tata aicea ni pă partea asta în spatie.

Și-ați scăpat de ele?

Scăpat.

Da' cum scăpai de păduchi?

Die păduchi? Ție periei tat mereu, tat mereu și mai puniei alții fotoghin, alții ce știu io de DTTu și di-estea, minuni di-estea.

Da' dumneata n-ai avut când ai fost?

Ce?

Păduchi?

Da' cum să nu? Am avut diestui. M-o tuns c-aveam bube și se făcea acolo scoarță și să lipchea păru'. Și-apăi mă durea, mă ustura die, mă pișeam pe mânie, să iertați, nu altă. Păi fujeam când auzeam și nu-mi spuniea că mă, vrea să mă perie. Mă durea și mă ustura acol' când da cu chieptenu' apăi tat, tat, tat îmi lua coaja aia. Acuma nu o ținut mult, c-apoi dup-aia să tămădea dacă umblai după ea, ție spălai, ție chiptânai, ție.

Și cât die mică erai când aveai astea?

D-apăi nu eram; vo cinci-șasă ai.

Da' păduchi de haine n-o fost?

Da' n-o fost la dracu'! Fost-o bogății când ale ducea... (râde) ni-aducea și bărbațai că merea la lucru. Și pă tren era. Di-acolo aducea păduchi tat ca caii, di-aia mari încă. Și când ajungea acasă numa' zăcea: „No, să-mi coti hainie să mă spăl, să mă schimb că am păduchi până-i lumea”.

Și bărbatu' dumitale o pățit di-alea?

Da, bărbatu' mieu; și a vecinii și celălalti p-aci rând, că merea tati binie la lucru la schini, scotea schinii și-i plătea, dup-acee merea la holdie, la tăieat la grâu, le da grâu și-avea bani să-și aducă acasă. Dup-aia vinea acasă cosea, cosea și făceam fân la vine și dup-aia merea la mălai.

Și dumneata n-ai fost la lucru?

O dată-am fost la holdie, da' nu m-am mai dus în veci.

De ce?

O fost greu.

Unde-o fost la holde?

La Banat. Eea.

*În zona aia. **Și** n-o fost păduchi p-acolo?*

Da' n-o fost pă dracu'! Știu că d-apăi ale culcam afară, numa' pe-acol pân' șoapre pă oreunde ale mai lăsa și ale culcam. Rău, rău o fost atunci... tare rău.

***Și** cu râia cum era?*

Râia ție mânca ptielea die, io n-am avut. Da' o avut vară-mea și ei tată casa o avut. On unchi di-a meu, frăție di-a tatii. Apăi îi mânca die, die, die-și trăjea ptielea die pă ei, așe să scărchina. Ș-apăi să spăla cu chiatră pucioasă, nu știu cu ce sărăcie. Apăi numa', numa' nu murea die durere, die usturime. Fugea pă, pă lume, pă câmp**p**, așei durea. O avut, și-n casă la noi o fost on văr a mnieu, mă-sa o murit, o fost soră cu tata, ș-o murit din naștere. L-o născut pă el și la on an o la mai binie **o**, rămas gravidă ș-o făcut pă altu'. Ș-atuncea ea o murit după naștere. Și l-o crescut mama bătrână, bunica. Ș-acolea-n casă cu noi el avea râie și io n-am avut. Și nici unu' di, di-a noști. Îi jubre', îi jubre-așe numa', ș-apăi să scărchina ș-apăi se făcea rană.

Da' cum de nu s-o luat de la unu' la altu'? Nu se spune că se ia?

Ba zăcea că să ia, d-apăi io nu știu, nu ne-am culcat laolaltă, nu., m-am ferit și nu ne-am nu s-o lipchit pă noi. N-am avut. S-o licuit. Așe cu pehiatră di-aia pucioasă**ă**, **și** nu știu cu ce. Era medicamentie la farmacie pentru râie.

*Ne-o zis cineva că să se scalde-n apă de Bobotează? La Bobotează că se făcea în gheață gaură **și** să duceau, să băgau acolo.*

Nu, aicea nu s-o făcut așe. Aicea nu să băga-n gheață nici**i**, **m**ai ales prunci d-eștia hai vara, c-așe cum îi amu cald și cela mai merea acolo la vale. Daa**a**, unu' s-o dus băiatu' la femeia asta, la a. cu socru-se, era căsătorit ș-avea o fată. Și s-o dus la lac acolo jos la vale-n jos. Și s-o băgat în apă și nu l-o mai văzut nimeni, nu l-o aflat în veac altu' până în cee zi. Atuncea o marș scafandrii și l-o aflat, aflat ei. O fost

oarice vârtej di-ala, oarice gaură așe mare și l-o întors acolo și l-o băgat în apă. Și măcar tat o zis că nu meare. Cu socru-se o mers, cu nevasta, cu cumnatu-său cu nevasta, și ei s-o dus că no, îi vară și mărg și mărg la vale ta, apă. Ap-o aflat unde-i și l-o adus acasă. Atâta era de înfoieat săracu'! O fost coleg cu băiatu' mnieu ăla din jos, di-acolea. O fost învățători.

Da'stelnițe nu erau?

Ba era unde era cașale pe tat cu scânduri era podite acolo deasupra. Apăi era crepat bârnie, meșteri grindă-avea, avea o poliță așe pă hol. Apăi când făciea pită, țucu-ți morții tăi, die nu durnieai noaptia aia așe ție mușca!

Când făceai pită?

Die să-ncălzea-n casă tare, acolo die, că da căldură cuptoriu' ăla acolo, ș-apăi pe-acolo pă diasupra cuptorului, p-acolo sta. Fost-o bogăție; și păduchi și râie și stealnițe și die țațe cele.

Și erau mai sănătoși oamenii nainte? Sau nu?

Apăi tat așe. Poate nici așe, da era, no. Nu s-a atuncea nu trăiea așe... c-așa mai mult. Mama mea o avut optzeci și patru die ai. Soacră-mea o avut șeptiezăci și șasă-șeptie... maica lu' bărbatu' Ea o murit die cancer. Die cancer; o avut la on picior tat o, s-o lovit cu o ptiatră. Ș-apăi o-negrit ș-o vinățât și tat s-o făcut puroi acolo și i să tat lega ea acolo că era umflat picioru'. Die la o vreme i s-o urcat în sus, i s-o făcut aicea-n față on nigel, așa ca on nigel. Și ea o tat mai lucrat la el și tat s-o mărit, când o fost odat-o fost era ca o alună... aicea. Apăi o și murit, n-o durat mult.

Da' n-o fost la doctor cu...

Nuu... No-o fost. O văzut ea că ce-i. Așe mirosea die rău ca, ca mortu'.

Ea în sine sau acolo la rană?

Nu, acolo la rană. Că ea să tat pansa, să tat lega acolo și tapa cârpile alea și să lega cu altile curăție și. Ș-apăi o avut și la burtă, c-o avut ernie. Bolile era ș-atuncea pă oameni ca ș-amu. Ș-amu sunt bogăție și die sunt doctori și ăă, mileorează ori mai sunt tratamentie, mai opresc

boala um pic, d-apăi tat, mor ș-amu.

Da' nu v-amintiți, puneă ceva pe cârpele alea?

Nuu știu.

Sau numai se lega cu cârpă simplă și-atât?

Ba puniea, puniea, nu știu de puniea.

Deci nu erau mai sănătoși oamenii nici înainte, ziceți că...

D-apăi nu era nici atuncea, că ș-atuncea bătrânii murea, tinerii era și ei mai bolnavi, mai. Nu era așe

Da. Da' dumneata zâci c-ai avut patru copii.

Da.

Cu cine-o semănat?

(râde) *Cu părinții, cu cine-o semăna?*

Da' ia-i pe rând. Cel mai mare cu cine semănă?

Cu tată-se. O fost exact ca el. Și ș-aiesta de-aci, aiesta die are caprile, și la păru' din cap îi creț ca la tată-său; că tată-se așe era die creț gândeai că l-ai sucit cu fusu'

Și ăilalți doi?

Ăialalți doi - unu c-un bunic și unu cu mânie; ăla al patrălea. Ala la unșpe ai l-am avut după aiesta de-aci.

Și ăla care o semănat cu bunicu', ăla cu care bunic?

Al mamei, al tatălui, al dumitale?

Cu, cu tată-său; chiar tată-său, nu cu mini.

Ai zis că unu' o semănat c-un bunic. Sunt doi cu tatăl, unu' care seamănă cu dumneata și unu' o semănat c-un bunic.

Eea.

Care bunic?

Bunicu'... la... tata mieu. Și, și de-aicea păru' i s-o dus de pă cap așe o fost chel.

Așa era și tata dumitale?

Da.

Și cum samănă copiii cu? ziceai dumneata că cel mai mare seamănă cu tatăl, cu cu tată-se, cu soțu' dumitale.

Eea, cu soțu' La față, la față.

Da' la fire nu samănă?

Nu. Mai tare seamănă aiesta.

Deci poa' să nu semene, da' la fire să nu semene.

Nu, samănă tare aiesta de-aci din jos cu tată-său. Și die nas, și die, la păr, la și la hâre. Îi mai calm, așei mai. No.

Interviul nr. 16

Bărbat născut în 1950

Soția participă la un moment dat și are intervenția redată subliniat

De când sunteți aci în sat?

De trîșcinci de ani.

Din șaptespatru parcă ați zis.

Da, șaptespatru.

Din șaptespatru. Oamenii, aici, din experiența dumneavoastră de treiș'cinci de ani, când se-mbolnăvesc, apelează și la preot?

Apelează. Nu este unu' care să fie bolnav sau să aibă probleme și să nu apeleze prima dată la doctor... sufletiesc. Sunt mulți care să spovediesc, ție rogi pentru ei și p-ormă să duc la la spital. Sau dacă îi grav... ceva grav, atunci s-o dus la spital, vorbim pă... în regimu' celălalt, unde nu era preotu' la spital. Și după ce putea să vină, vinea să spovedea și te rugai păntu el. Da' de multe uori ei plecau la spital și rămânea copiii, soția, frați, surorile, care miercurea, vinerea vinea și spunea: „Uită, părinte, s-a îmbolnăvit luări, sau Gheorghe, sau Ana, hai roagă-te pentru el”. Și este slujbă specială pentru bolnavi; la liturghie ca să te rogi. Și sunt motivelnic în agiasmatară **sunt**, rugăciuni pentru bolnavi.

Da' cum ați remarcat dumneavoastră față de perioada mai veche, la începuturile carierei să zicem, veneau mai mulți la dumneavoastră pentru chestiile astea cu boala, ș-acuma mai puțin sau invers? Cum? E o evoluție? Să pierde sau câștigă teren?

Aicea **nu**, **nu**. Am prea mulți. Păi dacă aș pu **[tea]**, dacă, bine, acuma dacă ai putea s-o facă, aș putea s-o fac în fiecare **zi**, **liturghie** și pentru bolnavi, pentru. Da, crediincioși destui ca să fac pentru ei. Da' fac miercurea și vinerea. Și așe sâmbăta, iară mai fac; și duminică până încep niște sărbători așa. Da' miercurea, vinerea asta-ii,

die triș cinci die ani m-am rugat pentru bolnav'. Numa' păntu' bolnavi, da... e și pentru călători, pentru elevi, pentru studenți, pentru.

Da' cei care vin și vă zic, de exemplu, că Gheorghe, Ion o fost bolnav, să faceți, să vă rugați pentru el.', vă rugați atunci, miercurea și vinerea, nu?

Miercurea, vinerea timp de șeptie săptămâni, timp di-un an die zile, nu numa' că... păi nu? Păi cât vrei. Și de multe, io am bolnav care, de când sunt aicea, în fiecare miercuri, vinere, duminică, sărbătoare, mă rog păntu ei. Că sunt care boala de când, de trișcinci de ani o duce. Cum o duc și io a mea die, ia, mintinaș die douăzeci și, așe o fost: optâșpe-nouășpe ai.

Da' vin și vă roagă pentru un bolnav indiferent dacă știi sau nu că va trăi sau va muri? Sau vă roagă pentru... deci numai pentru boală să se facă bine?

Nu, păi nu, pentru orice e... pentru că să o facă bine. Da' practic ale rugăm și i-am învățat, ca să vină să-și găsească omu'. Nu că vine Dumniezo acuma și ia boala său. Ei să să-ntâlnească cu omu' de care au nevoie. C-o fost die multie uori die tre' să ție duci, no doctoru' să uită la tinie, spune că aia asta, nu potrivește medicamentu'; asta e! Se duce la alt doctor, ala-i dă alte medicamente, nu-i binie! Și numa' la al treilea sau la a patrâlea sauu. Acum am avut uniele cazuri acuma, știi? Da' învățându-i să se roage pentru omu' de care au nevoie, după ani de zile, deci s-a întâlnit cu un să dau un exemplu: s-a dus la un spital și s-o întâlnit cu un doctor ani die zile, care n-a zis absolut nimic cătă el, numa' „Bună zâua!”, știți, cum am trece noi pe lângolaltă, ne cunoaște, știea că-i bolnav acol'. Și după câțiva ani de zile să-ntânește omu', să ducie înapoi, că-i la spital; că sunt care deci ani de zile se duc la spital. Cum mă duc și io: două lu' [ni], două săptămâni în fiecare an, acuma tre' să mă duc. Și la câțiva ani de zile dacă s-a întâlnit cu doctoru' respectiv și zâcie: „Să vii la mine la cabinet să văd ce ai”. Și doctoru' ăla îi găsește ce boală avea. Ei bine, acuma dacă stai die vorbă cu cineva care nu crede, care așe, el zăce că îs povești de-adrumit copiii.

Asta-i realitatea. Da' pe vremea la Ceaușescu, nu acum a pă vremea asta că s-a întâmplat ș-am avut la noi aicea. „Părinție, om care m-o văzut die ai die zile, da' ăla n-o zis o dată câtă mânia hai să te controlez și io să văd ce ai”. Și după ani de zile „Ia vino”. S-a uitat la el, că sunt doctori care numa' când să uită la tine și deja-și dă sama cam ce boală ai și cum ești. Că: „Că nu ești bolnav de asta. Dumniata ai asta”. S-o făcut bine. Bine în sensu' că o mai putut lucra, o dus-o pă picioare și și-n zâua de astăzi trăiește. No. Și-n zâua de astăzi trăiesc.

Și... vin dup-aia oamenii să vă mulțumească?

Păi întotdeauna, ei întotdeauna vin și după ce să fac binie de pot vini și mai lucră. Binie, sunt boli care tre' s-o duci, să ție obișnuiești cu ea; să-ți iei medicamentu' și să te duci. Da' tătdeauna mulțumește la Dumnezeu că ș-o găsat leacu'. Ș-asta i-am învățat întotdeauna: te rogi la Dumnezeu, îți găsaști leacu', îți spune că ai asta boală cu ficatu', cu stomacu', cu inima, cu plămânii, iei medicamentele astea și te gândești și mulțam la Dumnezeu ca să fie de folos tratamentu'; așa ne rugăm.

Nu ne povestiți dumneavoastră un caz din ăsta de vindecare sau care-au apelat la dumneavoastră într-o problemă de sănătate? Da' să ne povestiți mai în amănunt: care-o fost boala, cum o fost, pe unde-o fost; care v-o impresionat cel mai tare sau... care vi se pare dumneavoastră mai spectaculos, mai... știu io. Un caz.

Sunt câteva, sunt câteva cazuri cu femeile astea care sunt bolnave. O fost operație. Deci femeii care-o fost operate. Boala lor, boala de femei acumă. Acumă dumneata poți să scrii ce zâc. Ce să-ntâmplă? Și le-o trimis acasă. Cât? O lună, a doua, tri. Ele-o venit acasă, io mă rugam și înainte și o, ni-e rugăm tătdeauna reușată la operație. Adică să le-ajute iubiților doctori, să le deie înțelepciune, cum să spune aicea, mintie bună, putiere, ca să-ndepărteze boala și nieputința de la dânși. Da' Dumniezău să puie, cum spunie unii doctori, degetu' acol' Să vindiece boala. Ei taie, cum spunie unii doctori, zâcie: „Io-ți tai, scot di-acolo tot ce trăbuie, acumă Dumniezo cu, cu mila”. Ș-o venit, ne-

am rugat, să facem masluri, câteva masluri, ne-am rugat și și-n zâua de astăzi, ș-o trecut cred că mai mult de zece – cinșpe și douăzeci de ani sunt. Femeie care este aicea. Putieți mere și la dânsa dacă vreți no, io nu pot să spui că p-ormă dacă ție duci acolo o, p-ormă zâcie că vorbim die, ș-asta-i... Și trăi [este] și-n zâua de astăzi încă.

Și la G. este o prietenă de-a noastră care tat așa o fost bolnavă și odată i-o zis că are cancer, ce mai. O operează, da' nu garantează nimic. Și iată c-au trecut vreo, cre' că vreo cinci-șase, sau dacă nu opt ani. Ș-o ducie cu picioarele. Și merge la serviciu' și îi binie. Ne-am înțeles no, acum tre' să taie tratamentu' și n-a face care-a fi mai, că celelalte cu picioru', cu stomacu' și cu ăsta ăă, l-o operat, s-o făcut binie și, da' asta o fost care, practic, i-o trimis acasă; să se pregătească. Bine'nțăles că s-au dus la control și au făcut și. Amu cum să miră doctorii, ei știu de fac acolo și, no. Așe, cazurile; altfel. Că cu stomacu, cu ficatu, cu fiara și cu operații d-estea căție s-o făcut acolo, n. Da' cele mai grave astea au fost. O fost și care numa' o durat on an die zălee, doi ai die zile, ne-am rugat și a plecat. Da' astea care-o vinit așe, zâc, una, o fost, vreo trei care mai sunt, care trăiesc și-n zâua de astăzi. Și die multe ori vorbim la biserică și când cânt cu credincioasele, că le știu că doară. Să roagă și credincioasele care vin la biserică die multe uori pentru ăia care sunt la operație, care sunt bolnavi așe grav; cum avem ș-acuma pe ăla care cântă la taragot. Dac-ați auzât. Ne rugăm pentru el, da. La stomac cre' că are el. Spune că are cancer. L-au operat acuma, ne rugăm: da' die-l ține Dumnezeu până să, are nuntă la fiică, la fiică-sa. Da' Dumniezo este bun cum am zis și Dumniezo nu șt. El II Bun. El vindiecă, nu noi. Noi numa' ale rugăm. Acuma că ale rugăm asta-i, e un secret a fiecăruia.

Nu pot s-arate că credința asta nu poți să zâci cum mă rog. Die multe ori îmi spuneau: „Cum mă rog, asta-i ce-o simte omu'”. Că ei vin die multie ori după ce vin de la spital să le facă dezlegare, slujbă, la ce maslu... cel mai puternic a bisericii noastre. Liturghia, slujba și p-ormă

taina, sfânta taină a maslului.

Când ați venit în șaptezeci și patru, era dispensar aici?

Da. Era, era dispensări, era casă de naștere, doamna o născut aicea tri copii.

Daa? Și ceilalți trei? Ceilalți, mai mulți ați avut...

La spital.

La Cluj, la oraș. Păi acum, cel mare e născut aicea la dispensar; era aci sală die naștere, era, unde stăteau mamele după ce nașteau și dup-aia să duceau acasă. Pă al doilea l-a născut la o vecină. Când am vinit la dispensar n-o mai putut. Ș-a născut la o vecină și p-ormă ne-am dus acasă. Al treilea l-a născut la A. Mergând spre oraș în di-acolo... Dacă e cu Salvarea. Vine Salvarea atuncea nu mai ca ș-amu, nu discuta pro. Ca cieru' die pământ, putieți scrie acolo, îi asistența sanitară și medicală sau cum vreți să-i spuneți. N-are, noi nu discutăm. O fi ea democrație da.

Multe femei ne-au povestit c-au născut acasă.

D-apăi io? Io n-am?

Și n-o murit niciuna.

Io și pe Salvare am născut și-într-o... aicea, într-o casă. (râde)

Și n-o murit nici unu' Și când vezi că.

Ș - acum la medic merg.

Medic domnule, și când văd că ce-l, medicu' lângă el, s-o dus acolo ș-o murit, asta nu mai a, nu accept. Doamnă iartă-mă!

(...)

Dacă e timp. Dacă îi ceva grav, care-l prinde așe, știi? că sunt dureri care te prindie noaptea sau zăua, nu mai apuci să vii pă la biserică să ție mai spovediești, să ție duci și fă. Poți ție ducie la spital acum, acum să spovodiește acolo dacă cumva îi grav așe, știi, da' noi îl luăm și p-ormă vii înapoi, tot la vinie la noi la biserică și zăcie: „Părinte, m-am spovodit acol', da' vreau să închei”.

Da' înainte de optzeci și nouă, când era probleme totuși, cu religia, așa să zic, oamenii se mai ascundeau ca să meargă la biserică din câte-mi amintesc eu...

Da.

Vi s-a întâmplat s-aveți un caz, sau cel puțin un caz, de cineva care să fie foarte grav bolnav și într-un fel sau altul familia să vă roage să mergeți la Cluj la el la spital?

Pă vremea lu' Ceaușescu io n-am fost la spital niciodată. Numa' acasă. Măi, io la spital, amu sincer să vă zâc, așe când ne-am dus la spital, am dus credincioși la spital, am dus copiii la spital. Știi că mergând cu molitva îl, îi vezi. Copiii. Este unu', un copil care a avut o boală; de când l-am văzut că era diezbrăcat, după cum umblă și... m-am uitat la el și mi-am dat sama că-i... îi bolnav. Ș-am zis: „D-apăi nu ați fost la doctor?” „Păi undie să merem?” „Aia nu-i bună!” tat era. Ș-am vorbit cu domnu' doctor T., m-am dus la spital, ș-am vorbit cu dânsul. Ș-am zis: „Uită, am văzut un copil, uită! La teti, testicul”. Domnule, avea ceva, domnule, m-am speriat când l-am văzut. Am zis: „Domnule, nu-i binie. Ceva s-o întâmplat. Ala-i o hernie di-aia die...” Când o auzit zâcie: „Doară trăbe să-l aduc acuma”, că deaja avea un an sau poate doi; doi și ceva. Păi să-l aduc aici. Am vinit, am vorbit cu ăla și ne-am dus, n-aveam mașină, cine-avea mași [nă]. Și l-am dus, l-a operat și astăzi mulțumește că, el s-o mutat la A. pă urmă, s-o mutat acolo și, așe m-am bucurat când, avu nuntă, deci io nu l-am mai văzut; că la uon an die zile s-o după ce a fost operat și s-a făcut binie ș-așe, s-o mutat la A. Și când s-a căsătorit o trebuit să-i dau certificat die botiez, ș-o vinit maică-sa și zâcie: „N-am uitat, părinție, ce-ați făcut pentru noi. Mulțumesc!”, zâcie. Da. Ș-apăi n cazuri o fost atuncea. Am avut și cus cru care iară era bolnav rău și nu, nu vrea să margă la doctor. No, ne-am dus și l-o operat, da' era cam, cam prea târziu. Tot dânsu' l-o operat, tot. Și ne-a spus, zâcie: „On an-doi.va merge”. Ș-așa a spus: „Mergi ta, cam la doi ani die zile, doi și eleva a muri”. Da' a mai dus. Altfel cre' că o lună-două era gata. Și nu i-a promis doi ani die zile. I-a zis el că on an, zâcie amu, da' zâcie: „Poate sunt șase luni die zile.”, știți cum îi cancieru' ăsta. C-am mai avut tat așa așa un consilier tot cu stomacu'. Și abia l-am făcut să meargă la Io tot m-am rugat, io tot timpu' m-am

rugat pentru bolnavi, da' am învățat acolo la C. unde-am făcut seminaru', la călugării care-o, învățam acolo, spunea: „Întotdeauna, zâcie, să-i înveți pe credincioși dacă o să ajungi preot, zâcie, să margă la doctor”. „Uită! Io-ți fac slujbă, îți fac dezlegarea asta; da, că sunt rugăciuni care poți făcie pă el, și ție rogi: Dumnizeule ajută-l să găsească omu'. Și să-și găsească leacu' vindecător”. Și s-a dus, da' ăla a fost mai rău, i-o scos stomacu' afară și i-a făcut dintr-un intestin. Ș-a dus zece ani de zile dacă a mai trăit. No, ș-apăi și el săracu' mulțumește „N-am știut c-oi mai putie lucra, că n-am putut”. Că nici n-am, n-o știut cașe bolnav. Deci care o ascultat. Care nu, no, o fost și boli din estea care incurabile nu, la gură, la nas, la urechi, la no, căție boli am văzut n-are rost să discutăm. Sau la prostată; bătrânii ești a. Păi atuncea înaintie nu prea-i, cam mai puțin care mergeau la operație. Da' o fost și care s-o dus la operație. Da' sunt care o dus-o așe până când, a murit.

Ziceți că, ați povestit acuma cazurile, că n-o vrut să meargă la doctor. Nu voiau să meargă?

Nu. Amu ia așe, știi, până merge pă pticioaree, știi? Ideea, și asta-i și zâua die astăzi și io recunosc că asta e; dacă te duci la doctor să nu crezi că vei avea numa' o singură boală. În zâua die astăzi oricine s-a dus, dacă o vinit, domnule dacă-i știi căție boli am, zâcie. Și cu ficatu, și cu stomacu', și cu aia, și cu cealaltă, și cu aia și cu cela. Sau femeile, știi? că să ducie cu una și să trezește domnule, are încă două-tri. Ș-atuncea îți dai seama cum vinie di-acolo încărcat cu o diesagă die griji. Așe spun io: „Maică, lasă straița aia jos! Dă-i pace!” Da. Io nu m-am dus așe? No, mni-o gășat că am diabet, vai că am la prostată, că am la ficat, că-i grav, că nu știu ce, că nu știu cât îs die gras așe, d-apăi nu știu ce-o văzut doctoru' așe... la mine că o zis că să mai slăbesc. Am zis: „Nu. Dacă mai slăbiește mâna asta ce fac? Și pticioarele estea?” Păi su, păi asta așe îi. P-ormă ș-o dat sama că hernie aici. Deci, pelița care țânie asta, apăi io am căzut că n-am, am făcut judo și am căzut și de-atuncea am luat-o. Că dacă stau pă spatie nu

să mai cunoaște nimica. Ei, când mă ridic, așe să ridice. Ș-atunci primu', un singur doctor care m-a văzut și m-a controlat, că de-aia spui că, ai, că depindie și die doctor care cazi pe el. Dacă îl interesează, te veche ce-ai. Dacă nu, ai ale, ceea, nu știu ce, pă pă. Păi io mă duc la doctoru', n-am bai cu ei că cinie. Că cu prostata amu mni-o fost frică, că amu la prostată am răceală. Cum am stat în jenunchi, fără foc în biserică, mi-a făcut socoteala câție ore am stat în atâția ani de zile. O, on singur doctor. Și m-am dus să văd cum stau cu prostata; c-am luat medicamente, clar. Domnule, ăla ce o avut el că io m-o dus pă loc la prostată să mă cautie, că el să uita la ficat. Ș-o zis că cât beu? Cât fac? Cât cela? A, domnule, cât beu? „Tăceți, că-s preot”, io zâc. No, într-adevăr, pă vremea lui Ceaușescu vinu' era sub orice critică, n-avea rost să-l pun la biserică, știi? Cumpăram noi sticle, da' era făcut din, n-are rost să povestim. Să ale tat criticăm atâta că p-ormă iară nu-i frumos. Și din cauza vinului, probabil, ne-am produs greață. Deși știeam că-i trupu' Domnului, sângele Domnului. Da' probabil că, ș-atuncea ficatu' o fi făcut oarice nazuri acolo. Și el s-o uitat la ficat și m-o lăsat cu prostată cu tat. Mni-o dat acolo și uite ce-i și. Așe m-o supărat, îți spui drept, păi nici dacă eram cel mai mare bețiv cre' că nu să lega așe de ficat. Deci el o gândit c-atâta beu, probabil, nu știu ce s-o gândit el c-avea, cum să vă spun? A, livadă die pruni, știi? Cum au alți preoți ș-așa mai dieparte. Și încă o doctoriță m-a controlat și ș-aia. (râde) Die văd că mă controlează p-aicea di ce, ș-aia s-o legat, zâcie: „Nu știu ce-i cu ficatu' aicea că nu știu ce”. „Lasă domnule ficatu' ăla. Pe mine mă interesează prostata că asta-i mai”. Da' la noi preoțai dacă te veche, te dă, te dă jos. Păi mă duc opt ore-n biserică. Io nu mă mai duc afară cum mere muncitoru' și ăla care, la unșpe mîncă ș-așa mai departie. Mă duc la șeptie și ies la doi sau la tri. Mai ales cum îi în Postu' Mare, șeptie săptămâni asta-i lejea. Și zece ore, și doișpe ore stau. Io afară nu m-am dus în trizăci și cinci de ani; douăsprăzecie ore. No, ție gândiește cam cum. Ș-apăi am văzut. Cum îți spun: m-o supărat. O trăbuit

să mă duc di-acol', ș-am plătit, am plătit cu doamna șeptice sute die, die lei erau amu; după Revoluție. Șeptie șutie de lei era un salar' di-amu. Și am vinit pă urmă la.

Doamne dă-i sănătate! care-o fost doctor la noi și m-o dat pă mâna lu'... îi tot un doctor care are cu rinichii, cu prostata, cu ăsta. Am zis că n-o mai țâu... Tot Medicală 3. Ș-ăla o fost așe de drăguț, zâcie: „Mână dimineață vii”, zăce, „și ție controlez”, ș-ăla m-a trimăs la cabinetu' dânsului la ecograf iară, și domnu' ăla care mă controla zăce: „Nu, aveți răceală, zăce, într-adevăr îi mărită”. Păi și normal că dacă douășpe ore ție duci acele cam cum? „Nu-i, nu-i, nu-i grav, zăce, nu așei la cincizeci die ani”, c-atuncea aveam cătă cincizeci de ani și fâcie: „Văzând, așei uman”. Și-am luat-o și m-am dus. Asta îi. Ș-atuncea mă, m-am gândit io: „Dacă io ca preot, m-o controlat așe, apăi pă bădie I. Săracu' ce fâcie cu el?” Io asta, asta m-am gândit într-una; asta m-am gândit. El mere cu o boală ca a lui, că io, io cu di-eie m-am dus, nu cu ficatu' și cu aia. Nu mă durea, nu m-o supărat niciodată ficatu', nu m-o deranjat; decât aicea, no aicea am avut dureri. No, ies di-acolo, mă duc cu ele, că doară tat ei, tat dânsi m-o trimăs, Doamne iartă-mă! Tot di-acol' de la Medicală m-o trimăs acolo. Că-i cel mai bun, că nu știu ce, că cutare. Când să uită pă ale, zăce: „D-apăi nu scrie nimica”, zâcie, „despre prostată, numa' diespre și die”, nu știu ce-o mai gășât el p-acol', ce-o mai. Domn' doctor io am vrut să spui și m-am supărat. Nu mă trimiteți că nu mă mai duc. Și să că vreți să n-are rost. „Păi io nu v-am trimăs ca să vă facă, zâcie, la prostată”. „Păi da', io la prostată m-am rugat. Și i-am pus, și i-am dat hârtia”, că doar dânsu' o dus hârtia cu ce-o scris. Da' el s-o legat că nu știu ce am la ficat. Păi da' mă doare ficatu'? Păi nu mă doare, doar i-am spus că nu mă doare. O zis că-i mare, că-i în grăsime, că-i nu știu cum i s-o părut. În fine. Asta, ș-atuncea mă gândesc la fiecare ce gânde', ce și cum. No, ș-acuma, no, mă duc la control întătdeauna, cu diabetu' ăsta și n-am nimica. Deci singura care am diabetu'; restu', colesterol sau alealalte, că de aduce acolo o hârtie. Zâcie: „Nu-i. Mă răscolesc, colesterol”, zâcie, „la

vârsta dumatăle să nu aveți, zăce, n-am văzut; n-am întâlnit. Și mai ales dacă îi are diabet". Că vezi că tre' să mâncăm multă carne, asta e. Păi da' io mânc fructe multe. Numa' așe că n-am, restu'. Ș-atuncea primă dată odată die când a apărut omu' pe pământ el s-a rugat la Dumnezeu, prima dată. Și nădejdea o fost la El; că El îl vindecă ș-așe mai departe. În Carte scrie: „Cinstește-l pe doctor că Io l-am făcut, i-am dat înțelepciune ca să ție vindiece die boala care-o vinit peste tine". Știi? că dacă omu' a greșit în grădina Raiului, nu l-a ascultat pe Dumnezeu, a venit boala, neputința, năcazu', stresu', c-amu asta ale omoară-n primu' rând: necazu', grijile, că de-acolo începe, dragă, să știți, și la ficat și la stomac, de la stres. Ș-atuncea tre' să-L cinstești. Da' ție duci la Dumnezeu, dacă poți bun înțeles, acuma sunt, nu vorbim, amu dacă, Doamnie fereștie! un accident apăi ce? îl iei pă omu' ăla și ție duci ta, și-i faci un maslu' și dup-aia ție duci să-l operezi? îl duci îl operezi, să spui că îi urgență, așe mai departe și a doua zi te duci: „Uită: hai, te roagă ca să fie de folos operația care-ai făcut-o". Da câție operație? Sunt care kaput. Deci întotdeauna omu' a crezut în Dumnezeu. Și tre' să crezi. Dacă nu crezi, n-are rost. Și p-ormă tot în Carte, în Sfânta Scriptură spunie Mântuitoru' și Dumnezeu că ce-i cu neputință la oameni, îi cu puțință la Dumnezeu; ce-i cu, așe mă rog și io die multe uări, mai improvizez rugăciunea că, domnule, mergem înaintie nu tat, rămâniem la aceeași rugăciune care s-o scris acum o mie cinci șutie die ani; o mie șasă șutie die ai cum sunt lui Mari-Vasile cel Mare. Și multie rugăciuni care sunt di-atuncea, dragă. Ș-atuncea ție rogi la Dumnezeu „Ce-i cu neputință la noi oamini, la doctori, îi cu puțință la tinie Dumnezeule. Hai fă de folos și fă reușită operația care se face lu' Gheorghe, lu' Oana, lu' Marie, ș-așe mai departe, s-o ajute să găscă leacu' vindecător și așe mai departe". Cam asta e. Apăi boli sunt, da' nu este niciun om, cred că, pă fața pământului, da' nici la noi, să nu-l doară ceva. Dacă-s boli care le duce omu', știi? că nu-i...

Voiam să vă întreb de copii atunci chiar mai pe la

început, prin șaptespatru, ș-așa. Cum tratau, sau cum se gândeau când copiii erau bolnavi? Voiau să-i ducă la medic sau apelau numai la dumneavoastră?

Nu. Nu. Nu. C-atuncea... da' și astăzi; ș-atuncea întotdeauna o apelat la doctori. Deci și la noi, prima oară te rugai pântu ei, pântu somn, c-asta era a, somn că nu puteau dormi; este rugăciune pentru copii pentru somn; pentru odihnă, creștere bună și zdrobire die boală, die nieputință. Ție rugai pentru ei și pe urmă, dacă era mai gravă, așa întotdeauna. Da mai ales la copiii mici vinea doctoru', vinea, cum îi spunie? asistenta, venea în fiecare lună: greutate, cum îi cum să? Altă viață, altă straiță. Asta e. Dispensaru' avea căruță, cal. Și să puniea doctoru-n căruță cu asistenta, avea om de serviciu care conducea și lua pe rând satele, asta era. Deja era moft atunci, nu mai era problema că „Mă, oare coptilu' meu de ce suferă și ce face?” Deci în fiecare lună, la două luni, diepinde cum no, și bun înțeles dacă-n timpu' ăsta era mai grav sau așe mai departe c-am avut ș-așe de nu s-o dus la doctor când au trăbuit, ei au vinit pe la noi, la biserică, no trăbea să-i fac slujbă că n-avem de face. No, și p-ormă a găsit leacu' vindecător, știi? Da' dacă mai întârzia, dacă io-i spuniem să margă acasă, era cea mai mare greșeală poate în viața mea. Da' io l-am văzut pe copil că ceva nu-i în regulă. Ș-atuncea am zis: „Uită: îți fac acuma o rugăciunie, ție duci și după de vii, îi facem”. No, și s-o dus și p-ormă i-o găsât. C-avea, cum îi spune aia? Respirator.

Astm.

Nu putie respira. Nu putie să respire doară. Dacă l-o dus acolo o pus... Da, păi m-am uitat la el, videam că nu putea, nu respira el cum trăbe. Era atuncea, no, era autobuze, știți? Nu știu acuma că sunt la tat la a tria casă este mașină, numa' așe că o băut omu' și nu să duce. Vezi cum îi? Că dacă nu-i preg [atât]...

Deci nu, aicea noi n-am avut probleme cu, că nu mere la doctor; că nu s-a dus la doctor acuma tata zâua, cum să spunie, numa' că l-o durut ceva, gata! Hai la doctor. Da' întotdeauna ș-au găsât leacu' și la doctoru'. Adică io așe i-

am învățat.

În general n-ați întâmpinat rezistență. Pentru că, de exemplu, deja sunt foarte multe persoane, e adevărat, înainte de șaptezeci și patru, care povesteau că au avut accidente, când erau mici, la mâini, la picioare și nu-i duceau părinții la doctor. Deci povestesc că îi duceau la descântat.

Da, da, da.

Știi? Și ne arăta la un moment dat că ș-acuma unii dintre ei aveau anumite probleme.

Că are optzeci de ani? No bun. Nu prea să duceau dragă, o fost cazuri aicea, înainte de-a veni io, care-o avut, cum îi spune? La stomac... per...

Ulcer perforat?

Ulcer perforat. Și până l-o adus la spital cu căruța a murit. O fost ș-aicea, tot așa, acum la noi; s-a lovit și cre' că s-a spart, hmm, cum îi spune? Fiara. Și el avea dureri, știi și cum, no, încă no mai și băuse, probabil. Și pă când l-o adus, dragă, dimineța, c-apăi n-o mai avut ce face și pă când s-o dus, îți dai seama ce-a făcut, cum îi spune? De la fiară. Da, aia o făcut ravagii. O spălat ei, o făcut, da' degeaba.

Deci n-a mai trăit?

Nu. L-o adus, în sicriu. Amu nu-i vina lor, știi, că n-o știut, nu și-au dat sama, știi? Că asta vreau să spui că de multe uări omu' zăcie mă doare numa' um pic și mă duc și mai lucru și p-ormă uită, pă când ție duci s-a terminat. Da' întotdeauna ideea principală e că își caută leacu' vindecător și tătdeauna, da prima dată au încredere în asta e; în Dumnezeu. Deci cu nădejdea și nu la care mărg.

E foarte probabil ca dacă dumneavoastră n-ați fi insistat ca ei să meargă la medic, poate că nu se duceau. C-am observat la ei, cel puțin la persoanele cu care am vorbit, că evitau foarte mult să meargă la doctor. Cum să vă zic, e un fel de lipsă de încredere...

Da. Da. A, și încredere, probabil, și cum să spui? Un fel de rușinie. Să ție diezbraci, să faci, da' dacă ție duci la doctor nu iei șeptie hainie pă tinie și stai acolo-n fața lui și.

Ș-atuncea vinie, rușânia aia, știi că no, da' mai le-ți-o; no păi și la prostată, no, acuma-i die spui. Ție duci și spui, domnule, doară ia uită aicea, ce să fac? Asta îi. Sau femeile, îți dai sama. Amu unde să-ți bagă să se diezbrece și să facă ale și, ș-atuncea s-o dus numa' în ultima clipă, c-așe o făcut și femeile astea. No bine, ele s-o dus um pic mai repede, di-astea tinere. Da' o fost femeie, femei mame, care la ultima naștere sau la prima naștere n-o curățat-o doctorii pă. O greșit, sau o fost acasă, ș-așe mai departe și di-atuncea n-a mai fost femeie niciodată, da' ea n-o spus la nime' patruzeci die ani ea n-a spus la nime' ce boală are. Și noi am aflat numa', c-amu nu-i bine să spui, da' acuma nu spuniem că cine îi la spovedanie. Și când s-a dus la doctor, n-o mai avut ce-i face. Știi, că copiii o luat-o: „Maică, hai!”, „Acuma ești bătrână, te ducem acolo să videm ce ai”. Păi da' era ultima...

Da. Era deja prea târziu...

Da. Da' io i-am spus că să margă, da' nu s-o... să se ducă și fiind la spovedanie n-ai voie să spui, ș-atuncea n-aveam cum să fac. Să zâc: „Băi, ia luaț-o pă maică-ta că mă, de când ți-o născut pă tinie, are probleme”. No. Ș-atuncea ei au aflat după, când îi pă patu' die moartie ș-o spus ea die patruzeci die ai die când avea durerea, de când, no, și o lucrat, și arăta binie, nu putieai să spui, domnule. Ș-o dus boala patruzeci die ani.

A dus-o pe picioare.

E. Și-n zâua die astăzi, cum o operează, cum nu știu ce, uniele numa' vezi că s-a terminat. Ori că mărg prea târziu, ori no, și încrederea-n Dumnezeu. Io asta mă duc pă principiu. Am văzut mulți oameni care s-o dus pă targă ș-o vinit și s-o dus încă douăzeci, trizăci, patruzeci die ai. Și încrederea, și-n doctor că, da' și-n medicament, că dacă n-ai încredere-n medicament, sunt doctori care spunie: „Acuma dacă n-ai încredere-n mânie, lasă-mă-n pace!” Sau dacă nu ai încredere în medicament, numa' le medicamentu' ăla ca să nu zacă că nu-l le; nu face nimica, să știți. No. Ș-asta i-am învățat întâtdeauna, știți, să margă la doctor, să i-o n-am făcut slujbă la nime' la boală, la

nieputință, așe să nu-l trimăt, sau să nu-l întreb. Stai că vin acuma mulți die pă, știi dumniata cum îi că nu boli vin **ca**, **m**-am rugat păntu cutare și cutare, știi dumniata cum îi c-amu la spital s-audie multie. „Du-tie c-acolo, zâcie, c-apăi să vezi numa’ de binie ție faci”. Apăi dacă vii la mânîe, apăi io nu-s făcător die minuni, măi fratile mnieu. (râde) „Da’ doctoru’ de ȝ-o spus?” Îl trag die limbă, „de ȝ-o spus?” „Păi ale, ale, că nu știu ce”. Uită: ale rugăm la Dumnieso și El îi bun. Și într-adevăr sunt, vă spui, care încrederea ale. Și uitați-vă și la chinezi, tot la japonezi, nu spunea? Autosugestia, domnule, asta tot; că ai cancer? Păi îl ai, domnule! Că nu-l ai, să duce. Sau îl duci pă pehicioare. Asta îi! Ș-atunci dacă poți să-l înveți pe om să aibă această încredere că nu-i bolnav, că i-am mai învățat și pă credincioși câteodată să se zacă așe, știi, că mai m-am uitat și io pă la televizor, am mai citit și io cărți c-amu dacă nu citesc, nu fac **ni**, **c**ând n-ai ce face, în loc să ție gândiești la boală, ție tai ș-așe zâci: „Nu-s bolnav. N-am nimică. N-am aia, nu-s cutare”. Asta! Tot timpul.

Să gândești pozitiv.

Gândești pozitiv. Și energia ale, cum o ză **[s]**, cum spun domnii acuma, sunt unii domni care tat vin pă la mine, știi, da’ nici io n-am știut că, că-și încarcă bateriile, domnule. Și nu știeam, tot îmi dădea telefon: „Părinție, vreau să viu să-mi încarc bateriile”. „Mă, ce baterii?” Bine, io acuma m-am gândit io la haru’ Duhului Sfânt, cum spuniem noi, știi? Da’ el îi spunie „Să încarc bateriile cu energie pozitivă”. Da’ după ani de zile am aflat că la o doamnă, doamna mni-o spus. Trăt discutam și zice: „Am venit, zice, ș-acuma, zice, să încarc bateriile cu energie pozitivă”. Și tat îmi povestea die una, die alta și îmi spunie că s-o întâlnit nu știu cu cine, nu știu ce și s-o încărcat cu energie negativă și pfuai! Și p-ormă mni-am dat sama. Am zis: „Măi, să știi că ăștia din cauza asta viu”. Păi di de? Lucrau la bancă; cei mai mulți... Bancă și servicii di-estea: patroni care au firme mari, care mărg, care au, acuma nu mai funcționează, așa mai dieparte, și ei făcând, interviuri, contracte ș-așe mai departie, să întâlneau cu fel die fel die

oamini și să-ncăreau negativ. Sunt oameni, ați văzut, domnule, când îl vezi, numa' că-l vezi și îți strică dispoziția. Nu tre' sa, nici să vorbească, numa' să îl vezi.

Da' nu pă... Ascultați-mă! Păi să duc la mânie, vinie su [pârât], la slujbă. Da' a doua oară nu mai vinie. Că nu o mai primesc. Apăi dă, no; nu, deci, practic, nu ție poți ruga păntu el. Deci nu poți să suu, să faci legătura între el și Dumnezeu, să te legi, să ție legi die, bine, o taină. Ș-atuncea m-am gândit, am zis: „Stai mă, că oamini ăștia să-ntâlnesc cu oameni di-eștia, domnule, care să încalcă așe, care le strcă dispoziția”, ș-așe mai departe și venind, stând de vorbă cu ei, ș-așe mai dieparte, haru', așei spuniem, energie pozitivă, dă-i haru' lui Dumnezeu care să coboară pă el stând de vorbă. Știi că am o vorbă: „Cum strcă un cuvânt, o vorbă nepus la locu' ei casă, familia, nu strcă nimica”. Nici banii, nici mașina. Mașina o cumperi, banii îi faci, dar cuvântu' care l-ai auzât, șoapta care-o vânt pă la ureche ț-o tăiet piuitu' și fericirea, așa mai dieparte. Ș-atunci exact așe, oamini le-o strcat casă, da' l-o strcat pă el. Deci, practic, nu mai putie lucra, nu mai putie face nimica.

Ați avut cazuri de persoane care au venit spunându-vă că sunt bolnavi pentru că le-au făcut alți ceva ca să fie bolnavi?

Da, no asta e, asta-i la ordinea zilei, dragă. Asta-i dă-i și la ordinea zi, asta-i la ordinea zilei, care spunie că aia, că l-o blăstămat, s-o certat, s-o făcut, ș-așe mai departe, da' tot energia aia negativă, știi? Noi certându-ne amândoi, dumniata ești mai tare și ai gura mai mare diecât mânie, io sunt mai moale, mai așe nu știu ce, și pui la suflet. Ai pus la suflet, ș-a terminat-o. Că nu poți durni, nu poți mânca, nu poți ale, ș-așe mai departe, ș-atuncea omu' vine: „Părinte, nu mă simt bine, n-am; uită, m-am certată cu cutare”, zăcie, „cre' că-mi fâcie oarice”. Și bine înțeles gându' ăla: „Bată-te, nu-ți deie noroc, nu-ți face aia”, nu știu ce ș-așa mai dieparte și fiind slujbe în Carte, păi duminata crezi că ăla rău nu-și are pretinii lui? Dacă este sănătăție, oameni buni, este Dumnezeu și dacă a apărut ș-

ăla rău în Rai, o lăsat Dumnezeu că așa s-a întâmplat cum zăce Mântuitoru': „că am văzut pe Satana când a căzut din cer ca un fulger”. Ş-atuncea ş-ăla tre' să lucre oarece. Ş-atuncea, practic, ăla rău cu ce lucrează? Cu psihicu' Că de-aicea începe toată treaba. Că nu ție lovește la ficat, nu ție lovește dincolo; da' nieputând dormi, nieputând să mănce, lucră prea mult, ați văzut, ş-aşe mai dieparte, apăi începe: stomacu', ficatu', elealalte ş-aşe mai dieparte, nu ştiu care-i bine. De-acolo, da.

Da' că ziceau au fost și cazuri de moarte, c-o murit. Zăcea că din cauza la făcătură, c-o fost făcătură, o murit, X'.

E, acuma am mai auzât, da' io de când sunt aice' io n-am avut ca să moară şi să spuie mie că „Părinte, o murit că i-o făcut ăla sau ăla”, sau aşe mai departe. Nu, că au boala di-acolo şi di-acolo ş-aşe mai dieparte, aia-i cum v-am spus, la ordinea zilei. Că no, poate m-o blăstămat oarecine, poate ale, din cauza ale n-am înţelegiere-n casă, ş-aşe mai dieparte. Da' io întătdeauna îmi dau sama că nu pot să-i spui la om: „Băi, nu ți-o blăstămat!” Păi dacă l-o blăstămat, dacă el aude cu urechile, când o zis că „lasă că-ți fac io, îți arăt io taie!” Ş-atuncea să ducie şi el pă undie umblă, pă la vrăjitori, vrăjitoare, pă la... Şi ursu' joacă păntu bani. Să vorbim! Ş-atuncea dacă s-a dus undieva, că şi io fac pentru vrăjmaşi şi pentru oameni răi ş-aşe mai departe, că este slujbă, dragoste, ca să-i apere, ştii, die oaminii răi şi aşe mai departe. Apăi io n-am mai, fac slujbă, înaintie poate că făceam, am făcut vreo câțiva ani de zilee, da' p-ormă n-am făcut decât numa' dacă l-am cunoscut pe om. Ş-am ştiut cam în ce, de undie bate vântu'. Că omu', dacă să ceartă doi oameni, îl auzi pe unu ce-ți povesteşte, îi dai dreptate lui; dacă mâne-l ascuți pă celălalt, îi dreptate lui. Ş-atuncea nu mai ştii care îi die undie îi. Da' cunoscându-i, ştii die undie începe scandalu, de la masa asta şi că masa asta o fost a lui luări, nu a lu' Gheorghe, da' Ghio, Gheorghe-i trăbe şi lui masa asta, păi şi normal că „Dumnezeule ai grijă de el şi întălepteşte-l, şi dă-i înţelegere!” Da' aşe numa' ca să m-apuc să fac, au fost,

sunt care plătesc, dragă, dau bani grei numa' să-i facă rău, să-l vadă pă ălci că sau nu poate, sau. Undie să ducie omu' care-i bolnav?

Păi la doctor.

No vedeți! Și la doctoru' celălalt, sufletiesc. Ș-atuncea și omu' să ieși să ducie. Și.

Vreți să spuneți că sunt și preoți care pot să facă așa ceva?

Păi oricare poate.

De rău?

Oricare poate dacă iei cartea, și pui, și faci, ș-așe mai dieparte, da' io nu mă pot băga numa' să fac rău la oarecine.

A, am înțeles. Deci ziceți că pentru bani, unii fac.

Și unu' joacă și cela așa mai departe, știi?

Am înțeles.

Ș-atuncea nu, io m-am dus pă partea asta mai mult și mai mult mă rog pentru bolnavi pentru călători și pentru tineri. Cei mai mulți am tineri. Pentru căsătorie, pentru serviciu', pentru una, pentru alta. Cam aicea. Înainte am făcut. Amu-s vreo douăș'cinci de ani, douăzeci die ai, douăzeci și oarice die ai, deci să zâciem vreo trisprăzece ai, paispe ani am făcut pentru hoți, pentru...

Da, da, da, da, da. C-am auzit despre asta. Că i-o furat și te duci la preot și...

Io am oameni care vin și-n zâua die astăzi care mi-s datori. Că io m-am rugat păntu ei. Bine, îs di pin departe, dă pă la A., io nu știu dă pă undie, și n-o mai vinit. Și-i, când mai vin acuma pe la mine, mai vin unii așe să le mai fac slujbă, ș-apăi zâc: „Cini te-o trimis?” „Păi uite cine m-a trimis, uite cutare trebe să vie pă la dumniata”, zâcie, „că ș-o gășât aia”. Ș-o zis numa' die pă. Așe merge. Ca și la un doctor dacă dacă doctoru-și face datoria, iubește pă om, are clienți. Mnie să nu-mi spună. Și cel mai mult, dacă știi să-l iubești, să ți-apropii die om. La noi dacă știi tac-tu' pastoral, dacă știi să te rogi cu credință, cu dragoste, orice este. Io nu m-am rugat păntu cineva, în trizăci și cinci de ani, și să nu-și primească daru'. Io nu am. Să zâci: „Uită-

tie, o vinit ăla ș-o zis cătă mânia: Marie, nu mi-o ieșit!" O fost bolnav și nu știu cum, părinție, nu știu, că n-o ieșit, că așe mai diepartie. Nu am. Și tineri, c-are o fost patruzeci și cinci die ai, la patruș-șasă die ai s-o însurat. Și m-am rugat douăzeci die ai. Douăzeci die ani dacă îi foarte greu ca să se crezi și s-o iei că po' să facă Dumnieto așe ceva. Deci ultima speranță. Și mulți or zâcie: „Du-te, părinte, că nu să-nsoară ăsta până-i lumea ș-așe mai". Io am zis: „Nu cred". Ș-o avem și pe M., că la patruzeci și ceva die ai s-o căsătorit. No, ș-are doi coptii, amu o terminat facultatea, o făcut, dacă nu știu ce. Ș-aia numa' cu copiii vineau, practic să mă rog. Erau prieteni di-a noști, nași lu' frăție-meo, da' erau niecăsătoriți că ei o avut două rânduri die nănași, și avea prețin, domnule, și dee, vorbea poate die, și die zece ai vorbeau laolaltă. Nici nu s-o nu s-o pus, domnule. Ș-atunci puniem întrebare: „Die ce?" Ceva n-o fost, în regulă cu ei. Ori un duh di-ala rău, sau mai știu io, înțelepciunie și gându' ălci că mă, uită-te, tre' să-mi fac familie, c-amu dacă erau die douăzeci și oarice die ai, zăceai. Da' aveau treizeci și ceva die ai când i-am cunoscut și m-am rugat păntu ei, cam opt, șapte-opt sau poate nouă ani de zile m-am rugat pentru ei. Să-i deie Dumnezeu laolaltă; dacă nu, să-i Deci Dumnezeu, El face minuni, nu noi. Și și un doctor, vedeți, dacă, cât învață și să pregătește, înțelepciunea aia care i-o dă tat Dumnieto i-o dă, degeaba poa' să spună, fără Dumnezeu, părerea mea acuma, nu, că acuma sunt unii că amu io, știi, că zâcie amu dacă-i popa, zâcie, di-asta tat zâcie că cu Dumnieto. Io spui din experiența mea, nu din alta. Nici din auzâte, nici așa mai dieparte, că și io am făcut liceu' la comuniști, cum zăce era, și dup-aia m-am dus. Ș-am vrut să mă fac ofițer, ș-am vrut să mă fac șef die gară și impieगत, ș-așe mai departe și uită, până acuma uită-tie unde-am ajuns după ce-am terminat armata. Că n-am mai, am zis nici s-o mai văd armată-n veci. Așa o fo' Și L-am luat pe Dumnezo nu s-a și citiți Scriptura, nici n-o recunosc, dragă: ca o carte. Ca și cum m-am pregătit pântru Bacalaureat sau în secundară, am luat Biblia și dă-i frăție! Asta-i! Da' citind acolo ș-așe mai departe, probabil,

citind Scriptura, că io i-am învățat și pă credincioși: „Dutie, le Cartea, deschide-o, citește tri-patru pagini; tri-patru capitole și dacă nu-ți dă Dumnezo o putiere de-aia să ție duci mai dieparte, vii la mânie și să-mi zâci că nu-s popă”. Că asta-i ș-asta nu-i bine să spui, da’ asta-i adevăru’; când m-am rugat pentru cineva, io i-am spus: „Dacă ție rogi cu mânie cum îți spun eu, dacă nu-ți primești daru’ să nu zâci popă”. Așa i-am spus. Că dacă faci cum îți spui io, nu? A posteștie astăzi, asta ați văzut și domnu’ ăsta are ceva probleme. No, și i-am dat să citească. Ați văzut cum nu ști ce, unde să citească, cum mă sună: „Părinție, nu știu cum să mă rog”. „Uită, acolo, ce scrie?” Ați văzut. Ce să facă? Deci nu poți să faci să ție rogi, adică una-i să citești și una-i să ție rogi. Asta greșeștie și credinciosu’ și mulți domni; și dacă io v-aș spune că m-am rugat cu niște domni și, după câțiva ani die zile, știți ce-mi spun, domnu’? Zâcie: „Părinte, amu am înțeles ș-am învățat cum să mă rog”, zâcie. Deci după trei ani de zile îmi spunie mie: „Uită, acuma am înțeles cum tre’ să mă rog”. No, ș-atuncea vă dați sama? Deci el le cartea, o citește ca p-o poezie sau ca pe ceva și să ducie. Păi io mi-am făcut datoria. Amu popa să trimită haru’ (râzând) și banii. Da’ dacă știi să ție rogi și să... ca și un elev, dragă. Păi una-i să citească lecția și una s-o învețe. Una să mă ascuți dumniata aicea ce ȝ-am spus io și una să îmbraci acuma ce am vor [bit], ca [te], câtie-am povestit aicea și poți să faci. Da’ nu, ideea e că, la țară, da’ io cre’ că și la oraș că mulți de la oraș îs de la țară, îs aproape de Dumnezeu ș-aproape de doctor, părerea mea, io nu știu. Da’ io nu știu să mulțumesc că i-am învățat și i-am ajutat pe mulți, îți spui; atâta mulți. Deci n-am trăit trișcinci de ani aicea de pomană, știi cum? Că să treci ca valiza pân’ gară, știi că-i o poveste acela zâcie: „Băi, am trecut numa’ așe și n-am făcut nimic”. Nu, dragă, întătdeauna i-am învățat. Și asta-i satisfacția. Singura satisfacție, că-n restu’ cum spun: boală am și io, c-asta e, boala... prostata, asta-i la la toți; ta, mai ales la bărbați, așe. La femei, la țară, iară-i boala aia a femeilor. Acolo ori că nu s-o spălat, da’ cel mai mult o fost nașterile care-o

fost fără doctori.

Deci cancer uterin, nu?

Da. Asta-i, mai puțin avem un caz sau două dacă. Da, bătrânile estea nu; astea de optăci die ai, die nouăzeci die ai, io n-am auzât decât numa', cum am spus, cazurile astea câtie-o fost că în timpu' nașterii o născut pă la fâncitură, deci pă câmp; acolo o născut și probabil nu s-o curățat, s-o așa mai departe. Și de-acoloea zăce: „N-am mai fost, zâcie, femeie niciodată fără să n-am dureri, zâcie, da' n-am spus la nimeni”, c-o dor, ori asta e! Bolile cele mai frecvenție care sunt. Ș-acuma la astea mai tinere, știi, cum v-am spus no, care-o fost ș-o fost operație, da' nu-i da... N-am avut decât aci un singur caz. O fost operată, știi? Ș-o avut cancer, da' cre' că s-o dus în ultima, s-o dus prea târziu la știi? o fost operată ș-o vinit acasă, am spovedit-o, ne-am rugat acilea, da... s-a dus pă pticioare câteva luni de zile. Da' astea care sunt ș-o mai rămas, uită domnule, o duce pă picioare. Mai ales una o vinit, no, moartă o adus-o acasă. Înaintie die Paști, n-am zis niciodată. No, și îs două, așe, optâșpe, la Revoluție, atuncea după Revoluție, optâsprăzece ani, nouăsprăzecie ani, așe. Ș-o ducie și o să mai meargă încă. Și să pregăteau atuncea, io mă duceam cu molitva, ioi și ea, să apropie Sfintele Paști, zâcie „L-ai domnule, numa' die Paști n-am îngopat om”. Numa' o dată, o singură înmormântare am avut die Paști. Ș-am spus: „Uite, mă duc cu molitva, când viu înapoi acasă trec p-aci și-ți fac o rugăciune”. Măine iară, poimăine iară, după ce-o trecut Paștile i-am făcut domnule și numa' am văzut că să ridică din pat și zâcie: „Părinție, zâcie, nu mă lasă aici. Dumnezeu”, Dumnezeu și, bun înțeles acuma, și doctorii cum lucrează și cum o operație ca și mai departe și să duc. Și vecina ei la fel, aia o vinit p-aci săraca când o vinit de la spital. Zâcie: „Părinție nu știu cât mai am, zâcie, hai, nu vii pă la mânie să-i faci ca la C., zâcie, că poate să ducie”, știi? „Cum i-ai făcut la C.”, zâcie, „Hai, nu vii și pă la mânie de la biserică să făcui un...” și uită c-o ducie și doamna aia în atâția ani de zile. Deci credință, io așa spui. Credință, dragostie la Dumnezeu și, mai mult ce să vă spui?

Interviul nr. 17

Femeie născută în 1934

Este prezentă și fika ocazional, iar intervenția acesteia este redată subliniat

C-asta-vezi cumpăra vo', vreo douăzeci die kilograme die grâu și le luam în spinare și haida cu ele și vineam pă la moară, dacă era moara goală, ni-o băga și măcina, și vineam acasă să făceam și pită, (râde) ... Era, așa o fost timpurile. Când eram io tânără.

Înainte de război sau după? După război.

După război.

Și dumneata ești născută în...?

În trișpatru. Așe o fost odată, pă timpuri, era mai greu. Acuma văd că iar vine greu cu criza asta. Așa să veche. Amu nu știu până când ale mai dau um pehic die penzie că ce-o zis Băsăscu azi, mai acuma-s două luni? Că să baje seamă, io am auzât la televizor, nu atâta, io la știri ce mai? A, o zis să baje seamă prim-ministru cum împărție banii că n-o să mai fie bani la pensioneri și la la pensionari și la ajutoare. No, apăi ce-or face cu noi? (râde) Die lucrat nu sântiem buni die lucru.

Apăi amu ați fost destul.

Apăi am fost cum o fost timpurile. Și mătușa m-o crescut, și cu unchiu', cu bărbatî-se fi iertat! Și m-o măritat dup-un nepot di-a lui unchiu'. Di-aia soțu' mnieu îi mai, o fost mai în vârstă ca mânîe. Că n-avea alt nepot mai tânăr; mai avea unu-doi, da' nu le-o plăcut cum îs. (râde) Ș-atuncea uită că am rămas așe, da' nu mni-am bănuît că m-am căsătorit că, cum să zăc? O fost om capabil. Ne-am și mai certat, ne-am că cu copiii, am avut tri copii și cu, să și pă casă, pă grajd, cumpără pământ, du-tie, haida. Vin și valuri cum îi zăcă în Biblie. Acuma-i mai greu c-am rămas singură. Până o trăit moșu' nici el, acuma chiar mă gândiesc: „Măi, moșu' cu doi ani înaintie di-a muri” o trăit optzeci și doi die ani jumatie. Acuma astă iarnă o fost trei ani de când o murit. Să-l ierte Dumnîezu și pă tati mortîi! Mă gândesc: „No, amu cât mai am? Că și moșu' cu doi ani înaintie de-a muri nu mai putie lucra”. Când mai aveam

așa oarice zăceam cătă el: „Hai și tu și m-ajută oari!” „Da’ tu nu poți, nu vezi că io nu mai poci?” (râde) „Cum nu mai poți?” „Nu mai pot. Io nu mai am putiere”. No amu și mai glumeam că videam io că nu poate, da... da’ mă gâniam la el, că el nici n-o putut mânca numa’ puțin, da’ n-o avut el mâncare multă. Da’ io mai mănânc încă.

Dumneata când ai fost copilă, ai fost bolnavă?

No, io n-am prea fost bolnavă când am fost și mică și mai mare, n-am fost bolnavă. Numa’ acuma mai în bătrânețe am mai fost bolnavă, am fost operată die două uări acuma.

Da? Ce operație ați avut?

Întâi am avut la Cluj operațiaie.

Are scos uteru.

Și acuma-s vreo, câți ani să fie acuma?

Șase.

Sunt șasă?

Coxatroză. Are proteză.

Da. La picior.

La sold.

Am dus-o la T.

Da? Pentru a doua operație...

Pentru a doua. Prima o fost la Cluj.

No și cum o fost cu operația? Nu ne povestiți? Cum v-ați simțit, de ce v-aș dus, cum, cum ați ajuns acolo? Ați trecut pe la dispensar p-aci sau cum v-ați dus?

A, la oraș am fost. Am stat o săptămână la oraș și nu mni-o trecut.

Ei! Da’ în tinerețe te-o durut capu’.

Capu-i die, capu-i din tinerețe cu durere.

C-am auzit multe femei p-aci cu capu’: „Capu’! Capul”.

Păi da, pentru că iarna aici îi frig și înainte umblau.

D-apăi cine, c-o năframă răceau.

Cine avea.

Cu toate că fârte mulți medici spun că nu există răceală la cap. N-ai cum să răcești la cap. Dar eu vād că lucrez în aer condiționat și-i dezastru. Dar medicii nu cred.

Ei zic că nu se poate. Nu să poate, da' este boală cu capu'.

Da. No cum o fost cu capu'?

Capu' pă mine m-o durut din tinerețe. Am isprăvit un lucru io cu capu' meu. Când am fo' mai tânără, cum vă spusăi că omu' căție valuri tătie, omu' meu o vrut să ducă, să aducă o turmă die uăi de la M. și să gunoim aici pământu', cum zăsăi, cu căție tătie. Vecinu' nost din colo, nu eram supărați, o auzât că ce vrem să facem, că s-o dus omu' meu la un... mai aveam noi câteva lețe că trăbuie făcută staul ca să le pui. O auzât că vrea să le-aducă, s-o dus omu' mnieu la omu' ăla di-acolo ș-o zis că-i dă vo' câteva lețe de-alea pântru staul. O auzât vecinu' din colo și s-o dus și le-o adus el. No, el pornise cu ciobanii de la M., d-apăi acuma n-aveam lețe de-ajuns. No, nu le-o mai putut aduce. Da' el zâcie: „Noa lasă că păntu asta îi dau io lui într-o bună sară” că venea de pă la măgăzin, da' io zâc: „Nu-ți face de lucru cu oamenii, dac-o făcut el asta treaba lui” Noi aveam atuncea batoză die îmblătit. Și pă la M. mai mult era cu ea. O vinit cum dusesse uimu, c-atuncea era pe vremea lui Ceaușescu, tătie să băgau la stat, nu era așa mare batoza, așa mai, și îl audie. Țăla umbla tat așa fluierând, cum să spune. Ș-o trecut aici pă deal cum o vinit și io, numa' cât sosise el. Și-l audie și iese afară el. Era um pehicuț, nu-i plăcea lui să beie, da' câte-un pahar-două mai bea. L-am văzut că um pic îi pornit. Să ducie acolea la el și io atuncea m-am gândit „Mă, îl loveștie, mai avem die lucru cu vecinii”, io am strâgat pă „D-apăi undie ție dusără? io zâc, că te-așteaptă unu', ăsta, aci-n casă”. Asta o fost o minciună a mea. (râde) „Te-așteaptă în casă și acuma ieșiși afară și ăla de când așteaptă după tine”. No, dacă o văzut că io am vorbit, nu l-o mai lovit pă ăla. O vinit în casă, da' io nu m-am știut că el, cam așa era el iute la fire și iute atuncea înt-alea... perioada aia să nu cam fi dinaintea lui și pă urmă nu mai era nimic di-aia. O vinit în casă, nu zâc niciuna, nici alta, numa' îmi trântiește-o palmă. Una aicea și una aici. Ș-o botă pasta spatie. Io încă să fii stat cu ele blândă că mi le-o dat, era binie așe. Da'

atâta era de frig toamna, nu știu când o mai fost așa frig. Și brumase și io zâc: „Io m-am arduit că mă duc la mătușa.”, acolea unde-i V. dacă zăsăși... „No, lasă că mă duc io la unchiu’ și spui pântru ce mă loviși”. Și io hai p-aci încolo, mă dusăi, pă când m-am dus io era culcați ei. „Da, m-am gândit, io nu-i mai scol acum. Lasă mă duc câtă acasă”. Am vinit acasă, pă când am vinit el durniea. Pace! Trec peste ce-o fost. (râde) Să pusesese să culca. Da de să viezi? Că nu s-o mânat mult, eram gravidă cu fata asta care-i acu aci; nu s-o mânat mult până când că pă mine mă doare capu’, că pă mine mă doare capu’. Oare ce poate hi? Am apucat cu o năframă subțâre io, și cum mă splase’ io pă cap înaintie de-a vini el și eram udă la cap, ș-atunci cum aveam păru’, c-atuncea aveam cozăle... Da, și cum le pusesem, și cu alea și udie, că mă doare capu’, că mă doare capu’. Die fapt eram io cam bolnăvicioasă aproape cu tati copiii, până când mișca el. Și pă urmă nu mai aveam treabă. Fără, nu putiem mânca, nu, no, mai. Și ce să vezi? Când mă prinsă bolnavă, cum o fo’ toamna, mă prinsă boala aproape die Anu Nou; tat durere mai mare. Și, p-aicea, ce să vă spui? Aicea o ieșit, uită p-aicea o ieșit, pă partea asta întâie, niște beșici așa tat ca prunile, albastre așa. O dată o ieșit aici. Pă ormă o ieșit aicea. Da’ durere, da’ durere. Ș-apăi m-am dus la oraș, ni-o dat ceva injecții, ce mi-o dat și mi-o trecut. Da’ durerea de cap o rămas. Nu întătdeauna, dar acumă să știți cu ce-o mai calmez: cu cafeauă. Io n-am băut cafeauă, da’ la oraș tat una-două meream cu capu’ că nu mai putiam ș-un doctor o zis cătă mânie. Zâcie: „Bunică, câtie-un pic die cafeauă nu mai folosâți?” Io zâc „Nu folosăsc” „Eea încearcă dumitale”, că i-am povestit că cum o fost cu capu’. Da’ de fapt la mine văd că mă doare capu’ noaptea m-apucă, văd că-i tensiu [nea], asta unică... Da, aia unică scadie prea tare. Și cu cafeaua crește. Și mai scăp de durere.

Da’ de-atunci? Cât die tânără erați atunci?

Păi eram tânără că.

Erați gravidă cu doamna, ați zis.

Da. Uită că-s patruzecișicinci die ai, o fost azi iarnă

de-atuncea. Da, patrușcinci die ai. Pă asta o am avut mai târziu, asta mică. Cu doispe ani ca și ea și băiatu' cu opt ani; că băiatu-i între ele. Băiatu' cu opt ani îi mai, în vârstă ca și asta. Asta o, mai târziu așa-s. Erau femeile atuncea. Nu mai știeu nimic în lume numa' să facă copii. (râde)

Da, că, dumneata n-ai făcut așa mulți. Trei ai făcut.

Trei copii da. Da' asta o vinit târziu, deja atuncea nu mai aveam chef de copii. Că aia avea doispe ani, băiatu' avea opt. Deci nu mai aveam chef de copii nicidecum, da' no, ce să faci? Dacă vinie, vinie. (râde) Nu ai ce să faci. Așa era atunci. Cum zăcea o femeie „D-apăi ce-am știut noi când am fo' tinere? Să lucrăm și să facem copii”. Pe care o avut căție doisprezecie. Ș-aici este o, o murit acuma oamenii, care-o avut șaispe copii o avut omu' ăla. Și zece o trăit și tati bine-s binie. Una o murit acum de cancer de vo tri-patru ani.

No, apăi cu picioru' cum să vă spui? M-o apucat tat mă durea picioru', m-o durut, m-o mai lăsat, da' m-o m-o luat, așe m-o luat cu durere. Da' atunci a o fost mare durerea.

Da' de când v-o luat cu picioru'?

Picioru'? Acuma die șasă ani. Mă luase cu durere înaintie; da' mă mai durea, mă mai lăsa, d-apăi când m-o luat odată, nu m-o mai lăsat. Ș-apăi m-am dus ș-am stat la oraș o săptămână, mi-o dat câte-o injecție în aia, n-o ajuns nimica. Da' ce dureri am avut cu picioru', să vă spun, nu doresc nici la cel ce face tat rău! Să nu mai aibă liniște. Să șie un om care face tat rău pă fața pământului, da' nu-i doresc! Ce-mi zăc să-l întoarcă Dumniezo Alduitu' să nu mai facă rele, da' durerea mea să n-o aibă. Așa durere mare am avut cu pticioru'. Da' nici doctorii nu credea. Că zăcea băiatu' meu: „Domnu' doctor, da' mama nu mai poate die durere”, c-am mai stat o săptămână până m-o operat în T. Da' zăcie: „Sunt care vin cu pticioarele ruptie, cu mama dumnivoastă nu-i chiar așa”. Până m-o pus la operație. Atuncea o zis: „Da' nu ne-am crezut durerea”. Aicea curjea de la porțolanu' ăla, o pă porțolanu' ăla cumva aici la șold, curjea ceva acolo. Ș-apăi durere di-aia!

Și la T. v-ați operat?

Da, la... Spitalu' Județan. Da, acolo. Acuma nu m-o prea durut, acuma di-un pic die vreme mă doare, chiar mni-am luat șosete cu treaba asta în pehicioare, c-am văzut că mă doare cu ploile estea. Mă doare pticioru'. Ș-am zis: „Oarie die undie mă doare pehicioaru? Că nu m-o prea durut; e domnu' mărit?” Da' mă durea și parcă simțeam ceva aicea. Mnie mni-o pus placă aicea. O zis că aia rămânie acolo nu mai, până când oi mai trăi. Ce știu io? Am avut două operații bunie.

S-ați zis că mai ați avut una.

Da, am, uteru' mi-i scos.

Așa, cum o fost acolo?

Cu uteru' cre' c-o fost așa că noi am fost duși în B., d-eia o rămas pruncii noști p-acolo. Noi am fost duși la un canton die irigație. Că omu' mnieu tat o stat că să faciem una, să faciem alta, și tat nu s-o angajat, zâcie no, acuma o avut un văr p-acolo. „Acuma trăbe să mă angajez um pic că ce fac cu bătrâniețea fără um pic die penzie?” No și ne-am dus p-acolo ș-am stat vo' zece ani și p-ormă ne-am tras acasă. Am putut vindie di-aicea și să rămânem acol' panta, pă lângă copii, da' nu știu cum, amândoi am vrut să vinim acasă la noi. Tati oaminii trag în jos și noi am vinit în sus. (râde) Am vrut să vinim la noi acasă, să murim noi aici pă locu' nostru'. Cu picioru' știți cum o fost? Am, omu' mieu să lovise la o mână, noi aveam acolo, ale dăduse acaturi și-un pământ, aveam ceva cereale de suit în pod, ș-apăi le-am suit io. Și el nu putiea cu mâna că ale ajuta, numa' die-l luam, și mni-o părut mnie că așe mă prindie ceva pân' burtă. Și di-acolea s-o deplasat uteru'. Da' io am tat stat cu uteru' așe, că nu dintr-odată, numa' așe cam, așe ca o nucă, încă mai mic, p-ormă una mai mare, acuma, să mă iertați, când m-am dus de m-am operat ieșea mult pasta și sânjiera. Sânjiera, ș-apăi o zis doctorița: „Apăi nu Ț-o trăbuit, bunică, mult până dai, Doamnie ferești! Înt-ala rău” c-amu să făcuse, să aibă strise, no! Dar o trecut. Tătie o trecut. Dar picioru' m-o durut și nu m-o durut după operație. Dar aicea jos la uter m-o durut rău după operație.

Doamnie, că numa-n cap nu mă puniem de durere. Și zăceau femeile din salon cătă doctoriță care m-o operat. Zâcie: „Doamna doctor, dați-i ceva la bunica că numa-n cap nu să punie die durere”. „Așe trebe să doară”. Da’ p-ormă nu m-o mai durut niciodată. Nicio mai sânjierat, nici nu m-o mai durut.

Da’ când ați făcut operația asta?

Die vo’ șasă ai.

Și asta și picioru’?

Ba operația mai diemult cu utieru’. De șasă ani îi picioru’. No în fine. Io nu știu că cred că am o ceva pe indieva die când am făcut. Eea. Aia cre’ c-o fost vo’ patru-cinci ai înaintie. Zece – doisprăzece ai de când... este. No, ș-acuma uită așa. Am ajuns femeie bătrână, (râde) am adus și-n spatie de la oraș, am lucrat și la Meream pă jos. Plecam pă la patru și ale lua cam tri oare până în oraș. Plecam femeile pă la patru și mai sta, că încă la șeptie nu era zăuă iarna, încă mai sta după zăuă. Să se facă zăuă... Până pă la opt ce se făcea zăuă. Cătie patru, și merjeam și ale cumpăram de ne trăbuia și vineam acasă și dacă era vară mai lucram și la fân; dacă vineam. Ce tare-i omu’ când îi tânăr. Ș-acum a nu mai poci fâcie nimica. (râde)

Câți ani aveăți când ați venit aicea să vă crească mătușa dumneavoastră?

Șasă ani. Șasă ani, iea. Cu refugiu o fost atuncea când o vinit ungurii, când s-o.

Și pe urmă când v-ați măritat? La cât? La ce vârstă?

Da, în sărăcii îi mere, la cât? Da am avut cinșpe ani vara, în douășpatru iunie și iarna, în cinșpe februarie m-am măritat, m-am căsătorit. Atuncea așe era obicei’. Poate că și la erau ca ta, ca cum îs acuma la țăgani, așe era atunci (râde). cu românii cu căsătoritu’. Apăi că știi cum era atuncea... Io n-o trăbuit să mă mărit așa tânără, da’ ei di-aia ale măritau tinere că creștea alta. Ai, era altă soră-n urmă și trăbuie s-o deie, că ce să facă cu atâtea fete mari acasă? Așe era. Erai copii mulți pă vremurile alea. Acuma chiar zăce că ș-aci la noi nu știu dac-a mai fi grădinița anu’ ăsta că nu mai sunt copii. Tineretu’ o plecat la oraș, ăștia-n

vârstă cine să mai facă copii și?

Și când, câți ani aveai când ai născut pe primu' copil?

Când am născut primu' copil am avut optspe ani.

Și unde l-ai născut?

Acasă. Acasă, acasă.

No, și cum o fost?

(râde) Asta nu, vedeți dumneavoaște cum o fost: tata zâua am lucrat la fân, da' am avut niște dureri, da' am lucrat la fân că era în douăștri iulie, am născut. Și disară, și deam jos acolo la socrii, aci mai în jos um pic cătă pădure, soacra știea de mine, îl iertată! că-s bolnavă, disară păsăratie vinise fata ei di-acol' din sat de la M. aici la fân că avea pământuri cum îi dăduse și era într-altă cameră și ea avea bai doară-i așeze pă ăia, c-apăi vine să se ocupe die mine. Eea, da' io n-am mai putut sta atâta după ea și o vinit omu' mieu c-o fost dus la B. Nu știu, să scoată un bun, pentru ce-o fost dus, nu mai știu tat. Și o vinit în casă și io, cum eram cu durerile, mni-o fost rușinie să stau în casă. Mni-o fost rușinie casă, am ieșit afară și m-am dus din sus de casă, era acolo o conită cum să făceau așe de lemne, acolo, și m-am pus acolo-n jerunți, acuma cu tata rușania vă spui tot, m-am pus în jerunchi și-am născut acolo afară. Singură. Am născut acolo afar', no acuma ce să fac cu ea? Că era acolo afară, când o dat die iarba că vinise răcoare, vini să plângă. Da' ăialalți din cee cameră zăce: „Mmm, parcă să audie o...”. Când soacra o ascultat um ptic, n-o zis nimică. Și io ce să fac? C-amu nu era nimeni p-afară. Ce să fac? O am luat așe frumos aicea și m-am dus în casă. M-am dus în casă. Omu' mnieu când mă veche cu ea, că mândru frumos o am pus așe jos. Numa' o fujit în cee cameră dincolo după mă-sa, (râzând) să vie mă-sa. Așa am născut.

Și cine au tăiat buricu'?

Soacra. Cre' c-o, când o picat jos cre' c-o fost numa' o, l-o legat. Cre' c-o pocnit el când o picat jos cum mijeam în jenunți. Na, poate c-o curs um pic die sânje; băiatu' încă l-am născut, eram singură acasă. Omu' meu era dus la

holdie atuncea și cu mai, cu mumă-sa... că atuncea nu să îngrijea combine. Secera aicea-n jos pă sație cu asta și merjeau oameni de p-aici. Eram singură acasă ș-am mânat o nepoată di-a lui bărbatu-mieu că era la socri. Să despărțiseră mă-sa și-o creșteau socrii. Și io am mânat-o până la mătușa mea să vie pân' la mine că m-am simțât bolnavă. Și fata tat să uita cătă mânie, zâcie: „Da' după ce să vie lelea V. la dumitale?” „Numa' să vie pân' la mine, să vie”. No, mătușa lucra la fân, n-o putut vini atuncea, io ce m-apucară durerile m-am dus lângă o bancă di-asta ș-am născut copil. Da' n-aveam foarfecă, n-aveam nimică lângă mine. Ce să mă fac acuma? Am tras di-acolo die pă bancă ceva haină și l-am astupat acolo până o vinit mătușa. Mi să (râde) nu să rupsesse buricu'. Când vini mătușa, îl iertată! intră pă ușă și mă vede, parcă până-i lumea n-oi uita, numa' face: „Hi!” S-o și spăriet (râde) cum m-o văzut acol'. O vinit și m-o și tăiet și.

O tăiat ea buricu...

Da. Așa o fost. Cu asta m-am dus la dispenzar. Da, aicea la noi în sat. Da, că tat vinea o moașă și tat zicea cătă mini; acuma ea era mai tânără, „Tanti V. vii la dispenzar”. „Ba nu mai vii, io zâc, acuma la vârsta mea. La trizăci die ani nu mai vii. Oi naște io ș-acasă ca pă ești a doi. ” „Da acuma nu să poate, trebe să vii”. Am avut, da' die dimineață am fost io cam bolnavă; ș-o fost o nuntă la un neam de-a lui omu' mieu și merjea acolo-n jos. Am zis: „Noa, acuma tat atâta. El merje-n jos, io mă duc cu nuntă-n jos ș-apuc pă ce cărare și mă duc la dispenzari”. Ș-așa am făcut. Și era o femeie mai bătrână, aia care-o avut șaispe copii de zăsăi, și ea oare o mai stat în urmă că io n-am putut mere așe tare ca, cum merea nunta. Și zice cătă mânie, io am apucat pă altă cărare, zăce: „V., nu vii cu tinie la diespenzar?” „Nu, că mă duc”, io cătă ea. M-am dus, da' să știți că pe la jumătăție calea, de-acolo de la ați fost la sfat? No, păi ei o marș pă la sfat și o ieșit acolo și io m-am dus, ei o apucat la dreapta, io am apucat la stânga. Die la jumătăție mai este. Ați fost pă la dispenzar?

Da, am fost, am fost.

No, no, păi di-acolea de la sfat și pâ'n' la dispensar jumătăție calea m-am dus, de la jumătăție calea tat așa m-am dus că o scăpam jos. (râde) Tat așa m-am dus. Așa o fo' timpurile.

Și cum ați născut? Chiar când ați ajuns la dispensar ați născut?

Da, că numa' o zis moașa cătă mânîe „No, șazi tanti V”. Io zâc: „Mă duc în cameră, în sala de naștere să mă diezbrăc”. Numa' m-am diezbrăcat și, da' zâcie cătă mânîe după ce-o vinit, că ea o auzât di-afară, zâcie: „Fe, fetiță ai născut, că văd că le cunosc după, după gură”. (râde) „Fetiță ai născut”. Da' io, zâc: „Io nu știu, că io nu mă uitai”. Da zâcie: „Nu-i voie jos” „Păi, io zâc, io așa-s învățată. Numa' așa m-am făcut”. Nu putiem numa' dacă mă puniem în jerunți. Asta era. Cum, văd că cum ție... cum ție înveți.

Da' după ce nașteai, cee, zăcea să faci ceva să nu mai ai strânsori. Ce să faci?

D-apăi îți da acolo on, o zamă die diestă die chimin de p-afară, făcut acolo.

De chimin.

O ciorbiță.

De chimin?

Da. Că zăcea că nu mai ai așe dureri. Nu am avut dureri așe mari după naștere.

Da' pălincă nu-ți dădea?

Da, nu, nu-mi dădea pălincă, da' nici nu beu io pălincă. Nu, nu nu-mi dădea pălincă, da' nici dacă mi-ar și da, nu, omu' meu bea câte-um pic de țuică, da' mie nu mi-o plăcut-o niciodată măcar c-am avut în casă; da' nu mi-o plăcut, n-am fost cu pălincă, cu țuica nu. No. Ș-așa am fost. O trecut, tătie o trecut.

Locurile au ieșit bine atuncea din dumneavoastră?

Da, o ieșit. Nu dintr-odată, mai am zăbălit, vin și câte-o zi cu el. Îhâm.

Așa mult o durat?

Îhâm.

Câte o zi?

Îhâm, și câte-o zi până când o ieșit.

Da' cine-l, ieșea el sau stătea moașa cu...?

O o ieșit el. Îhâm. O ieșit el.

Deci nu venea mossa să vă apese pe burtă să iasă sau așa.

Nu, nu, nu m-o apăsas nu, că o ieșit el. Da, da.

O stat cineva cu dumneata până o ieșit locu'?

Da, păi mătușa o stat um pic atunci și s-o dus c-avea die fân, ș-o vinit, o mai vinit diesară la mânia și gata o fost tata treaba. Da' o ieși el, după o zi o ieșit. Am avut și stoarcere, da' nu chiar a mare tare; c-am văzut că oariecâtie au stoarcere mare. N-am. Cu băiatu' am avut, am, am sângierat și eram die vreo trei luni... însărcinată. Și m-am dus la oraș, mi-o dat ceva injecție și aveam dureri și jos la naștere așa, aveam niște dureri ș-așa sângieram, ș-o zis doctorii să cred c-am răcit pă jos. C-atuncea ce? Că nu mai luam nici chiloți pă noi. Numa, cum zăceam noi, poalie di-alea die pânză și p-aci ț-i drumu'. Așa era lumea. Numa' dacă ale țeseam, dacă ale făceam. Amu atâția zdrante sunt pă lumea asta die. Dumnieto mai ști cum a mai fi cu lumea asta; cu criza asta, cu tătie.

Copiii au fost bolnavi când au fost mici?

Nu prea o fost bolnavi.

Răceli sau să-și scrântească, să-și rupă mâinile, picioarele?

Nu, nu, nu. Nu. Băiatu' o avut ceva bube, da' p-atuncea i s-a spunea lupariță că ies pă cap. Aia. Da' nuu am.

Și ce-ați făcut, ce i-ați dat de lupariță?

Da' zăcea că să pui pă, pă sân când îi dai să ceva miere de albină.

Și i-o trecut?

Da, păi trecu de la o vreme, da' să știi că era dureroase; știi cum plânjea? Îhâm. Până i le mai spărțeam și p-ormă trecu ș-aia.

Bube-n cap zăceați?

Îhâm.

Și i le spărgeați?

Ba să spărteau ele. Ba nu, să spărteau ele.

Laptele de de la sân se folosea în... se punea pentru ceva în ochi la copii?

Nu le-am pus. Am auzât și io că le punia, da' io nu știu pântru ce zăcea că să nu fie albaștri uăchii o de pentru ce-am auzât io. Să-i îniegrească uăchii până la o lună jumatie, auzeam, da.

Să-i pui lapte de țâță?

Ăăă, să-i mulgi în uăchi. C-atuncea dacă-i, îi pare că-i albastru la uăchi, d-apăi acum, atunci era, da' acuma văd că le place și că-s albaștri.

Atunci nu era binie să fie albastru?

Uite că nu le plăcea așe prea tare să fie albastre la uăchi. Da' acuma le mai place mai bine.

Era mai frumos să fie ochii...

Da, mai.

Negri? Mai închiși sau?

Mai negri, da.

Și dumneata ai făcut la copii așa?

Nu. Nu să vedea să fie albaștri. Zăcea soacră-mea cătă mine, de asta mică, zăcea: „Asta o să fie albastră la uăchi, asta o să samine cu mine” că ea era albastră la uăchi. Mmm, da' copiii, copii. Da' nu.

Da' era... când erau copiii mici și făceau așa, stăteau și, să-i mulgi um pic de țâță pe umăr și să freci așa...

Eea, zăcea că are luparița.

Și asta tot de la lupariță era?

Eea, zăcea că tat; zăcea că are lupariță aicea și să-i pui. N-am avut treabă cu ei cu așa ceva. Zăce că tat luparița era și la aia aicea la spatie, și să-l freci aicea și... Măi, îs multie, ș-acolo tumna pă la L., acolo mai multie știu ca și noi. Da. Că mai sunt femei mai bătrâne. Da. Acolo știeu mai multie ca și noi. Nu știu di ce știeu mai multie, merea acolo.

Așa ați auzit?

Da, așa am auzit io. Apăi nu știu. Era ș-un bătrân acolo mai diemult și zăcea că ăla tat zăcea și mereau oamini să vadă că când o fi timpu', că zăcea că el cunoaște

vremurile; are o carte și cunoaște vremurile. No, păi râdiem, c-amu lasă că dacă-i ploaie și vrea oamini vreme bună atunci chiar ai oameni mulți acolo. (râde) Da' nu-s oamini cu aiestea, Dumniezo II Alditu' cu ele. Nu sântiem noi cu aieste.

Așa, și când scăldai copilu', se pune ceva în scaldă?

Da.

Ce puneți?

Punem die, cum aveam făcută, c-atuncea am numa' din cămăși, din cămăși de la soț, de la tati, cum putiei, die mâniecă cum îi făceai, că atuncea îi înfășieam atuncea. Și punieam, aveam numa', cum să zăc? Trochiță die lemn aveam. Și punieam un scutec di-ala didesupt, și pă urmă-l puneam pasta el și acolo-l scăldam. Da' era bună trochița aia de lemn că țâniei în ea, era caldă dacă puniei.

Da, da. Da' în apă nu să pune nimic?

Nu puniem, numa' ce puniem? Numa' apă sfințată zăceau bătrânele că să punem; apă de la biserică. Apă de la biserică.

Da' nu zăceau de piatră de vânt? De lemn de vânt?

Da, de aia zăsăi io că multie, o știut mai multie; die lingură die vânt, da' noi aicea n-am știut di-aiestea atâtea. Care-o fo' mai bătrânie ca mânie au știut mai multie. Nu. N-am folosit, n-am știut.

Si soțu' ce-o pățit? Cum? O fost bolnav ziceți.

Da, el o fo' cu picioarele doi ai înainte. Da, vo' doi ani. Na, și tri ai, da' nu chiar tri. L-o dururt picioarele, d-apăi nu mă mir. După război cum spunie că ș-acolo pă munții Trata pân' Ceoslovacia... O zis că șasă luni pă ei nu i-o nici nu i-o schimbat nime', nici nu i-o băgat în casă nime. Și era iarna. O zis că pocnie lemniele die frig și aducie înghețați care o fost și di pă la oraș, mai sensibili; apăi o zis că dimineața îi afla ciot. O zis că dintr-o mie și, nu știu, cinci șutie, spunie el, o câți o fost, câți o plecat în batalionu' lor or nu le știu io așe bine, s-o mai întors o sută cincizeci în țară. Tati o picat.

Si? Nu l-o durut picioarele dup-aia?

Nu l-o durut până acuma-n bătrâniețe; acuma-n

bătrâniețe l-o durut. Da' el n-o fo' bolnăvicios. Uită așa cum o fo' p-acolo, n-o fost bolnăvicios. Și stomacu, el n-o suferit niciodată că-l doare stomacu'. Io mai zăceam: „Doamne, nu știu ce poate fi că mă doare stomacu' ăsta, nu-mi trăbe mâncare”. El și avea răbdare când mânca să mănânce mâncarea așa liniștit. Die lucrat lucra, nu pot să zâc că nu lucra, da' așa lin. Da' el merea sucă, cum îi luam, mai meream mai la cuptori, mai încoace, mai încolo. Da' el nu, dar acuma l-o durut pticioarele, ultimul an. Da' nici nu, nici n-o stat pe pat, nicio zi n-o stat pă pat. Atunci o vorbit cu mine, atunci o murit... N-o fo' bolnăvicios, nu pot să zâc, măcar cum o, fu pă, și pân' păduri aicea, Doamnie! pân' păduri; di-aicea di jos de la Ș. bagație die două uări, scoatie cu cai, cu fierele alea, după cai, lemnie, du-tie pă țară-n jos, adu douăzeci-trizăci de kilograme de grâu o de ce-o fi să trăiești cu oarece. O fost cam grele timpuri odată. Apăi acuma cum o mai fi. Numa' acuma zâcie că n-o mai fi de alea că sântiem aliați cu atâția țări. Da' tat uită că vinie criza. No di de vinie? Da' vād că ș-acolo îi pă la ăia.

Ați prins, dumneavoastră ați prins când erau păduchi?

Da, da.

Ați avut păduchi vreodată când erați mai mică?

Am avut.

Da' de care ați avut?

Am avut și die hainie și die cap.

No cum? Povestiți cum ați avut și cum ați scăpat de ei.

(râde) Doamnie, di-aia să nu mai fie! Am prins, întâtdeauna m-am umplut. La mătușa n-am avut păduchi. Erau copii cu păduchi la școală. Și să lua. Și măi era, era școala acolea unde-i V., dacă fusărăți, și într-o cameră. Da' nu înt-alea că le-o stricat; unde-s alea din jos, ș-alea le-o făcut altile. Unde stă băiatu' ăsta. Și era camerele, două camere avea, ș-un șpaiț acolea și era, o fo' musai di-o dat o, o cameră pentru școală; că a noști n-o avut copii, undie era copil mulți de putieu să facă? Și mai vine și sara. Zăua era copiii, sara vinea ăștia cu al-fabetu, bătrânii. Ș-apăi

sărăcia-i știi că cum era, că numa' ne-am aflat că avem păduchi. No, ș-apăi ce-o făcut mătușa? Cum o făcut, cum n-o făcut că m-am scăpat die ei; da' greu ne-am scăpat de ei. Păduchi die haine am avut o dată și de ăia. Fratele la bărbatu' meu s-o mutat di-aicea la șirie, la a; ș-o durnit în C. că o marș cu vagonu' atuncea. O durnit în C. la ceva oamini acolo, ăia îi mai lăsa să le mai deie un ban, mai moți di-aieștea și cum, și di-acolo vinie omu' meu, c-o stat cu tata, cu frăție-se până o încărcat vagonu', și ce să vezi? Că vinie acasă, numa' că-s păduchi. Da' ăia nu-s ca ăia die cap. D-apăi die undie și cum? Die undie și cum? Apăi ne-am descățat și die aia, da' atuncea era greu să ție diescheți de ei. Merea, nu știu dacă era, și DTT-u' dacă era atuncea; nu știu dacă era. Numa' cu leșie cum făceam săpun, băgam hainile acolo și greu, m-am descățat și die aia; n-am avut. Asta mică, după ce ne-am mutat în B., când am fost la un canton die irigație și... n-o am putut s-o ducem acasă ca să margă di-acasă că era departie și o stat la școală la B., lângă L., fata. Ș-acolo o mai fost copii la internat și di-acolo s-o umplut și fata asta de păduchi, da' die aia m-am diescățat mai ușor c-amu erau die, die tătie. Am spălat și am dat cu căție țâte și m-am diescățat die ei. Și cu păduchia am avut treabă. (râde) Și cu râia am avut treabă.

No, cum o fost cu râia?

Cu râia încă tat de la școală, de la copii.

Dumneata?

Da.

De la școală ai luat-o?

Da. Și după ce m-am căsătorit, cum spusăi că o vinit soră-sa aicea, ei, de undie... cum apăruse și m-am umplut die râie de la soră-sa și de la bărbatî-se... cum o vinit. Da' nu știu ce fel die râie o fost, mănânce-o baiu', râie câniască, că-i die cai. Tat, tat, tat ție fâcie bube ș-atâta ție mânca die ție rupeai tat. Ș-apăi nu știu ce-o făcut soacră-meă, ce leacuri o făcut și cum, și ne-am uns die două-tri uări d-apă atâta usturime să ție fără Dumniezo! Și m-am descățat die ea. Ș-am avut și la școală râie.

Și, acolo cum ați scăpat de ea?

Di la școală? fără un știu de midicamentie o făcut mătușa și m-am descățat die ea. Acolo cum fierbeau cu rășină, cu săpun, cu Dumnieto ști! Punie... punie cu, cum să zâc? Pehiatră pucioasă, o nu știu cum zăcea că punie; pehiatră pucioasă aia, pântru că aia mânca. D-apăi și durere de era. Și pântre diejâtie și vai die capu' mnieu. Aia-i spurcată rău. Păi p-ormă n-am mai avut.

Cu fata m-am descățat mai ușor, atuncea că mai erau căție toatie atuncea. Așa am fost io aicea la fân și o rămas fata asta mică la canton cu tată-se și di undie-o adus omu' mieu o mâtă cu doi pui și o lăsat pân' casă cât am fost io aicea la fân. Când mă duc acasă, zâcie fata câtă mânîe: „Mami, nu știu... de furnici mici o apărut ca nu ție lasă noaptia să dormi”. „D-apăi die undie? Că n-am avut furnici”. Mă uit la ea cum îi ea p-aici „Doamnie”, io zâc, „tu ești mușcată die purici”. Am avut și pureci. Zâcie că purecii aduc belșug în țară. Da' păduchii zâcie că aduc sârăcie. (râde) Așezăceau bătrânii. Mă uit, că die undie-i mâtă asta și cum îi. „C-o adus tati cu doi pui ș-o am lăsat în casă”. „Da. No bun”. Apăi mă apucaio și spălai tat. Da, că numa' era aproape acolo rău și aveam apă cât îi lumea, numa' mânuri să hie. Nu m-am putut diescăța die ei numa' așe cu apă și adusese omu' meu de la A., de la o... cum să zâc? De la o niepoată. Bărbatu-se era pă la o firmă die pui. I-o dat că dacă vin șobolani p-acolo, dacă vin, oarice i-o dat într-o cutiuță, ceva praf i-o dat. Io spălai io tătie iară și zâc: „Io pui praf di-ala di-aia dus tu”. „Să nu pui că murim”, zâcie bătrănu' cătă mânîe. (râde) „Că murim”. „Da' să murim!” io zâc, dacă tu ai adus mâtă aia acuma să murim”. Am pus di-ăla, da' n-am murit. Da' așa m-am diescățat die ei ca când n-a și fost die când îi lumea. O fo' bun, am scăpat de ei. Doamnie! Da' și mâtă o am băgat în am pus praf de ăla ș-am pus apă, am băgat mâtă, am băgat puii, d-apăi din mâtă nu știu ce s-o ales că s-o dus, da' puii o murit, no. Bine-o făcut c-o murit că m-am diescățat die tătie. (râde) N-am mai avut. „Doamnie, zăcea fata ce-ai făcut mamă? Că mi-o fost milă die puii aia”. „Eea, d-apăi să ție mânce purecii nu ț-o fo' milă?” Die tătie-am avut,

domnule.

Da' stelniță ați avut?

Da, și stelnițe.

Cum o fost cu alea?

Aaa, cu alea; alea, și die di-alea ție diescăți. Din ce m-am am avut când am vinit la soacra; am avut di-alea. Avea, da' nu știu că cum făcuse ea, cum făcuse, dragu' mieu, cum văruise, că să dădea văru' ăla jos de pă și p-acolo cum să corșea, cum zacem noi, paratele, p-acolo era plin de stelnițe. Nu știu cum o putut sta numa' pă, cum o putut sta în casă. Apăi m-am apucat io cu un cuțat di-ala rău acolo ș-apăi tat am ghierat p-acolo și m-am diescătat și de alea oarecum. Îs rele, nu ție lasă să dormi. Ferească Dumniezo! Și cum era pat din lemn atuncea să băga acolo pă la pat și am avut și gongi, domnule. Alea și, ș-alea-s rele. Alea nu știu cine mi le-o adus. Alea nu știu cine mi le-o adus că n-aveam apă acolo și di-aicea de la un vecin, cum sântiem acuma, duceam apă. Și pă când mă duc io în casă, că era așe burlan făcut din cărămidă acol' la socri; tat acolo, într-un colț sări nașa. „Oare ce-o fi aicea?” Mi să umplu casa die gonji. Să băgau în ladă la masă, cum era atuncea ladă, masa cu ladă. La ceapă, apăi în pat, apăi zâcie că noaptea nu știu de făceau, vineau pă față. Vai ș-amar cât erau de rele. Am spălat, am scos, am opărit patu, tătie, m-am diescătat și die alea. Dă-n io, să nu am păcat, io nu le-am dus. Da' s-o mutat în ia aialaltă cameră că nu erau împreună camera. S-o mutat la socri. (râde) Și cum era cu ta, cum nu era cu tavan, era cu știucătură di-aia sus. Da' nu le-am dus. Știi că să n-am păcat, nu le-am dus.

O zis că le-ați dus dumneavoastră?

Da, da. O zis socru, că socru era rău: „Da, că o fo' la tinie ș-apăi știu că dracu' ți-o pus, o cine, și mi le-ai adus mnîe”. Io să nu am păcat pă sufletu' mnîeu, nu le am adus. Da' zâcie că alea mărg pă cale, am auzât. Apăi socru' sâracu' s-o diescătat rău die ele. Pân-o adus mitrosan di-ala o ce știu io cum îi spunie?

Ș-avea ș-acolo cuptor di-ala, ș-apăi o făcut foc di-o roșit ș-o închis tat ș-o pus pă plită acolo. Ș-o ars acolo și o

ținut așe închis două zile acolo ș-așe s-o descățat die ele. Alea-s spurcație rău, s-o diescățat și ei di ele. Die tătie ne-am diecățat, acuma nu mai avem. Fie Domnu' mare! die mai avem.

Da' văruiați casele înainte, când erai dumneata copilă?

Da, da, le văruiam.

De câte ori să văruiau?

D-apăi die două uări pă an. Da.

Când?

De Paști și die Crăciun.

Și cine lucra la văruit?

Noi, femeile. Da. Cumpăram var, cumpăram albăstreală de-aia, d-apăi acuma nu să mai bagă di-aia. Albă.

Da' înainte nu se făcea alb?

Nu, nu, nu așa alb; cu albastru. No, ș-acuma... acuma aicea mi-o căzut astă iarnă și io tat nu m-am suit acolo sus, că um ptic de la atâta durere de cap o ce, mă cam îmbăt um pic die cap dacă... Am zis că acuma mi-oi băga o femeie **să-mi deie**, să-mi deie cu var, cu tătu' că stau așa nu mai, capu' nu, nu-i mai așe bun die făcut atâtea. Nu mai poci lucra. Gata, s-o terminat.

Da' era... când o apărut săpunu' ăsta de casă? Săpunu' din slănini, din grăsime de porc?

Și când eram io fată de-aiesta da.

Era?

Da. Da, că altfel n-aveam cum să facem, cu de să ale spălăm că nu era săpun acolo, nu era **cașale** numa' cu lampă cu petrol; nu era curent, nu era a.

Da' nu făceați cu leșie?

Ba da, că de la săpun. Și leșie puniem și leșie de la lemnie, de la cenușă, puniem acolo în cenușer deasupra, puniem cenușă, două pehietri acolo băgație-n foc și puniem **pă, apă** fierbinție pă ptietrile alea, pă cenușă și merjea pă hainie, soponitie într-o apă. Ca să margă apă fierbinție pă ele. Așe spălăm hainiele. Puneam așa, un cenușeru' pasta butoiu' ăla die hainie, ș-acolo puniem

cenușă, acolo mai puniem un foc că mai făciem pă la cuptori vara, puniem două chietri acolo-n foc și când era aproape roșâi le puniem acolo pă cenușă ș-atunci puniem apa aia caldă pasta chietri și pasta cenușă. Și merea pă hainie jos. Și se făcea leșie.

Și cât le țineai acolo cu leșia aia?

Da' nu, o oră, două. Și meream la vale și le spălam.

Da? Aruncați leșia, să scurcea.

Ba, cu ea cur ea, și le mai frecam um pehic în leșia aia și la urmă le limpezeam.

Și cu maiu'...?

Apăi cu maiu' dădeam atuncea pă ele. Atâta putiam să dăm cu maiu' pă ele. Io nu știu de ce. Așe era obicei'. Acolo, acolo merjeam cu ciubăru', cu rudiele alea și meream acolo jos. Acolo era un părau. Aicea, aicea meream aicea la vecinu'. Vineam de-aicea de la socri și meream aicea la vecinu' că acolo curge apă lavalău și luam apă cu găleata sau cu donița, cu ce-aveam atuncea, că nu prea era galeți atuncea. Donițe făcute de ăia din sus, de la munție.

Da' chiar, cu ce, în ce încălzești apa pe sobă?

Da' aveam...

Aveați oală de metal?

Da, aveam. Am, aveam oale, îhâm, și încă ce mari. Vineau țâganii cu oale di-alea. Și-nt-alea încălzeam apa.

Știi cam cât de des mergeați la spălat? Spălați haine?

Spălam; tat die două uori pă săptămână, o dată, d-apăi cum? Da, ieșeam; ieșeam.

Și cenușa care era bună de spălat?

D-apăi acuma și die, asta, die brad îi bună, da' îi mai bună aia die fag.

De fag îi mai bună?

Da. Cu aia fierbeam tortu' cum torceam iarna. Da, cu aia.

Și cu aia și spălați?

Și cu di-aia, da' noi aicea la noi nu prea este di-aia de fag numa' die molid. Și cu asta spălam mai mult noi; cu asta de molid. Die fag numa' dacă cumpăram cieniușă di-

acolo die jos de la ăialaltî, de la sfat mai în jos, di cătă D., de-acolo. Dacă ne aducea careva și pă când fierbeam tortu', că asta nu să fierbea bine cu asta de molid că trăbea mai tare un pehic. Zâcie că înainte n-o lucrat femeile și cu o grămadă de copii. O lucrat și înainte numa' cre' c-o fo' mai tari.

Sunt mai sănătoși oamenii? Erau mai sănătoși altă dată?

Da, era mai sănătoși ăia mai bătrâni. Acuma dacă mânc; mâncam pită die săcare, io n-am trăit așa die rău la c-am fo' numa' io și cu mătușa și cu unchiu'. Dar erau cu copii mulți. Și tata meu săracu' i-o fost greu, cu cotile. O avut pământ mult tata și nu s-o înscris în colectiv' și pământul cela bun l-o dat la care s-o înscris și pământu' celară. Păi trăbuiea sa, apăi i-o pus cotă după pământ de trăbuiea să deie și ale rămânie die mâncat numa' pită cu săcară cu copiii. A, mălai cu săcară, mânca pasta iarnă. Pă urmă s-o scris în colectiv ș-o fo', o fo' mai binie dup-ai, ce s-o scris.

Și aci n-ați avut probleme.

Aicea nu. Numa' ș-aicea n-o fost ușor că punia căție pă doi, căție pă doi, pă tri, după cât eram die înstărit, după cum avea pământ să deie căție un vițal die patru șutie de kilograme; de două șutie de kilograme câte unu'. Apăi să dai miel, să dai porc, o jumătate die porc, doi la un porc, nu-i interesa că cu ce li-i țâniea, cu ce li-i face, numa' să dai. Apăi după pământ impozitul Nici aicea n-o fo' ușor. Pasta tat n-o fost ușor. Acuma văd că iară vine greu. Da' oare ș-aiesta trăbe să-l mai ajung io? Așa-i norocu' mieu. Ajunsăi refujiată, p-ormă pă la V. de jos părinții; de la A. acolo, di-acolo m-o adus mama pă mine aicea, pă la A. Eram die șasă ai, da' parcă tău mintie poarta aia die lemn, mare, în A. când am trecut p-acolo... ș-am vinit aicea. Pă la A., p-acol, pă la M. p-acolo, am vinit pă la B., 'poi m-o adus aicea-n munții aieștea. De multie ori zâcieam: „Mama o murit, fii iertată!”... demult, să șie iertată! O rămas tata cu o grămadă die copchii. Păi mai zăceam cătă tata, da' când mai vinea pă la mine, da' rar, zăceam cătă el: „Tata dintr-o

casă plină numa' mie-mi aflași vină?" Zăcea cătă mânie „Da' nu, știea el, da' nu io te-am dat că maică-ta te-o dat aicea”. (râde). D-apăi nici nu le bag de vină că m-o dat dac-o văzut că îs atâta copii. Pe soră-mea mai mare îmi spunea că de-aia m-o dat mama aicea că era ele două surori mai mari, că am fo' cinci când am plecat io din C.: patru fetie ș-un băiat. Ș-o mai născut mama una-n refuji și una după ce s-o dus acasă din refuji și la un an die zâlie după ce-o născut pă aia din refuji o murit mama. Ș-o rămas tata cu cinci copii acasă: o fată căsătorită și cinci niecăsătoriți și io p-aicea, no. O fo', nu i-o fost ușor. Nu s-o mai căsătorit că cine mai merea după... O vinit soră-mea cum o fo' die Paștie și le mai făcea o mâncare, le mai spăla o haină. Pormă o crescut celelalte ș-o făcut ele-n casă. N-o fo' ușor, da' nu știu cum o fo' treaba. Die mi-a hi foastă greu, die mi-a hi foastă ușor, mi-a hi plăcută și mie să fiu acolo cu părinții și cu frații. Cum a hi fostă. D-apăi dacă m-o dat, am fo' bună dată.

Da' cine-o fost aici? Mama, mătușa dumneavoastră... sora...

Soră cu mama. N-aveau copii. Zăcea mătușa, i-o trimăs scrisoare, o vorbă, o cum, să-i aducă o fată; dac-o auzât că s-o dus în refuji și cum îi treaba, și să-i aducă o fată. Și uită că pă mine-o picat. Că zăcea, (râde) zăcea soră-mea, da' io zâc „Di ce-o picat pă mine asta?” Zăce „Că știi di ce?”, zăcea soră-mea mai mare „Di ce-o picat pă tine V? Io eram mai mare fiica, sorăle după mânie, ș-apăi după-aceea mai era una, face, tu erai după noi” și eram de una mai mică după mânie și on băiat. „Da' tu, fâcie, te bătiei cu ăia doi”. (râde) „Și di-aia te-o dat pă tinie că p-aia mai mici nu să bătea, ele mai mari iară nu” și io am plecat cu bătaia. (râde) No.

()

Tat di-aicea, tat di-aicea. Chiar din, nu din comuna asta, die sus de la munție, de la M. di-acolo s-o tras părinții. Și s-o dus acolo. Io nu știu cum s-o dus. Coloniști o cum s-o dus atunci acolo că și șa ungurii țin că-i teritoriu lor. Acolo o fost ceva moșie ungurească, Dumnieszto știe ce-

o fost acolo. Că ungurii chiar c-o avut mare ură în părțile alea. Că o mai rămas p-acolo c-apăi s-o refugiet c-o vinit ungurii și s-o cedat; și Cluju' o fost și... Ș-așa că o mai rămas ceva bătrâni acolo pân' sat și văd că, nu știu, unu o doi o omorât când o vinit noaptea ungurii. Noi am fugit în mălăiști... noaptea când m-o o tras clopotu' că gata, vin ungurii pă sat. O fugit ghieți oameni în cămașă, cum ai apucat, până-n cee zi ce-o tras clopotu' înapoie că să se strângă oameni în sat. Ș-apoi ne-o dus la gară cu caii noști, ne-o dus cu căruța la gară; ne-o dus și ne-o băgat în vagoane di-animale ne-o băgat.

Aa, aci împatruzăci? Când o venit ungurii?

Nu, acolo. Nu aici. Aicea n-o fost.

După aia te-o dat.

Di-acolo de la V. cum ni-o dus acol' Și ni-o, ni-o pus la vagoane, în vagoane die animale din C. Eram mică, da' țau mintie; io, nu știu cum, pă mama n-o țau mintie acolo pân' vagon, cum? Da' pă tata țau mintie că mai deschidea câte-un pehic ușa să videm și noi oarice di-acolo din vagoanele alea. N-o fost ușor. Da' am fo' mici și n-am știut noi.

Da' erați mai mulți, nu numai familia dumneavoastră, acolo-n vagon erau mai multe familii...

Mai mulți erau, mai mulți. Tat, amu acolo era un tren, câți am încăput acolo din sat că, că ne-o dus cu caii noști la gară, o dus vacile; unde le-o dus nu știu că erau. Cre' că Ungurii. Pă dimineața nu erau numa' capurilie dee, die găini și die curci, și die ce erau, dimineața porcii, pă când am vinit noi a doua zi di pă mălăiști n-o mai fo' nimic acolo. Da. Ș-apăi o dus și caii, și tat o dus, da' o vinit cu căruța cu caii noști o vinit și ne-o dus. Așa o fost. N-o fo' ușor.

S-aicea de mătușa dumneavoastră dumneavă - astră ați avut grijă. Nu?

Da.

Sau mai... că ea nu mai avea alți copii.

Nu, n-o mai avut alți copii. Io am fost ca fata lor.

Cum se zice? Că v-o luat de suflet?

Da. Așa. Și io am fost ca fata lor, dar mătușa,

Dumniezo o știe, că nu pot să zâc că ce s-o putut întâmpla, cum o fost, c-apăi io, pă mine m-o dat de noră, nu acolea la ei în casă. M-o dat de noră la cu nepotu' unchiului. Și io m-am dus de noră. În șaișnouă unchiu' o murit. Și am măritat pă V. acolea că mătușa tat zăcea că amu ea să rămâie acolea, că ea n-ar sta singură, că încoace-încol și mătușa s-o măritat la oraș după patru ai după ce s-o dus V. acolea. Nu știu ce i-o fost în cap de s-o măritat la șeptiezăci die ai. Omu' ăla o fost di-aicea. Da' nu că-i, nu că-i fata mea, da' nu i-o fo' rău ei acolea. Că ea n-o fo' cu fata mea, că ea o fost în casă die măgan. Și zăceam cătă ea: „Mătușă, dacă cumva nu, n-ai oarice, o cum îi îmi spui mie. La V. nu-i spui tătie, dacă nu-ți place ceva, îmi spui mie”. Ce-o făcut, ce n-o făcut că s-o măritat și s-o dus la oraș ș-o stat patru ai măritată și o am cerut să ne-o deie aicea și nu, n-o vrut bărbatu-se s-o deie aicea; s-o mormântăm aicea lângă unchiu'. No. Drept c-o zis că dacă soseam io, o zis că dacă soseam io sara, că noi am fost plecați în B. când o murit mătușa, am vinit io c-o fost în spital. Ș-am vinit io la ea-n spital și V. era cu copilu' mic și io am zis cătă ea, no, o fo' paralizată da' înțelejea ce zăceai cătă ea, ș-am zis cătă ea: „Mătușă, io mă duc până acasă la canton și-mi fac treburile cum mi le poci p-acolo și viu. Viu și mergem acasă la noi”. Și-nt-alea ea o murit. Înt-alea ea o murit. Când am zis cătă ea „Viu și merem acasă și dacă dumitale-i trăi mai mult o cela merem la canton iară”. Da' am văzut că tătie înțeleje. Atunci nu i-o plăcut când am zis de canton. Acasă i-o plăcut dac-am zis. „Merem, am fost la V. casă, la casa dumitale și”, da' nu mai putea vorbi; nu mai putie vorbi. Ș-o murit în timpu' ăla. Ș-apăi io am sosit dimineața cum am și... primit telegrama, atuncea am și plecat noaptea și pă dimineață am sosit, ș-apăi bărbatu-se o zis așe că „Dacă soseai asară”, „Păi, io zâc, n-am putut nicicum să sosăsc sara că numa' pă la patru am primit telegrama și am și plecat la tren”. „V-o dădeam s-o aduceți, dar acuma io am făcut, m-am dus ș-am zis cătă ăia care fac groapa și tătie”, no. D-apăi dacă n-o vrut, da' o trăbuit să stărui mai tare de el. Ș-o putieam aducie dacă stăruieam

mai tare de el. Da' numa' um ptic dacă nu ție prinzi, nu-i bine nici așa. Și era aicea. Dar acuma... mă duc la oraș, că mă veche Dumniezo, în tat anu, îi curăț mormântu, îi pui flori. Altceva n-am ce să-i fac. N-o am alungat noi de la casă că ea s-o dus. Dumniezo îi sus și veche tătie: când a fost; cum o fost. Am trecut pă multie, dar acuma ce să facem? Tătie o trecut. Da' cum vă spui, că acuma nu mai poci lucra.

Interviul nr. 18

Bărbat născut în 1954

Așa. Deci ziceți că o fost oamenii mai sănătoși p-aicea?

Mai sănătoși și trăieau mai mult. Acuma la cincizeci-șaizăci de ani să duce omu'. Numa' auzi: „S-o dus, s-o dus”. Moare. Ș-apăi di ce? Că zâcie că acuma-i mai bine-n lume, îi traiu' mai bun și... da' io zic că le mâncăm tătie bine otrăvite. Cartofu' otrăvit, grâu', pâinea otrăvită, tot, tot, tot mâncăm otrăvit. Noi ale dăm, noi cu mâna noastră, de mâncat să murim mai repede; nu tre' să la acuma am vinit io di ta, de la ei, de la legume, le-am făcut. Un hectar jumatie am și io, ș-o dat o hernie de disc acuma de mine, de vreo tri luni die zile îs aicea nenorocit: Vezi? Da, de la ridicat. Am ridicat mai mult ca un animal. Sigur. Aia nu s-o întâmplat, dar uită că, chiar i-am spus la doctor când am fost la Cluj: „Domnule, uită, azi toamnă, nu zâc mai mult, da' patruzeci de tone, patruzeci de tone ca un kilogram; o dată i-am încărcat pă căruță, a doua oară i-am descărcat, i-am depozitat în beciuri”. Și nu s-o întâmplat atunci. S-o întâmplat acasă, acolo, ducând o găleată că am și animale. Am avut azi iarnă vo' șapte-opt bucăți acolo pă grajd. S-o întâmplat nenorocirea de la o găleată cu apă. Am luat-o de la robinet s-o duc în grajd ș-atuncea numa' am auzât „pâc!”, aicea chiar în no! (râde) Lasă că prea mult. Acuma ciupercile estea nu-s otrăvite. Aiestea le dă Dumnezeu și estea nu-s stropite, da' restu', de-aicea încolo, cartof, niște cireșe, niște vișine, este nu-s, nu-s stropchite că nu le stropchiește nimeni; merele nu le stropește nime' aicea la noi cum auzi la grădini din alea mari în sat că acolo le

stropesc și merele și le.

No și cum, de la o găleată cu apă?

De la o găleată cu apă numa' am simțit că m-o fulgerat chiar aci pân', chiar aci, găleată de cînșpe kile o fost. Da' o fost ei saci de cincizeci de kile și de șaizeci și n-o fost niciun bai, nu s-o întâmpilat nimic. Io l-am pus, io l-am ridicat, io l-am depozitat în beci, n-o fost nicio problemă. Și de la ăla și am avut noroc, adică am avut, că nu-s bun; luni mă duc iară la Cluj. Mi-o făcut doctorița ieri, am fost de mi-o făcut un bilet die trimitere, mă duc iară; am avut noroc c-o avut cine să umble. Am și io două fete în Cluj. Îs asistente la.

A, sunt în domeniu. Îi bine asta.

Și o umblat cu mine că altfel io nu știeam unde să mă duc, la ce ușă să bat că n-am fost pînă acuma cu tat că-s om de cincizeci și cinci de ani, da' n-am avut vreme să mă duc în Cluj să umblu, să nu știu ce. Io pînă ce-am pătat necazu' aiesta n-am fost, mai mult die patru-cinci ori în Cluj de când îs. Nu, că după ce să mă duc în Cluj? Aicea muncim, aicea avem treburile noastre, nu-i de umblat pe drumuri, de nu știu ce. Să dăm bani la mașină, la autobuz să ne ducă, să ne aducă. Nu. Când o fost de adus un kilogram, da, asta vreau să zâc, roși, îs stropiți, cum îs ș-ăia. Tot, tot, tot, tot, tot îi otrăviți, îi asta. Noi nee, noi ne dăm de mîncare cu mîna noastre ca să murim mai repede... Trăiea bătrânii nouăzeci - o sută de ani. O murit mama mea acumaa, acuma die tri ani, o avut nouăzeci și nouăzeci și doi die ani fără tri-patru luni? Ș-o avut fracturi de pticioare și uită o trăit nouăzeci și unu die ani. Și un frăție di-a mnieu la cincizeci și șeptie s-o dus. No! ăla di ce s-o dus? Adică di ce? Dumnezeu știe. Da' putea s-o ducă și el că.

Da' el ce-o avut?

O făcut la la stomac, zăcea că cancer. Și io am avut la stomac și am aflat um pic de medicament, n-am nimnic acuma. Nu trăbe mai bun medicament, totuși mi-o spus cineva, am făcut casa asta aci în intersecție, asta chiar aicea jos în vale stau io; și-n ea stau io, da' am făcut casa

asta aicea să ies de-acolo din vale. Asta de cărămidă aci-n intersecție. Da, acolo. Și acu m-am am făcut înțelesu' cu un ungur din S., acolo sunt mulți dulgheri. Ș-am făcut înțelesu' cu el să-mi facă ușile, ușile interioare, vreo opt uși. Că geamurile cred că le-oi pune termopane și să văd cum va fi și, am spus și m-o dus fetile și mi-o aflat vreo patru ulcere. Patru ulcere mi-o aflat la stomac. „Tătic, îi bai”. „Păi îi bai, îi bai, mă gândeam, să nu depășesc vârsta lui unchiu-te, zâc, să să nu mă duc deodată cu el. La cincizeci și șeptie, am zis, mai tre' să mă car și io că și el atâta o dus-o”; am zis io. Că Doamne ferești săi. Ce vrei? Ce? A, mi-o făcut o rețetă, mi-am cumpărat medicamentie, încă ș-acuma mai ieu, da' mi-o spus unguru' ăla, zăce: „Să ai miere die alghină să nu să ghetie. Mierea die alghină în fiecare dimineață pă inima goală o lingură die miere die albină și cu zecie picuri die propolis. „Și, și da să-i tai, zâcie, nu că astăzi iei și mânie nu iei și sara după ce-ai mâncat la o juma' de oră îi mai dai o lingură. S-ațâț. Da' să ție tai die programu ăla un an die zile. Și la un an die zile, zâcie, să-mi spui mie că n-o fost bun c-apoi atuncea văd io”. O spus; zâcie „Un frate de-a meu o avut cancer, zâcie, și ăla l-o vindiecat mă, l-o tămădit măi”. Zăcea, doctorii l-o scos din spital, „Nu mai am ce-i face, ș-așa”. Și i-o spus cineva „Să ție tai de medicamentu' ăsta”. S-o ținut de medicamentu' ăla și o scăpat. Dacă, dacă, dacă mințește el și io vă mint că Da' io, și io mă simt nu bine, foarte binie din problema stomacului; di-acol' nu pot să păi nu-i numa' de vreo trei luni – trei luni și ceva. Da' acuma tre' să mă duc să s-o terminat muierea și-i pă terminate și propolisu', s-aduc că are el pă cineva acolo. Ce miere pă pehiață aia, numa' o trecut pă lângă mierea die albină. S-o văzut poate una cu alta, da' atâta, nu, altceva nu. Îi făcută cu zahăr și cu flori din estea, acolo nu știu cum le amestecă, ce face cu ea, ș-așa face miere de albină. Ș-o vinde pă pehiață că zâcie că-i miere de albină. Nu-i! Numa' o trecut pă lângă miere die albină...

Cu spatele, luni mă duc iar la Cluj la un doctor am, am și...

Nu v-o internat?

A, am fost internat, da' am stat la fete că am fetile-n Cluj ș-am stat la ele că nu mai era locuri și mni-o făcut niște proceduri acolo la ăsta încălzât de la electric. Proceduri, așe le spune, sau, cam așe ceva. Și m-am simțât mai binișor și m-am mutat de acolo că știea ținere mieu ăla mai mare un doctor în M. acolo la persoane vârstnice. Și m-am mutat acolo și mi-o dat o dat o rețetă, mi-o făcut o infiltrație, o injecție în coloană, m-am simțit um pticuț mai binișor, ș-acuma-s două săptămâni. „La două săptămâni, o zis, vii înapoi la mine să videm. Dacă te simți um pehicuț mai bine, zăce, s-ar putea să schepi fără operație, da' nu vād, nu vād să scāp fără operat”. Aicea este de lucru, este, cum stau io așa să nu pot lucra?

Și n-aveți voie să lucrați, nu? Să nu ridicați nimic.

Da' nici, da, da' nici acuma nici n-am făcut nimic. Acu prima dată unde-am fost la doctoru' S., acolo, făcut-o: „Să stai blând, mă copile, dacă vrei să se fi, să fie bine”. Aici ni l-o dat și m-o lăsat durerea. Da' co' să bagă două care de fân că nu era fân la animale. Acum la împrăștiat la gunoi de găină că tre' să puniem, puniem legume că tata lumea punea legume și io cum să stau? Astăză îmi făcea, mâinile nu-mi făcea, poimânie mă duceam'napoi. O zis: „Tăticule”, o zis fetile estea, „stai aici, stai aici la noi, stai liniștit, aicea n-ai ce să faci, musai să stai liniștit. Da' dacă ție duci acasă știu că pui mâna”. Când m-am dus la a doua tură o zis doctoru' „Mă copile”, zăcie, „n-ai fost cuminție”. Când am intrat pă ușă mi-o spus „N-ai, n-ai fost cuminte”. „Die undie știți dumneavoastră, domnu' doctor?” „Păi ție vād cum meri, mă. Și ție vād cum calci, mă copile, mă. Ție vād cum, cum ești. Altfel trăbe să te miști, nu așa, în halu' ăsta”.

Când ați fost mic, ați fost vreodată bolnav?

Nuu. Numa' pân' acuma nu. Io n-am știut ce-i aia injecție și alea, nu. Nu. Nici nu trăbe să știi. Păi la vârsta mea, bătrânii, mai demult, se mai gândea să mai trăiască încă atâta. Ș-o ducea, nu atâta, da' încă patruzeci liniștiți așe. Știu aci di-a rându' care la optzeci și cinci, nouăzeci o

trăit. Acum la cincizeci-șaizăci numa' ai auzât „S-o dus”. Așel vezi că-i frumos la față ca și măru' ăla care-i frumos pă deasupra, și roșu, și frumos, și-n mijloc îi purtăd tat, tat, tat. În pădure sălbatic știea că-l mânca cât era die, die acru, die amar, cum era, da' știea, ăla nu-i stropit, nu-i, nu-i atins nimică la el, domnu'.

Da, e drept. Afine amu ce mai sunt așa.

Afinele estea-s bune. Și și io am ceva probleme cu uăchii și chiar mi-o indicat să se consum afinie cât de multe și...

Ați avut pe cineva bolnav în familie vreodată? Că dumneavoastră ați zis că n-ați avut.

E, noi, cum să zăce așa, am, am avut cam cu stomacu' Am suferit. Și tata nostru o suferit cu stomacu. Da' stomacu' nu-i o boală, dacă-ți vezi de treabă să poată trata, asta nu-i ceva să nu să poată trata. Să poată. Da bine! Pfua, păi io am văzut acuma. Dacă te tai de ce spune doctoru' și de nu știu ce, îi o boală care să poată trata. Numa' poate că nici prea târziu. Ș-asta zâci o treabă aicea că poate și fratele când s-o dus o fost prea târziu.

Ne-o mai zis cineva că asta se transmite pe familie.

Și de asta când ați zis că fratele dumneavoastră și, și, da?

Pă neamuri. Da, și tata o avut și mai am încă doi frați și o avut, încă o fost operați la stomac. Da' fratele ăsta care s-o dus la cincizeci și șeptie... o fost la operație și, l-o operat, l-o închis 'napoi, „Îl duceți că Și așa o și fost. La n-o durat o lună jumate până când o fost gata.

Și mama dumneavoastră? Io știu când am fost acolo că se ținea foarte bine.

Mnicuță, o muiere mnicuță așa? Așa mnicuță și o dus-o cu picioru' ăla rupt și n-o avut probleme că tata mnieu, Dumnezo să-l ierte! o fost un picuț cam, îi plăcea să, și greutăți o fost, c-o fost greutăți; c-am fost șasă copii. Șasă, patru băieți și două fetie. Și nu i-o fost ușor, să zâci așa, că i-o fost ușor. Da' o dus-o, dac-o avut zile.

Mi-o spus doctorii, o zis „Măi, copile, estea le lași că, ăstea te-or așeza pă tine acolo, la loc”.

Ați fumat mult?

Două pachete la zi. Două pachete la zi le băgam.

Și de cât timp v-ați lăsat?

Păi după sărbători, după sărbători de iarnă. Încă nici nu pot zăcie că-s lăsat binie că ș-acuma-mi stă, și noaptea mă gisăz cu ele. Și când văd căție pă unu' că fumează așe și undie suntem mai mulți apăi, apăi îngițasc în sac. Îmi vinie, îmi vinie să nu, dacă nu văd pă cineva fumând nu am, nu am niciun bai.

Da' cum v-ați simțât? Care-o fost baiu' de v-o zis să vă lăsați de țigări?

Am avut la stomac probleme.

Așa. S-atunci v-o făcut de țâte? V-o controlat la țâte?

Da. Mi-o făcut, mi-o făcut mai multe.

Și ce-o zis?

„Lasă țagară că nu-i bună că așa”. Dup-aia s-o pus fetile pă capu' mnieu, ai, ai, ai, ai. A, ia, ia, ia, ia, ia, ia, ia! O zis fetile: „Mă, d-apăi tu vrei să mori fără zile? ori cu zile!?!” „Vrei să mori cu zile așe? Ori nu știu ce vrei, ce...” Și să poate, orice să poate dacă are omu' bunăvoință și... Da' hernia asta nu știu cum o să scăp. Asta, asta este grea. Dacă mă operez, dacă mă operez cred că da, după un anumit timp. Îi greu, d-apăi, am auzât pă alții că o putut să lucre după ce s-o operat și, nu știu cum va fi. Ultima fază asta va fi dacă văd că nu, mai încerc la unu', la oraș este unu' acolo care lucră cu băbeștile. Cu, pân' frecare așe cu dejitile, nu știu cum, și apasă odată acolo la loc **m** și zăce că pă mulți i-o făcut bine. Și pă oarecâtiva i-o nenorocit de n-o mai fost oameni niciodată. C-acolo, uăsu ăla dacă-l apasă s-apasa nervu, și calcă nervu' cumva, ăla nu mai poate hi.

Și vreți să vă duceți acolo?

Vreau să mă duc ș-acolo. După ce termin cu doctoru' aiesta unde, undie îs acuma, dacă văd că nu, ș-acolo mă duc. Nu știu ce, ce vrea să facă doctoru' cu mânie până în pană la terminate. Să O zis cătă mânie „Dacă trișcinci-patruzăci la sută te calmează ce-ți dau acuma, pă când vii înapoi”, zăcie, „atuncea te fac bine”; o zis. Da' îi mult de la zis până la făcut.

Și? Alte boli n-ați mai avut.

Nu. Binie, răceli di-estea că te duci iarna, meream iarna cu caii, ș-acuma am doi cai că acolo din valie de la mine ori cai ori tractor, n-aveam cum. Ș-acuma cai, niște cai de-mi mută casa din loc. Le dau de-acolo din vale de la mine o tonă tri, două-tri șutie, tri șutie die kilograme și mă sui în car ș-așe, și la un tractor d-esta care trage numa' fața îi dă die gândit să iasă de-acolo cu, cu greutate. Animale duc, sălașu'.

Sii vă răceați cu caii pe-acolo?

Păi da, fânu' tră tat, tat fă, terenu' m-i pă deal, cobor fânu' în vale, bălegaru' iarna și când așa tre' să-l scot la deal. De-asta, că altfel, î, îi mai binie acolo într-un fel ca și aicea. Și totdeauna într-un, nu un caz, numa' pentru transporturile estea pentru, pentru agricultură, pentru asta-i mai. Da' la cine-ar vrea să stea acolo și să îi liniște, nu te deranjează nime. Iii, auzi numa' apa aia curgând, atâta. Numa', altfel numa' asta-i, da' la mine fânu', furajăle la animale le bag în vale, legume, tot, tot, tot ce am, gunoiu' scoate-l la deal. Și legumele primăvara, acuma îi bag tot, tot, tot în vale, primăvara când îi vând, sau așa, și sămânța când o scot la s-o șaman primăvara scote-o la deal. În loc să fie aci la îndemână sa, asta nu mai, și, știți cum o fost? Că până după, până la cincizeci și doi-tri die ani, nu mi-o păsat de nimic. Da' de-atuncea încoace parcă văd că dealu' crește; creștie dealu', creștie dealu', creștie dealu'. Cum Dumniezo mă? D-apăi creștie dealu' aiesta? Nu creștie. Îl sclăbiesc putierile omului, asta-i.

Două fete aveți numa?

Două fetie am.

Vă trăiască! Să vă trăiască!

Mulțumesc, și dumneavoastră.

Da' n-ați avut probleme cu ele să fie bolnave când erau mici?

Um pic aia mai mică, am avut ceva. Nu știu ce probleme o avut, da' o avut ceva. Da de ele mă bucur că o învățat, m-o ascultat, am zis: Să vă duceți unde-ți vedea lumea cu uăchii să nu munciți atâta cât am muncit io; în

zadar". Cam în zadar numa', nu. Mi-am mâncat sănătatea așe cu, cu munca, cu ridicăturile. Am ridicat mai mult, numa' dejaba le spui la mulți, la mulți dejaba le spui de problemele estea de ridicături; am ridicat mai mult ca un animal. Și m-o ascultat, și s-o dus, și după posibilitatea lor, după capu' lor, cum o putut învăța, cum vezi, da uită o ajuns acolo, nu-i nu știu cine că așa să uită nu știu cum, da' îs două asistentie, lucră, lucră în aceeași clinică, stau în Cluj într-un bloc amândouă, nu-i rău, să zic așe. Nu-s nu știu cât die mari salariile, da'...

Da' cu cea mică, c-ați zis că ea o fost um pic mai bolnăvioară când era mică, o fost bolnavă de ați mers cu ea la spital? Sau la doctor, sau la dispensar, sau?

Da, la dispensar aci, pă urmă am marș pă la Cluj um picuț, da' nu, ș-o revinit. Nu știu ce probleme o avut, da' no.

Dumneavoastră ați fost sau soția dumneavoastră cu ea?

Da, păi nevastă-mea, ea. Ea, neveastă-mea.

Cât de mic era copilu'? Cât de mică o fost atunci?

Fata? Începuse la școală, șapte-opt ani, așe.

Vă amintiți când o fost făcut dispensaru' aicea?

Cum?

Dispensaru' vă amintiți când o fost făcut?

Mai să pare că eram unic, unic tare eram când s-o făcut... dispensaru'. Mi-aduc de-aminte die doctoru' D. și era un, un Maroc, solid, așa. Avea un copil, B., atâta era de blestemat ăla. Ioi, ioi, ioi, ioi, ioi! Și aveam o vacă, bătrână vaca, săraca, ș-acolo aveam, este o luncă de la noi în jos, acolo, o luncă faină lângă apă și îl lăsa vaca să sugă ca și p-un vițal. Deci merea la vacă și sujea ca și vițeei. Vaca aia îl lăsa să sugă. Apăi trăjea coptilu' de-acolo până când nu mai putea. Îi cura aicea! (râde)

Da' dumneavoastră ați fost la dispensar aicea-n vale? ... vreodată, când ați fost copil?

Prima dată o fost și la noi dispensar acolo în o fost patru camere acolo, da' merjeai dintr-una de-a lungu' așe era; ș-un târnaț în față făcut acolo cu scândură, ăla, și

zăcea că doară o fi fost și la noi, da puțin die tat știu io c-o fost și la noi dispensar; dispensam' și crâșma. Di-acolo o fost prima, prima crâșmă acolo la... la noi poate că de-aia ne-o zis ea crâșmăriță.

No, ce voiam io să vă întreb? Ați prins vremea când erau păduchi? Ați văzut păduchi?

Pă, păduchii nu, numa' stelniță.

Ați văzut stelniță?

No binie... da' cum? Aia. Ioi, ioi! Ioi, ioi, ioi. Așe era ca și căpușele. Ca și căpușele, da' atâta când, când o omoreai câte una zbura sânjile din ele atâta mnirosea de urât de-ți era scârbă de ele. Oi, ioi, ioi, ioi, ioi, ioi. Păi am stat după ce-am strâcat cașale alea mari care-o fost de vă spusăi că era patru așa într-un găbănaș, așa cum îi zăceam noi atuncea pă vremurile alea, nu era lipchit, nu era tencuit, nu era nimnică, numa' băgat cu vârvu' cuțatului știm, știm din ăsta de pădure era băgat între, între bârne să nu le hie frig acolo; ș-acolo da. Și al dracului la la lumină, la lumină nu sta, fujea. Și când stânjeai lumina, atuncea să trăzea ș-aica mușca pă la gât și pă la încheieturi pă la mâini dup-aia. Ș-apăi când aprindeam becu' și omoream câte una așe, da' n-o, omoream una că omoream așa la en-gros la ele. Să băga pă la încheieturi pă la pat, p-acolo... apăi biata maică, Dumnezeu s-o ierte! numa' ea ști cum s-o descățat de ele. Tot, tot, tot, tot, tot cu petrol, pă urmă opărâtie ăăă, p-acolo opări cu apă clocotind, pă la încheieturile patului, c-acolo s-așeza și sta și, o fost, fost urâție. Păduchii nu i-am știut, puricii încă da, da' puricii așe, o fost animale frumoase, ceea! (râde) Aleaa oi, ioio, io, daa, daaa și urâție ele așe, grețoase era.

Ați avut vreodată să vă scrântiți picioru' sau genunchiu și să vă ducă la descântătoare de din astea?

Mâna da. Mâna da, este. Sunt. Sunt.

Și v-o dus la cineva? Și ce v-o făcut?

Sunt, ăă, ce? am dus niște unsoare de-acasă și cu un clin mătură, din stufu' ăla de la mătură, da' nu m-o lăsat să stau acolo să probabil că le învăț meseria sau nu știu ce și. Nu. Spunie „Mâna lui Toadier dreapta ori stânga, care o

fost", îți descânta acolo nu știu ce, cum îți descânta și ție frecai cu unsoarea aia die Da. Aa, acasă, da. Acasă. Și cu caii am avut probleme că îi videam că șchiopă câte-un cal, mă rog, ori din prinsătură că prindea prea tare, ori prindea cumva sucit cu picioru' și numa' videam că șchioapă „Mă”, zăcea a noști, bătrânii pân-o trăit, „du-tie mă, du-te la cutare și să-i coți de scrântit că, no, aia știu”.

Deci așa se vindecau scrântiturile astea?

Da.

Aveați încredere să mergeți la doctor... mai demult?

D-apăi, mai diemult?

Înainte de Revoluție, să zicem.

Nu, n-am fost, doamnă. Nu am fost că n-am avut probleme și necazuri, da cum să n-ai încredere să te duci la doctor? Că doctorii-s buni, nu poți să zâci, numa' bine-ar fi să n-avem noi nevoie de ei, da'... se întâmplă să ai și tre' să te duci că, doctorii-s buni, nu poți să zâci că nu-s buni; îs buni.

C-am întâlnit așa la oameni, nu numai aici, și unde stăm noi, n-au așa încredere-n doctori, nu le vine, mai degrabă fac ei ceva acasă decât să se ducă la doctor. E adevărat?

Heeea! Faci, faci, faci, faci acasă, da'. când vezi că tumna-i bai te duci că nu ai ce să faci. Atuncea-ți dai sama că ho, că doctorii-s buni doctorii. Păi di ce-și țânie statu' ăsta și atâta, atâta doctor ș-atâta personal în sănătate? Și ce de masă, de-a bani să cheltuie în sănătate, știi?

Mulțumim mult!

Și io vă mulțumesc c-am stat um pehicuț la povești.

Interviul nr. 19

Femeie născută în 1936

Ați fost vreodată bolnavă?

La triștri de ai am fost operată, doctoru'... on doctor din Cluj; ăla o fost săracu', stai, cum i-o zis? Doamne iartă-i sufletu'! Că mă rog lui Dumnezeu și când mă culc și când mă scol. „Du-te, dă la popchi” face bătrânii, așe o spus. Ș-o fost N., doctoru' N. Ș-atâta ținea ăla la mine, ș-o zis: „Taci!” că era, o rămas J. asta mai mică aci de zece

săptămâni ş-atâta plânjeam cu zi, cu noapte că tului c-oi muri şi n-oi mai vedea. „Taci că ți-i creşte copila’, făcea cătă mine. Dă-i cunoaşte, bucuria, dă-i cunoaşte amaru’” Tătă-tăt am pătat ce-o zis el. Că să mărită, ş-o fo’ bine, o avut tri fete dup-acee muri omu’.

A dumneatale?

Aa ei.

A ei?

A ei şi rămasă cu tri fete.

Dumnezeu să-l ierte!

După ce-o murit A., al meu, omu’, el vine-nt-o vinere aci. Doamne iartă-l pă G! că tătdeauna plâng. Şi vine cu lemne. Io n-am zis de lemne, că doară io am lemne până-i lumea aici. S-o dus colo pă vale, după lemne şi p-acolo o zis cătă J.: „Ioi J!” „Da’ ce-a hi?” Ştii că-l paşte pă om? „Ce-a hi să mă duc io la socru să-i duc apă? Că de când o murit nu i-o dat nime apă” Vine şi-mi spusă: „Tulai G.’, io zâc, cine te mână pă tine după lemne? Cine te mână pă tine după lemne? că doară io am lemne!” „No, lasă soacră că-n veci nu mai viu la dumniata dacă zâci așa!” „Dacă te supără oarice di ce nu meri la doctor? Că şi io am fost beteagă şi ia, mulţam lui Dumnezo, că-s aci” No, descărcară. No, dacă descărcară lemnile, să dusără cu caii, avea doi cai, şi marşa pân-acolo, dincolo să-nturnă ’napoi, îmi pusă tri sute de lei în gard. Şi sâmbătă muri.

Păi cum? Ce-o avut?

S-o dus după lemne pă vale şi ieşind cu căruţa p-acolo, poi numa’ o murit.

Accident de căruţă sau...?

Ba! Ba!

Pur şi simplu așa?

Numa’ pur şi simplu o pehicat; încă o fost un ficior la vară-mea acolo, paşte oile acolo di pă vale... şi o zis că-n braţe la el o murit. Tat: „Tulai G., ce-i cu tine? Ce-i cu tine G?” Şi gata muri acolea.

Da’ cu inima? Avea cu inima ceva?

Ba, că şti-l Dumnezo şi Maica Sfântă! Tulai ce harnic era, tului ce harnic era! Ea rămasă cu tri fete, ş-apăi nu

tătă-tăt ce-o zis doctoru' ăla? De unde-o știut ăla? Ala ce-o fost? Doamne iartă-i sufletu'! Tat, tat, țațe bine le-am pătat care mi le-o spus: „Taci, tu amărâtă, nu mai plânge, nu mai plânge! Că-i cunoaște bucuria, ți-i crește copila, îi cunoaște bucuria, da' îi cunoaște amaru'!”. Ia, așe o zis. Ș-apăi ș-acolo-n spital, cum eram io operată c-am fost la spitalu' de cancer. Da' nu c-am avut, numa' colo stă, unchiu-meo o lucrat aici cu doctorii, și i-o fost pretin doctoru' ăla, și m-o trimăs acolo. După naștere, ce știu io? Numa' așe s-o vujit ș-atunci, că m-o bătut.

No, zi-i! Ce ați pătat?

Ioi! Să nu patașca nimeni ce-am pătat io! Cumnata, sora bărbatului, că i-am crescut tri, patru-cinci prunci și ea, așe era ea; ș-apăi o vinit și m-o bătut de tătă-tăt, și hainile di pă mine. Io când, când meream la a noști de la ea, c-acolea-n vale ședea, când meream la a noști, tătdeauna o videam 'napoia mea. Că gata, vine lelea și mă prinde! Și vine la mine, îi dau de țațe cele, io n-am treabă cu ea! Doamne Dumnezeu!

Da' di ce te-o bătut?

Da' di ce?! No, întreabă-mă! Atâta știu ca și dumneavoastră!

No, păi n-ai vorbit dup-aia cu ea?

Nu, io-n veci nici nu-i amintesc, nici nu. Doamne feri! Decât către mă-sa, c-aci o murit, în casă la mine, c-o avut prunci și io am cotate și de bătrâna și tat zăcea că-i rea. Și-i, că zăcea c-am zis io, ce știu? Am fo' pă la H., io nici nu fusese la H. că nu mă, și ce știu ce-am zis io, ce-am zis io de ea vânând de la H., c-atunci veneam pe jos. Ști-o Dumnezo! Las-o, Dumnezo să ierte! Ș-apăi ajunsăi în spital de șezui tri luni de zile. Doctorii că: „Ce am? Ce am? Pentru ce-ai ajuns aici?” Da' io eram tulbure, știi? Măntimidase deruta. Și vine doctoru' și se pune lângă mine: „Io nu mă duc de-acî pînă nu-mi spui ce ai!” că ei de când m-am internat o gândit că din cauza soțului. „D-apăi vād ce soț ai, zi la zi la poartă plânje. Di ce-ai ajuns aici, tu amărâtă?” Tat amărâtă-mi zăcea doctoru' cât am stat în spital. No, ș-apăi așa o fost, no. Ș-apăi i-am spus. Era una

din B., o fată de popă era. „Spune-i bunică, spune-i!” I-am spus, ș-apăi: „Gata, știi! Gata, știi!” o zis doctoru’ „Numa inima, face, ți ca la fotbaliști: mare” Amu io m-am spăriet: no, Doamne ferește!

Două fete zici?

E! Jenica rămasă cu tri: una o măritat, are nepoțică; tat așteptai că zăsără că vin la mine aici la coasă. No, cealaltă mijlocie iară-i, cică are prețin: Doamne, Dumnezo-i bun! Și Măicuța Sfântă!

Și cealaltă fată?

Cealaltă iară tati pruncii i-a așezați. Da-s în Cluj.

Da’ ea-i tot aci... în sat?

Ea-i aci, fusă-aci dimineată de-și dusă niște fân. Că o cosât și l-am uscat și că să-l strângă de-aci, o’ să-l facă fâncitură. Și-l dusă că are car.

Dumneata, dumneata în ce am ești născută?

Triș’șase.

Mulți înainte! Când ai fost dumneata mică, bolnavă ai fost?

N-am fost de când îs bolnavă până atuncea de-am ajuns la spital. După Revoluție, așe pot zăce.

Deci când ai născut-o pe J., da’ aia cu bătaia o fost înainte de-a naște sau după?

Înainte de-a naște.

Aia o fost prima dată când te-ai dus în spital.

Prima dată. Și ia că de patruzeci și unu’ de ai amu-i fata, n-am mai deschis porțile spitalului. Doamne ține-l! Și-l laud! Și-l iartă p-ăla doctor. Că tat zăcea: „Să peherde, rămâne copila c-o soră” O fost în G. săraca și tat lângă mine-o stat în spital. Și ia că ea muri și-i mai mică ca mine c-on an. Ea o murit de doi ai. După P. O murit.

Și n-ați fost bolnavă, n-ați avut nimic?

Nu. Mulțam lui Dumne... Nu, Doamne, ferești-mă, Doamne ferești-mă! Da’ nu. Decât aici la jeaștiu’ aesta nu știu ce am, uăchiu’ găinii, ce știu io ce-i aicea? Aestani, vezi-l? Ala, ăla mă supără, d-apăi stă el aiceani! Aeștea nu-i poci face, amu m-o făcut fetile de îi poci, așe mă dor tălchile sara deși adidași d-aeștea nu-i poci ținea pă

pehicioare. Nu știu di ce. Mă dor pehicioarele. Ei! Cât am muncit io în lumea asta. Numa pă petrâle Clujului c-am zis, când? după Revoluție. Ioi, oare di ce le dă locu' la spurcați aia de oameni? Cât de răi era... Da, românii. Știi? O fost luat la stat, la colectiv, și le-o dat. Și meream la sapă. Ioi, c-amu n-aș ști-n Cluj umbla, cât am fost io de la vârsta de zece ai pă pehetrele Clujului la sapă. Apăi rumânii noști, acoloa jos te puneai și-ți puneai-n blid, da' unguru' te chema. Io țâu la unguri. Doamne ajută-le! Ne chema acolo-n bodeguța lor, știi cum au.

Și românu' nu te chema.

Românu' nu. Io di-aia zâc: rumânii noști, noi suntem răi. Io atâta zâc. Apăi io știu că io-s pătată. No. Ș-am fost, care era și unguri în Cluj, stam câti-o săptămână la ungur și câti-o săptămână la român, da' io mai fericită eram la unguri. Creade-mă! Da' unguru, era o unguroiuță mnicuță, apăi zăcea că să mă duc că zăcea că-mi place mâncările făcute de... Io zâc „Numa' pulisca ta, desta nu-mi place”. Știi? La mămăligă îi zăce. „No, să vii s-o faci” Ș-apăi mă duceam ș-o făceam. „Să vii s-o faci”. No, fel de fel. D-apăi pă Bănat la holde, și la mălai. D-apăi dacă trudeai și mâi, durneai colo-n grajd, durneai pă câmp, noaptea tăeam tulei. Odată eram pă graniță cu Ungaria, ș-acolo nu ne lăsa numa' pân' la patru ceasuri. După ce m-am căsătorit m-am dus cu A. Da' era sus, colea din foișor, esta grăniceriu. Da' io tat râdeam, că io așe: „D-apăi io trec că uită, unguroile alea ce capre faine au! Era dincolo de pășune. Mă duc să-mi deie un pehic de lapte” Da' cela o crezut: „Du-te, dacă te mîncă pehelea”, făcea cătă mine! D-apăi că pă unde trec astup cu mâna și nu se vede. Fost-am bogat în, Doamne iartă-mă! Că noi am fost șapte fete. Apăi o trăbui, apăi io am fost cea mai chibzuită. De-acolo din valea noastră. Mie-mi plăcea să mă duc la lucru. Ș-apăi Dom'le iartă-i, Doamne! Și hodinește-i!

Cu fetele ați avut vreodată probleme de sănătate? Să fie bolnave?

Ba, cu a mele fete nu. Când am vinit de la spital, până-i lumea nu m-oi uita, vinitu-nt-o sâmbătă sara. Amu

viu, mă bag în casă, nu și deam aci; văd nici belceu în casă, nici nimic, m-apuc de plâns. Da mama, soacră-mea încă plânge': „Ioi! Pân-amu cotai de J. și amu vini doctoru'și să dusără!". M-am dus noaptea la dispensar și mi-am luat fătuță-n brațe. Da dăduse după Salvare. Ș-o-nvălesc în scutece și o aduc cătă casă. Da' doctoru' după mine: „Vrei să bagi pă badea A. la pușcărie?" „Nu-i bai! Moare fata, mor și io. Moare fata, mor și io!", io zâc ieșind pă calea de la despenzar. Vinii acasă, cum mi-o spus tat doctoru' ăla, Doamne iartă-i sufletu': „Când ți-a hi beteagă copila". Am vinit acasă, am zis cătă soacră-mea: „Iute mușețel di-aesta!" știi cum este? De câmp. Am hiert și o am învelit tata, tata, țâță-n mușețăl. Și vini dimineata să o ieie, da' nu o am lăsat să se bage-n casă. O vânt asistenta, c-amu era A., și io zâc: „Du-te d-aci!" Da' ea: „L. bagi pă badea A. la pușcărie!" „Da, pă că [să] bag!". Fata am văzut că ș-o revenit, zghiera acolo-n vale că mama tat astupată o țânut-o; pă față, tulai Doamne ferește! În tri luni de zile. Io am gândit c-a hi atâta de ciocușă, aveam o soră, săraca o murit aci. Și vinea. Numa' cu ea să-nțălejea. O destupa. Pe estea surori nu le lăsa mama s-o destupe, numa' pă gheată F., Doamne iart-o! Și așe, Doamne mulțamu-ți! o fo' beteagă [atuncea], da' de-atuncea veci! (...) Da' di ce [au dus-o la dispensar]? Că ei o vinit aci la ea și ea s-o-ntimidat de ei că ea n-o mai văzut oamini, numa' pă mama, pă mamă-sa. Ș-apăi o am adus cu febră, patrușdoi era, avea febră. Când viu acasă: și mânuțile și capu' și pehicioarele tat, tat într-o cârpă de pânză, și ș-o revenit fata! Și di-atunci, mulțam lui Dumnezeu sfântu'! Ș-a ei o fost beteagă, aia unică. „No, mămica, și io făcui cu G. cum ai făcut cu mine". O-nvălit-o tătu-n mușățel și gata, fata ș-o revenit.

A, ca să-i treacă temperatura?

E, e, e.

Da' dumneata când ai plecat în spital era bolnavă fata?

Nu! O zis c-o rămas de zece săptămâni ș-apăi io tri luni de zile am stat în spital. No, ș-apăi la tri luni, când am vinit, fata era la spital ș-am luat-o atunci noaptea, ș-o am

adus acasă.

Era aci, la dispensar.

Aci la dispezeni, în vale. Da' o pregătea, dăduse după Salvare. N-o lăsa... s-o ducă. Da', că dac-o ducea, murea J! Dacă murea ea, muream și io. Apăi io, de murea J. „Și io mor!” Atâta mi-o fost de dragă!

Ea-i cea mai mare.

Cea mai mică.

Păi și n-am înțeles io foarte bine: de ce s-o-mbolnăvit ea? C-a ținut-o astupată soacra?

Păi ea s-o-ntimidat. O. mai vinit oameni și ea dacă tat astupată, tat astupată, tat astupată: ea când vedea oameni, ea s-o spăriet, o' ce știu io ce-o făcut? Că și de mine, numa' ca o mamă, c-așe zăcea și popchii, mi-o spus; numa' așe făcea cu guruța, da' zâmbea. Da' până la o săptămână tat plânjea, când mă uita. „D-apăi tu cu mama! D-apăi nu cunoști pe mămica ta?” Să uita, făcea cu guruța, păi, era intimidată. No, așe. E.

Mai stăteai și cu altcineva în afară de soacra?

Baa, numa' cu mama și cu A. Și, tulai da' mama asta cum o murit! Așe de cându-s pă lume n-am văzut, nici n-am auzât! No, A.; să sculă A. la tri ceasuri. Când să sculă, măsa gata: „Da' maică, unde vrei?” C-așe era ea, s-o temut c-amu io fuseasăm la spital, era mai. „D-apăi unde vrei să meri?” „Astăzi mă duc di-aci” „Unde meri? Meri la F? Meri la M. O' la G., unde meri?” „Știu io unde să mă duc” No, făcu dragă, că io nu puteam face nimică c-atuncea vinisem de la spital: făcu de prânz, tăiease porcu', avurăm cârnați, făcu friptură, pireu. Mâncă bătrâna dragă, s-apucă de horit și de jucat, cu J., c-așa-i zăcea la fată, J.: „Ei, J., J!” Dup-aia jap! să dusă cu doctorii că era și M. Și el cum o sosit cu doctorii, nici nu o dat la cai, nici nimică, hai înapoi câtă casă. Că măsa, ce-i cu măsa? Aia face oarece, iară ajunge muierea ceea-n spital. Și când vini, dragă, măsa horea. El digan, s-apucă A. cu fata-n brațe de joc, de digan săracu', că măsa no, uită! Încă mă cheamă afară: „Tulai, io mă duc la cai. Că ni, ș-amu io mă temui de maica azi dimineață, era sculată la tri ceasuri și ia!” No, marșa A.

la vale, nu ieși bine din casă A. până zăce mămuța: „D-apăi tu de astă dimineață n-ai spălat cârpile la fată?” Și era spălate! Da’ a mea fata aia mai mare, să fii zis mămuță sau câtă ea să se baje pân’ foc, pân’ foc să ducea când zăcea mămuță-sa. E, că n-aveam apă atunci aci. Să dusă colo din jos. Fată pusă vadra aci la spătită și să dusă. Da’ mamă-sa iute după ea afară: „Da’ tu unde meri? De astă dimineață tat cu mânurile în apă. Iară meri după apă?” Fata nu zăsă că dumneata mă mânași, o’ nimnic, numa’ o ascultat. Și ieși și să dusă la păr și făcu cu mâna câtă păr, ș-aici din jos, când vini fata, mamă-sa moartă. Horind! Io operată, m-am pus călare pasta ea s-o scol, da’ ea nu vorovește. Ș-apăi am mânat-o pă fată după tată-se, da’ am zis că să nu-i spuie, că ăla atâta o ținut la mă-sa. Să vie până acasă că nu știu ce, pehică mămuța pă strepți. Era moartă.

Da’ ea mai fusese bolnavă înainte?

Ba, veci. Nu.

Deci nu mai fusese la spital sau...?

O rămas văduvă ș-ale, că ea ș-o crescut pruncii. Și A. O rămas în burtă la ea. No, ș-acoalea s-o gătat zălele. O murit horind... Tulai, că gândești c-o tat vād!

Da’ câți ani avea bătrâna?

Cât avea? Șaptești... șaișcinci de ai.

Da’ dumneata în spital, când te-ai dus atunci pentru zece săptămâni, când era fata mică, trei luni când ai fost, ce boală-ai avut?

Da’ io de unde să știu?

Da’ ai zis că te-a operat.

E, da’ o zis doctorii câtă mine că - m-o operat, da - că am născut în pădure. D-apăi io știi di ce?!

Cum adică ai născut în pădure?

Așa o zis că io-n pădure-am născut. Că știi ce-o fost la mine? După ce-am născut am avut o curvă de doctor aci și mi-o făcut injecție-n mână. „Păi taci tu, amărâtă, că-n pădure!” „Cum în pădure? O fost doctor. O fost asistentă. O fost moașă”. „Taci, că-n pădure”. Da’ io atâta... pân’ ce mi-o făcut injecția aia, ș-apăi gata

Da’ cum o fost cu injecția aia?

D-apăi io de unde? C-am ajuns.

Păi când ați născut ați zis că v-o făcut injecție?

E, e, e.

Da' unde-ați născut? La dispensar ați născut?

La dispensări, am fost la dispenzari.

Aha. Și cine era? ăla care o făcut? Cine v-o făcut injecția-n mână?

E, D., mănânce-l ciorâle. El, el. Da' știu c-o murit, ști-l baiu'.

Da' cum ai, cum ai născut dumneata?

Apăi patru zile am tat făcut pă J. Ce știu io cum am născut? Greu.

Da' când te-ai dus aci la dispenasar?

D-apăi m-am dus marți de [cu] sară, că a era dus cătă L., că tat merea acolo D. și-l ducea, acolo-l ținea câte două-tri zile. No, io m-am dus pă sară-n vale, stătui marți sara, miercuri sara, până vineri sara n-am născut. O vinit măicuța la mine, Doamne iart-o! Și greu. D-apăi auzi că după naștere la zece săptămâni am fost rău. Aveam aci o cumnată: „Tulai L. de ce nu meri la doctor? Tulai L., vai de norocu tău!” Amu mă uscam pă pehicioare. No, ș-apăi ne dusărăm cu A., io după gura la lelea, că nu meream. „Du-te L. la doctor!” „Mă hai, io zâc cătă A., hai să merem la spital” și cu căruța și cu fata-n brațe, împăpușeată așen căruță, și ne duserăm la H. Gata, din H., doctoru' T., Doamne-ajută-i! m-o trimăs la Cluj. Iară cu fata. În Cluj ne trimasă, c-amu o știut că mă operează, ne trimasă cu fata la creșă; să lăsăm fata acolo. J. atâta era de scumpă ș-un păr tătă-tăt inele când era mică. Cum o dusărăm acolo era niște asistente, țâgani, o' ce știu io cum era? O despăpușeară din periniță și aia o săruta. Să țâpă A. ș-o luă așe dezbrăcată și hai cu ea cătă casă. El nu-și lasă fata acolo. S-o sărute țâgâncile alea. No, ș-apăi bietu' doctor zi la zi, Doamne iartă-l: „Amu putem mere la creșă, c-amu ești bine, să-ți vezi copila”. „Domnu' doctor, fata-i acasă” Nu mă credea. Da' de la vreme ce să mai știu io zăce cătă el? Iar: „No, gată-te că merem la copilă” „Domn doctor, i-acasă fata” Nu mă credea. Da' o dată zâc că n-am haine.

„No, hai merem la garderobă să le scoatem”, face cătă mine. Și merem. No, amu ce să știu io zăce?! Că doară fata o dus-o A. atunci acas’. Așa o avut ăla o inimă, ș-o fost neamț. Io cât am stat tri luni în spital, da’ dacă ați luat dumneavoastră pirulă, și io, da’ tat cu pumnu’ [îmi dădeau]. Da’ el m-o-nvățat să le duc la budă. Și vinea doctorița M., Doamne ajută-i! No, „Videți, T. Tătă-tăt bea pirulile!”

El zăcea să nu beipirule?

El. „Du-le-n budă”. Și m-o văzut că [doctorul] ăla mi-o dat pirulă, o făcut cu mâna că nu. Și io am știut. Da’ cela, că s-o bag în gură. Imediat o vinit, da’ trăbuia să margă: „Tu amărâtă, tu ce-ai făcut?” „O am introdus su’ limbă” „Arunc-o-n budă” Da’ de le beam io alea, aș hi murit atunci. Amu-s patrușunu de ai. Da’ tat cu pumnu’. Ști-le supărarea ce ne da ațâte pirule!

*Deci, de fapt dumneavoastră atuncea când v-ați dus la spital, v-o zis că de la naștere-ați avut ceva **și** de-aia...?*

O zis că mi-o dat, știu că mi-o dat injecție, în vână. Da’ doctoru’ săracu’: „Taci, c-ai născut în pădure. No, gata, nu cu doctor”. No.

Și când Ț-o dat-o? După ce-ai născut?

După ce-am născut am avut hemoragie ș-apăi atuncea mi-o făcut injecția ale, ei știu ce-o făcut. Numa’ ei, de injecția aia mi-o spus... că nu cu doctori am născut, n-o fost lângă mine nimeni, că am născut în pădure.

Da’ dumneavoastră v-ați simțit rău, v-ați tot simțit rău după naștere?

Tat rău, tat rău, tat rău, tat rău. Numa’ nu mai eram curată, nu mai eram la locu’ meu. Era zece săptămâni și mă uscam pă pehicioare, nu știu [de] ce.

Vă ieșise locu sau nu? V-o ieșit locu’?

Da, c-atuncea până n-am vinit de la disepenzar. Da’ tat, tat rău, tat rău, tat rău. Ș-așa am fost.

S-acolo cine o moșit-o pe J?

Păi o fo’ doctoru’, o fo’ moașă, aveam o moașă de la oraș, o’ ști-o Dumnezo de unde o fost. No.

***Și** badea A., soțu’ dumneatale, era vizitiu acolo, la ei?*

Da. Ş-apăi merea cu doctoru' cu zălele prin sate.

Da' pe prima fată, M. O cheamă, nu? Pe ea unde-aţi născut-o? Tot la dispensar sau acasă?

Tat la dispensari. Am fost duminica la joc, amu aveam dureri de naștere. Și în zăua de Anu' Nou. Ea-i de la Anu' Nou. La două zile s-o născut. Și durere... io nu spuneam nici la A., nici la bătrâna. „Ce-i cu tine? Ce-i cu...?” „Io mă duc la joc”. Așe eram io. Mă dusăi, cum mă dusăi, unu' care tat avea bai de mine, mă luă la joc. O, bătu-mă Dumnezo! Mă luă la joc; lăsaî în supărare joc și hai, cătă casă. Amu era acolo la P., în vale din sus, avea crâșmă. A. să uită după mine, amu el mă tat pândeă că amu știa că, io mă dădui pă vale-n jos. „Unde meri?” „Io mă duc acasă”. Hai, și el după mine: „Du-te, eu zăc, la joc! Du-te 'napoi!” Io nu vream să văd pă nime' lângă mine. „Mă, face cătă mine, io mă duc după soacra”. „Ba nu mere nici după o măicuță!” Viu acasă, mama cătă mine: „Tulai, d-apăi ce-i cu L., ce-i cu tine L? Că tu zăsăși că marșași la joc!” Măi, aveam niște dureri de până a doua zi - nu știu cum o fost, marțea și până miercuri de sara n-am făcută pă M. - o durere măi! Nu spuneam cătă nimeni. Nu, nu lăsam să margă după măicuța. Să vie măicuța că știam că-i No, ș-apoi am născut. M-am dus la despenzar ș-apăi o am născut la despenzari. No, și cu aia bine-am fost.

Multe femei nășteau acasă în genunchi și de-aia v-am întrebat dacă...?

Ioi, că am o, soru-mea asta, F., Doamne iart-o! o fo' ea beteagă, că nu cred că nu ați cunoscut, c-ați fost și la mort la ea. E, aia-i de-o stat pă pat. Aia numa' vine' la despenzar; amu era A. tat îl sfădea doctorii că el făcuse o fată și gata, ultima. Și „Tulai, L. ce să fac amu? Moașa zăce să mă duc la despenzar, să mă duc”. No, marșa, da' ea, făcu o figură la doctori, că era numa' un doctor, P. era. „Ioi, face, mă duc până afară. Da' n-am dureri. Cum ieși, cum să pusă-n jerunchi pă sală și făcu pă L”. (râde) „Ioi lele F., face doctoru', ai, ai, te bat!” „Di ce? D-apăi io știui?” Ea așe năște', ea tat așe, ea tat așe o născut cinci prunci, tat singură-sânguruță acasă.

Da' măicuța, ca-n filme! Marșa tata, când o făcut pă V. asta; marșa tata la coasă, ea duruori și durori. Ioi! și cu biata S. [soru-mea], Doamne iartă! eram două amărâte de fete! Noi o am moșit. Io i-am legat buricu', ce știu io? Și măicuța sclabă. Ioi! d-apăi o ieșit sânje dup-acee. Păi io fug dup-o muiere, era T., așa-i zăcea. Vini bătrâna: „Tu, tulai, vai de norocu' vostru!” Face: „Și tu, A., ești bolundă? D-apăi tu fetile-ai...?!” Amu măicuța era rău. „Fetile, da' mereți după tat-te”.

No, și ce i-ofăcut T?

Păi i-o legat buricu' bine.

A, dumneata nu-i legaseși bine?

D-apăi io de unde să știu io? Cu șapte ai mai mare ca V? Io de unde să știu că ce-i baiu'? Cu buricu'.

Păi da' de ce n-o chemat-o de la-nceput pe T?

D-apăi nu o chemat măicuța. Io de unde să știu?

S-o gândit că poate singură să facă.

Da' ea o gândit că, era o bătrână, așei zăcea T., ș-apăi aia-o moșea, era moașă.

Da'stătea departe de dumneavoastră?

Ba, acolea-n deal numa'.

No, și cu ce ață se leagă buricu' la copii? Orice ață?

D-apăi io cu niște, cu, nu cu orice-ață, cu, nește, soactin alb, știu că o am legat pă V., cu soactin alb. Știi, cum îi de-aestea de cos cu ea.

Și cu ce să tăia cordonu? Buricucu ce-l tăiai?

Foarfeca.

Da' cu copiii, ai zis că n-ai avut nimic, da' lupariță n-au avut?

Apăi io știu ce-i aia luparița?

Nu știți ce-i aia luparița?

Avea, știu c-auzeam; noi n-am fost, mulțam lui Dumnezo! Am fost șapte fete, zapor.

Da'faceați ceva pentru zapor?

Bube, așezăcea. Ce știu ce făcea? Zăcea că era bube. Rie era când eram noi. Păduchi o dat-am fost.

No, spuneți cum o fost cu păduchii.

Ioi! Am vinit acasă, pă tren era, meream cu plase la

T... Tulai, Doamne iartă-ne, Doamne! Ce era pe tren atuncea, păduchi berechet.

No, și cum ați scăpat până la urmă de ei?

Păi am scăpat, ne-am spălat. Amu încoaci-încoaci era J. A mea la școală. Ș-o marș doctorii de-aci cu tată-se la școlă. Ș-o aflat p-o fată păduchi. Da fata vine acasă: „Mămica! Tăticu' nu-mi arată păduchii, să văd cum îs!” „Tulai, draga măicuți, da' ce vorovești? Ț-amintești de păduchi? Nu ți teme că io am avut bogăt” „Da' să zâci cătă tăticu' să-mi aducă”. Dragă, să dusă soțu' și-i adusă-nt-o cutie. Când l-o văzut, de n-o vărsat fata! „Tulai mămică, de-aeștea?” „De-aeștea. Dacă tu plânsăși, puiu-ți-l în cap?” „Ioi tăticule, nu!”. Așe să scutura fata... Că era și alghi și negri, Doamne ferești!

Da' care erau? Cum erau? Că erau unii de păr s-unii de haine.

E, e, aia de haine, aia era răi, tulai Doamne ferești! Doară meream la mălai, apăi ne culcam, vai de norocu' nost, acolo în grajd cu vitile și. Doamne ferești!

Ați luat de-acolo?

No, aveam păduchi nu ți teme. Io nu mă laud. Și ne era.

Ați avut râie?

Râe-am avut.

Da' cum îi?

No, aia era bună! Ale atâta atâta te scărchinai până-ți duceai un rând de piele dă pă tine.

De unde-ați luat?

D-apăi io știu? D-apăi cât am umblat pân' țate...

D-apăi cum ați scăpat de ea?

Păi ne dacă stai în loc, cum stau io aci, ni, pă scaun, și viniți dumniavoastă și vă puneți, gata sunteți. Păi io știu? Pă tren, pă, habar n-am. Numa' viu acasă, am scăpat, Doamne țae-ți mulțănesc că Dacă ne-am spălat. D-apăi ne mai unjea măicuța, oare cu ce? Nu știu, nu știu cu ce neam.

Da' stelnițe-ați avut?

Era. Stelnițe era la T.

N-ați avut? Niciodată.

N-am avut, Doamne ferești! De-alea n-am avut, da' era. Era. Am văzut la T., era jocu'. Acolo făcea joc.

Da' ce voiam io să vă mai întreb? Cum făceați cu zugrăvitu'? Zugarăveau casele?

De prima dată le lipchea, dup-ae le zugarăvea. Le lipchea cu lut, dup-aia da cu var, dup-ae.

Da' cine dădea cu var?

Păi muierile.

Dumneata ai dat?

No, Doamne iartă-mă! numa' atâtea bani să am".

Și de câte ori pe an se făcea treaba asta?

Păi de două uări.

Și soțu' dumitale? El, o fost bolnav?

Ba, săracu'. Ioi cum o murit, ăla-n brațe la mine! Și câte palmi i-am dat io lui. Ala atâta să temea de injecții și vinea, era un profesor aci. Și vinea aci și zăceam cătă el: „Ioi N., vii să-ți dee omu' desta injecție?" (...) Da' ăla la Cluj o trăbuit să merem noi cu el. Da' el nicicum n-o vrut să margă, că a ș-amu ar putea hi-n viață. Ș-apăi s-o dus, și vini una și-i făcu injecție și n-o scos acu' bine pân-o murit.

Unde s-o-ntâmplat asta?

În oraș. Ș-apăi când m-am dus io să-l... Io năcăjită m-am dus di-aci. Mă gândii: „Coasta ghetu' A. la oraș dus și io". M-am dus să mă duc pă drum încolo, pân' aice. Nu puteam. Viu să mă duc p-aci-n colo, nu. Doamne-ajută-i! „Mă duc până-n oraș tat pă jos” am zis. Așa-am fost hotărâtă, că io nu-l mai aflu pă A. viu. Mă duc, doară unde? O iau, mă duc un deal, pă șoseaua nimic. Doamne! Mă luai pă șoseauă-ncolo. Desfundasă drumu' până aice-n stație, acele la C. Nepotu' I., o fost el pă cursă, și, era aice cursa. Și dăduse de la oraș, nu mai merea nici tilifoanele-atunci când o murit A., nici nimnică. Și ce știu io că cine-o poruncit că să se prezinte I. la oraș c-o desfundat, să se ducă cu cursa. Ioi, io când îl văzui, mă dusăi: „Unde meri mătușe?” „Ioi, io zâc, mă duc” „Mătușă, nu mere nicări, mătușă, mă duc io la badea A. și nu mere, unde mei cu vremea asta?” „Ioi I., dragu' mătuși, io mă duc!” Și s-o

străcat cursa, o ce știu ce-o avut, am stat on pehic și când am sosit să zbătea. Ioi câte pălmi i-am dat! Tulai Doamne, Dumnezeule! D-apăi tati doctorii din spital! Că ce i-am înjurat și ce-am făcut cu ei: „D-eia v-o sclujit, că și la oraș o slujit, trizăci și patru de ai? Vini aici să-l omorâți?!”. Ș-amu, nu știu când m-am dus la oraș, m-o trimăs de-aci și după ce s-o uitat unu' cătă mine, i-o zăc: „Nu te uita, că n-ai după ce”.

Crezi că te-a cunoscut?

No, ba nu m-a cunoaște, că io n-am lucrat zece ai și nu mi-o dat nimeni nimnică. Un! mănânce-i cioarăle!

Unde-ați lucrat? Aicea la dispensar ați lucrat zece ani? Da?

Eea, aci la dispenzari, e. Nime' nimnică.

Da' el cum de-o ajuns la oraș de să-i facă injecția aia?

L-o trimăs de-aci.

O fost bolnav sau o avut ceva?

Nu știu ce i-o zis, să-i facă analize câinii aia din oraș, ș-apăi îi făcu! El știi cu ce-o avut el? Cu hernia, ș-apăi numa' n-o vrut să margă la Cluj.

N-o vrut să meargă la Cluj să-l opereze...?

N-o vrut, n-o vrut la operat. M-am dus io cu el până-n Cluj și n-o vrut să stee. No, ș-așe. Ia, să dusă de zece ai, unsprăzăce-a hi la anu'. În februarie.

Dumnezeu să-l ierte!

Ioi!

Da' câți ani avea?

Doamne și de treabă! Că șaizeci și cinci de ai, ca mă-sa.

Tânăr, tânăr.

Atâta o plâns ăla după mă-sa. No, ăla să temea c-oi muri io din ce m-o operat atunci. Atâta să temea ăla, tulai ferească Dumnezo! Iacă! Am lucrat tat ca o animală de patruzeci de ai. Și cu zâua m-am dus la lucru... numa' amu, anu' desta [nu], d-apăi în tati aii. Amu-i un an, amu-s doi ai atâtea... Amu-s doi ai, numa' că tat râde doctorița de mine că am făcut accident. Am o roabă. Ș-apăi tat cu roaba mi-am cărat di-acolo [cartofii]. N-o mai încheput în beci,

atâtea. Nu mi-o ajutat nime', niciuna să-mi ieie de jos. Și numa' Dumnezo mă ști și iacă.

Și ce accident ați făcut?

Am pehicat pă roabă. De dam cu gura, așe mi-o vinit un rău, știi? Am fost obosâtă, ș-am căzut, ia acoloa din sus de șură, pă roabă; că știi roaba aia di-acolea cătă rât vinea mai tare. Și ce știu io cum m-am dus? Ș-am dat cu cheptu'. Am gândit că și sânii, și capu', eram umflată, am gândit, c-am văzut io la spital cu sânii, Dooamne feri! Dumnezo o fost bun. Tătă-tătă eram neagră, da' tat compresă cu chișeat. Nu mai stea nime'. Și tat di-aia.

Da' o zis doctorița să puneți de-aia?

O zis doctorița! Io am zis!

Da' doctorița ce-o zis?

Da', că io i-am spus la doctoriță.

Da' dumneata nu te-ai dus la doctoriță?

D-apăi după ce să mă duc? Să mă mie a îndelete?

Păi ați zis c-a zis doctorița că ați avut accident.

E, amu o zis, în primăvara asta. Că am zis că mă supără aci. Ee, amu să gândește: accidentul No, mă gândii: „Du-te-n pehizdă la mă-ta!” Las-o, nu m-am mai dus altu'.

Lele M., Dumnezo s-o ierte! sora dumitale, o zis că dacă ai o vânătaie și pui compresă cu pisat să nu să tragănauntru sângele, să se tragă în afară.

E. Și io ce m-am mă durea! Și noaptea m-am dus ș-am tat cotat, că de pânză trăbe: „Stai că are A. chimeșă nouă de pânză”. Am strâcat o chimeășă de-aia. Da' durea! Ș-apăi noaptea m-am învelit tata, tata. Ș-apăi dup-aceea m-am legat cu on ștergări, ș-apăi și s-o tras. Doamne mulțămescu-ți! și nu mă doare. Decât aci ni, da' la spital o curvă d-ăla, tat la ăla îi spusăi. O zis că am pungi, am puroi la operație. „Ce vorbești dumneavoastră?” Că el o zis că altfel, nu știu la ce-o zis că-s operată. Ia cum și ia cu m, nu-s operată. Mi-o făcut o punte c-on ac, tulai Doamne, că io i-am spus la doctor, că doctoru' după ce m-o operat s-o dus în străinătate. Ș-apăi când o vini, io o pătai. Am gândit că creapă tavanu', atâta m-o durut. Și mă supără ș-amu acoloa. Cu on ac, aașani. Ioi! mă gândii. E, aci ni, mi-o

datu'. Ş-apăi i-am spus la domnu' doctor. Că după ce-o vinit i-am spus. Şi m-o ştii că ăia acolo când te operează, pehici în salon la oarece techerghei. Ş-apăi am fost pă mâna lui, în salon la el. M-o şi mutatu de la el. Ioi, că sunt oameni şi buni şi răi.

Da' o ieşit ceva de-acolo?

Da' o ieşit... Doamne iartă-mă! ce să iasă?

El o zis că-i ceva lichid acolo.

E, așa o vrut el ca să-i, doară i-am dat bani. Doamne nu-l ierta de-o murit! La ăla i-am dat, da' la care o cotat de mine în tri luni de zile, ăla n-o luat nimnică.

Da' i-ai dat, da' n-o vrut să ia?

Nu! Aveam uăi, aveam mnei, aveam caş, aveam brânză. Nemnic, nemnic! Ioi c-atâta era de gras! „Roagă-te la Dumnezo, du-te dă la popchi să-ţi facă sclujbe, du-te”, c-amu o ştiut ăla că ce-i. Auzi: ăla nimnic. „Dacă aţi lua dumneavoastră”. da' aşeni, cu buna aşe, am dus ouă, di-este a, şi mă năcăjeam că di „Alea le iau, da' nu în privinţa aia.”, făcea cătă mine. Nu! No. Da' nu cum îs amu. C-amu ar lua dă tri ori pehelea dă pă tine, ş-apăi mori în supărare acolea! Amu miliard e, nu-s hoţi amu? Io aud, io aud şi aud la televizor şi.

De biata [soru-mea] V. vrusei să spui.

Aşa.

Era după ce, de câţi ai o fost? De patru ai când o pătat la uăchi.

Da, da.

Mă mână, mă dusăi io la vaci, acolea pă zopore, cum zacem noi. O vinit ea, era una a C. O fată, mai mărişoară ca ea. Tata zăuţa, să mărise, ploease, şi tata zăua o purta pă V. gândeai că aia aşe o vrut ca să facă oarice cu ea. Trăcea pă vale, pe punte, dădea apa paste punte. Ioi! io plânjeam: „V! Măicuţa n-o mai lăsa pă V”. Tata era dus în sat. No, mă dusăi la vaci, răriră norii, să ăsta, taparăm vacile, le scosărăm, luarăm nişte bote după mine. Fetile-o invitat pă V. că să mă bată să viu acasă să coate ele de vaci, să stee ele: făcea ce vreau. Suit-o pă țațe lemnile, pă pruni, pă mesteceni pă V. Unde zăcea F., V. să suia. Cum

vinii io acasă, măicuța mă mână după lemne în pădure. Cum tot suii io de la noi colea-n deal, știi cum ieși pă drum în sus, acolo în deal, aud pă V. plângând. Io hai di-acolo-napoi la fugă și fug la ea. Când mă duc, V. lovită la uăchi. S-o dus vaca pă coaste-n colo și C. ceea o zis: „Că du-te V. că-ți mere vaca pă colțae” Marșa vaca p-acolo și o dus-o-n schini și i-o scăpat schinu’ din vacă și i-o vinit în uăchi la fată. Ioi, cât zghera micuța: „Doare-te V?” „Doare!” făcea. „Da’ să nu spui la măicuța că ale plânje măicuța. Nu-i spune mă doare”. Lua haine și le spăla-n vale și horea. Săraca di V., horea ca să o vadă măicuța că n-o doare. Și să tămădisse odată. Și s-o dus, o vinit niște doctori de la Cluj, ș-o făcut nu știu ce de i-o pus pă uăchi și gata fusă V. C-o fost lovită în albuș, aci lângă negruș, aci o fost schinu’. Și era tămădita V. Ș-apăi.

Da’ și cum? Spinu o intrat și o ieșit sau l-o scos cineva?

Nu, nu era schinu-n uăchi.

A!... Da’ atuncea v-amintiți dacă i-o pus ceva, măicuța dumneavoastră pe ochi?

Da. I-o pus compresă și... da’ cu alea i-o zis c-o strâcat, că o pus cu... i-o ’nvățat, o vinit ș-on doctor din Cluj, i-o pus compresă nu știu cu ce. Acolo pă ochi, ș-apoi gata fusă V. de la ochi. Da, păi tat năcaz o avut cu gheată V. Era mărișoară, nu v-o spus? Nu știți?

Nu știu.

Tulai Doamne Dumnezeule, mare-i voia lui Dumnezo! Era mare, dinainte de-a păți și nu vorovea nimic V. Tătă-tăt pricepea, pricepea orice dacă cereai să-ți aducă, orice: cuțātu’, pâinea, un lemn, orice dacă cereai de la ea, știa. Da’ nu știa răspunde nimic. Și am fost cu măicuța cu ea pân’ sat, pă la doctori și i-o zis că să margă s-o opereze. D-apăi di ce s-o opereze? Io tat ca, gândeai că-s o vrăjitoare. D-apăi di ce s-o opereze să vorovească? Da’ o vinit popa, și ș-ăștia nu. Doamne iartă-l! Și vine și, o sclujit la noi acolo-n vale, știi biserica aia-n vale? Și să duce la biserică-n vale. „Măicuță, face cătă măicuța, zăce, să-ți aduci fata să ți-o botez, că fata dumitale nu-i botezată, bine. O fost popa

spurcat". Io țațe le-am știut. Popa când o botezat pă V. O sfințât biserica la D.; ș-o fo' popi mai mulți și noi n-aveam popă. Doamne iartă-mă! că-i păcat să vorovești de popchi. Și, Doamne, nu m-ajunje! Ș-o vinit popa c-o curvă de muier, s-o culcat cu ea-n pat, ș-o vinit ș-o botezat pă V. Aia-am văzut cu uăchii, că noi pândeam pă la fereastă. Am fost dup-afinele p-acolo, și o vinit, *da'* el când o vinit măntreabă pă mine că io ca un cocostârc colo, înainte. Că unde să se spele? Noi aveam vâltoare, nu era vâltoare când ați fost aici. Io zâc: „Du-te bagă-te-n vâltoare!”

Da' dumneata erai, cât erai de mare?

La șapte [ani]. Io zâc: „Vă bagați în vâltoare”. Da' când s-o băgat în vâltoare, noi am marș ș-am dat drumu' la apă la jgheab, ș-apăi o marș multă apă pă vâltoare. Și io tat așa-am zis cât o umblat măicuța cu fata: „V. nu-i botezată”. O zis popii ăștia: „O fost popa spurcat, o' oarice” Păi io zâc cătă popă: „Spurcat o fost. Eu una am văzut!”. Ș-apăi V. nu vorovea nimică, numa' țațe bine, știi? pricepută, știa. Și i-o zis cătă măicuța popa, Doamne iartă-l! că și pe el l-o trăsniț aicea-n biserică la noi. *Și-i, ce* să margă? El nu duce fata, cum merea până-n B. cu fata? Da' mere [da' fără fată]. O marș ș-o făcut slujbă, și când s-o dus V. nu vorovea. Când o vinit, amu noi eram acolo: era A., era F., eram țațe și aveam marhă. Și când o vinit era marhăle la fân. Da' măicuța din deal: „F., du-te dă vaca de la fân!” Atunci V.: „F., du-te dă vaca de la fân!”

O zis și ea?

Auzât-ai? Și măicuța nu o mai dus fata. Da' popa tat așa o zis cât o trăit: „Lele A. di ce n-ai adus fata să ți-o botez?”

Da' până la urmă, unde-o fost? Cum s-o vindecat?

O fo' la el, la popă, de i-o făcut sclujbă. Când s-o dus, fata nu vorovea nimică. Când o vinit...

O vorovit.

O strâgat.

Da'n-o botezat-o?

N-o botezat c-o zis că s-o ducă la el. O! Dacă V. O vorovit măicuța nu o mai dus-o. Și la o lună de zile să lovi

la uăchiu. Ş-o zis popa: „Lele A., bunică, di ce n-ai adus fata să ȝ-o botez?” Ca şi popa, Doamne iartă! Când mă duc la biserică şi mă bag în biserică la noi tătdeauna-mi aduc aminte.

Cu un an de zile **înainte**, o zis: „Să nu vă spăriaţi! Că io în faţa altariului oi muri, aci, în biserică. **Şi-i**, să nu vă spăriaţi!” zăce el. Ia, că la on an de zile avu nuntă fata soru-mea şi pă când să se curune, da’ el cătă cuscru, cătă G.: „Domnule, io bade, bade G. io nu stau s-o curun. Nu **că**, **esta**, io nu stau astăzi la biserică, nu stau!” O ştiut. Şi s-o dus cătă casă. S-o dus cuscru G., nervos: „D-apăi nu vii să-mi curuni nepoata?” Şi el era consilier la biserică, şi: „D-apăi di ce-am făcut io? Şi di ce-am plătit?” „Io viu, da’ dumneavoaste răspundeţi”. Când vini, pă când să le puie verighetile, când am arânduut de la soru-mea, de la A., un nor gros, tat după noi, tat după noi, pân’ la biserică. Când ne-am băgat în biserică, o vreme! Şi n-o ploiat. Ş-aşe o vreme faină când am marş la nuntă! Şi ne băgarăm în biserică: când tună de prima dată, drept în candelabru, din candelabru vini la popa ia aci. Da’ fata mea, J., era pică tat colo, cu mânuţale-n şolduri, tată-său îi era ruşine să se baje, bietu’ A. Doamne iartă-l! să tragă fata. C-atuncea, ştii? Punea verighetile. Da’ ea să vadă. Mică, nu ştiu de câţi ai. Şi acoloa lângă fata mea o pehicat jos. Doamne Dumnezeule! Ş-acolo o fost o grămadă de oameni, în biserică.

N-o mai pătit nimeni nimic?

Ş-apăi îl luară, ş-apăi îl dusără, ş-apăi făcură o hudă-n pământ, îl băgară-n pământ, că zăcea **că**, **gata** fusă bietu’. O spus el că să nu ne speriem c-acolea a muri, în faţa altariului. Şi el o vrut, atuncea o ştiut. De-aia n-o vrut să stee să-i curune, tumna. Ş-apăi acoloa muri.

Da’ io am auzât nişte lucruri. Nu ştiu, poate şi dumneata ai auzât. De zăce că prin unele locuri... zăce că poţi să fii bolnav rău... sau poţi să mori de la făcătură.

D-elea, Doamne iartă-mă! n-am. Acolo zăce că sunt.

Adică sunt persoane care fac?

Apăi aşezăcea, io nu mă leg. De ale nu m-am Doamne

ferești! și nu mă gândesc.

Dumneata n-ai avut probleme de-astea?

N-am avut, Doamne ferești! Zăcea când merea la popa și... da' n-am auzât, nici n-am fost, Doamne ferești! Doamne nu mă lăsa la rău și la greu! Să faci tu rău la oarecine? Nici n-am auzât, nici nu știu, nici neamu' neamului meu. Și sunt di-alea de tată să batjocoresc. D-apăi ele știu di ce, habar n-am.

Da' copiii mici, când sunt mici-mici și se freacă așa, nu știu, fac așa din umeri, nu zăceau că dacă le mulgi lapte de țâță pe umeri și freci așa le ies niște aripi, niște peri și...?

N-am auzât de alea. Decât zăcea că la prunci mici când te duci să lași bani ori's... da' alea n-am avut, Doamne feri!

Da' ce zăcea? Că dacă ai prunc mic, nu știu până la cât? Până la un an? sau nu mai știu, și te duci la el și ai menstruație...?

E, atuncea da. Atuncea-am auzât că cică să umple, nu știu, nici n-am pătat, nici n-am văzut, nici, îi spurci.

A, da, ne-o zis de cineva. Că e un băiat acolo care-o fost, s-o umplut de bube de la o chestie de genul ăsta.

E, o mătușă a mea o avut. Ia amu-mi aduc aminte. O fată, tulai Doamne! că m-am dus, atuncea m-am dus la ea, în D. Ș-apăi zăcea c-o fost spurcată. Tulai Doamne! că era uscată acolo-n belceu. Era Doamne feri!

Și de la ce credeți?

Da' io de unde să știu?

Așa zăceau, c-o spurcat-o o femeie...

E, păi femei, așa zăcea, așa vorovea. Nu știu: ști-le Tatăl Cel Ceresc. Doamne mare-i căsuța Ta!

Ce credeți? Erau mai sănătoși oamenii înainte?

Mai. Amu-s oamini păgâni.

Și de-asta sunt mai bolnavi?

Da. Dumnezo așe vrea. Io de n-am umblat o lume, și io de n-am fost, d-apăi io n-am auzât ce-aud amu. Să omoare pruncu' pă mă-sa? Cu - cum auzi la televizor - cu ciocanu' i-o dat în cap până-o omorât. Să faci asemenea

lucruri? Amu ș-o întors Dumnezo fața! Crede-mă că amu-s păgâni oamini. Da' ia, pruncu' ăla zăcea c-o băgat cuțātu' și-n tată-se, în inimă și o omorât pă mă-sa. Mă-sa profesoară, că zăce că ăla o fi având cu mintea. Ala n-o fost cu minte, c-ala o fost. Doamne iartă-ne! Și câte să-ntâmplă! Și poate că Dumnezo așe vrea, c-așe poate merită, așe merită. Amu nu-s oamini cum era. Tulai! mai demult cât umblai și cât esta, da' n-auzeai ce-auzi amu!

Păi n-avea televizor atunci.

Meream! Ia numa' din T. de câte uări am vinit pă jos pân' acasă. Tulai Doamne! Tulai Doamne!

Și nu s-o-ntâmplat nimica...

Da' din Cluj... Doamne! c-așe meream și la H., și vineam noaptea. Odat-am vinit de la T., ș-am vinit din C., era aprinse becurile ș-am vinit din H., din H. tat pă jos pân' acasă. Și cu douășcinci de kile de fărină-n spate că n-aveam, mânca săcară, ș-am căpătat fărină și am adus să-mi fac io co... io nu știam că cât îi ceasu' și da', de-oi ajunje să facă măicuța colaci pă zâua de Crăciun. Am ajuns când o vinit, mi se pare, cu colinda! O, vai de noi! Era și rău, o fost mai demult, da' amu-s păgâni oamini, îs prea încrezuți, îs prea... nu știu ce au. Știi-ne Dumnezo. Da' de la mic până la mare. Și dumneavoastră vedeți. Așe era când era. S-o strâcat lumea. Amu dacă zâci cătă on prunc oarece: „Pf!” te bagă la mă-ta de tri sute de uări. Și te scoate. Da' așe voroveam noi? Nu. Ș-o-ntors fața, ș-o. Și Dumnezo ș-antoarce față, di cătă ei. Îs păgâni. Amu nu știu că ce-i păgânesc. Mie amu nici nu-mi place să dau drumu' la televizor. Da' de câte uări îi dai tomna pă programu' tri: apăi te sparii știe, te. Doamne iartă-mă! Doamne Dumnează ule Doamne! D-apăi îi frumos lucru' ăla ce s-aude amu?! Da' io, io nu-i mai dau drumu' no, că-s singură. Da' în minut îl închid. Că văd atâtea porcării, atâtea, nu. Doamne iartă-l! Vai de noi! Io tat așe zâc că s-apropchie sfârșitul C-amu io de nu umblam în lume, și singură, și tat nu s-auzea atâte. D-apăi amu, Doamne iartă-mă! numa' auzi că pă ceea așe, ceea așe. Doamne, păzește-mă Doamne! D-apăi amu câte, câte accidente și câte, duc fete

di-estea și să duc cu ele și. Doamne ferești-mă! No. Io cât umblam? Mai mulțam lui Dumnezeu că n-am pătat nemic. Și cum zâc că vineam noaptea și vineam, Doamne ferești-mă Doamne!

Or avut părinții dumitale... o fost bolnavi?

Fost și măicuța, și tata. Tata când o murit tătă-tăte organile, ce știu ce-o avut? Io nu, nu l-am știut pă tata la doctor. Ș-o țâpat plomânii, ficatu' tătăt. Știi? O vomat așe și pă gură.

Și cum? O vomitat până o murit?

A. le-o țâpat țâțe și gata o fost. F. mi-o spus.

A! Ea era acasă?

Nu, c-o fost la a noști. Că și io am fost la tata că zăcea că nu-i bine și. Ș-apăi io am vinit că a era tat dus. No, „Nu mai stătuși, tulai! Că tată tătă-tăt vomă și tat țâpă din el!”. Măicuța iară, Doamne, iart-o Doamne! c-atâta să temea. Am fost la [soru-mea] V. de-o am înșchimbato, am spălat și [măicuța] vorovea corect, și o mâncat și. Și încă-am băgat haine di-amoi că amu no, „Stau aci c-am văzut că și A. îi acasă și mâne demineată ne sculăm demineată și, ț-ajut și le speli ș-apăi mă duc câtă casă” zâc câtă V. O, măicuța, pă când s-o ivit de zăuă, nu știu la cât era ceasu': „L! L!”, tat mă strâgă. Io zâc: „Ce-i măicuță?” „Hai ia amu ni, tat la fugă până la mine!” Mă duc la ea: „Ia-n minuta asta te du câtă casă!” „D-apăi, măicuță, cum să mă duc io câtă casă că doară văzuși că băgarăm haine de-amoi și țâțe le strânsărăm, și saltele și țâțe să le spălăm, să-i ajut la biata V” „Ia amu te du! Da' cum sosăști acasă să vezi ce face A. – c-amu n-o știut cum să mă mâie – și hai înapoi. Numai te du și hai înapoi” „D-apăi, măicuța, di ce să mă duc? C-amu n-am prunci mici, n-am...” „Ia amu!” Ș-apăi înc-o zis niște, atuncea i-o sosit ceasu'. Să ducea și s-o temut că-i spariu moartea, că io zăceam... că io stam tat lângă ea. Ș-o zis V. că n-am sosit coala la cașale alea, până măicuța o fost moartă. Ș-apăi io am vinit până acasă și m-am dus înapoi. Am făcut ce-o zis ea.

S-o temut că îi speriați moartea?

E, e, e. Așe mi-o spus niște domni, ia aci niște domni.

Face: „De ale, lele L., te-o mânat că”. io plângeam, strâgam, eu stam acoloa lângă măicuța; și ei tat milă i-o fost de mine de când m-am operat. Ș-apăi vinea la mine la spital, tulai săraca, cât plângea! Doamne iart-o!

Da' dumneata... primu' copil la ce vârstă l-ai făcut? Cât aveai?

D-apăii, pe M? La opșpe ai m-am măritat, la tri ai o am avut.

Două sunu. Și pe J?

Pă J. la nouă după M.

Nouă ani? La treizeci de ani.

E. Trizăci. No, atunce am fost.

Da' de-atuncea n-ați mai avut nimic niciodată? Nu v-o mai supărat?

N-am mai avut, da' n-am mai avut nici. [menstruație]

V-o lăsat de-atuncea, v-o iertat?

M-o iertat Dumnezo. Da, mulțam lui Dumnezo că nu, că zăcea că și altile-o mai fost operate, da' avea călduri, avea. Mulțam lui Dumnezo Sfântuțu! Mă rog lui Dumnezo pentru doctoru' ăla. E, la spitalu' de cancer, e.

Interviul nr. 20

Femeie născută în 1944

Dumneata când ai fost copilă, bolnavă ai fost?

Nu.

Deloc?

Io n-am fost în spital numa' o dată când am, mi-am rupt mâna ș-am pehicat die pe-o fârcitură... și... mi-o mai fost oamini în spital? N-o fost. Ba, odată așe mi-o vinit niște crize, încă m-o dus la urjență. Da' aia m-o luat din obosală. Da' n-am fost în spital. Ca să șiu bolnavă cum **îs**, **cu** di esteani, cu diabet sau cu... ia amu nu-i pot zăce, hepatită.

Da' ia zi dumneata cum o fost cu fârcitura?

Cum o fost cu fârcitura? D-apăi l-am stras fânu' și la vârș m-am sucit când am gătat să gât fârcitura m-am dus ia așe pă spatie c-am dat cu furcă-n par și m-am dus și m-am lovit. Aicea mi-am rupt tindreaua asta ni aicea la mână și m-am lovit la cap, mi-o trecut.

Da' când te-ai dus la spital?

D-apăi aia o foost... era fata die șeptie ai ș-amu-i die douășnouă. No. Cam die, câți ai îi di-atuncea? Douășdoi die ai.

Te-ai și dus la spital?

Atuncea m-am dus ș-apăi mni-o legat aicea mâna cu frânghie de di-aia, ce știu io cum. Ș-apăi am vinit cătă casă, n-am stat să stau; o zi sau două ș-am vinit acasă.

Da' cine te-o dus la spital?

Cu mașina. C-o mașină. Da.

Și de-acasă cine-o fost cu dumneata?

Las că, on vecin că pe omu' esta nu era acasă. La on vecin mai s-o-ntâmplat. Lui nu, îi murise muierea, ș-o zis că să-i fac vârfu' la fârcitură. Era făcut fundacu' și, ce știu io ce am făcut, încă m-am dus cu fata. O zis c-atuncea o și marș la școală, în toamna aia. Și-i cum m-am sucit, cum m-am învârtit, numa' m-am trezât că mă duc. Am făcut bogăție fârcituri, da' așa o fost să sie. No. Ș-apăi el o făcut die mașină și m-am dus la spital. No.

Da' răceli, așa când erați mică, n-ați făcut, n-ați răcit?

Când eram unică, unică, nu știu. Din ce-am priceput io, n-am fost. Adică cum să zăc io? Nici n-am tușit ca să am o tușă așee, în viața mea. Amu poate că mai chehelesc amu că-s bătrână, în supărare. Dacă... și umbalt-am și descultă, și pâ'n' ploaie, și la vaci și... până m-am măritat am umblat la vaci. Apăi stam pâ'n' ploaie. N-am fost bolnavă. Bolnavă nu; cu ale Doamne și lăudat, n-am avut probleme. Dacă-am lucrat bogă; și cu pruncii-n spatie hai la fânuri pă tătie dialurile... dac-am fost numa' um pehic die muieare, da' diejaba că dacă-am avut um pic die șire, sănătăție. Amu mă dor mânurile ia p-aicea na.

Și n-ați fost nicăieri?

D-apăi o zis doctorița că-i reumatism. Apăi mai ieu medicamentie, mai mă ung cu niște unsoare di-aia die romantism. No, o zis că ăla când oi muri, atuncea s-o duce. No, apăi (râde) mai răbdăm domnu' și mearem.

Da' când erați mică de-astea, scrântituri, ați avut? La

mâini, lapicioare? Mâini întoarse, picioare. No, cum ați făcut?... cu mâinile.

Cum făceam? Era o femeie la noi die cota die scrântit. Meream și ale descânta, d-apăi ce știu de descânta că n-o-nțălejeam nimică. Acolo o limbă ei, da' nu zăcea că s-o-nțăleajem să furăm de la ea. Ș-apăi mă freca binie, mă freca die, die plânjeam die durere, așe ție freca. Ș-apăi c-o jumară die clisă mă freca, ș-apăi mai meream sara, mai meream în ceea dimineață, până-mi făcea douătri frecție. Și-mi trecea. No, ș-apăi, c-amu scrântituri, că mai fujeam, mai pticam, mai, când eram coptil vezi cum îi; mai fujeam după, că strătieau vacile din pășunie numa' să nu le lăsăm să margă așe repide-acasă. Apăi fujeam, apăi coști, apăi pticam, apăi, no. Asta era treaba. N-aveam ce face. Că dacă merea mai iuție vacile-acasă ale sfădiea părințai că di de le și lăsăm. Ele le mușca muștile, fujeau căă. (râde) No, ș-apăi acolo n-am fost la doctor să ni le frecie; acolo era o femeie la noi în sat, ș-aci este una, aci la cooperativă unde-o fost primariu' aiesta, fostu' primari, poate știți.

Nu știu dacă...

Acolo unde-i casa aia nouă de la cooperativă. Din jos die el. Aia știi cota die scrântit. Că die multe uări mai, mai meream. Cu, cu.

Ai fost ș-acuma die curând?

N-am fost, io n-am fost. O fost, pruncu' o fost. Amu-i un an, că acolo pă, nu știu ce-o făcut când, o alunecat acolo la un răzor, avem acolo un teren și îi răzoru' ăla și cum o... nu știu cum o sucit mâna cu coasa și ș-o târnăit aiceani. No, aci a-i medicu'. Geaba meri la doctor să zacă no, mni-am scrântit mâna, o picioru', ce zâcie? Să nu știu die scrântitură, îți mai dă niște medicamentie, meri la ăsta ție freacă, numa' așe că-i ruptă, atuncea n-ai ce fâcie, atuncea coti să meri la medic. Da' când îi ruptă doară, Doamnie ferești, să simțeștie că-i ruptă. No... asta îi.

Cu părinții dumneavoastră, o fost vreunul bolnav? Beteag.

La bătrânieațe. Mama o avut, o dată o fost răcită rău

că o fost la mălai, toamna o fost acol' dusă la mălai diepartie și... noaptea tuierea tulei ș-apăi s-o culcat udă și-o venit bolnavă di-acolo; da' și-o revinit și no, n-o mai avut probleme.

Da' nu știți ce-o luat? O, n-o fost la medic, o luat ea ceva?

O fost, aicea aveam dispensări aicea ca și cum aveam amu. O fost da' acolo și-o făcut medicamentie die ta, o zis c-o răcit la plămâni. Și-o făcut câteva zile. Da' să hie la Cluj sau la spital la oraș, nu. Aci o stat la noi și-apăi o vinit acasă.

Și tatăl dumneavoastră?

Nu știu. Până pă când muri atuncea n-o fost bitegos. Să hie bolnav. Nuu. N-o fost la spital să hie internat cât o trăit; cât l-am ținut io, cam pân-o murit. Apăi când o murit no, o fost sclab și, o rămas die mama și-apăi atuncea el, nu putiea mânca. Că zăciea că nu-l doare, da' nu putiea mânca, no. Bătrâneție, și-apăi.

Da. Și cât o stat așa fără să mănânce?

Păi n-o stat mult, amu tat mai mânca el câte-un ptic, da' n-avea pofta c-ar și d-aia, c-ar și, mi-o mai dat și oarice medicamentie, o adus di-aici de la dispenzari, da, nu, n-o sta; o săptămână-două, cel mult. Da' tat o mai lins așa câte-un ptic, da' numa' n-avea poftă, n-avea. No, păi o zis că să nu-l ducem la doctor că n-avem după ce să-l ducem.

Aa, el o zis.

El. O zis că să nu-l ducem ori la Cluj, ori la oraș, o, no. El ia de-aci, da' nici aci nu prea vrea să ieale medicamentie c-o zis că el n-o luat (râzând) medicamentie die când îi. No, tat o mai beut câte-un păhărel die pălincă, maai, no. Da' n-o fost, bolnăvicios.

Și câți ani a avut dânsul când o murit?

Șapteștri? Cam de-o etate-o murit. Și mama-o avut șapteș doi. El îmi pare că șapteștri.

Da' n-o fost să stea pe pat.

Nu, mama o stat pă pat. Mama o stat o jumătat die an, o paralizat. Că știi ce-o fost? Poate nu paraliza da', amu nu vinovățasc io pă nime', da' aia așa o fost. I-o adus

medica [mente], ea avea o nădușeală așe, și n-a, tăiease porcu' și-o și-nfoieat izu' ăla die porc și aia o fost pă un Crăciun. Și-o dus medicementie d-aci de la dispensar da' medicamentile o fost bunie ele, da' o fost tari și-o avut tensiune mare și cum le-o luat medicamentiele sara, pă dimineața o și paralizat.

Ș-o avut două șutie cincizeci tensiune când o cotat-o. No, și-apăi nu s-o mai reparat. Pticioru' nu, mâna o mai cela, da' nuuu, pticioru' nu. N-o mai putut... Și-așa o stat până a după Rusalii, după Paști. Și-apăi o murit.

Dumneavoastră ați îngrijit-o.

D-apăi io, io nici nu așe că tomna am avut fata, adică n-o aveam încă, da' era departie. Mai meream mai stam acolo câte-o zi ia așe de mai spălam hainie, mai făcieam o, soră-mea, c-amu ea merea în tata zi la ea. Și frăție-mnieu că era acolo, și-apăi ei o îngrijât-o, mai mult. Mai meream și io când putieam, numa' dă di-aicea omu' ăsta meare la lucru; și-apăi când meream stam câte-o zi și le mai spălam hăinuțe, mai o mâncare, mai. Și-apăi soru-mea, soru-mea vinea-n tata zi. No, tata era mai ceva. Păi era el acoalea cu ea și făcea mâncare și-i da. No, el o fost mai mult cu ea.

Și du, după ea, dânsul cât o mai trăit?

D-apăi cât o trăit? On an și oarice. N-o mai trăit mai mult. Amu s-o năcăjât, s-o aflat singur și-apăi nu vrea să margă; am zis că să vie aici să stea la noi, n-o vrut să vie. O zis că el nu meare de la casa lui. Era, no, acolo era soru-mea și frate-mio, da' on bărbat îi alt om: să năcăjea, s-amărea. Și-apăi n-o trăit mai mult. Apăi o dat și-n el beteșăgu' și-n două săptămâni s-o dus. No, asta îi.

Și socrii dumitale?

Socru' o murit mai'naintie. El o avut treabă cu ficatu'. Mama dup-aia, ea o mai trăit, o mai trăi încă, vo' doi-trisprăzeace ai după neanie. No, o fost sănătoși oamini, o lucrat, o fost și muncitori și mâncați die lucru și știi cum îi și sărăcie-n tinereață, copii, no să-ți faci una, să-ți faci alta, tat, foarte greu o fost. No, și-apăi cam așe de vârsta la a noști o fost și ei; cam die șeptiezăci și doi-tri-patru, cam așe. No.

Da' n-o fost niciunul să stea la pat. Nici tatăl dumitale?

Nu, numa' el o fost cam doua, o lună și oarice, da' tat să o lună nu s-o putut ridica așe, să se scoale numa' singur. Dacă-l ajutai merea pân' afară; dacă-l ajutai, da' singur nu să putiea că sclăghiseră. No. Avea apă di-aia ș-apăi m-a ne-am dus cu el la oraș die două-tri ori die i-o tras-o, ș-apăi când o fost d'altă dată n-o mai eliminat-o nimnică, apa, ș-apăi o stat așe căție, da' n-o, nici nu mânca, cam două-tri săptămâni, cam așe o fost. Amu o zis doctorii că nu mai au ce-i face și, no. Amu mor și tineri și, nu mai contează, d-atuncia așe era bătrânii ăștia, o fost tare, grinjuroși cumva. Și posteau și nu era așe ca și cum îi lumea așe bună amu că tătie bunurile, da' gândiești că-i bună? Atâta cărneturi ș-atâta la stomacuri? Nu. Mai binie erau, mai sănătoși erau oamini atuncea. Și văd io când, când nu po', io nu mânc vinerea die dulce, ba în postu' Paștilor mai țau miercurea, vinerea. Da' așe mă simt mai binie; cu măcar e die post ca eu die dulce.

Și cu copiii ați avut vreo dată probleme?

Nu, n-or fost bitegoși să stau în spital. Cu fata o dată, i-o făcut un vaccin, un vaccin și s-o-mbolnăvit din vaccinul ăla și o am dus-o la spital cam o săptămână. Da' altu' n-am fost internată cu ei.

Da' câți ani avea când i-o făcut vaccinul ăla? Cât era de mică?

D-ap-amu cam până la doi ani, cam așe, cam on an jumatie; când era mici, știi, le făciea vaccinul. No, și altfel nu s-o mai îmbolnăvit, n-am mai avut probleme cu ei, să hie bolnavi, să hie rău să ție duci, că alții erau tat cu ei în spital. Vineau, iară mereau, iară vineau, iară mereau. No, ș-apăi amu asta îi.

Deci nu vă amintiți cum o, de ce anume i-o fost rău de la vaccin? Cum s-o manifestat că i-o fost rău?

Auzi, așe o avut o diaree după vaccinul ăla, ea sujea încă chiept. Die cum mânca lapte, cum era gata. No, ș-apăi o aflat și i-am spus la doamna, la doamna doctor. Și să vezi cu ce o am vindecăt.

Cu ce?

(râde) Te ghicii șmeacher. Mă dusei în spital, era zămă die orez. Aia vomita fataa, nici n-ajuncea bine-n gură până vărsa și ce nu mânca. Și mi-o adus o asistentă acol' că mâncare amu nu-mi ducieam, nu mi-am dus di-acas' așe, și mi-o adus o asistentă niște brânză cu niște pui die pitiucă că era numai um ptic die pitiucă, pui, șterți. Am mâncat ș-acasă și pitioci și îi dam la fată. Nu așe nu știu căție, câte-un ouț fiert, câte-o pitiucă așe fiartă și... no, fata abia mânca. Zăcea că să nu-i dau lapție, să-i dau di-alea, fata slăbghiea, ce mă gândii io? Di-unde-ți știi voi? Curățai un pui die pitiucă și frecai așe cu brânză și-i băgai tat câte-un ptic în gură și-l mănca fata. Tat, tat, tat, și brânza și picoci, toatie ce-o strâns. Binie. „Beut-o ăla?” „Beut”. Și-l țâpase-n veceu că doară ei, că-l vărsa mă nuu, nu mai, nici nu vrea să mai ieale bibironu-n gură măcar era, așeși ținea die sticlă cu laptile. No, fâcie: „atâta stai aicea până”. Videam cum îi tinzuiesc că călâie făcea perfuzii în cap, nule afla venile. O-ntinzea din coptii și zghierături, io mă gândiesc că să nu-i facă așa ceva că io și mor. No, mai lăsai, n-am mâncat nici io pitioacă, mai lăsai mai târziu pă la zeacie-unșpe să-i mai dau la fată. În ceea zi am avut o cunoștință, era di-aci din M., aia asistenta. I-am zis: „Nu facieți binie, mai aduceți-mi niște cartofi”. Mi-am luat o ciocolată. Amu io n-aveam bai die mânîe că mă ducieam acolo la chioșc și-mi luam căție oarice die rându' mâncatului. Da' eram necăjită die fată că numa' nu să strângiea la burtă. Ce să mă fac? Aicea mă tău o lună die zile oamenii aieștea și omoară fata asta. Zâcie: „Ba da, ț-aduc”. Da' nu i-am spus io că ce-mi trăbe. Da' că ea ști. Și-i mai dădai la fată. Vini în ceea zi, ți la două zile, doamnă dragă, o făcut fata caca cum trăbe. La două zile. Că brânza-i foarte bună la stomac; și la om și la tat, dac-o băut, mă gândieam: „De-ai bea tu așe”. Am zis cătă doctoriță: „De-ai bea tu așe apa asta care-oo... mni-o dai s-o dau la fată”, binie. Făcu analizăle fata, fâcie: „Mânîe pleci acasă; ție ducie salvarea acasă”. „Foarte binie”. No, și o femeie di-acolea din salon m-o văzut, da' io zăsai: „Taci

că ție mîncă niecazu'! Die zâci oaricie, c-ăiestia amu stau să mă-mpustie". Era aa și pă timpu' lui Ceaușescu. Nimic, da' zâc: „Încearcă și tu și nu omorî pruncu' ăla". Păi cum l-o îl tinzuiea pă coptilu' ăla mă și la să-i facă, încă nu-i afla venuțile în cap. Tat, tat, tat numa' niegrea coptilu; 'niegrea, 'nțălegi? Cât îl împunjea cu acu' ăla și nu-i afla vîna să-i bajie perfuzâie. No, io zâc: „Pot să-i dau lapție?" „Lasă pîn' acasă". Mni-o mai dat ea acolo ce știu ce mni-o dat, amu mă gîndieam: amu nu știu cum să bea dacă mă duc acasă. Mni-o mai dat ceva tabletie să nu mă-ntorc iară. Nu m-am mai întors adică, nu o mai avut fata bai. Lapție, țată, ce-i dăm io die mîncă, nu mai avu. Făcui caz die vacă și câte-un picuț die caz de-ăla și cu pitiuci fierte. Binie, binie nu mult. D-apăi dacă-i dăm cinci-sasă îmbucături la fată o fost mult. Și pînă-apuca așe lumina la stomac binie, binie, nu mai avui treabă cu fata. În veac nu m-am mai dus la ei. Și io putieam sta o lună-n spital cu fata, o lună cum că aia nu-l bea. No, cum îi băga țârlica aia-n gură cu bibironu' cu apa aia die orez, dieparte-l zvârlea fata. No, mă gîndii, io i-am spus la asistentă: - „Doamna asistentă n-o poci fâcie". Vini ea: „Cum n-o poți?" „D-apăi dumniata", că fata era pricepută, zghiera ca-n gura lupului. Io zâc: „Dați-i! Io-s di-acord". Când i-o băgat țârlica-n gură n-o tras din ea pîn-o fost pă ea, zvârli. No, io zâc: „Bea-l! Așemi omorâți fata". Făi de s-o-nervat: „Ce-i? Noi îți omorâm fata?" „Păi dacă nu mănîncă? Asta nu mănîncă nimică", zâc. „Asta nu-l bea, mîncare nu-i dați. No, ce mănîncă?" Și io zâc: „Mîncă-n tata zi, io zâc, mai un fel, mai altu', mai, da' pulălăi aci ați îmbetejit fata cu tratamentu' vost". Fâcie asistentă: „Mai faci gură? Că ție trimeatem cătă casă". Și io zâc: „Nu mă duc fără fată nici să știu că ardie saloanile estea, praf și pulbiere să s-aleaje din ele". Da' la două zâlie: „Lasă că vă tomniesc io!" Și vinii cu fata cătă casă. Ș-altila acolo o rămas.

N-o zis cine era în salon cu dumneata ce-ai făcut?

Nuu. Nuu. Că m-o observat că i-am băgat un ptic pă gât, amu io zâc: „Coasta cum îi ar mîncă fata". Îi băgai, da' ea o fost dusă s-apăi m-o apucat, m-o prins, știi? că-i

dăm la fată. Ia îi bag două îmbucătură, aaa nu vrea să mănânce. Și io zâc: „Amu nu-i mai spune la doctorița, că ce mănă”, io zâc. Amu mâncai și să uită cătă mânie cum mâncai și-i flămândă fata. „Să nu-ți umble gura”, io zâc, „c-o am îndopat cu pehită, cu brânză și cu pitioci”. Mă gândesc: „Zi! Zi! Da’ și diesteaptă tu, mai iea lucruri băbești, io zâc, nu tat în spitale”. Și io aia zâc, când era răciți un pehic mă gândeam, în cașale ale din jos strâcatie, alea care s-o strâcat; frig era noaptea! Mă sculam, făcieam foc. Stai că soba asta meare. Făcieam și noaptea focu’ și era recie-n casă și, cotam să-i schimb. Măi! Le mai făcieam ceaiuri, mai una, mai alta, mai... da’ nu era biteagi să mă duc cu ea-n spital. C-amu când avea temperatură cotasăm de ei. La două zile le trecea. Mai făcieam câte-un pic die sirop di-ăsta die zmeură, le mai punieam în ceai, n-aveam probleme cu ei. No, nu. Ca să stau în spital cu ei cum sta altile, amu știi Dumniezo, poate și pruncii o fost mai rezistenți, nu știu. Ce să zâc? No.

Da’ dumneata văd că ți-o fost dragspitalu...

Drag? (râde) Baa. Ș-aci la dispenzare că să mai mai duc să mai iau medicamentie die tensiunie. Ș-aci m-i groază să mă duc. Când să gatăă, c-am mai ieau, nu ieau în tata zi; le mai las în potop că nu am așe mare tensiune și mă mai feresc, mai die mâncare mai die că văd că ce-i prea gras, nu mănânc și când am tensiune io să nu mă ’nervéz. Io fac tensiune când mă ’nervéz; Păă bază die nervi. Io când mă nervéz, atuncea și simțâsc că am tensiune. Și mă duc și-mi ieu o tabletă și... treace, să duce tensiunea mai încolo. (râde) Și medicamentile estea... ăsta n-o beut medicamentie, ba astă iarnă-o beut c-o avut un ptic die răceală ș-o beut; la prostată. C-o răcit, el s-o tomnit c-o răcit. O mai beut niște beare rece, mai nu știu ce, da’. nu, nu, n-am fost, Doamnie hi lăudat, pân-amu n-am fost în spital.

Da’ G. ce-are cu urechea de n-aude bine? Cum o fost cu el?

G? G. aude el, el îi cu videarea... cu viderea un ptic, i-i scurtă videarea. O purtat și uăchilari când o fost mic, da’

nu știu, că doctorița asta care-o fost la Cluj, io am vrut să-l ducem să videm nu s-a putiea să s-opereaze? O zis că poate o fost prea tari ochelarii. Că tat strâga: „Mamă, nu-i poci suporta, mamă nu-i poci”. Îl bătieam, când merea la școală merea pân-aci din sus și-i puniea-n jeam. „Nu-i poci suporta”. Îi mai purta die frică, da’ zâciea că-l dor uăchii de ei. No. Și doctorița aia mni-o povestit, fâcie: „L-ați forțat și poatie-o fost prea tari pentru el”. Că io zâc: „Tat așe să căiea că-l dor uăchii și nu-i poate țâniea”. No, și el cu videarea are un ptic die probleme, cu viderea un ptic, da’ n-o să diescurcă săracu’. Și coseaștie, și lucră, și. No, păi o zis că nu-l pot opera. Că-i bai die ta, nu-i aci la suprafată, îi mai înluntru, o zis doctorița care l-o verificat. Ș-am zis cât ale coastă să plătim operația, nu-i nici nu bai, da’ nu-l poate. No.

S-alte probleme n-ați mai avut cu copiii...

Nu. Amu tat sunt că după ce cresc apăi își fac ei. (râde) Își fac ei destulie, au mai mari, ăla ni mai dojenieaștie că um ptic o apucat ș-ăla cu beuturile ș-apăi, așa cum îi. I-am luat casă-n oraș. Ș-apăi amu o zis că vreau să vândă.

Interviul nr. 21

Femeie născută în 1928

Când ați fost copilă, ați fost bolnavă?

N-am fost, n-am fost. N-am fost, Doamne și lăudat. N-am fost.

Deloc, deloc?

Dieloc. Nu știu să fii fost... dieloc. Că no, lucrăm ș-atuncea și meream la vaci; cu optincile susuoară meream. Ieram die optspăzecie ai, die nu mi-i, nu ție-apropii die casă, c-o să mi-i. Era sărbătoare și m-ascundieam. Să nu mă vadă tânieretu’. (râde) Eea, d-amu o trecut aia, aia s-o dus. D-ap-amu ce-o vini, să nu vie să stau p-un pat. Di-acolea-n colo, așe da.

Da’ când erați mică și vă răceați, v-amintiți ce vă dădea mama dumneavoastră de leac?

Ce făcea? Ceai die chimin. Ceai die chimin și die tei, cum să zâcie. Ieaste. Ș-amu am într-un sac, chic die flori di

tei, di-amu i-un an. Nie făcea ghiețai bătrâni. Posteam, tat postu': postu' Paștelui, postu' Crăciunului, posteam. Atuncea era altă treabă. Nu era atâta bunătate pă lume. Era mai sănătoși oameninii.

Erau sănătoși?

Era, era sănătoși. Mai. Da' să stai, poți sta așe? Nu știei de cei, die furia ta, dispinzare, la spița'. nici io n-am fost în viața mea pân' amu die doi-tri ai, patru.

La spital?

Eea, mă.

N-ați fost niciodată?

Am fost amu die curând, da' nu. 'n viața, nuu (suspină), n-am fost. Că vini bătrânețea, n-avem ce face. Eea.

Da' copiii? câți copii aveți?

Patru.

Să vă trăiască!

Mulțam.

Ei au fost vreodată bolnavi când or fost mici? V-amintiți de unul...

Nu știu... auzi, numa' di-apendicită o fost unu'. Altă boală n-o avut. N-o avut nicio boală.

Și pentru apendicită ce-ați făcut?

Am marș la operație. Da. La oraș. La oraș Am marș la operație cu el, da.

S-o fost mai bine după operație?

Mai, mai.

Cât o stat acolo-n spital?

Da, o săptămână încă nu.

Câți ani avea? Era mic?

Mnic, unic. Mnic, o avut tri ai, doi-tri ai.

S-ați stat cu el acolo la spital?

Sigur.

Și cum vi s-o părut acolo la spital?

Binie. O trăcut că no, binie. Am șazut acolo, încă tată-se o șazut mult. Da, da. N-o fost mult, da' n-o fost. Amu G. tat are probleme, d-apăi cu pehicioarile, cu No-o fost, fost-a truda lor. Nu. Ai mniei pruncii n-o fost bolnavi.

Că auzii pe cineva de era, era descântătoare die scrântit?

Era, era. Era. Era, era, era, era.

Mai trăiește? cine descânta.

Ba. O murit. O murit, da, sunt. O rămas.

Deci știe altcineva descântecu'?

Eea, ști. Ști, ști, știe.

Și dacă lumea își scrântește ceva la mână sau la picior, acolo se duce?

Să duce care nu-i rău. Care-i pasta măsură să ducie la spital. Nu stă cu problemele, ș-a mea o fost ruptă mâna asta.

No, păi cum v-ați rupt mâna?

Ah, un drac. Am făcu'. fârcitură, cum să zâcie la noi. Și m-am scăpat, am făcut v-o cinci bodi, fârcituri di-alea. No, io zâc cătă ei: „Io nu mai, io nu mă mai sui că am sclăghit; eu cad”, zâc. Când am gătat am fost un cleștie jos. (râzând:) mni-am rupt mâna.

Ați căzut de pe fârcitură.

Eea, cea, ea. Încă G. era la cănac. Nu era acasă, nu.

No și cum? Cine v-o dus sau unde-ați fost?

Aai, vecinu-aiesta, la oraș. Mni-o, m-o legat un ghips și, am vinit. Și-s vo' șasă săptămâni cu ea am dus. Asta vreme toamna era când, era el cănac

Înainte de Revoluție.

O... Înainte. 'Naintie, 'naintie.

Erau la copiii mici mai demult, era ceva boală care se numea lupariță?

Eea, era, era. Era.

Și ce se făcea pentru luparița asta?

D-apăi oarece da... muiere die stup.

Da? A, se puneă așa pe buburuza'?

Eea, cea; cca. Aha. Eea, cca.

Și trecea de la asta?

Trecea. O mai tapa ei die măgan.

Da? Și mai era ceva... că dădeai cu lapte pe umeri și frecai dacă nu erau liniștiți?

N-am pătat; cu a mnei nu, că se făcea așa o formă

die, creștiea păr așe și, și era. Da' io nu, cu a mniei io n-am pătat. Era, era. La unii era. Poate că care nu era așe grijit oo, nu știu cum să zâc, da' era, era.

Și cum le zăcea la astea, de păru' ăla?

Credi-mă că nu-i știu zăcea. Da' di-atâția ai.

Dumneata-ai prins vremea aia când erau păduchi?

Io știu odată că fetile-o vinit de la școală, fetile miele, pline-plinuțe. No, apăi le-am dat ghinca, foto fotoghincă, așei zăcea, foto. O săracile, Doamnie ce-o mai. (râde) ce le-o mai ars. Apăi io în viața mea, una dat-o vânt de la școală. Încă vinie că die multie uori râd fetile: „Tulai Doamnie, di ce nu ne-ai dat să ale mâncie?” Apoi nu-i un, nu pă, pă hainile noastre n-o fost. Da' era. Era, tuulai, altâi vai die ei. Ioai.

Păi și nu încercau să scape de ei?

Apăi încerca, d-apăi era anievoie. Dacă să băga-n haine, înt-este groase, vai die ei era. Da' nu. Una-două le-am pitulit și le-am învelit la cap și, în două-tri zile o scăpat cu ei. Eea, de la școală o vinit săracile.

Da' pureci? Erau?

Mai era, da' nu mulți. Serios, nu prea, era, era, erau. Vai die lume câte-o fost.

Da' când erai dumneata copilă, stelniță ai văzut?

Ba!

Nu?

Nu.

Da' cum le zâcie? Stai... ploșniță.

Da' io n-am văzut niciuna.

Alea care fugeau de la lumină.

Da' râie o fost?

Pă, io nici di-aia la a noastră casă n-am văzut. N-o fost. Da' era; era la unii, mai era. Vai die ei.

Ne-o zis cineva că dacă te scalzi în apa deee... în ziua de Bobotează scapi de râie? Ați auzit de așa ceva?

Nu. Da era unsoare, era unsoare. N-am auzât d-ele. Poate că altâi no, mai știu di-alea, da... Când... la Paști, când ție... cela, atuncea merea și să spăla di boală-așe, die bube, die, în zâua die Paști; merea la izvoare. Ș-amu, cine

vrea, ș-amu merg.

Îs izvoare-anume unde merg sau?

Ba nu, la 'între Fântâni, la Arcinți, laa numa' să nu șie cu sot, cca. Merea, merea. Ș-amu mărg.

Și se spală cu apă din aia de fântână ca să nu se-mbolnăvească?

Eea, cea, lua. Lua și lua acasă. Lua și să mai spăla, sara o dimineată. Nievasta asta mai mere așe când.

Apă luată-n zâua de Paști?

Eea. În zâua die Paști.

Da' nesfințată die popa?

Niesfințată, da' până nu răsare soarele. Eea, până nu răsare soarele vii și ție speli și vii și-ți aduci o sticlă die apă.

Poți să fii bolnav rău, rău te poți îmbolnăvi sau chiar poți muri din aruncătură, din făcătură?

No, păi di-aia mai mulți care fac și știu face. Mor, nu mor, trudești; Doamnie ferești! Să nu dai din cale, la anievoie schepchi di-alea. Și de schepchi, și die schepchi când ai, mare treaba.

No, ați avut probleme di-alea?

Ba, n-am avut. N-am avut, da' să se audie și să fâcie lucruri rele.

Ați auzit de cazuri din astea?

Sigur. Da, da.

De-aicea din sat sau din satele vecine?

Afli și din sat și pân' vecini și din Eea, amu s-auzea că acolo, ș-acolo s-o făcut o făcătură, di-acee o murit o' di-acee s-o-mbolnăhit dacă, deci nu știi sigur că, no, ăla și ăla.

Da'se credea. Dacă vedeai că cineva era bolnav așa, se credea că-i...

Eea.

I-o făcut ceva.

Eea, i-o făcut. Și să mai tămădea și die doctor și de-ale.

Da' s-o zis die pe-un, die vreun vecin de-aci că o murit die făcătură?

D-apăi nu știu, p-aci nu că noi n-avem vecini numa'

doi, da' nu, nu s-o auzât.

Știți când s-o făcut dispensaru'?

Știu, da' di ce?

Ați fost vreo dată acolo, la dispensar? După ce s-o făcut.

Am fost că nu știu ce-am pătat... că pățești. Am căzut și eram gravidă. Ș-am pehicat pă trepți. Da' nu aieștea era, altâi. Erau de la celea ca și. Ș-acuma la dispensariu', tomna atuncea să făcuse dispensarea, mai-nainte. Ș-apăi no, am născut și.

Da' cum? Atuncea, chiar atunci când ați căzut ați născut?

Când am sosit, când am sosit am și. Am, cea; o burtă-așe

Aa, o murit copilu'?

Eea.

Păi cum ați căzut pe trepte-așa?

Amm, era gheață. Și n-am pus sama așe și cam avea cinci luni, șasă. No, ș-apăi atuncea da, atuncea să făcuse dispensarea, ș-am fost. Altu' n-am mai fost la dispensar. Am mai fost io la control, la pentru inimă, **pentru**, tensiune, pentru estea. Altie probleme n-am avut. Inima asta mă omoară, nu mă lasă.

Aveți probleme cu inima?

Cu inima și tensiune.

De mult? De mulți ani?

Die vo doi-tri ai cum îi mai rău, tat mai rău. Amm, m-o apucat rinichii aieștea. Apăi atâta mă dor, **tulai** Doamnie.

Și luați ceva pentru rinichi?

Amu niște pirule.

Copiii unde i-ați născut: acasă sau la dispensar?

Acasă.

Pe toți i-ați născut?

Pă tati, nici unu' nu m-am dus nicării. Numa' cum o fost cu problema aia.

Și cum o fost? Pe primul cine l-o moșit? Cine-o fost primul: băiat sau fată?

Băiatu'. O vecină de-aici. Da' o murit.

Ați fost singură acasă?

Nu, cu, bărbatu' și nu, cu mama, cu bunica mea. Eea.

În jenunchi ați născut sau pe pat?

În jenunchi. În jenunchi, nu pă pat, Doamnie Feri! D-apăi cum?

Și pe toți, pe toți, și pe fete și pe băieți i-ați născut tot așa, nu?

Acasă.

O fost mai greu ori... ați născut ușor sau?

Ba nu, nu, nu greu.

Se zice că-i bine să muncești până-n ultima zi ca să naști mai ușor?

D-apăi să muncești da', că mai iute-l schepchi. Zăcea, zăcea, nu ți teame. Dă să margă! Să vie mai ușor. No, îi mult di-atunci. (...) Am făcut una ieri. Iooai.

Chiar dacă luați pilulele?

Nie lasă, d-apăi tat vinie-napoi mai iară. Ioai.

Da' nu v-o zis ce-aveți la rinichi?

Am pehiatră. Nu știu di ce nu mai țaș că...

Da' v-o dat ceva pastile s-o dizolvați? Să se dizolve?
Da?

Da.

Și-acuma n-ați văzut dacă ați scos puțin sau nu?

N-am, nu; no, tat așe mă doare.

Copiii n-o fost nici unu' vreo dată s-aveți vreo problemă mai...

Numa' cu apendicita ăla mai mare. Nu, nu. Nu, Doamne hi lăudatu! N-am pătat nimică.

La răceală le-ați dat cumva sirop de zmeură?

Die zmeură și ceaiuri și di-esteani, nu, nu multie treburi că dacă ai îngrijit die ei, a cam cela n-o, n-o fost răcit atâta. Da' ceai făcea, ceai și.

Ați făcut vreodată vreo injecție?

Făcut, făcut. Cum să nu? Când am ajuns la spital, ioai, ioai, ioai și-n perfuzie-am fost.

Când? Atuncea când ați fost aicea jos la dispensar?

Ba nu, amu. Aamu. Eea, n-atuncea n-am, nici n-am stat zâua, noaptia când am pehicat dimineața așe pân' zorii

zălei m-am dus și sara am vinit n-apoie no, n-am mai.

Sara ați venit înapoi?

Îhâm.

Erau mai sănătoși oamenii-nainte?

Era, era. Nu era atâtea baiuri pă ei, săracii. Iea tu că cancier, cât una, cât alta.

Părinții dumneavoastră, socrii dumneavoastră or fost vreodată bolnavi să stea la pat sau așa?

Nuu. Nu. Ei, așe de soi, așe sănădușea. Știi? Ei duceau boala asta că nuu putiea purta, nu să putiea sufla; a mnei părinți. Altă boală nu. Să stea la spital, n-o stat niciun ceas. No.

Și dumneata de când ai problema asta?

D-apăi este amu die vo' doi ai, die tri. Nu, cu inima, inima asta vād că mă suportă așe de nu mă lasă să suflu. Nu-i rău. Pă cus cru', lucru' l-o omorât. Dară fata asta mnică a noastră sara o fost acolo cu ei, ș-o băgat bodi cu cus cru', ș-o băgat, no, și noaptiea numa' o vinit c-o murit. O fost pediesătă... Apăi și bolunda asta die cus cră cu vacile: ce-i trăbe ei vacă? Doamnie!

Ș-acuma are vaci.

Eea. Și amu o vândut una. Aia o vândut, aia roșie.

Da' tot asta o fost s-atuncea, nu?

Și. Și, și. Eea. Am zis cătă ea: „Amu nu face nimnică, numa' te-omoară și tu. Fuji, fuji, fuji, ș-apăi... îi fuji tata viața”. Doar are penzie, bogată penzie are. Să poate descurca și cu.

No, poate vrea să aibă niște lapte.

Hm... io n-am, și noi avem vacă cu lapție, da' io n-am bai die lapție. Nu-mi trăbuie. Nu... și, nu, ș-a noaste-s sub poiată; două și calu' Apăi coasta di ele, vara și iarna. Le lichidează G. die ele, nu ți teme, numa' să fete. (râde) Da' că n-o omorî muierea asta. Mult, mult. (suspină) mult de lucru.

Interviul nr. 22

Femeie născută în 1944

Dumneata când ai fost mică, bolnavă ai fost vreodată?

Nu țau mintie să fii fostă. Tomna când am fost pică, pică, îmi spunea măicuța, Doamne iart-o! că mai diemult avea copiii lupariță, așe i s-a zăcea. Să umfla aicea la mână, la, pă la-ncheieturi, pă undie pă la mânuri. Ia! Videți cum să cunoaște? C-apăi zăce că-mi era tata binie vânătă mâna. Și ia! M-o împuns cu acu' ca să iasă zamă de-aia. Vezi cum să cunoaștie? Da' altă boală, nuu, nu mni-o zis c-am avut când am fost unică. Numa', numa', numa', ș-apăi ieșea zamă de-aia. Aia-i zăcea că înseamnă că-i lupariță. Zăce că când îi gravidă o femeie, umblă, c-amu cum îi aici la noi, umblui, meri pân' pădure, meri ia așe după un lemn, după, și zăce că dacă calcă-n urmă die lup, pă unde-o marș lupu', atuncea, și ea-i gravidă, copilu' ăla, fată o ce îi are lupariță; i s-a face. Și când îi micuță, d-apăi zâcie că aia-i durere, ș-apăi plânjee de nu știi ce să facă cu ea. Și doctorii n-au ce-i face... la boala ale. Aia așa-i un fel de-iesta. Apăi amu, amu îi le mai dau zâcie că miere die albină. Aia-i bună când îs micuți copiii câte-un picuț, c-apăi să tămădesc. Apăi io nu știu. Eeea, cca. Zăce c-o ta, zăce c-o țapă-n jos. Zăce că așe mere din ei numa' verdie, știi?

Dacă iau miere?

Da, da, da, da, da. Da' nu le dau numa', că nu le pot lua coptiii, câte-un picuț așe cu lingurița, așe um pic. Apăi aia.

Indiferent cât sunt de mici? Deci chiar dacă sunt de...

Da, da, când îs mici. Când tomna atuncea după ce-i naștie, când sug la țăță. Atâta miere le dă cât unghie buburuzu', știi? Când prindie să sugă să S-alimenteze um picuț așe cu de-aia. Ș-apăi zâcie că atuncea o țapă. Să tămădește, no. Și nu mai are durori că altfel zăce că zgheară zi și noaptie; că aia-l doare. Apăi.

Da' copiii dumitale au avut vreunu' lupariță?

D-apăi io n-am pătat să aibă, să se umflă, să iesta. Că io tătdeauna, după ce i-am născut, din prima zi chiar mni-am făcut rând die muiere c-avea soacră-mea, socru' o avut stupchi; tata lui badie-te. Ș-apăi ale da tătdeauna no, ale da câte-un pehic die muiere, ș-apăi io am apucat a le da câte-un picuț. Și n-am avut treabă sa, să aibă și să plângă

să nu știu ce să fac cu ei. N-am, n-am avut.

Da' ne-o zis o femeie că pentru asta se mai dădea și os de lup fac...

Apăi zâcie că și, și de-aia am auzit că zâcie că le sfărma os die cioante di-alea, d-apăi amu die undeee să știu că amu aflu-i cioante că oare-i die lup, o die cânie, o de ce-i.

Și ce făcea cu cioantele alea?

Zăce că le sfărma și le da să le mănce.

Să le... tot pe țâță așa sau cum?

Nuu știu cum. Cre' că le făcea oarice ceai, io nu știu. Nu știu, nu știu.

Zăce că la copiii mici mici, mici, atuncea, foarte mici, de țâță, zăce că dacă să freacă așa... că mulgi lapte de tataă.

Eea.

No, cum îi aia?

Zâcie că are poler, o nu știu cum le zâcie, pă spatie aice. Zâcie că ies niște peri; peri așa, zâcie că din ptiele îi trage. D-apăi io n-am, io n-am avut treabă cu aia, io n-am, n-am făcut chestia asta niciodată. Am auzât și io di-aia da' nuu, n-am, n-am făcut. Nuu, că zâcie că care să tat poșăiește așa, să tat... zâcie că-l mănă acolo la spatie, aicea-n. Io n-am pătat nici cu unu'. Nuu, de-aia.

Așa, și când ai fost dumneata mică nimic altceva?

N-am avut decât când am fost numa' die patru ai când m-am lovit la uăchi, atuncea.

Așa, și cum o fost cu ochiu'?

Cum o fost? M-am dus la vine, c-amu ș-atuncea, atuncea n-aveam gard. Și cotam aici pă coaste, p-aici pân' schinii aieștie, p-aici pă groapa asta pă undie merem, pă undie-i drumu'. Ș-apăi cum o fost? O mai fost o fată de-aici din deal, din vecini; amu aia o fo' mai mare ca mine. Și amu avut-o cinie să coatie aci, că mai avea ea o soră, încă mai mare ca mânîe, și soră-mea, amu ea era mai mare no, era fată ca și cum îs aiesteani, io ce eram? De patru ai die zile. Ș-amu fata aia era mai mare și la fata aia-i plăcea cu mânîe c-amu io eram în mintea ei, mă jucam cu ei, c-amu

ale jucam acolo pă, atunci nu era pădure așe ca amu, era câti-un schin di-aiesta undie și undie era. Și ce-o făcut? Soru-mea no, amu m-o lăsat cu ea acolo, ea o vinit acasă, c-amu ea avea bai, ei nu-i plăcea așa să margă la vaci, c-amu ea era mai mare, o altă mintie-avea, nu ca mânîe să mă duc; io abia așteptam să mă mărg să mă joc cu fata cealaltă p-acolo. C-amu și ea avea o vacă și io. Și cota laolaltă die vaci. He, (ză) de cătă mânîe, de „V. du-tie și dă vaca că ia mere pă colțari. Du-tie iuție după ea”. No, io iuție după ea cu botuța, no, amu ce era un coptil die patru ani? Și m-am dus după ea, s-o dau io'napole să vie 'neoci. Când m-am dus, vaca s-o dus așe p-angă schini, ca și când aș mere p-angă scaunu' aiesta. Și o dus cloambile așe nainite, știi, ca și cum ai mere pintre lemnîe și să ducie clomba așe nainite. Și când o vinit cloamba, fain mi-o vinit în uăchi. Știi cloamba aia. Și cum îs schinii aia, aia au ace, aia-i ca acu' Și m-o împuns și atuncea no, mă durea. Și io, numa' m-o auzât acolo-n coastee, plânjeam. Că „Iooi, mă doare uăchiu! Iooi mă doare uăchiu!” No, binie-o vinit atuncea soru-mea aia iuție la mânîe că „Ce-i baiu? Ce-i baiu?” Amu să temea c-o bate măicuța că di ce m-o lăsat pă mine la vacă. Și di ce n-o stat și ea la vacă, nu să mă lase pă mini. „Da, păi amuu dacă ea o vrut să stea”, zăce soru-mea, „ce să-i fac? N-o am putut aduce acasă”. Că ea o mâna după mânîe să m-aducă acas'. Da die undie să viu io acas'. No, ș-apăi m-o dus, atunci nu era doctori aci, nici nu era, pă C. auzi. M-o luat în spatie și m-o dus, că nu erau nici mașini. Până-n C. acolo ta, undie-s C., poate nu știți. Ai auzât die ele, dacă nu ai fost. No! Ș-apăi o zis doctoru' că, zâcie: „N-avem nimnică ce-i face la fată că s-o împuns tomna în lumină”, știi cum îi lumina, „și i s-o spart uăchiu”. No bun. Vinie acasă măicuța plângând gândiești că, io așe țau mintie la că die patru ai am fost, gândiești ca și gândiești că numa' ieri o fost. Așe țau mintie. Ș-apăi mă, nu mă durea nici rău, da' tat lăcrămoșea, tat cura la crântă, cura; până s-o scăzut uăchiu' Și când am fo' die, amu die durut nu mă mai durea; când am fo' die zece ai, Doamnie iartă-l pă tata! no, amu merem la dispinzare c-

amu mai trăbea să margă coptii, știi, și m-am dus la școală și... no. Zâcie de la despenzar când să vie doctoru', zâci cătă măicuța, c-amu eu m-am dus, da' nu pântru ochi m-am dus c-așe o trăbuit să mă ducă ta, **la**, zâcie: „Du-tie la Cluj cu ea că este acolo un spital, o policlenică acolo, și îi puneți uăchi die sticlă la fată”. „N-o lăsați așe”. No, bini. Mă dusă, da' cu tata amu, și amu o zis că tre' să mă opereze. Să-mi scoată uăchiu' ăla și să puie di-ala dublu, așe i s-a zâcie. Ș-apăi nici io n-am vrut, nici tata n-o vrut să mă lase să-mi opereze uăchiu' că s-o tiemut că da' die cumva, cum lucră aici la uăchi, că cică uăchii au legătură, c-amu vezi cum ție uiți încoace-încolo, să explodieză oaricie, să-mi taie oarice să-mi strâce și ăsta uăchi, să rămâi uarbă. Ș-apăi nu m-o lăsat așe. Da' zăce: „Nu” zăce, „dacă vreți este ochi”, zăce, „de ăla simplu. Care-l pui pasta ăla”. Și mni-o pus așe. Și până amu tri ai, amu doară țineți mintie când ați fost data bagați die seamă, am avut uăchi di-ala die sticlă. Mai că mintienăș nu să observa um pic numa' față die iestalalt. Ș-apăi de la un timp m-am gândit io amu-s doi, tri ai, este „Apăi io nu-l mai pui”. C-amu gădeai că oarecum, știi, s-ooo scăzut uăchiu' aiesta și gândieai că mă supără, mă lăcrămășea și cela. No, io nu l-oi mai punie. Apăi nu l-am mai pus. Apăi și pruncii o zis: „Du-tie mămico, lasă, nu mai punie și mai să suferești să te doară”, zăce, „amu, Dă-i pace”. Ș-apăi așa am rămas. No, așa-am pătat io când am fo' micuță, vezi? Multe. Și cu pruncii măcar n-am pătat nimică, mulțam lui Dumnezeu! Tati îs, și bine. Apăi... cât die binie era die trăiea și omu' aista, de mai trăiea, cât die binie. D-apăi ce să faci? Ce să fii făcută, no? Azimâne are tri ai; în ceea lună. În ceea lună trîșpe. C-apăi în șaișpe o fost zâua mea. Atuncea am împlinit, io am împlinit șaizeci și doi die ai și el o-mplinit șaizeci și, **ș**asă. Cu patru ai o fo' mai mare ca mine. No, ș-așe o fost. Multie die tătie.

Și dumneata ce probleme de sănătate ai mai avut?

D-apăi n-am mai avut alte cele. Amu di-un pehic die vreme cu tensiunea asta; tensiune, mai inima**a**, tensiunea asta mai, mai grozavă. D-apăi am avut cu rinichii și io, am

avut piatră, am fost internată; m-o dus băiatu', atâta am fost die rău într-o toamnă! Cam amu-s patru ai. Cu căruța m-o dus ia p-aici pă drumu' aiesta până-n centru. Ș-acolo o vinit salvarea după mânie că nu mai știeam ce să mă fac die; aveam crize. Ș-apăi m-o dus la oraș și m-o pus în perfuzie, mni-o dat acolo medicamentie ș-am țâpat chietricele de-alea mici. No de-atunci, mulțam lui Dumniezo! ce știu io? Pehiatră am mai avut, am n-am avut, da' die durut nu mă mai doare, da' n-am avut crize așe mari; să am. Am mai luat medicamentie, mai, ș-amu ieu. Că ș-amu mă mai, doară ia p-aci ni ia cu o, cu o năframă-s legată ia p-aicea ni că zăce că, o zis că să mă feresc die răceală și să n-o, apăi. Doară n-am, n-am probleme. Nici cu pruncii, mulțam lui Dumniezo! Îs binie, nu, aia că tat vin.

N-o fost nici unu' să fie bolnav când era mic? Să aibă ceva mai...

Nu, nu, nu. Diecât ale. Nu, nu, nu. Diecât știi cu care-am fost io la spital? Cu G. aiesta. Da' n-o avut nu știu ce mare bai. Diaree. Și m-am dus aci la desprinzari, era die tri ai? cam așe, tri ai. Iute mă mâna cu el la oraș. Ș-apăi am stat voo o săptămână cu el. El lua medicamentie și ș-o revinit coptilu'. C-atuncea nu știeam așe. Doară dacă-i făcieam niște dulceață di-afinele sau sirop și-i dădeam la prunc să tămădea și nu trăbea să mă duc cu el la spital, să stau io cu el acolo. Apăi i-o dat ș-acolo ce știu io ce pirule.

Aaa, deci n-ați știut atuncea să-i dați afine.

N-am știut da, n-am știut că-s bunie, da' amu știu că-s bunie die ale treabă. Omu' mare, oricine a hi, dacă ai sirop di-ala die afinele și ai cumva diaree nu trăbe să iei numa' două-tri lingurițe așe ni s-a iesta ș-odată ție, ție iesta; ție tămădești. Nu-ți trăbee să iei pirule și de-alea.

Da'părîții dumneavoastră, mama dumneavoastră, tatăl dumneavoastră, au fost bolnavi?

D-apăi amu mai la bătrâniețe. Și măicuța tat cu tensiunea o avut. Și tata, el o murit la cinșep, la șaișepție die ai. El, când o murit, o suferit die, tat die stomac să căiea, că-l doare stomacu'. Ș-apăi o apucat a sclăbghi, l-o durut pticioarele, o fost și pă la doctori, d-apăi tat atâta.

Când o fost de şaişepţie die ai, da' n-o, n-o fo' bolnav, cam uon an die zile. Măicuţa, ea o fost mai mult; că ea o fost, o fo' prima dată cu tensiunea, dup-aia reo, reumatizu', apăi cre' că din reumatiz' o din ce o, ca o paralizie oarecum, nu mai avea putere-n pticioare, nu mai putie sta pă pehicioare. Numa-n pat o stat patru ai die zile. Ia acolea-n pat, așa o spălam ca p-un coptil unic. Ca p-un coptil unic: io o ridicam din pat ş-o puneam acolea pe un scaun, die mai sta câte-un pehic până îi dam să mânce. Die mâncat, mânca. No, şi o trecut şi aia. D-apăi încă mni-am bănuit. Când o murit, încă zăceam: „Tulai Doamnie!” că n-avea bai cum era că încă să mai trăiască. Că dacă merea a mieu la lucru, batăr aveam cu cine vorovi c-amu pruncii erau duşi tati de-aci, că ei să căsătorise. Şi-i nu eram singură. D-apăi ce să faci? Asta îi. No, ş-apăi... mi-a... De la reumatism, sigur. Ia din nouăzeci şi cinci, atuncea o murit. Die câti ai?

Dumnezeu s-o ierte!

Nouăzeci şi cinci. Da, da. Nouăşcinci. No, ş-apăi tata îi mort die, încă nu-l născuse [m] pă G. Ia die patruzeci die ai. G. Atuncea, după ce-o murit, la o lună l-am născut pă G.

Da' el o fost bolnav la pat, tatăl dumneavoastră? O stat pe pat?

Apăi amu o stat om pehic; auzi o iarnă-o stat? Iarna. Să scula el, da' să stea în pat, ştii? să iesta cum o stat măicuţa nu, că să ridice. Numa' era sclabă, tat o slăbit, tat o slăbghit. Ş-apăi No, păi am avut pă soru-mea aia, pă F., la care-aţi fost la'nmor [mântare]... No aia oo, aia ce-o pătat prima dată? Tulaai şi ce femeie harnică o fost şi cum muncea şi o avut vreo... cinci coptii, sau şasă, da' i-o murit doi. Ş-amu patru mai trăiesc şi-n zâua de astăzi; patru. Ş-apoi ea săraca atâta o lucrat. Amuu cum o fost mai diemult? Mai săraci oaminii, mai iesta, săracii. Merea la lucru la altâi la seceră, la țațe ciele. Ş-apăi atâta o lucrat muierea aia! Şi cu prunci, şi cu lucru; no, tat să-şi facă, să iesta, că era amarnic, că era no, sănătoasă. Ş-o-nceput a o durea capu'; în tata una zi di pă la amiază-s, după amniază o durere die nu mai ştiea die capu' ei ce-i. În da' tata zi vinea durerea aia pă ea. No, ce să se facă? Ce să se facă?

S-o dus la Cluj bărbatu-se cu ea, zâcie: „Nu-i niemică”. No, o pus la aparat, i-o pus acolo, i-o făcut control, țațe cele, oo, zâcie: „Nu-i niemică, tre’ să o operăm la cap că are tomoară”. Zâcie: „Cât on bob die grâu”. No! Ghietu’ die I., c-așe i-o fost numite la bărbat, zăcee, c-amu trăbuiea el să semnieze pentru ea, știi; cum c-o lasă... la operație. Zâcie: „Io nu semnez, n-o las, că mă tem că moare”. No, bini. O vinit cu ea cătă casă. No, după ce vini acasă mai stătu on an die zile; tat așe, tat durere și durere. Ce s-o gândit de la o vreme? „Mă duc amu. Diecât să tat răbd atâta, ce hi aceea a hi”. No, o operat, o ținut operația vo’ zece ore. O operat și cum o operat, no ei o zis că o fo’ mare tomora, știi? Și i-o atacat creieru, nervu’. Și fain frumos în mâna dreaptă și pticioru’ o paralizat, ce să zâci? i-o atacat nervu’. N-o mai avut putiere, ca moartă era. Numa’ cu mâna asta ducea mâna ia așeni, ș-apăi cu pticioru’... no, cu botă și cela să mai trăjea. D-apăi așe era, ia așe num’a îi umbla pticioru’ Ș-o trăit mai trizăci die ai așe bolnavă. No, ș-o murit el înaintea ei cu vooo jumătat’ die an. No, ș-apăi o murit ea, săraca. Eea. No, ș-apăi așe. Ia din șasă surori, că șasă am fost, mai sântiem tri. Că fusă lelea M. no, amu ea o fost și cam bătrână da’ nici nu așe bătrână, n-o fost. Da’ și ea săraca o apucat a sclăbghii, doară tat vinea la mânia. Cum vinea până-n vale? Una-două. Apăi primăvara, zăce cătă mânia: „Tulai V”, zăce, „cum mă mai dor pehicioarele die nu mai poci ieși”. Și cum ieșea ea. Că numa’ o videai că-i în deal. No, cum zăcea ea că, vinea ea așa aci și oarice dacă îmi trăbuiea sau îi trăbuiea ei: „No lasă că mă țap io pân’ acasă” făcea. Odată mă, odată merea. No, ș-apăi primăvara o zis cătă mânia: „Tuulai Doamnie, V”, zâcie, „așe mă dor pticioarele, nu mult oi mai vini io la tine”. No, ș-apăi o apucat-o a durea p-aicea chieptu’ și tensiune o avut și ea, da’ nici nu mare să zâci. Apăi cre’ c-o paralizat, o ce-o putut hi cu ea, nu știu. Că ioo, asta o fost toamna, pân’ octombrie? Cam așe. Numa’ binie culejeam la acolea-n deal unde-avem și mă strângă aia di’napoia casai, vecină-sa, aia o fost, luna? Luna pari că; luna. Zăce: „V”, zăce, „să”, amu eram acolo-n deal la

picioci, „să meri să-i spui la fată.”, la fata ei, „să-i spui la fată că ia lelea nu știu ce-i cu ea că-i acolo jos, în casă”. Ea ce-o făcut? Ea sara, duminică sara, ș-o făcut scrobghi, avea un blid die scrob pă masă ia atâta ni on blid; s-o spălat, s-o periet, încă ligheanu’ zăce că era-n casă; și dup-acee ș-o făcut tătie treburile, s-oo schimbat, s-o iesta, cic-o pticat jos acolo-n casă. Da’ aia o fost noaptea cam pă ta, zece? Sara. Nouă-zece? Sau, mă rog, cam așe. Și n-o mai marș. Ea n-o mai marș și ea pân’ acolo la ea să vadă că oari di ce, lumina o apucat-o a strânge, o nu știu cum o fost; că n-o văzut lumină. Nu s-o mai interesat. No, ș-o vinit cuscrăsa, aia ni care i cuscră lui, maica lui M., aia grasă; ce i cuscră. O vinit la ea, când o vinit? În ia, atuncea luna pă ta, doi-tri era? Ceasu, și era, zăce c-o dat să deschidă ușa, știi cum era căsuța aia pică, c-acolo sta, și n-o putut deschide ușa. C-amu ea cum o iesta, era-ntinsă așe, cu pticioarele până mai în ușă. Da’ nu murise no, numa’ era acolo jos săraca. Înlemnită și c-o fost și cam rece atuncea, toamna, de c-așe bruma noaptea! O fo’ rece și cum o fo’ ea, zâcie că numa’ într-o cămeșuță cu mânică scurtă, cum s-o-nschimbat, ș-așe; no, c-amu stă să culce. Ș-apăi zăce că o ridicat ele di-acolo, cum m-am dus io, M. era rădicată și pusă pă pat. D-apăi nu mai vorovea nimnică. Vorovea și ție cunoștea, da’ nu put, nu ție putieai înțelege cum voroveștie. Nu, nu, nu putea vorovi. Ș-apăi o sunat pruncii M., ș-o vinit aia de la oraș că la oraș are tri ficiori, ș-o și o dus la spital. Ș-apă’ ăla ce-o fo’ canon pă ea la spital. C-apăi o pus în perfuzâie. Tata, tata, tata, tata, tata, tata, tata, tata, tat îi era mânuțile ei, nieaaa, niegre; c-apăi am fost la ea la spital. Tata, tata, tata, tat vânăta de cât o tat pus perfuzâie și iesta. Da’ tat nimnică nu i-o putut face. Ș-apăi o adus-o acasă; n-o putut muri la spital, până-o adus acasă. Ș-apăi căție o adus acasă, cum o adus astăzi, mâine sară o murit. No, da’ nu mai putu vorovi, ăla era năcaz pe ea; nu mai putie vorovi nimnică nu mai putiea. Apăi aia numa’ paralizie o fi avut, o paralizat.

Înainte erau mai sănătoși oamenii ca acum?

D-apăi așeee vorovesc tati. C-atuncea, nu ți teme, că

trăieau oaminii și nouăzeci die ai; mai și suta. Da' amu sunt bogați care n-ajung nici șaizeci. No, din ce cauză? Că ș-atuncea o lucrat oaminii, ș-o trăit mai rău, nu ca amu. Amu poate că trăiesc prea bine, o ști Dumniezo. Mânca tătie cele, ș-apăi vezi că ia și tensiunea asta odată o le razna. Și de la ea-i și cu inima bai. Nu știu... ce să zâc.

Înainte n-aveau probleme de tensiune...

Păii nici nu știe de tensiune. Da' cinie le lua tensiunea? Când îi era oarecum omu' die făcea oarice, știi? ia, paraliza cum îi zăce-amu. Apăi zăce că, Doamne! zăce că l-o lovit guta. Seerios, așei zăcea: „No, pă ăla l-o lovit guta”. No, amu așe era o vorbă. Așe vorovea, nu știei că ia o paralizat; din cauza tensiuni. Nu știea că Da' amu, nu ți teme, că amu gândiești că tata lumea are tensiunie. Te duci la despenzari și câți, no, tati că au tensiunie, au tensiunie. Apăi io nu știu. Și asta, die undie vine atâta tensiunie? Die unde... stresu' aiesta cre' că și, nu știu. Ști Dumniezo câtiee baiuri și câtiee

Înainte de Revoluție mergeați la dispensar? Dacă vă simțeați rău sau așa.

Meream, sigur că meream.

Erau doctori aicea?

Era, era. Era a. O fost un doctor de-o șezut aice'. Asta-i de la Cluj, asta numa' vinie luna și joiea, da' afla era, ședea aicea, avea aice, acolo-ntr-o avea două camere încă aci la dispensar. Ș-acolo și dea. O casă a lui, da' ș-ala o murit. Era un doctor ia așe ni ca tinie, așe pogănoc. Iestani, cum îi zâcie? Iaa ăă, Doamnie iartă-mă! îi tai mintie vād că Pogănoc. Ș-apăi ce-o făcut? Pă când să iasă-n pinzâie și cela, ș-o luai că nu ieșea încă-n pinzie. Mai no, că nu era bătrân. Ș-o făcu casă acolo din jos. Acolo merea și șâdie. În R., și pă jos, c-atunci nu era drum. Amu cre' că este drum. No, și oamini tat pogănoși, și iertat! O murit! Die mult o murit. Diemult, diemult. Ș-apăi o vinit altu' iară și ăla s-o dus în America, și după ce-o marș în America și ăla o murit. No, și doctori, nu bătrâni.

Pe-aci zăce lumea, am auzât și noi în altă parte, da, că te poți îmbolnăvi rău, rău, rău sau să mori chiar...

Din ce cauză?

de făcătură.

Mai diemult vorovea di-alea, d-apăi amu nu știu mai, mai fac di-ale? Nu știu.

Da' n-ai auzât dumneata nicio poveste de-astea cu făcături?

Auzeam că zăcea că fac, d-apăi ști-le amaru' lor cum fac, cum, auzeam că zăciea c-o făcut die o murit, apăi nu știu, nu știu. Nu știu, nu știu... ce făcături. Tomna o soră a tatii, Doamnie iart-o! o măritat moșu, tata tatii, o măritat după un văduvoi. No, și. Și o măritat după un văduvoi. Amu el fusese însurat ș-apăi, nu știu știu, i-o murit muierea sau s-o diespărțât din oarice cauză că nu s-o înțeles? Știi Dumnieto ce-o făcut. Și după ce s-o dus după ăla, după văduvoiu' ăla, ce-o făcut? Ăăă, o fost, o fo' beteagă ea, mătușa aia, sora tatii. Și tânără, n-avusese nici coptii. Dacă o fost măritată după el, hai să zăc die doi-tri ai. Tomna s-o măritat, s-o curunat cu ei și no. Și așe die rău o fost bețiagă die tat, tat, tat, atâta zăcie c-o avut niște durori die tat, tat, tat își dădie ea păru' di pă cap; die dureri mari ce-o avut. Apăi pă undie le-o avut, ști-o Dumnieto. No, ș-apăi tata încă zăcea, și ia avu fetie, da' ăla n-o dat nicio fată după un văduvoi. O zis că „Niciodată să nu încalți optinca la cel viu și să nu dai o fată după un văduvoi care-o avut muiere”. „Și chiar dacă s-o diespărțât nu-i voie să o dai după omu' ăla”. C-apăi zăce că doară aia i-o făcut făcături de-alea ca să moară, ș-apăi o și murit. No! Apăi atuncea mai demult era, nu știu, mai, mai proști oamini, o nu știu ce să zăc. Făcea ei rău.

Am auzit că, de fapt, făcăturile astea nu le fac oamenii; că să duce la popă, și la un popă d-esta care știe să facă, sau călugăr s-ăla face afurisenie. Nu că facee...

Sunt și femei, zăce că, care știu să facă. Bătrâne di-ale die diemult, acelea. Ști-le sărăcia! Nu știu.

Făceau ele?

Făceau ele și la popă zăcie că merea și le desfăciea la care le putiea. Știi blăstămu' ăla și rău' ăla. Da' poate că sunt popi die răi și de făcie? Nu știu. Poate, poate. Că cică

taie din, îi taie din haină și dup-aia bagă, când moare oarecine, bagă în groapă cu mortu'. Ş-apăi zâcie că după ce bagă alea acolo cu mortu', apăi nu mai are nicio putiere şi-i beţiag, şi poate şi muri. Şti Dumnieszo! Nu ştiu, multie, multe, ştiu, ştia multe demult. Făcea bătrânile, bătrânile care-o fost, şti Dumnieszo de când.

Acuma n-aţi mai auzit?

Nu, amu sunt.

Da' de C. cu doamna nu zăc că o fost făcătură?

Apăi amu zăcee soacră-sa; adică a soacră-sa, maica ei: „Că numa' i-o făcut oarecine oarice”. I-o făcut amaru' ei! Ş-o făcut ea. Dac-o umblat după iesta. Ea o fo' cu zece ai mai bătrână ca el, o trăbuit să-şi vadă de treaba ei, die copchii, die bărbat, nu să umble dup-un coptil, el era die opşpe ai şi ea umbla după el. Ş-apăi de iesta., no. Ş-apăi ce ştiu? C-amu zăce că doară că nu mai voroveşte cu el. Mni-o spus sora asta a lui; că are soră aicea. Apăi nu ştiu. Bine-ar face. C-o zis că voroveşte c-o fată. Apăi... bine-ar face. Apăii... nu ştiu ce-o făcut. Acele o fost oarice, apăi ce-o fost? Nu ştiu, ei ştiu. Ce i-o făcut ştie sărăcia.

Ce voiam io să vă mai întreb? Să zâcie că copiii samănă cupărinţai.

D-apăi... mai samănă şi cu părinţii, mai samănă şi la neamuri, nu ştiu ce să zăc.

Da' zi dumneata: dumneata cu cine-ai semănat?

D-apăi cre' că mai mult am semănat la măicuţa. Şi tata o fo' frumos şi cela, da' ea era mai... da' de hâre şi die iesta, şi die, die, umblat şi di-esta-n hâre tata o fost. Că şi ăla până bătrân apăi merea... şi când merea p-aicea după lemne apăi să suie pă fag. Şi era die cincizeci-şaizăci die ai. Să suiea pă fag şi tăiea clombe de-alea uscate să aducă acasă die foc. Aşa era de de sprinten, die iesta; nu era om greoi, c-o fost aşe mai sclăbuţ. Apăi nici io n-am fost sclabă când am fost tânără, doară când? Până nu m-am măritat, eram die opşpe ai atuncea, optzeci şi tri de kile am avut. Atâta eram die grasă. No, şi la on an die zile după ce m-am măritat am avut pă M.; la on an jumatie pă N.; dup-aia pă J., aproape la tri ai, dup-aia pă G. iară tat cam aşe, apăi

dup-aia pă P., apăi după ce am a apucat a avea coptiia apăi lucru acasă lucru, el o marș la serviciu, apăi, nu ți teme, c- apăi nu m-am mai îngrășet io. Gata! S-o dus, kilile. Da' pântru aia nu mni-o părut rău că, cum să zâc, eram sănătoasă și putieam lucra. Amu-i mai greu un ptic. Amu-i mai obosător și mai. Apăi mulțam lui Dumnieto că ș-amu mă mai duc, mă mai. Ce să faci?

Care-o fost primu' copil?

Păi fata, M., P. O fost ultimu', la șeptie ani l-am avut după G.

Fata cu cine zăceați că samănă?

D-apăi ea bărbătoasă așeee și cu mânie, da' mai mult semăna la tată-se. N-o ați văzut, chiar, niciodată? Oare nu ați văzut? Ioooi mare poză no, că-i faină, că mai cât ține-i die înaltă, așa-i die solidă. Ai die capu' meu! Ioooi! D-apăi nici pă J? Doară pă ea o cunoașteți. Doară cu ea ai poză.

Numa pe M. n-o știm. Da.

Și pe N. Tre' să-l știți.

Oi, oi! Da' ne-am întâlnit de multe ori cu el.

Doară ia acoloa ni că-i ca tată-se; tat, tat, tat. Tată-so-i dincolo și el îi dincoace. Gândiești că-i, stau amândoi pe păreți.

Și, pe urmă cine-o fost? J?

D-apăi după N. J.; ș-apăi.

N. cu cine seamănă?

Da' că die N. vorovirăm amu că samănă la tată-se. Se die gras și die cela. Da' la fățulă mai mult samănă la mânie, că el îi oacheș. Tată-se o fost um ptic, n-o fost nici albastru la uăchi, da' nici căprinii așe. Da' el tata lumea zăcea că samănă cu mine P. și cu N. și J. Prima fată mai mult semăna la tată-se. Apăi G? De G. zăce că samănă cu tata mnieu și cu un frăție a, cu un unchi di-a lui, cu frăție di-a tată-se. Are un frăție la T. Apăi tat, tat, tat hârea lui și vorba lui și așee aspru, așe nu știu cum. Aiesta căție vede tătie le face. Așe n-ai văzut! Orice. El, o zis că el die sus și până jos o casă-ți fâcie cum vrei numa' să aibă din ce. Apăi fata asta mai mică a lui aicea samănă, cătă noi; cătă mătușă-sa M., cătă, așe mai bărbătoasă, mai, și asta tot cu

lucru' și cu uăă. M. mai samănă și cu mămică-sa, da' no... Apăi a J., aice mai unică tata-i ca tată-se, așe. Și vorba, și... Aia tăta-ii ca G., ca G. Fata mai mare samănă la mă-sa. Aia de s-o măritat.

Da' copiii mai semănau. Samănă cu ce? Cu părinții sau cu bunici sau cu alții. Seamănă la față, te uiți la ei să fie...

Și la față și la hâre altâi. Și la tati cele. Altu-i mai hiretic, altu'. Îi mai molcuț, mai molcom, mai blând, cum să zăce.

Da' sunt și boli care să transmit de la părinți la copii?

Amu poate că sunt, c-așe zăce doctorița. C-amu ea tătdeauna mă-ntra' că părinți mniei ce boală o avut? Die inimă? Die, o avut tensiune? O avut? Apăi măicuța cam așa o fost: și cu inima și cu tensiune, ș-așe-s și io, N. Încă samănă cu tensiunea la mânie, J. la fel, M. n-are tensiune. Nici, nici.

P?

Ba, P. are. O avut, numa' că încă-i tânăr. O avut într-un rând; daa...

Da'de G?

G., el n-are tensiune.

G. și M. No! Și tată-se a avut tensiune și el. O avut când o murit. Și tensiune o avut.

Da' se zice și despre, că dacă părinții, sau unu' sau amândoi, sunt bețivi, a fi și copilu'?

Hm, n-am auzât asta, poate că și mai urmează, da' nu știu. C-amu cum să zâc? Tată-se n-o fost, no, amu mai bea el și cela, da' n-o fost băutor să zâci că băutor cum îs băutori. Die fumat iară n-o fumat nici tată-se, nici coptiii nici unu', aieștea n-o fumat. Nu că i-o oprit nimeni, n-o fumat. D-apăi alți die unici cu țigară-n gură. Măcar nienea, socru', ăla o fumat, da' ficioru-se nu.

Și mai e un caz când zice că samănă copilu'foarte mult cu tatăl. Dac-o femeie măritată face-un copil

Oarecine.

cu oarecine, nu cu bărbatul.

Eea.

zăce c-atunci samănă.

Aaa, iala-i că samănă cu tată-se. Și die nu samănă poate. Mai știi?

Nu știu. Da' sunt cazuri pe-aci din astea?

Sunt, sunt; este.

Și seamănă?

Da, samănă cu tata care l-o făcut mă-sa, nu cu bărbatu' ei.

Nu cu bărbatu' ei, cu tatăl.

Nu, i-aci-n deal avem care primu' coptil l-o avut cu altu' Tat, tat, tat îi leit. Să nu... chiar să zacă oricine că „Măă, ăla nu-i a ăluia.”, da' să veche pă deasupra. Și vorba și tat, tat, tat, tat, tat, tat, tat. Da' nici.

Băiat e?

Băiaa. D-apăi când era mai unic și vinia de oareunde apăi îl vide' așa mai de la o distanță, era coptilu' așe. Apăi zâcie: „Ia pă tăticu', ia pă tăticu'!” Zâciea coptilu'. D-apăi știe și tată-se, aica bărbatu' mânîe [sa] ș-ar ști că care-i treaba. Apăi ce să-i faci? Și și-n zâua de astăzi trăiește cu ea. No, și mai are apoi încă două fetie și tri coptii.

Da' sunt cazuri din astea p-aci, știi dumneata vreunân care copilu' născut cu alt bărbat să fie fată? Și să semene cu...?

Nu știu acia. Aci la noi numa' aiesta este. Adică mai sunt, nu mai sunt, nu știu. Acia die ăla și tata lumea. Apăi. Mai sunt ei, poate p-a indierete, da' acia a nost nu.

Și mai demult erau strigi? Și astea ce făceau? Făceau, îi făceau pe oameni să se-mbolnăvească?

Daa, să spărieau, ce știu ce făcea. Știi că.

Nu furau laptele la vaci?

Aaa, așe zâcie că și laptiele.

Nu făceau de cădeau oamenii pe jos?

Și-i ducea, zâcie că-i ducea.

Îi lua pe bărbați?

Sigur, dacă cumva avea die lucru cu ele, le suduiea o oarice, ieșea, zâcie că, înaintea lor bunăoară ca om era făcut. Ieșea'naintea lor și, no, dacă suduiea omu' că nu știu

ce, ce ai cu mânie o nu știu ce, zâcie că-l purta. Îl ducia de nu mai știea omu' ălci că pă undie-l duce și ce-l duce, numa' să străzea dimineața cine ști unde să trezea; și bătut și, așe vorovea; nu știu, n-am văzut. Bătut. Că doară ale, Doamnie feri! cică era periculoase. Apăi amu nu s-o prea auzât di-alea. (...)

Pe- aici o fost vreun caz? Că zice că dacă este unu...

Iooi.

care fură, îți fură ceva și te duci la popă și faci afurisenie îți aduce înapoi sau i se-ntâmplă lui ceva.

Apăi die întâmplat zâcie că i să-ntâmplă... dacă faci afurisănie; dacă-i die ghină, ț-o luat oarice. Zâcie că s-aleje vai ș-amar die ei.

S-o întâmplapte-aci de-astea?

Amu aci la noi nu s-o-ntâmplat; da' era vorba c-aicea la D. mai diemult, îmi povestea măicuța că o fost on uom ș-avea stupchi; și oarecine o marș și i-o furat niere de la stupi. O hâit căptariu' ăla, o cela ș-o furat stupchii. Și zâcie c-o făcut, ăla di-o avut stupchii, o făcut afurisenie. Și cine-o mâncat din el, din ea zăce c-așa o ajuns bolnav die-l mânca ghiernii în pat. Nici nu murea și acolo sta pă pat și-l mânca ghiernii. No, om di-aici. Da' diemult no, diemult no.

Interviul nr. 23

Femeie născută în 1962

Soacra femeii - intervenția acesteia este redată subliniat

Când ați fost mică, ați fost vreodată bolnavă?

Da. Pfuu, de cât țin io minte, deci bolile alea a copilăriei nu le știu, nu le știu, dar oreon am avut de când știu io, am avut rujeolă, bubițele acelea micuțe pe corp.

Haidețâs-o luăm cu oreonu'. Cum? Ce v-aduceți aminte de el?

Deci medicamente nu știu să fi luat, nu știu dacă m-am inflammat de-o parte și die alta a gâtului. Da, da, așa deci spre ureche. Știu că căldură. Deci... Da, da; cald o, cre' că cu sare sau nu mai știu exact ceva așa-n juru' gâtului ș-am stat în casă. Ș-asta știu că.

Nu v-o dus la dispensar? Nu.

Nu, nu, nu.

(râde) Nu.

Deci așa știe și părinții că ăla-i e o boală care nu necesită medicamente și că de la sine va trece.

Și? Rujeola?

Da. Știu că murături, acru trăbuiea să mâncăm.

V-o dat să mâncați acru?

Da. Castraveți acri. Da. Deci știu că acru. Aveam lângă noi un felcer era pe vremea aia, știți, la dispensare; un ajutor de medic. Țsta este pensionar, era vecinu' nostru și el, probabil, i-o fi spus la maică-mea să ne dea. Am făcut deodată și io și fratele meu. Da. Și cu castraveți murați am stat; știu c-am mâncat atunci da, atunci, **da**. No, alte boli nu știu, d-apăi d-estea mai burtică, din estea mai aveam și noi.

Și ce vă dădea?

Tot așa, cu afine ne trecea.

Afine sau?

Afine și ceai de chimin. Da. Dulceață de afine făcea maică-mea atuncea. Nu le păstra ca ș-acuma, nu știe să le usuce, să facă ceai, făceau dulceață de-afinie și ceai de chimin. Erau. Altceva **nu**, **ne** dădea.

Am auzit noi ceva aici: lupariță la copii, auzi. Ce-i aia?

A! Asta mai încoace când am născut io copiii, da. Deci asta... era-n scaun, ziceau. Zicea soacră-mea că în primele săptămâni după naștere copilu' tre' să se curețe pe dinăuntru și că aia e lupariță. Deci era ca o. Era gălbui-verzui. Deci parcă și așa ca și cu lâna broaștei, știți? Deci un verdie din ăla care legat așa, nu știu cum să vă spun.

Și zăcea că să curăță de lupariță?

Da, se curăță de lupariță; da.

No, ce-o fi fost luparița asta?

Nu știu ce-o fi fost. Deci probabil că no, zâc: adaptarea organismului la nou' mediu, mă gândesc, și lupta cu ce era-năuntru, mă gândesc că, în stomăcelu' lui. Deci asta-n primele zi, à la toți copiii pe un cre' că-i, așa i-o fi zis că-i lupariță, da era o curățire a organismului, după

părerea mea. Și iarăși tot la copii, când era neliniștiți așa, tot vedeam că să freacă – așa cu umărași și soacră-mea, io n-am știut, zăce: „Pune um picuț de țată pe o cârpită și freacă-i pe umeri”. Și așa ceva io n-am putut să cred, dar am văzut. Dacă-mi spunea altcineva n-aș fi crezut, da’ io am văzut. Le ieșea așa pă umeri, zăcea că îs aripi. Ce-o fi fost aripile alea? Ieșea, da’ vă spun, așa negru lung avea tri milimetri, patru milimetri și tare. Deci ca și după ce-ai făcut găina de penie, așa, rămân cotorii ăia. Așa le ieșea pe umeruți. Și io-i luam cu mâna. Deci n-am putut să cred. Io n-aș fi crezut niciodată până n-am văzut io cu ochii mei. Deci. Și dup-aia să linișteau.

Aa! După ce dădeai cu lapte.

După ce dădeam cu lapte de mamă, ieșeau ăia așa-n piele și-i luam cu mâna uită – așa ca și cum fac pe găină.

Și zăcea că sunt aripi.

Da, aripile. Die la ce s-o fi tras? Die la ce? N-ați mai auzât chestia asta?

N-am, n-am mai auzit.

Da știți când nu era liniștiți ș-așa, numa-i făceam cu lapte pe umeruți, îi vedeam, de la soacră-mea; îi vedeam că să freacă tot așa. Deci nu știeam cee, ce-i deranjează. Și imediat să potoleau. Ce era aia? (râde)

Nu știu.

Nu, zăcea mama că alea-s aripile care ies la copii.

Da’ cât de mici erau?

Mici. Deci în primele săptămâni; da, în primele.

Da? atunci? Da, atunci să-ntâmplă?

Da, atunci, atunci. Când să curățea organismu’. Aia deodată era cu luparița

Și n-ați mai avut probleme. Și cu-amândoi copiii ați avut aripi...

Io cu toți. Cu toți trei am făcut. Trei. Deci cu toți de când îi vedeam că-s neliniștiți, de la primu’ am știut, și să știți că le ieșea aici pe umeri, deci io aia am văzut, nuu că-s povești. Aia le ieșea. Ce era? Ș-așa tare. Di ce... era ca și pe găină cotorii ăia. Ce chestie! Da. Și negri, nu că erau albi. Negri, așa era, ieșea pă piele. Nu știu. Era, era ceva ce io

tot pe seama curățirii organismului o am pus-o că cinie știe ce îi.

Și, mai târziu, ceva boli ați avut?

Eu? Personal?

Da.

Așa n-am avut să fiu, nu prea am fost bolnăvicioasă. Deci n-am fost un copil bolnav. Zăcea maică-mea că mi-o dat lapte die mamă până la un an și (râzând) nouă luni. (râzând) Strigam să-mi deie țâță. (râde) Și probabil și asta a fost. Deci n-am fost internată, nu am avut boli; așa o boală de care să sufăr anume. Știți? No, dureri din asteaa...

Da'se credea că laptele de mamă ține copilu' sănătos?

Da. Da. Deci io așa și zic; și dentiția în special. Deci și io și frate-meu, deci pe-amândoi ne-o alăptat foarte mult și frate-meu mai, încă nu are nimic pus în gură, toate-s măselele lui și dinții lui, așa foarte, foarte. Așa se credea și mă gândesc că logic c-așa e că No. Spre deosebire de noi care nu prea.

Nu? N-ați alăptat? Ați avut lapte?

Io am alăptat, n-am avut lapte. M-am chinuit foarte mult. Deci când o venit doctorița și dacă l-am născut pe băiat prematur, era la șapte luni, mi-o zis neapărat patru luni, patru luni jumatie să fie lapte die mamă nu mă interesează cum. Ș-atuncea am luat kilogramele. Că numa' atâta cât beam lichid, simțeam că mi se-adună. Când nu beam nimic, nu mai era.

Și ce beati?

Lapte. (râde) De-atunci nu mai (râzând) îmi trăbă lapte. În tătie felurile: și cu tăieței și die pasăre și cacao și așa de toatie; și compot foarte muult. Bere n-am putut că era amară, tata lumea zăcea să beu bere, da' nu puteam că era amară și nu suportam, deci ceaiuri ș-așa. Deci mâncare și după mâncare mult, mult lichid. Am băut foarte mult lichid.

Și cât ați reușit să alăptați?

Patru luni jumate m-am chinuit și dup-aia-am încercat

treptat cu ceiuț cu lapte, dup-aia. Da. Păi de lapte de mamă îi mai dă, le mai dădeam așa câte-o masă pe zi, da' mi-o zis că nici așa nu e bine că nu-i binie să stea țâța atâta că no. Ș-atunca da. Da, da. Și treptat, treptat, pe la șasă luni, șapte luni.

Sii cum i-ați întărcat?

(râde) Păi dacă... Nu, nu, n-aveam probleme; că dacă treptat și erau destul de mici. La cinci luni nu, șase luni nu, nu știeau ei. Deci n-am avut probleme die genu' **că**, asta se-ntâmplă când îs copiii mari și pricep, știți? Când știu ce-i țâța. Vecina ș-o făcut-o, cu boia o dat odată și n-o avut bai. După ce așa, după ce i-o trecut usturimea die pe buzuță (râde) iar i-o trebuit. Când îs mari, vă dați seama, caută. Deci i-o descheiat la cămașă, o, îi făcea bluziță-n sus și-i trăbuiea țâță. (râde) No. Și dup-ale la maică-sa l-o dus; știu că l-o dus pe băiat ca să reușască. C-altfel nu ar fi reușit. Și o-ngropa, și nu știu cum că nu să mai putea ea, deci avea atâta lapte că i se urca, simțea că i se urcă spre gât, spre, se simțea rău. Ș-apăi maică-saa, nu știu prin ce descântece cum i-o-ngropat țâța. Ce-nsemna nu știu. Laptele, da.

Țâța? Da așa-i zăcea, țâța.

Da, așe i-o-ngropa, așezăcea că-i îngroapă țâța. Da' asta zăce că dacă ai un al doilea copil, să poate să nu mai ai lapte cu al doilea copil.

Fiind îngropată țâța.

Fiind îngropată țâța, știți?

S-atunci nu știe s-o și dezgroape?

Probabil că da; probabil că da. Ca să...

(râzând) *Ca să nu lase pe următoru fără lapte.*

(râzând) fără lapte de mamă. Păi cre' **că**, no, era așa o.

Da' se mai folosea laptele ăsta, știu io, să-i pună-n ochișori sau?

Da. Decii în special când avea curent, știți că no, mai deschizi geamurile, mai duceam afară și făcea uldoruțurile elea la ochi; ș-atunca se mulgea țâță în ochi, se mulgea țâță da' veneau și oamenii din sat care aveau probleme:

curent la ochi, așa, la femeile care alăptau, veneau și le mulgeau în ochi și era foarte (izbucnește în râs) bun venit. (râde) Da. Vindeca, da. Da, da, da. Pe post de medicament, da. La sudură, știu că nașu' nostru (râde) îl prinsese sudură, ș-apăi în câteva zile-o venit să-i mulg țâță-n ochi (râde) să-i treacă.

Și i-o trecut.

D-apăi i-o trecut-o nu știu de la ce.

Părinții dumneavoastră v-au fost bolnavi vreodată?

Deci au fost sănătoși. Ea are acum șaptezeci și unu de ani.

Mulți înainte!

Mulțumesc! Și arată, nu știu, c-astăzi vine la noi, arată foarte bine, deci așa să fie bolnavă, să meargă să se o avut ceva probleme că o fi început de hernie, dar nu era, o avut așa o mărire aicea a burții no, și cum ea-i așa zveltă și n-o fost niciodată grasă, nu, păi probabil că acum s-o mai, da' nu o fost hernie. Taică-meu o avut o boală mai urâtă pe bază de stres, un fel de epilepsie, dar apărută la șaizeci de ani. Vă dați seama? Și din cauza asta o și murit. Da. Deci o făcut mai multe crizee, cădea jos, își pierdea cunoștința.

Da? Și epilepsie i-o zis că ar fi?

Da, deci o, un fel de epsi, epilepsie, dar altfel numită, nu știu cum îi zăcea; deci pe bază de stres, dacă nu era cineva lângă el nu știu ce s-ar fi întâmplat că chiar atunci în momentu' când s-o-ntâmplat tragicu' accident, atunci când o căzut jos și nu ș-o mai revenit, câteva minute nu l-o găsit nimeni, noi tot am zis că dacă era ma [ma], dacă erau acolo probabil no. Și-i dacă erai acolo lângă el își încleșca așa gura, și avea tendințe să-și înghită limba. No. Și de fiecare dată-l salva, l-o salvat cineva, atuncea o sosit mai târziu um pic fratele meu la el și, no, tot așa o procedat: i-o deschis gura, abia i-o scos limba și o mers la spital, dar era târziu, era o venă, de fapt, de la creier, o venă care se rupsese ș-o fost... fatală.

Dumnezeu să-l ierte!

Să-l ierte Dumnezeu!

Da' de cât timp s-a întâmplat asta?

A, de zece ani. Mult, acum de zece ani, mult.

Și fratele dumneavoastră? N-are probleme.

Nu. Tare tensiunea-l mai (râzând) deranjează. Tensiunea așa mai oscilează, i se mărește, mai coboară, da' așa să aibă probleme die sănătăție nu. N-o avut probleme cu noi. Chiar die, die copii așa tare, tare bine-o fost că probleme di-estea de sănătăție n-o avut. Și nici alt fel die probleme. Le-am spus „Putieți fi” (râde).

Da' răceli, așa când erați mici, cu ce vă trata?

Apăi, apăi trăcea cu Medicamentie io știu că până, cre' că după ce m-am măritat am luat primele (râzând) medicamente. N-aveam în casă medicamentie. Deci, în afară; maică-mea mai avea algocalmin. În afară de algocalmin nu mai știu să fi avut un medicament în casă. Noi acum, ni plină ușa frigiderului (râde) de medicamente. Deci nu, nu luam așa medicamente, nu luau nici ei; nu-i vedeam să ia. În afară de-algocalmin. Tăn mintie că algocalmin mai luau pântru dureri de cap mai vara când era cald. Da. Răceala cu ceaiuri. Io așa știu. Și apă caldă; apă caldă ne-ncălzea apă și țineam picioarele-n apă caldă cu sare și ceai. Aaa zmeură? Mai târziu, io așe tău mintie că zmeură în zonă foarte târziu o apărut. Să știți. Deci zmeura o apărut când eram io cam prin clasa șasa-șaptea, după ce s-o făcut defrișările. Deci era pâlculețe așa. Dup-aia am început să mergem după zmeură cu găleată ș-așa. Știți din ce făceau ceaiu'? Erau pă marginea drumului crenguță așe, die zmeuruș din ăla, planta. Din alea rupeau crenguțe di-elea și alea le fierbeau. N-aveam zmeură, noi n-am, io's, nu știu până eram aproape deci pricepeam binie, binie când ne-am dus după zmeură ș-am făcut primu' sirop de zmeură. Deci cu ceai din ăla de de zmeuruș, și ceai de ce aveau: de măcieașe foarte mult. De măcieașe, da.

Și? Ați zis de afine, da. Da' ăla era pentru stomac.

ăla era pentru stomac și dureri di-estea de burtă; no, domnu' n-are. (râde) Normal.

Și sunătoare nu foloseați? Nu strângeați?

Atunci n-am știut, să știți.

Nu folosea nimeni sunătoare...

N-am știut, io n-am știut de sunătoare [până] foarte târziu. Foarte târziu.

Coadă șoricelului?

Nu știam nicio plantă. Atuncea nu era, ăstea era: afin, zmeuru', măcieșu', ăsta, mușetelul Deci foarte mult mușetel. Adunam die prin curtie, știți? Bobițe din elea și le uscam. Nu erau la pliculețe mușetel sau poate era, da' nu știeam noi. (râde) Și io mi-am cules. Ș-acuma mi-am cules din țâțe. Nu știeam de cimbrisor, nu știeam de nimic nu știeam. Păi dacă nu știeau părinții, vă dați seama că noi încă eram prea mici ca să studiem sau să ne intereseaze așa ceva. După ce...

Și de... din astea de cum fac copiii, își scrântesc picioru', mânaa... N-ați pățit?

Ba și, ba și io am pățit. Da' maică-mea, și maică-mea și soacră-mea, amândouă știu foarte, foarte multe cazuri le-o trecut. Deci după descântetura aia. Mama vă poate spune dacă vreți sa.

No, zăceță-ne dumneavoastră.

No, da' io n-o știu.

Nu, nu. Descântecu'? Da' cum o fost?

Descântecu' ăla.

V-ați scrântit mâna?

Ziceam că, am căzut. Nu mâna, că un picior. Un picior și trăbea să mă duc la școală la Cluj și nu puteam călca pe picior. Și m-am dus acasă, da' foarte greu m-am dus; era nu știu după ce, după luni era? Înaintie di-a începe anu' școlar. Da' eram la liceu, elevă. Ș-abea m-am dus acasă și reapedie, maică-mea, mie nu îmi mai făcuse, da' la alți oameni le descântase și-i frecase. Și imediat o cătat o bucată die slănină, tat o împuns-o acolo cu un pai din mătură, o făcut descântecu' ăla și m-o masat așa, m-o frecat pe picior, de două-tri ori: sara, dimineața, m-ai inte]; seara după apusu' soarelui, mi se pare că, și dimineața până-n răsăritu' soarelui trăbea să facă descântecu' că de masat putea și peste zi să te maseze de câteva ori și mi-o

trecut. Apoi m-am dus la școală, n-am mai avut nimic. Da' la mulți oameni, deci i chiar cu efect. Apăi că descântecu', că masaju' respectiv; poate și fără descântec ar fi trecut, io nu știu. (râde) Nu știu, da.

N-ați mai auzit descântec de scrântit aicea; cum îi?

Da, de scrântit, așe le zăce, die scrântit.

Și nu știam, n-am, n-am găsit pe cineva care să ne zică și nouă descântecu

Mama-l știe. Vi-l zăce, vi-l zâcie dumnia ei că-l știe.

Să vedem dacă vrea să ni-lzică...

Da', cum să nu vi-l zică? Da. Da' numa' din, că tat am zis: „Tu mamă, da' învață-mă și pă mânie”. Și o zis că nu-i binie, atuncea nu-i cu leac. Tre' să-l fur. Când o să-l zacă ea la cinieva că, oarecând? Die vreo două săptămâni? O venit cinieva că... ș-o scrântit fetița. Trăbea să meargă la școală și-și scrântise picioru'. Tot așa și die două-tri o masat-o, pân-o marș luna la școală i-o trecut. A lu', ăla die lângă școală, a lu' N. îi fetița. Da. Și, deci nici n-o putut veni fetița s-o maseze ea, numa' o trimis bucățica de slănină că aia trăbă de la casa de unde (râde), nu că n-aveam noi. (râde)

A, și cine-o masat-o?

Deci maică-sa o masat-o, da' soacră-mea i-o făcut diescântiecu' pe slăнина respectivă.

Cu copiii dumneavoastră ați avut probleme să fie bolnavi?

Apăii tot așa: răceli di-estea, inevitabilele răceeli, o avut oreon.

Și ce-ați făcut dumneavoastră la oreon?

Am fost mai (râde) ...Io m-am dus la medic. Am pus și să [re], căldură, deci așa o, o cârpită ia aș mi-am încălzât-o, ș-am pus-o pă lângă gât și la astea le-am dat vitaminuri, ce cred că, lămâie, ceaiuri cu lămâie, cu miere, la rujeoo, la rujeolă, așa-i? Bine zic? Una dintre rujeolă, da' ce-o avut bubițele elea, știți care să nu să scarpinie că rămân urme. Deci estea toate merg pe bază de ceva acru, deci aspirină, asta, nu aspirină-i. No zaceți. Vitamina C. Da, vitamina C, no. Și așa ceva boli mai grave n-or avut. N-or avut ca să

avem probleme așa cu ei.

Dacă-și scrânteau mâinile sau picioarele nu le făcea mama dumneavoastră, nu?

Nu ș-o nu ș-o scrântit (râzând) nici unu'. Încă nu ș-o scrântit, Doamne ferește! Nu. (râde) Ș-o mai, ăsta i spatile așa o, soțu'; o prins de-un sac, și, dar m-am dus cu el la alt tămăduitor (râde) Nu știu dacă-ați auzit deee bătrânu' ăla din oraș, domnu' H. tot merge la dânsul. Da, pentru coloană. Și-i remarcat. Foarte remarcat îi bătrânu' ăla. Și io am fost la el cu coloana, deci la chestii de-astea de coloană tare, tare să pricepe. Io n-am crezut. Deci după masajul respectiv. Mie mi-o fost sărite trei inele. Am prins de-un bodi di-ăsta cum să fac căpițale, știți, cu rudele alea care se duc, chiar cu vecina. Din, di jos era o pantă și era foarte greu, ș-am zis „Lasă că-i foarte greu”. „Acuma hai!” No, io fiind mai măroacă ca și ea, am zis: „Dacă ea poate, io cum să nu pot?” și ne-am tat dus; ș-am simțit o dată așa ca o arsură, ca o, nu știu cum să vă spun, în coloană. Deci nu durere. O o, o fulgerătură așa ca ș-o da' rapid așa. Da' numa' nu mi-am dat seama și tot m-o durut, tot m-o durut, până când durerea o devenit insuportabilă. Tot de-acolo făceam toatie mișcările. Și-i am povestit cu domnu' și cu doamna H., zâcie: „Hai că venim și noi să mergem la oraș, vino cu noi”. Și m-am dus și cele trei inele, că dup-aia am fost și la medic, mi le-o pus la loc. Deci io am auzit cum, după masajul respectiv pă coloană cu degietele și auzeam cum pocniește și să ducie la loc. Deci foarte multă lume are bătrânu', să știți. Foarte, foarte...

Da' bătrânu-iii...

Bătrânu'

nu-i medic, nu-i nimic.

Nu-i medic, da' să știți că are și ceva cursuri, acuma chiar o făcut un curs nu știu unde-n. C., în C., de maseur. Deci n-avea diplomă și probabil o fi avut reclamații, mă gândesc, de-aia o făcut; da' să știți că foarte, foarte multă lume, acuma ș-o și amenajat, are pat, are un fel de minicabinet, nu pot să zâc cu fel și fel de unguente, de unde și le-aduce (râzând) nu știu. Da' dă randament. Mie,

cel puțin, ș-asta vă spun că și la el.

No, și l-ați dus acolo...

Așa rău l-o durut. O mers ș-o-ncăreat la centru niște legume. Și cineva i-o aruncat, i-o pus sacu-n spație, da' așa dintr-odată. Ș-o simțit exact chestia asta-n coloană. O venit cu mașina acasă și nu s-o mai putut mișca. Și noroc că era băiatu' acasă și repedi-o plecat cu el la oraș. Și când o venit, o venit, noi ne-am speriat, Doamnie ferești! S-o ntâmplat ceva la coloană. Vă dați seama că nu-l, nu mai putiea să facă nicio mișcare. Foarte rău o fost. Și s-o dus la bătrânu' și când o venit, o venit, s-or dus de mai multe ori după, deci die vreo trei-patru ori, da' no, de-atuncea n-o mai avut probleme. Deci la mutături d-estea de coloană, la inelele sărite foarte, foarte, foarte binie merge masajul bătrânului. Apăi nu știu no. Deci ceva, ceva habar are. Deci nu poate să facă. Și la animale; vecina o avut o vacă cu picioru' scrântit, deci știți că la animale chiar foarte greu trece. Deci trebuie, nici medicu' nu, deci nu-i face că o duce la abator ș-așa. Și vecinu' avea o vacă foarte bună de lapte și-i părea rău după ea ca s-o ducă la abator. Și s-o dus după el în trei zile și l-o adus pă bătrânu' aici. Și i-o făcut vaca, ș-acuma și merge pă coastă, pă coastă ș-o scrântit picioru'. Și, no. Deci îi în zona asta foarte, foarte.

Foarte multă lume mergea...

Da. Foarte multă lume merge la el. Ș-așa, deci nu știu, el ca om îți inspiră atâta încredere. Așa-i un, un bătrân die vigilant, așa-i un bătrân die isteț, deci un (râzând) Ilie Moromete. Da, așa un bătrân deștept. (râde)

Și domnu' n-o avut probleme?

Al meu? (râde) Da și el.

Cu spatele...

Cu spatele. Nu că și el o avut. Și el o avut, și el o avut. Și el o fost, am fost toți (râde).

Și? Ați mers tat acolo.

(râzând) Toți am fost la bătrânu' (râde). Serios. Da' toți au proba, probleme, să știți, cu spatele. Chiar toți au probleme.

S-a mai avut de vreun reumatism?

Apăi reumatismu' cine nuuu îl are? Țsta cu... A, asta e.

Plouă.

Da.

N-aveți probleme cu reumatismu'.

Da' nu., ba am. Și (râde), la genunchi. Păi die toatie-aveam. Da. S-ar găsi destul așa pă la genunchi, la spate.

Și ce faceți pentru reumatism?

Oare ce fac? (râde) Nu fac nimic.

Da' cam de câtă vremeee vă supără reumatismuați simțit...

Ooo, că și de zece ani. Prima dată m-o durut genunchii foarte, foarte rău. Deci acuma chiar nu mă dor genunchii. Coloana; deci ea, deci nu de la deplasarea aia că io mai am o altă problemă cre' că de la îi, (râzând) de ridicături; tot așa cu sacii, cocisu', știți? capătu ăla de coloană m-i deplasat în partea dreaptă. Și la statu' pe fund îi mai. Daa, foarte tare mă deranjează. Deci io nu pot să stau foarte, foarte mult pe fund că apăi când mă ridic (râde) tre' să (râzând) urlu. Stau aicea pe ceva moale, nu stau pă tare. Și stau așa mai pe de-o parte.

Și nu, când ați fost la bătrân la oraș, nu i-ați zis?

Da' mi-o zi, da' cum să nu-i zic? Da' mi-o zis exact același lucru ca și medicu'. Deci am vrut și să-l testez într-un fel, știți? Că io m-am dus la medic prima dată ș-am văzut că mi-o făcut radiografie și mi-o zis că asta nu se poate decât cu intervenție, dar indicat e să nu faci până când durerea-i suportabilă, știți? zicea medicu' că în Cluj o fost un medic care, trăgea capătu' ăla de coloană pe fund. Deci o fost un singur medic în Cluj care făcea așa ceva. Ș-o dat rezultate foarte bune fără intervenție chirurgicală. No. Dar asta o fost mai demult, că el acum îi mort medicu'. C-am zis: „Nicio altă ăă soluție nu mai există în afară dee”. aia, e localizat acolo, că mușchii s-au dezvoltat în jurul ei și, no. „N-ai, n-ai cum să faci altfel”. Dar până când durerea e suportabilă și nu te doare tot timpu', io când stau în picioare și când merg, ș-așa, niciodată nu simt durerea acolo. Deci numa-n momentu' când mă așez, și

stau pee.

Știi ce v-o zis bătrânu'?

Și bătrânu', să vedeți. Deci m-am dus, și când m-o masat aici în partea dreaptă, că-n partea dreaptă mi-i deplasată, zice: „Aici se simte ceva?“, zăce: „Aici s-o localizat ceva“, zăce bătrânu'. Tat o masat el, zăce: „Nu, nu cred, nu-i deplasat. Vă doare picioru'?“ „Nu“. Zic: „Nu-i, nu-i deplasat nimic. Aici îi crescut ceva, îi un mușchi mai dezvoltat. Vă dați seama? Ceva aveți, îi modificat față de șoldu' drept“. No, și atunci i-am zis: „Să știți c-am fost și la medic“, da' el nu să supără, deci nu poți să zăci că să supără dacă te duci. Nu, el spunie: „Ce nu pot io“ și chestii di-estea merg cu dureri reumatice, de genunchi și-așa. Deci ce-s pe bază de deplasat, de oase, deci asta rezolvă. Amu el n-are cum să-ți iea ție reumatismu' din genunchi dacă io am răceală la genunchi, știți? No, deci... asta e.

De dispensaru' de-aici din comună, la dispensar aicea ați mers vreodată?

Daa. Deci și când era copiii mici normal că mergeam. Când era răciți așa, cu (râde) băiatu' odată de mi-o făcut o alergie de la căpșuni, atunci într-o noapte; da' atunci era bine că era medic de gardă. Deci acuma poți să ție-mbolnăvești că stai și te duci la urgență dacă vrei. Era spre seară deci, tău mintie, și el, aveam căpșunii numa' nu demult pusi, deci în zonă nu prea erau căpșuni în vremea aia și noi pusesem căpșuni și crescuseră mari. De aia i-am povestit la R.; nu știu cât. Era ca și nucile căpșunii, foarte mari; foarte, foarte mari. Și el s-o dus cu copilu' lu' vecinu' și tot o mâncat acolo, io nu, io nu mi-am dat seama căți mănâncă ei. Acuma nu i-am numărat. Nici n-am știut că și-i o venit acasă și tat zăcea că-l dor mânuțele. „Cum te dor mânuțele?“ Am observat că i s-o umflat degețelele, da' după aia nu mai putiea călca pă picioare. I s-a umflase tălpile la picioare și degietile de la picioare. Și fața. Și l-am luat în spatie. Soțu' nu era acasă, și cu el în spate, că era destul de mic, nu știu, trei-patru ani, cam așa avea. Și m-am dus la dispensar, și-acolo **era a**, felceru' de care vă zic și cu un medic; nu știu cum îl chema. Și zicee „Întinde-l pe

pat". L-o pus pe pat, când o văzut zice: „O mâncat ceva copilu' astăzi?" „O mâncat". „Păi ce-o mâncat?" „Așa, ș-așa", io i-am spus de mâncare. Zăce: „Și altceva? Ceva fructe n-o mâncat?" Zâc: „Ba da, o mâncat căpșuni". Și când o zis o, când am zis io c-o mâncat căpșuni, ș-o da' repede seama, o sunat, că ei n-aveau vaccinul respectiv, la comuna vecină și nu mai știu cine-o mers după me [dicament], cu căruța? Nu mai știu, c-am stat mult acolo pân-o sosit vaccinul, i-o făcut vaccinul respectiv ș-am venit cu el acasă noaptea (râde), cu el în spatie, și i-o trecut. Mi-o venit, o venit de la de la comuna vecină că dânși nu aveau aicea, știți, vaccinul respectiv. Nu știu ce i-o făcut. Deci ceva antialergic, știți? C-o zis că-i alergie la căpșuni. Dup-aia și cu fetița mi s-o-ntâmplat același lucru. D-apăi io am știut (râde) și nu m-am mai speriat. Și n-am mai lăsat-o să mănec; probabil el o fi mâncat în mai multe zile cantitate mare de căpșuni de s-o umflat așa, știți? Că ia așe sta cu mânuțile și cu picioarele, nu mai putea să calce pă picioare; atâta era die umflate. Foarte rău o făcut. Da.

Și la fetiță... da' ei pot mânca căpșuni de fapt. Dac-o vrut...

Daa. Da' să știți, întotdeauna le-am atras atenția după aia să nu mănec mulți odată. Deci mulți odată.

Pot mânca, da' cantitate mai mică...

Da, mai mică.

Și la fetiță tot așa v-ați duos?

Nu m-am mai dus. Nu m-am mai dus. Nu m-am mai dus cu ea că, deci ea n-o făcut așe tare; numa' i s-o umflat um pic și mi-am dat seama mâncase căpșuni și mi-am dat seama că de la căpșuni și no, nu i-am mai dat, n-am mai lăsat-o. Și tot timpu' i-am atras atenția să nu mănec mulți odată. Ș-acuma le-am spus (râde) să nu mănec mulți odată. (râde)

Ce credeți: erau mai sănătoși oamenii înainte decât astăzi? Decât acum. Generația mamei dumneavoastră comparativ cu dumneavoastră sau copiii...

Nu știu dacă e; probabil că erau mai sănătoși, dar nici nu, nu știu cum, n-aveau timp să tot măsoare fiecare

durere pe care o aveau. Știți? Nu băgau în seamă chiar așa. Noi imediat cum ale doare ceva căutam medicamentul Ei le mai duceau și... dacă-i durea stomacu' păi mâca ceva, nu băga în seamă și trecea, de la sine că trăbea să treacă (râde). Io cred că și faptu' că făceau atâta muncă, știți? Toatie toxinele, io mult mă gândiesc la chestia asta; ei die dimineață până sară întruna, întruna, ș-așa muncă. Tăn mintie că-acuma nouă a-i groază să facem fână' ăsta aci-n juru' casei, da' io știu, eram micuță și mergeam spre M., da' pe jos; deci cinci kilometri mergeam la fân. Dimineața ne porneam și până sara nu mai veneam de-acolo. No, deci făcieam fân c-aveam mai multe animale și nefiind pământu' așa gras ca ș-acuma nu aveam fân suficient. Ș-atunci făceam acolo în parte. Cumpăram iarbă, ce știu io, jumătăție lor, jumătăție nouă, ș-asta spun că ei toată ziua transpirau; chiar dacă mâncau slănină și o, o, o zamă cu rântaș (râde), dar toxinele din organism se eliminau. Io pe seama asta pun tot. Foarte mult; zic toxinele din organismu' oamenilor di-atuncea se elimnau prin transpira [ție], prin muncă foarte multă, prin muncă foarte multă. Foarte mult o muncit. Noi acum a, și noi muncim, da' nu, parcă nu chiar așa mult ca ei. Sigur nu așa mult. Și țăranii de-acuma nu mai muncesc chiar atâta. O partee... cu legume, dar atunci era și legumele, și fână', păi și cânepa. Vai nu, nu vă zic cât mai muncea și femeile alea până ajungea la un prosop. Cât, câtă muncă.

Ați prins vremea cu cânepa?

Io am prins. Io-i când mă ducea să o scoatem de-acolo din, unde-o puneam să să-nmoaie, veci nu uit mirosu' ăla. ăla m-o vai de capu' mnieu! Îngrozitor!

Cât o lăsa acolo?

Vreo trei săptămâni. Până ea se-nmuia acolo.

Pu, putrezea acolo și rămânea fibra.

Se putrezea. Putre, mirosu' ăla deee... da, fibra aia rămâniea numa', știți? Deci o punie, după ce o scoteau de-acolo o spălau bine, bine în părau, ș-apoi o puneam să se usuce, ș-apăi începea procedeu' de (râzând) prelucrare.

Și mirosea urât?

Îngrozitor. (râde) Io nu (râde). Îngrozitor. Nu, foarte mult. Foarte, foarte mult avea săracii.

Dumneavoastră unde-ați născut copiii? Acasă sau la dispensar?

Nu, la Cluj, la oraș. Păi nu mai era aici la dispensar, nu mai era casa de nașteri.

Nu mai era casa de nașteri?

Nu mai era, nu mai era.

Deci n-ați mai prins să fie casa de nașteri.

Nu, nu, nu, nu. Da' acu...

S-ați avut curajul să vă duceți la Cluj? Că multe femei au preferat să stea acasă, să nu...

Io nu m-am gândit nicio clipă să stau acasă. (râzând) Nu.

V-o fost frică să rămâneți acasă.

Păi vă dați seama cum era; când l-am născut pe primu' băiat, dacă l-am născut la șapte luni, m-o apucat cu hemoragie și chestii deci chiar complicate. Prima dată m-am dus la oraș și ei, medicii, s-o uitat unu' la altu' și probabil că nu prea avuseră ei nașteri din ăstea mai cu complicații. Și atuncea o preferat să mă trimită la Cluj.

Și cât ați stat acolo la Cluj?

Cre' că vo' două săptămâni am stat că trebuia să ajungă la o greutate, știți? Și no, fiind așa micuț, de două kilograme o sută? N-o fost. Foarte... (râde)

Cum vi s-o părut acolo? Personalul, doctorii? V-au plăcut, nu v-a plăcut? De ce v-a plăcut, de ce nu v-a plăcut?

Știți ce nu mi-a plăcut? Că, io cum eram tânără ta, încă n-aveam douăzeci de ani, ăsta mic (râde) nu știea suge, cum să știe suge? (râzând) Io nu știeam ce să fac cu el. Da' mă certa o asistentă „Cum vrei să sugă dacă nu-l trezești?” „D-apăi cum să-l trezesc?” Io tat îl scuturam. Și-o-nceput să-l piștie die nas, die diegetuțele de la picioare, mi-l zgândărea. „Păi să-ți faci așa pieptu'”. „Păi”, zâc, „doamnă dragă, io n-am mai alăptat în viața mea, die undie să știu cum?” No, vă dați sama la douăzeci de ani cum eram io die pregătită de a fi mamă. (râde) Serios, deci...

Cursurile estea ce se inițiază acuma sunt foarte bine venite, după părerea mea. Deci io, practic, nu am știut nimic. Io, m-am dus și io să nasc, da' io n-am știut ce înseamnă să naști, să fii mamă, deci nu, nu vorbea așa frumos. Presupun că acuma, deși când am născut-o pe fetiță la oraș deja se schimbaseră lucrurile um pic. Știți? No. Și-i așa dur vorbea, așa. Apăi condițiile elea, știți, nu să găsea vată nu se găseaaa, și tampoane ș-așa, deci foarte, foarte greu te descurcai. Tăn mintie că tifon din ăla, din.

Bandaj.

Bandaju' din ăla. Deci era așa, sub aspectu' ăsta.

Da' când ați născut dumneavoastră pe F?

În optzeci și doi.

Și pe fată?

Nouăștrei.

A, deci după Revoluție. Se schimbaseră lucrurile.

Da, da, da. Deja se schimbaseră treburile. (râde)

Celălalt mijlociu' când e?

În optzeci și opt.

S-atunci? (râzând) Vreo deosebire?

Aaa, nu știu. Atuncea... am născut la oraș pe al doilea băiat, deci fără problemee, no. Era, vaaai! ce mă certaa că nu suge'; atunci cu primu'. Că „nu suge, femeie! N-o supt numa' zece grame”. No, după ce-l ducea de la alăptat, mergea direct și-l cântărea. Și veneau „azi iar n-o supt”. „Păi (râde) io nu știeam”, „Păi nu simți? Cum ești niesimțită, nu știi că sugie copilu' ori nu?”

Vă luau s-așa.

Eeea, că suge sau nu suge? D-apăi io nu-mi dădeam (râde). Până dup-aia simțeam io cu ce-nseamnă să sugă. Io tat îi băgam tâță-n gură (râde), da' io ce știu ce făcea el. (râzând) El dormea la tâță. No, deci era micuț, era slăbuț, vă dați seama? Io nu știam cum să-l trezăsc, trecea timpu', c-atuncea nu ți-l aducea, noi mergeam la sala die alăptat, trecea timpu', nu știu, cînșpe minute – douăzeci die minute, ți-l lua c-o supt, că n-o supt, ș-o plecat cu ei. No, io nu reușam să-l (izbucnește în râs, râzând) trezesc în

douăzeci de minute, cum să mai și sugă? (râde) No, foarte ce... ș-apăi venea cu o pompiță din aia

Și v-o fost dragă, v-o fost drag de asistentele alea...

(râde) Mi-o fost drag de ele! Să știți că, vedeți? Îs niște chestii care nu le uiți. Și, mai ales în momentele elea, io așa cred că ar fi trebuit mult mai finuțe să fie și erau niște babe din elea bătrâne; cre' că ș-asta. Io, după părerea mea, în funcții di-estea n-aș ținea personal (râde). Nu mai avea răbdare. Deci acolo trăbe niște ce... doamne care să știe cum să te ia, să-ți arate, trebuia mai ales pentru tinerele mame, nu? Tat că, nu m-o văzut că io eram un copil acolo? Să vină și să spună: „Uită femeie: asta, tu fată, așa să ții”, io nici nu știeam cum să țin un bebel în brațe. Dacă nici frați n-am avut să țin un copilăș mai mic, io nu știeam. „Uită așa să-l așezi, uită așa să-i pui țâță-n gură, uită așa să sugă, ce simți când trebe să sugă”. Io nu știeam (râzând) c-o supt sau n-o supt. Io nu știeam. Io de unde să știu? (râde) No, păi dup-aia am învățat. Am învățat așe de binie.

Și domnu'? Veneap-acolo două săptămâni?

Domnu' o leșinat. La spusele mele că ce mi s-a ntâmplat, trăbea să-l mai susțin și pe soțu'. (râde)

Unde? În spital a venit?

Da, acolo-n curtea spitalului. Păi vinea-n fiecare zi. Era autobusu' ăla de M., știți? Și (râde) no, în prima fază nici io n-am știut. Păi io nu știeam ce-s, cum ce să-ntreb unde-i copilu'? Și-i, la vreo două-tri zile, mi-o spus că copilu' ii-n incubator. Că nu mi l-o arătat. Deci mi l-o arătat când am născut și el tat venea și zăcea: „No, o venit?”. Patru zile nu mi l-o arătat. Și-i zăcea că să mă mulg io și să-i ducă lapție. Io mă mulgeam cu pompița aia cee așa și... tat o venit și m-o-ntrebat c-am văzut copilu'? „Nu l-am văzut”. „Nici astăzi nu l-ai văzut?” „Nici”. „Păi cum?” Și la un moment dat era, venise cu soacră-mea și cu maică-mea și numa' am văzut că să iasă și Dooamnie ferești! Ș-asta (râde) veche un domn. Zăcie „Stai, domnule, că o omori.”, făcea. El o crezut că să iasă pă mânia, da' el leșinase de-a dreptu'.

Ce s-o fi gândit că nu v-arată copilu'? O murit copilu' și nu v-arată...

Nu știu, deci nu ne-am dat seama.

S-o speriat.

S-o speriat, da. No. Ş-apoi dup-aia, la patru zile ni l-o a [rătat]; da' și io mă gândeam di ce. Da' vă spun: deci așa atitudine avea că n-aveai curaju' să pui o sută de-ntrebări. Întrebai o dată, ȝ-o răspuns, salut. Nu mai venea să-ți explice, să deci nu știu. Ioo... vă spun: deci nu avea u, cum să spun? Caracteru' ăla de om care să se știe cum să pregătească o tânără, o femeie care-o născut, io nu știu. Io așa am văzut atuncea lucrurile. Deci io, mie atuncea nu mi-o plăcut atitudinea lor deloc, deloc; nu mi-o plăcut. Deci nu, născuse o femeie chiar atuncea, deodată cu băiatu', o fetiță cu buză de iepure. Ioooi! Și tot întreba, ca orice mamă, știți? „Ce se-mă, ce se-ntâmplă? Când se poate?” „Cee? Ț-am spus o dată”, o zis cătă ea, „ȝ-am spus o dată că nu să poată numa' după trei luni. Ce te tat interesează atâta?” Vă dați seama? Să-ți vezi co [pilu']...

Asistenta?

Asistenta. Să-ți vezi copiluțu, nu știu, cre' că fetiță era, cu buză de iepure. Pe femeia cât am stat acolo numa' într-una o plâns. Și zăcea: „Cum să mă duc io-n sat până nu-i fac operația la fetiță? Lea că tat”, mnie-mi venea s-o aduc cu mânie acasă, (râde, râzând) s-aduc la domnu' P. două. Da, deci „Cum mă duc io-n sat să-mi vadă lumea fetița? Unde să stau? Ce să fac?” Era, era, no, ca orice mamă tânără.

Deci nu fac ei automat operația?

Nu, după trei luni. Da, după trei luni.

Și cum e buza de iepure?

Ioi, nu vă pot explica că am așa o senzație.

Easa rău?

Nu putea suge fetița, vă dați seama?

E despicată buza?

Era de in partea de sus era despicată. Da. Unde chiar că cu buza de sus mai mult apucă, știți? sfârcu'. Foarte greu, foarte greu. Mai mult o alăptau cu lingurița. Că nu

puteau, deci n-avea... Și micuță, vă dați seama câtă putere au și fiindu-i... era așa, deci și io mă tot gândeam înaintie: „Doamnie ferești să nu fie ceva, să nu”, dar când vezi de-adevăratelea să știți că II Doamnie ferești! Ș-apăi atunci, cum vă spun, nu știeam că să mă uit la degețele, sa cu ăștia, ioi, și când l-am născut pe al doilea băiat tot l-am dezbrăcat. Nu mi-o mai fost frică că m-or certa asistentile (râde). Și să-i verifici și fiecare parte a corpului, și Dooamnie ferești! İiii un lucru foartiee... ca să-l vezi că-i, îi sănătos și fizic și.

Da' e vreo credință că dacă se uită la iepure și de-asta iese cu buză de iepure sau de ce-i chestia asta?

Îi, la sân nu, da' zâcie semnele care mai apar pe copii, știți? Și fata are un semn în căput, deci chiar i l-am observat.

Ce-ați făcut?

nu știu. Deci să fi atins ceva de burtă? (râde) Daa.

Așe zăce?

Zice că să te-atingi, da' să nu pui ceva. Io nu-mi amintesc.

Fără să-ți aduci de-aminte.

Deci mă feream de cheștiile estea.

Că ești gravidă.

Daa nu. Deci dacă aveai o haină pe tinie și avea buzunări și-n buzunar să nu pui nimic să s-atingă de burtă. Deci asta era a. Nu, să nu s-atingă de să nu se-ați [ngă]. Și să nu ție miri așa, deci să nu te uiți insistent la un lucru; dacă vezi o, on copil cu o problemă sau ceva ce ți se pare suspect să nu; deci l-ai observat, dar să nu faci din asta, exagerare.

C-atuncea apare pe copil...

Da. No, și la E. chiar după ce-am născut, oricum era cu păruțu' foarte rar așa, am văzut o cicatrice roșie aicea. Io atunci m-am gândit că probabil o fi atins-o cu ceva, s-o când o am născut-o, știți? de i-o rămas pătuța aia. C-atuncea nu să vedea, da' acuma să veche. Da' noroc că îi aici și-i acoperă păru'. Da să fie, Doamne ferești! pă față sau așa, chiar îi urâtă. Și-n timp, deci odată ce-o crescut, și

semnuțu' respectiv i-o crescut. Și se vede mai bine. Numai că, no.

Și io am semnu ăsta. Cine n-are semne?

Da' știți? Îi roo, îi...

Roșu închis.

Roșu așa-nchis.

Vișiniu închis.

Vișiniu închis, da. De undeva o fi fost ș-aia.

Ați băgat totuși ceva în buzunar. Am mai auzit noi povești p-aicea prin sat. P-aici prin sat, și pin D. și pin alte părți, am auzit că poți să te-mbolnăvești rău, sau să mori chiar, mă rog, de moare nu știu chiar, da' să zice că și poți să mori de la făcătură...

(râde) Nu știu.

N-ați auzit? Că dacă ți se-ntâmplă ceva rău în familie, cineva să-mbolnăvește greu, „Apăi Ț-o făcut cineva ceva”.

Păi știți cum e? Io după părerea mea, dacă nu ai făcut tu, la rându' tău, rău nimănui, nu știu dacă trebuie să-ți fie frică; după părerea mea. Deci io așa cred. Deci toți cei care credem în Dumnezeu, e bine să crezi până-n capăt. Dacă... nu cred că Dumnezeu te poate pedepsi pentru ceva ce nu ai făcut; după părerea mea. Probabil sunt, nu știu. Io, vă spun sincer, nu cred. Dar, și nouă ni s-o-ntâmpat, vă spun. Aveam o vecină bătrână, un pic sclero. Deci era pă la optzeci, șeptesopt așa de ani și ea mergea cu săcoși din estea de vânzare. Băiatul ei era bețivan și ca să nu îi fure banii, aducea banii la mama, să-i țină mama banii. Asta o fost ani de zile. Deci tot noi i-am păstrat banii. Adevăru' e că atunci când aveam nevoie ne dădea și ne-mprumutam și noi puneam la loc, deci o fost ok, o perioadă. Și la un moment dat o venit să-i dăm banii toți sau câți, nu mai rețin exact, dar, mă rog, o venit și nu i-o ieșit socoteala că ea are cu cinci mii. Vă dați seama ce-nsemna atunci cinci mii?

Înainte de Revoluție?

Era un vițel, da' de-ăla vițel, un.

Muult. Erau o grămadă de bani.

camion de legume, c-așa am plătit. Să vă spun până-n

capăt. Și-i tot o venit „Tu femeie, uită atunci”, că-i scriam, știți, când am luat, când am pus, când am, ne-am îndatorat din nou, deci aveam ooo, o hârtiuță pe care notam ce-am luat pentru că așa era corect. Și i-am spus: „Lele, nu să poate de-atâția ani. Cum crezi?” Ne-am dus la fată-sa, avea o fată, „Uită ce ne-acuză că i-am luat banii”. Ei știeau că ea deja deraia um pic, știți? Da’ noi, nouă nu ni se-ntâmplase. Deci ea o fost foarte corectă și am înțeles-o. Dar ea continua și tot i-am am rugat-o: „Adu-ți amintie ce-ai făcut. Probabil i-ai avut, da’ nu i-ai pus în altă parte, n-ai făcut?” Nu știeam cum s-o mai lămurim. Și-ncepuse cu blesteme. Și înjura când mergea-n sus, când venea. Daaa. Și la noi în casă, și „că mă duc, și că vă fac”. Io eram gravidă cu al doilea băiat. Și ultima chestie care mi-o spusă să, zăcie: „Am io un popă”, io nu mă temeam. Dacă nu-s vinovată, nu i-am luat banii, „Poți să te duci la câți popți îi vrea.”, io așa-am zis. Și-i o venit at, ș-atuncea ș-o zis „Am io un popă, și mă duc acolo, și vă fac, și să se-aleagă prafu’”, ș-așa. Și, fiind gravidă, că dacă nu eram gravidă nu-mi păsa. Și fiind gravidă zăc: „Io mă duc pân’ la preotu’ nostru să-l întreb”. Deci să poate dacă nu sunt vinovată, să poate să se-ntâmple ceva? Și m-am dus la preotu’ i-am explicat care-i situația, i-am spus „Nu sunt vinovată, nu i-am luat banii, nu...” și zăc: „Părinte, spuneți-mi dumneavoastră, că ea vine-n fiecare zi să-i dau banii, ce să fac? Că ia auziți cum m-amenință cu preoți că ce știu io ce preot are ea, cine ce îi îmi poate mie face”. Și zăc: „Părinte, se poate așe ceva?” Io asta l-am întrebat. „Dacă nu sunt vinovată și ea merge să-mi facă vreun rău, se poate să mi se-ntâmple ceva rău?” „Da. Du-te și-i dă banii”, o zis, „ești gravidă”, trebuia să nasc, nu știu cât mai aveam, zice „Du-te și-i dă banii că Dumniezo o să-ți dea din altă parte”. Da’ io nu aveam banii (râde). No, asta-i culmea.

Și nici dumneata nu dădusei din altă parte...

No, și tău minte-n veci c-o vândut taică-meo un IMS-eu, știți cum era așa, un IMS-eu din ăla die legume, ș-o venit cu cinci mii și m-am dus și i-am dat banii. Și când i-

am pus banii pã masã și nu s-o durat două-trei ore ș-o venit cu două mii înapoi. Ș-o zis cã sã teme c-o batie Dumnezo sã-i ieie tati. „D-apãi lele dragã”, atunci mi-am dat seama cã chiar are-o problemã, „dacã dumitale-ai zis cã cinci mii, sã nu mai vii cu banii ăștia”. Și nu i-am primit. Și dup-aia o venit, fatã-sa ș-o zis: „Lãsați așa lucrurile, dupã moartea ei, io nu pot acuma sã vã dau banii”, deci o ceva o fost între ele, sau n-o fost, sau. „Dupã moartea ei io o sã vã dau banii”. Ș-așa o fãcut. Deci cã n-o mai fost aceeași valoare, asta o fost altã chestie. Dar ei i-o fost fricã, vã dați seama? Deci ea, i-o fost fricã. Poate i-o dat ei, poate nu i-o dat, nu știu. Ei i-o fost fricã. Ș-o zis: „Dupã moartea ei, io vã dau banii înapoi”. Ș-așa o fãcut. Dupã ce-o murit bãtrâna o venit cu banii și mi i-o adus înapoi. No. Cã e ceva, cã nu e, nu știu no. Io n-am crezut no, și nici nu pot sã cred.

Deci practic, stați un pic, toate chestiile astea care se fac, sã zãcem cã nu te-nțelegi cu vecinu’...

Da.

Sau mai pãțești ceva. Nu ți le face vecinu’, cã sã duce și prin preot, un preot, cãlugãr...

Da, un preot; numa’ Numa’...

Deci nu face el sau...

Nu face el, n-are cum sã știe. Nu știe. Ei nu știu. Se duc, se duc. Da. Dar asta vã spun despre [un preot] el, cã i-o povestit la taicã-meo; o zis c-o plecat la Cluj și stând într-o stație de troleibuz, el purta barbã. Stând într-o stație de troleibuz o venit niște tineri la el ș-o-nceput sã-l miștocãreascã și le-o știi. Și tot l-o luat în rãs și așa, deci pânã i-o adresat numa’ vorbe o zis cã le-o dat pace și le-o zis: „Mergeți frumos”. Și la un moment dat unu’ dintre ei o-nceput sã-l prindã de barbã. Îi, pe preot. Unu’ dintre tineri, da. Și atunci o zis cã ș-o ieșit din fire și s-o dus mai încolo um pic și ș-o deschis cartea. Acuma taicã-meo probabil mi-o spus, noi eram mai micuți atunci. Și o zis cã unu’ dintre ei pe loc o muțit. Dacă e minciunã... deci i-o spus la taicã-meo cã, pe loc, unu’ dintre probabil ăla care l-o fi tras. Deci nu-i o chestie care, e o chestie care. Deci au puterea aia și Dumnezo i-o lãsat cu puterea... aia supremã,

ca ș-a oaminilor die rând ca să ca să-nțaleagă oamenii că totuși că ceva există prin ei. Asta mă gândesc io. Că altfel.

S-am auzât că... Că și că de furt, la fel se zăce. Că dacă ȝ-o furat cineva, și nu știi cine ȝ-o furat, te duci la preot și dai afurisenie și de ăla s-alege prafu' care ȝ-o furat. Da' am auzit povesti aici din sat

Da, da.

c-a doua zi o venit și i-o adus, de frică, c-o auzit că se duce să dea...

Da, da, da, da, da. Da, să știți, da.

la popă din astea. Și de frică o venit și i-o adus acasă ce-i furase.

Da, da. Nici nu prea, aici nu se prea fură, nu, nu, nu, nu. Că părințele nu. O observat că oricum să află. Deci oricum să știe și să află. Apăi prin ce metode și prin ce mijloace, nu-s, nu știu, da' părintele foarte mulți o descoperit cu furtu'. Deci acuma de ani de zile nici n-am mai auzât die furt. Nu. Nu, nu, nu. Și de ani de zile. După ani de zile o venit ș-o mărturisit. Ne povestea într-o zi la școală despre unu' care avusese o turmă de oi și-i furase un altu' din oile lui și ăsta o văzut, vecinu' o văzut ș-o tăgăduit că n-o văzut și s-o judecat nu știu cât timp și după, nu știu, era dânsu' tânăr, acuma o venit ș-o mărturisit. Ș-o zis: „Uită, mie nu-mi merge bine și știți c-atuncea am mărturisit strâmb și.”, vă dați seama? Deci de poate de douăzeci și de ani, și la toată familia nu-i merge binie” și să-ntâmplă, știți? C-apăi dup-aia omu' face niște legături și punie pe seama acelor.

De scrântituri știți ceva de leac?

Să vă mai spui cum îi cu scrântitoarea. Dacă i se umflă un pticior ori o mână și zâcie că-i scrântit, coat-o săcure, coat-un sfiedier și ȝapă apă di pă ele să margă pă umflătura aia. Și să îi trece.

Deci de pe secure și sferedel?

Sfiedier, cca.

Și ce mai zăceai? Că tri zăceai mamă.

Ce mai zăceam?

Cu răspundie și?

Die alea două știu.

De alea două?

Eea. C-amu era, di-estea, era boi, și-și scrântea pticioarele. Și amu la aia cum să le coti die scrântit? Da' tapa apă di pă săcure și di pă sfiedier.

Da' la oameni nu era bună asta?

Ba da, și la oamenini.

Fără să zici nimic, numa' așa...

Numa' așe. Să se curgă apă di pă alea, serile alea.

Da' apropo tot de fiare; nu știți, era obiceiul să scalde copilu' în apa de la căuaci? Deci am auzit o poveste că cineva, o fost copilu' bolnav și l-o dus la căuaci și ăla avea ca un fel de covată în care călea fieru încins.

Roșu.

Așa, roșu. Și că-n apa aia dacă l-o scăldat, copilu să vindecă...

Nu.

Sau dacă era copilu' bolnav rău, da' copil d-ăsta mic de țâță, zicea că lua os de lup, ars, ciont de lup, îl ardea și cu cenușa aia dădea pe sfârc la țâță și copilu' când sugea că să-ntărește copilu'.

No, de-aia am auzât.

Așa era sau altfel?

Păi io nu știu. Băga-n foc osu' ăla, ori numa' punia apă di pă el? Nu știu, ce-am auzât.

Da' ați auzit.

Da' am auzât treaba asta.

Da' dumneata n-ai făcut de-alea?

Nu. Că n-am avut numa' un prunc. Pe aiesta.

S-o fost sănătos de mic...

O fost, ba o fost și cam bolnăvicios, da' i-o trecut; mulțam lui Dumniezo!

O avut alergie di-asta cum au mai mulți. Făciea de la flori, de la...

Și ce i-ați făcut?

D-apăi o fost la doctor.

L-ați dus la doctor.

D-apăi nu s-o vindecat-o până-n optzeci și sașa; o

făcut tratamentu' ăla. *Avea alergie rău?*

Ooo, de capu' meu, ce rău îl apuca câteodată și el până s-o descoperit-o, ani de zile, o dus-o așa. Vă dați seama? Nu stiea...

Ce are.

Medicu' îi... îi făcea penicilină. Vă dați sama câtă penicilină? Da. Deci zăcea că i-a amigdalele inflamație. Nici vorbă. Că îi răceală. Nici vorbă. El avea manifestări aia cuu un fel de tuse, îi curgea na, ochii, curgea nasu'. Și până când o mers în șeptezeci și vreo' sașa, cred că, o mers la mare. Ș-acolo o făcut de la prafu' ăla de nisip fin, fin, fin, de la apa aia, știi, de la mare mai sărată, el o făcut o criză foarte mare. Deci o trăit să-l ducă de urgență la spital. Ei, și acolo i-o descoperit lui, în septesasă, boala. Deci până acolo nimeni n-o știut die alergie, în Cluj. Vă dați seama? No, s-atuncea i-o spus; deci el avea niște țigări anti-astmatice, deci la el nu era astm că era o formă astmatică, o alergie astmatică, eleva de genu', deci el nu făcea crizele elea de respirație numa-n contact cu alergenu': cu mucegaiu, cu prafu' die fân, no. Și în optzeci și cinci o venit un medic aicea, un ungur, da' foooarte cu tot... Și no, eram pretini cu el și tot venea la noi și băiatu' i-o spus: „Uită ce am, și de când și cum”. Zice: „Uită am io un medic alergolog la Cluj”. Deci era la-nceput. Dar să mergem și să-ncercăm. Și în optzeci și șase o făcut tratamentu' ăsta, dar vă zic: îi făcea o febră ca să se lupte eu îi băga drojdie de bere, nu știu. Deci mai mulți elâi, ăștia, alergieni care să-i provoace o alergie foarte mare și organismu' să lupte cu el, deci îi făcea până la patrușdoi febră. Vă dați seama? Deci era așa într-o fază die trecea dincolo. Așa. Dar sub supraveghere medicală. Deci medicu' era tot timpu' acolo și până la maxim. Deci cât o rezistat. Deci până la așa. Și în veci de-atunci.

N-o mai avut-o...

Din optzeci și șasă. Și tot așa mai avea un văr de-a lui și el nu ș-o făcut, dar un vecin. El to' așa ș-o făcut că era foarte rău și el și era a copil. Și i-o zis băiatu' să se ducă și ș-o făcut și el tratamentu' ăsta.

Și o scăpat.

Da. Țsta mai are o formă așa. Știți de ce mai are? Pentru că el intră din nou în contact cu alergenii. Deci el dacă săracu-i țaran și tat cu fân și cu poiată și cu mucegaiurile elea de pe-acol, știți cum îi. Și mai are, da' no. Băiatu' s-o și ferit, deci nu o mai cosât așa foartiee. Încă la coasă nici nu-l afectează așa, știți? că nu-i prafu' încă. Dar să scuture fânu' și sa așa. Când făcea fărciturile, ș-apăi și să freca la ochi. No, și s-o s-o ferit. Dar putea, nu poți să te ferești die praf. Că n-ai cum să te ferești oricât îi ține-o casă die curată ș-așa, tot praf să mai adună ș-așa. Dar n-o mai făcut de-atuncea. O evitat, pe cât posibil, acuma nu în totalitate, da' nuu o făcut.

Da' ați zis că și-un văr de-al lui i?

Da, el are.

Deci asta-i o problemă de familie sau?

Io nu știu dacă e de familie, habar nu am. Da' un văr de-a lui mai are chestia asta. Ș-apăi săracu' când, de-aicea-l auzâm cum strănută când cosește și lucrează la fân. Daa, deci ce strănuturi auu! Deci nu să mai opresc, așa. Și-și freacă nasu' și ochii și, și făcea crize de respirație. Deci nu putea respira. Și fuma câte-o țigară din aia anti-astmatică ș-aia îl mai îl mai liniștea.

Nici n-am auzit că erau, că sunt țigări anti-astmatice...

Daa. Io până acuma i le-am păstrat. Păi își luase baxuri de țigări. Daa, există. Păi fără ele, când îl apuca criza aia dacă nu le avea nu știu ce să-ntâmpla.

Să sufoca cred că Pe moment, știi? Făr' medic, fără... No, îl apuca așa și ce să te faci? Unde să te duci?

Multe mai îs pă lumea asta și pă biețai oameni.

Ce voiam io să vă mai întreb... copiii seamănă cu părinții. Sau, mă rog...

De obicei.

(râzând) de obicei.

Așa ar fi normal. *(râde)*

No ziceți-mi la copiii dumneavoastră, cu cine seamănă? Cum v-ați uitat dumneavoastră așa.

Fizic sau?

Păi nu știu, cu ce seamănă? Din toate punctele de vedere.

(râzând) Din toate punctele de vedere. Fizic de la to [ți], de la toată familia o luat câte ceva. Așa văd io.

Așa, da. Zaceți-mi, haide să fiica dumneavoastră; ce-o luat, de la cine? Cum v-ați uitat, de mică.

Dragă, tu ce-ai, ce crezi tu c-ai luat de la mine?

Când te uiți la copil, cum se naște te uiți cu cine seamănă, că ce-o luat, ce...

Să-ncepem cu ăla mare. Ăla seamănă leit cu taică-so. Io așa zic. Îi povesteam și la noră și cum își trage șosetele-n picioare (râde) și-și aranjează, ș-acolo seamănă și cu, cu toatie.

Și la fire?

Și la fire, și la fire. Așa, și la pasiuni le are. Cântă la vioară, ba da.

Și vânător?

Cântă la vioară, și vânător o fost, ș-o tras și la talere, no.

Și cântă la vioară, și cântă la...

Ăstălaltu', mijlociu, ăsta-i mai ciudat. Ăsta parcă nu samănă cu nimeni. (râde)

Cum nu samănă cu nimeni? Cu bunici, cu străbunici.

Ăă, da. Fizic seamănă în partea lu' taică-meu, așa spune toată lumea și mi s-a pare și mie, dar psihic nu știu cum să vă spun. Când era micuț, îi povestesc la noră că așa niște schimbări, da' radicale așa, opuse totalmente. Atâta o fost un copil de cuminte de-aș fi zis că copii di-eștia cresc o sută de copii; dacă-mi dă Dumnieto nu mi s-a pare greu. Nu știu, de-o cumințenie mai rar întâlnești. Oriunde mergeam tata lumea îl admira. Ș-amu-l admiră, da' (râde, râzând) altfel. Foarte, foarte cuminte.

Și ce ziceați atunci? Firea cui o are?

Iooui, atunci zăceam că samănă cu mine. (râde) Amu zăc că cu tată-se. No; și fizic, v-am zis, seamănă mai mult cu taică-meu și o mai și stat acolo și tare drag i-o fost la bunicu-se. Dintre toți i-o fost cel mai drag. (râde) o fost

(izbucnește în râs) flebețea lui. Dar după ce o trecut timpu' nu știu, așa s-o schimbat foarte, foarte, foarte mult.

Da' când s-o schimbat? La liceu, când?

La adolescență. (râde) Da' nu că face el prostii, dă-i o fire atâta de de dinamică și de câteodată impulsiv, nu știu ce s-alegi din... Aici nu știu cu cine (râzând) samănă.

Da' câți ani are acum?

Douășunu.

Mulți înainte!

Mulțumim. No și harnica asta die fată, asta samănă cu mă-sa. (râde)

N-aveți dispute în familie?

Da' nu. Când fac prostii, io zâc că samănă cu el. (râde)

S-ar putea ca unii, unul dintre părinți zice că copilu' ăla seamănă cu un știu cine...

Care-i mai bun samănă cu el. (râde)

și celălalt zăce că seamănă cu celălalt.

(râde) Apăi nu-i ceva fix.

Domnu' e cam de-aceeașipărere cu dumneavoastră? N-aveți dispute așa?

Păi dacă a, nu v-am spus? Când face o prostie unu' zăce că seamănă cu mine, io zâc că seamănă cu el. (râzând) La lucruri bune zacem că seamănă cu amândoi. No. E. Fizic cu taică-so mi se pare mnie mai mult decât cu mine, nu știu. Vă spun: nici unu' nu seamănă cu cineva anume. Nu-i știți pă băieți? Îi știți, i-ați văzut. Amu cred că nu-i mai recunoașteți pasta atâta timp dumneavoastră. (râde) Și s-o făcut și s-o înălțat și-i un bărbătoi în tata regula. (râde)

Și fetița era micuță, micuță.

Era mică (râde).

Și altfel n-o semănat c-un bunic? Nu, nu seamănă la nimic cu bunicii mai bine?

Nu, să știți. Uită, noi atâta am povestit, nu pot să spun: „No uită, seamănă într-o anumită direcție cu cineva anume”. Di. O luat de la tata lumea, nu știu, o amestecă (râde), o amestecă.

F. are un ptic de la mosu-se, de la bunicu-său. Aci-n barbă.

Aa, în bărbiță.

Aaah, gropiță?

Di la socru' mnieu.

Străbunic. Străbunicul Apăi așa-s, formatu' feței ș-așa nuu, deci nu seamănă cu cineva anume nici unu' dintre ei. Că știți, sunt copii care parcă-s la indigo aproape trași cu, ooo, unu' dintre părinți, da' a noști nu. Deci nu seamănă așa.

Dumneavoastră cu cine ați semănat? Ce s-o zis acasă?

Da' să știți, nici io nu am semănat nici cu taică-meu foarte binie, nici și nici fratele meu să știți. Probabil... și nici copiii lui frăție-meu să zicem că samănă cu cumnată-mea, deci așa. E-o amestecătură. Deci, n-au. Cu nici unu'. Da' nici, cu cine? Că nici cu frate-meo nu samănă și nici cu cumnată-mea. Tenu-i a lu' frate-meo, din formatu' feței ceva, nu știu. Al meu îi așa mai, mai închis la culoare.

Se zice că într-o singură situație copiii seamănă foarte bine cu tatăl; foarte bine, tatăl biologic.

Da.

Că dacă o femeie măritată face un copil, da' nu cu soțu', atunci copilu' ăla vă semăna identic...

Cu ăla.

cu ăla care l-o făcut. Așa e?

Da, să știi (râde). O fi chiar așa, că nu-i așa, nu știu, da' de parcă mai binie samănă ca și copiii lui cu (râde) cu tatăl. Sunt cazuri.

Ați auzât?

Cică mai diemult; diemult. Să spui și io o poveste.

Da, spuneți, spuneți...

O fost o nievastă gravidă ș-amu zâcie că-i durea și pă bărbați când vinea muncile pă femeie și zâcie că să ielcuiea un vecin când sosise vremea.

Era cazu'. (râde)

Nu soțu' ei. Cine-o făcut copilu', al, p-ala-l durea.

Îl durea sufletu'. (râde) Cu cine samănă? Cu vecinu'.

O Doamne!

Da'sunt, sunt p-aci cazuri...

Da.

Știți vreunu' să fie și fată? Deci fată care...

Băiat, io băiat știu.

Dumneavoastră știți de băiat.

Da, da, da' seamănă perfect. Deci bucățică copilu' lui. Da' să vedieți, erau copiii, că-s colegi copiii, frații; erau la banchet în clasa a opta. Și, da' pe cuvânt dac-o fost intenționat, io, care i-am văzut zilnic la școală ș-așa, și la un moment dat nu știu ce-am vrut să-l întreb pe unu' dintre ei despre cineva și i-am zis numele la ālalalt. Da' pe cuvântu' meu dacă i-o intenție. Așa i-a deci atāta de binie semāna cā āi confundai. De multe ori, și multā lume-i confundā ān zi de astāzi, deci mult mai mult seamānā cu āșa, decāt cu.

Da' toatā lumea știe cu cine-i făcut copilu'.

D-apāi normal. Deci āșa-s, apāi, āșa se zice, da' die semānat seamānā. Apāi cā s-o mirat? cā nu s-o mirat? Nu știu ce s-o ntāmplat da' samānā cu āsta (rāde), cu vecinu'.

Interviul nr. 24

Femeie nāscutā ān 1955

Soțul femeii - intervenția acestuia este redatā subliniat

Cānd ați fost micā ați fost vreodatā beteagā?

D-apāi răcealā, răci... numa' ră, răcealā, nu am fost grav. Io internatā n-am fost. Diecāt la laa trizāci și unu de ai, atuncea am avut nisip la rinichi.

Și cum o fost? Unde ați fost?

Internatā-n oraș. Atuncea am, am fost, am eliminat atunci ș-am mai făcut nisip da' nu mai știu precis la cāti ani dupā aia. Atuncea am fost ān Cluj și mi-am mai, mi-am făcut un ecograf, ș-am mai luat tratament, da' nācazuri tat mai am. Mā tat cam supārā rinichii. N-avem nici rānd sā merem și unde? ān spital āșe. N-avem, cā soțu' meu mnieu āi pensionar, are numa' trisutie douāșcin, douāșasā. Atāta are și el āi die boalā. Ș-amu mai muncim cāt āșe și mai bolnave, ce sā facem? Muncim die ale āinem vācuțe, mai

duciem lapte la lăptărie, d-apăi a-i plătit vai ş-amar, da' cea' să-l ducem că n-avem ce face şi-i atâta... p-atâtea bani. Şi cu cinci mii ni l-o plătit în mai; cinci mii tri şutie. În aprilie, mai, în iunie ni l-o plătit cu şeptie mii litra. Mai dă subvenţie cât ale mai dă, că câtie-nt-o lună nu ale dă. Zâcie că nu corespunde laptiele. Da' aşa cum îi tata îl duciem că n-avem ce face, n-avem câştig.

Da, da. Da'pentru nisip la rinichi faceţi ceva? Luaţi ceva tratament? Beţi ceva?

Nu, pe ceaiuri, numa' ceaiuri.

Ceaiuri? Ce ceaiuri folosiţi?

D-apăi de coada şoricelului mai mult şi die cozi die cireşe, şi, mai ales iarna, mai mult numa' ceaiuri beau. Că mă simt io că nu, no, îs mai binie.

Da' medicamente s-aşa v-au dat să luaţi?

Nuuu, n-am mai luat. Atunci până c-am mai făcut ceva crize, atunci când m-am dus la Cluj, şi n-am mai luat. Nu, no amu ce să zâc? Nu m-am simţât rău, când îs mai rău, atuncea mă duc la doctor, când cum îi zâsa că nu. Dureri tat, tat mai am, mai ales noaptea mă cam dor spatile, da' io cre' că tat di-acolo.

Cum o fost în spital la oraş? Cât aţi stat acolo când v-aţi dus?

D-apăi atunci am marş cu crize, am făcut crize. O săptămână şi vreo două zile atunci. După aţi, atunci n-ave', aveam numa' un, un copil, la două, după aia am născut la on an, am mai născut doi di-atunci. Doi copii. Aşe, cu rinichi' mai bolnav, cum o fost; amu nu, nu pot zâcie că amu m-am tratat no, atuncea şi l-am eliminat c-o fost nisip. Da' n-am avut numa'... da' nu, că nu trişunu, încă mai puţin. Înaintie n-a, n-am, numa' aşe dintr-odată m-o n-am ştiut că ce am. Dintr-odată mi-o făcut crize, ş-atunci mi-o aflat că die undie-am făcut crizele. Da' no, o fo' binie, cum să zâc, m-o umblat medicii după, medicii după mine şi... Îi mult de-atunci. Că iacă-i... io am cinşpatru die ai.

Mulţi înainte!

Uf, ce să facem?

Asistentele erau drăguţe? Sau cum vi s-o părut aşa în

spital? Era curat, era îngrijit?

Da, era atunci.

Da? O fost înainte de Revoluție când a...? Da, înainte?

Și-i, da. Ale di-atuncea ia că-i de vreo tri zăci, îs douăzeci și cinci die ai. Să știi că atunci n-o fost, și tratament era, nu cum s-audie amu, amu mărg și-și' cumpără. Dacă vreau să-i trateze cumpără pacientu'.

Atunci nu era așa...

Nu.

Da' cu ce-ați ajuns? Cu salvarea sau ați mers cu căruța?

Nu, cu mașina la urgență m-am dus atunci. Da' nu prea erau mașini atunci când, cum îs amu, c-amu la tata casă, da' am avut un vecin și o avut mașină și m-am dus la urgență că vărs, vărsam, aveam vărsături și n-am știut că die undie, am crezut că de la apendicită, că mi-a hi perforat apendicita și. No, și dureri și vărsam, ș-a de-aia m-am m-am dus la urgență.

Altceva ați mai avut? Vreodată să fiți așa mai, mai beteagă.

D-apăi am avut și două ptierderi, alea înaintie de-a naște coptiii și nu, nu i-am putut purta, am făcut și ceva infecție atunci, da' no, fost ș-atunci și m-am mai tratat.

Atuncea pierderile unde le-ați avut: acasă sau ați fost la spital?

Nu acas', niciuna n-am avut acasă. Una aci ta, la noi la dispensar, c-atuncea... ne mai ținea. Una, aia prima dată; și la a doua am mai avut dureri și, ni-o vinit ceva roșu și m-am dus io și m-am internat; că mi-o fo' frică că ptierd. Și-i... la o săptămână și ceva internată tat am ptierdut.

Atuncea unde ați fost internată? [în sat sau la oraș]

La [oraș]. Ș-apăi cu a tria naș [tere], cu o, o, a triea sarcină, m-am mai păstrat, am mai fost la tratament ș-am putut să am trei copii.

Să vă trăiască! Da' ce-ați făcut în primele două atunci? Ați lucrat? Din ce cauză ați pierdut? Ce-o zis medicii?

D-apăi ce i-o i-o zis? Prima dată m-am simțât că de la o răceală. M-am dus, m-am udat într-o primăvară ta, cum să zâc la la un lucru, numa' bine o marș un cumnat... și c-o soră di-a lu' bărbatu-meo o marș la s-o dus, s-o mutat di-aici, o stat acolo ni, s-o dus la țară, cum să zâc. Și io m-am adu, m-am dus și io să le ajut să încherce pă mașină și, am simțât, o plo... o vinit o ploaie, m-o udat și numa' am simțât că mni-o fo' frig. Și cum am vinit acasă numa' am văzut că s-o pornit pă mânia. N-aveam încă tri luni. Ș-apăi vezi că după aia, poate că și sarcina după ce ptierzi o dată îi mai sclabă. A doua oară vă cum vă spun, că aveam dureri continuu, tat am avut dureri; și m-am dus și m-am internat și tat am ptierdut?

Da' la cât timp ați pierdut-o pă eca?

D-apăi în două-tri luni.

Aa, tot la început, deci nu...

Tot la început numa'. Tot la început.

De născut unde ați născut? Acasă?

Nu. Doi am născut la oraș, unu acasă.

Da? Pe care l-ați născut acasă?

Aaa, a doilea. A doilea care o fost în din cinșpe decembrie. M-am dus zâua până la dispensar, medicii, era ră, rău; că am mai avut io dureri noaptea; Și m-o m-o vizitat d-apăi io încă n-am zis că să mă trimată, doctoru' nu m-o trimăs atunci. O fost doctor aicea atunci când am fost. C-am știut că mai am, că pă tati binie i-am născut mai iuție. Mai cu o săptămână-două... și no, am vinit'napoi acasă ș-apoi cum am umblată, pă jos am vinit, noaptea am născut. O vinit cu graba că io m-am îmbrăcat io să mă duc, d-apăi pă când să porniesc ni-o vinit forțile și l-am născut acasă.

Cum l-ați născut? În genunchi? Lângă pat?

Nu.

În pat?

culcată.

În pat?

Culcată așa cum am fost învățată de am născut ca la și, la spital, așa l-am născut, am născut și pă el. Primu' o

fo' mai grea sarcina, ești a doi n-o.

Cine v-o moșit? Cine-o fost cu dumneavoastră când ați născut... acasă?

(râde) Ș-asta trebe să spui?

Apăi numa' dacă vreți, nuu, dacă...

D-apăi soacra, amu Doamnie iartă! c-o murit.

Dumnezeu s-o ierte!

Ea o fost aci cu mânie și no, amu mai diemult tat, ea tat acasă o născut și și-o moșât și ea singură p-a ei. Și nici n-o murit. (râde)

Păi nu, nu, știu c-am întâlnit aici, majoritatea femeilor ne-au spus, de-asta v-am întrebat, ne-au spus c-au născut acasă în genunchi.

Daa.

Că zicea că era mai ușor în genunchi.

Eea, așe io n-am putut. Io n-am putut, nu știu așe, m-am m-o m-o fost obișnuită cu celălalt, da' io n-am putut. Nici nu l-am născut greu, am avut forțe și una două l-am născut. Tri kilograme ș-o sută numa' o avut, n-o fo' mare.

Și dup-aia a trebuit să mergeți la spital, după ce l-ați născut sau v-au lăsat să stați acasă?

Nu. Nu m-o mai trimăs că dacă io am fost zâua și nu m-o trimăs atunci o vinit doctoru'. (râde) Una-două o vinit, da' nici nu m-o mai trimăs. Nu m-o mai trimăs atunci.

Cineva, părinții dumneavoastră, mama dumneavoastră sau tatăl dumneavoastră, au fost betegi? Au avut ceva betesug? Au fost betegi vreodată?

Tata meu, el o avut astm. O avut astm tata.

Și făcea ceva pentru asta? Făcea vreun tratament?

D-apăi el era, tat cu tratament era.

De la doctor sau din ăsta de-acasă? Vreau să zic băbești, sau cum le zice?

Nu, nu, nu, nu, nu, nu, nu, nu aveau. O fost și-n pensie și el lua, lua tratament; de la doctoru' lua. Daa nu l-o n-o murit el de la astm. Că el o avut astm. Mama, ea o avut cu inima pân' la urmă, mai tensiune o avut. No! mai bătrână, amu tat co' să aibă omu' să moară die oarice. (râde)

Sunt morți amândoi? Și mama și tatăl

dumneavoastră?

Daaa.

Dumnezeu să-i ierte!

Dacă-s io bătrână. Și... io am fost mai din iarnă, am fost șasă frați și care-i mai mare, hăă, din patrușdoi, are șaișepție die ai.

Trăiți toți.

Da. Tati binie trăiesc. Frumos. Îs bolnavi nu, cum zăce, că astm nu au nici unu' cum o fost tata, da' el o lucrat la o carieră die ptiatră și di-acolo de la prafu' ăla o făcut. Ș-o fo' și el orfan die mic și mai tinzuit, și s-adună tătie. Da.

Ați zis că n-a murit de astm. Vă amintiți de ce? Sau... a stat la pat? A fost vreunul să stea la pat?

N-o stat. Măă, mama nu, cum să zâc, nici unu' n-o stat pă pat. Mama die, diecât o, cre' c-o făcut atac cerebral că nu., d-apăi o avut șepțesopt de ai o avut când o murit. Că n-o trăit, o fost ca și-n comă tri-patru zile.

Da' acasă ați ținut-o, nu?

Acasă, nu o am mai dus.

Acasă. Ați avut grijă dumneavoastră de ea.

Nu o am mai dus la urmă. Înainte-o fost cu un an o am dus internată c-atuncea o făcut tensiune. Și... mai târ, atuncea nu o am mai dus c-am văzut că iii; am chemat numa' de la dispensar de-o văzut și o zis că n-are rost s-o mai ducem.

Și tatăl dumneavoastră?

I, el io nu, nu știu ce să zâc că până la urmă nu l-a nici nu l-am mai, nu l-am mai dus. Că cu criză l-am mai fo' dusă la spital la ăștia nu știu ce-o hi avută că o făcut hemoragie când o murit. Ș-apăi o hi avută poate cancer? Să poate?

Nu știm.

La plămâni? Numa'. s-o simțât mai rău, da' nu, tat nu pot zăce, că nici n-am, crize atunci când o murit. Da' o sclăbghit și poate și de la tratament că el lua zi la zi.

Da, deci lua pastile?

Daa.

În fiecare zi.

În fiecare zi lua atunci, de la astm. Tat mie aia mi-o fost, făcea crize.

Da.

Cu copiii dumneavoastră ați avut probleme să fie bolnavi?

D-apăi mă, mai fo' răciți. Nici io am avut, am mai avut probleme? O fost mai sensibili ș-o mai făcut ș-aprindiere, pneumonie o mai făcut, da' aia doi care i-am născut în spital, cu aia am avut probleme.

Cu ăia ați avut mai...

Cu ăla care l-am născut acasă, ăla n-o fost internat.

Nu? O fost mai bine că l-ați născut acasă decât dacă...

ăla-i dus. Îi dus în străinătate acuma. Unu' am căsătorit, fata o gătat facultatea, amu a mere la masterat; lucră deja. Ea o fost cam sensibilă, ș-amu-i cam sensibilă la răceală.

Da? Ce le dădeți când erau răciți?

Când făceau febră le mai dădeam și antibiotice, că amu știi cum, da' cât am fost, în spital le-o dat, no. Ș-apăi le mai dădeam capsule ș-acasă.

Le cumpărați dumneavoastră sau vă duceați la dispensar să vă dea medicu'?

Mai dădea și la dispensar, da' nu tătdeauna mă duceam că era și diepartie. Ș-apăi n-aveam cu ce-i duce. Le-am mai dat și io.

Ne-o zis cineva în mai jos, ne-o zis de sirop de zmeură.

Daa, că și de-ăla, și die muguri.

Da? De muguri dee?

Die mu [guri], die brad, die pin.

Pentru răceală. Deci astea erau bune pentru răceală... Și de ceai de chimion?

Aia păntu stomac. Păntu stomac...

Lupariță au avut?

(râde) Io nu, io nu știu așe binie die de-aia. Auzeam mai bătrânii de lupariță.

Știau de lupariță?

Nu știu, aia eee eee io nici, zăceam colici; colicile, mai dam ceai de colici. (râde) Bătrânii zăcea când videau că fac verdie. „No, are lupariță”, zăcea. Că-mi tat spunea și soacra și mama. „Dă-le ceai, că au lupariță, să curăță”. Mai aveam ceai și die colici, ea tat găsea când au fost a mnei micu. Le mai dam. No, amu cum.

Și au scăpat de lupariță cu ceaiu care l-ați dat...

Nuu am avut treabă cu ei. Un, ălani, care l-am născut acasă, apăi ăla trăiea să-i dau ceai în tata zi. Dacă nu-i dădeam o zi, în ceea zi atâta plânjea, plânjea die nu-i aflam, nu îi aflam adevăru'. Cum îi dam ceai, da' nu numa', orice ceai. Dacă-i dăm ceai zi la zi n-aveam treabă cu el. Nu mai plânjea, n-avea dureri. Ălalalt nu, n-o fost tomna la fel, așe sensibilă.

Da' am mai auzit ceva dee... dacă nu-s, dacă sunt neliniștiți copiii și se tot... să le dai lapte aicea pe umeri.

(râde) Daa să știi că îi ceva di-aia, doamnă. Știu că io nu, n-am pătat așe, da' atunci mi, micuț-micuț. Am încercat și io și să știi că avea ceva perișori ca și, dacă îi frecai ca și cum îi soru' pă slănină, die pă, perii păsor. Și ieșeau.

Dacă-i frecai cu lapte?

Da.

Și pe urmă îi îi smulgeai?

Da, ieșeau singuri dacă tat frecai, ieșeau singuri.

Și cum le zăcea la aia? Nu zăcea aripi? Că are aripi?

Ca, cam așe, cam așei. (râde)

Da? Aripi le zicea?

Da, încă un, un, să vă spui dacă vreți să (râde). Da am, ați mai auzât să se ieie țâța die pă mamă pă copil?

Nuuu.

Nu?

Cum se ia? Nu, n-am auzit.

Io un, di ăla mai măruț; cum să zâc, dintre care am avut, primu', numa-l, îl vâd că la tătuța lui să sânte ceva țapân. Amu io n-am știut atunci, ș-am întrebat-o pă soacră-mea „că oare di ce?” „No”, zăce, „și, s-o și luată țâța die pă tinie pă prunc”. Și când îl frec cum să cadie o ieșit... da' nu

tomna, ca zăru'... dacă știți. Ei, o ieșit de la (râde), de la țată

De la el...

Da. Da îl durea că să-nțăpenise acoloa. (râde) No.

Și? Pe-ormă?

Și să mai să mai să mai le și dacă mărg, mărg cum am și noi să merem la una care-o născut.

Adică se ia, o femeie care vine în vizită la o femeie care-o născut poate să la țata.

Eea, cea, cea; să ieie țata pă ea. Am pătat cu, celălalt, care... al doilea care s-o dus aicea-n vecini. Și vinie pruncu' și tat îmi spunie că-l doare, c-amu era mai măruț. Când colo, ș-atuncea avu' țată. No așe, că ți s-a luă țata în (râde) sânge.

Da? Și se face ceva ca să se dea țata înapoi?

Nu, că.

Nu?

să se ieie să nu mai aibă femeia?

Da.

Aia io nu știu.

Nu, nu, da' ca să scape el.

Nu, că amu spui că dacă am, l-am strâns și s-o luat, o ieșit și n-am mai avut treabă cu ea.

Deci nu i-o mai fost.

Da' dacă nu, dacă nu, mai știu ce să întâmpla dacă era tare acolo? D-apăi io nu știu, estea-s lucruri băbești, da' îți spui că să-ntâmplă, no, se întâmplă. Apăi die, din ce cauză (râde) nu știu.

Păi nu, am auzit numa ca femeia care alăptează să nu treacă peste o vale că atuncea i se duce țata.

Diee, io nu știu ce să zâc. Amu poate ș-așe. N-am, n-am, nu mi s-o.

Deci n-ați auzit de-astea.

nu mai s-oo întâmplat, am avut țată pasta urm ăla mare n-o supt numai patru luni, n-o. Vreau să zâc c-o făcut un roșu-n gât și n-o mai supt. Ș-apăi s-o înțârcat de la o vreme. Nu mai; atuncea om muls țată dacă n-o supt când am avut așe că m-am mai muls io și. Da' ceilalți paste on

an le-am dat ș-am avut. Am avut țâță la ei.

Se înțărcau singuri sau trebuia să faceți țâțele urâte?

M-am m-am ascuns de ei să nu mă vadă atunci câteva zile. (râde)

Da? Că ne-o zis de ne-o zis cineva că își făcea țâțele urâte ca să nu... ca să nu mai vină să sugă.

Cu ăla a doilea, că-i numa' on an și zece luni între... între aeștia mai mici. Io deja străduisem gravidă că, da' n-am știut. (râde) N-am știut atunci. Știi am văzut că nu-i mere binie la prunc.

Îi dădeți țâță...

Io-i dădeam țâță. Ș-apăi când am aflat apăi s-o și înțărcat pruncu' iute, atunci n-am avut probleme, că n-o fost așe bună io știu că țâța. Aveam lapte și, îi plăcuse din oală și din aia i-am dat. Dacă aveam die acasă nu m-am dus diepartie să (râzând) la serviciu să trăbuiască să îl las cu cinieva, să nu șiu cu el.

Cam de când începeți să-i dați mâncare la copil, deci de când începeți să îi dați și mâncare, nu numa' lapte? De la câte luni... ați început?

Că chiar... tri-patru luni așe câte-un pic, da' nuu, nu prea. N-o prea mâncat așe mâncare. La lapție mai mânca și mai biscuiți, da' nu, nu prea mânca de micuț.

La șase luni? La nouă luni? Cam la cât? Sau după un an i-ați dat de mâncare mâncare, mâncare de care mânca?

Mâncare cam așe după ce nu le-am le-am dat țâță, apăi atuncea o mâncat mâncare și mai binie. Da' în lapție o stat mai mult coptiii. Lapție avu cu bibironu, cu sticla și.

Le dădeți lapte de la vacă?

Da, da.

Da' i-l dădeți așa laptele sau îl amestecați cu ceai? Sau cu apă?

Numa' când o fo' mai unic, ăla care l-am s-o înțărcat la tri-patru luni, atunci i-am dat cu, cu ceai când, când la ăla i-am dat fest cu, dacă n-o supt i-am dat numa' cu sticla. Ieștea, la altâi mai cu cana, mai cu lingura, că n-o, până o supt nu mni-o, n-o supt pă bibiron. Nu atâta, da' nu, la ăștia nu le-am mai învăluit cu ceai.

Cum îi țineați îmbrăcați?

D-apăi.

Atuncea se înfășau sau se dădeau costumase?

Să să-nfășeau până la tri luni (râde) mai mult. Îi legam bine atuncea, eram mai proști, o' nu știu. (râde)

Îi legați bine?

Îi făceați păpușă...

Ca o păpușă, da.

Nu așa se zăcea că-i faci păpușă?

După, cam de la două luni nu-i mai făceam numa' la pehicioare.

Și mânuțele le lăsați libere.

Mânuțele le lăsam libere. Da, păi ș-atuncea râs, mai zăceau bă, mai bătrânile câtă noi zăcea: „D-apăi legați-l că vezi că tresare și odată să strezească”. Îl mai dezbracă (râzând) ...

A, ca să că se lovește cu mânuțele.

Amu nu-i mai înfășe; când îi nasc, poate că-i mai binie amu, nu știu ce să zâc. Apăi în orice caz, nu-s legați. Da.

Da' era ideea că trebe să-i lege ca să fie, să nu li se strâmbe oasele? Că ne-o zis cineva ca să fie oblu, că de-aia era.

Da să știi, da. Āla la pticiorușe.

Așa vă zicea soacra dumneavoastră, să-l înfășați ca să fie oblu?

Pticioarele, aia zăcea că să știi că stau, că-i pui iute în car, în scaun d-ăla cu rotile cum mărg să nu-i puniem iuție să stea pă fund că să strâmbă; și mere crăcos. (râde)

A, da? Am mai auzit...

D-apăi amule, le pun câte-un pemperi, apăi abia-l duc. Atunci tat cu, numa' cu cârpa-i, die pânză.

De pânză de cânepă;

Da. Ee, le puneam, nu, atunci spălam după ei nu ca ș-amu. Le puneam.

Da' ați zis că îi puneți într-un scaun; aveți un scaun? am mai auzit aicea da' n-am văzut.

Aveam, ave', aveam, știi cu, scăunduț cu rotile, care merea și pân' casă. Da, da. Eea, da, am avut... și, și numa'

de lemn numa' să stea în pticioare atunci. Și de-ăla am mai avut atunci la început.

Ce credeți, erau mai sănătoși oamenii înainte... decât acuma?

Daa, io cre' că mai. Io, io așe, după mânie așe cred. Nu, nu era atâta stres atunci. Io așe văd, amu cât îs de tineri, atâta stres au și coptiii. Tati știeu de-un lucru și nu le trăbuie atâtea atunci. Io cre' că și alimentația era mai sănătoasă.

Credeți că mâncau mai bine înainte?

Mâncau; că posteau mai mult, nu mâncau carne die porc cât mănâncă amu aici la noi; atunci tăiau un porc p-un an și posteau tătie posturile, și trăieau mai, (râde) hai mai spunie și tu, mai simpli trăieau și erau mai sănătoși, io așe zăc. Că io die, de carne grea de-aia ție îmbolnăvești mai (râde) ...

Da, drept că te îmbolnăvești. Da' atunci iară am auzit, că mulți erau bolnavi de stomac; bărbați mai ales.

Mai diemult?

Da. Da, bătrâni, bunici și tați bolnavi de stomac.

Nu știu, neamu' nost n-o, n-a, n-o, n-am avut die stomac. Die plămâni da' mai fost, die inimă, da' die stomac nu. Ș-amu sunt; mai ales die fiar', die fiară cei mulți îs amu.

Da? De fiară?

Că amu-s, că mai sănătoși erau, mai mult trăieau mai diemult oamenii.

Oamenii erau mai sănătoși?

Erau mai sănătoși, cred că Io așe gândesc. Că atunci ajungea la optzeci die ai, d-apăi amu ia vezi că cât îi die tânăr coptilu, die mic numa' auzi că-l dor pticioarele, că-l dor spatile, că-l dor coastele, îl dor tătie. (râde)

Iooui, nu știu ce să zăcem. Amu tata lumea-s numa' după...

Io nu știu, că tata și el s-o căit de stomac.

Îl tai tu mintie? Io nu țau.

Da' cum să nu? El dacă mânca mămăligă minten merea și vărsa. Ce știu io cinie io și zăcă lui că spirt sanitar

cu miere die stup; un kil die spirt, die miere die albină și un kil de spirt sanitar.

Și-n fiecare dimineată câte-un păhărel pă inima goală; și dup-aceea nu l-o mai durut stomacu'. O venit de la ce, de la ce nu, io nu știu.

Nu l-o mai durut.

Nu l-o mai durut.

Da, am auzit și noi de miere cu alcool.

Da. Apăi dint-aceea o' din ce.

Nu să știe.

Da' altceva nu l-o altă, probleme n-o mai avut tatăl dumneavoastră?

De avut o avut el, de tânăr o avut apă la plămâni.

O răcit?

Ce știu io? o fi răcită da, ori o transpirat, ce știu io ce-o hi fost? C-apăi i-o tras apa și pentru aia n-o fost, că nu s-o obosât, nu. N-o auzât în ultimu' timp, că nici io n-aud. (râde) Nu trăbe s-auzi atâtea...

Da'nu, făcea ceva? Lua ceva tratament?

N-o luat niciodată.

El nu l-o luat.

N-o luat niciun medicament nimic.

Că poate că, die, tata mieu o luat, da' el nu le. Nici maica mea.

Nu prea se tratau înainte, nu se duceau la...

Nu băgau oamini, adică ce știu? Poate că nici n-o avut rând și nu era nici doctor pă, cum era, cum sunt amu. Nu le băgau oamini-n seamă. No, așei cum îi.

Da. Dumneavoastră ați fost vreodată bolnav când ați fost mic? Sau beteag? Mmm, io nu țâu mintie. (râde)

Nu țâu mintie să și fost beteag.

Păi die unici coptii am fost la vaci, am fost păstori (râde), până am vânt di ta, până m-am dus la armată. (râde) Uscam hainile su' noi. EIT - fratele] îi mai sănătos ca mânîe cu mult. Nie ploua tata zâua și n-aveam, undie usca hainiele că durnieai într-o colibă acoloa de un metru pă doi.

Pe mânîe mă tat dor spatile.

Nie puniem hainile su' noi și să uscau până dimineața. Dimineața le luam iară pă noi și mai diepartie. La optinci, nu păpuci o... Poate și de la... azi noapție m-o durut mânurile.

Opinci de care? De gumă?

Die gumă, mamă, că die pțiele era scumpe, du-tie-n treabă-ți... și nici n-avea cre' că din de fâcie. Că era unu' aici la C., acolo de la Centru.

C-atuncea nu erau nici pantaloni când o fo' el mic.

Interviul nr. 25

Femeie născută în 1931 Bărbat născut în 1929

Intervenția bărbatului este subliniată în text

Atâtie da, da' am trecut foarte prin multie.

Am încă de la optzâci die ai.

Noi am răbdat și foame.

Și no...

Io am răbdat... că din douăzeci și nouă am luat viața s-o trăiesc.

Mulți înainte!

De-atuncea dacă nu m-am descurcat să trăiesc, n-am trăit; muream die foame.

Da. O fost.

Foarte greu, nu că greu, foarte greu.

O fost chiar acolo sus septime ai la ciurdă, cum să într-o...

Într-o, într-un munție septime ai die zile, nici cocosu' n-am auzât.

Păstor. Așa la ciurdă o fo'

Da? Cât de tânăr erați atunci?

Iloi, că.

Cât die tânăr?! Din pân' patruzeci și sașa și până-n cincizeci și doi.

Tânăr no, coptil coptil. În trizăci și unu amm, îs născut.

Și o avut norocu' die oare căție ori că o muls vaca s-o beut lapție că altfel. O săptămână n-am mai avut, că m-am dus pută și cela și ni-o furat;

s-atuncea era hoți ca acuma.

Dezertorii. Că erau...

Nu de~~z~~, era, era partizanii.

E, partizanii, nu dezertorii. Și era pân' păduri s-apăi dacă cele sărac dacă nu-și ascundea.

Și era noaptea, ni-ascundeam puta noaptea, ale suiem pă, în noaptea asta, pă mâne să mâncăm. Și noaptea merem s-o ascundeam în păduri, în lemnie, în cela. Și ale urmărea. N-aveam cânie, n-aveam nimic.

Așa fâcie. Când era cu urma, cu un, cu Partizanii, partizanii.

Ș-apăi când i-o prins, i-o omorât.

No, *și cum v-o luat pâinea?*

O furau.

O fura.

O furau ș-o mâncau.

Când merem noaptea iară să ale aducem pută pă ceea zi, pută nicării absolut. Nici diesagii, nici nimic.

O acăța-n lemnie, ia așa o ascundie die ei, die partizani. Da' ei pin păduri fuga și ei, săracii, morți de foame căuta după...

N-am avut, acol' n-aveai undie mere că'geaba merei că nu-ți da nimeni; că era a ce...

Era foamete.

Până vineam di-acolo aici în sat după mâncare, n-aveam pă cine porunci, aveam o sută și patru-cincizăci die animale. Ș-apăi până am, șeptie zile mulieam, când nu mai putiem mere mulieam vaca într-o bidon di-ala die armată, di-a niemțai, niemțasc și mulieam vaca și mai beam câti-un pic, mai meream. Co, că trăbă să cot de animale.

Păi no, atuncea o fost foamete.

Nu numa' io, că am fost doi: un bărbat și io ciorăi. Așa am petrecut.

Nu vrem să ale aducem amintie, doamnă dragă, nu vrem să ni-aducem. N-am vrea să ni-aducem amintie... acuma.

O fost rău...

Rău. Aveam părințai, io doisprezece frați am fost. Ș-aveam câtie o căsuță. Câtie-o căsuța, drunieam pă paie,

durnieam, puniem un cearșaf pă paie; ca copii ale strânjeam laolaltă și ale adunam acolo și ale jucam. Noaptea rămânem tat cu curu-n paie, să hie lucru cu iertare, că așe era acuma șeptezăci și cinci die ai. Că io-s die optzeci. Eram die cinci, o die șeptie, oo... Apăi ale mânca purecii, apăi ale mânca păduchii, apăi ale mânca râia, apăi ale mâncaa... *Dumneata ai avut râie?*

Doamnie cât am avut, doamnieee!!

Aia era a...

Cât am avut și câți păduchi am avut die, die, die i-aș ducea, i-aș duce on tren. Atâta. Era tata păcurar, păstori avea! nădragi di-eștia die lână cum se făcea atuncea. Apăi așa sta pă dunga nădragilor la uăi acolo cum, parcă-i țâpa-i numa' jos. N-aveai, 'geaba vineai în casă că ia di-aici să ducea pureci.

Muierea n-avea, n-aveai cu ce să-i tratezi, să ție oblojăști.

Ia di-aci din ocol merea purecii. N-aveai cum scăpa.

Da? și cum scăpai de ei, totuși?

Î, î. Nie unjea.

Opărea hainele.

Opărea, hierbeam hainele. Da' tat dacă îi'jeaba hierbeai că nu le puteai hierbe pă țâțe. No, amu când eram die paișpe ai meream la București; niegustori așe meream și io și cumnată-mea și mai mereau. Apăi ale prindea pân' gări. Și ale băga numa' furtunu' și ale furtunea pă sub hainie că, păntu păduchi. Că și în gări era. Și stelnițee...

Când o apărut, odată ce o apărut comunismu'

Și stelnițe era și în gări, și ție mânca goange era și mizerie și-n gări era, gările strâcatie; acuma șaizeci die ai strâcatiee. Eea, ș-apăi ale dădea cu pompa pă tati; dacă eram proști, dacă eram domni, pă tati binie ale băga pă ușă gării cum ale cere. Apăi aiestea le-am petrecut până...

Da' dumneata ai avut râie?

Am avut râie destulă.

No, die unde-ai luat-o?

Da, die unde-am luat? Meream cu copiii și ale scăldam. Așe vara, uită, meream...

Din trai rău;

meream și ale băgam în valea asta.

niespălare, din mizerii.

Ș-apăi din mizerie cred că era. Și m-am scăldat, numa' vedeam că ale mănăcă ptielea și ale iese bube și blândie. Apăi ale unjea părințai cu ptiatră mierâie.

Piatră vânătă?

Cu ptiatră vânătă, pehiatră mierâie, ptiatră vânătă. Apăi ale spăla cu aia, apăi ca și când ne-avea punie foc pă noi. Zburam ca cocoși. Tătie le-am avut, domnu' dragă. Și ia aci sântiem la optzeci die ai și coptii noști nu-s așe sănătoși. Coptiții noști îs mai bolnavi că-s crescuți în puf și-n hrană. Ce să? Un cartof mîncam. Aveam um ptic die lapte, aveam vacă cu lapție, oițe, da' legume n-aveam pă cum îs acuma că am tat anu' legume. Primăvara zăcea părinții: „Nu mânca fată că ia tat trăbe de sămânță”. Așe. Și uită ia de am trecut câte zece – doișpe, opt, nouă, tata lumea avea. Ș-o cameră, și tati într-o cameră.

Acumaa...

Apăi are o cameră și un pat.

Noi nu putiem dormi doi laolaltă sau într-o cameră că tușim, o' drăvim și ale trezâm. Noi doi. Da' să durnim cu șapte în cameră. No, și copiii îs mai, îs mai bolnăvicioși. Și-s mai, mai apălis că-s tati la oraș. Îs ca roua. Îs ca o rouă. Noi bătrânii am trăit și trăim șeptiezăci die ai, optzeci die ai aicea și sănătoși și voinici și nu mîncăm sălamuri și di-estea, nu mîncăm. Să ale mîncie ele pă noi? Nouă nu ale trăbe de-alea. No, așe facem.

Și ce mâncați? Mai bine mâncați slănină?

Slănină mâneam nu prea multă, doamnă scumpă, că știi di ce nu mâneam multă?

N-aveam.

Tăiea un porc căție di-o marje tat anu. Făcea o untură, domnu' dragă, ea mînie die gros. Ia așe strîngie tata peciuța-n untură și până toamna n-o tăie că să aibă toamna die mîncat, ș-apăi când o punie la buj ieșea un fum și era galbână ca ceara... die galbână. Fum ieșea numa' din ea.

Di, din ea nu-ți dădea cât vrei. Acolo pă câtă roata ți-i porția. Atât.

Amu nu mai mâncăm slănină că amu o facem sopen.

S-apăi prăjeai chita aia pă jar

N-o mâncăm că n-o putiem și nu, nu ale ni de ea.

și unjeai cu ea pă chită să ammiros', batăr să aminoasă.

Avem porc, avem lapție, avem găini, pui tăiem și amu mâncarea-i mai bună. O ciorbă die legume, una die pă, fasole, una die varză și cu ciont, cu di-asta di-a noastră afumată, nieafumată; și sântiem... cu apă.

Și stelnițe ați avut aci?

Am avut la stelnițe die nu ni s-a.

Aci n-am avut.

Avut alt; nu noi, părințai noi, nu noi. Nu noi. C-avea câte-un pat de lemn făcut. Și, și acuma dormeza-i die lemn că nu-i die aur. Da' nu ți-o putie scăpa die stelniță că era pante dungii. Da' nu ție puteai scăpa. Tătie goanjile le-am avut. (râde)

Di-alea nu scăpai în veci. Numa' dacă ardei casa.

Da' cum ați scăpat de ele?

Nuu, păi nu știu cum am scăpat. Apăi după ce am crescut mare, m-am măritat, și când m-am măritat.

O fost soluție. O adus soluții di-alea die carii.

die două, die nouăspă, die optsprăzecie ai. *Și* undie m-am dus era patu' plin die stelniță. D-apăi o vinit soluții, o vinit um ptic mai binie-n lume, trai mai bun, o vinit fel die fel die stropchituri, ca la legume acuma. *Și* m-am scăpat.

Amu numa' otravă.

Amu nu simțăm, amu nu simțăm că.

Otrăvi. Nu mai mânci o mâncare ca și, ba laptele de la vacă.

Da' acuma iară, iară-i bai domnu' dragă. Dacă fac pâine di-asta fărina faină albă, stă tri zăle-patru. Fac pâine-n cuptor. Cu drojdie și pui ș-om ptic die fier di-aiesta die pânie, da' nu mai stă pâinea, să stracă. N-o mai putiem dup-o săptămână mânca.

Și înainte?

Înaintie o puteam mânca. Die săcară o făceam cu mălai laolaltă și cu... și învăluim. Și o putiem mânca două săptămâni. Și dacă era uscată la două săptămâni o putiem mânca ca bunătația. Amu o fac die fărină albă faină că cumpărăm fărină, este aci la vecina și ungurească și rumânească și numa' o săptămână poci mânca din ea. La săptămâna co' să dau la porci, da' și la porci mă tem că să lipchiește die jejetie. Da' din de cauză? Cie zâci dumniata?

Io nu știu.

Da îți spui io di ce. Păi tat, tat, tat locui otrăhit.

Îi otrăhit tat, tat, tat.

I-o stropchit tat, tat, tat.

Îi stropchit, îi

Cartofă, domnu' dragă, când eram tânără și hierbeam la porci într-o oală mare, crepa și era făinos, mâncam die ale săturam, nu ale mai trăbuie nimică. Amu n-o putiem mânca nici cum. N-o putiem mânca, mân-ci-o supărarea.

Păi ce are?

Păi n-are nimică numa-i stropchit tat, tat, tat binie. Și pământu-i stropchit și...

Și n-are gust bun?

Nu, nici are gust bun, da' nici îi bună. Nu-i bună cum era când eram noi tineri că ale era viața s-o hi mâncatăă, să ai mâncare di-aia, amu aia ar hi sănătăție, doctorie întreagă ar hi.

Păi dumneata nu-ți pui și pentru dumneata niște legume de-astea?

Ba pui.

care nu le stropești.

Baa, da' cea' să fie stropim die pepți. Că die nu pepțiilie mâncă și să distrug.

Știu. No, și alea nu-s bune?

Alea-s bune.

Apăi alea-s mai bunie. Nu-s dacă le stropchiești cu soluțiae, cu.

Dacă nulie tratezi, le samini, lee cu

Da' și pământu', domnu' dragă, pământu', pământu'

stropchit. Dii, pâinea di ce să strâcă? Cie să se strâce? Tat îi stropchit. Tat, tat, tat mâncăm; ce mâncăm, dacă iei un salam, dacă ieie niște parizer, îl strânji așe nici gust numaa, să hie lucru cu iertare, ieu un salam o parizăr râgâiesc tata zâua, îmi iese pă gură; îmi iese pă gât. Da, da, da, a parizăr, a sălam, aia. Ooo dă-tie naibii! Lasă că-mi fac die mâncare. Avem tati, avem ce face. Avem ouă. Nici nu prea mâncăm. Ouă proaspeție, lapție proaspăt, porcu' cotate die noi, mâncare îi dăm ca cum mâncăm noi, legume, făină. Știm că îi lucru bun. Dacă bem o cană die lapție sau bem sau facem tăiței sau facem gris, mă rog, no. O mămliguță. Tat auzâm la televizor că laptilee trăbe, că îi are boală, ce știu ce boală, Că are microbi.

Boala n-a, vaca n-are boală dacă îi cotate și paste iarbă verde și mâncare ca lumea.

Și cum îi la noi mâncare, di-asta iarbă nu-i ca la...

Și aia-i, ala-i lapție. Io dacă beu două căni die lapție sara poci durni liniștit.

D-apăi dacă meri să-l iei a nost are patru gradie;

Și die-mi aduce o cană mă poci cosi un dărab cu ea.

Laptile patru gradie și mă duc și-l ieu de la bold cu patru zăci die mii și tras o dată, tras o dată.

Mă duc să cumpăr de la bold un cârnat. Io nu-l pot mânca.

Mai slab, dracu-l poate mânca.

Apăi nu știu așa am născut, poate, să nu poci, da' ăla nu-l pot mânca.

Și-i patru zăci die mii vechi acuma, c-amu aici die vechi vorovim. Ș-a nost îl plătiește cu șapte mii. Aiesta cu patru grade.

Apăi.

No, stătu, statu' nu nieee, nu ale purtăzeștie die cap pă noi țărani? Până ale ardie putiem noi lucra că el ale frije.

Îl dă cu patruzeci.

Eea, și vă scoatie smântâna și face, și-l dă la orășeni. No, păi di ce-s amărăți, morți îs fața la orășeni? Die sălamu' ăla și die parizăru' și die laptiele tras, die ăla

poate hi tat, tat, tat de cumpără de la oraș și mâncă. Nu putem mânca na țate cele.

I-otrăghit tat, tat, tat ce consumă-i otrăhit. Nu mai poate die sănătos nici di-al dracu'.

Am trăit optzeci die ai și nu am fost la's [pital]...

Mulți înainte!

Mulțămesc!

Io ia amu dacă-l pui pe unu' tânăr die trizăci die ani, și io-s die optzeci, să-l pui la coasă cu mine nu tine-o zi. S-o dus! Parc-o picat jos. N-are rezistenta ei, n-are putiere, ce știu io?!

N-am fost bolnavi, n-am fost la spital, n-am fost la injecții, am făcut copiii acasă, nu ni-o dus nimeni nicării, nimnică. Nu că să te tat ducă în tata luna că ești gravidă să te trateze. L-am făcut, nici la on an nu ni-o adus că am făcut. Nici n-am stat în pat o zi. L-am luat în brațe, în ceea zi m-am dus la lucru.

No, câți copii ai dumneata?

Patru.

Să-ți trăiască!

Mulțumiesc!

No cum l-ai născut pă primu'?

Cum am născut pă primu'.

Aasa, unde erai când te-o luat durerile?

Știi unde eram? În casă acolo la D., ați fost dumneavoastră la biserică.

Lângă biserică acolo, c-acolo am fost măritată. M-o luat strânsorile sara, pă dimineața am făcut o fată.

No și cine-o fost cu dumneata acolo?

În, o, bunică.

O bătrână.

O bunică. N-o vrut nime' să sie.

Da? și cum ați născut: în pat sau, în genunchi?

În jelunți, în jelunți jos.

Și cu ce v-ați sprijinit mâinile?

Păi am stat pă bancă sau am stat pă masă și, no, cu, nici nu mai știu; atunci de dureri nu mai știei că cum stătea. Te lași jos și faci un copil. Așa am făcut.

Și cine l-o moșit?

Bunica.

Bătrâna aceea?

Bătrâna, ajută-i...

Da' cine era bătrâna?

O bătrână.

O bătrână, îi zăcea moașă, îi zăcea moașa satului că aia era moașe la tati bine.

Și? Cu ce v-o ajutat ea?

Nu mi-o ajutat cu nimică.

C-un păhar die pălincă

Pântu nu, cu, Dumniezo numa' mni-o ajutat. N-o avut cu ce-mi ajuta ea. Da' nuu, amu da, ia p-aci ni așe umbla cu mâna pă burtă și cela, no că, da' atâta. Alt ajutor nu putea fi. Nu, așe da. Îmi puneă mâna pă burtă și: „No uită, să se sântie copilu', îi întors copilu'”, no, că era moașa satului. Așe. Acuma în tata luna să meri la doctor și să meri așe și faci on zimbreală. Îl făciem die tri-patru kile și lucram tata zâua. Mi-o șuiem ia cum îi căpchița aia die pă vârvu' fânciturii cu pântiecu' la gură și pasta două săptămâni făceam coptilu' și mă buticam pă rudă, die pă ea. Țânie o rudă și mă puniem pă burtă și mă dam jos. La două săptămâni am făcut fata.

Și dumneata c-o zi înainte ce-ai, ce-ai făcut? Înainte de-a te lua durerile. C-o zi înainte, ce-ai lucrat?

Am lucrat, am lucrat așe ca țăranu, la fân, la ce-o fost atuncea, la sapă, la secere, mă rog, cu, o fost toamna, lucram la legume, lucram, seceram săcara. Mă, nu stăteam, nu stăteam nici până sara cee, până sara și noapție m-o luat. La tri zile, la patru trăbuie să meri la lucru.

N-avea voie să stea până o lua durerile. Trăbea să lucre.

Trăbea să lucru, nu să stau. Și am făcut patru fetie.

Maica o făcut nouă. După unu' tat o durut-o, păi nu știu pă care. L-o născut și l-o pus în pat s-o trăit [trebuit] să margă să-și aducă apă de la fântâna că era sa, să-l fa, să-l puie să-l spele.

(râde) No, acumă. Așa o fost viața.

Și ați născut vreunul în spital? Sau aci, la dispensar?

N-am născut nici unu', nici nu m-am dus cu ei.

Nici unu'.

Nici am născut nici unu'.

Tati i-o făcut în casă.

Nici după, i-am făcut acasă și i-am împăpușet, și i-o tăiet moașa buricu'... și i-am dat. Și la după...

După ce-o născut pă asta mai mică numa', pă fată, o pă?

Pă asta micuță, era despenzariu aci când o am născut ș-o trăbuit să ieu... O fost musai să margă la dispensar.

O fo', da' după ce o am născut în ceea zi că s-o ieu în brațe să mă duc la dispensar să stau tri zile sau patru.

Acolo?

Acolea la dispi. Am stat acolo tri-patru zile c-atuncea era casă die nașteri era.

Casă die nașteri.

Și era femei născute și prin., prima dată.

Mâncare dădea.

Și nu m-o lăsat doctoru': „Numa' vii, S”. că eram no, vecini și ieșea și-i dăm lapție, „Amu trăbe să vii. Tri zile să stai cu ea”. Am luat în brațe și m-am dus și.

Și după ce nașteai, de strânsori ce luați? Ca să n-aveți strânsori.

Atuncea să bea țuică. Să bea țuică. Cum nașteai îți da câte un păhărel de țuică, două.

Die pălincă. Știi, făcută așe ca lumea, nuu...

Eeea, și artă și beam câti-un pahar două die pă, pălincă și nu mai aveam nimică. După ce-o făceam nu mă mai gândiem că am făcut copii. Să hâi... Așe bem, da' acumă nuu, zâcie că nu-i bine să bei, da' acumă, atunci merea, bea muierile nu că, eram beutoare dacă beam.

Da, știu...

Da' cât bei câte-un pahar die țuică amuu, după aceea pă sară bei un pahar, mâine, poimâine și gata era. Nu mai aveai strânsori, nu mai.

Da' de ce să bea țuica aia?

Ale așe luasem noi de la părinți.

Așe rămăsese diemult.

Rămăsese că no, dacă naști să bei o, un pahar die țuică. Așe un pahar sau două; alta bea și două. Că numa' nu ție mai strângie pân' burtă, nu mai ai dureri, și ce începea îl făcea, apăi în tata zi merea la ea cu coșarca cu plăcintie, cu pălincă, niamurile, nurorile, apăi dacă avea multie niamuri apăi trăieu mai mult de-o lună tat cu plăcinte.

Atuncea le, dacă era aa... Litere die pălincă și artă și pancove, c-așe merea atunci câteva

Veneau atuncea?

Vineau atuncea, vineau. Și două săptămâni.

Da' nu era periculos ca una dintre femeile care venea să fie la ciclu?

Ba era la ciclu, da' spunie, spunie.

Aa, spunea?

Puniem, puniem un sămn roșu, oo, o, acoloa la prag, um pticuț die petic roșu.

Și dacă spunea nu era bai.

Nu era bai.

Da' dacă nu spunea?

Dacă nu spunea nu, era rău, să întâmpla die se făcea spurcație și abia scăpa. *N-ai avut probleme dumneata.*

N-am avut că spunie muierile, nevestiele, c-acuma era nieveste.

Spunie când vinea, era altu'

„Uită, îs la menstruație” și gata, numai sa.

Mi-ți ajuta tu, zăcea muierile, să ducea, s-ajuta și bărbatu' merea la o văduvă o ajuta, da' amu nu mere nici la di-al dracu'.

Acuma s-o mai răit lumea. S-o mai răit lumea. Că copii-s duși și ei îs crescuți la oraș; ș-a mnei nici unu' nu-i acasă, nici, în [tot satul] nu-s numa' bătrâni. Copii-s duși, apăi și, îs duși și lumea, s-o strâcat lumea foarte rău. S-o făcut, s-o strâcat.

S-o strâcat!?! S-o strâcat că o învățat tătie prostiile la televizoare, la.

Când eram și meream la joc, domnu' dragă, că acumaa.

Io să știu un șef în țara asta, merem la joc, când trăbuie, sfințea soarele să him acasă. Că die nu eram acasă căpătam de la pă, maica die praf ale făcea. Viniem căție c-un ficior die mână, da' nu sfințase soarele, cu zăuță. Și vineam acasă, vinea câți băiatu' la noi, Da' ficioru' pleca acasă.

care no, vorovim bine, să băga în casă, voroveam pân' cu, în casă cu părințai

și

Eea, după ce era, merea.

Eea, un ceas-două și merea. Acuma nu-i așe. Acuma-s copii noști și zâcie că i-i pretin. Fută-l pretinu-n cap să-l fută patru ai.

I-i pretin.

Îi bărbat și muiere ș-apăi tat pretin. Ș-apăi să despărțește și fâcie copii nienorociți, reclaj n-am făcut, n-am știut ce-i reclaju, n-am știu...

Di-acolo ies coptiia.

N-am știut aia așe să măă hi un reclaj, să măă duc Doamnie ferește!

Di-acolo coptiia ești a die.

Că m-am tiemut die Dumniezo.

die indicapați

Am zis: „Doamnie, dacă mă duc io, mă pedepseștie Dumniezo, de fâcie cu mânie Dumniezo? Să fac io un reclaj, să mă duc io la prostii, să mă duc, să am?” Am avut doi bărbați; aia i-am avut. Mie nu mni-o mai trăbuit. Unu' o murit, prima, Doamnie să-l ierte!

Dumnezeu să-l ierte!

Ș-aiesta, da' io n-am mai avut parte die alt bărbat. Da' nici care-s di sama noastre. Așe o fost. Acuma își schimbă ca chimeșa. Așe schimbă bărbatâi și pretini și, pretini și vin acasă și să culcă la părinți și pretini. Acuma-i un curvușag... diestrăbălat. Diestrăbălat. Nu știu mai este-o femeie bună sau un bărbat bun. Nu condemn nici pă femei, nici pă bărbat. Da' o femeie bună sau un bărbat, mai

este o casă cinstită. Nu știu.

Mai sunt...

Raaar, nu știu. Poate pă la țară, pân' marjinile estea.

Daa, o fi că.

Da' la o oraș nu prea, că videm noi la televizor.

Io să știu un șaf de televizor mare, imediat le-aș scoatie tat, tat, tat, tat, tat.

Da, da, da' nu, da' nu aia mari de la parlament, dragă? Daa, daa...

Nici n-ar trăbui să-i lase, să

Ale, domnule, ale cu facultățile, căție cu două-tri din Parlament.

să cucu să știe că cu.

ale, ăia-s diespărțiți.

Se întâmplă. Acuma se întâmplă.

Nu că se întâmplă, că spun și au, au copii și-s mari, și-s diespărțiți. Și-i artiștii aieștea futuți în noroc tat așe. No die, atunci die undie să luăm noi mintie, noi proștii? Di-a la ei?

Da. S-asta-i întrebare bună. Bună întrebare.

Die undie să die undie să avem noi, no, die undie să ieu io mintie? Dint-ăla cu facultatie o din cela care mere la vacă?

Da...

Rar, cam rar, domnu' dragă. Fără supărare, îi rar, rar. Îl vezi om pă drum și zâci: „Ia un om”, dă-ți-l mă-sa de om îi. Așe, așe sunt. Ce să facem? Asta-i viața! Nie mirăm. Noi murim mânie-poimânie.

Eea, acuma lăsați că nu vă grăbiți nicăieri...

Noi nu niee, da' nu ale lasă, no, nu ale lasă anii.

Cine nu vă lasă?

Anii 'napoi. C-o trecut aii. O trecut cu binie.

Nie cheamă popa: „Hai, hai, hai!”, „Hai că tre' să vii”.

Doamnie și mărit, și lăudat! C-o trecut fără spitaluri, fără paturi, fără chinuri, fără greutate până amu. Sântiem răi la gură, nu ale rugăm lui Dumniezo pântu asta treabă. C-ar trăbui în jelunchi să stau zi și noapte die de mi-o dat Dumniezo. O fost foametie, o fost păduchi, o fo' râie. O fo'

bunie tătie c-am fost sănătoși. Undie ni-o mâncat, m-am scărchinat. Și când i-am prins, i-am omorât. Și-i am rămas tat binie. Cu ficat bun, cu inimă bună, cu plămânie, fără avorturi, fără să meri la doctori să ție cotroboleze tat, tat, tat, să ție desfacă tat, tat, tat. Apăi de fâcie când meri la doctor să ție chilozeze să facă alea? Du-le, c-ale dracului! Da' ce fac alea? Alea cu dracu' lucră. Dacă i-o plăcut să facă un copil, facă și-și coasta die el. Nu țape în budă și-n gozu' die lemnie și-n cât. Așe se întâmplă la țară amu. Îi lasă Dumnieto pã mâna dracului. Îi lasă pehierduți.

N-ați fost niciodată-n spital?

Ba am foost, mintonaș am vrut să mă duc. Mintonăș c-am vrut să mă duc. O vinit odată...

Și mai beteagă o vinit. (râde)

No zaceți. Cum o fost?

O vinit odată, o vinit odată după Revoluțiaie. Ia așe la fata noastră, că-i casa fetii noastre dă-i dusă-n străinătate. Și ia așe ca dumneavoaste niștie domni și că așe, ș-așe și io am făcut niștie pancove. Niștie pancove.

Plăcintie. Da, da.

plăcintie. Acuma dacă stați la J. și știți cee că-i pancovă, că-i plăcintă.

Di-alea cu brânză și eu și cu ceapă. Și cu, și... no așe. Și cu ceapă, și cu morar și cu brânză și... Foarte bune.

No, cum o fost?

Ș-o vinit ș-o adus niștie soluție și fata tat că să-i fac pancove di-alea bunie. O avut soluție die spălat.

Die spălat vase, io nu știu ce-i ăla.

Ba die spălat vase. Și io atunci, mai să gată uloiu' la ea, mai să găta uloiu' dintr-o sticlă și io dacă să găta uloiu' dintr-o sticlă, ș-aiesta-i uloi, bată-l norocu', că-i uloi, că uită că-i galbăn și sticlă și-i uloi. Io pui de-aci dint-asta um picuț laa pancovă. Eea, da' io întâie am luat pã buze și mi-o părut că-i moale, știi? ca oloi'. Că o fost soluție di-aia, da' nu die vase că die era die vase nu era poate acela. Ș-am pus pã pancovă. Când am pus pã pancovă o ieșit spumile ș-o dat pasta laboș ș-o marș pasta arăgaz. Ș-apăi tat am dat. Ș-apăi m-am spălat pã gură, atâta m-am spălat pã gură

până mni-o rămas și limba spălată și lichidu' limbii și el. Și di-aia m-am dus la spital.

No, și cum o fost?

Ș-apăi am tras. Doi-tri ai die zile până mi s-o făcut înapoi, așa cum o vrut Dumnieto, soluția aia pă, pă limbă. Am tras c-o fost spălată, domnu'. Am fost la spital die două-tri ori și die n-am întrebat și la Cluj și pasta tat, no. Mai da pirule, mai da și după doi ai, după tri, mi-am revinit. Da' doi-tri ai am tras, am tras pântu treaba aia. Că io după ce-am pus, am pus pă limbă, așe o am cu, gustat um picuț, da' am făcut cu limba așe. Ș-apăi dup-aceea o trăbuit să mă spăl. Ș-apăi când m-am spălat, m-am spălat tat spume o ieșit. Că soluția, io vă spui, ș-apăi mi s-o spălat.

Da' v-o făcut și spălături în stomac? Sau așa, când ați mers la spital?

Nu, nimic, nimică. Numa' io am făcut, io așe cu apă, cu apă. Am luat die douăzeci die uări, die trizăci die uări și m-am tat spălat, m-am tat, până s-o spălat limba și gura binie. No. Ia c-am tras.

Da' până atunci n-ați mai fost la spital.

N-am fost.

Înainte de Revoluție.

N-am fost niciodată. Niciodată. Niciodată.

Și dacă vă răceați sau v-ați scrântipticiorunu?

Nu m-am... nuuu m-am dus nicării. Și de m-am răcit am tușit, o trecut, n-am băgat seamă, n-am.

Dacă scrântiești picioru' sunt doar destia die coasta die scrântituri.

Amu când scrântiești meri la babă, la băbești, mai binie la băbești.

Și ce le face astea băbești?

Păii diescântă.

No, ce-ați pătat? ziceți! Nu v-ați scrântit mâna, picioru'?

Eea, cea, da, da. Mi-a scrâă [ntit] Uită așe domnu' dragă, viața noastră așe o fost, bună o fost. C-am răbdat foame um pic și lipsă mălai în Florii și di-elea, da' o fost

bună, lasă c-o fost binie pintu noi. Atât die muncită-am fost sărac, mi-am făcut ca și, am făcut prunci, am luat loc, am purtat la școală; tătie, pân' tătie am trecut, domnu' dragă. Amu mai avem una, o dietorie. Aia-i cea mai mare.

Ce datorie?

Aia-i cea mai mare, aia vine.

Mai poate aștepta.

Aaa, aia-i cea mai...

Nu-i nicio grabă cu aia.

Aia-i cea mai mare.

Ei, mulți ar da oarecât s-o poată împingie dară...

Tata lumea ar da.

Aia-i sigur.

Aia cu bani mulți, cu miliardele alea, nu ni-ar putea da nouă doi bani să le-o dăm noi viața asta? Nu ale poate. Eea.

Sunt di-eia care ar da, pfuai die capu' meu, tara o ar da.

Da' nu pot, nu pot nici ei. Să duc ei și rămân tata avutăia.

Tat acolo mere s-ala, și bogatu' și săracu', amândoi odată.

Ăla nu să duce ta, la unu' sărac care are miliarde, că ăla gândiești că să mai strângă să pună pă ele. Da' nu zâcie: „Na, săracu', că are um pic. Da' lasă-l să-l mângâi acolo”. Nu zâcie.

Nu știu, nu zăce.

Nu zăce? (râde) Așe domnu' dragă.

Da' părinții dumneavoastră tot așa sănătoși au fost? Sau n-au avut nici urm...?

Nu, nu. Tata mnieu o murit la șaizeci și doi die ai, c-o fost în războiu' mondial. Și-i un, o fost prinsonieri.

În Rusia?

În Rusia. Ș-o marș un rus cătă el cu banieta pă armă și să bagie-n el și s-o întors și i-o băgat la lângă pticioare. Ș-o rămas cu boală die inimă. Și noi am tras, tati binie. O murit fratâi tu, că numa' un prunc o avut tata când o fost în războiu' mondial.

Optsprăzece.

În optsprătece. Și-i când o vinit, o vinit cu boală die inimă. Și die inimă o și murit.

C-o marș la oraș, acuma știri orașu', la un târg ș-o luat un purcel și s-o pus să mâncie ceva mâncare, sclănină cu pehită cum ș-o pus di-acasă, c-atunci nu mânca că nu era a și așe. Ș-o ieșit porcu' din sac ș-o fujit, și el s-o înfricat ș-o picat jos ș-o murit. Un frăție a mnieu, aiesta a lui cumnată-mea așe o murit. O lăsat coasaa...

Aci din sus.

Aci din sus cosea la otavă toamna, îl doare chieptu', îl dor spatile, îl duru, trăi până la ujină. Și muri în pă mașină [salvare] Și unu' o murit iară în București. S-o dus așe ni de cu sară.

S-o culcat și

S-o culcat și nu s-o mai sculat.

S-o sculat mort.

Tot de inimă.

Tot de inimă.

No, păi tot de inimă o fost.

Tot die inimă. Aiela când vinea acasă și-l strâgeam noi era păcurari, avea turmă die uăi. Apăi sara, zâua pă la amiaz vinea să culca, „No sculați-mă dacă-i ceasu' unu să mă duc la să mulg uăile”. Da' și oare ale temeam să-l sculăm că când „Hâi!”, să spărie.

Să speria.

Știi, să înfrica așe. Să înfrica. Ș-apăi die inimă o murit. Și am avut tati, că după aceea ne-o făcut pă tati, pă unsprăzece, după ce-o vinit din războiu' mondial.

Și deci ziceți că practic ați moștenit toți...

Chiar aproape, aproape, nu chiar toți.

boala lui?

c-o muri, am muri, numa' io-s din unșpe, din doisprezece. Da' patru o murit.

Îi a zecea, ș-apăi di-aia zăce.

Eea.

No așa. (râde)

Și primu' dumneavoastră soț cum o fost?

Primu' soț o murit, o fost și el în război, nu-s în războiu' ăla, nu-s, în războiu' ăstăalt ș-o ajuns cu foametea. O ajuns, el o fost el vânător die munție. Așei? Vânător die munție. Ș-apăi zăcea c-o vinit odată tati cu...

Laaa unităție die vânători.

Eea. Die-i purta pin munți. Ș-o vinit și era flămând și plin die râie și die păduchi și die, și o mâncat din niștie mălăiștie

O vinit, o coborât

Frunze die mălai di-alea putriede amu die foame și die cela. Ș-apăi o vinit acasă și el o fost on...

S-o coborât die pă munți

O mai beut um pehicuț, o fost curier aci la sfat, o fost învățători din D., ș-apăi la Comisariatu' Militari o fost la Cluj când. Ș-apăi rumatismu' și i-o perforat stomacu'. Și i-o perforat stomacu' și l-o dus la.

Atunci **așe** era, erau granița aici.

Era în timpu', înaintie de patrușcinci.

Da. Era da, așa, apăi l-o dus la A. și l-o operat și n-am fost lângă el că n-am știut că undie-i dus că s-o dus la un sat, numa' cu o femeie după niștiee ceaiuri die stomac. Că făceau cineva ceaiuri băbești di-eștia die stomac. Ș-o mâncat cireșie die mai și dacă o mâncat cireșie die mai alea-o fost tari și până-n satu'ăla o stat, nici nu s-o putut butica jos c-o stat îndoiet doua, că-l doareeee stomacu'. Și di-acolea din sat l-o trimis la A. Și i-o perforat stomacu', și l-o operat și sâmbătă noaptia l-o operat și miercuri dimineața s-o sculat ș-o beut apă. Ș-apăi n-o mai treaba dac-o beut apă. N-o fost nimeni lângă el, o fost numa' bolnavi în salon, da' n-o no, n-o fost nimeni să zacă, n-am știut că undie îi ce s-o întâmplat cu el. Omu' numa-n sat să aducă ceaiu'.

Și nu trebuia să bea apă.

Și nu trăbuia după operație, daa, să bea. Da' n-o beut până miercurea apă; până miercuri dimineața, die sâmbăta până miercurea. Ș-apăi o murit. Am rămas cu două fătute.

Mama dumneavoastră, tatăl dumne, adică tatăl

dumneavoastră ați zis: de la inimă. Și mama nu?

Mama o trăit șeptiezăci și șasă die ani. Șeptiezăci și șasă die ani. La șeptiezăci și șasă die ai o murit die cancer.

Ce fel de cancer?

Ca, da' nu știu cum să-i zâc la canceru' ăla.

O fost la pat sau?

O fost la pat un an die zile. La pat o fost on an die zile. O suferit.

Dumneavoastră ați avut grijă de ea?

Da' cum? Am fost țâțe, ia aci am fost tati binie lângă ea. O fost a, cu aia, cașale alea amândouă îs a fraților, aia cu faianța, și io am fost aci cu casă, soru-mea o fost dincolo di pasta drum, acolo la cele ca și... ș-am cotate de ea, Doamne Dumnezeule! am fost tati frațai lângă ea. N-o am lăsat-o un moment singură. Zâua și noaptea. O am dus pă la noi așe, la cașale noastre să cotăm de ea, de la casa ei di-acolea. Ș-o zis cătă noi, o plâns și o „Nu mă cota, dragu' mamii, în casă la voi, cotață-mă în casa mea”. No, tati suntem aci c-acuma nu-i ca și că nu-s copiii acasă. Am fost tati aci. Lasă că ție cotăm. Că tat până la zece – doisprăzece stăteam iarna laolaltă. Ori la noi, ori la ei stăteam la sara până pă la zece – unsprăzece la ea-n povesti, ș-apăi unu' ale culcam cu ea. Unu' stam pă noapție cu ea. Și ooo, da' noi nu om hi cotați. Că n-om hi, că nu știu cine ne-a cota că prunci-s duși.

Azilu'.

Or vini ei dac-o fi...

Auzi: unu', unu-i binie, da' de care rămânie nu-i binie.

Cum? De care?

Die unu-i binie că unu' să coasta pă ălalalt. Unu' care, care care rămânie iala-i bai.

Da' die care rămânie apăi l-o dus Sfântu'.

Ala mere la azil.

La azilu' supărării, da' cine ție duci pă tinie la azil?

Apăi atunce va veni un copil, măcar unu' să-l grijească. Aci.

Că i-a trăbui averea dacă, da' zăce că aaa!

Amu n-au bani, avere.

Că ce-i vrea cu ea că nu-mi trăbe.

Bani n-avem o stare că i-am dat la copii pân' acum.
Năz, acum a țaniem bani numa' pântu mormântare că la
înmormântare cinci-șaisăzeci die milioane ale trăbe la unu'.
Așaa, aci să fac ca nunțile.

Mai bogăție.

Căție cinci-șaisăzeci die milioane.

Da' di ce să face așa?

D-apăi...

D-apăi că nu să iasă cela la cela. Păi cum crezi?

Zâciem că, zâc copiii dacă au ei bani, săracii, di de
să-mi facă mormântări. Asta nu-i, asta nu-i bună la noi. No,
trăbe s-avem o sută tri-patruzăci de milioane, cincizeci, c-
atuncee pă, ale petrec la mormântare. Dacă nu, ce face cu
noi? Zâcie: „O, săracu' die el, uită că n-o făcut die o cină”.

N-o făcut die o masă.

N-o făcut die o masă, așe.

S-o muncit în viața lui.

Ca la nuntă. Nu-i deferenți die nuntă. Nu.

Dispare.

Țuică, bere, suc, mizeluri, estea dispar, io așe zâc că
dispar.

tat, tat, tat, tat, tat, tat, tat, cozonacuri, la; ce-i la
nuntă tot îi.

Că vine economia asta ș-apăi.

Nu dispare de la noi, io nu simțâsc economia. Ce-am
io cu economia?

Nu simțesc?

Nu, io nu simțâsc economia, da' di ce s-o simțâsc?

Încet, încet simțâsc.

Căă om pic die penzie avem, văcuță avem, făină
avem, legume avem, pehituță-mi fac. Și dacă nu-mi fac
pehituță să găseștie. Ce-am io cu economia c-o simțeștie
domnu' că nu ș-a plăti casa? Fută-l Inn capu' lui. Di ce s-o
dus tal, di ce n-o mai stat și la țară? Da' noi trăbe să zacă,
noi zacem așe. Io zâc cu gura mea, am zis die multe ori,
um pic trăbe să suferească că dacă nu, nu-i om. Îi prea,
prea, copiii, tineretu' aiesta... cum creștie acum, nu

dumneavoastră, dumniavoastă ați scăpat die că e și. No, ai, ai costolit um pic, așei?

Am cam costolit.

Io cum să zăcem noi, Doamne hâi! Și nuu, nu, nu știei că cum să plățiești și cum, die undie să scoți bani. Doamnie, că io am zis că nu scot de la bancă până-i lumea să nu, nu.

N-ați luat de la bancă înainte pentru pământ?

N-am luat. N-am luat nu, niciodată.

Nici pământ.

Pe-aici lumea am auzât c-o mai, să băga-n bancă să-și să-și ia pământ.

Cum? Poate cineva, poate care, care... cari o fost care după Revoluție o fost, văd că ș-aia s-o băgat. A nu, și înainte ziceau că s-o băgat. Înaintie, înaintie nu știu no.

Pentru pământ.

Să băga înaintie, era care lua din cose să ieie banu'.

Era? O fost și la noi di-o luat din coașe ș-apăi l-o scos din casă. Cu poo, cu coptii cu tătu'.

Stați. Din ce zăceați că lua? Din coase?

Eea, din bancă, așei zăcea: coașe.

Din coașe, c-atuncea așei zăcea coașe.

Ce-i aia?

banca îi coașe.

Mă duc la coașe.

Și vinie portărelu', c-atunci iară când vinea portărelu' să-ți achiți cela, nu-ți putiei achita, îți sigila casă, ție scotea-n drum. Da' cam rar, no, să întâmpla. Da' amuu, ș-amu, ș-amu la oraș. Vin pruncii noști, nu zâc vinie să-i dai, numa' zâcie că numa' îi greu. Că trece luna, îi greu și nu-ți ajung. Și-i...

Îi greu, n-avem.

Nu, nu vinee, vine să vină să-i dai um pic, da' nu cere, da' dacă-i dai îi pare binie că no.

Nu zăce că dă-mi, no ia ce grea, cum ia vai.

Îi greu, tulai că nu ne ajunje, tulai că nu așe. D-apăi, Doamnie, cum ni-ajunje nouă?

Puie mâna și lucre că nu i-i rău. Dacă lucru nu-i rău.

Auzi domnu' dragă: amu care-o, când eram noi tinere meream la sapă la altu' că era-n cilediu. Do, două zâlie la sapă la legume și luam o năframă di-asta, că purtam o năframă tinerească, galbână, die legume. Două zile săpam la legume. Că nu să vindea cu ciuperca, nu să vindea afineala, nu să vindea nimică. Amu o fost la noi de-o strâns die patru milioane ciuperci într-o zi. Astăz', în săptămâna asta. Die patru milioane într-o zi. Apăi die un milion, apăi die șeptie dutie, apăi die zece șutie.

Păi die două-tri șutie apăi.

Apăi die cincisprăzecie, apăi die două șutie dacă s-o dus numa' om pic. O strâns. Ș-afinie... că p-aia urmă. Eea, da' pă timpu' nost n-o fost de aieste. Și putiei cu ciuperca, cu afinala fâcie ce-a vre'.

Nu capeți un uom la coasă o la

Nu capeți niemică. Nu, nu capeți la un om să-ii, dacă-i dai cinci șutie.

Da, și cu cât îi dai? Cu cât îl plătiești?

Șeptie șutie.

Șapte șutie.

Și nu vinie. Da' nu vinie. Nu vinie. Să-i dai, să-i dai șeptie șutie și patru mâncări la zi și sticla die pălincă pă masă. Și țigările.

Și țigările.

Și tot nu vine...

Și nu vinie. La un milion cu țagară, cu pălincă și cu patru mă [neari]

La un milion, sigur. Și cumpăr fânu' de la el.

Și cu patru mâncări pă masă. Da' mâncări, nu să zâci că.

Hai că dă-i. Așe mâncări boierește. Că amu așei învățată lumea, ca la nuntă. Mere oo, noi duminică cea' să în [ergem] noi la un nepot la Cluj. Păi fără cinci milioane nu pot mere.

La nuntă?

Eea.

Fără cinci milioane nu mă poci duce.

E scumpă nunta...

Îi scumpă nunta că-i scump meniu', no. Da' nouă câti-oo bătrână di-asta poa' să pui cinci milioane. Tomna asta-i către bărbat-mnieu, no. Cu cinci milioane bărbatee, mă', dau la un nepot.

Amu nu mai făcie nunta cu tai ghițălu', purceluu', caa aci-n casă.

Și dacă, și dacă făcie aci, că tat așa o faci, tat sătulă. Tat eu și cu ghițal și cu cumpăratu' și cu și la înmormântare nu tai nici, tăiem 'naintie porc, tăiem ghițal, făceam noi bucătărese. Amu nimic, amu trimiți cu mașina și-ți vinie cu gata tat, tat, tat. Apăi avem porc, ghițal să tăiem, da' nu-ți mai faci complicații cu de-alea; nu tiee mai murdărești cu alea. Vii cu ele gata. (râde) No asta socoteala cu asta.

Și copiii dumitale sănătoși au fost?

Sănătoși o fost, sănătoși. Da' am o fetiță bolnavă. Die, die cincizeci și

Nu-i bolnavă die, îi bolnavă amu die

Die un an die zile îi bolnavă.

Da' ce are?

Are-o boală foarte grea. Cu creierii. Cu creierii. Ș-are patru copii, da-s așezați, îi la A.

Îi iudiecată cu ei.

Tati îs, tati îs copiii așezați la căsile lor și cu serviciu, și bine, bărbatu-o-i în pinzie, da' le-i cu creierii. Tat de la stres o zis; de la stres. Îi niejudicată, niee, nu, n-o ajută creierii. Și nu-i boală să schepe. Asta.

La pastile sau face ceva?

Îi, îi le. Medicamentie-i dă c-o fost la doctor destul și i-o dat medicamentie de care-i dă doctoru'... să ieie. Da' nu, nu-i speranțe. Și doctoru' o zis că nu-i speranțe. Din tres mare, din, bărbatu-se i-o fost în serviciu, are, o avut on bărbat di-aci, foarte bun. Foarte bun. O avut un bărbat, o zi bună, ea o fost capu' casai. Banii la ea, lucrurile celea, nu lași la răspundere bărbatu', nu. No, o și fost femeie și bărbat ca lumea, n-o fost casă die plăgată. Eee, da' dădu Dumnezo boala aia, dădu' boala aia foarte grea. Nu-i speranță. Tat, doctoru' tat așe o zis. Are cincizeci și, șasă

die ai.

Mulți înainte!

Apăi Dumnieto să aibă milă de ea. Cum ști El numa', Dumnieto, că altu' nimeni nu mă poate. Bărbatu-so-i în pânze [pensie], copiii-s acoloa în oraș, lângă ei, mărg în tata, și io am fost acuma-s două săptămâni. Am stat două săptămâni. Daa... stăm lângă ea n-avem ce face că stă bărbatu-se mai mult. Și copiii-n tata zi mărg la ea. Și io am stat da' numa' tat dacă stăm nu mai avem ce face.

Da' nu stă pe pat. Sau așa?

Ba pă pat, pat. Pă pat, pă pat. Să rădică ea așe um pic și mere și băga-n baie și-și face baie și, da' nu, nu. Nu-i binie, nu.

Și înainte n-ați avut, ați zis, probleme cu ei, să aibă sau așa...

N-am, n-am avut, n-am avut, n-am avut. Cu spitalurile, cu răciție, cu cela, n-am avut problemă. N-am avut.

Și începurați să ziceți de scrântit. Care-s leacurile băbești pentru scrântit?

Diescântăturile.

Descântăturile? Da?

Diescântăturile. Da-s cu leac bun. Io o, asta care-i bolnavă acuma era la marhă și cu copii, cu tati de p-aci, că tati aveam copii; ș-o zburat așe de p-unzând. Copii să juca de-a cloșca cu pui ș-o zburat de p-unzând și i-o zburat vinile de la mână; de-aci de la mână și i s-a cunoștea că de la hudă. Și mă duc la doctoru' cu ea: „Tulai, ce să fac?“, da' nu mni-o spus că cum o fost după, târziu, că copiii nu că de no, fac ei, cum zboală. Și mă duc la oraș la doctor și doctoru' o zis că trăbe operată, la vinie, fâcie la vine. Încă era groapă. „Tuulai săracu' de noi! Da' ce m-oi face cu fata asta? I-a tăie vinile și și-a pierde mâna, cum s-o duc?”

Zâcie unu' cătă mânie, unu' tat de-aci din sat „Tu, du-tie la oraș la un om, nu mai mere la doctor. Du-tie la oraș cu ea să-i tragă jejeatu' și să-i deie ooo, o cutie die unsoare și îi trece”. Nici n-am vinit din oraș, m-am dus până la omu' ăla. Ș-am ăla, ăla o fost fooartie bun om; die

chicioare, die țațe celea o fost. Die spatie, die tapam spata din loc. Și m-am dus la oraș și mi-o dat die cinci lei să ieu o cutie de alifie, în veac țau mintie, că die musai. Ș-o am uns ș-o am frecat molcuț așe, ș-o am frecat și tătie vinile o vinit la loc. Și die stam la doctoru' o opera. O opera. Așe ta, da' ăla așe, da' o murit omu'. D-apăi mere' la el cu spatie, cu pticioare țapatie din loc, cu spată, cu tătie cele; ca la doctor.

Aa, și el zicea și descântece?

Descânta și freca, descânta și freca.

Aicea este cineva care zice, sau numa'?

Sunt, sunt. Sunt die diescântări die scrântit, sunt.

Deci dacă te scrântiești te duci și-țâzice ceva?

Dacă ție scrântiești mâna, țe-o scrântiești și meri și-ți diescântă, ție freci și n-a, n-ai grijă. Trece.

Aaa, c-ați zis că se jucau cloșca cu puii...

Eea.

Ce joc îi ăsta?

Ala că să prindie copiii...

De legat la uăchi.

Să, cea, să prindie unu' die celălalt până să prindie zece die haine înapoi și unu' dinainte s-o prindă și tat așe să ferea că.

Aaa! Da... și erau legați la ochi? Nu.

Nu, era legați la uăchi când să juca di-a mâța oarbă. Atuncea sa.

Și astea se tot mergeau așa și să dădeau de-o parte și de alta?

Să tot fereau la o parte și să-l prindă ciela dinaintie, să-l prindă ș-apăi ptica pruncii, no, când a. Atunci eram. Da' atunci eram prunci.

Încă nu umblam la școală.

Doară atunci eram prunci.

Tat vine', du, noi n-am făcut nicio, io, ea o făcut um pic, da' io n-am făcut, nicio zi n-am fost la școală.

Am făcut pă sărăcie! Căție două zile merem într-o iarnă. Ne ducea docto', ale ducie învățătoriu'; că știți undi-o fost școala noastră când eram mici? Acolo în valie undie

monu [mentul]

Die la

Acolo. Eea, acolo la prima biserică aia o fost.

Acolo era tata comuna asta era acolo lângă biserică.

Ş-acolo merem. Ş-acolo era şi şcoala. Ş-acolo ne duciem câte de două ori iarna. Nie ptica opchincile, treceam valea de-aci pă tătie locurile, ale ptica optincile din pticioare, c-aveam optinci legație cu curele, cu ațe.

Opinci de gumă?

Optinci die gumă, die gumă.

Io şi amu am avut.

De gumă. Optinci die gumă şi le legam acolo curelele.

De gumă.

Apăi aveam, n-am avut încălți di-estea. M-am măritat şi n-am avut sandală.

Io n-am avut boconci până-am marş în armată.

Numa' opinci. Apăi î, nu ale putiem lega la pticioare, apăi să diezlega, apăi... pâ'n' neauă rămâniem, apăi merem la şcoală două zăle-tri-nt-o iarnă.

Şi vara?

Vara umblam diesculțe. Da' cinie umbla? Fără nimică, fără, diesculțe. Umblam pă cosăraie, apăi ale împunjeam numa' hudie ale era tălptile. Apăi ieşea sânjee, numa', uaa, ioi' făciem. Că umblam pă cosăie, undie cosea. Apăi pă cosarii ție împunjeai.

Şi puneți ceva ca să oprească sângele? O plantă? Sau nu?

Punie supărarea, nu mai puniem. Puniem, dacă n-am pus di-ala n-am avut die undie să pui. Asta o fost viața.

Aci cumm, să văruiau casele?

Văruieu caşale, văruieu. Şi până la Pa [şti]... ăăă pă tat Crăciunu' scoție lădițuța şi patu' şi murluie. Că era lipchită numa' de oameni. Ş - o murluie cu tină cu palma, bunică-mea, sau şi maica mea. Pă tat Crăciunu' şi pă Paşti scotea din casă şi văruie. Şi undie era hudă, pruncii mai ciela, să mai bătiei cu patu', să mai zghierie, pruncii cota, ş-apăi murluie. Şi murluie. Şi pă urmă da cuu var. Pă urmă

da cu var. Meream după spoială. Diee, de-acolo cum butici la dâlboacă. Știți cum butici la dâlboacă acoloa este die sub drum. Estie su' drum casa ale, tomna acoloa cum ție bagi pă drumu' ala-n jos la dâlboacă. Dai sama? Ș-acolo nu era prăvălie, era o hudă și era mieruiala. Era a spoială.

Albastru?

Alb, era niștie spoială, niștie lut mai albastru. Ș-aduciem di-ale și o făciem în var, ș-apăi văruiem cu aia.

Da' cine văruiau? Bărbații? Femeile?

Da' bărbații! Femeile văruiie.

Și dumneata când ai fost copilă o ajutai pă mama dumneatale?

Da' cum să n-o ajutăm? Ajutăm, doar trăbe să ajută când eram fată mai mărișoară. Ajutam. Ale no.

Și rufele cu ce le spălați?

Rufile aveam tat, tat, tat die pânză, domnu' dragă. Și făceam leșie de cenușe. Hierbeam cenușe, ș-o strecuram cenușe și frecam hainile alea; cearșaf die pânză, izmenie, poate die pânză, năframă die pânză, tat, tat, tat eram îmbrăcație-n pânză. Și frecam, atâta frecam în leșia aia de cenușe până tat, tat, tat ale, ia p-aci ale merea ptielea și ieșea sânție die ale durea sufletu'. Că aia, leșia aia-ți mânca, știi tu cum mânca ptielea? Die ferească Dumniezo! și pânza țăpână și puniem ciubăru' și rudiele și meream la vale, undie-i dispenzariu'. Ș-acolo eram. Acolo eram cu maiu'. Cu maiu, eram acolo.

Sii care leșie era bună? Care cenușă era bună?

De fag.

Ce nu [șă] die fag; die fag. Ale, cea die gorun-ale ale tăie ca, caaa, ale tăie ca... tat, tat, tat ale tăiea jejitile aia die gorun.

S-o foloseați?

O foloseam la tort, când hierbeam tortu, aia die gorun. Da' aia die fag o foloseam numa' la hainie la spălat. Că aia die gorun, aia ale tăiea, Doamnie ferești! jejitile atâta era die tare. Da' când hierbeam tortu aice o foloseam la tort. Că-l putiem hierbe albit.

Am auzât că pentru nu, că și vitele au păduchi...

Și vițaii și; da, da' die trai rău. No binie! Sigur. Da' el...

Altfel nu fac...

Altfel nu face. Ș-acuma dacă și vaca dacă trăiește rău și n-o cearsăl, no, vorba aia, și vițalu' dacă nu-i lași laptie, da' acuma la vițal îi lași laptie că s-a, că-s scumpi vițaii, știi? și-i vinzi la tri, la două luni die zâlie, la șeptie săptămâni, la opt săptămâni câte cu tri-patrusprăzece, cu douăsprăzece, îi vinzi vițalu'. die milioanie. Dă-i lăsăm laptiele să sugă să se sature.

Sii cu ce omorațâpăduchii depee vite?

Cu DTTu. Da' acuma nu să găseștie, da' cu DTT. Nu prea să găseștie. Amu numa' țâganiele au pă la oraș că au câte-o punguță așe, nu știu cu cât. Da' cred că nu-i DTTu bun. Cred.

Da' io auzisem altceva. Am auzât aci că se făcea un fel dee... fierbeai rădăcină de strigoaică?

Eea, cea, die strâgoaie, die strâgoaie **să se rădăcină** de strâgoaie.

Numa' rădăcina o fierbeai?

Numa' rădăcina, numa' rădăcina. Tat, tat, tat scoției cu sapa și hierbeai rădăcina ale. Ș-ale și hierbeai cucuruzu, o gă, o găină, cela și murea. Nu trăia. În cee zi murea.

Ce fierbeai?

Dacă hierbeam mălai și ajunjea la o găină, și? Să mănânce o găină. Da' era așe vecini die, vecinii ăștia, auzeam acum ce știu câți ani; că avea holdă semănată ș-o hiert o vecină ș-o țâpat în holda ei ca dacă mere, nu-și coasta die găini, merea să mănec. Tătie găinile-o murit.

Aa, îi otrăvitoare planta aia, strigoaia. Nu?

Daa, planta, sigur.

Și dădeai cu apa aia pe vită.

Dă, spălai cu apa aia.

Și gata...

Gata.

Și nu se lingea pe urmă vita?

Eea, păi că stăteam ș-o apăram oleacă. Stăteam până

să ziciula, până să cela că nu țânie mult; că vaca-i caldă, iosagu-i cald. Și-i, ei odată să ziciula die apa aia.

S-atunci nu mai era bai...

Nu mai era bai.

Da'pentru păduchi la oameni asta nu era bună.

Nu era bună, buna Dracului. Numa' hierbea hainile părințai noștri, le hierbea și le opărea. Ș-apăi o despărut de la o vreme. N-am mai avut nici pureci, nici păduchi, nu mai nimică, da' aveam păduchi în casă; ale scărpinam ia așe ni în cap și păru' viețai. Tolai! Numa' videai că ești plină de sânje pă unghii, din bube. Și-n alea... când era. Numa' să lipchea păru' pă; așe era când eram amu șeptezăci de ai. Dacă mă gândiesc, dorm câte-un somn noaptia, domnu', câti-un somn dorm sara ș-apăi mă străzăsc iarna așe că-i noaptea mare: „Doamnie le să videm io de când m-o făcut maica mea ș-am priceput io, pân' câție am trecut io?” Să-mi aduc amintie pân' câtieeee, pân' câție rele și păduchi și mizerie și, și cum sântiem amu. Și pân' lipsă die foame, și pân' lipsă die pehită că facem pehită de făină albă ș-o mîncă, nici nu ale placie die cumpărat, domnu', nu ale placie die cumpărat. Îi mai bună die casă. Îi mai bună. N-o putiem dimnica-n lapție, n-o poți dimnica în păzătură, în zamă, că noi așe zacem: zamă. N-o putiem diemnica a noastră, așa moale că încă-i ca cureaua. O pot țânie o zi că tat miez bun îi. Asta dacă o sfărm că și că și ai băga ia așe făină în zamă sau în lapție, că-i sfărâma fărină, așe să-ngroașă. Că nu-i frământată. Numa' îi dată fărina, îi încălzată fărina roată ca să nu hie tumna fărină. Ș-apăi ale... cum să hie? Păi io o frământ die asud pă cap. Die să poți înconjura casa cu aluatu, roată. No, când faci câte-o plăcintă di-aia și cu brînză și cu ceva... ale facem în ler pehită. Câte două pehituțe că mai multă. Am un ler bun, c-am cuptor să fâcie. Die câte ori fac; că mai multă nu stă. Acuma că-i vară. Nu stă. Oricum oi face să um pic aluatu' să lipchiește. Apăi plăcintă cu brînză, cu morariu, cu brînză goala, fără brînză.

Ce voiam io să vă mai întreb?

O, Doamnie, Doamnie, mulți-o fost în lumea asta.

Știți de ce-i zice strigoaie la plantă?

Strâgoaie, strâgoaie-i zăce.

Da' de ce-i zice așa? Are legătură cu strigile care vin?

Ba da, ba da. Da' strâgoaie așa, aia-i strâgoaie, plantă urâtă aia. Și din fân. Și fân... dacă o cosâm și să uscă, nici uscată nu-i bună la marhă, o mai alejem. O mai luăm.

Da' vaca așa dacă, n-o mănâncă...

N-o mănâncă vaca, nu.

Verde, în iarbă.

N-o mănâncă, n-o mănă. Da' un uscată o mănă uăi, umblă după ea uscată. După uscată umblă, da' verdie n-o mănâncă. Da' o alegiem noi. O mai alejem.

Și dacă o mănă uscată?

Dacă, n-are nimică, n-are. Da' tat o alejem undie-i mai multă, așe din iarbă, când o coseștie o luăm ș-o tapăm di-o parte. I-otrăvicioasă.

Deci nu le face rău; nu lee face rău, nu otrăvește vaca dacă mănâncă uscată... vreau să zic.

Nu, nu, nu. Nu otrăveștie vaca. O, încă umblă după ea ș-o mănă că-i uscată scrum. Să uscă ca duhanu'.

Și dumneata ai zis c-ai avut două fete...

Da.

No, cu cine-o semănat fetele?

Fetile o semănat cu bunicu-se. Așa o semănat la bunicu-se una di-aia. Care le am cu bărbatu' aiesta, una îi leită ca și mânîe și una-i leită ca și el. Ca și el. Așe samănă una blondă așe leită ca el și una ca mine.

Și la fire cu cine seamănă?

Tat ca așe, tat cam așe la hâre. A mea-i mai iuție că io-s mai iuție ca el. El îi mai, mai blânz, mai lăsat așe, nu-i, nu-i așa...

Și din prima căsătorie fetele ziceați că seamănă cu?

Cu bunicu-său, bunicu-său.

Cu cine? Cu tata...

Cu bunicu', cu tata, tată-se

Tata lui?

Eea, cu a bărbatului.

Deci aveți două fete cu primu' soț

Da, da, da.

Și două fete cu al doilea?

C-o murit, Doamne iartă-i sufletu'! O fost oon om învățat, o fost om cu școală. Da' o murit, oo, avea un război, o ajuns foametea, după aceea o început o duhănit, n-ar hi trăbuită că-i spunea doctorii mai bea căție pă la serviciu la ceva sat o fost oarecăți ai, dup-aceea o fost învățători în D., tat nu i-o plăcut ș-o marș în la Comisia în Cluj. Ș-apăi s-o îmbolnăvit. Și no. Da' n-am trăit numa' șasă ani.

Și fetele din prima căsătorie ați avut probleme cu ele de vreo boală, ceva așa?

A, asta-i. Asta-i bolnavă, asta-i bolnă die cincizeci și șasă die ai. Asta-i bolnavă. Asta-i bolnavă die un an die zile. O fost um pic die mai'naintie, gândiei că suferă, știi? și-i mai fricoșă, îi mai... mai cela, da' ne-am dus la doctor și no, că i-a trece, că i-a trece ș-apăi pana deveni, deveni rău cuu cu creierii; cu creierii. Asta i s-o asta-i boală are săraca. Ce să facem?

Să zăce pe-aicea că dacă să-ntâmplă ca o femeie măritată să facă un copil cu altcineva, nu cu bărbatu ei...

Da, ăla samănă cu tată-se. Ăla samănă leit, aia să nu zăci și oricine le-a face și din tata România. Ăla cu tată-se samănă.

Sunt cazurip-aci?

Sunt; nu prea sunt no, da' tata sunt, tat mai, apare, o mai apărut oareundie, oare. Samănă copilu' nu trăbă să spuie nime'.

Așa see, se cam află că seamănă copilu'.

See, s-află, s-afla. Și să mai și bănuiește. Că să află, da' să mai și bănuiește; că să află, da' să mai și bănuiește că ș-o mai uăchit um pic, ș-o mai filat, s-o mai. (râde) Acuma sântiem bătrâni noi și.

Voiam să vă întreb, așa à-propos de boli, că am auzit, ne-o zis cineva că o fost foarte bolnav că i-o făcut cineva ceva? Ați auzit?

Io nu cred înt-aiestea. Nu. Io nu cred. Sunt care le

duce mintea și capu' lor că zâcie că o marș și i-o făcut, da' auzeam și pă părințai mei, da' io nu, io-nt-aiestea nu cred în toate.

N-ați pătat din familie careva?

N-am, n-am.

Da' altcineva care să nu fie din familie ați auzit?

Am auzât, am auzât io. Știi că no, coasta că zăce așe, da' alea nu-s bunie la gură muierile alea. Nu-ți pot face. Dacă Dumnezeu îți dă boală și-ți dă urluătatiet-o duci. Da' ce să-ți poci io face dumitale să suferesti? Undie să mă duc io să ieu să-ți dau o boală și să suferesti? Numa' sanie, coasta că poate mi-o făcut, o trăit rău, i-o fost ciudă pă mânie și mni-o făcut și alta-i mai ușoară die mintie, die cap, da' di-alea nu cred. Mie nu-mi vine să cred. Aiestea-s lucruri Dumniezăiești. Sunt de-aicea că ș-o făcut, ș-o marș la popa, ș-o marș la vrăjitori și i-o făcut rău, și i-o făcut. Chiar când eram tânără io și eram la București și era ta, în satu' vecin, că acuma știți dumneavoastră, era un băiat, primu' die băiat în sat și ele era două fete ș-aveau amândouă bai die băiatu' ăla și părințai avea iară bai die el și co... le-o luat ș-o pătat rău, și i s-a visa rău și o trăceau șerpe pasta ea noaptea și prostii di-estea, da' când eram în tinerețe io tumna auzeam. Știu că vorovea și făcea sclujbe popa și, tata nu-mi vinea să cred, d-apăi o luat acolo, aia o murit una, dup-aceea s-o despărțit, nu, nu, n-o umblat binie. Apăi că n-o umblat binie, o fost la vrăjitori mulți, o fost la popi mulți, o fost. Io nu zâc die, dracu' le ști pă alea. Că Dumnieto ție lasă când apuci pă calie re', ție lasă pă cale rea, da' trăbe să ai pă Dumnieto adus în suflet. Să meri cu Aiestea o fost. Am avut un porc bolnav, duminică, am mai murit die năcăjită. Că l-am luat cu tri milioanie die tri luni die zile și i-am dat tat răciuța lui răciuțu ăla și tri zile ea o mărit rația, i-am dat die patru uări într-o zi și la tri zile i-am mai lăsat rație și-i dădui numa' die tri într-o zi, îi dădui prea mult, îl îmbolnăvii; porcu' o mâncat bine, are vo' cincizeci die kile, atâta-i die mândru, ca la expoziție.

Și?

Ș-o îmbolnăvit, ș-apăi no, că moare. M-am dus după

misal să-l taie ș-o vinit misaroșu' să-l taie. Așe stăteam aci. Zăce: „Mai lasă-l, nu-l tăie!”, ș-am zis „No, Dumnezo!” ș-o trăit. I-am dat bruză, i-am dat, lapție acru.

Ce i-ațâdat? Bruză?

Da, bruză.

Ce-i aia?

Bicarbonat. I-am dat să cea, că o fost închis așe, să râgâiască o' să și i-am pus niște lapție acru, ș-apăi di-aceea, nu di-aceea, da' ș-o revinit. Da' mânăă, m-am supărat foarte rău. M-am gândit Doamnie Dumniezăuașule, dădai tri milioane, mai cheltuii, ș-acuma îl tai și, era bun că era ca peștile. Porc die cincizeci die kile și ce mănâncă el? Fărină și spălătură cum facem noi și.

Vă mulțumim

Și io vă mulțumesc. Și vă deie Dumniezo sănătăție!

Și dumneavoastră.

Io v-o doresc cum o fost a noastră die sănătăție. Fără spitaluri, fără spitaluri și fără greutate. Apăi știi ce? O zi-i mai bună, una-i mai grea, die una ție superi într-un fel, die una ție superi într-altă, ale nu le bagi în seamă. Da' fără spitaluri, fără dureri, trece mai ușor. Apăi tat bunie nu-s zâlile, nici tat rele. Că odată ție superi o n-am putut fâcie, o' n-am câștigat, o' am pehierdut, o' n-am avut mintie: „Uită că n-am făcut binie” și tat ție gândiești la treaba aia. Aiestea trec în viața omului. Aiestea trec. Aiestea trec.

Interviul nr. 26

Femeie născută în 1941

No, când ați fost... de aci sunteți?

De aci.

Câte clase-ați făcut?

Am făcut opt.

Opt clase.

Șase-am făcut prima dată și m-am măritat la trișpe ai și dup-aceea am mai făcut două clasă. Așe era timpurile atunci că era cu... cu comuniștii și ia p-a noști vreau să-i... să-i deporteze și-o zis că undie m-or duce că-s... zâciea că-i ducie pân' Bărăgan, pân' să-și facă bordeie ș-o zis că mă mărită să nu-mi poartie grijă, no. Ș-apăi la cinșpe ani l-am

avut coptilu' aiesta. Amu că coptilu-i coptil cu tri fete. Și-o fată la șapte ai după prunc, fata cea mare.

Să vă trăiască!

Mulțumesc frumos.

Și... când ați fost dumneavoastră copilă...

Da.

bolnavă ați fost?

Io n-am fo' bolnavă că am avut șapteșcinci de kile când m-am măritat, la trișpe ai. Și zăcea părintâi: „Până-i lumea asta n-o a durea nimnic”. Da diejaba că după ce-am născut, coptilu-o fost rău, ș-am fo' bolnavă. Că nuu, într-un an n-o durnit nici om pehic cum nu doarme apa. Trebuia să stau, să leagăn zi și noaptie dă-i. Și n-am durnit și am fo' cam bolnavă. Ș-apoi am fost internatăă, ș-aicea am avut on ganglion, ș-apăi mi l-o scos, unu' un profesor, ăla m-o operat, dup-acea o murit maica ș-aam tat plâns după iea și, mai s-o făcut bazedoc. Aaltă treabă. No, o trecut și alea, dup-acee am fost operată die fiară. Știi, o, mai nu știu cât o mai trăit omu' după ce m-o operat. Die nouășpe ai îi mort.

Dumniezo să-l ierte!

Ierte-l Dumniezo. Ș-apăi capu'. Die ceea dată după ce m-am măritat, pă mine m-o-nceput să mă doară capu'. Din momentu' ăla. Așe o fost treaba că el o fo' mai bătrân cu doișpe ani, știu că cred că dint-aia. Ș-apăi durere die cap, da' nu știu cum mai rezist.

S-acuma vă doare capu'...

Și.

Da' n-ați fost la doctor?

Am fost. D-apăi pirule.

Nu vă lasă?

Mă lasă... cinșpe minuție, dup-aceea iară. Ș-asta-i viața. Ș-apăi noi am fost cinci. Am avut o soră, aia o murit, mnicuță. Dup-acee-am avut un frate, o avut, merea după sare atunci cu căruța ș-o fost o iarnă grea și când o sosit o tușit. Ș-o zis maica: No mă A., uită că vinie P., săracu'. Și ăla la douășepție die ai o murit c-atunci nu era medici. Ș-o avut, i s-o făcut găuri în plămâni. Și-o fost căsătorit, el o avut o, on pruncuț ș-o murit și pruncuțu'. Ș-apoi am avut

pă sora asta di-aci de la No, amu asta o trăit, d-apăi iea cu inima o avut. Cumnatu-mnio aiesta are. Optzeci și, nouăzeci are acuma. Optzeciși nouă? Cred că Nu știu optzeciși.

Acuma face nouăzeci, anu' ăsta.

Fâcie, da. Da, da. Optzecișânouă - nouăzeci. Ș-am mai avut un frate, ș-ala o murit.

Da' ce-o avut?

Ala, o fost treabă cu prostata. Că tata mnieu cu prostata o avut treabă. L-o operat, o murit. Un unchi, tat prostata, frăție di-a tatii. Ș-ala o murit, tat di-aia. Și frăție-mnieu, și el tat aia treab-o avut. Ei n-o avut coțtii. Ș-apăi cumnata asta, ș-asta o murit de șapte săptămâni.

Dumnezo s-o ierte!

Da' chiar în vale acolo, o stat. Undie treceți podu'. Aci-n vale. Eea, cea, acolo. Tre' să știți. Ala mi-o fo' frăție. Și i-o țapat [de-acolo din casă, pe vremea comuniștilor], i-o în termin die nu știu câtie ceasuri o trăit să dispărem din casă. Că teren n-o prea avut că părințai mniei când s-o dat laolaltă o fost săraci. Ș-apăi tata o fo' pădurar. Ș-apăi apucata ș-aduciee.

Da' el n-o avutoretini?

N-a. O fost acolo statu' tata mnieu, o furat mașina die scris din comuna ailalată. Și, p-un cal. Ș-o tras după el să-l puștie. Ș-o el o-nfințat comuna. Da, da, no el o, bghietu' tată. Ș-ap-o apucat aci comuna. Ș-ap-acolo la a noști o fost sfatu, milițea, tătie-o fost rău. Da' caz, casâlie să stea acolo, să ș-apăi ei o stat într-o căsuțăă. Așe o vrut el tata. N-o avut nicio clasă, da' o fo' foarte deștept. O știut tomni televizoare, nime' n-avea curent în sat, el ș-o făcut acolo cu apa un motor o pus, noi aveam curent. O fost un om foarte dieștept. D-apoi amu Dumniezo nu, când ale vinie vremea la oricare, mai dievreme, mai târziu, ție iea.

Da' când o murit dânsu? Bătrânu'?

D-apăi îi mort die... die mult...

Dinainte de Revoluție?

No, siigur.

Da' cât erai de mică atunci?

Când o murit tata nu eram unică că aveam, cam die, douăzeci și eleva die ani.

No, pin anii șaizeci.

Cam așa. Optzeciși, tri-patru o avut. Nu mai țau minte bine.

Da' ce-o avut dânsul?

Prostată. Maica mea o avut cancer. La ficat. Ș-apă-o operat-o, da' diegiaba că n-o scăpat. Ș-apăi o murit. Iea o murit la șaizeci, și vo' doi die ani o avut când o murit. Ș-apăi tata o mai trăi după iea, binie. Mulți ani singur, așe. Nu singur, c-o stat cu frate-mio. Da' nu, no binie, s-a mai căsătorit truda. No și asta-i viața noastră.

Da' o fost vreunu' să stea pe pat? Tatăl dumneavoastră...

Tata n-o stat.

sau mama dumneavoastră?

Nu, maica o stat. N-o stat să stea că să scula, da' avea dureri groaznice. Tata n-o stat dieloc. Cum o fo' cu tata? Oo am făcut aici la biserică la noi, o sfințât biserica ș-o fo' popchi mulți și, no, o zis preotu' că, să fac io mâncare aci acasă. No, am făcut mâncare, ș-o vinit popchii și pă tata l-o băgat după masă, așe acolo cum îs cașale mari, și popchii colo lângă tata. Și-i numa' bine-o trăit să ias-afară să urineze și i-o fost rușinie să-i scoale. Și când o ieșit nu s-o mai putut. Și și-acolea, o fo' gata. Apăi l-o dus, l-o operat și era binie că să margă să-l aducem acasă și în cee, cum îi astăzi am fost și mâne să merem după el. Ceea să mai aduci? Cică l-o dus noaptiea, l-o trimăs de la oraș la Cluj. Și l-am adus, ghiu l-am adus, da' o murit. N-o mai, n-o mai zis nimic. Și foarte vesel o fost. Apăi ce-o mai făcut cu el, nu știu, no, zâua, după ce-am vinit noi. Că singur nu l-am lăsat dieloc după operație, tat cu el am stat. Și tătie binie și frumoase-o fost. Și pe când să-l aducem în ceea zi, l-o dus noaptiea la Cluj, ș-apoi di-acolo l-am adus că era gata. Nici nu mai vorbea nimic. Ce-o făcut cu el, nu știu. L-o hi pansat, l-o hi făcut oarice-acolo? Că doară era a, așe povestea și râdea și vesel când am fo' la el. Aasta-i viața! Poate c-acolea s-o gătat firu'.

Și dumneata... ai zis că ți-ai scos fiara...

Mni-am scos fiara.

Când o fost asta?

Asta-i scoasă die, v-o opșpe ani.

Aa, după Revoluție ați fost.

După, după.

No, și cum o fost?

D-apăi cum o fost? Nu știu cum să zâc, că binie-o fost. Da' (râde) am lucrat cât am vrut și di-atunci. Amu mă dor pehicioarele rău, amu nu mai poci mere die pticioare. Încă fata asta, o niepoată-i la recuperări și mă duc die două uări pă an. Mă dor jerunțai. Așe mă dor die... dacă nu-s atientă pic jos. Ce durere-i asta, nu știu. Reumatism o? Mai diemult cum era? Că doară n-aveau pruncii, nu erambrăcați, nu erau. Ș-apăi și la noi, acolo, o fost cașale pă apă, răciră, binie, am răcit. După ce m-am măritat, așe era lumea: grea, rea. Iera bruma die două jeajite și io desculțainaintea cailor, meream la plug. N-am simțat atunci. (râd) Da' cre' c-amu s-adună, s-o adunat tătie. *Și-i, co'* să le duciem. Șaizeci și șeptie die ani, șaizeci și opt am.

Mulți înainte!

Apăi mama mea m-o avut mai bătrână, după frăție-mnio la doișpe ani. Ș-amu era le mai pă veche, mai bătrână și era rușânie, bghiata. Ș-a tat o vrut să mă (râde) pehiardă, cum zâc bătrânii. S-o dus la on medic în C. și, i-o dat, o zis, „du-tie, fâcie, că pă când, pehierzi”. Da' apăi tat o stat maica mea, d-apăi nu, nici vorbă. S-o dus 'napoi ș-o zis: „Lasă, fă, că cu aia-i hi mai sănătoasă” No ș-apăi tat râdieam die dumneaei că zâcie că era foarte slabă. După ce m-o născut pă mânîe, i-o adus tata, zâcie că i-o adus on butoi cu vin. Și s-o început să se-ngreșe. No, zâc, vezi măicuță dragă, ai vrut să mă pierzi și uită-te c-amu ești și dumniata muier, samănam așe mai pehieptoasă, mai așei și fata. Semănam la le, dumniaiei. Bghiata die iea. No, apăi râdiea, amu ce-a zăce? N-o avut de să zacă, nimnică. (râde)

Deci dumneavoastră ați fost ultima sau...?

Io am fost ultima, iea. Cea mai mică. Daa, da, da.

Ne-ați zis c-ați avut o soră care-a murit mică?

Aia-o fost, aia-o fost, prima. O fo' mnicuță, așe mnicuță, nu știu câte luni numa' o avut ș-o murit.

Da'nu știți de ce, nu v-opovestit...

Nuuu mai știm. Că nici nu prea știea atuncea. Cii [ne]. O murit, o murit! Știi cum era bolile. Nu era medici, nu era. Că și pă frăție-mnio nu l-o putut ducie ta, spital. Că nu era. Nu erau doctori. Ș-apăi l-o ținut acasă, ș-apăi cumnată-mea aia o zis că l-a tămădi, o strâns pocăiți, c-o zis că să pocăiește să-l tămăduiască. Ș-apăi zăcie că vorbea-n limbi. Apăi tata plângiea p-afară că știea că nu, ce a face pocăițai. Normal că o, deja o-nceput să aibă găuri în plămâni. Ș-apăi o murit. Soră-mea aia o fo' mnicuță. Aia nu, nu știu cât avea, um pehicuț. Boli di-estea, care, nu știu cum să zăc, să duc pă coptii, pă.

Erau mai demultse-n copiii... când erau mici erau mai bolnavi...

Da...

Se-ntâmpla de mureau sau...?

Le dădea, știți cele. 'tâta știu, că și io aia știeam să dau. Sirop die zmieură. Apăi nu era medicamente. Numa că Ș-apă' aia-m vrut să zăc c-am făcut fata la șeptie luni. Asta, da' n-o văzurăți care să sui la poartă.

Ba, ba am văzut-o.

La șeptie luni am făcut și-i acolea. Nimică nu era gata. Ca și când ai, on kil două șutie-o fost când o am născut. Parcă-s era gură, mână, numa'. numa' ție gândiei că-i semnie. Și dac-o avut zălie, două luni nimnic n-o făcut. Tră' să mă trimită-ncubator, ș-am zis nu mă trimiteti că grijesc io, die iea acasă. Ș-apă'. așe o fost. Ș-ap-am grijit die iea și. No. Da. Aașe-i o ducem mai diemult.

Da' stați um pic c-ați început să povestiți cum...

Die ce?

Cum ați născut-o pe fată? Unde-ați fost?

Aci am născut și băiatu' și fata. Acasă. Soru-mea, soru-mea mni-o moșit p-amândoi.

Numa' cu ea ați fost sau a mai fost și-altcineva?

Numa' noi am, ăă o fost și bărbatu-mnieu, d-apăi n-o stat el în casă. Prima dată când aa, la cinșpe ai am avut

coptilu', na, nu știeam io. Amu di undi-oi ști? Și, m-am dus la lu'. O zis soacră-mea: „Du-tie tu, F., la fân”. Cum aveam fân. Chiar pă timpu' aiesta. „Du-tie la fân”. Da, zâc: „Mamă, ba”. „Fă mâncare!” „Nu”, io zâc, „că mă duc la lucru”. C-amu aveam dureri. Și să nu spui, cum să spui? No. Ș-apăi o apucat durerile (râde) l-am născut (râde) și-i destul die mare. (râde)

Da' uunde-ați născut?

Acasă, daa

Păi ați zis că v-ați dus la lucru.

No ș-apăi așe l-am născut pă el și la șeptie ai o am născut fata. Aș, femeile era foarte chinuite. Făceam bodi, cum zacem noi, și-i duciem cu rudile ș-a aici la părau. Ș-am zis cătă soțu' mnieu: „Vai, zâc, ce greu îi bodiu' aiesta. Io n-oi putiea mere”. „D-apăi”, fâcie, „nu li-i lăsa aci”. Ș-apăi când' am fost în deal am, mai s-o rupt apa. No, ș-apăi așe o fost. No, zâciea femeile cătă mânie, două luni tat așei hi. Uuu bătutu-mo amaru' mieu. Ș-apăi soțu' mnieu s-o dus la un târg să vândă marfă, că el vindiea scânduri. Și când o, io am și făcut. Asta o fo' sâmbăta, duminică el s-o dus, duminică noaptiea o am născut fata. Și. (râde) ce, povești. Io nu am cutezat să zâc cătă soră-mea, că știeam că nuu, nu-i timpu' să nasc. Ș-am trimăs coptilu' să zacă căta mătușă-sa că să legiea, c-avea un cânie rău. Ea, sāraca, ș-o dat sama că-i bai cu mânie. Ș-o vinit. No, ș-apăi o am născut. Ș-apăi bărbatu-mnieu când o vinit ș-o văzut... ioai. Die tri ori o făcut: „Ptiu. Muiere așa mare făcuși nălucirea asta”. Că doară nu era numa' o țără. Da' mnie-mi era dragă. C-o videam faină. (râde) Soacră-mea făcea: „Vai frumoasă-i!” Că iea o mai avut un ficior. Samănă cu cela ficior. Că avea mânduță pică. Păi o avea că doară...

Era mică...

Iooai. No, ș-apăi nu m-o lăsat să umblu la iea, maică-mea și soră-mea vineau ele și s-o-mpăpușea. Că era pehicioarele strâmbe. Da' nu văd. Ș-apăi la noi o fost una care-avea pehicioare-așe și, o zis: „Tulai Doamnie”, le-am auzât pă ele vorovind în verandă, „să n-o ieie Dumnieto că”. „Ba s-o ieie”, fâcie, „că-i pe capu' ei. Să nu i-o tăie că

asta a hi vai die iea, nenorocită". No, ş-apăi soru-mea s-o dus şi o vinit nişte medici ş-o văzut că-i cum trăbe. Cu pehicioarele cum trăbe-o fost, n-o fost, fâcie: „Lasă că-şi revinie după cum să-mplineşte vremea”. Apă’ asta vrui să zâc. Iera un doctor aici, am zis: „Domn doctor nu mă trimiteţi că io nu-s obișnuită pă la spitale, io mor acolo. Da’ io grijăsc cum îmi spuneţi”. No, ş-apăi am avut aşe un ploponaş făcut, cu lână, şi am băgat o pehiele die miel mnireasă ş-am mai cusut o, on rând (râde) die monton şi cu sticle cu apă caldă, şi-n perinuţă. Şi aia-nvălită acolo. Şi viniea şi vidiea, no fâcie, îi binie. Zâciea că-i binie cum cot die iea. Ş-apă’ când s-o-mplinit vremea numa’ am auzât cu omu’ noaptiea: eee! Da, zâcie bărbatu-mnieu, tu, s-auzi fata. Oare? No, mai stăm un pehic, iară mai auzâm pasta on ceas: ceea! No, ş-apăi di-acolea ş-o dat drumu’. Da’ nimnică nu mânca.

Deci n-o mâncat nimic două luni?

Nimică.

Cum nimica?

Nimică. Aşe o trăit. Vă spui: cu sticle cu apă caldă pangă iea, aia era permanent, punieam ş-învelită aşe acolo. Îneve [le-am]. meream noaptiea, o luam în braţe şi era loampă că n-aveam bec. Şi mă uitam la iea şi, sta gâdie şi mnie aşe-mi părea că-i die faină. (râde) Da, făciea cătă mânje bărbatu-mnio, „du-tie tu muiere şi te culcă. După ce stai cu fata aia aşe?” Ş-apă’ la şapte săptămâni după ce o am născut m-ontors betesugu’, cum zâciem noi. Atât-am fost die bolnavă, die io nu-mi putieam căska gura. C-am muncit mult în zâua aiea. Am făcut, am strâns cum zâciem noi, ştii, tri căpiţe, d-apăi pă terenu’ era muult şi fânu’ nu. Şi l-am strâns, tat, tat, tat l-am făcut şi să die cu sară o zis bărbatu-mnio: „Hai să duciem on car cu săcară” am încărcat şi era snopehii grei şi io, sclabă că Vinie, născută, nu ştiu cum să spui, numa’ şeptie săptămâni aveam. Ş-apăi când am sosit acolo la a noşti, c-acolo am blătit tat cu apă avea motoare tata, avea treburi. Am pehicat jos. N-am mai ştiut nimic die mânje. Ş-apă’ aşe-m fost, muultă vreme. Sclabă. Ş-apă’ bărbatu-mnieu, cum îs tati bărbaţii. Nu ştiu

tati îs o'? (*râde*) Când nu ești bunăă, nu ești mai bună. S-o'naugurat un cămin acolo la D. și un văr a mnieu o vinit să ducă bere cu căruța. Nu știu câte butoaie avea acolo. C-amu era lume multă, că duminieca s-adună. Ș-o zis: Maica, auzi T., die auzât auzeam tat. Da die vorovit nimnic nu puteam vorovi. Nimnic. Om mort. Nu putieam... atâta poate că clătieam, da' nimnic nu s-auzea sunet, nimnic. Ș-o zis maică-mea: „T. dragă nu mă lăsa aci că s-o vād că moare”. Ș-atunci io am plâns. Și când o vinit noaptea, târziu, o vinit noaptea târziu ș-ontrebat: „Soacră, ce face? Muri?” (*râde*) Iooai, mă gândeam, săracă de mine. C-amu oi muri. Măi, da' dacă ai zile...

Daa nu ați fost la doctor?

N-am fost nicări... că doctoru' aiesta mni-o făcut injecții. Care era atunci, nu amu aiesta. Că era unu. Apoi o marș pân' America, ăla acolo o murit. Nievastă o avut tânără, ș-apăi ie a s-o dus acolo că nu știu pă cine-o avut, și l-o dus și pă el, ș-apăi el n-o avut serviciu și, die năcaz, el o murit. On medic foarte bun. Mni-o făcut injecții. Ș-apăi mi-am revinit.

Da' cât ați stat așa?

Apăi am stat cre' c-o lună tat rău. Nu mă puteam scula. Numa' dacă mă ajuta oarecare. Da' die, nu voroveam nimnică ca uon om mort. Așe eram, mort. No aia-m vrut să zâc că până ești bine, îi bine. Da' ș-o femeie nu ști să se grijească. Cum îi aici la noi la țară nu știi deloc. Pân' apă, pân' ploaie, pân' tătie. La vaci, la, cum zâciem noi, la tătie. Că n-ai ce să faci. Asta-i viața. Ș-apoi, dup-aceea vin bolile.

Da' atunci când ați picat, ați avut hemoragie? Când ați picat.

N-am. Nu. Am slăbit tare... n-am mai văzut nimnic ș-am picat. Tomna pe când să trec acolo puntee el o marș cu caru' cu bucățile, cu săcara, io ciuciu jos. Când o fugit maica, zâcie c-o fugit la mine și m-o rădicat di-acolo. No, ș-apăi am mni-am revinit ș-am știut, da, gata-m fost c-apoi n-am mai putut fâcie nimnic. Ș-apoi când s-o dus tata cu mânie la on medic, la on., era on profesor, o zis: „D-apoi

după ce viniși cu iea? Di de o ai măritat așe tânără? La trișpe ai s-o măriți? O ai nienorocit". Io eram la ușă, afară și auzeam di-acolo. Că soru-mea asta, o avut on cumnat și ei erau colegi. Vineau la pescuit. Și s-o dus că se cunoșteau amu. Pân' cunoștință ta, cumnat, cum să-i zâc? Șogor? Nu știu cum să le mai zâc. El o dus pă tata. Și, vânând p-aicea, îl cunoștea. „Da”, face, „o ai adus, o ai nenorocit, amu ce vrei? S-o fac binie?” Și când o ieșit tata, o ieșit la mânie, da' io auzâsem de la ușă. Ieșiseră da, zâc, „di de plânji?” Io mai tare... Că mnîe din nehodina aia, mai s-o făcut ganglioni. Tat, tat, tat eram plină die ganglioni. Die nehodină. Să nu dormi tu nici on somn. Păi meream cu belceu' la soacra, trăjea die două uări cu ața, d-apăi doară plânsuri di-alea și fata și pruncu'. Trecuse die câte-un an și plânjea die nu durmeam niciun pehic.

Ș-apăi zăceam: „No mereți și vă culcați! Ș-apoi iară io tat dă, legănă”. Ș-apoi zâuaa, meream cu belceu' pă câmp. Mai plânjea, mai sta. (râde) Lucram amu, stivă și... din nehodina aia... No, ș-apoi m-o trimăs... m-o trimăs la un sanatoriu, la B. Ș-apăi di-acolo, o vinit frăție-mnio și io plânjeam... c-aci ganglionu' aiesta... o sută douăzeci die streptomicine mni-o dat. Aiesta o trăit [trebuie] tăiet c-o spart. Aici io n-am umblat. Și-i m-o dus aici la profesoru' aiesta și m-o operat. Și mni-am revinit, nuu... n-am mai avut absolut niminic. Am luat tratament die la-nceput. No, apoi când o fo' cu fata, iară eram sclabă, da' n-am mai fost, bolnavă așe. Nu nu mai s-o mai străduit dieloc. Am gândit că iară oi hi, da' nuu. Că dac-am luat tratamentu' ăla m-am vi vindiecat total. Amu eram mai vechi, mai bătrână on pehic, mai, în putiere. Apoi și cu fata asta, cu a mea, ce-am pătat? No, amu zâc, „mă omule, hai s-o dăm fata asta”, că, zâșie, „asta tat plânje. O dăm la frate-mnieu. (râde) Că el n-are”, zâc, „coptii”. D-apăi el n-o zis nimnică. Io am luat fata-n brațe, era die-on an și o lună, și mă duc. Și iea trăiea maica și tata. Și zâc io: „Știi de ne sâmlîrăm? Că vă dăm fata asta. Că vă tat cantați și vă amărâți că n-aveți coptii. Da' io v-ooo, noi v-o dăm”. Măi, văd că să fâcie sară, nime', die cu sară, nime' nu zâcie nimic. Și-mi luai fata și hai cătă

casă. Când am sosit aici mai în jos, viniea soțu-mniew la mânia. Și, zâc, io m-am apucat de plâns: „Măi n-o luă, n-o, nu le-o trăbuit”. Ș-apăi când mni-o dat două pălmi. „D-apăi mamă ești tu?” D-amu io atâta die nehodină parcă eram, mă gândeam: uită îi maica, îi tata, frate-mniew or griji și ei die iea. C-amu tat îi trecută de-un an și să mai (râde) n-a, nu știu cum să zâc, n-am mai realizat că da, da' binie, că poate că-mi părea rău dup-acea. Și zăce: „D-apăi tu ești mamă?” (râde) zâcie cătă mânia. Numa' scântiei verzi am văzut. No, zâc, vaai die capu' mniew că vinie să omu' aiestă, no, mă gândieam, atâta cât îs io, că eram amărâtă așe, din puteri. Mă gândieam: Amu o dau că doară maică-i acolo, coasta iea. (râde) No și ai hi mai putută că soțu' mniew a hi mai vrută să aibă coptii. Da' io n-am mai vrut. Nu ale mai trăbe. Că ș-atunci făciea muierile coptii. Da' făcea, nu știeau, da'. no, io am avut on bărbat dieștept (râde), nu. Noi cu treaba asta n-am avut probleme. No, așa așei dragă. Ce să faci? Viața asta trece. Și ia die nouășpe ai îs aci cu coptilu'. O avut și ei tri fătute, greutate! Apăi asta mai mare o am grijit noi, cu bunicu-se, că la on an și opt luni o născut alta ș-apăi o am luat noi și, o am luat, că doar tat aicea-m fost laolaltă. Am mâncat, am. Numa' na, să cotăm noi. Că io știeam că ce-nsamnă coptiii și cât die greu îi la o mamă. Și așe deși și ea i-o avut, io nu, că nu i-am avut deși. Da' a mniei o fo' răi (râde).

Da' di ce-o plâns?

Nu știu di ce. Poate și die foame. Că nu știeam. Și le făceam câte-un stupuș, așe era muierie și cu pehită. Ș-apăi îl băgam în gură die bibiron că nu era bibiron (râde). Ș-apăi când trăgea muieria aia începea iar a plânge și da cu limba, își scotea stupușu' ăla din gură (râde).

Da' nu ați avut lapte?

D-apăi a am avut lapție, că doar nu-i dam lapție. Până la tri ai așei legam acolo-n belceu. Apăi doară nu stătea. Că doară erau tari și (râde) lua... n-are rost.

A, deci până la trei ani îi țineai

Eea, în belceu?

Acolo-i țineam în belceu și-i legam să hie oblici, să

aşe.

Aaa, să fie drepti?

Trăbea's (râde). eram proaste. Ce să mai zăci? Nu ştiu.

La trei ani?

La tri ai. A la tri ai.

Cum până la trei ani? Că mergea-n picioare la trei ani.

Diejeaba. Băgam în belceu. Asta era! Aşe era lejea. (râde) Ş-aapăi acolo-i țineam, în belceu.

Da' cât ați avut lapte de la sân să le dați? Cât i-ați alăptat?

No, d-apăi ştii cum era şi cu laptele, n-am pre' avut lapție că doară şi trăieam rău. Nu ştiu cum să spui, nu ca amu că aveai, tăieai un porc ş-apăi cu ăla erai tat anu. Apăi mori, trăieşti, împărteşte-ți, cum ştii. Şi-i, io ştiu că mea, mâncam legume, mâncam di-esteani, treburi di-estea, nuu, era țată. Mnie nu mni-o prea, nu mni-o plăcut lapțiile, nu beam lapție şi, ba era că poate că tat sujea el, dară dacă nu era. (râde) lapție.

Dacă n-avea, n-ați avut țată... da.

Nu ştieam nici să fie dăm die mâncare. Că-i îniecăm. Aşe era.

Cum adică-i înecați?

Da' zăcea că doară cum să-i dai să mănce, făcea bătrânii, aveam o soacră, că doară moare. Îi da oarecum şi moare. (râde) Ş-apoi dup-acei-am început cu gris cu lapție să-i dădeam pă bibiron, c-apă' o apă o apărut bibiroanile. Asta la fată o fost. Da' la băiat nu. Cu lingurița. La fată o apărut, no, începuse biberoanile. Da' cu băiatu' aşe, stupuş, aşei zăcea bătrânii (râde) tulai!

Deci ăla era în loc de mâncare de fapt?

Ala era în loc că tacă. Să sugă pă ăla. În loc de bibiron. Ş-apăi puneam şi muiere die stup, că zăcea bătrânii că au lupariță. Să țape luparița. No. Ş-apoi (râde) muierea die stup să găta die pe stupuşu' ăla, ş-apăi plânsături di-alea die, la băiatu' aiesta aşe plânjea die tat, tat, tat niegrea. Ş-o tata s-o dus pân-acolo, nu ştiu, n-ați

fost l. Diepartie, pă jos, s-o dus la on vânător, c-o zis că, îi să-i deie, să-i deie ciont die lup. Și l-o sfărmat tat, tat, tat și i-o dat... că nu știeam ce să ale facem, că ale temeam că moare. Căă... așe trebe, să țape luparița. Așe știeam. No, ș-apăi i-o dat. (râde) amu die multie uări zăceam: „No, uită c-așe strâgă pă tinie ca pă lup”, c-așe zăcea bătrânii că dacă-i dai di-ala... D-apăi n-am știut până mai încoaci că doară nu-i dădeam. Apoi doară îs, o vinit tata și maica aci că doară moare pruncu'. Ce să ne ș-apăi s-o luat bgbietu' tata și s-o dus bătrănu' pân-acolo, diepartie că-s ce știu io câți kilometri. Să-i, deie.

Și cum l-o făcut osu' ăla?

L-o sfărmat tat, tat, tat ca un praf. Ș-apăi nu știu ce la hi dat noi, cu oarice ceai o cee i l-o dat, maica și tata. No, d-apăi ce gândești c-o țapat? Lupariță pă naiba! Așezăcea bătrânii că dacă țapă luparița. Știi, fac on verde coptiii. Vezi c-amu sunt ceaiuri anume pântru aia și, eram mai reduși, mai na. Și maica, și pe maica o durut capu' Ș-apăi ce făcea tata? Că avea pușcă, că el cum o fost pădurar, desfăcea, până-i lumea nu uit, nu știu ce sârmă era, ș-apăi prafu' ăla și-i dădea să beie. Ș-o mai îngăduiea capu'

De la pușcă.

Eea. Prafu' ăla, nu știu ce praf. Iera niște sârmă, nu nu știu cum era habar n-am. Eram mnicuță și videam. Iooai, mama aproape, face, că io mor. Ș-apăi îi dădea tata praf di-ala și mânca. Și zăcea c-o mai îngăduie capu' Nu știeam, vai die capu' nostru! Die undie-i ști? Am băut pirule. Atâtea-m beut, cre' c-un car am beut die antinevralgice. Nu, nu știu cum mai am stomac. Ș-ap-amuu, ferească Dumnezo, câte șapte-opt-zece beu odată. Numa' așe mere treaba. Dacă nu, că curaj am avut și hâre, da' nu-i, nu-i amu numa' dureri. (râde)

Da, da, da. Da' de ce-ați zis că striga ca pe lup pe băiat?

Eea, c-așee strâga. No, uită că fusă colo, ba fusă colo, el nu putea ieși din casă să nu străjîe. No, amu zâc, cre' că di-aia străj' (râde).

Așezăceau bătrânii?

Eea, așezăcea.

Că strâgă ca pe lup.

Eea, strâgă ca pă lup.

Da' luparița asta de la ce se făcea?

Tati coptiii o au aia. Tati coptiii o au pân-o elimină. Aia așezăcea, că di-aia zăcea că femeia șasă săptămâni să nu iasă, să se ducă să treacă păraiele, să nu, că-și pierdea țâța dacă merea. Valea, o părau, o oarice. Nu aveai voie o femeie să ieși, să ție duci. Așe num' în juru' casai, p-acasă, da' să treci păraie și apă nu. Că dacă zăcea bătrânii că-ți pehiezi țâța și n-are coptilu' țâță. D-ap-amu cine mai ști di-alea? Supărarea. Iera niște, treburi atunci mai diemult. Și le respectam.

Dumneata ai respectat?

Le respectai. Ori să ție uiți în oglindă marțea, sara o vinerea, o? Ferească Dumniezo!

Da' de ce să nu vezi în oglindă?

Da' nu era voie.

Fie că erai gravidă, fie că nu?

Fie că îi ori vinerea să toarcem o să? Nuu. Am avut o soacră... O' să mănânci vinerea? O, ferească Dumniezo!... die dulce. Post. Și muiercurea, d-poi muiercurea no. D-apăi vinerea, asta era, tădeauna dacă mâncam careva, o bem lapte sara, o'. dimineța ori era bețieag, o aflai mort on animal, ori scotea jejitle, ori pătea oarice. Nimeni nu mânca. D-apă-amu nulie mai arată Dumniezo. Că zăcea că dacă, lucru vinee măr, marțolea și vi vinerea noaptea vinie, ce știu ce vinie, și s-o arăta la fereastră la muierile care lucra. Și n-o mai lucrat nime'. Da. Ori, era jocurile când se leagă joie, de la Paști și până la Rusale, alea se leagă. Aatunci n-aveai voie să coși. Oarice, că-ți arăta Dumnizo. Nu era binie. Ș-apăi o marș la un târg, pă la., pă ta, și era mai mulți bărbați și zăce că înt-atâtâta tuna că nu să putea ducie oamini, cu animalele. Ș-o zis unu' cătă el: „tu, nu cumva ți-o cusut muierea oarice, joi?” Zâcie unu': „Ba, io am văzut lucrând joia”. „No”, zâc, „țâpă-ți chieptaru”; că avea chieptar. „Țâpă-l die pă tinie”. Și l-o

țapat pă o tufă, și când l-o țapat l-o și trăsniț chieptariu'. D-apăi aaamu, nu mai știm, nu mai arată Dumnieto la oameni nimnică. Că-s răi. Suntem răi, uită că ni-e pedepsăște die numa'. Da' atunci a era on legământ, o strictețe, o, o, o frică die Dumnieto, nu cum zâc amu că până ne-om potrivi. Atunci de ști. Ție, ție căsătoreai fată, ție cununai la biserică. Io nu m-am putut cununa. Da' mni-o făcut o dezlegare și așe am făcut nuntă mare. Că nu era voie, știi? Până la cinșpe ai, ș-atunci cu dispensă die vârstă că eram gravidă. Șăașe numa' m-o cununat. Da' nu aveai voie să ție duci, o să intri, mni-reasă să ție baji și să nu hâi fată mare, să ție baji, în biserică, cu curună? Aicea, la noi, uon popă așa o, nu știu. O hi luat el păcatu' pă el? O nu știu ce-o fost, c-o fo' gravidă fata aia. Și-i o intrat în biserică cu curună. Încă băiatu' mieu aiesta era cu ficior cu prime. Că mai diemult merea cu ficior cu prime. Ș-o vinit Dumni, o dat Dumnieto o vreme pă când s-arăduim di-aci de la o casă cu mireasa, die ferească Dumnieto! că nu știei cum să intri în biserică. Ș-atunci era nunțile duminica, tata lumea merea aici că îi nuntă. Și l-o trăsniț pă popă-n biserică. Direct în popă-o dat. Ș-apăi io nu știu ce-o hi fost, că popa die tri ori s-o pornit ș-o zis cătă o muiere mai bătrână: „Vaai măicuță, grea zi va hi astăzi pântru mânîe”. Și s-o străduit să se ducă ș-o lăsat în scris să-i cununie alt părinte, dintr-alt sat. Și aiesta, bunicu' la fata aia, era aci-n consiliul bisericii și l-o-nturnat ș-o zis: că „ce părinte, chiar pă fata noastre?” Ș-apăi, cununat, d-apăi o murit. L-o trăsniț. Nimeni n-o pătat nimnic, numa' popa. Ș-apăi el o avut o slujnică, ș-o zis că dimineața când o vinit la biserică n-o avut nici on leu și du, când o murit, o aflat în buzunar șapte sute.

Atunci era bani mulți. Ce-o hi făcut popa, ce-o hi luat pă el? nu știu. D-apă' amu mărg și groase și să cunună și... nu știu, poate că nu pun cununa, nu știu ce fac. D-apăi n-avea voie să pui tu cunună dacă nu erai fată. Ierai, ție măritai, fată. Amu, asta-i lumea: stai câte doi-tri ai și să cunună-apoi și, ce să faci?

Ați auzit de ceva, la copii să le dai cu lapte pe umeri?

Cu lapte de țâță? Când îs neliniștiți. Niște aripi...

Nu.

N-ați auzât. De niște puncte așa-s ca la... și le scoți.

Nu, nu, nu. Nu, nu. N-am auzât, n-am auzât chiar așe ceva. Da' pă față, femeile dădea, că nu era unsoare, când muljea vacile, cremă di-estea cum îs amu; merea ș-apăi da' cu spumă di-aia pă obraz. (râde) Aia era.

Da? Deci femeile dădeau cu spumă de lapte pe obraz?

Dădea că se făcea obrazu' moale. D-apă' alte creme noi n-am știut. (râde)

Daa? Și cât v-ați dat cu din, cu spumele astea de lapte?

No, păi seara când ne-aduceam aminte. Și când mulgeam vacile, dădeam. Da' nu, că 'într-adevăr se făcea pehielea, fină, așe. Apăi amu căție creme au și rujuri și, după ce-am vinit aci, no, și io auzeam de cremă. Și zâcie omu' mnieu, că o marș acolo la oraș la on târg, tu nevastă, ce să-ți aduc? D-apăi, zâc, să-mi aduci și mnie unsoare. Da' de unsoare? D-apoi cere tu die obraz. Cum era obrazu' fin, la trișpe ai, mni-o adus on borcânel, ș-amu gândiești că-l văd, scriea cremă Maria. Ce știi ce-o cerut el? o unsoare. Ș-am dat. Pă dimineață, să nu mai povestim. Aveam un cap, tat, tat, tat era pehielea umflată și.

V-ați umflat?

(râde) No, zâcie, cătă mânie soțu-mnieu, „no uită-tie, uită-tie în oglindă cât ești de faină”. „D-apăi di ce?” „Da' uită-tie!” Tulai ce plânjeam c-oi rămânea așe. (râde) Ș-apăi veci, și pururi altu' io nu mi-am mai pus creme di-alea pe obraz. Da' ce faceți? Da' de ce? făciea bărbatu-mnieu: „Pântu cinie tu tre' să pui tu cremă di-aia când a?” „Păi să hiu și io faină”. „D-apăi cum nu ești faină?” face că No, păi amu să nu-mi strâce voie, o luat și el o cremă. (râde) Da' nu știu di ce scriea pă aia și pistru, io, care i-o n-aveam pistru. D-apăi di ce năcaz o făcut pehielea așe, nu știu, obrazu'; roșu și-nfocat. Iooai, ș-apăi plânsu'; c-oi rămânea așe. (râde) Da. Ș-apăi dup-aceea ce știi io cinie că eu, apă ăla, era bun. Îți făcea pehielea moale și, spumile alea die

laptie. Întreba, mai mă-ntreba nievestile: „Tu cum ai pehielea asta așe fină?” Începeam să râd. Da’ nici nule, nu le-am spus. Că nu știu cine mni-o hi spus și mnîe. Die la un drac. Că doară (râde).

Da, chiar aveți pielea foarte fină...

Foarte fină, foarte. Apăi așei. Ce să-i faci. O amintire numa’, astea o rămas amintiri.

Îs frumoase și amintirile.

Dacă-i înțelejere-n casă și... îi mere treaba binie. Dacă încep certurile și... aia, noi n-am avut treburi di-estea. Ba poate că ale mai certam pântru prunci, o pântru lipsuri că, era greu, no. Și coptiii știi cum îs, vedea la altâi și, no, d-apăi le-am împlinit, le-am făcut. Io-am avut o on bărbat foarte dieștept. Dumnieto să-l ierte!

Dumnezeu să-l ierte!

L-am aflat, o ieșit din casă și-o murit dinaintea șurii.

Păi... de inimă?

Cre’ c-o făcut infarct. (suspină) În tata dimineața, c-aveam două paturi în casă, io durnieam cu fata, el singur, ș-o ieșit c-apoi noi ne-am făcut căsuțile estea c-am zis că, lăsăm pă ei acolo, că i-am dat și la fată tat așe: tri camere numa’ ea o făcut acolo unde-i pensiunea asta, o făcut acolo multie. Ș-o mai făcut on nivel, și dup-acei, ținere-mnieu iară ș-o mai făcut, că io pă noi l-am adus ținere. Și ei ș-o făcut. No, ș-apăi și no le-am dat la prunci ș-am zis: „Nu ni-e face că nu ale trăbe. Aci on pehic die baie”, zâc, „și, căsuță. Cie ale trăbe la doi bătrâni?” D-apăi dup-acee coptiii tati veneau aci la noi. (râde) Ș-apăi el în tata dimineața merea să deie la vaci. În dimineața aia, io cum eram întoarsă cătă fată, când mă uit: om în pat nu, becu-aprins. Niciodată nu-l aprindea. Și când am ieșit afară, era dinaintea șurii mort. O marș să deie la vaci și n-o fost fân, ș-o vinit să vie-n casă, ș-o pehicat. Și, mort o fost. Acoalea s-o gătat.

Dumnezeu să-l ierte!

Ierte-l Dumnieto! Tare drag mni-o fost. Că tomnalie spunieam la fetie. Că zâcie că mă mărit și nu mn-i drag. Nu știu, că mnîe-mi era foarte drag. Îmi era atâta die drag, că

mai zăcea că o dat-am pătat că viu și n-o vinit când o trăbuit. Și am plâns. Plânjeam că nu vinie. Și m-o aflat plângând. Ș-o zis: „Di ce plângi, F?” Apăi nu știu ce-am zis, că doară mni-o fo’ rușânie să zâc că plâng că mă temui că nu vii. Da, da’ am ținut cu adevărat la el. Dă-n, că zăce că tai, și la bătrânețe ție urăști. Nu-i adevărat. Nu mni-o fo’ mai drag tânăr ca bătrân. Io l-am iubit cu adevărat. C-așe zăceam cătă fetile: „Io a, io l-am iubit”. C-amu mă duc că, l-oi îndrăgi. Nu, nu, âsta, io nu știu, io nu văd treaba asta. Dacă nu-l iubești die la-nceput, lasă-l die voie și dă-i pace.

Da, îi adevărat, da’... nu dumneavoastră, cine-o hotărât? Tatăl dumneavoastră o hotărât să vă măritați, nu?

Da’ știi cum o fost? Că doară eram, cum vă spui, mnicuță și, vai die capu’ mnieu, un cilediu. Ș-apăi frăție-se o vinit să mă ceară. Ș-o marș la tata și o zis „Ia vinii, fâcie, că mă mână T”, c-așe-l chema pă bărbatu-mnieu, și pă frăție-se.

I., „să vidiem nu ni-ți da pă fată, nouă?” Tata zâcie c-o răs, d-apăi, fâcie, cum să vă dau cilediu’ aiestă? D-apăi, c-o zis, c-om mai aștiepta. „D-apă-amu, fâcie tata, dacă lor le-a plăcea unu die altu”... No, ș-apă o dată vini și io l-am îndrăjit. Mi-era drag. Și, di-acoli... ce? c-ap-o murit nienea. Că știu că mai iute, de amar. D-apăi dacă io am fost în stare, o fo’ nunta, în casă. Aveam o casă vechie, bătrână, da’ mare. Și făcieam în casă nunțile, așe se făcea. Și io am ieșit din casă, măi puiuțule, o vinit și, m-am pornit să mă duc acasă. Ș-o vinit după mânîe ș-o zis: „Undie meri, F?” „Mă duc pân-acasă, zâc, mn-i dor die casă”. Și nunta aci. Cie minte-i ăla? Ș-apă m-o-nturnat n-apoi și zâcie: „No, auzi tu, lasă până să gată nunta” Ș-apă’ o săptămână nu m-o lăsat acasă. Da’ di de? Die mânîe mai avea bai unu’ și era în armată. Și-i io i-am scris o carte, c-amu maica nu știea carte. Tat scrieam, „ce tat scrii, tu fată-acolo?” Am zis că n-am fost sigură p-aiestă ca a mnieu, că doară tătie fetiele umblau după el. Și am zis că mă silesc a noști să mă mărit după iaa, că-l cunoștea, era ăla dint alt sat, ăla trăiește. „Ș-amu io cot să mă mărit, dacă, poți, haida că fug cu tinie”. Ș-o trimăs tri telegrame, c-o murit mă-sa, i-o trimăs, ca să

vie să mă fure. Binie, că doară mie nu-mi plăcea die ăla, că di-al mnieu îmi plăcea, die omu' mnieu. Și el cum o vi, cum o fo' nunta astăzi, sara o vinit. Făcea, nu știu unde-o făcut armata, că nu mai țau mintie. Ș-o stat la a noști ca să mă duc să mă fure. Binie, și omu'. frate-mio i-o spus la bărbatu-mnieu: „coasta că ăsta a vini și vrea s-o fure”. Nu știea că ce-am făcut io, ce, porcării. (râde) Și zăce: „Nu trebe să meri, nu trăbe că așe să stă”. A apăi mi-era rușânie, c-amu taie pâinea când servești, d-apăi acolo o tăieai tu, fiecare om îți tăieai pânie. Mă gândeam: „Tulai dacă mni-oi tăiea mai multă or zăce”. No, puiule, lasă-l că l-oi ducie „or zăcie că mânc mult”. No și răbdat-am o scumpă die foamee, într-o săptămână, mă gândeam: „Până-i lumea nu m-oi sătura”. Îmi era rușânie că era cumnatu-mnieu, aici într-o casă tati erau. Cumnată-mea, soacra și coptiii, era tri coptii, și noi, într-o casă. Ș-amu le trăbe vile. Vile le trăbe și apartamente. Noi am putut sta tati într-o casă. Aveam câte-un pătuț, tulai! numa' un pehic. Ș-apăi scârțâieau pătuțurile alea. (râde) Gândiește-te de era acolo. No, și o fo' binie. Și ne-am înțeleș tati și, binie-o fost. Amu lee, nu-nchep într-o casă că le trebe la fiecare și coptil. Tati eram acolo. Într-o, era ladă, era paturi, era roată tata casă, paturi. Ș-apăi de mai era? Tulai! Ieram reduși. Dacă făta o oaie, băgam mnielu-n casă. Dacă, un purcel, îl aducea-n casă. (râde) Ș-apăi aveam o casă, cum să spui? Cu pământ, cum punia a nost coptilu după ce o-nceput să se tragă merea, cum da, pehica câte-un dărab die pământ di-ala și fujea sub pat și-l mânca. (râde) Iară trebuia să mă duc să-l lipchiesc. Și să-nfund hudile. O casă bătrână, die cârtoagă că, că socru-mnieu făcea ca și și vindea cașale să ieie-n loc. O luat loc mult, mult teren avem. Mâncam die sănătăție că altfel de poți să zăci? Încă-nt-o vreme s-o vândut, numa'. că și noi după cee l-am dat la prunc, pruncu' l-o-mpărțât la fetie și noi iară am dat la fată, s-o-mpărțât terenu, da' atunci era numa' a nost. Lucram noi, până n-aveam știre. (râde)

Ați avut de lucru. Daa' ce-am vrut să întreb? Am auzit ceva: era un fel de scaun în care se pune copilul ca

să meargă?

Da, da, sigur, scaun. Nu cre' că, ș-amu cre' că-l am... nu știu pă undie. Așel puniei și el sta acolo când era.

Nu putea să iasă din scaunul ăla.

Nu putea, nu. Nu, nu, nu. Acolo stătea-n scaun. Atâta că mai meream să faciem o mâncare, că doară era tat după noi. Să trăjea și vinea ție trăjea, trăjea găleata die pă, cu apă die pă laghiță, ori trăjea pă el merea la foc, ș-apăi mai băgam acolo-n scaun, aia era. Ș-apăi cu belceu' meream pă câmp, că să nu să tragă oarice, cu coșărcuță aveam. O ducem ș-o mai legam di-un, acolo la o cloabă la mestiacăn și de Dumniezo era să faci? Că ție temeai că să traje, că era atâtea năpârci și șerpi și să nu să tragă, că la coptii și să trag. Ș-apăi să se tai aperi ca orice mamă.

Vă ajuta soacra cu copilu'? Stătea cu el?

Știi cum o fo' soacra? Făcea, ea n-o fost din sat d-aci, o fost dintr-alt sat. Dup-aia o năpădit pruncii mulți. După ce s-o mutat de aci din casa bătrână, ei o avut, că ea o fo' făcut on rând de ca și până n-o murit și când le-o terminat și iei, s-o dus. Ș-apăi ea mai mult merea acolo. Că iea avea mai mulți prunci și no...

A! și se ducea acolo s-ajute pe nora cealaltă cu pruncii...

Cu pruncii. La mine știi cum vinea? Pă când era gata mâncarea. Io mai tare mă temem de soacră ca și die bărbat. Mă temem die ea când o videm, că așa o fo' bărbătoasă. Soacră-mea s-o măritat la opșpe ai și socru-mnieu o avut cincizeci și doi. O avut altă nevastă ș-o murit. Ș-atunci ce făceau bărbații? Atâta era, să nu facă armată. Ș-apăi își băga spânz în urechi, în pehicioare, numa' să nu-i ducă. Ș-apăi socru-meo o băgat în urechi. N-auzea! Ș-apăi nu făceau armată. No-apăi care s-o dus și nu-și băga di-ăla, nu mai vinea; raar care-o mai vinit. Nu mai vineau. Ș-amu el și-o băgat spânz și, el n-auzea. Ș-apoi soacră-mea, (râde) tulai săraca de iea, la opșpe ai, ție gândește ce dragoste-o fost. Și ea o mai avut o fată, ș-a ei o murit, ș-apăi o mai făcut doi băieți. Ș-apăi s-o gândit: „tuulai, Doamne!” c-așa zăcea câtă noi, „că doară-n tat anu' putiem face”. Du-te la

bărbat, bărbat! „Nu-mi trebe”. Ş-apăi ea s-ascundea bghiata dup-un plopter, c-avea plopter colo-n caşale alea când am vinit. S-ascundea după plopter şi strâga după iea. Să margă la el în pat. (râde) Ş-a meu, face, gheată soacră: „Eu mă temeam că rămâi c-o grămadă die prunci, şi el moare şi io ce fac cu ei?” Apăi, doi numa’, doi o rămas. N-o mai vrut iea că amu bătrânu’ tat făcea pă prunci, că doară. Ş-apăi aşe biata soacră. Nu ştiu ce vai, ce dragoste o fost ş-aia la iea. Numa’ iea şti. N-o fost bine. Numa’ era bărbaţi puţini că să ducea, care să ducea pe front ăla nu mai vinea. Ş-apăi merea după bătrâni, după no, să hie şi ele măritatie.

Şi-i era bărbătoasă, ziceţi?

Era bărbătoasă. Aşa ş-o voce-avea die bărbat. Că ție cam temei de iea.

Şădumneata erai copilă...

Amu eram copilă, da’ iea o vinit şi o zis cătă maica c-aşa a cota. Iooai, mă gândeam, no. Aşei cota, c-apăi m-o lăsat să fac pânie; că doară trăbea să-ţi faci pânie şi trăbea să-ţi faci ce-ţi trăbe. Ş-o zis că, acolo la M., că iea meare la piaţ’ şi io să frământ pehita că vinie, pă când s-o bag. Frământai pehita. Nu mai vine. Tuulai, Doamnie! Ş-o dat Dumniezo o vremee... şi nu mai vinea şi nu ştieam ce să fac. Şi zăce bărbatu-mnio: „D-apăi de? apucă-te şi fă!” o zis cătă mânîe. No, ş-apăi m-am apucat ş-am am aprins focu’ şi, păi m-am gândit io cum făcea maica, că iea avea un, bghiata soacră. Şi făcea aşe pita ş-o trăsnea-n cuptor. No, asta-i. Io până le-oi face estea, pă mânîe m-o bătuta mamă. Ş-apă’ am luat masa din casă şi m-am dus-o acolo că era oo o o cuptoriştie, ş-ala am luat tata pita ş-o am băgat ş-am pus pă masă, ş-apăi di-acolea... zăcea bărbatu-mnio: „No, cum îi?” „Întindie coliţa şi lasă-mă die voie”, am zis. No, ş-apă’ o am băgat pânia. Ş-am făcut o pânie, ştiu că Dumniezo, că tat într-una mă rugam la Dumniezo: şi plânjeam şi mă rugam. Ş-a să nu le lipchiesc, să nule, nu ştiem io. Ş-aşa am nimerit c-apăi am, mă gândii: măă, maica mea, d-apăi nu baji die seamă până eşti acasă. Cum făcea? cum tapa tărâte să vadă cum îi pâinea, când îi gata die băgat în cuptor şi vidieam că tărăţale ard o nu ard. Ş-

așa am făcut. Ş-am făcut o pânee, frumoasă ş-o vinit soacra târziu: „No, unde-i pehita?” No, mă gândeam, la dracu’ să te-omoare. (râde) „Acolo-i” zâc, „în cuptor, în la cuptor, lângă oliță”. No, mni-o zis: „Ooo, d-apăi pehită faaină”. „Ei”, mă gândem, „că cu năcaz o făcut iea”. No, ş-apăi cu plăcintile iară m-o lăsat așe. Că eu am darul aista cu plăcintile. Cre’ că mni-o intrat mnîe că, chiar avem aci om care-i la coasă, apăi zăce: „Tu tat mereu faci: când minciuni, când plăcintie, când scrobi”. C-amu’ io nu, n-am știut face prăjături, c-atunci nu știea nime’ fâcie prăjături. No, păi cu plăcintele cum o fost? C-amu’ ea, io am mâncat plăcintie. No, binie. Ş-apăi s-o dus la acolo dieparte la C., c-acolo era frațai ei, la biserică și o făcut on aluat ş-acolo l-o lăsat. Asta o fost sâmbăta. Ooo, die cu sară. Trăbea frămitate să doschiască și între aia o vinit, s-o buit în casă tineri di-aștea, la noi. Cum eram căsătoriți numa’ di-atunci. No, de să fac? mă gândieam amu. Io eram aci la ficior. Ce mă știi io face cu estea? Cum le-oi frământa? Nu mai frământasem. O dată am frământat, până nu m-am măritat, am frământat pehită și no, amu m-am obosât și zăce maica: „Nu i gata, nu i gata până asudă grinda”. Știi că avem grindă. Mă gândem: „tuulai, da’ cum a asuda grinda?” (râde) „D-apăi”, zâc, „tu măicuță, nu știu care grindă, asta o’ aia?” Am început și io să rîd că io zâc nu mai pot. Ş-apăi o răs și iea. „No, amu bine-i că-i destul de frământată”. Ş-apoi cu plăcintile, ş-apăi dusăi ligheanul cu aluatu’, cu tătu’ în găbănaș, acolo era un găbănaș, la rece și dimineața să sculă bătrâna și să dusă la biserică ş-acolea mă iertă cu alți [atul]... N-o mai zis nimică die plăcintie. No, da’ iea i-o trăbuit să faciem plăcintie. Și io nu spui, le-am mâncat, da’ trăiea făcutie. No, ce mă gândii, ce fac? stăi că, zăce omu’ cătă mânîe: „Da ce vrei să faci cu aluatu’ ăla? Da fă-le!” „Uh”, mă gândii, „bătutu-mo mama”. No marșa el la poiată și le frământai. Păi, și cum să le coci? că le cocea pe plover și le unjea, așe făcea soacră-mea. La maica mea era a în lespedie, în ladă. Ciuroi, nu unse așe; da’ era, că tata o fost, spui, o fost gazde tare, teren mult, da, știu că nu vreau să părinții mnîe o fo’ mai săraci, da’ o

trăit altfel, nu știu cum. Noi nu luăm nimnică nu era ca să zâci că să gată e că nu este. Aicea era altă treabă. No, ce să-i fac? Ş-apăi pă când să le bag plăcintile alea o vinit cumnatu-mnieu. Tuuulai, Doamnie! mă gândeam, dac-amu mă veche ce m-oi şti io fâcie? M-apucasem, no ce să fac? Am făcut vo două-tri, da' ş-atunci vă spui mă rugam la Dumniezo-n gând, am făcut două-tri cam colțurație. Ş-aşe făcui ş-atunci nişte plăcintie, că Dumniezău Ț-ajută; dacă ai credință și ție rogi cu credință și ție gâdiești la El. Și le făcui și făcui niște scumpe die plăcintie. No, mâncară bărbatâi, și vinie iea noaptea. Ieșea de la biserică la frați și merea pă la crâșmă. Ş-acolo să stau, beu. „No, durniți?” Durni (râde), n-am zis nimnic. Da', zăce omu' mnieu, „no maică coasta și vezi că sunt plăcintie, mâncă”. „D-apăi cinie le-o făcut?” Aşe era (râd toți trei). Zăce: „F. le-o făcut, cine să le facă?” „Eeai măh, da' bunie-s plăcintile”. Că iea ce făcea? Iea numa' muiea fărina, da' ş-alea gândeai că-s bune. Io-am zis no stăi tu numa' nu fac io cum, c-am văzut io ta, pă maică băga ouă și muiere și ce trebe. Și făcui plăcintie ca lumea, (râzând) mă ieu după bătrână. (râde) No, ş-apăi nu mai avui treabă. „Apăi căție ouă ai băgat?” Mă gândii io: „drac să te-omoare. D-apăi ni nu știu: două? o unu?” o ce știu ce-am mințat di-acolo din pat. Să coatie să nu puie mult. No, m-am gândit, no lasă tu di-aci. (râde) Nu m-oi întreba io de tine, c-oi face. No, ş-atâta o fo' mult. Ş-înt-un fel m-am năcăjit că m-o lăsat, da'. nu mni-o mai fo' groază; nici de pâine, nici die nimnică altu' nu. Am făcut tat. No, apăi mai și râdem, mai încoaci că face: Te-am lăsat să... că dacă făceam, nu făceai.

(...)

Da' îmi trebe mie să văd podu'. Făcea muierile alea: Cum, dragă, apăi zâcie, amu nu nu-i spălată diemult. Da' la mine ai putut să lingi die pă pod aşe o fo' casa. Că gândiei că mă sufoc și nu pot sufla dacă nu văd io spă. (râde)

Da' de câte ori spălați podul?

D-apăi amu nu l-am spălat.

Nu acuma, da când crai dumneata nevastă.

Aia era de două ori pă săp, pă săptămână, știi? Sara,

io când pruncii durniea, io spălam podu'. Dacă era nevoie și de tri.

Da' cu ce-lspălați?

D-apăi io cât eram tânără, io ce făceam? Iute spălam podu' lună și bec. Facem sopon și cu el'alea și-l spălam... n-aveai treabă. După ce era gata limpezât tat, șterbeam într-o oală, da' nu știea muierile ce fac io, șterbeam paie. Și cu apa aiea limpezeam n-apoi podu'. Ș-apăi era podul galbăn, frumos. Aai die capu' mnieu! Păi mă-ntreba: „d'apoi tu cu ce-l speli?” „D-apăi cu ce-l spăl? Că cu apă”, spunieam. (râde)

Da' de unde ați știut de paie? De la mama dumneavoastră?

Die la maica mea. Cie mai, era secreție femeia care știea oarece, nu spuniea la tat satu'.

Da' ați zic că sopon și cu...

Eea, facem sopon. Ș-apăii, după ce facem soponu, tăiem bucățile și rămâniaa acolo, rămâniaa die tri-patru dejite, aia era tat ca un sopon.

Da'era lichidă... zamă.

Da' nu era, nici nu era subțare, că era groasă ș-aia. Ș-apăi cu aia apă. Păi să spălaa, n-aveai treabă. Da' după ce-am vinit aci, să spăla hainele cu leșie. Puniei un cenușeri și puniei cenușă și puniei apă hierbândă. Aia era când spălam izmenile (râde) și le dădea elea die lână, die pânză; d-apăi amu nu mai face nici dracu' die pânză.

Da' Inn... în ciubăr, nu?

Eea, în ciubăr, în ciubăr. Ș-așe să spăla die bine, nici dero dracului nu spăla ca aia. Ș-apăi merea la părau și le luai cu maiu'.

Da', stați un pic s-o luăm așa mai... deci în ciubăr.

Eea, cum le puneai? E o ordine?

Eea, le muieam die sară apă așa călduță și le lăsam, ș-apăi le băgam în ciubăr și apăi puneam apă hierbântă.

Stați un pic. În ciubăr la fund ce puneai?

Ooo haină, nu conta. Nu, nu le-nghesuieam, le puneam așe, știi? Nu, oricum. Nu, era acolo. Ș-apăi apa aia merea. Ș-apăi meream la părau, apăi nu era, n-avea

muierile nădragi. Ş-apăi ia aşe vinei cu poalile alea de la piele era de două-tri pălmi gheată, apa-ngheţate, vinieai cu ciubăru' acasă. Numa' nu crepa inima-n noi, spui. Numa' nu mureai. Atâta era de frig. Când merem cu ciubăru' nu era aşe, d-apăi când vineai îţi crepa inima. D-apăi nu, că nu stătei în apă, da' era reace. Era atâta die rece die apoi trăbea să le laşi şi să le limpezăşti, ş-apoi până merei curea, cura, ştii? Era maiu' aşe şi dai pe ele. Le limpezeai. Îţi dai sama le mai limpezeai cu mâna că doară ce dracu-i făcie? Până le limpezei tu un ciubăr die haine di-alea, ție mânca sfîntăi. Spui, pă când vineai nu-ţi mai trăbea că crepa inima-n tinie. Dejaba mereai cătă sobă să le încălzăşti că să te ferească Dumnezeu cum dor. Mori. Numa-n apă rece le băgam. 'Napoi până-ţi ieşea jeru' ăla din dejite. Grea viaţă era! Şi treiea să stai noaptea să torci, tata noaptea. Ş-ap-amu cum era pruncu' unic, ş-apăi maica mă sfădiea că să am jirebdii multie c-oi şi die minune că n-am pă gard jirebdii. Ş-apăi cu... avea roată; ş-apăi c-o mână-l legănam şi cu asta torceam şi vaaai, Dumnieszăule, să am şi-un jirebdnic că amu m-am măritat, să nu şiu die minune. Zăcea maica, „să nu şiu de minune că te-am măritat şi nu lucru”. Niciodată nu zăcea: „no mai hodini-te. Lucră!” Ş-apăi când am fost biteagă plânge' c-a rămâne cu coptii şi, apăi Dumniezo nu m-o lăsat şi n-am murit.

Mama dumneavoastră sau soacra?

Maică-mea, maică-mea.

Soacra cum zăcea?

Soacra nu zăcea nimică că ieia odată cu cea mere, cu cea noră ca să mă... că cumnatu-mnieu nu prea o vrut s-o ieie p-aia ş-apăi o fo' die gazdă, ş-apăi o luat şi nu i-o prea plăcut la cumnatu-mnieu die ieia. Ş-apăi o făcut la prunci, i-o făcut prunci mai mulţi, s-apăi trebea, grijă. Ş-apăi ieia gheată, cu unu', că mi-era şi milă de ieia. Aşe o marş până-acolo în satu' ăla, şi tat pă urmă, tat sânje-o pierdut. Şi era mai sclabă. Trebea şi ajutată no, şi ieia. Soacra ce-o zis? Aicea-i maică-sa, aicea-i soră-sa, s-o mai ajute. Cum era cealaltă din cela sat nimeni n-o ajuta. No, o şi înţeleg. Nu-mi era mnie, nu-mi părea rău. Nu-mi părea deloc rău. No

nu, că n-a, n-aveam io probleme, n-aveam. Ea vinea numa' pă când era gata mâncarea. Gata-i mâncarea? Spui că așa mă temem, no, amu vinie. Ş-apăi nu prea ştieam atunci la început ce să fac die mâncare. No, păi dup-acee am avut meşteri. Păi m-am învăţat că doară nu durnieam noaptea cum să fac, să nu fiu de răs, să am mâncare bună, să no. Mai merem la maica mai îmi deie slănină, mai îmi deie cioante că am meşteri. Ei aveu până-i lumea die tat, tătie cele.

Da, da. Ce voiam să vă-ntreb? Când eraţi copil, acasă sau pe urmă aicea, păduchi aţi văzut?

Dooamnie batie-i! Am văzut da. Io aicea a, stăi. Acasă nu, că era o curăţanie lux. Da' era o doamnă, a secretarului, ş-avea un păr fain şi aia mni-o pus uloi die păr. Tuulai, că-ncepea să mă mănca capu'. Io nu ştieam. Măicuţă, mă mănca capu'. Păru' era mare. Când să uită: păduchi. Iooai, ş-apăi s-o dus la doamna aia, că-i plăcea, că aia n-o avut, doi băieţi şi fată nu. Şi mă penea iea şi mă unjea şi mă. uloi de păr. Până-i lumea nu uit. Atâţia am avut câţi stupu'. No amu, face măciuţa, „fă ce-i vrea că io cum oi trimeate fata asta la şcoală şi uită cum îi plină”. Atâta m-o spălat pă cap... cu leşie, cu... pus-o petrol, m-o descăţat. N-am mai avut în veci. Da' era pureci. Pureci să suiea die pă câmp. D-apăi io amu n-am mai văzut die ai die zile nici purici, nici păduchi. Şi zăce că era păduchi, io n-am văzut, n-am avut di-aia. Pă haină, pă cămeşă să şi la biserică videai pă bărbaţi. că să suie. Aia nu ştiu. Cre' că din mizerie. Nu ştiu. După ce-am vinit aci, cum era casa aia bătrână şi atâtea-n casă, aicea avea steamniţă. Dooamnie trăsneşte-le, am zis cătă a nost, „nu ştiu ce-i acolo că după ce ție culci tat, tat, tat ție muşcă”. Şi nu să vidiea nimica absolut. Era ca şi cu grinzele așa. „Tulai Doamnie”, zăc „tulai Doamnie măicuţă că io mor că nu ştiu ce mă muşcă tata noaptea”. No ş-apă' o luat tata, ce ştiu unde s-o dus, ce pompă şi ce-o adus, ş-ap-afară cu tat, tat, tat şi pe la tătie p-acolo tat o dat şi ni-o descăţat. Ş-apăi gata, c-apăi n-am mai avut. Da'eraa. şti-le dracu' cum era alea. Aşe era mai lungi, mai, şi s-ascundea dac-avei un

tablou, dacă, acolo să băga. Și nu, dacă era, că el nu era bec, că era lampă. Nu, nu ție mușca. După ce potoleai lampa. Ferască Dumniezo ce mușcături. Asta era viața.

Și râie? Ați prins?

Și râie, io n-am avut. Da' o fost râie. Că bărbatumnieu cota de vine acolo căta, cătă B. în sus, acolo avea, acolo di-acolo s-o tras părințai laa la socru. Și di-acolo o vinit. Ș-apăi acolo durniea bghietu' su' un molid noaptea și cota de vaci. D-apăi soacra o zis că-n târnaț, cum era cașale alea așe vechi, acolo-l diezbrăca pă prunc și îl să schimba; că vinea să se schimbe c-avea. avea râie. Și nu să putea descăța. Zăcea că-n zâua die Bobotează să ție baji în apă, făcea apă-n părău, cum udă-n părău, cum era-nghețată și să băga în pehielea goală pruncii și oamini să se spele că zăcea că mere. Nu știu, n-am avut io. M-o ferit Dumniezo, di-aia io n-am avut.

Deci în ziua de Bobotează să se spele în apa aia înghețată ca să scape de râie.

Eea. Acolo, zăcea soacra că așe să diescăța die râie. Să băga-n apile alea că apile-atunci tătie-s sfîntătie și. Altă soluție nu era. Păi nu? Poate că să unjea cu oarice, io nu știu. Nu. Di-aia n-am văzut, nu știu.

Da' casele cum le văruiau? Cine le văruia?

No, noi le văruieam. Aia era regula pă Crăciun și pă Paști. Văruieam casa.

Femeile.

Femeile.

Dumneata o ajutai pe mama ta?

Ooo. Io văruiam io a mea casă, aia bătrână, cum era, o văruieam die n-aveam loc. Doară treiea să-nveți, tătie trăiea să le știi. Doar dacă ești muiere.

Da' când erați acasă văruia mama dumneavoastră...

D-apoi ce? Io oi vărui. Bună zâua. Eram ca o bijuterie-n casă.

Mama dumneavoastră nu vă pune la treabă.

Nu mă puniea, nu mă puniea. Da' după ce m-am măritat... să nu mai spui la nimeni, apoi doară unde? Pătăști multe-n lume. Atâtea pătaști cât trăiești. ioai c-ai

putiea fâcie o carte. D-apoi îs trecători și le uiți. (râde)

Lasă. Dumneata le ții minte...

Mai țâu măi, mai țâu, da' no, mai uit și io că doară-s atâția ani.

Copiii nu v-o fost bolnavi dup-aia... după ce, când o fost mici?

Nu, nu, nu. Nu.

Băiatu' sau fata să trebuiască să...

Apăi băiatu' o avut gălbânare c-așa avea coptii atunci. Gălbânare. Și, așe pică fata mea, atunci cum am născut-o, o făcut gălbânare. No că tat moare. Da' n-o murit. Că dac-o avut zile...

Și la băiat ce i-ați făcut de gălbânare?

El o fo' mai mare. Atunci a o fo' la spital. O stat la spital.

Ați fost cu el? Nu.

Nu, că acolo nu te lăsa. La oraș, că acolo aprțineam. La oraș.

Și cât o stat acolo?

D-apăi nu mai știu. Că tati o fost. Ș-alu' cela frate a îi bărbatu' meu tati binie coptiii. v-o cinci-șasă. Tati o făcut gălbânare. Da' știi că mai diemult le dădea, era rădăcini di-alea și le punie...

De care?

Niște rădăcini io nu le știu. Soră-mie le știea. Ș-apăi le băga în apă, în spir, o-n ce știu ce și, d-apăi io nu le-am dat di-alea. Rădăcini di-alea, că zâciea că-s amare rău. Unii zăcea: Doamnie iartă-mă, că să-și beie pehișetu'.

pișatu...

că îi treace.

Da? auziseră ei?

Eea, cea, voroveu. Da' io n-am dat. Cum să dai, ce știu? Bea oarecine făciea așe nu știu. L-am dus la dis, la spital și no, l-o tratat acolo. Că gălbînarea aia o face orice coptil o dată. O' mai tânăr, o' mai bătrân. Poate c-ai avută unică. Nu exista la coptil să nu facă. Ori mai bătrân, ori tânăr. Apăi di ce? Nu știu. Dar cam când ești mai coptil, atunci faci. (...) și, cum zăsărăm, păduchi și râie și tătie le-

o avut bghiețai oameni. Daaa și nu știu cum să spui și vă spusăi, puricii să suie de pă câmp. Merea și ți s-a suiea pă pehicioare. Așe era, nu știu ce era.

Da' oamenii erau mai sănătoși...

Era sănătoși.

Atunci?

D-apăi, aci are nievasta o mamă are optăci și patru die ai. Atâta mere, n-are nici treabă. Ș-o rămas la trizăci și șasă die ai cu cinci coptii. I-o murit bărbatu'. Asta acolo-n vale stă, da' ce știu io?

Apăi te gândești... [când ești bătrân] apăi n-ai cu cine vorovi cu nime'. Cu cine să vorovești? Cu băieții. Greu trece. Foarte greu. Amu și io die nouășpe ai îs singură. Nu că mă pot duce și la fată. Nu poci sta nicării că nuștu cu m, n-am liniște. Acolo la mine, unde să nu deranjează pe nime', mă umblu io pin casă acolo, scol pe cela. Bă, bătrânii tre' să mai ieși afară, să mai păi d-aia am vrut să-mi fac așe, mi-o trimis unde, c-am avut o baie veche și m-am luat că aicea am, chiar acolea pe laviță am tătie, faianță și afară. Că s-a, da' nu-mi capăt meșteri, să-mi poci găta pă iarnă, și să-mi zugrăvesc, că nu-i urât nici amu-n, da' nu. Trebe să-mi pui și io la rând. Că vine iarna apoi. Am zis să vie omu' ăsta să-mi facă baie, și-mi pune și ale d-aista ni pă casă. Cum Dumnezo-i zăce?

Polistiren.

Eh. Că nici lui nu i-o terminat, ș-apăi vine și termină lui și-mi face și ale, ș-apăi, cu care vorovește fata asta mai mică, el aduce meșterii, muncitorii ș-o zis că-mi face și mie baie și să am și io ca, că vin bătrânețele și nu poți tat mere colo afară, noaptie. La budă.

Iarna-i cam frig.

Amu n-ai ce face că trebe ș-aia. Să ieși. Și după ce ești bătrân mai mult trebe să meri. Pântr-un pișu te duci nu știu până unde. Așe era, așe am fost. Că zăcea că doară nu te pui că-i rece. Nu-i pă naiba! era neaua de-o palmă, te puniei. (râde). Apăi nu-i și biteag! Încă nici nu suntem rău. După cum ai dus o viață și fără pantaloni. Amu drum pic de vreme o apărut. Păi cine a, năcaz o știut die chiloți, o die.

Da, da, da, da. C-așa ne-o zis toată lumea că nu... nu tu pantaloni, nu tu chiloți, numa niște poate subțiri.

Poate, și-ți spui că vineri de la părău, așe stătea'. Așa vinei înghețat, ioi, mamă. Și lemnile, nu, noi eram și proști. Lemnile le aducem din pădure pă când să găta. Ș-apăi câte-o neauă, era negru pân-aici. Aia frecam noi pân' neaua cu boi, cu cai, cu ce era. Muieroa acolo cu el, cu bărbatu'. Io nu știu cum nu putieam găta. Până ne-apuca iarna. N-aveam atâta lucru, da' nu ne știem cumpeni. Până-i lumea aia era. Doară lemnele tre' să le aduci, săle, atunci când să găta. Ș-apăi doară n-ardea.

Erau verzi.

Era verzi. Apoi pruncii cum naiba n-or fi bitegi. Da' nu era bitegi. Trăia ei acolo pân' casă. În cururile goale.

...da, da, într-o cămășuță.

Da. O cămeșuță, d-apoi ce altă? Nu avea nimică. Cine, că amu au pampurse de-astea și-s doamnie muierile. Pot face prunci că altfel și capătă atâția bani. Nu-ți dădea nimeni niciun ban. Ș-apăi făcea câție doi – trispăzece.

No păi îți umplea casa acolo cu prunci. Și-i era tati bine sănătoși ca tunu'. Nu te coceai c-a muri. Nu mure, la dracu', că nu mure' (râde) Le dădea, îți spui, mai afiniele, mai punie acolo pân' borcanie mai must die zmieură și cu asta era medicamentul Ș-apoi care era răcit rău de nu mereu, știi ce le mai dădeam? Eh... balegă de cal, mustu' ala-l storcea și le dădea că zăcea bătrânii: „no aista-i de plămâni”. Ș-apoi le da must de ăla de cal. Și lapte de iapă. Muljea iapă și le dădea lapte de ăla să vindeca. Apăi când era vorba de cancer nu zicea nime', zăcea că are rac. Atâta știeu. Atâtea era bolile. (râde)

N-am, n-am știut că-i zicea rac.

Rac îi zăcea la cancer. No, face, s-o umflat, are rac și i gata. Ce să facem?

Io știu că se zăce și tata lumea zăce, că copiii seamănă cu părinții...

Da, da. Samănă.

No hai să vedem: dumneata cu cine-o zis

Cuu c-ai semănat?

Cu mama mea.

Cu mama dumitale?

Cu mama-am semănat.

La față?

La tat.

Și la fire?

Săi și la fire. Că tata o fo' mai, mai aspru. Noi am fo' mai moi așe, mai liniștite. (râde) Așa o fost mama mea.

Da' de mici zăceau așa?

Așe. așe să zăce că samănă cu maică-ta, cu maică-sa, samănă cu taică-său. Io am semănat cu maica.

Da' ce să mai zăce p-aicea? că să zăce... Deci ce se poate transmite de la părinte la copil?

Apucăturile. Ee a dacă părințilea, de exemplu, are-o meserie apăi așezăcea bătrânii că și copiii, băiețâi, duc moștenirea asta. Meseria.

D-apăi îți aduci dumneata aminte de vreun caz așa, din ăsta, p-aci prin sat în care părintele-o avut o meserie și copilu' la fel?

D-apoi aicea ce-o putut avea? Să lucre la pământ și la coasă. (râde) Ce năcaz or face? Tati o semănat.

Iooai, Doamnie! aicea așe o fost. Păi, din, mai încoacie, din tipurile estiea, s-o dus la școli. Da' aia mai diemult stătea așe, acasă. Ce era să facă? Di-acolea-și țânie casa. Să căsătoreu și ei la rându' lor, făceau coptii.

Da' dacă era, de exemplu cineva, c-am văzut că sunt pe-aicea care se pricep să cioplească-n...

Da, da, aiestea aicia-n...

Și copilul?

Aicia-n sus cătă munte, acolo dac-ați mere. Acolo cătă poiană. Acolo făceau ciubere. să ocupa cu pădurea. Aicea la noi nu să ocupă cu pădurea. Aicea la noi nu-i.

Da' copiii dumitale, stai că ne-ai zis câți copii ai avut.

Doi.

Doi. O moștenit careva pe taică-so? Da... băiatu' dumitale? Pe... pă cine-o moștenit?

Cu cine seamănă?

Cre' că samănă cu (râde) ș-om pic și cu mine și cu

tată-se, cu-amândoi. Eee... nu știu cum să spui, el asta i-o fost în sânje de șofer. Die micuț era, fujea, îl lăsa tată-se la lucru și dacă vedea o mașină fujea după mașină (râde). O zis un pocăit câtă mine: „Taci, nu te năcăji tu că poate că ala-i daru' lui”. Că io mă năcăjeam și plânjeam: „No uită unde să dusă pruncu' aiesta?” Să lua după mașini, merea la cu șoferii și. Ș-apăi când o vinit din armată, o avut carnetu' die șoferi. Apăi s-o și angajat. Apăi tată-se el nu, că el era, el avea cai. Atunci a nu erau mașini.

Și nu i-o plăcut la domnu' de cai...

Nu, nu.

Nu? nu i-o fost dragi caii?

Nu. La nevastă îi. Ie umblă cu caii. Iea umblă. Iea merea cu căruța, prindiea caii, să duce-n treabă la lemnie, la, da' el nu, nu prea. Fâcie el, da' nu cu drag. El să se suie-n motor să pleacie, asta-i. Fata. Fata mie cred că-l moștenește pe tată-se.

Păi, cum adică?

Așa are-apucăturile lui. Să facă mult, să cuprindă, să nu-i sătulă die lucru. Și omu' mnieu era așe. Până-nt-un timp. După cie-a fost operat, dup-aceea nu mai lucra așe, nu mai. Da' cât-am fo' noi tineri, îi era foarte, îi umbla mintia tare.

Da' să zâcie aicea, să zâcie

Merea pă la târguri, merea, să facă bani că, de undie bani? N-avei die unde.

Nu să zâcie la ăștia care lucră mulpte-aicea că sunt țapațape lucru?

Ba da, așeză. Aatâta lucră! îi țapat pă lucru. Samână cu tată-se, samână cu mă-sa (râde) Care - cum. Amu cotai să lucru, că ce-o amaru' nostu-om face?

Da'fata, la figură cu cine samână?

Cu tată-se.

cu tatăl?

Băiatu' samână cu mine. Și cu nervii. Că și io-s cam nervoasă, că și io mă-nervez. Fără să vreau, da' mă-nervez. Dup-aceea-mi pare rău (râde) că n-are rost. Da' dacă nu mere lucru' cum vreau, că nu poci, mă enervez și... (râde)

Io mă enervez, io trag, ce-oi face? (râde) Pân' ești di-aicea nu-a ȝ-ajunje nimică că te-mbolnăvești, **da**, **și** io-am muncit mult la viața mea. Acuma că-s bolnavă, **da'** căție dialuri îs p-aici, tătie, tat mânușurile mele. Că băga cosași, **da'** adunătoare nimic. Tat io.

Dumneata erai adunătoarea?

Io adunătoare, **io**, **să** cot die vite, **io**, **tat**, tat, tat: porci, ce aveam, casă. El să lua și să duciea. Cosași băga. Luaaa, el tușerea.

Cum adică?

Lua animale c-un preț și merea pă la târg, acolo pă munți, acolo, n-am fost niciodată, nu știu.

Și le vindea acolo.

Și le vindiea mai mult. Și câștiga. **Da'** merea mulți kilometri. Muult merea pân' acol' la târgurile alea. No omu' le dădea și el le lua, ș-apăi avea ceva, dară. Iea

Da' nepoții dumatiale? Fete are.

Fetie, tri fetie.

No, cu cine seamănă?

Și cu mă-sa și cu tat - se.

E vreuna care să semene mai mult cu el sau mai mult cu ea sau?

Fata aia mare seamănă și cu mânie și cu tată-se. Și cealalt-al doilea. Asta unică mai samănă mai mult cu maică-sa.

*Da' în general când seamănă, seamănă **și** la fire **și** la figură sauu?*

Și la tătie seamănă la figură **și** la

Apăi depindie.

și la fire seamănă cu celălalt?

Depindie, depindie. Altâi-s cu fizionomia, altâi cu apucăturile. Iara fată? Iara fată, are băiatu' samănă cu mă-sa și fata cu tată-se. Că fetiele, în general, samănă mai tare cu

Țățâi?

Cu țățâi. Și mai mult iubesc țățâi fetile. Daa. Nu ție poți băga.

Și invers?

Invers că.

Adică mamele iubesc mai mult băieții decât fetele?

Pă, băiețâi. Da' nu știu di ce. Nu știu di ce asta-i. Că ș-a mnieu omu' cu mult mai mult, **dară** vidiem io, și făcea deosebire. Mai mult țânie la fată. Io, în fond, io țâniem la prunc.

*Deci și... **și** dumeavoastră făceați deosebire.*

D-apoi și io făcieam, dară. Da' nu că nu ți-s dragi, că ți-s dragi, da' nu știu cum să spui. Parcă unu' ți-i mai drag. Și die face și niebunii, îl ierți. (**râde**) Ioooi. Daa, ce să faci?

Pe-aicia se zicie, io am auzit, că poți să te mbolnăvești rău sau chiar să mori... dacă... aruncă cineva pă tine. Aruncături.

Vorovea bătrânii. Io nu știu. M-o ferit Dumnieto. Nu știu di-alea, da' aicea un unchi de... die ta, este casa aia. Unde stă M., de are un pehicior tăiat. Doară n-ați?

Deci prima casă cum urci, drept înainte. Nu te duci ta, că te duci drept înainte.

Nu-n a chiar în față, asta la dreapta-i. Di cătă părau. Da' nu chiar, **dincolo** dă părau. Apăi omu' ăla zâciea că o dat nu știu-n **de** avea oamini mai diemult. Că s-o dus, nu știu la un loc, că mereau tineretu-atunci la jocuri era. Și când o vinit noaptea o hi dat, zâcie că-n nu știu ce poate (**râde**) vorovea și nu știu ce-o hi fost pă ele. Sânjie? O și Dumnieto ce-o fost. Și el deja o-nceput să-l doară un pehicior din momentu' ăla. Păi, zâcie oamini, c-o dat pasta alea. Păi ce era alea, nu știu. Ș-apai **să** mai aud: că-i făcătură, că-i, **apăi** Dumnieto știi.

Da' aicia-am auzât povești că dacă ți se fură ceva te poți duce la popă să-ți facă...

A, apăi mărg, d-apăi nu știu. Amu binie! Nu ți le mai aducie nime'. Dac-o furat, îi bun furat.

Dumneata ai pățit? Să-ți fure?

Fata. La fata asta a mea, le umblă cu banii. O ducie pă lapție banii. Știi, cam die patru ani îi di-atunci, pă un Crăciun, o marș la acolo die undie scoția banii de la bancă cu bărbatu-se, ș-o pus banii-n portbagaj, el s-o dus la o nuntă, o-nchis portbagaju'. Și-i el s-o suit să vie ta, acasă,

aici. Treie [trebuia] să vie aici că aicia-i repartizează banii
pă sat și, acolo-ntr-un loc, nu știu undie, treie să iasă
pruncu' de la facultate să margă acasă. Și ea o vorovit la
telefon și nu era acolo undi-o zis. Ș-o stat ce-o stat, ș-o
văzut că nu vinie și nu mai avea răbdare. Ș-o tranversat
șoseaua, drumu'. Cum să ză? Șoseaua. Numa' cât c-o
trecut dincolo ș-o vinit'napoi că nu era. Că nu mai avea
răbdare să stea locului. Și s-o suit în mașină. N-o văzut pă
nimeni, nimnică. Absolut! C-o zis că cât ai clipchi, numa'
cât c-o trect ș-o vinit 'napoi. Și-i între timp poate c-o trecut
ceva mașini, știi? Până era le dincolo. Da' o zis că n-o stat
niciun moment; numa-o marș și. No, dacă nu-i, nu-i. Că nu
mai avea răbdare. S-o suit și o vinit. Și când o fost în G., să
ieie banii, bani nicăirii. Ș-apăi năcaz, ș-apăi plâns ș-apă' i
s-o hi făcut rău, nu știu apăi o hi vinit poliția, cum o hi
vinit, io habar n-am. Și-i, o cotat. Cota, că aici o fost banii.
No. Nu mai știe. Și s-o dus polițaiu' cu ea acasă că era pă
nicăirii. Când o vinit bărbatu-se sara de la cum o fost la
înmormântare la eleva colegi, când o văzut mașina o zis că
i s-o și făcut rău. Oare ce-i baiu'? Când o vinit în casă era
pă nicăirii. Zăce: „mni-o furat banii”. Mnoa, aia era pă
Crăciun treiea să deie banii la oameni. Că era jale. Știi cum
îi omu' așteaptă sărbătorili și bani nu. O sută și, nu știu,
douăzeci die milioane? Da, era bani mulți. O mai mult die
patru ani. Nu mai rău die... era bani mulți! Die undie să
dai? Ș-apăi o zis el: „No taci, nu ție năcăji că binie că n-ai
pătat tu oariece”. No ș-apăi s-o dus la popchi. Tat o făcut
slujbe, tat cu popchii. Și i-o zis un popă: i-o dat un post să
taie și i-o zis: auzi: „o fost tri”, o cotat în carte. Da' popă,
nu vrăjitor die ăla. „O fost tri”, i-o spus, i-o descris cum îi o
fost, cum de păr, cum o fost, cât die nalți, daa', fâcie: „Doi
băieți ș-o fată. Da', fâcie, dacă nu-ți lua banii, te-omereu.
C-o mai încercat”. Ș-o mai încercat o dată, i-o tăiet calea.
Și s-o răsturnat și n-o, n-o marș la iea că s-o oprit mașinile,
știi? Da' n-o pătit nimica atunci, numa' mașina ș-o făcut
praf. I-o tăiet calea. Aia o fost prima dată. Ș-a doua oară o
zis: „ai avut noroc, că „face, „ți-omerea că c-ai ieșit din
mașină”. O zis că le o văzut o mașină roșie, da' le nu ș-o

dat seamă că ni, cât o diepășea, cât sta. Și ia: ce-i? O zis că nici nu s-o judecat iea că ce-ar fi. No, da' faciee, „banii nu-i ma recupera-n veac. Da', fâcie, ȝ-a da Dumnieto întreit și-nmiit”. Ș-așe o și fost. Așe le-o marș die biniee! Și ș-o recuperat și și-o făcut nivelu' aista aici la ca și diasupra și, așa o fost o perioadă di-o fost. O vând le între timpu' ăla. Ie o vândut un dărab die teren care i l-am dat io ș-o mai, pretinii o adunat bani ca să poată da banii la oameni. Că zâciea oamenii: „cee? C-amu ni-o mâncat banii”. Era pă nicării să-n termen de vo' două zile au vândut și terenu'. Înc-un dărab de teren bun. Faain teren. Tri zăci și, nu știu, două die milioanie i-o dat pă el și-n rest i-o dat colegi și, și o făcut rost die bani și urma să deie la oameni. No, ș-apăi pă rând i-o dat la oameni. No ș-așe-i cu banii. Dooamnie ferești! Noi n-am pătat, nuu, nici n-am avut, avut-o., da' iea o pătat. Apăi ș-amu i-o fo' frică, d-amu cre' că să gată firma ăsta. Că noi dăm la patron.

Da' zăcea că, c-o călcat? C-o călcat în ceva poate?

Ee. O dat în

În haine...

Eee, în haine. O dat cu pehicioru', n-o știut c-o fontuneric ș-o dat acolo tat lăvit. A apăi că așe o fost, o di de l-o durut pehicioru', apăi io nu mai știu.

Da' șchiopăta sau nu?

O șchiopă, o șchiopat, o șchiopat. Sigur.

Da' dumneata n-ai avut probleme...

Io n-am avut di-elea. M-o ferit Dumnieto. Io n-am știut di-alea. N-am patai nimnic, mulțam lui Dumnieto! C-am fo' bolnavă, am fo' bolnavă, daa' noi, casa noastră, n-am pătat di-alea. Apăi nu poți să știi pă nimeee. Zâcie că sunt, ș-amu vorovesc că sunt. Apăi că Dumnieto le-o lăsatu'? O' dracu'? Ce știu cine ce-o făcut? Că, zâcie că, uită-tie c-o marș ficioru' ăla la fata aia și... l-o dus. Apăi cum l-o dus? Că doară el n-o avut bai die iea și l-o dus. Apăi cu ce l-o dus? Zâcie că cu dracu' o' ce știu că cu ce l-o dus?

Da? Făceau fetele ca să ia ficioru care le place?

Da. Vorovea bătrânii, eram unică când zâcie: „No uită

că, o luă". Că i-o făcut. Ce i-o făcut? Ce știu? Carie-s mai bătrâni, care știu.

Da' să făceau d-estea de dragoste?

Poate că să făceau. Da' oarie cum dracu'?

Poate-ai auzit și dumneata...

Io nu știu. Fetiele mai demult era, v-am spus io, că mai bătrânii să mărită. Îi ducieu pă front pă bărbați. Apăi, care rămânie, rămânie, v-am spus io, surzi, schiopchi. Băga spânz de ala-n urechi și-n chicioare și Ai ferească Dumnieto! Să nănoreceau ei.

Da' cum își băgau spânz în picior?

Nu știu. Cre' că făcea oarice gaură și-l băga. Că altfel cum își băga? Că n-avea cum să-l bagie.

Dă-i o plantă, spânzul...

Îi o plantă. Io nici nu știu ce-i ăla. Cee, numa' zâcie c-așa zâcie bătrânii că spânz. Apăi ce-i, io nu știu. Socru-mnieu o avut în urechi. Să se nu-l ducă-n armată. C-apăi dacă erai surd, schiop, unde să te ducă? Nu erai bun. Așa rămâniei acasă.

Dac-o femeie face un copil, da' nu cu soțu' ei

Ala samănă perfect. Ala-i perfect.

Perfect. Sunt p-aicia cazuri.

Sunt, sunt.

Și fete și băieți?

Și-i. Sunt.

Seamănă cu tatăl natural, nu cu...

Da, da.

Nu cu soțu'.

Ala samănă perfect. La care-i fâcie adevărat samănă, da' nu chiar așe. Acele de la distanță știi. Da' știu că Dumnieto așe vrea. I-ajută Dumnieto că nu-i binie. Să păcătești. Da. Dumnieto di-aceea o lăsat doi laolaltă, apăi doi să hie. Să nu mai trebească și la femeie și la bărbat. Da' vezi că dracu' aiasta-i mare, te-ndiamnă. Apăi aia așe zâcie. Zâcie tati binie, no. Uită ăla samănă leit. Că-așe zâcie c-o lăsat Dumnieto durerile pă bărbat când să nască. Ș-apăi vecinu' strâga tat cât putea. Ooo, apăi Dumnieto nu-i binie. La S. i-o zis la astă muiere că facem rușânie.

(râd) Și treaba aia zâcie că era susuoară mai diemult. Și-o zis Dumniezo nu-i binie aicea și. (râde)

De ce nu era bine subsuoară?

(râde) Di-o lăsau acolo stă... stă el scuchi mult. Și pruncii... o lăsat Dumniezo când îi ai născut o țâpat pasta gard coptilu', Dumniezo. O zis: „Țâpă-l pasta gard!” Mui [era]... dac-o lăsa femeia, să-l țâpe pasta gard, umbla-n momentu' ăla” Da' muierea o zis: „Nu, nu, nu, că moare”. No dacă nu moare, chinuiește-te un an. Dacă-l lăsa, dacă-l lăsa, când să năștea, coptilu' umbla atunci.

Aa, umbla el pe picioare...

Ee.

N-am mai auzât multe di-astea care le zâci dumneata. Așa zăceau bătrânii, toate astea?

Așa, așa, așa zâciea bătrânii. Și zâcie bătrânii când ai născut un coptil să nu ție-ntorci cu spatiele cătă el tri noți. Că poate vini să ți-l ducă, să-ți aducă altu'. Să stai cu fața cătă coptil. Să nu stai cu spatele. Da, și dacă ieși din casă zâua să pui o mătură la ușă c-atunci, zâcie, că nu vinie. Da' dacă ție-ntorceai cu spatile... că zâcie că la o femeie avea un scump die prunc și-într-o dimineață atâta aviea altu' negru și urât die a-ți veniea să-l vezi. Așe zâcie bătrânii că să nu te uiți. Să nu.

Te-ntorci. Da' cine schimba copiii?

Păi oamini. Eea, io știu cine vinea? Io nu știu cine vinea, numa' ce vorvea la părinți. D-apăi amuu nu cred că mai este, sau mai știi oarecini di-ala. Că doară-l naștie și-l lasă acolo, femeile stau separat și coptiile ți-i aduce. A, aia așe era mai diemult. Așe vorovea?

Dumneata ai stat trei zile?

D-apăi cre' c-am stat, dară. Dac-așe o fost ordine, că soacră-mea aia no, mă punie la ordin.

Da' dumneata ai știut? Ai zis c-ai născut foarte de tânără. Ai știut cum să grijăști de copil, atunci a?

Daa, am știut am știut. Că doară binie, biata maica plângiea că l-oi omorî. Am semănat cu iea mai țâtoasa și-apăi (râde) zâcie: „Tulai Doamnie! îi pați că-i adurni acolo pă belceu și lâi omorî cu tâta”. (râd) Da, că doară

Dumniezo Ț-ajjută și nu ție lasă s-adormi. Da. Trebea să stai acolo pă belceu și să-i dai țăță.

Da' de care belceu era? De-ăla atârnat sau de ăla de lemn?

De lemn, die lemn așa cu tălpehi, ș-apăi o ață, ș-apăi dai să meargă. Legănai zi și noaptie, dă-i. (râde) Apăi capu' lui numa' așei umbla. (râd) De la legănat. Când lăsa die ață, începea să plângă. Dă-i!

Și dumneata ai știut să-l înfășezi, să-l faci păpușă?

Păi cam cu greu prima dată, prima dată și de nu știu câte uări. Doară mâsurile nu stau, apoi ăla era tinzuiai că trăiea să-l tai oblu'. Așe să faci și să stea oblu. Dacă, zâcie, că nu-i, că nu-i oblu dacă-l strânji acolo.

Și sora dumitale nu te-a învățat?

Apoi mai, soră-mea, maica, c-apăi soacra... n-aveam răbdare cu coptiții. Nu, că prima dată soacra mi-o mai l-o mni-o spălat coptilu'. Mă tiemeam că-l ard. Că trebuia să-l pui mâna în apă să nu. Ție ardă la cot. Și, așe era, nu băgai mâna că mâna-i altfel, da' cotu-i mai subțare și simțea, ș-apăi atunci a băgat coptilu'.

Da' die câte ori îl spălațapă zi?

D-apăi sara. Sara, s-apăi dimineața binie, pasta zi dacă să murdărea cu o cârpă. Da' sara fâcie baie regulat. Aia în tata sara era.

Câtă vremefăcia?

No, păi până era mare.

Un an, doi?

Aa, no-păi îl spălam, singur. Apăi după ce era tumna mai mărișor nu, de la doi ai și ceva o' tri nu mai chiar așe. Da' până-n. apă' un aaan în tata sara. Ș-apăi acolo punieam lingură die vânt sau pehiatră die vânt ca să nu, punieai cârpile afară și nu era voie, trebea să le scuturi pă sobă. Și dacă puneai alea, că zâcie că să pun, puniem întoarse. Pă coptil bube de-alea. Ș-apăi treiea să le scuturăm acolo pă sobă, cârpile tat, tat, tatlie scuturam și lingură die aia era. Așei o lingură făcută die, ș-o piatră și lingură ieaste, die vânt.

Da' cum funcționează?

Ca uon melc.

Da' astea die unde să luau? Din târg sau unde?

Nu știu, io, mnie maica mni-o dat-o. Apăi die undie era? Aia măreu pă nieam, pă nu știu acuma.

Nu mai ai dumneata de-aia...

Nu, io nu mai am. Nu știu nievasta, da' nu, îi tapata aia. Din lemn.

Da' arăta ca o lingură sau arăta...

Sigur, sigur sau era numa...?

Sigur, era ca o lingură. Era așe întoarsă tat, tat, tat die vânt, nu știu cum să nu, era întoarsă așe die vânt. Ș-apăi cu aia, cu aia-o pune-i în apă. Și-s, acolo era-n ciupă. Și ciupea ierea die lemn. Nievasta după ce să mărita, în ceea zi merea bărbatu' cu lemn, die furcă. Cum era nunta duminica, luna dimineața lua lemn' și merea la care știe, era meșter și făciea furcă și viniea cu furca la nievastă.

Care, de care furcă? De fân sau de tors?

Furcă die tors, die tors.

Când am venit data trecută ați început să povestiți cum de-ați născut așa repede, la șapte luni, da' v-ați întrerupt...

D-apăi că am născut că am adus di-aici ia, din părau, cum facem noi bodi. Amu ia ați văzut bodi. Ș-apă' o fo' greu. Și io când l-am m-am ridicat cu bodiu, io am simțat că-i prea greu. Ș-am simțat că mă doare așe pân' burtă, ș-am zis „omule, io nu mai poci merea că nu mă... și pân' șale, am gândit că mă rup tata”. Păi, zâcie, „da' nu-i lăsa bodiu”. No, păi n-am lăsat bodiu'. Când am fost acasă, cu bodiu', ș-onceput să margă, așa cum nasc femeile, on lichid.

No, și? Ce-ați făcut după?

Ș-apăi ce-am făcut? C-apăi l-am făcut așe.

Știu, da' unde v-ați dus? În casă?

Da, în casă. Da' undie?

Și cinie-a fost cu dumneata?

Cu mânie, când am făcut pruncu'. tata lumea era pă vremea fânului, era la fân. Și părințai miei erau departe cu fân' die casă. Ș-amu io pă ci, soțu-mnio o trimăs după o

mătușă c-aci sta la biserică, era învățător el, mni-o fost unchi, să vie să stea cu mânie că el lucra la fân. Și-i no, zâciea: „Dragu' lelii!” C-apoi dup-aceia o vinit soră-mea o moșit, dragu' lelii! Zâc: „Doamnie ajută-mni! Doamnie ajută-mni!” No, tat Doamnie ajută-mni! Doamnie ajută! D-apăi de la o vreme aveam dureri groaznicie. Am zis: „Doamnie dă să mori!” c-amu nu mai știem. Vai, tulai Doamnie! Tulai Doamnie! Nu mai vorovi că n-are rost. No, am zis, tulai Doamnie rele, țâțe prostiile așe zâc, „io nu mai poci că io tre' să mă duc la veceu”. Treiea să fac pișu. Io nu. „D-apăi fă ia aci-n găleată, dacă ție scapă”. Nu, nu, nu m-oi face-n casă. Începui să plâng, apa aia, zâc, d-atâta umblam. C-aveam laghiță, pă su' laghiță că nu mai știem ce să fac. Da' era dureri groaznice.

Aa! Și nu stăteți locului.

Nu putiem sta locului. Iea zâciea să mă rog. Mă rugam, ș-apăi de la o vreme: „Iooi că mor!” (râde) No, ș-apăi binie, „stăi dragu' lelii, nu ți teme”, „Doamnie feri, doară nu m-oi face aici în casă. Nu, lele lasă-mă să mă duc”. C-așe zăceam, lele, și la soră și la care era mai mare. Așe era obiceiurile. No, ș-apăi am făcut pruncu'. No păi stăi, stăi. No, zâc, îi gata că-i cam, când am făcut coptilu'. Și cu fata și iea mni-o fo' rău. O fo', o fo' greu. O fo' pă, tat lichidu' ăla l-am țapat și cu greu am făcut și fata mea de di-o fo' mică. No și, no, face, „stăi, stăi liniștită că”. „D-apăi amu”, zâc, „ce-i? Amu muri? îi mort?” zâc „că nu l-am auzât plângând”, că auzeam că plângie. Că de la o vreme, că o clipă nici nu știu ci-o făcut lelea aia, o' cine. Ș-apăi l-am auzât plângând. „D-apăi”, zâcie, „stăi liniștită, hai și stăi în pat, hai stăi”. „D-apăi ce mai ieste-amu?” Io nu știem că vinie loc. Ce mai vrea. Doamnie iartă-mă! Păi, zâc, „de mai este? Mai fac unu?” Aveam dureri. (râde) Zâcie: „stăi, stăi, că tre' să vie locu'”. Io n-am știu. Nici că vinie locu', nici că Dumnieto o știut. Atunci nu vorovea mâinile cu fetile. C-amu tat, tat, tat știu. Auzeai tu prostii, o de trebe să faci, o... amu-i pregătită ș-o fată când să mărită. Tătie le ști. Știei p-amaru'! Amu

No, s-o ieșit locu'?

O ieșit. Apăi era, on... felcier ș-o moașă nu știu die undie-o vânt. Ș-o diezgropat locu' să vadă. Că ce știu ce să vadă? Că cum. Da. Acasă i-am născut pe amândoi.

Unde să-ngroapă?

Apăi p-angă casă, pă unde?

Da' di ce să-ngroapă?

D-apăi io nu știu.

Da' dumneata l-ai îngropat?

Da' io, io am și știut undie l-o pus. Maica, soră-mea. Nu știu care.

Da' cine l-o moșit pe prunc?

Soră-mea. O' soră-mea, o' amândoi.

Ea o venit când născuserăți deja.

Nu eram născută când o vinit că soră-mea asta di-aci, ea o vinit. Da. O vinit, c-apăi o anunța bărbatu-mnieu că-i altă, că nu-i moașă, nu era. Era a, ce știu io undie era moașălie? Pă la oraș, pă la Așe năștei, acasă. Apăi era o bătrână și aia moșea. A mnei amândoi mai i-o moșat soră-miea. Ș-apăi o vinit ș-o stat, că doară iea o văzut că trebe să nasc. O stat până ni-o moșit, ni-o spălat și, s-o dus cătă ca și.

Da' v-ați amintit...

Ceai die chimin, aia-ți dădea să n-ai dureri. Și la femei.

După ce nășteau?

După ce.

Da' io-am auzât altceva.

Ce?

Io am auzât că după ce nășteai, ca să nu ai strânsori, cum să zâcie.

Ee, strânsori.

Luai un păhăruț de țuică și gata.

Apăi să vedeți cu pruncu' cum o fo'. Că mni-o pus pălincă. C-atunci nu știu nici ce beți, nici, tulai Doamnie! că dintr-o, din două-nghițături am băut o fele die pălincă. Mă gândieam: Dooamnie ferește! Sete mi-era. Mi-erăa așee. Ț-i sete nu știu. Ni-e puniem ca vacile că, că și animalele tre' să le dai apă. Așa o lăsat Dumnieto. No, ș-

apăi ceai de chimin. Nu putiei tat bea pă pălincă că doară nici nu era.

O fele? Da' zâcie c-atunci nu te-mbeți. Poți să bei oricât.

Nu te-mbeți. Poți să beai să oprești o vale că nu te-mbeți. D-apoi di ce? io nu știu. Ști supărarea di ce nu te-mbeți. Nu eram beată die loc.

Da așa dacă beai...

No amu... da' binie. Că nu mai beu.

Nu acuma. Da' atunci, tânără, dacă beai o fele?

Nu că era tare. Cine bea o fele? Mereai **la o ceva** joc ș-apăi să stângieau însurați acolo o casă și păi orice bea, oarice vin or beai câti-un pahar-două. Nicidiecum să beai ca prostu'

Mai știți ce-ați făcut... când ați născut pruncu', ce-ați făcut în ziua de dinainte să nașteți? Ce-ați lucrat?

Am tot lucrat la fân.

Iar ați fost la fân?

No binie. D-apoi și noră-mea... în război țesea, ș-o apuca durerile, iea țesea. Și s-o dus, **la oraș** ș-o născut. Da' să mai grija muierile, ea amu cu un știu cât timp merg 'naintie la doctor. linie știea?

Da-m auzât că așa să zâcie că e bine să lucru că...

Îi binie, îi binie.

naști mai ușor.

Naști mai ușor.

Ceva degenu ăsta. Așa-i?

Așa, așa, așe. D-apăi nu era femeile să zâci că îs grijâtie, ori că dacă pe-s bolnave nu lucru, or nu prinzi die greu. Da' noi n-am știu di-alea niciodată. Că le-auzi când, **d-apăi** că-s bolnavă și la menstruație. Și nu ridică, ori nu. Noi di-alea n-am știut. Și noru-mea, **muncit-o** ca robu'. Ș-o țesut, în război țesea ș-acolea i s-o rupt apa și o dusă apoi. Tătie tri fetiele, aoleu, n-am auzât nici pă noră-mea o dată zăcând ioai. Io nu știu cum, **io** am strâgat ioai. (**râd**) A mea n-o strâgat. Io nu știu cum putie sta să nu strâgie. (**râd**) Da, (**râde**) no. Da' alea-s dureri no, de nu știu cum să spui.

Da, alea-s foarte puternice.

Puternice rău. Da' ie**a**, ie**a** nu.

Da' nu zăcia că trebe să te grijești să nu răcești? C-atunci mai greu.

No binie**, io** știu. D-apăi așe zăciea că să te grijăști, da' cinie să grijea? Dumnieto. Poate că sunt femei di-e**s**, să se amu să gri [jesc]. Da' mai demult nu să grijea. Poate că era și să grijea. D-apoi noi aici la țară știem să ale grijâm p-amaru' nostru.

Da' cât o durat nașterea la dumneata la băiat?

Cât o durat?

Durerile.

Apăi o durat patru-cinci ceasuri.

Da' io-am auzât ceva că te-ajuta să naști. Zăcia că te lega c-o năframă di-aicia...

Io, pă mânie nu m-o legat. Aci pă mânie nu m-o legat.

Că te lega cu o năframă și să stai în picioare ca să se ducă, să nu-ți vină copilu-n sus, ca să se ducă tot în jos.

Io, io nu. Pă mânie nu m-o legat.

Da' cum v-o ajutat femeia, mătușa aia? În afară că v-o pus să vă rugați, v-o făcut masaj pe burtă?

Nimnic nu mni-o făcut! M-am pus în pat și... ori în jerunchi dacă ție punieai... cre' că cu pruncu' în jerunchi m-am pus, nu știu cum m-am pus.

În genunchi așa și sprijinită de ce?

În gienunchi. Sprijinită, nu știu, de lajiță. S-am putierea mai tare că trăbea **sa**, **sa** ție scremi umn pic să iasă. Da' io strâgam în gura mare că **nu**, **fac** așe că io mă fac pă mânie. Strâgam că nu, că doară nu m-oi facie-n casă, să mă lase la budă. Și după ce-am născut, atâta m-am țânui io die vijilientă și die tare die-am zis că mă duc, că tre' să mă duc la budă. Și m-am dus cât di-aci în căsuță la mânie ș-apoi am picat jos și m-am apucat die răs că nu m-am mai putut scula. O vinit omu' mnieu și m-o luat în brață și m-o dus în casă. No! Nu, nu, nu, că io mă duc. Și-ntr-adevăr mni-o rămas aicea o durere. N-aveai voie să ție scoli.

N-ai voie să te scoli imediat...

Nu, n-ai voie să ție scoli imediat, d-apăi**, io** n-am știut.

Mnie nu mni-o zis, nu ți-e du. Io nu, că mă duc, că mă duc. No, păi nu m-o mai putut țânie nime' că mă duc. Apo' m-am dus. Zece - cincispe pași. Die ta, nici nu cre' c-am făcut. Pân-am picat jos că n-am mai putut mere. Mni-o vinit o slăbghie ș-am pehicat. Mă gândiem că io cât îs die tare. Ce-mi pasă mnie die om? Da' aicia-o fost o femeie, aci, la noi, și o eră la coasă bărbatu-se. „Cie nu mai vinie muiera cu prânzu'?” O făcut copchilu', l-o-mpă, înfășie, l-o spălat, o făcut o lașcă die tăieței, da' aia nu-i minciună! ș-o făcut tăiețai cu lapție și s-o dus la bărbat. Și bărbatu' avea cosari. „Da' tu de dracu' stătuși atâta die vii așe târziu cu prânzu'?” „Apă' până făcui, până moșai”. Ș-apăi să uită bărbatu' că n-are pântiec. Da. Da. Așe era muierile, gătieau.

Am mai auzit, ne-o mai povestit de la o femeie mai încolo pe deal că o născut pe drum venind către casă.

No, păi fata asta a a nievestei noastre. Când o adus s-o ducă la oraș așe o născut, pe mașină. Și bărbatu-se o țânu, o. i s-o făcut rău, ș-o fo' pă nicării. Bărbatu-se o luat un prosop și o pus fătuța (râde) acolo la el. O ținut în brațe ș-o astupa cu prosopu'. S-apăi pân-o dat cealaltă fată telefon di-o vinit salvarea'naintea lor, salvarea viniea și iei merea cu mașina. Și-i, dac-avu zâlie-o trăit și fata și mă-sa. Iea o zis că n-o mai știut nimică când o văzut că ce-i. Da' bărbatu-se o fost vigilant, repidie, ș-o când o văzut c-amu ieșea, ieșea fata și nu știea ce să facă. Și... Și o pus repedie (râde) Ș-apoi după ci-o vinit salvarea, ș-apoi i-o tăiet buricu' și, ce știu ce-o făcut apoi? Da.

Da' soțu' dumneata, când ai născut, o venit să vadă ceva, să întrebe?

Nu. Io când am făcut fata v-am spus că era dus și când am făcut pruncu' era, la fân. După ce-o vinit, că io nu știu, că și tata și tati erau p-afară. Că l-am făcut sara. Nu s-o băgat nime-n casă pân-o fo' gata. (râde) Nu să băga să m-audă durerile care, la tata zâcie că plânjia die nu mai putea sta. Îi era milă die mine. Să temea că no-i putie naște, o ce știu io ce să tiemea?

A, da, c-ați fost foarte tânără când...

Am fo'tânăără.

D-apăi la cinșpe ani ați zis c-ați născut.

La cinșpe ai. No, ș-apăi plânjea afară bghietu' tată ș-apăi când am, după ce l-o împăpușeat, l-o spălat, numa' am văzut să băgă, s-o băgat frăție-meo, s-o băgat tata, maica, cumnatu', tata lumea o vinit atunci. Da' stăteau p-afară.

Ieșise deja și locu'...

Eea, cea, cca.

No. Deci ați fost la fân înainte să-l nașteți pe...

Eea, am fo' la fân, ș-apăi di-acolo de la fân m-o mânat soacra: „Du-tie tu F. și fă die mâncare”. Ba, io zâc: „Auzi mamă, du-tie dumniata că io lucru cât voi cât tati”. Și du, așe și lucram. Tat am așteptat. Când am văzut că trece soacra die ta, di-aicia din jos die gard ia, die unde lucram, m-am dus la pădure ș-apăi prima dată am luat năframa, ș-apăi o am zvârlit că aveam durerile. Dup-aceea, am și chieptinu' din cap și rochia mni-am țapat. După ce m-o lăsat durerile am început să le strâng'napoi de pe tufe. Și m-am gândit: „Dooamnie ferești, apăi ce-i cu mânie?” Da' de la durerile alea nu mai știeam ce să fac. Când o vinit soacră cu mâncarea. No, hai fată și mănâncă. Lucrasem câtva, da' nu nu știu cât. Aveam un cosaș. Ș-ala o văzut că-i bai cu mânie. Ș-apăi m-o mânat soacra să mă duc io acasă să fac foc. Ș-aicia când am vinit, era alt om, cosea. Io n-am putut vini. Am vinit ce știu io cât și m-am pus jos. Și-i dup-aceea, am sosit, o sosit și maica mea și o zis, că io strâgam: „tuuulai că io mor”. „Dragu măicuței, nu mai striga că te-aude șchiopu'”. „Da' lasă-l în pehizdă la măsă”, zâc, „să m-auză cine m-auzi ca să scăp io odată. Ce-i amu că m-aude?”, că el stătea aici s-asculta. Ș-apăi știu că strâgam tare că era, maica i-o fo' rușânie. O zis că iea nu, că iea să temea, iea fujea. Ea nu, nu, nu, ea nu putiea să vadă. Știu că-i era milă. Lăsa pă soră-mea că aia o fo' mai, aia altă hâre. Aia semăna cu tata. Da' bghiata maică o fost bolnavă când o avut, iea o avut cancer la ficat. Și dacă meream la iea, zâciea cătă mânie: „No du-tie cătă casă!” Avea dureri groaznice. Și nici nu să putea căi să nu aud io că să căieștie. Zăce: „Du-tie cătă casă, da' ia amu ție du

cătă casă că lăsași pruncii acolo! Du-tie cătă casă!" No, tat plângând: „D-apoi măicuță die ce nu mă lași să stau?" „Du-tie cătă casă că te-a sfădi omu'". Ş-apăi dup-aceea așa-mi zăce că-ntreba: „Trecu A?" Ş-apăi începea niştie dureri, strâgături di-aleaa, Doamnie fereşte! Avea dureri să s-abţâniea să n-aud io. Doamnie feri! Boală rea-i. Tătie... îs rele, da' die aia n-ai scăpare.

Da'nu mergea la doctor să-i deie ceva?

Baa, o fost. Ş-o operat la ficat şi nu ştiu ce floare, ce cumpărase tata, că zăcea: Scuumpă tare-o fost! că dacă bea apă di-aia die pă floarea aia, trece ce-i, trece. Da' poveşti.

Da' nu. Să-i dea ca să n-o doară așa...

I-o dat morfină. Da' degieaba, nu-i mai făcea efectu'. I-o dat morfină, i-o dat. Şi soacră-mea când o fost, că şi iea o avut cancer la burtă, şi avea dureri groaznice aşe pân' burtă. Şi era un medic aici, fără să margă la oraş, la nimnic. Când s-o dus ş-o zis doctoru' ăla, cu ăla am născut, zăce: „Auzi", face „bunică, du-tie acasă şi ție iartă cu nurorile c-aşe-ți creştie-o floare". Direct i-o spus. Iea n-o ştiut că ce-i. Da' ăştia-s foarte strezi die cap, care au cancer; până mor. Noi numa' binie am adus atunci, când o murit soacră-mea, grajdu'. Am cumpărat un grajd ş-aveam clacă ş-o aduceam cu caii. Ş-o zis: „Da' nu sosiră, nu sosiră coptii ești a a mniei?" Că era la cumnată-meo aici, la, celălalt ficior. „Nu". No, face: „du-tie şi". Ea tat o mânat pă cumnata să margă să-i ducă pălincă. Nu ştiu câte sticle-o beut cu pălincă. Eea. Io m-am apucat die plâns s-am zis: „Măicuță, d-apoi vin, vin oaminii şi io n-oi avea pălincă de ajuns". „Taci", face, „las' să beie cata-i trăbe". No, ş-apăi ea strează din cap. No binie, no coasta când sosăsc coptiii, ficioru' iei să vie şi nurori tătie să viniți la mânia. Ş-apăi la fiecare-n parte ce-o avut iea die zi spus, i-o spus. Şi s-ontors încolo şi zăcie: „Daţilie de mâncare repidie la clacaşi. Şi când ai, ați gătat die datului die mâncare", atâta o ținut. Şi n-o murit. „Să viniți", fâcie, „aci tati. Să vă văd. Să vă spui". No, la fiecare ni-o spus în parte: tu așa, așea, așea. Şi când o fost cu tati, cu coptiii, cu tătu', că cumnatu-

mnio avea coptii, s-o întors încolo ș-o murit.

Da' ce le zăcea la fiecare? Dumitale ce ț-o zis?

Mnie mni-o zis așea, zâcie: „Tu A., cătă T. O zis, tu A.”, fâcie, cătă omn mni-o zis, „tu așa ai o muiere die n-o știi prețui. Să pui sama pă muierea asta”. Că niciodată io n-o am supărat. Cătă mânîe-o zis: „A. dragă, căție ț-am greșit, să mă ierți”. Că era severă și merea, numa' vinea dădea ordine. Și io tăceam. Io nu zăceam nimica. Zăce: „să mă ierți”.

Și pă toți la rînd v-o luat.

Și la fiecare ce-o vrut să-i spuie.

Da' i-o chemat pă rînd?

Nuu, tati eram în casă. Tu Iuuanie așe, tu Trăienie așe, ca și când îți iei un rămas bun. Și cu asta s-ontors încolo cătă păreție, m-o făcut că io aveam radio, o zis cătă cumnată-mea: Du-tie la A. și zi să-ți deie radio. Și l-o pus pă jeam cum era. Nu știu ce miros viniea dă pă gîam, ca mortăciunie, o' a ciuperci străcatie. Doamnie bată-le că-s în sacu' cela și nu le-am țapat die colo. Am strâns acolo volomoz niște sticle. „Și”, zâcie, „să vie cu radio” ș-apoi să... i-am pus muzăcă populară, îi trebea muzăcă populară și acol' o stat pă jeam și o, i-o cântat până o știut că-i gata tat și ți-o spus la fiecare ci-o avut die spus. S-o-ntors încolo și Doamnie ajută! Îs foarte strezi aceia din cap. Știu tat, tat, tat până în momentu' ăla, când mor. Cie să facem? Asta îi. Bolil-estea-s amarnice. Așe auzâi amu, dimineața, la televizor, că n-am durnit astă noapte. Nu știu di ce n-am putut. M-o durut rău pehicioru' și n-am putut dieloc durni. Era patru și n-adurnisem dieloc. Oare câți? Șasă fotbaliști? Da' măi, nu mai înțelesăi binie că eram întoarsă încolo și radio, televizoru' mai înciet... o prostituată di-asta, da' zâcie că frumoasă die tat, și tati s-o meșterit cu iea și pă tati, pă tati i-o umplut die Sida. Amu s-a auzi iea la televizor. Da, le, îi pusă-n pită. Da' nu?

Da' știaî... pă vremuri, pe-aicia erau femei din astea? Care să-mbolnăvească pe alții.

Poate că erau. Era, și-atuncea. Că zăcea că, oare ce, nu știu ce zăcea că boală. Aia are, ăla are, muierea aia ș-

are şui, are gută, nu. Nu ştiu cum dracu-i zâcie. Doamnie feri! Nu ştiu cum, urât.

Frânt?

Frânt.

Aşa-i zâcieau?

Aşa, aşea. Frânt şi mai şti-le dracu' de boli! Urâţie.

Da.

*Ne-o mai zis cineva p-aici de mult că... undeva pe-
aicia era care... şi se uitau la neam când se căsătoreau să
nu fi avut în familie boala...*

Ooo. Să uita la neam să hie dacă die gazdă, gazdă, dacă, cea, să nu şie dacă o videai că-i sclăbănoagă aşea, no că aia nu-i die treabă că doară-i slabă, să treiea să hâi gras, trăbiea sa, no, asta da fată! îi vrednică, nu cum are amu subţârele şi, d-atunci trăiea să hâi pogan. Zâciea că asta-i sănătoasă.

*Da, da. Da' ne-a mai zis cineva că de neam însemna
şi să nu fi avut în familie*

Eea, boală.

nu ştiu ce boală din asta...

Eea, să nu margă. Da.

De-aţi zis mai-nainte.

Die plămâni, die

Nu, nu, nu. Boli din astea de

Boli din astea cea! Aşe nu ştiu cum să zâcie: sifilixs, sifili

Sifilis sau frânt.

Frânt! Şi frânt. Şi mai era nu ştiu ce zăcea.

Se ştiau care-s neamurile care avuseseră din astea?

Eea, d-amu doară nu era ele, dac-avea unu', dac-avea o scroafă di-aia... boală di-aia şi mereau... mereau bărbaţi la iei şi-i umplea, d-apăi doar nu era pruncii die vină. Numa' poate că mâinile alea care năştea prunci nu era binie. Nu ştiu. Poate că aia să, ştii supărarea.

La căsătorie să uitau să fie, să nu fie boli în neam?

Eea, păi să uitau şi asta, sigur. Cum să nu să uitie? Da. Că dacă zâciea că, a hi betegoasă ca mă-sa. O' ca tată-se. Da, zăceau, cum să nu zacă?

Da', de exemplu dacă era un băiat, cum ați zis înainte, care schiopa sau așa, exista tendința să-i găsească o fată care să aibă și ea un oarecare defect? Sau dimpotrivă?

Apăi diepinde, nu să uita. C-amu die exemplu și frăție-mnieu, da, o fo' la pești. O fo' pă vale și i s-o făcut o bubă. Apăi n-o fo' din naștere. No, pă la aia nu să uita. Dacă-i plăcea la fată, știei că nu-i din naștere, îi vezi că, no. Așa o avut o avut o bubă ș-apoi l-o operat și pehicioru-o fo' mai scurt. Ș-apă' o schiopat. Apăi doar l-o făcut cum trăbe și, pân-o fo' mare. Apă umbla pă vale, acol' la pești și i-o fo' frig și, no, treburi di-estea.

Interviul nr. 27

Femeie născută în 1930

Atâta am avut o șire de n-aveți, eram nervosă și nu putem lucra cât vrem, să și tăiet cu brișca în mine io nu simțem. Atât am avut o șire și amu mă năcăjesc, mă 'nervez că îs pă bază de nervi. Că nu pot lucra, nu poci face cum îmi place, api atâta mă 'nervez, api atâta mă împunge și mă arde și mă asta.

Da' dumneata, dumneata câți ani ai acum?

Eu una, unu de 80, am am avut, împlinesc 79 de ani.

Mulți înainte, mulți înainte pă da' n-ai lucrat destul?

Nu, gândești că n-am lucrat nimic. Când mă lasă durerea aș zbură și așe îs, de de tare să simțasc apăi îmi vine ia așe mă îndoiaie, să îndoie cionțile amu nu mă mai rezistă.

Nu vă ascultă...

Nu le mai poți face, să lucru cum îmi place apăi mă 'nervez, da' n-aș vre' da' nu mă pot stăpâni. Nu știu ce șirea draculi am, Dom'le iartă-mă. Atâta mi-o fost de drag lucru' și oamenii care o fost harnici și cuminte și n-o fost proști și beutori. Api oamenii beutori și oamenii ticăloși le-aș suci grumazi și tulai când îi văd beți și pă drum api strâgam după ei și spunem ioi că vin și vă omor, când eram tânără, mai tânără da' și amu. Așe mi-o fost tati, am fost nouă frați și unu, zece am fost, da' muierea aia dintre o avut on prunc, tata cu ea și ăla o murit și apoi măicuța

Dom'le iart-o și am fost nouă frați, zece eram la masă d-apoi tata ăla nu ne-o sfădit și atâta cota de noi și atâta ne ne ne iube' și atâta, de mers pân' foc. Măicuța ne mai sfăde și ne mai, „lasă-le dragă” zăce „nu le mai sfădi că cine știe pe cine or pica și, și le-a bate și nu le mai sfădi și tu” Tulai ce tată am avut, de ăla n-o fost în da' și hirit fost pă, pă sate, tat corator o fost la sfânta bisericuță până o murit. Și mâncat de război și numa' on ficior o avut moșu' tat fete o avut, o' cinci fete și numa' pă tata l-o avut. Tulai Dom'le d-api atâta cota de noi și atâta ne-o mere' la oraș și aduce bucate, marțe' că măcina și știi era moră acolo și pă vale și apăi vine' sara și ne aduce la tati bine câte o îndulcită de aia cu oglinduță, era. Și ne scula, că vine' târziu, că ave' boi și ave' iosag de tras că moșu' o fost gazdă, o fost doi frați și tati, după ce s-o căsătorit câte cinșpe ai tat, tat laolaltă o lucrat, împreună. Atâta s-o înțeles de bine, și atâta s-o înțeles, amu îs răi oamenii nu se înțeleg, nu se iubesc, nu, nu, nu. Nu știu pă tata lumea o am iubit și mi-s dragi oamenii și amu Dom'le, n-am fost singură de când îs da' așe mi-s de draji oamenii să îi văd. No, mai faci? Ioi Dom'le Dumnezeule și amu care îi api băutor și prost și care nu le place lucru' de aia nu mi-o plăcut să văd. Dom'le Dumnezeule. No, spune.

Dumneavoastră când ați fost mică ați fost vreodată bolnavă când ați fost copilă mică acasă?

Nu știu, nu, nu știu, nu auzi că n-am, n-am fost, n-am fost tata viața bolnavă numa' spatile destea amu că de aceea știu că mă... da' ni nu credeam vreun om, că îl dure' și pă tata, o mână de reumatism din armată, de de răceală, îi zbură cosa săracu', să prăvăle' pă jos. Și dacă îl freca, apăi reumatism de ăla am și eu în spate. De lucru și când am fost **la de** o fost fomete apoi bruma pe mine că tapam hainile și tăiem tuleii noaptea. Ia așe tapam bruma, asudam și apăi adurmem că dam cu secera în cioturile alea cât tăiem ziua, noaptea trebuie să tăiem tuleii pă dimineață să șie tăiați. Apăi bruma, era frig. Știem până să găta mălaiu' de cules și apăi tat trebuie să se tăiem tuleii, io săracu' de mine dam ce dam în cioturile alea și picam, ia

aşe şi aşe durmem. Şi tapam chimeşa nu nu putem că mă încălzem, arde' pielea pă mine, nu simţeam frigu' veac şi apăi bruma ia aşe o tapam când mă sculam, nu mai, apăi pierdeam secera. Apăi două săptămâni n-am, n-am durnit nici zi nici nopte. Am vinit cu trizăci de daci de mălai la tata. Şi vara la oraş, tri ai am fost la holde, atunci o fost fomete şi o fost seceta aia mare, moldovenii săracii erau cu pruncii plângă soseni şi strânje sticuri şi duce la moră. La tata când am vinit cu grâu' am adus patru diji de grâu că atunci a o fost fomete şi n-am putut lucra numa' o săptămână şi apăi ave' grâu sămănat şi până o secerat c-on loc de-on car de fân ne-o dat, mai mult ca la fraţi măcar că am fost de suflet la mătuşa şi o zis fraţi că să nu-mi deie nimica, mă duce' de suflet. „Io mai mult îi dau, c-on loc de on car de fân” că aşe era atunci. „Că asta m-o scos de la foame când o fost seceta”, mai ave' o jumată de pită. Mânca mălaiu' înflorit şi api era plini de râie oamenii. Şi păduchi şi vai şi amar, da' tătuţu' când am vinit io cu patru daci de grâu şi o avut până ce o secerat, fata me m-o scos de la fomete. Doi diţai mari ca diţelele ăstea mai mari o dat pă patru daci de săcară aşe de învălăituri la murari că era mori pă aici pă vale, ştii, acolo cum îi şi la şi nu' că ăla i-o fost nănaş. Ioi Dom'le tulai atâta mi-s de atâta mă luă şi durerea, Dumnezo dacă vă văzui nu ştiu di ce mi-s aşe dragi oamenii. Când văd oameni şi, da' nici nu aş pute' sta singură, n-am fost de când îs şi la tata nost atâta dori, şi cu lucru vine' sara tat plin era, taţe noptile atâta, atâta l-o iubit tata, tat satu' şi pă comune o fost hirit de de treabă şi om de omenie. Şi o avut greutate şi prunc mult ave' şi tat o cotat şi n-am, n-am fost lipsât de mică, că ţine oi, să avem marhă şi o fost moşi noştri o fost găzdoi şi acolo între hotăra când mei la oraş avea pământuri, atâta o fost de gazde. Şi s-o iubit, da' amu nu ştiu că gândeşti că-s mai răi oamenii şi nu se mai iubesc, nu ştiu, ştiu că...

Şi zici dumneata că l-ai moştenit pe tata dumitale cu durerea asta de spate?

Da, el îl durea o mână şi când cose' săracu' apăi vine' vara aşe şi îi zbură de mână şi să prăvăle' pă jos şi hai

frecați-mă. Tulai, până am priceput, că io am fost mai mare. Cinci trăim și cinci o murit. Cinci frați, api Dom'le iartă-mă până n-am priceput nu mai râdem că amu nu vre' să se cosască de aceea, api după ce am văzut, da' amu cred, da' ni nu credeam că-l dore. Da' amu din ce mă dor și pă mine aicea în spate.

Da'pe dumneata când te-o luat durerea asta?

D-apăi și deși când trăia bătrânu' și de trecut de douăzeci de ai, da' atunci eram mai tare mă mai luam și amu pirule și unsore de reumatism că reumatism am fost și la doctor că numa' reumatism în os. Pisica-loză de aia nu știu cum o zis doctoru', o zis, era un doctor aicea, așe gras, o zis că sapa și lopata, că îi băgată în os răceală și romat [izm], pisicoloză de aia că nici nu-i pot zăce. De aia în os. De răceală, cum de muncită, de io merem pân' deal și îmi păre' că-i cald când eram tânără desculță până-n genunți. Nici, ba am avut on frate ăla o murit săracu' în armată, o făcut tri ai de armată și pă când să vie acasă o murit.

Da' cum, ce s-o întâmplat?

Și-o dus să facă baie și s-o s-o înecat. O picat într-o sondă, acolo într-o no.

Dumnezeu să-l ierte.

Da' ați fost la doctor cu asta?

Am fost și des și la raze și nu-mi află nimic că numa' romantism în os. Și pirule și o zis că aia sapa și lopata așe o zis doctoru' ăla în atunci a l-am suduit: „Dom'le bate-te de unde-i” și că eram tânără încă. Că de tânără, demult mă, mă, mă dor. Da' să muta pân' spate da' amu de tri ai na, mi-o dat tri injecții aicea în spate la Cluj on doctor, ăla o și murit bătrân și ăla o zis că primăvara și vara și la căldură și să nu muncesc. Dacă stau și nu muncesc și, și mă mai odihnesc gândești că nu mă mai dore așe da' după ce mă lasă durerea nu poci sta, aș lucra. Apoi o zis că sapa și lopata.

Da' dumneata ai fost vreodată în spital?

De când îs, nu, să nu aud de doctori și să nu mă duc, că o zis că mă duce, o zis că să mă duc la băi, zăc că nu mă duc că m-i rău și pă mașini, când văd mașinile îmi vine să

vărs pă mașini. Io numa' aicea să umblu după marhă, la pădure după lemne, după păsulă, să muncesc. Când văd mașinile pă drum, izu' ăla așe mă îneacă și mă bagă îmi vine să vărs tat de când îs.

N-ați mers niciodată cu mașina?

Ba mă duc și da' atâta m-i de rău tat vărs pă mașină. M-i rău, de când îs mi-o fost rău de benzină și iar zgomot și când văd mașini la oraș doră am acolo nepoți și, și pirule și de țâțe îmi aduc, numa' să mai trăiesc. Atâta, atâta mă iubesc tati nepoți și îmi aduc pirule și de țâțe, măcar numa' o, o minune de fată am, am fost și urâtă și mică și slabă și da' tata lumea m-o iubit. Nu mă laud Dom'le Dumnezeu unde am fost și la lucru și la am fost așe bună de gură o... Drăgălașă, plăcută ta, la lume, da' ni nu, ni nu doresc rău la nime', la tati dușmanii mei numa' bine, la tati dușmanii mei și la cine îi ciudă pă mine Dumnezo să le deie sănătate și mie iară. Mi-o plăcut să muncesc, să-mi cot de familie, de prunci, de om, nu mi-o trebuit prostii, lucruri neplăcute numa', numa', numa' să fac să șie bine, dacă m-am m-o 'nervat oarecine i-am spus și am gândit Dom'le Dumnezeu că nu putui tace, să tac și să las devoie, să-i plătească Dumnezo. Și mi-am pierdut, iartă-mă de ți-am greșit, da' tu când mă supără oarecine și nu-s de când fac oarece și îs de țină nu zâc nimic și recunosc, iartă-mă că am greșit. Da' nu mi-o plăcut să fac rău, să ajut pă tata lumea care m-o chemat la lucru, de mi-o plătit, mi-o plătit, numa' să-mi ajute Dumnezo să mă duc și în ziua de astăzi și la nepoți să mă duc. Io ce știu, dacă mai vorovesc și mă duc și mai, mai, mai gândesc că așe îmi dă Dumnezo sănătate și oi pute ține durerea, no.

Da' dumneata pentru boala asta nu ai fost la popă să îți faci slujbe, să îți ia boala?

Da' cum să nu că și amu tat plătesc la popă și pruncii și. Da' **știa**, este on popă aicea, aicea demult. I-am făcut și la preoteasă o flanelă doi, de doi ai, două flanele și la părintele și cioci atâta mă iubește și atâtea slujbe și Dom'le că și popții și a nost da, ne-o slujit și pă noi când ni s-o dus popa nost, a, a nost îi tânăr amu își face aci la

cimitir casă, le-o dat-o. Ioi și îi tânăr și atât, ioi, api numa' vine și atât salută și când vine cu crucea și când vine la noi că pruncu' meu îi la biserică con, conzil acolo la.

La consiliu, îi la consiliu...

La conzil, da, d-apoi atâta ioi, „măicuță doru-te”, zâc „tă' mă dor părinte și când mai vorovesc și te văd gândești că mai'napoi” și api așa râde. Ioi că așa mă le de mână și la tata lumea, m-o iubit apoi numa' Dumnezo să mă iubească și să mă ieie durerea de mai am zile. Api am zis că tat chem moartea și nu vine, o spus să n-o chem că-i păcat. Așa mă dore câteodată că numa' îmi vine să vărs și mâncare api când pă când îmi vine să mânc și mâncarea îmi zboră nu știu ce dureri mă arde api numa' aci ni la mijlocu' spatelor cât pui două, tri dejite și iese pă vâna asta, până n-am fost la doctor. Amu este vreo cinci ai că doctoru' ăla o murit. Îmi iese, nu ieșe, că în cap nu mă dure', ieșe pă vâna asta și le aci. Apăi gândești că, gândești că sfederește cu on sfredel așa nu știu ce, ce, ce apă așa Dom'le iartă-mă și mai sudui, Dom'le bate-te morte de ce nu vii să mă duci. Api iară mă mai plâng, mă mai pli, no api îi spui la popa iară și popa râde. Să mă rog lui Dumnezo să nu sudui, să nu chem moartea, a vini ea. Doră amu, amu, amu tulai Dom'le ni nu m-am gândit io când am fost tânără, că mai slabă eram, când mă lasă durerea, așes de tare și am o, o șire să lucru că-și rupe lumia asta, nu știu ce șire am avut de când îs așa.

Și măicuța dumneatale o fost sănătoasă, o avut vreodată vreo boală?

Sănătoasă și frumoasă, măicuța, io, io șaman cu tata o fost mai bârnaș. Tat zacem că de ce m-o făcut așa urâtă, di ce o vinit după tata, că tata o fost gazdă. Și api o silit moșu' și măicuța o fost, moșu' o fost săraci, o fost săraci n-o avut pământ, api atunci mulți mere după găzdușag și o fost oameni hirizi și de treabă și apăi o făcut să vie după măicuța. Și di ce ai vinit după tata și pă mine m-ai făcut mai urâtă, că tati bine o fost mai faini frați, c-o sămânat cu măicuța numa' io am fost să sămâna, că pă mine m-o făcut dintre cu tata. Da' o fost de treabă om și l-o iubit Dumnezo

poate că și oamenii și...

Da' măicuța dumitale cât o trăit? Ea când o murit?

D-apăi ea o trăit mai mult că o fost mai tânără ca tata, cam de șapte-opt ai, zece, ni nu știu precis așe mă uit amu, așe șerte, așe mă uit, mă îmbuibă de cap, așe gândești că după ce mai vorovesc cu oameinii și mai mă, așe îmi le Dumnezo durerea, apăi gândești că așe ni' nu vād așe bine. Nu știu ce m-i să iasă ce uldori pă ochi de durerea capului. Că așe zurnește așe în cap gândești că coce o bubă aci. Și api când mă lasă, așes de ușoară și gândești că nu m-o durut, așe să țâpă că gândești că trage on câne de piele și mă ustură pielea di pă mine.

Da' o fost cineva vreodată să fie bolnav la pat măicuța sau tăicuța dumitale?

N-o zăcut nici măicuța numa' o zi și-o noapte, și-o murit. Tata o marș și-o adus fân de acolo de pastă vale că acolo am avut. Dacă ați fost pă acolo. Dosurile alea și până acolo tocmai la casă la G., până acolo, că acolo merem cu marhăle. Și o fost acolo după fân că acolo aduce' fân că o strâns în vale acolo la moră. De-a li M., acolo, acolo pă mine acolo în vale m-o făcut, acolo o avut moră laolaltă, o avut puiă, moși noștri: moșu' și cu moșu' la nevasta li A., un unchi de-a îi frate-mio și o fost tat neamuri. No și apăi de acolo o adus fân și numa' o marș să deie măicuța, i-o pus de cină și „hai iute că am dat io la oăi” și aveam oăi că tat tri lapți avem, tat câte, până la brânză, la brânză și api câți țâgani și câți oameni săraci vine', la tati bine le da nu câte-o mână, nu câte-o mână că și că câte o kilă. Măicuța încă ea o fost mai scumpă, api tata atâta o fost de bun că n-o ieșit din casa lui, api țâganii și pă cine o vinit pă tata lumea i-o lăsat de sălaș. Tati țâganii, câți vineau pă aicea că umblau săracii a cerșe, numa' la noi vine, numa' la tata că numa' tata lăsa să se culce și pă tata lumea o iube'. Și el și am vinit și marșa să deie la oăi și pă când să ieșim din șură să margă așe în poiată ia așe o picat pasta cenușeriu' cu fân, cum o ținut de fân, și așe o murit. Într-o sară așe iarna, că iarna aduce fânul' cu sania acolo pă drumu' ăla pă coste. Încă aduce' frate-mio ăsta care sta aci, era însurat

tânăr și era în armată și vinise pă concedi' și cu el o marș să aducă fânu' și sta acolo ta, că de acolo o avut nevastă și apăi nevasta o stat la alor până ce-o vinit, el că nu făcuse armata când s-o însurat și ave' o fătută pă M. asta care îi ia aci, după care și marșa acasă și n-o sosit bine să se ducă cum o vinit cu fânu', o mâncat de cină, tata s-o dus', măicuța i-o pus la frate-mio de să mănce și o marș la nevastă că amu mai ave' două zile până mere în armată și marșa. „Lasă-te că le-am dat io”. „Mă duc să le mai dau că ce știu io cum le-ai dat”, nu să bizuie la mine, la marhă, la oăi, atâta cota tat marhă și ieși din șură și pică ia așe și muri. Apă am zis că da' de oi muri și io cu lucru' în mână ca tata, să nu să chinuiască nime', că nici on pahar de apă nici nime' nu s-o chinuit cu el, no. Cu lucru' în mână o murit, tat așteptă măicuța ce nu mai vine, ce nu mai vine. Numa' marșa vecina, cuscra, că ni și cuscră și vecină și vini care o fost sfăt aci la biserică, o murit și el, de aici di pă deal, zăce „du-te iute că muri să dusă cuscru să deie la uăi și cu cenușeru' pică înaintea poieții și nu-l mai văzui să se scole, du-te vezi sculășă”? Și era lumină, măicuța îl aștepta să meargă să mănce de cină, pusese în blid, ce nu mai vine, ce nu mai vine, pă când să vie, numa' marșa. No mănca-le amu, no marșa pruncu' ăla a, cuscru ioi zăce „d-api cuscre, bade”, Cuscru nu, nimica, murise. Vine cuscru, vine cuscra, marșa la măicuța „no hai că nu să clătește, nu zăce nimica”. Murise no, și api numa' bine, stam acolo dinjos că acolo am avut casă, punem, și omu' meu era la unchiu-se, acolo la vecini să dusesese. Da' zăce „unde îi”, să bagă în casă tului că gândești că și amu îl vād ia așe ni pă lângă ușă, „da' unde-i C”. „D-api di ce, ce-i baiu”, tocmai era să aprind lampa, „da' ce-i baiu, ce-i”. Zice tata nu vre' să-mi spuie, d-apăi, zăce „haida zăce că muri tată-to”, „d-apăi cum muri”, „vine' cu fân di pasta vale și numa' pică și muri”. Tulai că nu credem și apăi m-am dus pă cale până acolo și numa-l adusesese în casă și-l pusese în lădiță și fusă bun mort. Da' nu credeam, „tăceți că n-o murit” facem, io îl tat rădicam și încă era cald „că n-o murit”. No așe morte o avut apăi io ști-mă Dumnezo ce morte oi...

Dumnezeu să-l ierte, Dumnezeu să-l ierte.

Că io nu știu, nu știu că așa aș vrea' să mor ca și el să nu mă, să nu mă mai chinuiască Dumnezo cu durerea asta.

Și soțu' dumatle?

Și al meu tocmai pă când să însură pruncu' desta... săracu' o murit și el de trecut de zece ai și-o rămas tri fete de el pă când să se căsătorească. Joi nopte, sara, joi sara ne-am tat înțeles că ce să-i dăm și cum să-i dăm că amu tată-se murise. Tată-se murise pă când să se însore, zice „no ce să-i dăm de unde zâci no, de-aci jumătate ia desta, jumătate îi a lui și apăi di pă departe le-am dat la fete și apăi cum s-o împărți”. Și cum no, spusăi de unde cum să-i dăm, cum să o fost joi sara și sâmbătă sara trebuie să facem târg. Cu soțâia, no zăce, ne gătarăm, mâncarăm de cină, marșarăm no, așe de acolo și așe le dau și așe le dau și el, avem loc acolo lângă drum. Acolo o vrut să facă căsile destea da' nu ne-o lăsat Ceaușescu, că am loc, că de acolo am adus lemnu' și le-am făcut destea lângă drum. Acolo, le-am adus lemnu' când am luat de-am făcut căsile, că n-o fost vatră de sat. Și n-am, nu ne-o lăsat. El o zis că mută cașale alea bătrâne și să duce acolea, că acolo unde-i fata me' după șoferu' ăla, nu știu, șoferul Clujului. No, ăla m-i ținare, mă duc lângă fata me' că aia o fost mai mică și aia, tat aia i-o fost dragă că atâta o fost de de treabă și fetile astea și... „Io mă duc acolo lângă drum și acolo, apăi tu dacă-i vre' îi vini, dacă nu, stai cu techergherii de prunci io nu mai stau cu ei”. Și ne înțelesărăm noi și de când ne înțelesărăm de acolo dă și așe dăm și așe împărțim, apăi ei facă ce-a vre'. Îl întreb, „de amu înt-on an îmi fac casă acolo, cașale alea bătrâne le duc acolo”. Pă amiază nopte, fusărăm, ne culcarăm, no zăce, „N-am avut vreme de când suntem laolaltă să ne înțelegem ca în sara asta”. Că ăla înțeles o murit și am fost pă veac. De acolo le dă și așe le dă și așe fac și apăi Dumnezo le-ajute că amu am gătat cu tat, desta mai mic desta îl căsătoresc și io nu mai stau nici cu unu'. No și ne culcarăm și de cătă zuă numa' s-o zvârcolit și ia așe i-o fost mâna între noi, eram la părete că tat mă freca pă spate că și atunci mă dure' spatile, da'

dacă avem vorsin într-o uieguță și de ăla mă lăsa, și pirule nu prea beam. Eram mai tare no, nu mă ză, nu mă de cătă zuă n-o fost on ceas până în zăuă, numa' să zvârcolește odată și n-o zis nimica. Și gândii că el atâta durme de ușor, nu mai spui nimic. No, numa' i văd deștid ochii că să face, răsare sorile. Tătdeauna să scula și mere' că poiata ne era dinjos și marhăle, și mere' acolo. Avem două vaci cu lapte și mere' cu lapte la lăptărie, că ducem lapte și avem on gard acolo, le tapam acele, era p-on loc drept, p-on imaș și ce nu să școlă.

Deschide, zăsăi tulai omu' asta nu să mă la așe cu mâna între noi cum m-o lovit. Oare di ce m-o lovit?! Și oarece că cât de bine ne-am înțeles și n-am putut zăce nimic că, da' lacrămile așa-mi curau pă obraz, și eram întorsă cătă părete și mâna era așe, amu nu mai zăc nimică cătă el, că de alte ori să clisa, să zvârcole. „M., dormi”, zăce' „că așe mă disai de rău” și ieșea afară și bea apă și mai câteodată mai și duhăne' câte o țigară. Și atunci n-o zis nimica, amu nu mai zăc nimica că poate o adormit iară cine știe cum să casă.

Da' n-o fost cam on, on ceas și o jumătate de ceas că nu am mai adormit, da' mie îmi curau lacrămile pă obraz nu uit în veci și nu m-am putut întoarce și n-am putut zăce nimica. Oare dorm, oare de unde să-mi aduc io aminte, numa' m-am gândit că s-o disat și s-o zvârcolit și așe era mâna între noi și io eram întorsă cătă părete și numa' deștid oăchii și văd că să vide' pă fereastră sorile c-o răsărit. Zăc „tulai Dom'le că uită-te omu' ăsta nu s-o sculat să meargă la vaci și-a și târziu, cine știe cât am durmit”, că n-avem ceas. Mă scol și mă uit cătă el nu zăc nimica, că era cu ochii deschiși. Amu poate i-am greșit oarece, o am vorovit oarece și nu i-o plăcut, o' i ciudă oarece, di ce m-o lovit, nu mai zic nimica, viu la băiat, că să mutase aci și zugrăve', trebuie să meargă la conzil la domnii aeștia la sfat să le zugrăvească, că el era zugrav, și nevastă-sa, noru-mia s-o dus la oraș după feștele să aducă. Să margă să le zugrăvească și noi să merem la sapă la legume că era tocmai pă sapă, de sapă legumele, ieșite legumele de sapă

aici din jos și el mere' tătdeauna la vaci și mulje' vacile. Io rămânem și facem de prânz și io viu cătă el să văd că sculatu-s-o și unde-i M. și unde mărg să merem la legume, da' zăce „sculăsă tătuțu'?” Cotă de vaci, uite că mă duc la zugrăvit la la primar, la domn, la domnii aeștia. Io zâc „ce știu io că nu să sculă”. „Da' poci cota de fete până vine muiera de la oraș, că co' să mă duc la domnii aeștia la sat să le zugrăvesc”. „Cot io” zâc „că-l școlă și mere cu laptile și mulge vacile mă duc să-l scol, mă duc să-l clătesc, „mă ce-i cu tine, scolă-te să coți de vacă co' să cot de fete mai am până vine fata de la oraș”. Mă duc, nu zăce nimica, tulai numa' viu, „tulai nu zăce nimică”. Ala mic vinise de la un se sculase, de la de la gajică, de la să-i șie soție, mă duc, să mutase în cea casă în fund. Avem tri ca și, se mutase în ceea casă. Tulai că n-o venit, tulai d-apăi omu' ăsta nu se școlă, oare-i beteag o nu vrea să vorovească, i-am greșit, îi ciudă de oarece, oarece, ce Dumnezo. Viu, mă duc la G. „Mă G. hai scolă-te că nu știu ce... tată-to ce-i cu el”. Vine băiatu', tulai Dom'le pă când să deschid ușa să viu la băiat, numa' de după, ia așe ni am deschis ușa de no, ia, ce nu mă uit în veci, tulai Dom'le io zâc „Dom'le ferește d-apăi ce-i cu voi, vreți să mă omorâți amu, o' ce drac nu te scoli?” Zâc io de la ușă. „Da' nu vezi c-o murit”, on glas de muieră subțire, „nu vezi c-o murit”? Nu mă uit în veac. Mă uit încoci, nimică nu văd pe nime', cine-i atunci, mă duc ȝopăind la G. și era în ceea casă. „Mă G. hai scolă-te c-o murit tată-to”. Tulai zbotă, „da' taci poate nu vre' să vorovească, nu strâga”. Țăpă apă pă el, îl clăti, marșa N., no mort, și sara ne-am înțeles și am vorovit și no tulai Dom'le și numai că m-am gândit că-l tat văd și nu credeam că, până, până și on an, doi tat îl vedem la cornu' ca și și tat îl vedem și nu credem că-i mort. Morte de aia, no sara ne-am înțeles, am vorovit noi de când suntem laolaltă, n-am avut să stăm ca în sara asta să ne înțelegem și cu ăla înțeles am fost pă veci, cum să-i împărțăsc și cum să le dau, care de unde să le dau no. Zâua o îngăduit acolo la marhă, să șie la vaci, o făcut curat, numa' le tapam în gard și le băgam și apăi de când, trecut de două zăci de ai îi

mort de...

Dumnezo să-l ierte.

Și stai c-o fost mai mic de șaisprăzece ai când s-o căsătorit și io de șaptesprăzece când ne-o adus mătușe me' de suflet. Că n-o avut prunci și o zis că io îi trebuie, și el la bărbatu' mătuși că dacă nu ne dă tata. Tata n-o vrut să mă deie de suflet că o zis că n-are prunci, nu știu cum să cresc pruncii.

Interviul nr. 28

Femeie născută în 1947

Și aici ați locuit?

Aici am locuit, aici am... m-i primu' loc de muncă și... ultimu'.

Da' cum ați ajuns dumneavoastră...?

Știți cum o fost? În șaișicinci, s-o selecționat niște tineri din sat, care știau sigur că vor veni înapoi aici, să fa, de fapt cu contract ne-am dus la școală. Școala profesională din B. am absolvit-o.

Sanitară...

Sanitară și, după absolvire am avut contract cu, cu Spitalu H., care ne-o repartizat în satele de unde am pornit. N-am fost, am fost, două am fost de-aicea. Una ne-o trimis moașă, și cealaltă, surori medicale. Cealaltă o plecat după cinci ani după ce și-o.

Cinci ani era contractul...?

Era contractul și eu am rămas în continuare aici, m-am căsătorit, am avut familia, adică am avut, am și, aici am rămas. No, le o plecat. Când am venit noi aici, prin șaișapte, atunci am absolvit, era mutat dispensaru' în clădirea nouă, asta era destul de nouă, nu știu de prin ce an exact, nu știu, prin șaișiuunu' o fost gata, sau când. Că vechea clădire o fost acolo ta, și-o luat-o tat așe apa, dispensarul O', înaintede nu înainte, mai sus de Mai este un pod: no, acolo o fost o clădire, o casă, o casă unde era dispensaru' și funcționa acolo, și tat așa o venit o viitură și l-o luat.

O fost lângă apă și ăla...

N-o fost chiar lângă apă, da' o fost mare și. Este

acolo, pe lunca aia, o clădire nouă acuma. Noi am rămas în continuare aici, suverani. Era un medic, era un asistent, nu asistent: era un dezinfector, așa se numea, era o asistentă de obstetrică-ginecologie; pediatrie făcea toată lumea că așa o fost pe vremurile alea. Apăi o venit o perioadă, o venit alt sistem, probabil atuncea s-or absolvit medicii ăștia mai tineri și erau obligați să facă la țară pasesă că un an de stagiatură. No, și-o fost o perioadă când or fost cinci medici aici... cinci. Da: o fost medic stomatolog, o fost pediatru, doi generaliști... no și.

Și cum...? Stăteau aicea?

Se făcea gărzi permanente, era casă de naștere, era staționar de copii unde să internați, cazuri de fiindcă nu se putea merge în oraș. Odată că nu erau drumurile, prin anii ăia era foarte greu. Nu erau drumuri, nu era curent electric, nu era telefon, se asista nașterea la lampa cu petrol. De multe ori, n-aveai ce face, trebuia să-l ții pe soț lângă tine, să-ți țină lampa aproape că, așa era situația. Salvarea nu venea, că era și drumu' ăsta de legătură de la M. până aici era foarte rău, aveam o căruță cu doi cai, și-un vizitiu, puneam bolnavu' și-l duceam la salvare în M., dar însoțit, însoțit că nu era nici însoțitor pe salvare și de multe ori trebuia să mergem cu bolnavu' până-n oraș în spital. Dormeam acolo, și a doua zi veneam cu ce puteam. Erau vremuri grele. (...)

No, păi o funcționat casa de naștere unde, acolo o fost cel mai greu că erau nașteri multe, personalul, eram puțini, eram puțini și trebuia să asiguri permanența tot timpu'.

Zi-noapte?

Zi-noapte. Dacă erau internați cu tratamente, era, pe vremuri se făcea tratament cu antibiotice, penicilina era suverană, care se făcea. se făcea și la patru ore în unele cazuri: trebuia să fi aici.

Și dumneavoastră pe ce secție ați lucrat?

Pe toate. Io am fost încadrată ca moașă. După aceea, no, toate gradele le-am luat, și am rămas pe post de asistentă, o vreme, de ginecologie, da' nu era pediatru,

trebuia să facem tot noi. După ce o plecat sora aia medicală, la câțva timp o venit domnu' G. El era prin, tot [de] prin zonă pe-aicea, și s-o transferat el aicea. No, și-am rămas în continuare tot noi cu B., care era și el asistent de medicină generală. Deci, noi trei am fost, plus medicu'. Or fost cinci [medici] la un moment dat; după aceea, medicii tineri, normal că voiau să facă specializare, s-or dus, în Cluj, și în final cam unu', doi o rămas. Unu, în ultima vreme, un medic, care face de toate. Și noi la fel. După ce s-o dus casa de naștere și staționar de copii și, erau cinci medici aici, noi nu mai făceam permanentă. Deci, unu din doi medici, sau chiar doi stăteau aici permanent. Deci numa' sâmbăta plecau, în Cluj, și atuncea asigurau dânsi, da. Și noi oricum, fiind în zone diferite, că G. îi dintr-un sat, io eram din alt sat, ăstăalt, noi asiguram permanenta și pă teren. Deci lumea venea, ne știa, venea cu probleme, le rezolvam într-un fel. Așa o fost, destul de greu o fost. Și-i, asta era, bolnavii nu plecau, nu aveau unde să plece, nu plecau, aici era.

Și aici ați avut săli ca să puteți să internați?

Da. O fost amenajată. Da, și locuința medicului era... da' cu intrare separată pe partea aialaltă. Acuma tot îi în paragină. Nici nu știu cine trebe să facă, că ați văzut că destul de rău arată și clădirea. Pe dinăuntru s-o mai făcut așa... o spoit. În unele camere, chiar în cabinet, o făcut, o renovat farmacia, păi în rest, nu se poate. Cabinetu' stomatologic, și acolo s-o făcut un pic, exterioru' și instalația asta de apă, toată îi praf. Îi făcută prost fiindcă așa erau și meseriași cred că.

Păi sunt vechi deja.

No, și îs vechi de o grămadă de ani, iernile îs foarte reci: îngheață, crapă, îi foarte, foarte nasol.

Și când ați venit dumneavoastră aici în șaisapte, ați fost ca moașă.

Da. Ca moașă.

Vaduceți aminte prima naștere care ați avut-o să ne-o povestiți unde, cum, când...?

Da. Am avut, am avut. Prima naștere care am avut-o

o fost la întâi august. M-am încadrat în cincisprezece iulie
șaisapte, și-am avut prima naștere, aicea, la întâi august,
era duminica. Singură.

No, cum o fost?

Femeie de serviciu, medic. O fost, foarte greu o fost.
Noi am făcut în școală, foarte bună școală am făcut, și
practică am făcut, și, asistență. Știam teorie, da' totuși nu
era de ajuns câtă practică am făcut. Vă spun, am trăit clipe
de coșmaruri de multe ori, de multe ori. Că venea în
expulzie, venea cu prezentație distoci de bazin, prezentație
cu pelviene, care le-am asistat aici, nu știu cine ne-o m-ai
ajutat, cred că cel de sus! Că n-am avut nicio mămică cu,
mortalitate, nici copii, cât am avut cariera de moașă. Și-am
avut câte cincizeci-șaizeci de nașteri într-un an. Pe când
acuma avem câte două-trei gravide în evidență. Și era, le
urmăream, aveam, și venea foru' metodologic, era din
oraș, o echipă de medici specialiști, care venea o dată pe
lună aci, și vedea cazurile de boli cronice, gravidele, copiii
cu probleme, și le-adunam aci în cabinet și făceau dânși
consultații. Că lumea n-avea cum merge de câte ori trebuia
câte o gravidă urmărită. Era gravidă care trebuia să nască,
nu era luată în evidență fiindcă se ascundeau. Noi, fiind
tineret toate, n-aveau încredere. Să naștea până peste
patuzeci de ani. Probleme cu primele, cu primele gravide,
nu voiau să se urce pe masă, de de naștere. Trebuia să
voiau să nască pe jos.

Da. Cum nasc ele acasă...

Cum nașteau ele acasă, pe vremuri. Am întâmpinat
foarte mari greutăți.

Și cum le convingeați?

Vă dați seama că acuma după ceva vreme or avut
încredere că or văzut că totuși știm câte ceva și... nu le
voia nime' rău. Nașteau pe căruță, nașteau acasă, erau
retenții de placentă, complicații, hemoragii. Erau la
distanțe foarte mari, veneau nopțile, io stăteam la cinci
kilometri de dispensaru' ăsta, unde am stat prima dată.
Toate nopțile nu ajungeam bine acasă că venea altu' după
mine, zăce: „Hai că o născut muierea și nu i-o venit locu'”

„Da' când o născut?” „Păi, zăce, ieri dimineață” Era trecut de douășipatru de ore. Foarte greu mi-o fost atunci la început. După aceea lumea, no, mi-am câștigat oarecum încrederea și. Da' veneau cu probleme, erau, erau urmărite gravidele. În general erau urmărite. Atâta umblam pă teren de ne săreau capacele! Ziua, noaptea eram în teren! Și copiii ăștia nou născuți, mai ales până la o lună, și de două-trei ori pe săptămână trebuia să mergem la ei în unele cazuri când erau cu probleme. No, mămici mai în vârstă. Și erau, copiii îi mai lăsau, că așe era, aveau treabă la câmp, îi lăsau cu alți copii mai mărișori, îi lăsau cu bătrânei care nu puteau ieși, și nu erau de-ncredere deloc. N-am avut niciun necaz așe de mare ca să nu-l pot rezolva. Măcar că, foarte multe nașteri am avut în weekend-uri, când nu era nimeni aici, nici femeie de serviciu, nici medicu'. vă spun că, de câte ori țineam pă bărbat lângă mine să tana lampa.

Venea cusoțu'...?

Da. Venea cu soțu'. cu cine venea. Asistam nașteri la domiciliu, asistam pă căruță, asistam pe salvare, aveam truse medicale, avem, eram dotați, nu eram... Aveam și bucătărie că.

Da'faceați internări aci?

Da! Le dădea la.

Stăteau mult timp internați aici?

Acuma după caz, da' în general nu mergeau înainte de o săptămână acasă. Nu mergeau, stătea. Erau, era, sală de naștere, erau cinci paturi, să mai potrivea că erau mamicile internate cu sugari. Sau chiar cu câte o pneumonie, un adult sau nu știu ce, că n-aveau cum să meargă, sau, în oraș.

Practic era o singură încăpere de?

Erau două. Erau două încăperi.

Deci una în care stăteau cele care nășteau...

Și era una unde internam de obicei copii, da' când nu erau copii, mutam lăuzele acolo, și. În sala de naștere era și masa și paturile.

Aa... deci cele... da' nu se întâmpla să aveți mai

multe femei?

Ba se-ntâmpla. Una era pă masă. Păi aveau atât, **a, no**, care chiar nu era în lăuzia imediată de nu putea ieși din, **mergea dincolo sau, ieșea**. Da' era totuși deranj, că travaliu nu ține o oră, două. Păi, **astea** se văitau de numa' pe sală, în sală, celelalte născute de-atunci.

Nu... mă gândeam să nu le sperie pe cele care nu nășteau încă să nu... sau n-ați avut așa, care să vină de dinainte să nască și să stea o perioadă?

Nu, nu. Nu internam **așe**. Cele cu probleme de obicei, numa' care rămâneau nedepistate... sau nu veneau, că degeaba le lămureai **și** le spuneai că așei bine să vină. Nu te luau în seamă. Că n-avea cu cine lăsa ceilalți copii, n-avea cu cine lăsa purcelu', vaca, nu știu **ce, nu**, nu, nu te băgau în seamă de multe ori.

Și vă chemau atunci să vă duceți acolo când năștea?

Da, la Sau năștea, **năștea**, și te chema dup-aia, **când** avea complicații că nu-i venea placentă, sau, **nu** știu de ce nu îi suge copilu', sau.

La altele nici nu vă mai chemau dacă tot?

Ba da, că era, **și-apoi**, oricum le internam după-aceea, le aduceam aici în le-aducem și le țineam sub supraveghere două-trei zile, **și** copilu'. O fost, într-un fel, o fost frumos pă vremea aia că eram tineri **și, și** aveai satisfacții. Când vedeai copilașu' că-i bine, sănătos, respiră, **no**. Să mai năștea și de-ăla cu asfixie și. Doamne, cum tremurai: oare, își revine ori nu? Ce **să mai ce** să-i mai fac? Ce mai pot să fac acia?

Ați avut probleme de nașteri în care copilu' să nu trăiască?

Nu. De-asta zic că nu.

Nu, nu, nu, deci, să se nască mort?

Nu, nu. N-am avut nici copii să se nască morți, nici să moară după naștere imediat, or fost ele mortalități mai, **da'** nu atunci imediat. La alte vârste, **nu** în perioada de nou-născut, în perioada aia de trei săptămâni, o lună.

*Dumneavoastră cam.pe ce perioadă erați obligată să vă duceți să-i verificați. Până la la ce vârstă, **avea** copilu'.*

O lună, două, trei, până la cât trebuia să vă duceți?

Până la un an era, da. Păi oricum mergeam unde era cazu'. Vă spun că trebuia să mergem și de două, trei ori pe săptămână, că așa era, așa era, programul și nu numa', dar era mămică, pur și simplu neglijau copilu' în multe situații, că aveau o droaie de copii, da' nu cu gându' că să nu îi deie de mâncare să moară, dar nu putea că, avea foarte multă treabă. Păi găseam de multe ori, așa cum îi găseam în leagăn: legați, acoperiți, și ea, hă, hă! Nu la un kilometru, la doi-tri kilometri de-acasă dusă. Și legat cu sfori leagănul Apăi cu înfășatu' câtă treabă aveam. Doamne! Cât îi lega: păpuși, da, și îi lega cu fașa aia, toate dungile alea să cunoșteau pă ei, săracii.

Le-ați explicat că să fie lăsați liberi.

Da' cum să nu?! Doră asta era. Educație sanitară făceam de ne săreau capacele! Făceam și școala mamei. Consiliere cum să zăce acuma. Da' atuncea făceam școala mamei, așa pă grupuri de cartiere, cu lăuzele, cu gravidele, cu femeile tinere, era frumos, no.

Și veneau?

Veneau, veneau, veneau.

D-apoi cu înfășatu' nu le-ați convins...?

Cu înfășatu', acuma, mai încoace... da. Da' atunci demult, nu. Și scutece de-alea de pânză de casă și, ce, așa erau condițiile. Și să-i îmbăieze de tri ori pă zi. Asta era moda. Musai să-i îmbăieze de tri ori pă zi că după baie copilu' doarme și mămica își poate face treaba.

Aaa... deci ei le făceau baie așa de des?

Da, așa de des.

Cât? În prima lună sau cât?

Cât era mic, până într-un an.

Asta n-am știut. Nu credeam că le făcea baie așa de des. Credeam că dimpotrivă...

Nu, nu. Că așa era moda că săi, că după aceea copilu' doarme bine și mămica sa.

Le dădeau cumva ceva de cânepă ca să sugă... tot așa... ca să doarmă?

Io am auzit, am auzit, am auzit de mac, le dădeau

mac. Și sămânță de cânepă. Zăce că o fierbea, și o punea într-o cârpă, cu cârpa cu zahăru' am prins și io. Deci, nu era biberon. Erau, da' mai rare, da' le făcea într-o cârpă, le mesteca ele zahăr cu pâine. Și-o punea într-o cârpă și le-o băga în gură. O legau așe, ca un biberon, și sugea copilu' pe aia. Păi vă dați sama, cât era de era o metodă.

Și semințele de cânepă cum le foloseau, ca să-i facă pe copii să doarmă?

Io nu am, n-am văzut, da' am auzit că s-o făcut mai demult. Da' io știu că și noi când eram copii, aveam cânepă semănată acasă, și îi cânepa crește și una-i de vară, una-i de în aceeași recoltă să face o cânepă de vară zăce, aia era cu, cu flori numa', și cealaltă de toamnă înflorește și face' sămânța. Erau, și-acuma îmi amintesc, era niște boabe mici, mai, nu știu cât să zic, ca, mai mari ca și, muștaru'. Cum îi coleandru'; no, încă mai mare un pic. No, așe erau. Și erau atâta de bune și de dulci, mâncam într-o veselie. Numa' că nu ne lăsa că zăcea că trăbuia s-o semene. Da' când puneam mâna la le, mâncam, sămânță de cânepă.

Deci aia are același efect de a adormi copilu'?

Io mai încoace am auzit că, că de-aia nu-i la îndemâna oricui să semene cânepă, că-i și greu și nu știu ce, da' noi mâncam. Noi ca și copii io tău minte că mâncam. Era dulce și bună, bună era la gust.

Și semințe de mac? S-au folosit?

Și semințe de mac, nu, da' aia am auzit numa' că le dădea la copii semințe de mac. Nu știu, le fierbea.

Că n-am văzut macpe-aici, de-aia întrebam...

Nu pre' este... nu... poate așa, puțin. Anume să cultive pentru așe ceva nu...

Altceva pentru somnul copilului știți să fi făcut în afară de băiță sau ceva ca să?

Nu, nu.

Da' nu ați mai avut probleme cu ei... că am cules tot felul': zicea că dacă la copilul mic până la șase luni, vine o femeie la ciclu, i s-a fac bubele alea?

Da, bube spurcate.

Ce bube-s alea?

Nu știu ce bube erau alea.

Și zăcea că alea nu se tămăduiesc nicicum, numa dacă, cu cămașă?

Murdară... de-aia-i face baie... nu știu ce. Am auzât și io de cheștiile astea, da' asta era stafilococia aia după câte am înțeles noi. Stafilococia aia cu puroi în vârf. Aia le zăce ele bune spurcate. Da' nu că nu să vindecau, că s-or vindecat. Numa' ele, nici nu le lua în seamă. Sau că avea scaunu' verde. No păi, zăce, îi bine că-i merge luparea. Păi ce era aia lupare... nu știu. Nu era bine din, cum să fie bine că avea scaune diareice verzi? Da la ei, asta nu o considera o boală. Și trecea. Era scaunele alea de tranzit, probabil atunci după naștere, da'. nu, nu le băga în seamă. N-aveam foarte mare, că totdeauna eram, noi eram pe locuri prime când se făcea statistici, noi aici, cu mortalitate foarte mică la copii sub un an. Și-n general și la adulți.

Cu laptele, nu veneau să vă spună că rămân fără lapte sau că au probleme cu laptele la copii?

Apăi aveau și acolo mentalitățile lor. Și cu laptele și cu scutecele: să nu le usuce afară nu știu câte săptămâni, că primesc nu știu ce bube din vânt, și nu știu ce pă piele, nici aia nu. Cu vremea o dispărut moda aia, da' le uscau în casă, vă dați seama? Nu erau atâtea scutece, că erau puține. Nu erau haine să poarte, mai străcau câte un cearșaf mai rău, sau câte o pereche de izmene de-a bărbatului, sau de-alea de pânză care erau învechite, și alea erau un pic mai moi, nu erau ca și alea, noi. Io am prins când umblau cu cămăși: bărbații cu cămăși și cu izmene de pânză, țesute în casă. Și femeile cu poate. Și din ălea făceau, că alea zicea că-s mai sănătoase că-s de bumbac. Și-ntr-adevăr erau, no, nu erau foarte bune, da' alea erau.

Lefierbeau sau numa' le spălau?

Da, le fierbeau; unele mai zăceau: „Păi odată la săptămână mai fac leșie pă ele”. Deci, puneă pă deasupra o altă cârpă mai rea, c-așe zăceau ele, și pune câteva căni de cenușe, și turna apă fierbinte, fiartă. Și le ținea așe un pic și pe urmă le ducea la vale sau la pârau și le limpezea

acolo, în apă rece. Aia era metoda de a spăla. Detergenți, mai puțin.

Veneau la dumneavoastră dacă se îmbolnăveau de ceva copii sau preferau să stea acasă să-i trateze ele?

Veneau, veneau. Mai încercau ele cu băbeștile lor, dar veneau în general că... le era frică să n-ajungă prin spitale.

C-am întâlnit... majoritatea spuneau că nu prea voiau să-i ducă la doctor.

Poate mai demult nu, că nici nu era dispensar aci: mergeau prin C., mergeau prin H. Erau departe și probabil că mai mureau și-acasă. Mi-aduc aminte acasă la mine. Io aveam o soră mai mică și o fost odată bolnavă; era numa' un sanitar în comună. Nu era medic. Un sanitar, că așei zăcea. Păi cum? Cine o fost? Dumnezo știe! Și, tot îmi aduc aminte că era, probabil avea febră că era toată roșie, fierbinte și zăce: „Are aprindere de plămâni”, zăce ăla. Și i-o făcut, nu știu, vreo două, tri peniciline și i-o trecut. C-atunci așe: cu un milion de unități de peniciline vindecam o pneumonie. Pă când acum, câte soiuri de antibiotice sunt și n-au niciun efect.

Păi am înțeles că totuși penicilina îi cea mai bună. Cel mai bun antibiotic și cel mai tare.

Injectabile. D-apoi să fereau să le faci injectabile. Le dau de multe ori.

De ce?

Că-i doare pă copii și plâng și îi speriem cu injecție și cu vaccinul. Că după aceea-i betea, cum să-i dai, cum să-l vaccinezi că după aceea nu mai doarme, și plânge și să umflă locu', și ce știu io?! Motivații de-ale lor.

Și-atuncea cum le dădeau? Pastile?

Pastile. De multe ori le dădeau pastile de penicilina V, aia era suverană. Era aspirina, era sulfamida tablete și penicilina V. Astea erau medicamentele. Sulfamida o dădea și-n diaree și. Acuma în diaree mai dădeau ceaiuri de-astea de plante, de afineluși, cum zăc ele, de chimion. Undeva aveau efect, numa' că, nu trebuia să le dai lapte, da' ele le dădeau și-și și mai puțin efect aveau.

*Am auzit o poveste... mă rog... mai multe povești da'.
acuma una îmi vine în minte special cu... laptele. Că-și
pierdeau laptele în timp ce alăptau dacă trecea pe sub...?*

Peste un pârau, peste o vale. Da, asta era mentalitatea lor. Și cu uscatu' scutecelor, vă spun că nici alea nu le scoteau afară, deci era plină vară: le uscau deasupra cuptorului să nu le scoată afară. Și laptele, exact cum ziceți dumneavoastră, că treci pârau'. De fapt femeile care nașteau, până la șasă săptămâni nu prea ieșeau din casă. Asta era o regulă. Nu ca și-acuma, că vin de la maternitate și într-o săptămână îs nu știu unde. Astea nu ieșeau din casă să nu piardă laptele.

Erau femei care ziceau că-și luau leagănu în spate și mergeau să lucreze...

Da. Îl duceau leagănu-n câmp. Îl duceau... că pe jos le era frică să-l pună că vin șerpii, că la lapte trag șerpii. Sau îi acăța în copac cu câte-o covătuță de-asta. Îi ducea în câmp. Și săracii, mai cum dădeau cu mâinile, mai făceau câte o arsură pă față. De câte ori nu i-am găsit că își dădeau scutecelu' ăla de pă față, scutecelu, că o năframă, ce aveau ele pe-acolo, mai subțire, sau batiste îi puneau. Păi el să mai mișca sau o lua vântu' și făcea arsuri până venea biata din celălalt colț de sapă, de rând, din capătu' rândului.

Da, da... cam asta... cam așa ne-au povestit că nu stăteau... la trei zile după ce o născut o pus belceu-n spate și s-o dus nu știu pe care loc, c-avea fân de făcut și... lua și copilul' cu... Da' în mod normal cam cât trebuiau... adică, cât le recomandați...?

Păi șasă săptămâni trebuia sa.

Să stea să nu lucre și să-și vadă de treaba?

Să-și vadă de treabă în perioada de leuzie. Acuma, leuzia imediată, o săptămână, chiar aia să stea măcar în pat. Apăi dup-aceea prin casă să facă treburi, așe mai mici. Efort fizic, până la șasă săptămâni. Acuma depinde și de felu' cum o născut: dacă era tăiată, dacă era ruptă, erau rupte destule, nu le mai puteai coase, așe rămâneau. Și de-acolo-s tat felu' de prolapsuri acuma și, de la nașterile

neasistate și, rupturile rămase așa, și. Nu veneau, că dacă nu veneau în timp, n-o mai puteai nici coase, n-o mai puteai nici trimite. Da' nu voia ea să meargă, nu voia să meargă, care nu voia să vină nici aci, aia năștea la domiciliu intenționat, ca să nu, să nu o vadă oarecine.

Asta era ideea...

Asta era.

Păi erați femei aici...

Eram femei da' degeaba. Erau foarte multe de-astea mai în vârstă care nășteau. Cu astea tinere mai colaboram altfel, da' ăstea, noi fiind ca și copiii lor, nu ne băga-n seamă o vreme, că ce știu fetele astea tinere? Ele o născut? Ele știu ce-i o naștere?

Nu... o învățat. Practic n-aveau încredere...?

N-aveau încredere. Prima dată n-o avut încredere.

Că erau moașe... deci erau moașe dar tot din astea empirice...

De-astea, mai, empirice, mai în vârstă.

Da' toate erau mai în vârstă, astea empirice?

Da' cum să nu?

Da... și erau în vârstă... cum să iei o tânără să?

Un copil să vie, să vezi Doamne! Că noi eram tinere. Eram, sub douăzeci de ani când am absolvit și ele nășteau și până la patrușcinci de ani. Că de multe ori povestesc și-acuma când mai vin acia câte una: „Ioi, zăce, ce ne-am temut atuncea când am născut și v-am văzut așe tinere... oare ce știți voi să faceți?” Nu era nici doctor, nu era, erai singur cu ea. Și trebuia să faci lucruri pe care, pe care normal, numa' medicii le fac astăzi. Nu, cum îi în spital: îi asistentă, îi asistentă șefă, îi anestezist, medic, cinci în juru' ei. Atunci erai singur, tu trebuia să iei decizia și, care-i decizia cea mai bună, să să nu, să nu scapi copilu', sau mama sa, pățească oarece. Și erau hemoragii mari. Să nășteau copii în poziții anormale: în pelviene venea, cu pelviană în expulzie. Vă dați seama? N-o putut naște acasă, că copilu' o venit cu fundu', îndoiet în două cum zâc ele, și venea aci. Era, și suferind copilu' din intrauterin, că normal că dacă o avut câteva ore travaliu acasă și n-o

putut să nască, după aceea o venit aci. Apăi cum să nu tremuri? Și n-aveai ce face, n-aveai cum o trimite. Că până mergeai să dai telefon, îți trebuia o oră mersu' și venitu'. Până mai venea să până o puneai în căruță s-o duci în satu' vecin, îți trebuia un ceas și jumătate să meri. Apăi nu puteai fugi, că drumurile erau rele și neasfaltate, căruța era nu cu de-alea de cauciuc, era cu de-alea de fier, zdrăngănea de mureai! Om sănătos, când mereai kilometri în căruță. Că seara de multe ori aveam teren în L. sau în R. în S., sau în C., c-acuma știți unde-i B.: și-acolo erau a noștri. Ș-aveam și-acolo femei. Acolo erau câteva femei care erau pocăite. Și ălea, nașteau până intrau în menopauză. Foarte des mergeam și-acolo. Am avut odată, mi-aduc aminte, o naștere în R. Și o venit o ploaie de-asta torențială: nu se putea merge nici în jos, să vii la drum cu le, cu vreo căruță. Era o cărare prin pădure, prin care coboram noi acolo, drept la ei. Da, nu știu câți kilometri era. Prin pădure, o cărare și era ceva plantație de zadă. Că nu știu, nu demult am fost p-acolo, zăda-i mare-mare, și-atunci era plantată numa'; era pe unde coboram noi. Uite cum o trecut timpu'! Cât îi de mare pădurea asta unde s-o! Și am asistat nașterea acolo acasă, la domiciliu, nu puteam oricum. Și-o făcut și-o drăguță de hemoragie femeia. Niciunde nu puteam s-o mișcăm. Am făcut tat ce-am putut. Am făcut extracție manuală de placentă acolo, pă loc. Aveam la noi totuși câte ceva, și după ce faci o dată - de nevoie, că n-ai ce face, musai să faci ceva - după aia nu ți așe de groază. Faci tat ce poți. Și tamponament, și extracții de placentă, și cusături, și. Cine mai face amu, pă vremea asta, așe ceva?! N-o făcut, numa' medicii.

Păi nu-i pus în situație să facă...

Nu-i pus în situație și n-are nimic în spatele ei și-n grija ei, în gându' ei, dacă-s nu știu câți în spate. Atunci tu trebuia să iei hotărârea, și cea mai bună să nu, să-ntâmples ceva.

Și deci practic, când era medic aicea, în weekend erați liniștită.

Era, o! Când era și medicu' aicea lucram cu o

plăcere, adică oricum lucram cu plăcere, da' fără grija aia în spate, că era și medicu' lângă tine.

Da' vă mai chema duminica dacă era medic?

Ba da. Cum să nu? Mă chema oricum. Că foarte puține veneau la începutu' travaliului. Veneau... după ce aveau dureri, nu știu câte ore: „No lasă, că doră stai că nu naști acuma!”. Că doară și maică-mea, două zile și două nopți o tat făcut p-un copil! Așe era, nu că, naști, după nu știu câte ore. O fost greu, o fost greu că, erau condițiile de-așe natură.

Cam de când s-au schimbat... de când au început femeile să vină mai din timp sau să... nu mai nască aici? Cam din ce perioadă?

Păi s-o desființat casa de naștere, prin '87. Și atunci, s-o desființat casa de naștere, și s-or dus femeile și or născut în maternitate. Și or născut o perioadă multe acasă, tot nu voiau să se ducă la spital. Apăi înjurau, apăi de ce-o desființat casa de naștere? C-aci era mai aproape și-aci era mai bine, să ne poarte pe un știu unde, sau. După ce s-or mai făcut drumurile, or mai avut mijloace de transport, să mai duceau și la controale la specialiști, că după aceea n-or mai venit medicii. Venea foru' ăla metodologic, așei zăcea, venea un internist, venea un ginecolog, un pediatru – de obicei așe veneau – și noi anunțam. Era stabilită o zi din lună și le consulta acia care veneau, că nu veneau ele toate, da' noi încercam să le anunțăm pă cele cu probleme, și bolnavii cronici.

Da' așa să zicem, între '80 și '90... în perioada aia... ultimii zece ani să zicem înainte de Revoluție, femeile acceptau să vină de pe la începuturile gravidității să vă ceară sfaturi cum decurge graviditatea sau așa?

Acuma, singure nu pre' veneau, dar, știți cum, în orice sat, ai ori o cunoștință mai bună, ori o prietenă care mai colaborau cu ele, știți? Apăi când mergeam acolo, întrebam: „No, tu ce-ai mai auzât? Care-i mai gravidă p-aicea?” C-acuma venea ea când nu mai avea ce face, era pe la cinci-șase luni, când să vedea. Da' scopu' nostru era să depistăm cât mai devreme. Păi, ne mai, aveam câte-un

informator: câte-o femeie din rându' lor de-acolo.

Aa... ele încercau inițial să ascundă că sunt gravide...

Să ascundă în prima fază. Unele de rușine, altele că îs pre' tinere, altele că au pre' mulți copii, altele. Nu cu gându' ca să facă nu știu ce. Or fost și situații, c-am avut un caz de avort unde, o decedat femeia: s-o făcut mare tam-tam acia la.

Ea și-a făcut, sau...

Ea și-a provocat un avort și o făcut septicemie.

Tot așa femeie cu mulți copii, n-o mai vrut să aibă copii?

Nu, nu știu dacă o, da' tânără o fost, o fost tânără, și nu știu al câtelea copil o fost, da' era destul de tânără, tânără.

Era măritată?

Era măritată. Nu era probleme.

Da' nu știți dacă o făcut medical sau o fost la femeia aia care strica copii? Cum zic ei că era o femeie care strica copii...

A lui... a lui... nu a lui... în fine... Nu știu dacă aia i-o făcut, sau ea și-o făcut și-o învățat-o, că practic să ascund lucrurile astea, da' așe să povestea că și-o introdus în uter o rădăcină de pătrunjel.

Am auzit de metoda asta... am mai auzit-o. Da, și o lega cu o ață, și... cum zicea... când curgea sânge pe ață, înseamnă că poți să-l scoți.

No, păi dacă stă un corp străin în vă dați seama?!

O început să aibă hemoragie...

Da, o făcut septicemie. O murit. Tânără o fost.

Da' bine, în perioada aia o fost foarte multe cazuri... adică în țară...

Mi-aduc aminte că era una la R., care era, avea ceva probleme mentale și ne-o trimis medicu, cineva i-o spus medicului că ar fi gravidă femeia aia. Și ne-am dus într-o zi cu sora medicală, ea mai bine știa locu' acolo din zonă, o cunoștea și personal, și ne-am dus să o căutăm. Era o femeie tânără da' nu era măritată, nu cumva să facă oarece, să patașca ceva, să avorteze. Și ne-am dus o zi

întreagă cu vizitiu' cu calu', ne-am dus dimineața de-acî, și am căutat-o acolo. Nu unde stătea, că stătea practic pe la neamuri, n-avea un loc stabil. Și ne-am dus cu ea, am adus-o pă sară aci în dispensar cu căruța. Am găsit-o. A doua zi ne-am dus cu ea în oraș, tat cu căruța, să o vadă medicul ginecolog dacă îi sau nu îi gravidă. Deci așa să se puna accent pe sarcină. Nu cumva să avorteze sau să facă nu știu ce. Și aia nu era căsătorită, nu era.

Și nu s-a opus?

O făcut un copil sănătos. N-o vrut să îi facă întrerupere.

Zic, ea o fost de acord să vină cu dumneavoastră...

O fost, o fost că, nu era bine cu, avea ceva probleme mintale. O venit cu noi, păi dacă am dus-o în căruța, și i-am spus că mergem a doua zi la oraș, și o-m cumpăra cireșe și ce știu io ce?

Și copilășu e sănătos?

O ieșit sănătos.

Deci n-a moștenit problemele mentale ale mamei lui?

Nu. Nu. Am povestit de multe ori. „No, zăce, uite asta-i fata aia care am umblat noi atuncea cu ea”. Zăce că-i plecată prin străinătate că acuma lumea pleacă de pân' zonă.

Aaa... de fapt în perioada aia... da' de fapt e perioada aia în care era avortu interzis și...

Da. Erau restricții și. Atuncea știți ce era?

Dumneavoastră aveți obligația să...

Să o depistăm cât mai devreme și să... le luăm în evidență. Nu cumva să fie vreo gravidă, să fie. Da' totuși erau avorturile, atuncea toate le numeau avorturi spontane. Apăi erau toate provocate, în ce mod, cum. Dumnezeu le știe! Da era u, erau. Erau probabil și medici sau alte cadre sanitare care le provocau, c-amu, cine i-o urmărit? Că astea nu se știau, numa'. cine știe cum se depistau? Umblam pe teren foarte mult, foarte mult mergeam pe teren că erau multe, multe gravide și mulți copii, normal. Păi cu vaccinările, nu se făceau în dispensar, cum să fac acuma.

Sau la scoală...

La școală era simplu că erau tati elevii acolo. le făceam acasă. Și era destul de dificil. N-am avut niciodată reacții adverse, să se întâmple ceva la vaccinare, da' tu trebuia și acolo să normal trebuia să vină și medicu'. Apăi câteodată venea, câteodată nu se putea, mergeam, cam doi mergeam.

Și nu fugeau?

Să mai ascundeau, d-apoi n-aveau, n-aveau ce face. Când s-o făcut o campanie de vaccinare antitetanică, atunci la început, mi-aduc aminte că s-ascundeau că zăceau că le doare, că le-o mai fi făcut oarecând ăla, sanitaru', și, mai făcea.

Deci vă duceați la ei acasă, și s-ascundeau...

S-ascundeau, s-ascundeau. De multe ori ușa era deschisă, țate erau deschisă, femeia nu era niciunde său.

Da' la ce făceați? La copii numa'?

Am făcut, am avut o dată o campanie de antitetanic. Am făcut la toată populația. Atunci demult-demult.

Și-atuncea fugeau?

Și-atuncea fugeau. Păi la copii, nu să prea opuneau, mai încoace, dup-aceea. Mai zăceau: „Păi mai lasă-l acuma până-n ceea săptămână!” că normal că mai făcea copilu' câte o reacție de febră, era un pic mai agitat, păi o deranja pă mămică de la treabă și, zăcea mai lasă. Păi nu puteam că acuma trebuie vaccinul' desfăcut, vaccinul' să expiră. Apăi îl puneam într-o aveam și-atuncea niște cutii frigorifice, puneam vaccinul' în căruță, trusa de prim ajutor, și ia-te pă din în fiecare sat, câte-o zi. Da' nu-i gătam. De multe ori nu gătam într-un sat vaccinerile că erau, acuma ați văzut cum îi zona, destul de împrăștiată.

Apăi când mergeam la B. de exemplu, ne trebuia, dacă aveam trei copii de făcut acolo, trei numa' aveam, mergeam de dimineața, până sara de-abia ne-torceam cu căruța. Sau în R.

Da' îi foarte departe într-adevăr... îi foarte extinsă comuna.

Acuma era drumul' ăla... pă la... unde coboară... de la

L... foarte rău acolo. Foarte cu grijă mergeam cu calu': o vreme am marș numa' cu căruța până-n L., căruța o lăsam acolo, și coboram fără.

Nici cu căruța nu se putea merge...

Nu, nu mergeai cu căruța.

Am văzut că-i abrupt rău...

Îi foarte, și cum erau ploile, așe erau tat gropi, îl spăla, să face gropi, te răsturnai p-acolo. Mai bine mergeai pă jos pă cărare. Era și mai scurt. „Hai să mergem, eram tineri atunci, fugim repede până jos, că-ntr-o oră mergem până jos”. Într-o oră coboram, într-o oră ieșeam. Numa' să cobori, să meri și să vii. Și din L., nouă kilometri cu căruța: făceam două ore. Cât mai. Da' avem și caii, nu erau așe de zdraveni că erau hrăniți prost și, căruța era rea, nu puteai să erau roțile alea de fier pă drumurile alea, de sara erai ca bătut. Și mai mergeau și călare.

Doctoru' mergea călare?

Doctoru', el mergea călare.

El știa... avea nevoie aicea...

Avea nevoie, da' nu, ș-o făcut o căbănuță acolo, chiar lângă apă, mai mergea și cu calu' călare. Da' în general mergea medicu, mergea, nu numa' când era chemat. Mergea așe, pe sate. Erau puncte sanitare în sate. Și mergea o zi pă săptămână acolo unde era stabilit și mai consulta acolo. Vă spun că o fost și greu, da' o fost și frumos.

Era mai frumos decât acuma...

Mai. Le povesteam [la] doamna doctor, apăi nu le venea să creadă. De ce nu mi-ar fi fost frică? Pot să recunosc că mi-o fost frică, și că, stăteam c-o gheață-n spate. Off! De câte ori!

Vă cred... Și cam după un an, nu mai erați obligată să mergeți pe la copii să-i verificați...

Numa' când făceam vaccinarea. Atuncea, mai era vaccinare, mai era până la trei, când s-or atâta s-or modificat schemele astea de vaccinare, n-o fost aceleași. Acuma facem, de exemplu, trei vaccinuri într-o singură înțepătură. Atuncea nu era așe. S-o schimbat mult m și s-o

mai adăugat antihepatic; mai demult nu se făcea: se făcea BCG-ul, se făcea.

Acuma se face și ăla antihepatic?

Da, să face din prima zi de naștere.

Ăsta se face obligatoriu... fie că vrea, fie că nu?

Da, bineînțeles. Acuma să face în maternitate BCG-ul care să face, din ziua patru de naștere, de obicei vin vaccinați cu prima doză de BCG și de antihepatic, să face în prima zi de viață. Aia să face în maternitate. Demult nu să făceau, mai demult nu făcea. BCG-ul l-am făcut dintotdeauna.

ăla pentru ce e?

Pentru prevenirea tuberculozei. Și mai demult era sub forma de picături, după câțiva ani o fost injectabil... de-aia zic că s-o schimbat vaccinurile... nu erau ca și.

Deci cam până la un an, și după un an mai mergeați la vaccinare. Erau lucruri de... care să trebuiască să le faceți tratament acasă, și să vă duceți la ei acasă, și să nu accepte tratament... un vaccin... ceva tratament?

Păi în general... nu. Că dacă erau probleme venea și să plânga, și mergeam să-l vedem, dacă era cazu' mai dădeam câte ceva acasă. No, și acolo, trebuia să pui tu diagnostic, să iei tu hotărâre singur, să-i dai un tratament cât de cât, că nu voia să meargă în spital.

Da' de ce fugeau așa de tare de spital? Zic... de oraș... nu aici...

De faptu' că „Vai de mine, îs răi oamenii!” sau să nu lipsească de-acasă. Nu era toată lumea, că unii poate c-ar fi mers din H. în București, numa' să-și vadă copilu' bine. Da' alții nu: așa era mentalitatea lor. „Lasă că doră nici noi n-am murit, doră și maica o crescut doisprezece copii, sau nu știu câți, și n-o pătat nimeni nimic. Așe, i-a trece” Uneori nu-i trece'.

Așa din câte ați observat cine avea grijă de copii... să zicem, așa până pe la șase-șapte ani când mergeau la școală: mama, bunica?

Mama, bineînțeles. Acuma și bunicile mai ajutau că Deci o fost vremuri grele. N-aveau cum să câștige-un ban,

și trebuia să trăiască din oare-și ce. Apăi semănau o legumă în grădină, ținea o văcuță, un purcel, și o găinuță, și-apoi ălea era traiu' de Nu erau foarte mulți angajați, erau destul de puțini. Și no, bărbații mai lucrau pă la pădure, mai. Trebuia să stea acasă să grijască de vaci, că aia era baza. Că de multe ori întrebam d-apoi. Că și acuma doamna doctor întreabă, vine câte-o bătrână, no, că-s mulți hipertensivi. Apăi să nu mănânce grăsimi, apăi să nu mănânce sărat, apăi zăce: „Da' ce să mănânc?” „Ce-ai mâncat?” zăce doamna doctor „Ce mănânci de obicei? Zăce: „Dimineața mînc o ulceauă de lapte cu pită” „D-apoi la amiazăzi?” „Da, cam fac o zamă”. „D-apoi sara?” „Sara picioci, și mai fac câte-o zamă de brînză”. D-apoi zăce doamna doctor după ce iasă: „Ce-i aia zamă de brînză?” Păi știi ce-i aia zamă de brînză? Își taie niște pâine într-un castron, își face așe brînză din aia mai pișcătoare și mai veche, și pune un pic de sare și apă fiartă, peste pâinea aia. Și aia-i zama de brînză.

Și ce zice doamna doctor?

Stă și să miră.

Țineau astea? Oare le respectă, chestiile astea care le recomandă... sau le recomanda doctoru': să țină regim, să?

Nu. Nici acuma. Măcar că acuma mai au condiții destule și ar putea să tana și nu pre' tău. Și tratamentu' îl iau aiurea că doar se vede la controale când vin. „Apăi, zăce, n-am luat pilulele că nu m-am simțit rău. Dacă nu mă doare nimic după ce să le iau?” „Apăi ia, zice aparatu' că nu ești bine” „No lasă, când o-i muri, n-oi mai fi!” No.

Atunci de ce mai iau pastilele alea...?

Să le aibă acasă. „Apăi, zăce, mai iau câte una când văd că mă burgățasc de cap. Da' după aceea-mi trece și nu mai iau două-trei zile” Sunt care fac tratamentu' și analiză ca lumea și respectă, dar sunt destui și de-ăștia care... Vorbește doamna doctor așe numa', n-o băga-n seamă. Tat cum vreau ei fac: „Apăi, zăce, n-am băut pilulele amu de două zile că am avut niște neamuri și o trebuit să beau câte un pahar de pălincă și pilulele nu le-am mai băut” No,

păi zăce doamna doctor: „Foarte rău ai făcut că trebuia să bei și pilulele, că ai făcut rău o dată că nu ți-ai băut pilulele, și o dată că ai băut”. Apăi zăce: „D-apoi cum să beau și pilule și pălincă?” „Păi și pilule, și pălincă. Când faci două rele, fă măcar una – alege-o pă una bună și-ți bea tratamentul”. Că ei știu că dacă bea un pahar de țuică, să nu beie pilule în zăua aia. Da, îi greu cu oamenii de la țară să lucrezi. Adică... acuma nu-i așe de greu că totuși lumea-i mai.

Da' atunci, mai demult, nu asculta...

Nu, nu, nu, n-asculta. Și nu era nici atâtă soiuri de medicamente, nu erau așe frecvente bolile astea cronice, nu știu cum era, da' nu erau.

Credeți că erau mai sănătoși?

Erau, erau, că sunt o grămadă, mai sunt încă bătrâni rămași, care-s pă la optzeci și ceva de ani, chiar avem o bătrână la nouășunu de ani aci în sat, cum îi zăce ei, pocăită ea, și lucidă, și bine mersi. Are ea ceva probleme, da' nu foarte mari, cum îi la vârstă așe de înaintată. Ș-apoi așe zâc cu tensiunea: „Păi, zăce, noi mai demult posteam țațe posturile, miercurea și vinerea, în fiecare săptămână” și aia nu era un lucru rău, normal că nu le creștea. Și plus de aia, nu mâncau atâtă, atâtea, ei mâncau de-acasă ce mâncau și chiar dacă mâncau, dacă depui atâtă muncă fizică și-atâtă, nu se depunea. Io până la patruzeci de ani, am avut cincizeci de kile, tata viața mea. No, acuma m-am mai, fiindcă am umblat, am umblat foarte mult pă jos. Doră drumu' mi-era de acasă până aci, era zece kilometri. Numa' să mă duc și să viu, plus că de-aci: ia-o în stânga, în dreapta sau oriunde. Sau noaptea următoare vino că o născut aia, sau.

Și cu ce veneați?

Pe jos.

De-acasă?

De-acasă. Atâtă era de să putea veni și cu căruța, d-apoi făceai încă atâtă. Ocoleai pă drum, da' o luai pă cărare. Io așa mergeam și ziua ca și, noaptea ca și ziua. Venea apartinătoru' după mine și-l pierdeam pă drum. „Hai

mă Ioane odată, că io nu pot aştepta după tine". Io aş mergeam. Cunoşteam drumu', dacă am umblat atâţia ani.
(...)

Şi... staţi... că era o moaşă, că zicea că mama lui...

Da. Mama lor o fost moaşă empirică.

Aha... io am crezut că o fost moaşă de... cu şcoală...

Am prins-o... O trăit nouăzeci de ani.

Da, da, că era bătrână...

Era bătrână, era bătrână.

N-am prins-o că era dusă la Cluj când...

Vecină cu părinţii mei. Io acolo stau acum la casa părintească, da' mai înainte am stat mai sus...

Şi cu moaşele empirice, n-o fost probleme? Nu s-au luat măsuri în epocă să nu mai asiste... să nu mai...

Nu. D-apoi nu, cum să vă zic, le-o chemat o vreme, da' după aceea nu le-o mai chemat, nu le-o mai chemat.

După ce le chema? Să... ca să le ce?

Nu, le chema, zic că nu le-o mai chemat femeile care năşteau după ce o fost dispensare şi personal calificat, le-o cam lăsat. Io numa'. da'. dacă vă spun că io am născut c-o moaşă empirică, cu vecina mea. Da.

Da' eraţi moaşă atunci?

Eram moaşă, eram, lucram. Am fost în ziua ceea pă teren, chiar în ziua când am născut. Era primăvara, la întâi martie. Să topea un pic zăpada. Eram în cizme de cauciuc. Toată ziua am fost pă sat, am ajuns pe la şasă acasă - nu să ţinea cont de ore de serviciu: că-s opt, că-s zece, că-s, aia nu era. Era zi lumină. Şi zic: „Tre' să dorm un pic că atâta-s de obosâtă” Era pe la am dormit de la şase, până la nouă. La nouă m-am trezât, travaliu' declanşat, nişte dureri! N-am putut să stau în picioare, niciunde, niciunde. Ce să mă-mbrac? Ce să mă? Şi-n două ore am născut. Acasă la domiciliu. N-am făcut niciun pas. Niciunde nu m-am putut duce.

Unde aţi născut? În pat sau lângă?

În pat, cu moaşa empirică, cu vecina.

Cu vecina? Ştia să v-ajute sau i-aţi spus dumneavoastră ce să facă?

Da, că i-am mai spus, mai știa ea, știa ea. Da' bine că acuma, înainte, mai asistase ea o grămadă. Și a doua naștere, am avut naștere gemelară, și-am născut înainte de termen. La șapte luni. Fiindcă, no, io am fost mică, sarcina o fost deja destul de mare, și iar m-am pornit să mă duc la maternitate la oraș, și iar am născut înainte de a ajunge, pe căruță, înainte de a ajunge la materni, la casa de naștere din satu' vecin.

Pe căruță...

No. Vă dați sama?

Și era cineva cu dumneavoastră?

Era, era infirmiera, care era din satu' vecin. Da' când ne-am dus noi cu căruța încolo, o vinit și ea cu noi, să vină și ea acasă și să meargă cu mine. Și acolo era moașă... o colegă de-a mea: am născut - prima fetiță o avut un kil șapte sute, după aceea, ceealaltă o avut un kil jumate. Era medic unu' tânăr, unu'. mi-aduc aminte bine, zăce... din ziua a treia o-nceput să crească fetițele, să pună pă ele. O supt imediat, după vreo câteva ore, după vreo zece - două ore o supt, și din zâua a treia o început să crească. Zăce: „Nu te mai duce niciunde. Stai aci vreo șapte zile” Fetele mergeau foarte bine, o crescut, mi-o dat salvarea, și în zâua a șaptea am vinit acasă.

Deci ați stat un pic în satu' vecin?

Da, la casa de nașteri acolo.

Da' stați un pic... ați zis că pe căruță...

Una da, aproape... acolo... de casa de naștere.

Și cordonu unde l-au tăiat?

Acolo, în casa de naștere... că imediat.

Ai unseserăți până...

Ajunsesem practic acolo.

E un timp anume când trebuie tăiat de când se naște?

Da, atuncea-i bine: imediat. Da' dacă, uite am avut un caz, nu la noi, aici într-un sat din vecinătate: s-o născut și l-o tăiat cineva așe, la nimereală l-o tăiat. Și o făcut hemoragie, și o murit mama. Nu l-o legat.

Păi n-o știut?

N-o știut. L-o tăiat, l-o tăiat, da' de legat nu l-o legat.

La copil nu l-o legat sau cum?

La mamă.

Deci practic se leagă și acolo, și acolo...?

Se leagă și acolo, și acolo. La copil l-o legat la mamă [nu]. Și placenta nu s-o dezlipit, și-o făcut hemoragie, nimeni nu o știut că de unde și fel până când. Și io am pățit aci.

Nu știam că se leagă...

Ba da, binențales, da' placenta ți-i lipită de uter și acolo când să dezlipește rămân vasele deschise până când nu se contractă uterul să să-nchidă vasele alea de sânge curgee sânge prin cordon. Nu numa'. probabil o fi fost și, ruptură sau, că acuma nu știu cât sânge s-o putut scurge pe-acolo. Da' s-o scurs totuși.

Ați zis c-ați pățit.

Am pățit: mi-o fost să moară un copil după ce s-o născut aci, în casa de naștere. Normal așe am și învățat: să controlez bontu' ombilical după ce l-ai tăiat și l-ai înfășat copilu', tre' să ai grijă, să îl controlezi că l-ai legat bine sau nu. Uite io ce-am pățit. Am... s-o născut un copil la prima naștere, o fost un copil de tri kile opt sute, foarte bine, o născut, fără probleme, și mama și copilu'; copil zdravăn, și după ce l-am pus în coșuleț lângă mama acolo, tot plângea copilu'. Amu... n-o plâns el că l-o durut, că îi curgea sânge... Așe o fost să fie. Mă duc să desfac copilu', să văd ce are, cu gându' să mă uit la buric. Era cu hemoragie! îi curgea sânge! Deci o fost ombilicu foarte gros, ligatura după ce am legat buricu', sângele ăla s-o scurs din bontu' ombilical din capăt, s-o slăbit ligatura și mi-o făcut hemoragie. N-o murit copilu', spre norocu' meu, da'. O învățătură de minte o fost pă tata cariera me': cât o fost de-acolo înainte, să controlez de-acolo înainte buricu' copilului. Că s-o slăbit ligatura după ce s-o scurs sângele din capătu' ombilicului. Și era acolo să moară!

Da... sunt mici lucruri...

Mici sau, asta îi neglijență. Da' o putut fi fatală, să moară copilu' ăla. Da' vă spun că de-acolo-nainte cât am

asistat naștere, aia nu mi-o mai ieșit din minte. Așe m-am speriat.

Și știau bătrânele să facă toate chestiile astea?

Știau, acuma dacă să rupea, așa rămânea, dacă venea copilu': venea; dacă nu: nu venea, murea. Că făcea ruptură de uter sau, știu io ce complicații: făcea. Deci la alea nu-și dădeau ele sama că, când erau prezentații.

No... mă gândesc așa... ne-ați povestit cu buricu'. Știau ele să lege așa și la copii, și la mamă, și...

Știau, știau, știau. Da' vă spun că într-o comună de aci din vecini, așe s-o-ntâmplat. Noi n-am avut nici ta, empirice, nici la Io cât am fost moașă și, n-am auzit, nici n-o murit, nicio mamă la naștere în sat. Nici asistată de moașă empirică sau de moașă calificată, n-am avut deces de mamă.

Ce voiam să vă zic... în vremea aia, în vremea comunismului se putea... puteai să-i dai amenzi la cineva care nu respecta... știu io... nu venea să...

Da, era, era, la cine nu să prezenta la vaccinare puteai să-l amendezi.

Da? Și s-o-ntâmplat?

Nu. Păi mergeam de mai multe ori, și până la urmă tot înțelegeau, nu-i amendam că era o prostie să-i amendezi.

Nu... păi da'nu dumneavoastră...

Medicu'.

Medicu putea să-i amendeze?

Putea să-i amendeze, da' nu, n-o făcut treaba asta. Mai erau ei mai recalcitranți așe, dar dacă știai să vorbești cu ei, îi domoleai.

Da' ați avut probleme să nu vă primească vreunul, să zică, că n-are nevoie, să te duci de-aci. O fost așa de duri?

Nu, nu, nu. Io cel puțin n-am pățit. Acuma fiind și de-aicea, lumea mă cunoștea, alții mi-erău neamuri, alții erau prieteni, alții vecini. Acuma oricum, stând într-un sat, și dușmani ai, aia-n mod sigur, oricum... că lumea-i rea. Da' nu, n-am avut probleme.

Dar n-a fost, de exemplu, să vă accepte mai mult pe

dumneavoastră decât pe medic? Că medicii nu erau de-aici din sat nu? N-a fost să aibă atitudinea asta... să vă accepte mai degrabă pe dumneavoastră și să vrea să... mai degrabă să vorbească cu dumneavoastră decât cu medicu'?

În unele cazuri da, că, mai să destăinuiau, mai, îți cereau unele sfaturi înainte de-a povesti cu medicu' și, erau, erau cazuri. Mai ales femeile tinere, și le era, zăce că „Ni rușine să-i spunem la doctor”. „N-aveți ce vă fie că doră om îi și dânsu'”. Era și mai demult medici mai în vârstă. Chiar când am fost io aicea, prima dată, o fost un medic bătrân. L-am prins și pă dânsu'; după aceea iar o fost unu' maghiar, tot bătrân o fost. Apăi când o venit medicii ăștia tineri, atunci când s-o era musai să facă un an de stagiatură, atuncea tot tineri am avut.

Dar n-ați întâlnit să refuze să se dezbrace?

Mai erau, mai erau, că le era jenă, vai, că să s-acopere așe, sau, mai sunt, mai sunt. Și-acuma sunt, bătrânele.

Da, că am auzit... că nici măcar nu le lăsau pe propriile lor fete să le vadă vreodată ceva descoperit... să le vadă pielea... goală. Și de-asta mă gândesc că... aveau și mai mari probleme în a se dezbrăca.

Sigur c-aveau, și-acuma sunt cazuri de-astea. Femeile mai în vârstă și mai, foarte greu. Că zăce „Că mi rușine” Da' [de] ce să-i fie rușine? Că nu-și arată. „Că am un semn aici sau nu știu unde” Și-acuma sunt, sau îți spune ție: „Da, zăce, vezi nu-i spune la doctor” Știi, că cu noi poate mai își îndrăznea mai bine. Am avut o femeie care-o murit de cancer, și o zis că de la treisapte de ani o avut ceva la un sân. Și niciodată nu s-o arătat la doctor.

N-o vrut să se arate de rușine...

De rușine.

Și o murit bătrână... acuma?

O trăit vreo, șaisapte de ani o trăit. Da' nu știu cum o evoluat și boala aia, o stat pe loc acolo. Că era o tumoare, era, avea și-o crustă acuma într-un loc acolo, deci probabil o fi și supurat oarecând.

O fi încercat cu ceva plantă sau...

Da' nu, o zis că n-o durut-o, n-o supărat-o, da' ea n-o arătat la nime. Și-apoi mi-o spus fetele. Zăce: „Vezi, încearcă dumneata, că ia ce are măicuța acolo și, nu vrea să se ducă la doctor și”. Apoi o zis: „De când l-am născut pă N”. La un știu câți ani. Avea numa' vreo treisapte de ani. Da' o murit de bă [trânețe], de șaisapte de ani o murit. Să mai ascundeau.

Ce voiam eu să vă mai întreb? Pe vremuri, atunci în anii tinereții dumneavoastră, când ați venit aci, cum era cu... erau păduchi? Aveau păduchi?

Aveau, aveau.

Și de haine, și de cap...?

Și de haine, și de corp, și de... de țâțe soiurile. Și scabie o fost. O fost o perioadă, da' paresă că și acuma, după Revoluție o fost un soi de de pediculoză, nu știu de unde. Că nu zăceai că-s la copii neîngrijiți, sau la familii dezorganizate. Că chiar ta, la copii și la persoane îngrijite, apăreau păduchii.

Da... poate-i luau de undeva... că se iau foarte ușor.

Da, acuma da, asta o fost și explicația noastră că Și scabia.

Da? Râie-i zăceparcă...

Râie, râie. O fost o vreme când era multă și-n școală, și-n. Se mai ascundeau, se mai lecuiau ei acasă, da' acuma în ultimii ani chiar nu. Da' și după Revoluție, câțiva ani o fost o perioadă când era foarte mulți păduchi.

Da' veneau la dispensar dacă aveau păduchi să ia leacuri, să facă ceva?

Mai veneau așe pe ascuns, ne spuneau nouă și.nu veneau așe în public. Și noi când găseam copii la școală, c-am făcut foarte multă educație sanitară, s-ascundeau.

Era rușine să ai păduchi?

Era rușine să ai păduchi. Și cazurile când, am avut cazuri când am găsit copiii la școală, și s-o aflat: „Vezi că ăla are, copilul' ăla are păduchi!” Trebuia foarte discret să-i spui și să „Stai acasă și să vii să te lecuiești și până când nu-ți trece să nu”. Până-l vedeam să nu meargă la școală.

Repede săreau în sus: „Cum? Noi avem păduchi?” Nu era voie să știe toată lumea de.

Și ce le dădeai? Ce?

Era, era o soluție de pediculoză: pedi, mur.

Pedimur.

Da' să făceau ei acasă cu petrol, să făceau cu și-și cumpărau că după aceea s-or învățat ei și [nu] mai veneau. Să mai lecuiau ei acasă că le era rușine să aibă păduchi și scabie. Și nici nu voiau să creadă că-i scabie, că râia mai demult nu era așa. Că râia era pă mâini. Apăi, aia pă mâini când să vedea, cred că era și pă corp. Cine știe cum era? Și nici, de multe ori nu puteai să o recunoști, că să suprainfecta, că să scărpinau, și transpirau și nu să-mbăiau și nu știu cum era, că să suprainfecta de nu mai semăna cu râia. Numa' specialiștii or mai.

Ziceau că să dădeau cu leșie ca să scape de râie.

Da, păi tat nu să scăpa. Și cu piatră nu știu ce, pucioasă, cum, ce era aia? Și s-afumau cu nu știu ce bureți, și cu nu știu ce lemne, știu că așa povesteau.

Și mai erau niște paraziți din ăștia. Stelnițe...

Stelnițe...

Așa... cum erau ăstea? Ați văzut vreodată?

Și-alea erau, am văzut, am văzut. Atuncea erau casele cu, n-aveau tavan. Aveau, din scândură de brad era tavanu'. Și ăla, după ce să usca scândurile alea, să crăpau. Și acolo în crăpăturile alea, și pă... nu era mobilă șlefuită și nu știu ce, lăcuită. Era paturi făcute din, lemn de molid, de brad, de Dumnezeu le știe din ce-or fi fost! Și s-așezau p-acolo, prin prin crepăturile alea. Alea numa' la întuneric ieșeau. Când aprindeai lampa, fugeau pe pereți, fugeau peste tot. Și miroseau urât de numa'. Am văzut ploșnițele.

Ploșnițe... așa... că ziceau că astea erau cele mai rele...

Da.

Muşcau mai tare?

Muşcau mai tare. Făceau niște alergii, bieții oameni, și niște. Oa! Erau foarte urâte. Apăi, dacă s-apucau la belceul copilului, ferească Sfântu'! La leagănu' ăla: apoi îl

scoteau afară în curte, și-apoi cu apă fiartă dădeau pă el și, ca să scape.

Da, că așa ne zicea că trăgea la copii, pe copii mici... îi...

Îi termina. Aveau bieții pă ei niște bube! Ce să vă spun? În leagănu ăla, în belceu' copiilor, cum zăceau, le puneau paie. Peste paiele alea puneau un cearșaf de pânză, de care aveau, o cârpă, Dumnezo îi știe ce aveau, și, no, stând acolo, să umezeau, să făceau viermi. Vă dați sama? Viermi erau. Apăi zăce: „Amu trebe să scot belceu' afară că iar s-o făcut viermi acolo” „D-apoi cum îs ăia? Hai să văd și io ce viermi! Doamne nu mă lăsa! Ai lăsat tu să se facă acolo?” Apăi scotea paiele de-acolo și pă, era viermi. Stătea acolo la umezeală.

Da, că de la umezeală se fac repede.

Cum să pișa bietu' copil curgea jos, pă podele. Ce? Era linoleu, sau covoare, sau ce știu io ce mochete! Nu era. În fiecare săptămână să șurluiau lădițele, scaunele, masa. Pă masă nu era față de masă. Că le mai spun la câte unii acuma, ce mari oameni să dau, erau câte șase-șapte oameni în familie, pă masă n-aveau față de masă, ce față de masă?! Era din scândură făcută, și-apoi cum să jucau copiii cu briceagurile, tătă-tăt era cioplită, era găurită, era, tat felu'. Masa era, un model acolo. Pă pat avea o cuvertură de-aia țesută cu zdrențuri, cum îs preșurile. Hamurile cailor erau după ușă, în casă. Ce să vă spun?! Și-acuma dacă le spun: „Mă, da' tu nu-ți aduci aminte când veneam io la voi?”. Și cum era masa aia, tat îmi aduc aminte, cum era găurită, cioplită, tat modele aveau pe-acolo. Și-acuma, alte vremuri! Pe jos nimic. Era podele, să șurluia cu leșie, în fiecare sâmbătă șurluiam, lădițele le frecam și masa, cu peria de rădăcini.

Aveau ce lucra femeile pe ele.

Se făcea, se făcea: sâmbăta era zâua de șurluit.

Deci dumneavoastră sunteți de-aici... dumneavoastră practic ați făcut aici opt clase... la școală.

Nu, nu. Am făcut la bunici. Io am stat la bunici. Acolo am făcut.

Și de când ați stat la bunici?

De mică.

După ce v-ați născut?

Nu. De pe la trei ani. Am stat acolo. Și după aceea am venit aicea. M-o adus părinții acasă.

Și până când ați stat? Până la ce vârstă ați stat acolo la bunici? Cât aveți când v-ați întors acasă?

Aveam paispe ani. După ce am terminat clasa a opta. Deci... călătoream cu trenu' că tot le spui la copii, c-așe bine era, în fiecare vacanță mergeam și veneam singură cu trenu'. Da, în vacanțele mari veneam, în vacanțele mari, numa' vara veneam, în vacanța mare. În rest nu veneam, că cine avea atâta rând de plimbat? Și când am fost la școală aici la B., noi nu ne plimbam cum să plimbă acuma copiii. Numa' în vacanță veneam acasă. Și atunci și bilete de de călătorie ne-or dat, și rechizite și to-to-tot, și haine și cazare și mâncare și, da' cu condiția să vii aici după ce termini. Cinci ani, unde te repartizează. Da' am făcut o școală, foarte severă o fost. Nu ne plimbam de colo-colo. În fiecare seară se făcea apel. Venea și ne număra. N-am umblat vraise și. O! Cum fug acuma de la ore și. Școală-școală.

Când ați fost mică dumneavoastră, ați fost bolnavă?

Nu, nu. N-am avut nicio boală de când mă știu. N-am luat nici medicamente. Acuma de doi ani iau un medicament: am așa, o ușoară hipertensiune, da' nu foarte mare. Am fost la Institutul Inimii că mi' pulsu' foarte mic. Și am fost la o specialistă la cardiologie și mi-o indicat un medicament. Unu' singur iau. Da' de la șazeci de ani. Io până acele n-am avut nicio boală, nici concedii medicale, și concediile de naștere și de leuzie erau foarte puține atunci. Nici nu știam să beneficiem, cum vin acuma, păi să-i deie medical, apăi să-i deie de nu știu ce! Noi, când se termina concediu' de odihnă, de ce era, de maternitate: la serviciu. Nu mai umblam după alte concedii. Nu știam, nu erau.

Ce era atunci? Cât se dădea?

O fost, osulădoispe zile era dacă-ți luai înainte, dacă-ți luai după, da'. de obicei după naștere. Atâta stăteai. Ce

Dumnezo să mai stai acasă? Că și atunci, și fetele mele, până am stat acasă, foarte bine o marș, da' în general o mers bine că pe la șase luni, o recuperat în greutate, erau ca și copiii născuți la termen, n-o fost problemă. Până am stat acasă și le-am alăptat. Când am introdus laptele praf, deja nu le-o mers așa de bine. O început să facă dispepsii. No, le lăsam cu maică-mea. Păi și ea, săraca, cu doi gemeni, și ălaltu', de-un an și zece luni, că toți or fost mici.

Or venit aproape unii de ceilalți...

Da, numa' un an și zece luni îi între băiat și fete. Da' era... era bun obicei' să le deie lapte de mamă la copii. Deci nu era tendința asta: să nu alăpteze, să alăpteze!

Nu se dădea și lapte de vacă? Ați zis că lapte praf.

Ba să dădea și lapte de vacă că era, io nu le-am dat, că, cât de cât, mă gândeam că mai bun îi laptele praf. Aveam aici lapte praf, știți cum aveam? În saci de cincizeci de kile. Așa era. Cum îi ambalat cimentu', în saci de-ăștia.

Aaa... și ați crezut că îi mai bun decât laptele de vacă...

Păi așa am considerat io și le-am dat lapte praf. Că n-aveam la cine-l da laptele praf. Îl dădeam la copiii care erau în drept să-l primească, și-apoi îl mâncau care-l mâncau acasă. Da', decât să se bulgărească aici, că dacă desfaci un sac de cincizeci de kile, vă închipuiți că nu era bine să-l tai nu știu cât desfăcut. Trebuia să-l dai. Și-apoi dădeam la femeile cu copii mici, și-apoi să-l mănânce cine-a vrea. Că trebuia dat, nu?

Da'preferau mai degrabă să le dea de vacă decât...

Da, că ăsta era treabă de făcut.

Și când ați început să le dați lapte de vacă la fetele dumneavoastră?

Păi le-am dat după ce o trecut de-un an, le-am dat lapte de vacă.

C-am înțeles... am auzit c-ar fi foarte tare laptele de vacă pentru copii.

Îi foarte tare că-i foarte gras, no. Da' și acuma, sunt tendințe și-acuma să le dea lapte de vacă și le dau pe la

șapte-opt luni. Că acum să cumpără laptele praf și îi scump. Numa' că le mai spun io să degreseze: deci să-l fiarbă să ieie smântâna sau... Acuma de obicei, știu femeile care-i laptele gras, că merg la lăptărie, acolo să fac gradații. Păi zăce „Laptele meu are trei și șapte linii, altu' are”. Deși laptele de comerț îi de unu virgulă cinci, apăi zăce „Cât să-l înmulțesc? Nu i-oi da apă!” Și-i dă lapte de-ăla gras. Mai ia smântâna, dacă o le.

Da' îi face rău copilului dacă-i prea gras laptele?

Da' bineînțeles că nu îi indicat. Nu îi indicat laptele de mai ales până la un an nu îi indicat laptele de vacă la copii.

N-am știut asta.

Și dacă le zici, zic „Da' ce? Țăstălați nu i-am crescut tat cu lapte de vacă? Și uită-te la ei cât îs de faini și de roși, de sănătoși!”

Am întâlnit un caz... ne-o zis o lele că... n-o avut lapte deloc la una din nașteri.

Mai sunt și cazuri din astea.

Și o zis că i-o dat... biscuit... înmuiat cu nu știu ce...

Da. Cu ceai. Le dădea biscuiți muiati. „Doamne, tu!” Apăi zice „Dacă n-am avut țâță!” „Păi nu este lapte praf?!” „Păi cine are tri sute de mii să deie p-o cutie de lapte praf?” Mai sunt cazuri și acum. Nu toată lumea o duce strălucit. Numa' că nu-s copii mulți acum. Tat tineretu' s-o dus, sunt metodele astea, contraceptivele, astea-s la îndemâna oricui și noi avem aci gratuit de nu știu când.

Și puteți să le oferiți gratuit?

Da, da. Bineînțeles.

Vin să ia?

Vin, sunt, sunt. Au foarte multe care și-or pus tat felu' de sterilete, de... pe la medici. Nu mai fac copii acum ca să le fie foarte greu și.

Păi am observat că aici e foarte grea viața.

Îi grea, îi grea.

Mi se pare foarte greu...

Sunt și unii care o duc, ca și oriunde de altfel, da' sunt care o duc și greu, așeo fost dintotdeauna. Unde s-o

mai câștigat un bănuț, unde bărbatu' o fost în serviciu, sau o avut un loc de muncă, chiar la pădure, că acuma ei îs obișnuiți cu munca grea, dacă o mai adus un bănuț din altă parte pă lângă ce-o avut în gospodărie, repede s-o văzut și la trai, și la altele. Păi da' și-acuma îi întreb pă copii, îi întreabă doamna doctor, că mai sunt și anemici, și. „Păi, zăce, tu ce mănânci măi copile?” „Apăi dimineța mînc pită cu lapte” „La amiază ce mănânci?” O ciorbă dacă mîncă, o tocăniță. Și nu stau să gătească, toată ziua la cratiță. Mănâncă pă apucate, ce este: lapte, un ou prăjit, slăninuță, o brînzică și. Acuma sunt mezelurile astea care la multă lume nu le lipsește deși-s așa cum îs. Și conservele.

Da, chiar am observat... le plac foarte mult salamuraile... Le pun în zamă... în loc de carne. Și în zamă, și prăjit, da'... preferă salamuraile...

Le plac foarte mult salamuraile, da, da. Ceva, trebe să trăiască și ei. Că încă acuma să mănânce totuși carne, da' mai demult dintr-un porc de o sută de kile, trăia toată casa. Și era nu știu câți în familie. Nu era nici moda asta să taie viței. O găină, o pasăre o tăiau, la Paști, de Crăciun, de nu știu ce sărbătoare, de nu știu ce botez. Deci nu să face', nu să mîncă carne. Puțină să mîncă. Și aia proaspătă nu să mîncă, că o afuma, o săra, o păstrau așa cum o păstrau. Încă acuma o mai păstrează că mai sunt congelatoare, frigidere, da' demult o sărau de o lua naiba, o afumau și de-acolo puneau câte o bucățică de-aia în zamă, ciorbă, ce făceau. Și de-aia și acuma, și oameni mari sunt și, nu mîncău legume, nu erau, nu erau, numa-n oraș sau departe. Acuma, deja-și pun și-aicea. Mănânci și din sat roși. Da' mai demult, le cărai, o dată pă lună îți aduceai un kil-două de roși din oraș, sau zarzavaturi. Amu câte-un fruct mai era: mai erau mere, că mi-aduc aminte că nici nu le pica floarea și mîncam, atâta erau de mici. Da' acuma or mai pus și pomi, sunt și vișini, și cireși. Nu erau nici pomi mai demult. Nu știu cum era lumea așe de... redusă. Nu puneau. Mai bine... nu... nu... nu puneau. Păi în grădină, mai încolo de o ceapă și de un usturoi, o salată

mai puneau... da' nu mulți mâncau salată că nu le plăcea. Nu știau... ce să vorbești de spanac, sau gulie, sau conopidă? Nici nu știau ce-i aia până mult încoace, mult. Acuma de la Revoluție încoace. poate că și-acuma nu mănâncă toți. Ei atâta știau: cartofi, fasole.

Da, da, că am observat. Mai ales cartofii...

Cartofii, baza.

Da, da.

Nu erau atâtea. Și nici nu știau să gătească femeile. N-aveau de unde. De-asta zic, și **nu, nu** să tăia vițelu'. O perioadă o fost că n-o avut voie. Da' mai demult, mai demult nu era restricție așe. Da' îl ținea să-l crească, să-l vândă, să facă un bănuț. Să cumpere o bucată de teren, să cumpere nu știu ce la fată că o mărită, **nu-l** tăia. Și carnea aia, aia era puțină, dintr-un porc. Mai încoace, țin doi, tri' porci pă an. Taie și vițelu', taie și, cumpără și pește și. Ce să mănca lumea pește mai demult, sau carne de vită?! Nu! Doar știu de-acasă, nu din altă parte. Totuși, nu erau atâtea boli ca și-acuma, așa cu alimentația aia care era.

Da... tot erau mai sănătoși.

Da, io și în zăua de astăzi zic că mai bine mănca atâta slăninuță decât să mănânc un mezel.

Da... cred că aveți dreptate, că-i mai bine așa.

Și mai ales când muncești și faci efort. Acuma dacă stai, normal că Cum vin ăștia. Păi zice, doamna doctor le zice să nu mănânce aia, aia: „Cum să mă duc la lucru cu mâncarea asta? Că pic acolo pă breazdă!” Așa e. Și așa-i: depui efort, trebe mâncare consistentă, și slăninuța aia îi bună, și-o brânzică, și.

Nu... câte vreme faci efort, nu... Poți să mănci...

Poți să mănci de toate, normal.

Cum zic ei... cum zic că... cât poți să mănci și poți să lucri... e bine... e bine...

Da' cum?! Am trăit aicea o veșnicie. Acuma, **am** fost în concediu și-am fost plecată la mare. Și copii mei toți îs în Cluj. Zăce: „Tu mică, toată viața, numa' ai muncit ca un rob”. Acuma m-or dus la mare, ei m-or dus. Apăi așe m-am bucurat, nu știu cum să vă spun, ca și copiii! Toată viața

am, am muncit numa'. N-am fost plecată în concediu trei zile, trei zile să mă duc să n-am treabă, să n-am griji. Acasă am avut gospodăria, am avut trei copii de întreținut, bărbatu' o fost pă șantier... mai bețiv, mai așa cum o fost... Vă dați seama cât de greu mi-o fost! Munca asta foarte, nu munca ca atare, drumurile astea, plimbatu' ăsta, atâta drum am umblat pe jos de numa' Da' de-aia îs sănătoasă, încă. Încă nu mă plâng. De cinci ani îs pensionată și, mai muncesc în continuare. Acuma gospodărie nu am, că stau la una dintre fete: au o fetiță mică și mai o ajut.

Cu fetița...

Cu fetița că acuma tre' să meargă la serviciu de la întâi august, și. Până anu' trecut am avut tot timpu' vaci, porci, păsări, terenu'. Cultivat-am și io legume, în grădină, numa' ce nu s-o putut, n-am avut. Da' acuma n-am nimic. Că mi le-o distrus o dată înghețu', [apoi] o dată gheața. Asta-i viața. Și aici vin, fiindcă bugetu' îi mic. Deci nu poate să plătească doi asistenți cu normă întreagă, știți. No, îs în funcție, banii ăștia, de număr de pacienți înscriși. Apăi unii nu-s asigurați, nu-i poate înscrie, unii îs plecați în alt sat că acolo îs la un pas de no. Și drumurile astea-s foarte proaste. Dacă mergeți acuma să vedeți cum îi îteroare, îi un drum, de-abia mergi cu picioarele. Apăi lumea normal că, acuma toată lumea are mașină, au și câte două, trei; apăi preferă să vină repede să nu piardă timpu', și să duce acolo unde-i șosea. Mai bine preferă să meargă în Cluj decât să vină aci. Că toți copii li-s acolo și, da. Au autobuz.

Interviul nr. 29

Femeie născută în 1934

În două locuri, că unde îi focu' vai ce foc o mai fost.

Erai în casă când...?

În casă.

Noaptea s-o petrecut accidentu ăsta?

Sara o aprins. Sara.

La ce oră?

La 20. Cu motorină.

Cu motorină? Da' și la poiată nu s-o întins focu' așa?

Da' nu.

Și la poiata?

Doră o fost poiata plină de lemne. Și acolo îs scânduri și o fost poiata doră mare încă cu două metre mai lungă da' din părețile hălălalt n-am putut alege nimic. De tri ori o am spălat cu dero, cu chefea, cu, numa' să am rînd să văd perete și înlontru am cumpărat scânduri și am blănuit tata cu scânduri, da. De o fost focu', de atuncea m-am îmbolnăvit de inimă și tensiune.

De la 70 de ani?

De la 70 de ani, da.

Când erați copil, părinții dumneavoastră ce făceau când erați bolnavi, dacă aveți ceva, nu știu vreo boală, mai, vreo răceală?

Nu știu, amu răceală am avut.

Cu ce-o tratați?

Cu câte un ceai. Io nu știu că cu ce m-o tratat că io am rămas de unșpe ai de mamă, dragă și n-am ni-o dat Dumnezo, n-am avut frați și surori da' pă Domnu' Iisus l-am avut și mi-o rînduit sănătate. No.

Atunci a, când erați bolnavă, deci în general cine avea grijă de dumneavoastră, tata, mama sau bunica?

N-am avut bunică, n-am.

Erați tratată cu plante, ce ceaiuri sau cu comprese? Ce foloseau părinții dumitale?

Compresă, ceai, compresă de oțăt de pere, amu mai încoace am știut de lapte - compresă cu lapte dulce la copii când au, că amu am tratat io nepoții mei. De pă tălpile de la picioare dacă le pui și pă palmi - oțăt de pere și rece, no, de aia zăce că le trece aprinderea de plămâni și nu au și nu, o dată nu fac aprindere de plămâni, când ai febră mare dacă pui pă spate și pă piept, no io așe îți spui ce știu. Api nu știu, tu de alea mai auzât-ai, n-ai mai auzât?!

N-am mai auzit.

No.

Când erați, ați fost vreodată descântat, vă întreb cum se făcea descântatu', de către cine și de ce? Erați de

descântat sau erați de deochi?

No api amu am fost, api ne-o deocheat [descântat] o babă care o murit, lelea M., care o stat la voi, bătrâna, nu asta care o știi tu.

Și făcea descântece?

No, pl o știut.

Cu ce făcea descântecele?

Da' cu cărbuni.

Cu cărbune ca și acuma?

No, tapa tri cărbuni, da, sigur.

Trei sau nouă?

Sau tri chibrituri da, mai nou amu nu-i cu foc că-i cu aragaz, stânjeu chibrituri pă unde erau pă hotar, pă drum oamenii așe de descântat nu știu.

Vă învățau părinții vreodată mici povestioare, poezioare sau povestioare atunci când vă cădeau dinții ca să fiți sănătos asemenea, nu știu, unui animal sau să fiți, da' când vă cădeau dinții ce să spunea?

Nu știu. Io nu știu că cum zâc mi-o murit mama iute. Io n-am avut vreme și tata n-o avut vreme să se ocupe cu mine, de mine, eu d-alea tat așe m-am dus și am vinit cum am rămas de mama.

Cunoști vreun caz în care cineva s-a îmbolnăvit grav și s-a spus că din cauza farmecelor s-a îmbolnăvit și poate chiar o murit din cauza farmecelor?

Nu știu.

Există cazuri în sat de așa ceva de-a lungul anilor?

Nu știu, nu știu nimica dragă.

Ați avut frați?

Poate că sunt, poate că nu sunt, n-am avut frați, surori, n-am avut pă nime'.

Cum au murit părinți dumitale?

Moarte normală.

Bunicii vi i-ați cunoscut?

Tata o nu, nu.

Cum o murit tata?

La șepștrei de ani. Moarte bătrânească, și mama la patrușcinci.

Da' ai născut vreodată, câți copii ai?

Tri.

Ai născut vreodată acasă? Vreun copil acasă?

Da, am născut o fată ca o floare.

Cine o moșit copilu'? Exista atunci pe vremea aia?

Moșe.

Moașă în sat? Cine era moșa?

Moșe de la dispensar, d-api io ce știu cum o chema.

Ce o făcut moșa în timpul nașterii, la ce te-o ajutat efectiv?

D-api io după ce am făcut fata, o mers după moșă. Io am fost fără părinți aici, fără mamă, soră.

Da' nu prea ai avut ajutor din partea neamurilor să zăc așa.

Socru io n-am avut, de aia zăc pă Domnu' Iisus l-am avut, gata.

Când ai născut o mai fost cineva prezent la naștere?

Numai io și soțu'. Și moșa. O venit, m-o văzut.

Și ce-o mai făcut în zilele următoare?

O văzut fătura, o cântărit fetița, m-o văzut pe mine cum îs, la două, tri zile o mai vinit o dată și după aia gata, când o trebuit să-i facă vaccin.

La botez era invitată și moșa, făcea ceva?

Nu la botez moșa. Moșa nici amu nu-i invitată la botez. Doră alea îs de stat, au sălariu, au. Da.

Ce obligații avea mama copilului față de moșă? Sau era strict?

D-api io ce știu ce obligații că acolo bărbatu' o fost moșa, io, o fost după ei, i-o anunțat, i-o adus, i-o dus, el o plătit, io nu știu, nu tău minte de atunci.

După ce ai născut ce ai făcut cu copiii sau existau practici pentru ca el să fie sănătos?

Sănătoși sigur care erau sănătoși, nu am avut copii bolnăvicioși.

Ce boli existau atunci a specifice copiilor?

D-api io ce știu.

Când erau, când se îmbolnăveau ce făceați prima dată?

D-ăpi io n-am avut nici copiii bolnavi.

Ați apelat la medic?

Și badet-o o fost sănătos întâia vreme și io și copiii mi-o fost sănătoși. *Exista în sat spital sau dispensar, maternitate?*

Dispensar, în comună. În comună, în comună.

Da, înainte de 1989 și după, în sat n-o fost instituție medicală?

Nu, nu, că numa' amu o vinit aeștia da' nu-s nici aeștia pântru copii, vin odată pă săptămână, la două săptămâni o dată.

Da, și nici pe vremea când erați dvs, copil în sat nu exista spital, dispensar sau maternitate?

Nu, în comună este acolo îi. Maternitate și spital încă, n-am fost io, o fost murită moșa asta de s-o întrerupt... În comuna vecină o fost după moșe.

Când vă simțeți rău, mergeți la doctor sau încercați să vă tratați acasă?

Io n-am mers patru orișice la medic, că ar trebui și amu, m-aș duce, n-o avut cine îmi sta acasă, să merg.

Din ce cauză, din cauza muncilor câmpului și-a?

Tata viața mea, tata viața nu mi-o fost drag să mă duc la doctor pântru orice, că zâc, îmi spunea ceva și api io mă înfric și mi gându' tat acolo; da' așe tat mă duc și zâc că mă dor spatele sau am un junchi, m-am dus mai departe.

La cine, cui îi cereați prima dată sfaturi despre cum să îngrijești un copil, adult, bătrân bolnav?

D-ăpi. D-ăpi acolo ni, cum voroveam cu vecinii, cu Cui să le cer?!

Personalul angajat la spital sau la dispensar, maternitatea din sat sau din comună, cum să purtau cu dvs., aveți încredere în ei? Dacă da de ce și dacă nu de ce, să-mi motivați cumva?

D-ăpi io n-am avut nimica cu ei că n-am avut atâta, no.

La maternitate ai născut vreodată?

Da, și pă fete am avut la Cluj și în comună la dispensar.

Și numai pe

Pă fata cealaltă o am avut numai în luna august, în august și chiar numai o claie și jumătate am fost.

Ai născut acasă?

Și era arsa tata cu fân: mamă nu-i, soră nu-i și fata mică cui i-o lași, i-o făcut și pe ăilalți să nu meargă să lucre no, și api ei o fost la deal la fân și api până o vinit ei, o mai fost un pic și am făcut fata, am fost numa' singură acasă. N-am avut cu cine lăsa pe ăilalți să mă duc nicăieri și api așe, de aia o am făcut acasă.

Când ați născut la maternitate, cine o fost prezent la naștere? Cum v-au ajutat?

Doctoru', da' Dumnezeu m-o ajutat, că o zis că mi-o face cezariană după aia că să mai stau dacă mai pot îngădui că mă, că sunt altele mai grav, că strângă acolo tului Dom'le.

Și cum ai născut?

D-api zâc, mereți liniștiți și faceți operații după aia, că tat am dorit și am născut fata cu bine și pă când o vinit ei, până o gătat de operat și eu am gătat fata. O vinit și am fost gata, mi-o luat-o și-o înregistrat i-o făcut baie și noroc.

Poți să-ți mai aduci aminte cam câte zile ai stat atunci cu cei doi copii pe care i-ai născut la maternitate, câte zile?

Da, cu B. am stat, atunci ține' atunci opt zile, și am stat cinci zile că trebuie să meargă badea-te, și-o luat numa' liber de la serviciu' pă când să nasc de o vinit, trebuie să meargă. M-o dus acasă numa' m-o băgat în casă și sara s-o dus, dimineața lucra la mină.

Deci totuși în spital erați în mai mare siguranță decât să fi născut acasă așa? Deci dintre nașterea acasă și nașterea în maternitate pentru prima ați fi optat așa, pentru a doua de fapt?

D-api.

Pentru nașterea în maternitate, nu?

Da' prima o am făcut în comună. A doua acasă și a treia la Cluj.

Când erați, când erai dumneata copil erau păduchi?

Deci, de la ce se făceau păduchii?

La ce?

De la ce se făceau păduchii?

Pi se făceau, io eram mică de unde să știu.

De pe ce se luau? De pe ce luau?

De pe ce, pă nespălate și de trai rău, io n-am prea avut, dragule.

Nu prea ai avut păduchi?

Nu am avut. Că io am fost numa' singură. Și noi am avut ce mânca. De la ulei se fac păduchi. Și de la ulei; Api tat mai rău ca la.

Da' ce au păduchii cu alimentația?

Di la trai rău să fac și la iosoguri, la animale.

Și de la animale?

La vite, da. De sete, de trai rău.

Da' când ai avut păduchi cum ai scăpat de ei, ce se folosea?

Io n-am avut să trebuiască să mă...

N-ai avut, de câte feluri erau păduchi?

Nu știu. Dacă nu i-am avut, de unde să știu?

Animalele aveau păduchi, le luau pe om?

Avem. Am avut. De nu se luau pă noi. Cersălam.

Le cersălați?

Cu petrol dam pă animale. Da. Și la școală când eram, spunea la care ave' că să deie cu petrol.

Da, dar pureci existau atunci a când erai dumneatale copil, pă vremea aia?

Pureci erau destui vara și de căldură, de praf, de praf.

Cum scăpai de pureci?

D-api dracu-i ști, vine' frigu'. Hă, hə.

Ploșnițe ați avut?

Nu.

În vremea copilăriei dumitale se văruiau casele?

Da.

Când se văruiau și de către cine era făcută treaba asta?

Un, io cât am fost tânără tat de tri ori înt-on an mi-o

facem. Cu var.

Var, numai cu var?

Numa' cu var și cu albăstreală. Da.

Hainele cum erau spălate până la apariția detergentilor, cum spălai până au apărut detergentii, cu ce spălai hainele, cu leșie sau cu ce?

Cu leșie și cu săpun, io tătdeauna le-am avut săpun.

Când ați avut săpun de casă? Când ați avut sau când a apărut săpunul de casă?

D-api io nu știu în ce an, pă ce vreme. Că tătdeauna am cumpărat că n-am fost mulți să nu pot lua un săpun.

Da' cum să prepara acasă?

Ce?

Săpunu de casă, din ce se făcea?

Din său, slănină stătută, d-api io amu am țapat o găleată de unsoare.

Ați spălat mult cu leșie din cenușă?

Nu.

La ce foloseai leșia?

Pi în loc de Dero ce știu, leșia așe spală ca cristalu', numa' că cam taie la mână.

Cu ce se spălau pe cap părinții dumneavoastră? Când se spălau pe cap?

În tata săptămâna noi ne-am spălat. Săptămânal, da.

Când, înainte de a mere la biserică de obicei, nu atunci a sâmbăta, nu? Sâmbăta, duminica. Când puteai, că așei și amu când ai vreme. Dumneavoastră când vă spălați pe cap și cu ce, ce folosiți?

Io cu Ariel mă spăl pă cap.

Șampon?

Ba io nu.

Cu ce vă spălați pe cap?

Io cu Ariel.

Cum cu Ariel?

Pui un pic de Ariel în apă.

Cu detergent?

Da, Ariel.

De spălat hainele, rufele?

De spălat rufele, ăla, e.

Interesant, da' șampon nu folosești sau săpun de păr de?

Cu de ăla și cu săpun.

Cu Ariel și după aia dai cu săpun?

Da, apa mi-o fac cu Ariel și după aia dau cu săpun.

Și în apa aia de Ariel îți bagi și capu' sau îți dai direcțită cap?

Da.

Da, n-am mai auzât.

Da' nu, doră tata lumea să spală ori cu Dero ori cu, O'Dero, da' io cu de ăla folosăsc, de ăla îmi spăl.

Baie corporală când erați copil când se făcea?

D-api sâmbătă sara.

Și acuma în prezent?

D-api și amu sâmbăta, duminica dimineața amu vara, iarna de obicei.

Cu ce vă spălați?

Cu săpun.

Ce crezi dumneata, ce înțelegi prin expresia asta „așchia nu sare departe de trunchi”?

Că cum semeni, semeni cu mă-ta. No, api aia înseamnă că nu, nu mei departe de ea, ala-i trunchiul Mama și tata, da, sau obiceiul casii sau a ocolului sau alții bătauși și zăce no vezi, că samănă cu, aia zăce că așchia nu sare mai departe de trunchi.

Deci cum îi fata, așa-i și mama sau sunt anumite obiceiuri care să transmit și să...?

Obiceiuri care să transmit, unii care să bat sau no...

Da, primu' copil îi fată, așe? Cu cine seamăna, cu dumitale sau cu badea?

Cu bade-te samănă.

Ce o mai moștenit fetele de la părinți, de la bunici?

D-api amu. D-api harnice, harnice da. Să lucre, să învețe, numa' după ăla s-o îmbolnăvit tată-se și o murit și nu s-o mai putut purta la școală. Țățe.

Da, dumneata așa acuma fiind și singură de obicei câte mese ai pe zi? Vreau să te întreb și ceva cu

alimentația? Sau pe vremuri când erau, când erai copil?

Cum am, cum am vreme. Cum am vreme să mânc, de câte ori mă duc dimineața și api uit să îmi iau pirulele. Că n-am mâncat, ha; ba dimineața când mă scol.

Câte mese ai pe zi sau aveai când erai copil?

Două, tri, aveam tri și atunci a. Aveam ce mânca când am fost mică.

Ce mâncați de obicei dimineața, la amiază și seara, de exemplu, puteți să îmi spuneți așa în mare?

Smântână mâneam dimineața. Mămăligă, balmoș, gris îmi face' în lapte, atunci nu pre' făceau gris în lapte.

De ce?

D-api io nu știu.

Nu se găsea?

Nu se găsea gris, nu era pă ce lua, nu știu.

Da, și la amiazăzi?

No, acolo ce se făcea de mâncare.

Supe, ciorbe, sau ce și felul doi?

Zupă, da' felu' doi! Io dacă mânc un fel nu îmi mai trebe și hălălalt. Nici amu n-am obicei de felu' doi. Că nu pot mânca. Și singură api după ce să fac felu' doi? Da' și amu cu căldurile aste. Api ce pui în frigider după aia tat nu-i mai ca când îi prospet.

Da, și ca supe ce supe faceți?

No, de varză, de cartofi, de fasole.

Da, deci ce, ce cultivați, ce aveți în grădină și pă câmp?

Da.

Și felul doi când făceați, ce făceați?

No, pl dacă facem, depinde cum era, ce ciorbă era, pireu, cartofi răntăliți, cu slănină. Cu cârnaț, cu tocăniță, bună cu cârnaț, asta am făcut-o alaltăieri, c-am așteptat copiii, mai am de o mâncare pântru tati și api gata.

Și sara?

No, pl depinde ce mânc - o' ce rămâne de ziua, o' no, mânc io oarice, lapte, mai fac plăcinte.

Lapte, plăcinte, cum faci plăcintele? Dospite sau?

Și dospite și subțări. Și astăzi destul, trebuie să fac

da' nu putui face de obosătă și de cald și fasolea asta tre' să o pui mâne să se uște, api o întind, mintonaș pă mâne îi întinsă într-o zi și gata.

Da, îmi aduc odată aminte că povesteari dumneata că mai erai odată, ai mai rămas odată însărcinată și ai pierdut copilul?

Da, un băiat.

Un băiat, poți să îmi povestești treaba asta, că erai în câmp și te-o lovit?

M-o lovit un cal. Bine așe m-o lovit, o zvârlit și gata; m-o nimerit drept în burtă.

Erai în câmp sau acasă? În ce lună erai însărcinată?

Nu, de șase și jumătate. Mai era două săptămâni până la șapte și îl puteam salva.

Și atunci cine v-o ajutat? Unde ați mers să imediat după necazu ăsta?

D-api am trimis după salvare.

Da, și o venit salvarea până în sat, nu?

Și m-o dus la Cluj, da; Am mers cu doamna li B. Cu salvarea amândouă, ea o avut fetiță atunci a și o pierdut și ea. No, și ea o pierdut. O fost bolnavă, amândouă om mers pă o salvară).

Da, asta o fost după ce ai avut ăștia trei copii așe, ăștea trei fete?

Da, ultimu' am avut băiatu'. No!

În timpul comuniștilor, cum trăiați? Era mai bine atunci a sau acum?

Io tat bine am trăit și atunci. În câmp, acasă.

Mama dumitale o murit de tânără, așa, ce-o avut, de ce o suferit?

Nu știu, mama mea o murit la un an după front; nu erau medici, atunci a pă aici, nu să știe.

După terminarea celui de al Doilea Război Mondial?

E, amu după frontu' ăsta. Ultimu' al treilea.

Al doilea război, al doilea o fost. Și mama, din ce cauză o murit după front, după război?

De, așa am înțeles că de aprindere de creieri. N-o fost bolnavă numa' tri, patru zile pă pat. Era un medic care

umbla pe aicea, um medic era. No și api așe am auzât vorovind că de aprindere de creier.

Interviul nr. 30

Bărbat născut în 1941

Da, vreau să vă întreb când erați copil ați fost bolnav vreodată?

Am fost de plămâni o dată.

Din ce cauză v-ați îmbolnăvit de plămâni?

Din răceală. Răcit.

Ce făceau părinții dumneavoastră când erați bolnav?

Pi îmi dăde' ceaiuri, da' p-atunci m-am dus la spital.

Cine a avut grijă de dumneavoastră?

Mama.

Cum ați fost tratat, deci cu ceaiuri și altceva foloseați?

Pi cu ceaiuri și ceva medicamente.

Plante sau comprese se foloseau?

Și comprese cu apă rece, ne dezbrăcam în pielea golă când eram răcit așa de plămâni și moie on, on cearșaf cu apă rece, mă învăle' rotă și pă ormă pune unu' uscat, mă punem în pat și dimineața era sărită febra și alea.

În afară de boala asta, ați mai fost bolnav de alte boli când erați copil?

Nu.

Ați fost vreodată descântat, povestiți cum, de către cine și de ce? Descântat, când erați de deochi?

Nu, nu am fost descântat niciodată, de alea n-am avut.

V-au învățat părinții vreodată mici poezioare atunci când vă cădeau dinții sau ca să fiți sănătos asemenea unui animal? Nu știu, când vă cădeau dinții, n-aruncați dinții?

No, aruncam dinții pasta casă. No, m-o învățat să-i arunc pasta casă să crească alți, era povești de copii. Îl aruncam pasta casă și zăcem „na cioră unu' rău și adă unu' bun”, cam așe ceva.

Dar mai târziu când ați crescut, ați fost bolnav în adolescență sau acuma la maturitate, ați fost bolnav?

Am mai fost, am mai fost de două ori.

Ce boli, de ce boli ați suferit atunci?

Am avut de aia ni cu scaunile. Dizenterie de aia. Am fost internat și atunci. *Cum v-ați tratat, unde v-ați tratat?*

Pi la astani, cu injecții și perfuzii, la boli contagioase.

Cunoașteți vreun caz în care cineva s-a îmbolnăvit grav și s-a spus că din cauza farmecelor?

Nu știu, nu știu; ba știu, știu. Unu' aci în sat, mă o, așe i s-o făcut la picior on de aiani, o umflătură. Și api dint-aia o și murit, o murit pă clasa a VIII-a parcă.

Și s-o spus că din cauza farmecelor?

Da, da, da.

Făcute de către cine?

De o mătușe de a ei. Mătușe-sa îi mortă.

Ați avut frați/surori care au murit prematur de bolă sau de accidente?

N-am avut frați deloc.

N-ați avut frați, părinții nu vă mai trăiesc din câte știu eu?

Nu trăiesc, nu trăiesc.

Cum au murit tata dumneavoastră și mama, cum au murit și unde au murit? Tata acasă o murit. Amândoi, acasă o murit.

De ce boală?

Tata s-o umflat din cauza romantismului și aia, la șaișopt de ani o murit, mama la șepteșopt.

Mama dumneavoastră din ce cauză o murit?

De bătrână și, și ea.

De bătrânețe, deci o morte naturală.

Da, naturală amândoi.

Bunicii vi i-ați cunoscut?

N-am cunoscut numa' din partea îi mama on, pă bunicu' și din partea tati pă bunica.

Cum o murit?

Tat natural, că o murit pă la optzeci și ceva de ai.

Când erați copil, exista moșă în sat?

Nu, nu era numa' în comună, acolo m-am și născut.

Cine era, medicu și?

Era o moșă de acolo din comună.

Moșa, ce făcea moașa?

Păi, trata femeile care nășteau.

Și după naștere mai făcea ceva?

Ce să facă?

*Mai avea **și** alte activități pe lângă mama?*

Nu știu, poate. Era asistentă de aia la doctori medical, cum să zăce.

În timp ce obligații avea mama față de moșă, mai să păstrau legăturile? Mere', mere'.

Sau imediat după naștere.

Colaborau, colaborau între ele.

Cum?

Pi ce face, cum o duce, cum să simțește de destea.

Imediat după naștere, ce se făcea cu copilu', existau practici pentru ca el să fie sănătos?

Existau pă vremea mea.

Ce practici, puteți să-mi spuneți concret?

Păi erau injecții, medicamente, ce trebuie.

Există boli specifice copiilor?

Păi există, da' eu nu le știu ce boli erau, eu n-am fost până am fost mic, bolnav.

Da, dar atunci a când se îmbolnăveau copiii, ce făceați prima dată sau ce se făcea, ce știți de la mama dumneavoastră?

Păi ne duce' în comună [la dispensar], ne vizita și amu dacă era cazu' ne trimitea în Cluj dacă nu, medicamente acasă, da' mai mult acasă că n-am fost; în Cluj n-am fost numa' în comună.

N-ați fost internat niciodată numa la?

Ba internat atunci când am fost mare. Atunci când, v-am spus înainte cu bolile alea două.

În vremea copilăriei dumneavoastră se văruiau casele?

Se văruiau.

Cu ce se văruiau?

Cu var.

Cu var.

Și băga câte un galoș de ăla albastru sau ceva de

dăde' culoare.

Da.

Dăde' culoare.

Când se văruiau casele de obicei, în ce anotimp și de către cine, deci era o activitate specifică bărbaților sau femeilor?

Femeile, femeile le văruiau.

De ce, pentru că ele nu erau implicate în muncile câmpului și aveau mai mult timp la dispoziție sau din cauză că?

Știeu mai bine cu meseleu', să văruiască cu meseleu'.

Bărbații nu aveau răbdare de așa ceva?

Nu dară, mai migălosă.

Și când, în ce anotimp se făcea?

Păi înainte de Paști se face', se face' și toamna până nu îngheța.

Până nu îngheța, deci de vara, cam până toamna; din primăvară până toamna.

Da, de primăvara până în toamnă. Primăvara, că iarna îngheța și pica văru' jos și aia cu care se văruiește.

Cum spăla mama dumneavoastră sau chiar acuma hainele, deci înainte de apariția detergentilor, cum spălați hainele și ce foloseați?

Pi spăla cu, încălze' apă și face leșie din cenușă și d-alea și le spălau după ceea le limpezeu. Mai ales jurebdiile din care se făcea cearșafurile că erau cearșafuri din cânepă, nu erau ca amu din, din ce se face amu cearșafurile nu erau așe; erau din cânepă. Să torce', să mielita, adică să mielita, să torce' înainte; să toptea și după aceea fuioru' ăla și pă ormă o țese' și o cose' și ave' aia cearșafu' ăla.

Da, săpunul de casă când credeți că o apărut, vă puteți aduce aminte? Când erați copil, mama dumneavoastră îl folosea?

Pi da, să folosea, da' ăla îi apărut di pă timpuri, nu de amu.

Cum să prepara săpunul de casă, puteți să-mi povestiți?

Se bagă, se bagă într-o oală mare, să băga sodă caustică, ai apă și sodă caustică. Și fierbe', fierbe' oasile, grăsimile și din aia. De la animale, de la porci, oase de ce era; mai mult, de la porc era mai mult.

Deci din oase sau din grăsime?

Din oase și, și grăsime.

V-ați spălat hainele cu leșie vreodată?

Da, când am fost mic se spălau.

Pe cap cu ce se spălau părinții dumneavoastră?

Pi cu apă și săpun de ăla cheia. Săpun de ăla de haine.

Când se spălau pe cap, în ce moment al săptămânii să zic așa?

Pi mai mult când aveau vreme, o dată pe săptămână.

Da' când? În ce zi exact?

Păi mai mult sâmbăta sara. Sâmbăta o' duminica.

Ca să fie curați pe duminica când mergeau la biserică.

E, da. Api sara durmeau și să uscau la cap; iarna nu erau condiții să te uști bine. În casă era cald și să usca capu', păru'.

Dumneavoastră când vă spălați pe cap și cu ce acuma și în trecut și acuma?

Tat, tat cu sapon cheia mă spăl mai mult.

Și acuma vă spălați? Nu folosiți șamponul?

Nu.

De ce nu folosiți șampon?

Pi n-am făcut metreață niciodată; nu, nu-mi place cu de ăla să mă spăl.

Baie corporală când erați copil când se făcea?

Pi de două, tri ori pe săptămână ne face mama, api pă urmă facem io tat așa de două, tri ori.

Când faceți acuma, când faceți baie corporală acuma?

Când am vreme. Într-o săptămână de două, tri ori mă spăl și amu. Când, când lucrăm în tata ziua, acolo cum lucrai, te murdăreai, tata ziua trebuie să faci.

Ce înțelegeți prin expresia așchia nu sare departe de

trunchi? Ce înseamnă după dumneavoastră expresia asta dacă pot să o numesc așa?

Pi expresia aia, expresia aia cum să zâc dacă îi om rău **și** copiii tat ar sămâna cu el.

Da. Copii n-aveți, aveți sau n-aveți?

Nu, nu am.

Vreau să vă mai întreb deci în sat nu există spital, dispensar sau maternitate?

Nu, există un punct sanitar; vin de două ori doctorii de familie.

Înainte de 1989 cum o fost? Povestiți-mi înainte de 1989 și acuma?

Pi n-o fost, n-o fost atunci punct medical da' **și** acuma vin de o dată pă săptămână.

Și punct ăsta sanitar când a apărut în sat?

Pi după Revoluție, adică, e, după Revoluție.

Și în comună puteți să-mi spuneți asta dacă știți ceva de dispensar?

Ala îi făcut de când...

Cum a fost construit, de cine îi făcut și cum a fost construit?

A fost construit de un grof. On grof mai demult de când o fost ungurii pe aici. Atunci a l-o construit demult, grofu' **asa și** api l-o făcut pă urmă de TBC. De la de la război încoace api o vinit comuniștii.

Deci, când erați copil mergeați la dispensar acolo sau vă tratați acasă?

Merem la dispensar, întrebam de cam de ce bolă sufăr, dacă eram răcit sau ceva, no mai răceau copii.

Deci, când vă simțeati rău mergeați la dispensar?

Mă duce' mama când eram mic.

Cui îi cereți prima dată sfaturile despre cum să îngrijiți un copil, adult, bătrân bolnav? Cui cereați sfaturile?

Păi n-am cerut că n-am avut nevoie de **asa** ceva.

Puteți să vă aduceți aminte cam când ați fost prima dată la dispensar? Sau la spital sau când ați cerut ajutorul medicului prima dată?

Eu, prima dată. Eram pă clasa a III-a, aveam zece ai. Atunci a m-am îmbolnăvit prima dată de plămâni.

Cine lucra la spital atunci a?

Atunci a era o doamnă, ea era asistentă și era medic din Cluj, că o fost on medic din comună; era o doctoriță din comună și două din altă comună, erau asistente când am fost io, înainte nu știu.

Da, cum se purtau cu dumneavoastră, aveai încredere în ei?

Aveam într-aia aveam. Da, avem. Vorbeau frumos și tratau oamenii destul de bine.

Când erați copil erau păduchi în sat?

Erau și păduchi și pureci.

Ați avut păduchi vreodată?

Păduchi n-am avut, numa' purici, că atunci a așa era obiceiul' că în țate casele erau nu numa', era la unu' sau la altu'

Cum scăpați de pureci atunci?

Pi dădeai cu...

Din ce cauză erau atâtia pureci?

Că era condițiile no cu spălatu' și cu deste ni era mai greu, știu.

Deci condițiile de igienă.

De igienă, mai grele până o apărut. Până o apărut soluții, pă urmă o vinit verde de Paris și api s-o scăpat oamenii de ei.

Ce-o venit, cum?

Soluție, Verde de Paris așa i se zăce, pl cu aia.

Verde de Paris, de unde o venit?

D-api cumpărai, cumpăra.

De unde se cumpăra, de unde putea fi achiziționată?

Din Cluj, din Cluj.

Din Cluj de la farmacie sau trebuia o rețetă specială?

Auzi, era la chimicale acolo.

La chimicale, și folosea lumea din sat la dezinfectare?

Foloseau la dezinfectare, da' atunci o scăpat de ei.

Și ce făceau, cum dezinfectau, dezinfectau casele

sau?

Pune' pă, că erau, nu erau dormeze, erau paturi cu părnăjag; noi așe zacem, ca un fel de salte' făcute din paie.

Pănuși sau paie?

Pănuși pân' care, ce, mai mult din paie de grâu parcă era.

Și de la paiele ăstea lua lumea păduchi?

Aia nu știu.

Nu păduchii, purecii?

Aia nu știu di pă ce.

De la animale luau oamenii păduchi sau pureci?

Nu.

Se luau ăstea pe om?

Nu se luau, luau cârcei eventual sau râie care no, de alea.

Râia, ce puteți să-mi spuneți, ceva despre râie, de... cum o apărut sau cum, de la ce se făcea râia?

Nu știu, nu știu precis din ce apare, să sie aia, dacă are unu' râie să pună. *Se ia de la animale sau se transmite de la om la om?*

Și, și, și să transmite de la om la om aia.

Da' ploșnițe erau?

Erau.

Ce, ce de la ce se luau ploșnițele puteți să-mi spuneți?

Nu știu tat di pă la animale cred că.

Mai puteți să-mi spuneți altceva, ce vă aduceți aminte din trecut? Ce, de exemplu ce mâncări, mâncăruri făcea?

Face zamă, pireuri, sarmale da.

Câte mese aveți pe zi?

Păi noi nu eram cu mesile, că când ne era foame mâncam, numa' când era la...

Deci nu respectați niciun program de masă?

Nu, nu.

De ce? Nici părinții dumneavoastră în tinerețe?

Nu, nu respectau.

Deci când mergeau la câmp, nu mâncau dimineața de

exemplu?

Păi la câmp, la câmp acolo se respecta; da' cine stătea' tat să mânce; mâncai dimineața, mâncai la doisprezece la unu, sara mâncai. La cosă se mânca de patru ori.

De ce la cosă se mânca de patru ori?

Păi era mai mult, mai gre', mai grea munca și te trezeai la patru dimineața; merei la cosă, la opt prânzei cum să zăce, la unu și la cinci după masa mâncai iară de ojină, la cinci jumate și până seara ce întunecai la zece, sara când vineau din, de la cosă la zece. Opt, nouă, zece când vineau de la cosă.

Și foloseați produsele din gospodărie, nu?

Da, gospodărie.

Mai tăiați, ce tăiați de obicei?

Găină, miel, ied, porc.

Când sacrificați animalele astea de obicei?

Primăvara. Primăvara și iarna.

Iarna sacrificați porc înainte de Crăciun?

Da, porc mare.

În fiecare an sau și porc și oaie?

Pi când.

Ce făceați din carnea de porc?

Din carnea de porc făcea cârnați, face' cartaboși din măruntaie, face' iară, no ce să face' din măruntaie, nu mai știu cum.

Mama dumitale nu folosea, nu punea carne în bidoane pentru vară, de asta că se făceau?

Pune' că o, o băga în sare că nu erau frigidere și...

Și unde îl conservați în pivniță, în beci, aveți beci pentru așa ceva sau?

În pivniță și în casă.

În casă, într-o cămară sau în ce?

În cămară așe, în cămară și api înainte de a face mâncarea o desărau. Scote' de astăzi, no ca de exemplu. Măine merei la lucru, astăzi o schimba în două, tri ape și sara o face'. De dimineața o scote', o tat despre' și sara o face' să șie făcută în cealaltă zi când mereu oamenii la

lucru.

Interviul nr. 31

Femeie născută în 1933

Câți copii ați avut, puteți să-mi spuneți vă rog?

Patru nașteri am avut.

Îmi puteți spune, dacă, câte nașteri ați avut acasă?

Dar acasă, toate le-am născut acasă.

Tot, toți patru copii au fost născuți acasă?

Tot, da acasă.

Cum au, cum ați născut și cine v-a ajutat, a existat moașă în sat în momentul în care ați născut dumneavoastră?

Da, exista, exista, o fost aici privatizat, atunci a nu când aeștia o fost moșă în comună, în comună. Io am născut acasă primu' copil și m-o dus cu caru' până la dispensar, acolo o vinit înaintea mea sora și m-o luat și m-o băgat în dispensar; am stat tri zile și de acele m-o dus la ginecologie în Cluj și acolo am stat patru luni și o săptămână că l-o pus să-l crească la incubator, o' cum să spune. Și de acolo, amu să spun până la capăt. Și copilu' o plâns, o plâns, aștepta brațe și să-l alăptez și a primit hernie, (râde).

Îmi puteți spune, vă rog, când, cât în ce timp, în ce an ați născut, când ați născut prima dată, în ce an?

În '54 am născut că în '53 m-am căsătorit și în '54 am născut. Și am stat patru luni și o săptămână la ginecologie.

În Cluj?

În da, ca să-l crească și a primit hernie c-o așteptat brațe și să-l alăptez și de acolo s-o vătămat, cum zăceam noi. Da.

La cât timp, la câte luni l-ați născut, cât timp avea?

Șase luni jumate l-am portat, în pânțece. Și după ce, o trăit patru luni și o săptămână acasă și apăi după cee o fost așa bolnav, tat era așa. După ceea o murit. I-o mers.

Avea diaree, avea o.

Nu, nu, vătămat cum să spune, l-o înhait zacem noi.

Hernie, hernie.

Și api numai așe era ca o doscuță și o trăit patru luni

și o săptămână acasă, după ceea o murit, no și api atunci era un preot, să vă spun. Era on preot care era în comitet, câțiva oameni care avea ură mare pă socru și atunci n-o vrut să mi-l înmormânteze copilu' și-o vinit uncheșu-te, nănașu-te și o zis „da' ce tat vreți cu copilu' esta? Să-l viniți să-l botezați nu, nu; șapte preoți aduc” o zis. Și zăce „ce-i baiu, no lasă că șapte preoți aduc la copil, da' altu' preot n-oi mai și altu' nicăieri”, nu numai aici și api o vinit și l-o înmormântat și când fusă înmormântarea, știi cum mere cu cădelnița și tămâiază; știi cum o zis? Zăce Doamne iartă pă răposatu' robu' tău... ha, ha o fost a lui socru copilu'. Cum mere' cu cădelnița așa da' după ce trecu înmormântarea zăce omu' meu tu A. io n-am știut că copilu' o fost a tati. Da' cum mă, că nu cu tată o, nu cu tată o m-am culcat.

Se pare că omu' o încurcat, preotu.

N-o încurcat, nu.

Sau l-ați făcut chiar cu se

O avut ură.

O avut ură.

Ambiție că tat comitetu' era. Da, stai o avut ambiție pă noi, pă socru și api de aia l-o pus că el îi socru, no ha, ha, c-o fost înmormântare și i-am făcut.

Puteți să-mi spuneți și despre ceilalți copii, ceilalți trei copii?

Cum să nu. Ąla no, la patru luni și o săptămână o murit. Și pă urmă o vinit unu' cu numele de I. După cea cu numele de N. Ąncă o fată o am avut, o am purtat două săptămâni moartă, moartă în mine.

Moartă, era moartă în burtă?

Și o am născut la așe bine, cu dureri așe ea.

Ca o naștere normală.

Da, da, da, da. Și nicio durere, niciun năcaz n-am avut și api ne-o dus mama și o îngropat acasă aici.

Da, dumneavoastră știați că ultimul copil îi mort?

Am știut, am știut, am știut, al doilea o fost.

Din ce timp, al doilea copil tot mort?

Da, da; nu Ąla, al doilea fată. Și o am născut bine și

api din comună și m-o dus acasă mama și zăce doctorița: „lele dragă, bunicuță dragă păcat de fetiță; duceți-o și faceți o lădiță și o înmormântați”. Acolo în mijlocu’ gredinii o fost așe între pomni, no și api așe.

Și a doua naștere deci din ce cauză a murit copilu’ în burtă, fata în burtă?

O zis omu’ meu că așe sete mi și uită-i să beau apă, și mă dusăi și când mă întorsăi cu ulceaua cu apă, socru o zis, așe ni o împins pe socră mea: „fugi din fața mea”, da’ fără să știe și o vinit așe ni mâna, mortă: „Hî!” o făcut fără să vreau și în cea zi mi s-o rupt apile. Șase săptămâni am umblat așe cu apile după mine și megheș recunoștea socru, că merem și numai legători făceam ca să nu mă aplec io să ieu mănunchi și apăi așe, că aeștia doi îmi trăiesc și copilu’ esta acum îi paralizat de trei ani și are tri copii. Două fete și băiatu’

Deci la naștere... deci ați născut acasă și la dispensar cine era, era moașa?

De la comună. Moașa... statului, cum să spune’

Da, mai medici, câți medici erau?

D-apăi vene’ când și când de la Cluj.

Ce obligații mai avea moașa, ce vă aduceți aminte, vă mai aduceți aminte de ceva?

Știi, știi ce obligații am avut noi? Lepedeu de acasă, perină de acasă, uite așa o fost atunci.

Deci astea au fost obligațiile femeii care năște’ față de moșă?

A noste, da, da păi noi le duceam: lipideu, pernă și api când vineri de acolo le aduceam înapoi acasă, no. Și api asta o fost, nașterile o fost patru din care doi îmi trăiesc și I. O rămas paralizat de tri ani din cauză...

Ce boli erau specifice copilăriei atunci a, de ce boli au suferit copiii dumneavoastră?

Da’ nicio bolă numai hernie, numai hernie a primit și de aia.

Copiii nu aveau boli, nu aveau.

Ce făceați prima dată, îi îngrijeați acasă sau mergeați?

Acasă în legăn, acasă în leagăn de ăla cu tălpi poate că ați văzut oare. Și îi legănam, cu picioru' legănam, cu mâna torceam că așe o fost. No și api noi ne ocupam de lucru, de destea căznice.

Da, ce părere aveți despre injecții și despre pastile, despre boală în general?

Da, alătură boala, mult alătură boala, injecțiile și de deste.

Înlătură.

Alătură sigur.

Deci aveți, nu refuzați ajutorul medicului?

Nu, nu, nu.

Nici în timpul copilăriei, nici acuma, deci sunteți o persoană deschisă către instituția medicală...

Și când n-am putut naște mi-o vinit cu oxigen.

Când aicea acasă?

La Cluj. La Cluj.

În timpul cărei nașteri - a treia, a patra?

Da, a treia.

Deci a treia naștere ați făcut-o în Cluj?

Da, da.

A patra, numai chiar primele două au fost făcute acasă?

Da, da.

Puteți să-mi spuneți când erați copilă ați fost bolnavă?

Niciodată.

Nu ați fost bolnavă niciodată?

Nici amu nu-i bolnavă.

Mulțam lui Dumnezeu alduitu' nici.

Cine, cine avea grijă de dumneavoastră?

Părinții. Până ce m-am căsătorit și atunci a desigur s-o informat familia, am avut copiii din care iacătă cum vă mai spusă-i, copilu' amu-i paralizat de tri ani. S-o despărțit nevasta de el.

Vreau să vă mai întreb ceva dacă ați fost vreodată descântată sau dacă părinții dumneavoastră v-au învățat mici poezioare atunci când vă cădeau dinții, de exemplu,

sau ca să fiți sănătos asemenea unui animal sau ca să vă liniștească când plângeați sau?

O, da' cum să nu. Ne da, ne da când aveam dureri.

De descindată ați fost?

Stai, bine zâci, punem pâine și cu miere și făceam așe dinjoji, așe motroșcuțe. Așe se zăce și sugeau copiii pă ea, sugeau, sugeau până li se făceau albă limba, așe era și așe, că amu la vârsta de șaptes'șapte îs bine, sănătoasă. Fata vine de la Cluj, îmi aduce țațe felu' de bunătați cu junerile. Li-a a doua căsătorie și-a N. Da' eu am avut una, două; două căsătorii am avut și eu.

No, vreau să vă mai întreb ceva: mai târziu când ați, la maturitate ați fost bolnavă, ați suferit pe parcursul vieții de vreo boală?

Niciodată, niciodată. Nu.

Ați avut frați sau surori care au murit prematur sau din accidente, prematur de boală sau de accidente?

Am avut o soră, era pă clasa a VII-a. Și ce știu ce-o avut că nu știeu bolă sacă, știu că la plămâni o avut ceva și o murit și era pă clasa a VII-a și aia așe bine o învățat, și tati de la școală i-o adus învățătoru', și o adus elevii de la școlă; tati bine o stat așa în jur și i-o spus câte o poezie așe de doliu.

Părinții dumneavoastră cum au murit?

Tata o murit în Cluj.

V-ați cunoscut părinții și bunicii?

Cum să nu și pă bunici i-am cunoscut și mama o murit în Cluj, după, pe urmă și tata, s-o recăsătorit a doua oară tata și api așei fusă sorta și la tata cum i-o cerut mamii. Și api o murit și amândoi o murit în Cluj așe pă rând nu o dată.

Da, deci de bătrânețe, de moarte naturală?

No, de bătrânețe, nu, nu o fost bolnavi nici unu', nici altu'. Pă mama o prins de aici ca să pui averea și atunci mama s-o înfricat. Să puie, da' să puie că tata o fost de la alt sat. Și să pui averea, să puie averea. Mama o zis: „Măi I., doră împreună am făcut copii, cum să pun io averea pă tine că, zăce, copiii îs a noștri amândoi”. Și api pentru aia

o răbdat mama mult, da' mult o răbdat că tat așe o dojone'. No și până la urmă s-o liniștit și apăi ia că noi trăim doi, da' una am în T., furată mireasă și rămâi io aici. Doamne dă-i sănătate, Doamne de aia se îngrășe.

În sat nu exista spital?

Atunci nu, nu exista nu.

Numai dispensaru' în comună, puteți să-mi spuneți ceva despre dispensaru' din comună?

Era control câteodată, numai vine' așe pă neștiute, nu știe nici moșa, nu știe nimic.

Unde venea control? În sat sau la dispensar?

La în comună la dispensar și eu o dată mă văitam nește dureri de alea crâncene.

Erați cu a doua, a treia naștere sau cu a patra?

Da, cu a doua, a tria. Și eram în nește dureri grozave. Da' naștere așe, să termin aici, iară mă lăsa și iarși. Da. Deci așe te suportă și aicea termina și o vinit controlu' fără să știe nici moașa și zăce „da' care naște aici” bărbați că sta de vorbă, sta de vorbă nu c-o fost, frate-mio, serios... Și zăce, da' zăce: „Cine naște aicea, bărbați sau femeile?” Io am zis că femeile, da' zăce: „Di ce stai afară, câtă mosa, di ce stai afară, și zăce, râzi acolo și femeia, uite, n-are nici aer” și api o vinit și ni-o făcut o injecție și imediat mi-o venit muncile și am născut.

Ce injecție vi s-a dat?

Că să am.

Să vă provoace nașterea?

Sigur, sigur.

Sau să vă ușureze nașterea?

Nu, nu, să vie nașterea.

Cui îi cereați pentru prima dată sfaturi despre cum să grijiți un copil, adult sau un bătrân bolnav, cu cine, cui cereați sfaturile?

Cu cine mă sfătuiem? Cu mama, cu mama.

Cu mama, ce vă spune mama dumneavoastră?

Mama, dacă oi naște cum trebe, „api mamă uite eu ce dureri am”. Api zăce „Dureri, zăce, ț-i vremea să naști”. Și chiar așa o fost că nu mi-o fost vremea. Apile mi s-o rupt și

api după cea, api la șase săptămâni am născut acela care o fost, ăla care o fost în incubator. No și api așe că m-o dus salvarea și acolo api asta fată... și îl băgă la cremator [incubator] numai când și când noaptea mă duceam, zâc sora V. Așa o chema V., vă rog să îmi arătați copilu', no, mi-l arăta și api acolo s-o vătămat copilu' și după acea m-o lăsat acasă de august; am stat până în săptămâna Crăciunuli și atunci a m-o lăsat acasă cu copilu' așe, cu hernie și api o mai trăit cinci săptămâni acasă. Și api și la moartea lui o fost rușine că n-o vrut să-l înmormânteze că aveau aeștia ambiție. A., badea A., C. și o mai fost ei încă, V. Poștașu, aeștia tri aveau ambiția aia mare pă socru să aibă și ei casa la drum; no atâta-i știu de al meu trai.

Când ați, vă aduceți aminte când ați fost prima dată la dispensar?

Pân' iulie, pân' iulie.

Câți ani aveai?

Pi, pl stai așe douăzeci, la douăzeci m-am căsătorit și la anu' am avut copilu'.

Deci pe la douăzeci și unu de ani.

Da, atunci a am avut, în'53 m-am căsătorit și în'54 am născut.

Puteți să-mi spuneți cum se comportau cu dumneavoastră?

Foarte bine, foarte bine, da' o spus că haină de acasă trebe - lipideu ca să sigur, lipideu. Ca să șie acolo. Ba așe am dus, da' n-ai auzât și lelea A. a lui

C. , încă eu i-am dat lipideu no așe.

Deci, ați născut numai cu moșă, așa?

Da, da și fata mortă, o vrut să mă trimită în Cluj și atunci a io am zis „nu, moșe, că io am o speranță la Dumnezeu că io nasc așe ca și ăialați vii”. Așe o și fost și moșă o adormit și cineva o zis: „Hai moșă că-i gata!” Am născut și așe cu dureri așe normale ca și la ăia vii. No și api amu aeștia doi trăiesc. Copilu' ia amu-i de patru, de tri ani care îi paralizat, s-o despărțit femeii-sa de el și el de năcaz l-o și paralizat că i-o vinit divorțu' și api stă în comună, api. Da, l-o băgat, că el are patru, câți sunt numa',

are vreo douăscinci.

Din ce cauză o divorțat?

Din cauză că ea o fost maghiară și de la o vreme i-o fost ciudă că n-am pus averea pă ea și api s-o dus și când.

Și acuma unde-i dusă?

Ea la Cluj, așei ajută.

Și copiii unde îs, cu mama lor?

Copiii tat în grija ei o fost și ce să zâc, i-o crescut pă tri copii. Și o vinit deunăzi nepotu' și o zis „Bună, nu mă cunoști, îs, bună nu mă cunoști că io-s polițist”; zâc că și eu am un nepot polițist, nu l-am cunoscut, serios. Tulai bună, doră io îs B., atunci a i-așe ni și m-o pupat tulai bună. No și api.

Vreau să vă mai întreb ceva, când erați dumneavoastră copil, erau păduchi?

Până-i lumea. Eram bogați, ha, ha.

Cum ați scăpat de ei, puteți să-mi spuneți ce foloseați?

O venit nește medici și prăfuie cu pompă de asta cu flituri și tat tat tat ne-o paturile, pă noi.

În casă?

Și api le, sigur în casă. Da, aia, DTT. Da, ave' praf de ăla DTT și așa am scăpat.

De câte, cred, de câte feluri credeți că erau păduchii?

D-api mi se pare că de tri. Era de aia cu, stai că o fost; ni că nu crede, era de aia cu raniță. O fost destui, când dai cu piaptăni așe era domn [ne]. Trăia rău. Din traiu' rău că nu ți teme nu era să facem ca amu fel și fel de prăjituri și de bunătați de destea cum fac amu; da' așa o fost. Mâncam mălai, mâncam pită de săcară cu învelituri de destea cu grâu. Păduchii, unii era de aia cu raniță. Pupoși. Cu, roși.

Și al doilea fel?

Și al doilea era așe numai, suri așe, surii așe.

Și al treilea fel?

Și păi stai, așa, așe o fost ha, ha.

Păduchii se luau pă om?

Se luau, se luau.

Deci, de la om la om, de la animal?

De aicea, dacă era pe aicea ajunge' uite aici sus pă cap. De așe să urca, face' de rușine, no.

De păduchii animalelor cum scăpați?

De aia, da' doră să vă spui cum. Unde se ascundeau ei? Așe, așe lasă că și aicea că știu că tetea cât iube și cât cota de dibolițe; ei lasă, dă-le pace.

Pureci ați avut, ploșnițe?

Ho, pureci cu picioare multe, tata lor o fost păduche; ha, ha și pureci și pă drum umblau serios.

Cum ați scăpat de pureci?

Și de ăla vezi că m-o întrebat și de stelnițe. Și de alea. Se ascundeau sub. Sub blide. Pă su' blide să nu să vadă. Cum așe era cu, tu n-ai avut nimic numa' pat cu paie. Și alea draga mea că nu v-am cum aprindeam lampa, cum ieșeau să se ascundă api să vezi cum ne mușcau noaptea tat cuc sâre' și copii în legăn; mușca rău alea.

Ploșnițele sau?

Da, da, da.

Cum ați scăpat de ele?

Api o venit ăștia cu prafu', cu raniță de aia și le flituie.

Mai puteți să-mi spuneți, vă rog când erați copilă se văruiau casele, cine făcea treaba sta?

Femeile. Serios, făceam văru'. Aducem așe pietri, era văru'. Și punem apă pă el și el așe clocote până să înghega bine și api de acolo luam și luam albăstreală, muruială așei zacem de var și facem așe după cum ne gândem că să sie potrivit și api vine' și văruiem cu meselu'; nu mai era ca amu pictori bărbații, nu, noi o...

Și văruiau și în interior și în exterior?

Sigur, și pân' târnaț.

În ce vreme, cu ce ocazie vă văruiați casele și vă curățați casele?

Da' mai ales, mai ales pă când vine sărbătorile Paștilor că atunci a era.

Da, și înainte de Paști, primăvara?

Înainte, înainte și de Crăciun că așe prosti am fost mai demult, frig, îngheța păreții câteodată.

Hainele cum vi le spălați înainte de apariția detergenților, ce ați folosit?

Spălam așe gulerile la mânuri și aici și le punem, le moiem bine și punem în ciubăr.

Cu ce le înmoieți?

Și d-api că n-aveam atunci, cu cenușe punem, punem așe, așe ni ceva de pânză; punem îi zacem cenușer. Și punem acolo și punem cenușe și pă el apă, caldă așe clocotită așe să hainele de bine, vineri în vale, jup cu maiu' no și acele mințasc.

Când ați început să folosiți săpunu de casă? Cum, ați preparat vreodată săpun de casă?

Eu una nu, da' vineri că era așe dărabă așe sopon la boldă, la prăvălie și api ne cumpăram de ăla, de haine pentru râie că și râie am avut.

Ați avut și râie?

O, bogați, avut, avut vine' sanitaru' ăla tot de așe ne da cu meseleu' de numai.

De unde ați luat râia?

Raia, amu să-i spui. De la o mătușă de-a lui B., de la A. desta a C., o dornit

D. , poate nu-l știți pă D. Acolo stă în jos. Și o dormit că el era în București, tată-se și o fi zis lasă nănașe pă A. să se culce cu, nu ne place singur și o vinit plin de râie aici și la încheieturi și api ne-o umplut pă tati bine și apăi no ce să facem, așe ne mânca de rău. Da, dacă stai pe locu' la ăla cu râie să lua căldura, să lua râia pă persoana. Și api o vinit on sanitar și-o fost mai mulți atunci cu râie și o vinit on sanitar și api cu bidineaua tat tat tat, nu știu cu ce gândeai că-i var, tat tat ne-o vărut și api de abia am scăpat. D-api usturime de aia și la nește Paști, io așe tai minte că la nește Paști, am venit aicea ni și ne-am țapat în apă, da' cu lipideu' pă noi. Că zăce că atunci în la Bobotează atunci să scăpa de râie, nu la Paști, la io mă gândesc că și la Paști și vineri și ne tapam acolo ni, api uite iesem de acolo și înapoi ne punem lipideu' și dă-i drumu'

până acasă. Nu știu ce-o fost da' am scăpat de râie, din apa aia, din ce...

Cam de când știți că ați folosit săpunul?

O, pl eram acasă la părinți.

Deci aveți, erați mică, nu?

Da, sigur.

Cam câți ani?

Păi de la tri ai, patru, ții minte că atunci a fi, ce mai putem până acele pricepe.

Părinții dumneavoastră cu ce se spălau pe cap și pe corp?

Tat cu de aia, cu sapon de ăla, nu o tat ave' modru de sapon de flori și dacă ne-am umplut de râie, Doamne iart-o, m-o dus mamă-sa și haida la noi și pă cap am avut d-aia păduchi și api ne-o dat on sapon negru, nu știu, mamă-sa o care. Așa-i de coceni. De coceni, de coceni cu aia ne-am tămăduit. No și apăi așe că așa am scăpat.

Dumneavoastră când vă spălați acuma pe cap și cu ce, ce folosiți, ce produse folosiți?

Amu, da' amu de destea cum să spune, șampon.

Da, unde vă spălați acum, când erați copilă unde vă spălați?

Știi cum o zis una la școlă, dint-on hârbuț, dint-on hârbuț. Sigur, luam apă în gură și ne spălam pă față, pă gât; n-aveam nici covată, n-aveam nici ligheanuri, eram mai săraci; ciubere așe ni mai late, așe cumpăram anume de spălat în loc de ligheanuri, no, așe o fost.

Și acuma unde vă spălați?

Amu avem vană, avem coveți de tablă și chiar vană.

Pe dinți vă spălați?

Ne spălam cu sare. Serios, serius.

Și când erați copilă și acum vă spălați tot cu sare pă dinți?

Cu sare, da. Da, amu mă spăl, ce amu am pastă, am de aiani, chiar am pastă.

Baie corporală când faceți?

În depinde de coraj, serius. Câteodată am și io coraj de mă mai spăl tata; câteodată mă spăl pă aicea ni și gata

și pă aici dă-i drumu'.

Săptămânal, săptămânal vă spălați?

Da.

Sau mai frecvent vara, vara de câte ori vă spălați?

Da, nu, că vineri pline de apă de la muncă, ne apuca ploaia. La seceră, la adunat, la săpat și api vineri, api valea era baia pântru noi.

Vă mai spălați și în vale aicea?

Sigur. Se face' câte un tău mare și api.

Acum ce tip de produse folosiți pentru baia corporală, puteți să-mi spuneți, deci săpun, șampon.

Șampon, săpun de flori sau de față cum i s-a mai zăce. Amu de deste, amu-i domnie, serios, față de cum o fost atunci.

Da, înțeleg; puteți să-mi spuneți dacă, ce înțelegeți dumneavoastră prin expresia așchia nu sare departe de trunchi?

Deci dacă tata o fost și și-o împrăștiat familia sau așa ceva, deci tat la fel să-mi șie și copiii. Și ei să șie tat așe, să-i arunce din casă că vine beat. No așe am pătat.

Cum ați pătat, ce ați pătat?

Chiar cu fecioru' meu, am pățit și am dormit la mamă-ta că așa-i zâci, am dormit și acolo, am dormit și aicea la A. li G. lângă apă; durmitam ăla capăt de sat, durnitam C. acolo la jușca, la cumătra la G.

V-a alungat băiatu' dumneavoastră de acasă? De ce?

E, îi trebuie averea, ăla o fos', n-am picat din leagănu' ăla.

Puteți să-mi spuneți din ce cauză?

Copilu'. Când el o fost căsătorit, s-o căsătorit de la vârsta de douăzeci de ai, o fost noră când o vinit și s-o legat deolaltă și o avut copii; până o avut tri copii: două fete și băiatu' și atunci a ea o băgat divorț, o băgat divorț. O băgat divorțu' și când i-o vinit divorțu' numai o picat jos, copilu' desta al meu, așe s-o năcâjit când o văzut hârtia aia în mâna lui, divorțu' S-o gândit la tri copii ce i-o avut, cum să se despartă el și atunci a hă făcea jinars cuiva. Și numai s-o prins ia așe ni că pica în foc acolo unde face' jinars și o

ținut și paraliză și io, zăce unu G., poate îl știți I. și-o zis, zăce „A., aici îi casu' de salvare la copilu' desta a tău” și vini și când fusei ia pă aici, da' degeaba că o interesează obiceiurile și le. Și când fusei ia pă aici zăce V. a lui N.tu unde mei așe speriată”. Io zâc „dă-mi pace că paraliză A”. Și atunci mă temă și telefonă și vini salvarea, numai mereti și vă gătați și api stătu trei săptămâni în Cluj, paralizat și de acolo îl adusă fata și amu îi aicea așezat în spital, să odihnește acolo.

Despre boli îmi mai puteți să-mi spuneți ceva? Ați fost vreodată descântată, credeți ceva în farmece și în ăstea?

Am și fost să-mi cot. Am fost să-mi cot de de sortă.

Si de descânt, cum? De sortă cum, unde?

În D. cu ocazia că omu' meu la fabrica de bere, s-o răsturnat pă el casetile și o fost aici șchiop; după ceea m-am dus la el și iacă o femeie și zâc „doamnă dragă, io te vād așe parcă ești o femeie pă portu' dumitale te știu. Atâtea năcazuri, zâc, o dat pasta familie și nu mă îndrepti undeva”. „Ba te îndrept în D”. Și așe m-am dus și acolo tătă-tăt mi-o spus și de bolă la copilu' desta și de despărțire, doi să despartă, unu' pă veci și doi zăce ave' al doilea căsătorie, fata, și io zis pă nume și D., nu i-am spus io. Și zăce: „Or trăi, zăce, cu al doilea căsătorie nici fă-te încolo unu' cu altu'”, de fată îi vorba, de G. Și uită că așei no și mama me o mers în E. cu lelea A. a H., ce știu io ce ți-o fost, nănașe tu și o mers și i-o spus: „Mami așe zăce ești tânără, dar pasta puțin timp zăce te căsătorești, da' l-aduci acele', vine el di pasta două dealuri”. Tata îi din alt sat, așe și uite și aia i-o spus și câți copii or ave' împreună, care or trăi și care or muri, tati hei mai mari o murit și hei mai mici di pă urmă o rămas. Țățe i le-o spus mamii și zăce: „La vârsta de vreo șaizeci și ceva de ai așei fi de bolnavă de zăce, ca frunza pă apă; nu-i sigur că de acolo te mai faci, refaci sau nu, aici nu-i sigur, dar trăiești, dacă cumva schepi de bolă aia care oi avut bolă. I-o făcut cine, i-o tăiet din cămeșe și zăce, dacă schepi de năcazu' ăla, zăce, o să trăiești la bătrânețe, adânci bătrâneți”. Așe o fost no, A. i-o

tăiet mamii așe cât o pal [mă], așe cât o batistă de asta mică, mică de copii. Și de atunci mama n-o mai avut ză bună și să scula, no, să fac lucru cutare, cutare; pă când sta în mijlocu' casii și nu mai știe nimic, nu mai ave' să facă putere și plânge' și o mers tata și în F. și-o pus așe on blid, știi ce-i blidu'? De lut. Și o pus două linguri așe pasta blid, și zăce: „Cam târziu ai vinit, o zis cătă tata, hai să încercăm”. Și dacă o pus lingurile așe pasta blid, numai o sărit lingurile așa țanc și o dat de o luat, i se zice experanță și uite mama și-o revenit. Da' prin post și rugăciunie A., a ținut, noi mâncam, da' tata nimic și mama ia să îi desfăce gura și i băga cu linguriță de aia micuță, micuță ca la copii, îi băga câte on pic de ceai de-i uda gura, no, aia o fost facere de bine la F. și api o trăit de destea cu post și cu rugăciune. Da, no.

Puteți să îmi spuneți dacă în sat o fost boli grave, cazuri de de boli, de deces datorate bolilor grave?

A fost, o fost și-on fel de bolă, cum îi zăce de pica păru' di pă tat.

De pe cap sau de pe tot corpul?

A fost, cum i zăce lângore. Da.

Când o fost?

Stai că io eram de vreo 2 – 3 ai, cam așe. Și api râie până-i lumea și api ne spăla cu sapon de ăla negru. De râie, de râie anume era, cumpăra de ăla, no și api bolă de plămâni, din răceală din ce. Nu știu.

Interviul nr. 32

Femeie, născută în 1922

Aici amu îs căsătorită, părinții mei o stat acolo mai către centru mai în mijlocu' satului cum se zice. Dar tot aci în comună numai că io aicea m-am măritat în casa asta.

Da, am înțeles, ce voiam să vă întreb... când ați fost copil, câtă școală ați făcut?

Șapte clase.

Aci în sat?

Da, așa era atunci a și după aceea era.

Înainte de război?

Da, sigur înainte de război.

În 1936 am terminat io șapte clase, a șaptea clasă.

Dumneavoastră ați fost sub Carol al II-lea?

Da, da, da, da, atunci eram, eram.

Ați prins toate regimurile?

Da, eram străjeri. Că atunci erau pionieri, dar noi am fost străjeri cu Carol. *Da, a da, așa avea, semăna și uniforma.*

Da.

Pantaloni scurți băieții.

Da, da.

Da, ce vreau să vă zic... când ați fost copil dvs., ați fost bolnavă vreodată?

Nu, când am fost copil, nu. Nu, amu bătrână, am mai fost dar când am fost copil nu, n-am fost la doctor niciodată.

Nu, când ați mers prima dată la doctor?

D-apăi când am născut fetele că am două, doi copii.

Să vă trăiască, să vă trăiască.

Două fete am.

Și până atunci n-ați mers niciodată la doctor?

Nu, nu n-am fost; am fost într-o familie în care noi am fost șasă frați, șasă copii. Da' nu am, a fost o familie așe de... nu am fost bolnăvicioși, n-am fost bolnavi, n-am fost la doctori.

Și prima dată când ați fost aci ați fost la spitalu' de aci?

Da, aici, pe prima fată am născut-o acasă că atunci a nu era dispensare și d-estea în'41.

În '41?

În '41 am născut-o pe prima fată.

Deci nu era aicea casa de nașteri făcută?

Nu era, nu, era spitalu', da' nu aveau casă de nașteri, de astea de naștere. Era spitalu' mare, aveam doctori mulți și de chirurgi și de țâțe, da' sală de naștere și de astea nu o fost în timpu' ăla, pe când am avut-o pe astăaltă fată de-a doua, asta o fost în '54 acol' am născut-o în spital, atunci a era. Era o secție numai pentru sala de naștere și.

Și nu ați vrut să nașteți tot acasă?

D-apăi nu, atunci a așa era. Când te simțeai că erai bolnavă: merei.

Aicea ați născut acasă?

Aicea.

Și cine o fost cu dvs, când ați născut?

Era moașă în sat. Aveam moașă de plătită de stat. Era, așa-i zicea moașa comunală. Și era plătită ca salariată a statului și era moașă care vinea când te simțeai că îți vin durerile trimiteai după moașă și vinea.

Și ați chemat-o?

Da.

Cine o chemat-o? Soțu'?

Da, sigur.

Cum era, era tânără, în vârstă, era mai tânără?

Cine?

Moașa.

Moașa nu, nu era, așa, cum să zic, nu bătrână, în tatcazu' cam către patruzeci de ani cam așa era.

Și cum v-o ajutat la naștere? Ce v-o făcut ea?

D-apăi ce să facă?

Păi nu știu, vă făcea frecție pe burtă?

Păi da.

V-o făcut?

Da, da.

Da, și unde ați născut: pe pat sau lângă pat?

Pe pat. Io prima fată am născut-o pe pat acasă, a doua am născut-o pe pat, da' în spital.

Hm, da tot timpul pe pat ați născut?

Da, da, tot pe pat, nu nu nu știu altele cum erau, da' la mine așa o fost.

Da, ați născut ușor?

Da, ușor.

Deci nu a durat să fie mai multe zile sau să fiți răcită?

Nu, nu. Nu, nu, nu, pe asta de a doua fată când am născut-o în spital nici nu era moașa lângă mine, că eram în salon între femei și n-am apucat să mă duc în sala de naștere și acolo în salon, între femei acolo. Când mi-o venit

o durere mare, am pornit să mă duc și m-am dus până la al doilea pat și-am întornat înapoi și m-am pus în pat și...

Da' și atunci a venit moașa sau v-o ajutat femeile din salon, cine o moșit copilu'?

Nu, că o fugit după moașă, întâie eram în spital intrată și de pe saloane și o venit după mine și api nu m-o mai dus în sala de nașteri, acolo m-a lăsat. Doctoru' o luat numai copilu', atunci a lăsa copii lângă mamă, nu-i duceau în altă parte, numai după aia s-o făcut sală de ducea copiii în cărucioare în altă parte, da' atunci a îi lăsa, l-ai născut, îl punea lângă tine și.

Da' la prima naștere ați zis că o venit moașa de comună, da' pe lângă, cine o mai fost acolo?

Bunică mea. Aveam bunică și bunica mea.

Bunica dumitale sau din partea soțului?

Nu, din partea mea. Am picat lângă a mea, din partea mamei mele.

Ați chemat-o pe ea?

Nu, acolo era, la noi.

Și o stat să vă ajute?

Nu, când am asta na... și mama o fugit după moșă, o venit după moșă și.

Și soțu' unde era?

Păi el era dus mă tem că ta, nu știu, la coasă sau nu știu, sau la sapă: erau plecați bărbații, și am rămas numai cu bunica.

Da, da'dumneata ce vârstă aveai atunci a? În '41... stai: treizeci și... douăzeci și...

În'41, nouășpe ani.

Și cine o tăiat buricul copilului?

Moșă.

Și moșă asta de comună ce mai făcea după ce tăia cordonu?

După ce nașteai dară, te spăla, te curăța în fiecare săptămână vinea la noi acasă. Și apoi făcea frecție la picioare să nu îți rămâie varice, ți le ungea întruna în fiecare seară, venea o dată pă zi de către sară, făcea baie la copil. Și îți făcea frecție și na, o plăteai. Nu așteptam,

numai cu ce capătă ea salariu' de la stat, noi, la care vinea acasă, îi plăteam apăi; na, te îngrije'.

Și după mai rămâneai într-un fel de relație cu ea sau nu?

Păi nu, nu: amu când te întâlneai cu ea te întreba că ce face copilu' și... ăsta da.

Și cu copiii, dumneata n-ai avut probleme de sănătate?

Nu. Nu, nu, nu mi-o fost bolnavi.

Ați făcut vreodată injecții?

Numa' acumă bătrână am făcut.

Da' n-ați făcut niciodată injecții?

Nu. Când eram în colectiv făceam de tetanos. Atunci a ne făcea la tata lumea, vinea în echipă acolo unde lucram și ne făcea injecțiile, că dacă ne tăiam cu secera sau cu sapa să nu facem tetanos. Și merem pe rând fiecare și ne făcea injecția, când eram acolo tati strânși într-o...

Nu vă era frică de injecție?

Nu mi-a fost frică, că acum mai bătrână am mai fost bolnavă, c-am avut odată cu inima, am fost internată pă spitaluri.

Ați fost, unde, aici sau...?

La Cluj. La Cluj am fost.

Și cum o fost în spital?

D-apăi am făcut, nu știu ce an o fost, am fost răcită și am luat niște penicilină tablete și am făcut alergie din ele, tă-tă-tă m-am înroșit și ăsta, și m-o dus la Cluj la spital la c-am o fată care lucra **ta**, **și** m-o dus acolo și apăi acolo am stat mai mult, că am stat atunci a vreo două săptămâni, vreo cinspe zile am stat și mi-o făcut injecții. Da' nu mai pot lua de atunci medicamente, antibiotice deloc.

Da, penicilina tablete dumneata ai luat-o?

Da.

*Te-ai dus la farmacie **și** ți-ai luat?*

Păi aveam o vecină care era asistentă la spital și de la farmacie mi-o adus ea și mi le-o dat. Nu știu, n-o am mai luat până atunci medicamente, o fost prea mult pentru mine, prea tari nu știu cum, da' na: din două peniciline:

tabletă de aia de penicilină. Atât am luat una la zece și când am o fost după-masă la șasă ore să iau iară mai după-mniaza la șasă sau la cât trebuia să iau, am luat și peste câteva minute numai am simțit că numai așa o, parcă mi se umflă fața, gândești că nu vedeam bine. Am avut noroc că era ginerele acasă și era cu mașina și zic „Măi oare ce-i cu mine, că zic, gândești că nu văd bine?!”. Zice „D-apoi mamă, așa ești de roșie, zice, tata ca focu' ești” Am fugit la spital mi-o făcut nu știu ce injecție.

Aci?

Da. Și mi-o făcut o injecție și pă haia zi m-am m-o trimis la Cluj, m-o dus el la Cluj și m-o internat aci, d-apăi de atunci a mi-o nu mi-o vinit așa bine că nu pot să iau medicamente. Am fost operată la picior, da' fără să îmi deie niciun medicament.

Da' cum o fost cu picioru'? Ce ați pățit la picior?

Dară m-am lovit. Am fost la cules și am vinit acasă cu cucuruzii și aveam doi porci, trebuia să le dau grăunțele, m-am dus să le dau grăunțele și aveam un ocol așa afară și pasta garduțu' ăla le-am pus mâncarea și când m-am dat jos, m-am dat așa cu spatele. Că m-am suit pe scăunele ăla, așa cu spatele și acolo era o, o oală de asta de tuci și am dat în am călcat... adică nu oală o, o cratiță era, că o fost mai jos, și am călcat pe el și m-o lovit aici; și apoi uite cum mi-o rămas.

Da' rău v-ați lovit?

Am fost operată și no, și apăi.

Aici v-ați operat?

La Cluj, la Cluj, o fost.

Da' asta când o fost? După Revoluție?

Da, ba nu, era după Revoluție dară, că era pământu' luat adică nu mai era colectiv. După Revoluție o fost, după.

Și ce voiam să zic, părinții dumneavoastră cum, o fost bolnavi?

Nu, tata o fost bolnav, o făcut o aprindere de plămâni și, da, era, no de șeptezeci și ceva de ani. Și dint-aia apăi o mai slăbit și, da' nu o făcut, n-o fost pă la spitale și d-estea, acasă.

Și mama dumneavoastră?

Și mama, mama o trăit până la șepteshnouă de ani, am avut o soră mai mare ca mine nouășdoi de ani, i moartă acum de șasă ani. No și așe că io amu, io-s mai, mai bătrână, mai am încă un frate de optzeci, de opșpatru, de opșpatru cred, ba nu că-i de opștrei numai, de opștrei că-i cu patru ani mai mai ca mine, din'26. Cât ne dă Dumnezeu trebe să-i ducem, că ne place, că nu ne place, așe, ce să facem.

Da, chiar înseamnă că sunt oameni foarte sănătoși aici în zona asta!

Din familia noastră, noi așa am fost. N-am fost o familie bolnăvicioasă *așa să* picioarele astea, numai altfel nu-s, mai am o țără de tensiune, mai cu inima d-apăi mai iau medicamente și no mă mai duc până într-o zi.

Da' cu fetele, ați zis că aveți două fete, n-o avut probleme de sănătate niciuna?

Nu, nu, chiar ieri mi-o fost fata aia mai mare aici, că-i la Cluj și aia, da' nu-i bolnavă; nu, nu suntem bolnăvicioși.

Nu, dar când o fost mici sau așa dacă, cam cu ce se tratau? De exemplu, dacă răceau, dacă răceați când erați dvs, mică cu ce vă trata mama dvs?

D-apăi numai cu ceai, ceai de soc să nu tușim. Și ne lega la cap, ne pune la gât sare caldă când ziceam că ne ustură în grumaz, ne doare, nu puteam înghiți, încălzea sare și ne pune într-un săculeț și ni-l pune pe piept, numai cu d-ăstea, nu...

Și la cap, cu ce vă lega la cap?

La cap mai când ne durea mai tare, răzălea cartof și-l pune într-un săculeț și ni-l lega; zăcea că cartofu' ăla trage, trage durerea, așa altfel de medicamente *nu, mai* miere de albină ne mai da și d-estea numa'.

Și dacă, cum sunt copiii că își scrântesc mâini, picioare se făcea ceva?

Aveam o bătrână aicea în sat care ungea, de meream la ea și ne da mâna la loc, picioru' dacă era.

Și cu ce ungea?

Cu unsoare, duceam unsoare de acasă și cu unsoarea

aia ți-l freca până ce pocne' sau simțeai că să duce la loc, îl tat învârtea așa.

N-ați avut niciodată să...?

Ba mi-o fost zmăcit un pic picioru' ăsta când eram micuță.

Nu mai știți de la ce? cum s-o întâmplat?

Prima dată am'lunecat cum umblam desculță atunci, nu umblam vara, de cum se desprimăvăra nu mai umblam încălțați, și-am'lunecat și apăi degetu' desta mare mi s-o dus de la loc, desta. Acum ăstea țate îs duse de la loc, niciunul nu-i la locul lui. Și atuncea no, m-am dus la bătrână aia și mi l-o dat la loc. No, pl după aia mi s-o sărit iar desta de aici. Am fost de-am cărat niște grâu, cum eram atunci a acasă când eram înainte de război. Numa' aici când o venit colectivă se strânge' într-un loc și am încărcat caru' și când, eram în car, și un unchi de-al meu îmi da și punem snopii de l-am încărcat și punem suluri, și-l legam. Și când m-am slobozit pe funia aia de la sul, nu știu dacă n-ați văzut dumneavoastră de-alea, când m-am slobozit pe funia aia am, iar mi-o sărit de la loc. A doua oară. Și apăi tot așa mi l-o frecat bătrâna aia și mi s-o dus la loc.

Da, ea zicea și un descântec când freca?

Nu, numa' ță-l freca, când începe să te ungă îl făcea cruce. Ți-l ungea și după ce-l ungea și asta, iar făcea o cruce pe el. No, nu nu bozgorodea nimic nu am auzit să zacă nimic.

Și femeia asta făcea la tot satul lucruri de astea?

Da, cine avea nevoie vinea la ea.

Și-i dădeți ceva pentru asta?

No, păi îi mai duceam, că era muiere așa mai bătrână și mai sărăcuță, n-avea vacă, îi duceam lapte. Îi duceam câte o țâr' de brânză și din ăstea mă de ale mâncării numa', bani și din ăstea nu se dădeau, nu cere', adică ea nu cerea nimic, da' îi duceam noi. Când merem, nu merem cu mâna golă că „Am venit lele D. și uită-te”, ea se apuca și ne unge'.

Da' ce credeți erau mai sănătoși oamenii înainte

decât astăzi, decât acum?

Erau, eu nu știu atâta tânăr să se vaiete: că-l dore picioru', că-l dore încocea, că-l dore încolo; eu nu știu, pă vremea noastră nu mere' nimeni așa cum se duc amu pă la spital. Păi chiar dacă ne dure', d-apoi dară nu fugeam iute la doctor.

Da, acum se și duc repede?

Da, amu când un picuț îl dore ceva numa' fuge la doctor; nu, nu merem atunci; nu, nu mereu așa cum se duc amu, nici cu atâtea medicamente, nu umblau cum îi amu. Dacă-i bătrân îi cu medicamente; bătrânii mei: bunica mea și moșu' n-or luat medicamente în viața lor. Na, io nu i-am văzut niciodată să margă la doctor, măcar o trăit și moșu' nouăzeci de ani, bunica opșapte, n-o umblat; amu nu știu, e altfel atmosfera asta, dintr-aia pricină nu știu, gândești că... Și aerul nu-i cum era atunci a. Altfel era, nu știu acum și vremurile nu mai umblă cum umblau în timpu' acela: când era primăvară era primăvară, cunoșteai - no, s-o dus zăpada pân' martie, pân' aprilie în postu' mare noi umblam desculți. Amu nu poți, nici nu știi că când îi primăvară, nici nu știi că când îi asta, țațe se schimbă.

Se întâmplă că-i soare zici că-i vreme de primăvară, iarna și după aia...

Eu cum îi amu, dacă îi așa mă cald, eu nu pot sta afară că nu pot să suflu. Că apasă aicea de musai să stau în casă ascunsă, așe; dimineața, seara gândești că-s și io mă, mai voioasă după aia, după aia după ce iese soarele. Și atunci a erau călduri, d-api io știu că parcă nu erau așa înădușitori ca amu, amu să te îndădușești, să te apese așe.

Erai și mai tânără dumneata...

Eram tânără dară, merem la seceră, seceram într-una cu secera când pă vremea colectivului că nu erau atunci a d-estea de secerat, nimic: numa' cu mâna. Și cu coasa, d-api amu îs și bătrână, nici nu pot aștepta, nici nu aștept nu știu ce, când știu că o trecut aia vreme, ce să fac?

No, da' la dumneavoastră în familie totuși a fost cineva vreodată care să fie bolnav la pat?

Tata o fost o lună, mai cam o lună, o' două, altfel.

Înainte să moară atunci?

Păi atunci ci că o zis că are aprindere de plămâni și dintr-asta no, atunci o slăbit așa, da' nu mult o stat pă pat; la noi în familie moșu' o murit așa: ieri o fost afară, o venit în casă și numa' l-am văzut că nu îi bine și o murit, era chiar a treia zi de Paști când o murit. În familie la noi n-o fost așa care să zacă pă pat. Nu știm noi ăstia alți ce ajungem. Asta ne rugăm lui Dumnezeu să ne deie sănătate până ce să mă pot mișca, până aici am zile.

Da, și copiii când se nășteau, cum se nășteau mai demult, erau cazuri în care nu trăiau?

Nu prea mureau copii atunci a. Nu, noi spui că am fost șase, d-api niciunul n-am fost bolnavi să zicem că...

Deci n-ați avut frați sau surori care să moară în copilărie?

Nu, nu, nu, nu știu așa care, amu poate că o fost în familii care, am avut un frate care o murit în război, acela n-o mai venit din Rusia. (...) o soră care o murit din naștere.

Păi și cum?

O născut, cum să zăcea, cum să zăcea fără vreme, la șapte luni, nici n-a avut șapte luni și dintr-aia, atunci o fost dusă la spital da' o zis că moșa o fost de vină că i-o dat nu știu ce medicament și dintr-aia.

Și copilu' a trăit?

Copilașu' când s-o născut nici nu, nici nu, numa' cât mișca, cât sufla. Da' nu, că n-o fost, o fost nu știu, nici, mă tem că nici șapte luni n-a avut. Și atunci a nu erau incubatoare, să-i ducă, să-i curețe, să-i astea. No, așa mureau mai mult care ta, decât cu asta, care nasc acolo îi bagă în incubator și-i țin acolo. Și cu medicamente cu de-astea, atunci a.

Pe vremea când erai dumneata copil, erau păduchi?

Erau, la școală. Îi cota în cap, le mai găsea păduchi, așa la copii de ăștia mai sărăcuți așa.

Da' ei nu se luau?

Ba se luau dacă stai cu capu' lângă altu' de ei.

Da' dumneata ai luat din ăștia?

Am luat.

De la cine, mai știi?

Aveam o colegă în clasa a III-a și aveam noi păru' așe mare în codă pe aicea împletit și m-am dus acasă și zâc „Mică, îi ziceam la mama mică, mica, așe mă mănâncă în cap” „Tu i și căpătată v-on păduche la școală, lângă cine ai stat?” I-am spus lângă cine am stat, „N-o să știi că”. mă cota în cap și-mi găsește păduchi. Și apoi ne ungea pe cap cu petrol. Și m-o pieptănat și s-o luat c-aveam pieptene de ăla cu netezor că și amu am de acesta, piaptăn de ăla și a luat păducheșu' și am scăpat. Pe alții, no îi cota în tata săptămâna, vinea de la spital, era, ziceam soră de ocrotire. Era o doamnă maghiară, aia vinea și ne cota, se uita în cap la noi și ne cota și no, aveau, erau copii dintre ei care făceau păduchi, nu știu, aveau în casă ei mai mari frați, o' ce știu io, da' aveau, fiindcă veneau la școală cu păduchi așe.

Da' sunt și de haine păduchi?

De ălea n-am văzut până o venit armata, când o venit armata cu războiu' acum, atunci a am văzut io păduchi.

Unde ați văzut? Cum ați văzut?

Păi o vinit ei, era la noi plin de armată.

Nemții sau românii cu ruși?

Și românii, și românii. Și apăi se spălau și-și puneau hainele pă gard să se uște și mama s-o dus la fântână după apă și când o venit zăce „Să știi, zăce, că aieștia, zăce, că aeștia au păduchi, că zăce aeștia numai și-o înmoiât hainele, da' zăce că dacă te duci și te uiți acolo pă gard zăce păduchii merg pe cămășile lor” și așe era, amu m-am dus și eu după apă și m-am uitat și era, era păduchi; până atunci a n-am văzut păduchi la noi. Apoi poate că alții să fi avută nu știu, da' eu până atunci până o vinit din război ăștia, până atunci nu...

Și nu v-ați umplut de păduchi dacă...?

Păi nu ne-am umplut că n-o vinit, ei nu erau în casă, numa' afară o stat. Păi sta câte o noapte și după aia porneau și se duceau iar. Când să mai ales când s-o retras

de aicea di pă front atunci a o vinit și nemți și de tați și apăi nu sta numai câte o zi, o' două și se duceau.

Da' astea cum le zice, ploșnițe ați văzut?

De ălea n-am văzut.

Da' ați auzit de ele?

Am auzit, am auzit, o dată, ba stai că am văzut, am văzut da, la spital: eram în clasa a VII-a și am Țesut niște covoare persiene la directorul școlii și ave' și administratoru' tat aceiași formă, tat același model. Și o vrut să fim gata de Paști, no, pă Paști noi elevele dintr-a VII-a i-am gătat-o la directoru' în timpu'. În loc să merem în recreație tasam la războiu', ăla, făceam nodurile și no. Și în vacanță ne-o chemat administratoru' pe mine și încă pe două colege să merem să-i gătăm și la administratoru' că ei erau prieteni de familie și să șie gata să că știem modelu, da' amu îl știem din cap că doră cât o, un covor mare de trei metri lungime și doi metri și jumătate lățime, că aveam acolo războiu' acela așa înalt aicea și acolo am văzut. M-o făcut, o zis că să rămânem noaptea să durnim acolo la ei la spital, că administratoru' șede' în incinta spitalului. Și am durmit acolo în bucătărie la ei, io și cu o colegă. Alta pretină, colegă, aia era tată-se la spital, șef cu, făcea fișele de intrare și ieșire din spital, aia o durmit acasă. Io cu pretina astălaltă am durmit într-un pat, în bucătărie, așa într-o dormeză așa. Io tata noaptea n-am putut să dorm, zâc: „Tu A., eu zâc nu pot dormi pe mine nu știu ce mă mîncă, tat într-una mă pișcă și acestă, zâc lasă-mă pe mine la părete, că zâc, acolo”. Numa' m-am pus la părete: mai tare, și atunci a am văzut ploșnițele; da' când aprindeai lumina ele fugeau așe, o buburuză roșie oarecum gândești că îmi amintesc că era. No, și api p-aia n-o mîncat-o defel, pe mine tat m-o mîncat, păi nu știu di ce, într-o n pat și pe ea nu o mîncat și pe mine tat m-o mîncat.

Și n-ați lăsat lumina aprinsă?

Da' nu era lampe de ăstea, numa' atunci nu era lampă, lumină de asta.

Să fugă, că ziceați că fugeau la lumină.

Na, fugeau când... ziua sta ascunsă pă supt ciripuri, pă supt blide ziceau.

Da, râie ați auzit de râie?

Râie, erau copii la școală cu râie pe aicea mă, printre degete.

Da, n-ați avut niciodată?

N-am avut.

Și aia se lua ușor.

Să se lua, păi ne ferem de ei când îl vedeai care-i râios.

Da, și cu ce se vindeau de râie?

Păi io nu știu cu ce, ceva de prin farmacie luau, nu știu cum îi zăce, nu știu cum îi mai zăceau pucioasă sau, alifie de puciasă sau nu știu cum, am învățat și la școală de asta.

Da' dumneata săpun de casă făceai?

Făceam, păi da.

Mama dumitale știa să facă?

Da' și io am făcut aicea, și acum am săpun de casă.

Da' se găsea sodă?

Se găsea, se găsea doră este sodă caustică și acum. Numa' amu de vreo trei ani n-am făcut; am făcut și io, am și acum dintr-ăla.

Din grăsime, din ce făceați?

De porc.

Numai de porc?

Numa' de la porc făceam. Grăsime de porc și sodă caustică și se face săpun fain.

Da' înainte când nu erau detergenți cu ce spăla rufe?

Cu leșie.

Din ce se făcea leșia?

Din cenușă.

Și dumneata ai, când ai spălat ultima oară cu leșie?

Io cu leșie n-am spălat, nu știu, că spălam cu apă de ploaie și cu săpun de aiesta de casă, cu leșie n-am pre' făcut de de mulți, de mulți ai, nici când erau copiii mici.

Da' mama dumitale spăla cu leșie?

Spăla, spăla și apăi când făceau leșie, când torceam cânepă și de ăstea, opăream jirebdiile. No, ca să se albească cu de aia. Și după aia le punem la soare să se uște și pânda și țâțe, da' le opăream cu leșie.

Da'pe aici cine văruia? De câte ori se văruiau casele pe an?

D-apăi io casa asta o văruiam și de două ori pe an, întătdeauna pă Paști o văruiam, numa' amu nu am văruit că n-am putut; da' pă Paști o văruiam și pe Crăciun văruiem.

Femeile văruiau?

Io cu mâna mea, io.

Și acasă la dumneata la părinți cine văruia? Mama văruia?

Tat mama și io, și noi.

Fetele, băieții nu?

Ei nu, n-aveau treabă cu de ăstea, ei numa' cu la grajd, la vaci, la boi, pe la oi, da.

Și pe aicea pă grinzi cu ce se dădea?

Pe aicea cu leșie spălam, apă, leșie de aia făcută din cenușă. Și apăi puneam încă apă să nu șie prea tare că dacă era prea tare îți strica degetele, și așa spălam. Amu de la Paști, la Paști mi-o dus, o luat fata, da' ea l-o spălat cu de ale, ce știi io ce? Di pă acolo, di pă la Cluj și-o adus. Că n-am vrut să-l vopsesc că dacă l-o apucat de s-o făcut așe, apăi nu, nu l-am mai vopsit.

Interviul nr. 33

Bărbat, născut în 1933 Femeie născută în 1935

Intervențiile femeii sunt subliniate în text.

Ce voiam să vă întreb... câte clase aveți?

Deci, patru am făcut atunșea și patru am mai făcut ulterior când...

Cu comuniștii, anii '50 atunci, da?

Trebuie, trebuie în serviciu să ai, să ai și un pic de pregătire știi, și am avut posibilitatea asta de a, am făcut opt clase.

Și ce serviciu ați avut? Unde ați lucrat?

Făceam naveta, da. În fiecare zi, era mașini. era, erau

autobuze, era. No, și după așea, după n-am stat vreo, vreo cinci ani am stat la la Cluj, după așea am venit dies că, după așea am venit la baza de recepție, aicea la noi în sat. Că, no, o fost, eram acasă cu servișul. Că am avut școala de mecanici făcută și aici la bază le trebuia un mecanic; eram și mecanic și sudori, mă rog, universal.

Și de-aci v-ați pensionat?

Da, de-aici m-am pensionat. De fapt, cum să vă spun, ani de serviși numai trișunu' am avut. n-am avut mai mulți că, înaintie, pân', pân' '60 am fo' la colectiv. era colectiv. No, vreo, vreo doi ani am lucrat în colectiv, după așea m-am dus.

Da, vi s-o socotit vechimea din colectiv?

Nu, nu o socotit-o! nu, că trebuia să ai, să ai zece ani efectiv lucrați, atunșea. Când m-am pensionat io nu ne-o făcut niș' o adeverință, deși de la de la colectiv, că o zis că n-am avut, numai doi ani am avut la ei, că trebuie să ai zece ani. No, și așa că am rămas cu munca care am depus la Cluj la și la baza de recepție.

Și doamna o stat acasă.

Ea o stat acasă că am avut familie destul de șasă copii. și o trebuit să no cineva o trebuit să păi nu putea să meargă, sub nicio formă.

Și dumneavoastră sunteți din sat de aicea.

Da.

Și doamna tot de-aicea?

Exact.

Deci nu v-ați luat din sate vecine?

Nu, nu.

Acuma, ce voiam să vă întreb, când ați fost copil ați fost bolnav? Bolnav. Boală. Știu eu.

Da.

Ce boală ați avut?

A... nu, eu nu am avut boală, n-am avut boală. Nu. N-am fost bolnav niciodată. Acuma mai la bătrânețe, acuma mai suntem bolnavi, avem un pic die tensiune, un pic die, deși trebe grijă ca să nu, ca să nu lucrezi prea mult, să nu stai în căldură, să nu stai, no, mă rog, îs niște treburi care.

Când ați fost prima dată aici la spital, aici?

Aișea la spital? Deci a... în șaizeciși, nu, opt, în '68, atunșea am făcut o aprindere de plămâni.

Cum o fost aia? Ce-ați...?

Cum să vă spun, lucram la Cluj și, cred eu, că am săpat în grădină aișea acasă cu hârlețu' și cred că, am băut poate că apă reșe și am stat așe, m-am dus la serviși, nu m-am aflat binie și zic către maistru: „Dom'le, zic io, mă duc la dispensar că, zic, nu mă aflu binie”. „Da, lasă D, dă-i pașe lasă câte, lasă nu”. No, și când o fost seara, noaptea am avut, am făcut o febră, temperatură și.

O stat cu febră vreo două zile acasă.

Am stat, da.

Cu paracetamol și cu de ăștia de-a noștri.

Și nu i-a scăzut febra? Paracetamol? Și altceva? leacuri din astea...

Nu băbești, nu: și ceai, și ceai, și ceai.

De care ceai i-ați dat?

Ceai de șapăllceapăj că și tușea, io fo' rău atunși

Și atunșea am fost internat la spital.

Aicea?

Exact, vreo trei, trei zile, cred că s-ar putea să fie. Da, am stat vreo săptămână! O săptămână am stat, sigur că da; no, până o constat ei, medicii că.

Ei vor spus că aveți aprindere de plămâni?

Da, da, d-apoi m-or consultat, aveam radiografie aișea. Acuma l-o l-o., am avut toate bolile și chirurgie și tot.

Am auzit că se făcea operație aici...

Da, și era, venea, că zona asta a noastră este, poate știți undie le. îi A. și era ași la noi, ș-apoi nu mai era de-aișea spitale până-n Cluj, zona asta aișea, la noi vinea la spital. Da, era, foarte, foarte bine dotat și cu mediși, era, no.

Și asta cam până când o ținut? Când a început să se strice? Că acuma zice că nu mai e așa bine.

Da, acuma, acuma e, o venit o directoare, o femeie directoare la la spital și... de când era A... atunșea s-o

stricat, atunși era D., D. era director...

Atunși s-o stricat, atunsea o cam plecat doctorii buni cari o fost, el o fost director de spital și era bătrân și voia salariul de aisi, apoi l-o alungat, trebuia să iasă la pensie.

Nu, nu tocmai pentru bătrânețe, da' nu se prea ocupa die oameni, die, die, el merjea la vânătoare, merjea...

O fost problema, că trebuia să vie, venia cu seva doctor, stătea o săptămână-o lună și să dușeau nu mai stau care era buni. că ăia, rămânie el și care vrea el pe aișea, asta era.

Avea cunoștințe, cred eu, pe la B.

Și ce-o fost la Revoluție? L-au... o ieșit lumea? Așa am auzit.

Da, da, o ieșit lumea, apoi acum nu exagerat că tot satul da'. că dintre oameni.

Douăzeci-treizăci de oameni, cam așa.

Ie, or ieșit și ș-apoi totuși nu l-o n-o ieșit el atuncea, o ieșit doar la pensie până când o murit.

O ieșit, o ieșit. tat nu o mai stat mult, că i-o fo' rușâne.

N-o mai stat mult și o și murit. O și murit, da' o făcut un, de la vânătoare. Doar nu acolo la cabană a murit?

La cabana F., da.

La cabana F., acolo o murit. O fo' la vânătoare și el ca medic.

Și după el o venit cineva, o doamnă ați zis că e acuma, o femeie sau?

Da, o femeie, o femeie.

Da, după el sau nu?

Nu, acum, de doi ani. Acuma-i venit și soțul ei, tot medic da' încă-i la Cluj. Le-o oferit primăria loc de casă, adică o solicitat să-și facă o casă aișea să fie mai stabili că Și și-o și făcut, o și început să facă. Le-o dat, primăria le-o dat un teren acolo în sat, în centru acolo mai sus și o început să facă, oamenii no, și probabil dacă or fi, or termina poa' să vie și bărbatu-se. Aici-i foarte bine și eu am zis că ar și foarte bine dacă ar veni soț și soție sa, unii și alții, să vie medici că și aparatura cât o fost aișea până

când o fost D. tot mai prime' aparatură; păi câte o dat în alte părți.

Cărată.

Și dacă ar fi să comparați cum era înainte spitalul pe vremea comuniștilor și cum e acuma... Cum era mai bine? Adică mai bine, mai bine dotat, mai...

Mai bine dotat... pe vremea comuniștilor. Sigur că da... Mergea foarte, da, foarte bine mergea...

Nu erau așa sărași, ca amu.

O ajuns într-un rând că trebuia să aducă oamenii cartofi și să pună janta la spital că nu mai are ce face la bolnavi.

Da. Nu finanțau, să știi. Era, destul de destul de greu, destul de.

Bun, și ziceți că în '68 ați fost cu aprindere de plămâni, ați stat o săptămână, o fost binie.

O fost bine.

Așa și de atunci cum... ați mai fost prin spital de-atunci?

Păi am mai fost cu tensiunea asta a noastră, cu tensiunea, că asta dacă nu se îngrijește un pic sau, mă rog, să nu faci prea mare efort, să nu stai în căldură pre' mare, să nu bei țuică, să nu bei vin, să nu bei bere. Aia nu, aia nu, gras să nu mănânci, să nu. No, bine că aia nici nu foloseam noi, da' mai foloseam un păhărel de țuică, deci era o o doctoriță aîșea, un medic aîșea, femeie să am fo' la ea odată la consultație, da' chiar atunșea am avut io, am avut seva probleme cu directoru', cu D. și, m-am dus la consultație, că eram așe, nu mă simțeam bine și zise, no zâșe „Stai, stai jos”. M-o cunoscut așa din văzut, mă cunoaște'. Nu era de-aș fășea naveta așa, da' o stat mai mulți ani și mă cunoștie. Eu mergeam în sus la Bază, dumneaei vinie „Săru-mâna doamna doctor”. No mă rog, în fine. No, și de aia vreau să vă spun că zâșe, doamna F., așa-i, zâșe „Domnu' F., zâșe, io nu zic că să nu, un păhărel, un picuț așa, un pic, poți să bei un, nu în fiecare zi, să nu faci abuz die băutură, te apuci die băut că ai prieteni, că ai neamuri, că te-apuci de băut. Nu-i, nu-i bine. Îi interzis la

dumneata. No că, dacă-i tensiunie asta urcă băutura și". Aia-i baiu' la țuică, inima, nu, tensiunea, că la tensiunie îi bună țuica, că noi avem țuică de prună.

Și v-o dat regim să nu mâncați gras?

Da, da, da. Asta sigur.

Și ați respectat?

le.

Să nu mâncăm gras, să nu mâncăm sărat, deci.

Niși nu le poace lăsa, și acru, ălea două nu le lasă, apăi. Da, nu că i-i binie tensiunea el, luăm medicamente, și eu ieu și el ia de tensiune.

D-apăi.

Și funcționează?

160 cu 7, cu 8, când cum.

140

Numa' cu medicamente, că în fiecare zi luăm medicamente.

Da' când ați avut prima dată probleme cu tensiunea? Înainte de '89 sau după?

Da, înainte.

Ați făcut vreodată injecții? Când ați făcut prima dată injecție?

Prima dată injecție. Păi atuncea am făcut, deci am fost în armată am făcut, era injecțiile alea die...

Obligatorii.

Obligatorii în armată deja, atunci. Și după aceea am mai făcut injecții când am mai fost în spital și periodic făceam, ăsta pentru titan, titanos ăsta.

Și la dumneavoastră se făcea?

Da, se făsea, eram în serviciu', dar ăsta trebuie să-l faci că era periculos și lucram cu fiare, lucram cu, no. Aesta era obligatoriu, era obligatoriu să-l faci. Din cinci în cinci ani se făcea ăsta.

Când ați făcut prima dată injecție, nu v-o fost frică că-i injecție?

E, nu mi-o fost frică! Că ș-acum mi-i frică! Doamnă dragă, eram de trișasă de ani și m-o durut o măse', m-o durut o măse'. Așe. Da' așe mi-era de frică să mă duc la

medic să mi-o tragă să apoi ea o vinit cu mânie.

Se temea, Doamne feri!

Ea o venit cu mine la medic să-mi trag măseaua. Ş-acum dantura mi să strică, ş-ar trebui, **da'** așa mi-i de frică să mă duc să trag și să pui alții să le îi mai tare, le-i mai tare într-adevăr.

*Da. **Și** injecții? Dumneavoastră când v-ați făcut prima injecție?*

Daa, am făcut, am făcut.

***Și** nu nu v-o fost frică când ați făcut, că era prima dată și n-ați mai făcut?*

Nu. Am luat și eu pentru reumatism, **așa**, ni, câte zeșe bucăți pă an.

Când ați fost tânăr, când ați fost sau copil, n-ați avut să vă tăiați, să vă scrântiți picioare, rupeți...?

Nu, nu, de rupt nu! dar m-am mai lovit, m-am mai.

Atunci se umbla desculț.

Pe timpurile alea într-adevăr se umbla desculț.

Ce foloseați dacă vă scrânteți piciorul sau dacă vă loveați și curgea sânge?

Doamnă. Știți ce foloseam? zicea mama Dumniezo să o ierție, zâșe „Rade un pic de var de acolo mă die pă perete, așa cu cuțitu, și punie acolo pe rană” zâșe. să vindiecă. Și să vindieca. Eu chiar dacă m-am tăiat, și m-am fost, așe, m-am tăiat odată cu săcure**a**, **ș**-acum se veche: așe mi-o intrat securea acolo, se pune p-aiși, noroc numa' că **nu**, **n**-o ajuns la os. O ieșit pă dincoase. Și, m-am dus la medic și m-o pansat și până când nu s-o vindiecat nu l-am mai desfăcut, decât puneam niște țuică pă el. Atunșea puteam be' mai mult. mai merjeam pă la bufet. Și mai rămânea un păhărel și ăla-l puneam pă dejet aicea, mă, și când am luat pansamentu' de pă dejet deja era vindecat, era în putere.

Când ați fost copil nu v-o dus că aveți știu eu, sunt tot felul de boli de că nu te simți bine să te ducă să te descânte? La vreo bătrână care știa descânta?

Era. Știți se era atunșea de descântat? Zapor sau cum îi zisea la ăla?

Vărsat de v...? Făcea bube copii?

Cam așa. Dar nu știu cum îi zice atunsea pe aia vreme... Stai, die-ăla, cum te roșieai tat, te mânca pielea așa, fac copiii mici, și acum fac. Ăla-i, ăla era de descântat și la noi acolo era de-ălea, era femeie bătrână. Descânta cu somoieje de paie, făsea așa și descânta, nu știu se zisea, da' mi-aduc amintie că eram mică și ea zice că tresea. Nu știu dacă.

Și ce făcea cu șomoiegele? Le aprindea sau numai stătea așa?

Nu știu ce făcea cu ele. Nu-mi aduc aminte, da' știu că cu ele ce făcea, pe unde, ce știu eu pă...? Pă unde ieșeau bubutele alea.

Dar era și ceva, am mai întâlnit un fel de bube, ziceau că se făceau bube. Nu zaporu ăsta. Niște bube mai mari?

Buboaie se zisea, nu?

Da.

Buboaie se făse', da.

Și alea cu ce se tratau?

Nu mi-a știi cu ce se tratau? Ioi, că eu chiar am avut: Chiar sub jerunche aicea, dar eram cred că de vreo cinci ani, cam așa eram, și cu sămânță de in siartă și îmi puneă acolo și mă lega. Și n-am umblat cred că vreo jumătate de an numai cu picioru' îndoit. așa, nu puteam să mi-l lovesc. Tat mi l-o uns și mi l-o frecat și mi s-o făcut seva.

Da' stați un pic. Deci buboiul acela o copt, o ieșit afară?

Da, da. Și după se mi-o trecut, nu mi-am putut îndoi pisiurul.

Da' nu v-o dus la doctor? Că aici era!

Pe timpurile ele cu de-ăstea, nu. Totuși mai mergeau unii oameni, mai merje' și-i opera. Făsea o simplă operație la buboaie.

Mai târziu, mai târzău.

Și eu am avut aisea. Uitați, aiseani, am avut în '44, am avut un buboi aisea ni.eu nu-mi putiem, nu-mi putiam îndoi mâna așe mă, că. mă dure. Deși era chiar pe timpul

culesului la porumb, toamna **și** eram chiar atunsea când s-o rupt frontul în '44. Eram la o rudenie de-a mea. M-am dus cu animalele de aisi din sat, avem doi boi, avem, **și** ne-am dus acolo la hotar că umbla ăștia să ne ieie, să ieie animalele...

Care? Nemții sau care?

Nemții **și** ungurii, sigur că da.

Le luau oamenii **și** le tăia și le.

Și ne-am dus acolo la hotar.

Le ascundeau pe unde puteau.

Și era un un vecin acolo unde, și zâșe către mânia: „Mă D., adă mă să vediem cum ți-i buboiul acela ce-l ai acolo, cum ți-i buboiul ăla acolo așe?” „Poi uită, uită mă F. uite așe mă, uite așe mă doare și mă...” „Da' le adă-l mă, să vedem”. Și m-o prins de-ișea mă, mai blând... era poate de vreo douzăci-trizăci de ani, ce știu eu. M-o prins de așea și o ieșit mizeria aia. S-o spart ăsta.

Că până sparge, atâta e.

Și s-o spart și nu m-o mai durut. Așa o trecut de la sine.

Și? Deci cu degetul unde v-ați tăiat acolo la deget, cu toporu, numa ați fost la medic să panseze?

Am fost la medic și m-o pansat. Era un medic, un chirurg foarte bun așea, și zâșe: „Mă D., zâșe, păi n-ai avut unde tăia, numai la dejet?” „Păi zâc, domnu' doctor zâc, acolo o nimerit securea. Se să fac?” No. Și vă spun că m-o pansat și așa l-am lăsat până când. Mai merjeam la bufet. Beam un pahar de țuică sau, **puniam** pă el totdeauna așe și când l-am desfăcut pansamentul era prins.

Nu v-o cusut? Domnu' doctor.

Nu, nu, nu. Da, numa' l-o pansat. Punea numa' la medicamentie pe acolo, dinctură cred de iod, se știu eu se era?

Cât de tânăr erați?

Apăi eram, eram cam pân' șinzăciși, patrușcinci, eram căsătorit. Eram căsătorit da.

Da' la cât v-ați căsătorit?

În'54

Aveți, aveți. Ați făcut cinzeci de ani!

Demult. Sigur că da.

Exista. Și dincolo este, este un o bătrân aici. Vecin de-al nostru. Săracu', ăla o făcut războiu', o fost prizonier șapte ani.

La ruși?

La ruși. Când o vinit acasă o zis că treis'cinici de chile o avut. Așa era. Niși acuma nu-i, nu-i gras. Îi destul de Da, atunșea, eu îl știu că avea un loc acolo unde sta ei, părinții, unde sta el și părinții, chiar atunșea m-am dus la cu boii după grâu sau după porumb. Nu mai rețin că Și atunșea l-am văzut, n-o fost vinită cu o săptămână eventual înainte din prizonărie. Și aproape că nu l-am cunoscut. Era slab, slab, slab era, foarte slab și zâc „Tu ești mă A?” zâșe „Io, mă, io. Apoi nu mă cunoști?” „D-apoi te cunosc amu, te cunosc”. Apoi acesta povestește când, de mulți ani am stat de vorbă cu el. Apoi cum o fost prin Rusia pe acolo zic cu, în lagăr și cum mureau oamenii acolo și cum îi dușea dimineața. În fiecare dimineață duse' câte-o mașină de oameni că era, era câte zeșe-cinesprăzeșe mii într-un... lagăr.

Ce voiam eu să vă mai întreb: și alte boli așa mai serioase ați mai avut?...

Nu. Acuma... acuma asta boală: tensiunea și deși, nici chiar inima nu-i chiar bună. că dacă ai tensiunie.

Ați mai stat în spital în afară de atunci în '68?

Nu. Nu. Am mai fost vreo. Când am mai fost? Acum de vreo vreo doi-trei ani, [am stat] două zile că m-am simțit, m-am dus la biserică într-o duminică și am ajuns la biserică și când să intru în biserică zic către soția, zic: „Tu, io, zâc, io nu mă bag în biserică zâc, parcă așa mi-i die rău cumva așe, zâc îs nieliniștit cumva așe, duce tu că eu mai stau ași pe bancă afară”. Și am stat, am stat pe bancă afară vreo șinși-zeșe minuție poate că, și după aia m-am băgat în biserică și abia am așteptat că, era înjenuncherea, și pominirile, stau oamenii în jenunchi. Și când o fost pominirea asta, așa mi-o vinit un rău în biserică. Mi-o fost greu, mi-o fost, c-apăi știi cum se uită lumea, să uită

lumea". No oare se-i cu D? Oare di și-o ieșit?" No. Ș-am stat până când s-o ridicat din, o terminat părintele pomenirile și am ieșit afară. Soacră-mea sta chiar vizavi die biserică și m-am dus la le acolo, și mi-o vânt să vomit. Am vomat, am. Ș-atunși am vinit la spital. Ș-atunșea am stat vreo două zile. Vreo tri, două-tri zile am stat în spital că am avut, am avut tensiunie. Mi-o găsit tensiunie. Vreo două sute cu seva cu, o sută poate.

Sunt sănătoși oamenii aici?

Doamnă îs sănătoși care au noroc de la Dumniezo de sănătăție, merg binie, dar sunt tinieri care o murit die patruzăși, cincizăși, șaizeci de ani o murit. Chiar la noi aișea.

Bolnavi.

Da' care are noroc de sănătate și, o mai dușe. O mai dușe. Mai merje mai-naintie.

Da. Cum vi se pare dumneavoastră dacă ar fi să vă gândiți. Trăiau oamenii mai înainte, pă vremuri, când erați copii... trăiau mai mult decât astăzi sau mai puțin? Erau mai sănătoși?

Iera mai sănătos, era mai sănătos. Dar știți: nu, nu era atâtea boli sau dacă, cum e acum la noi, o făcut infarct. O făcut infarct și no. Atunșea zise l-o lovit vântu' ăla rău pă ăla.

Sau guta.

Cam așe. Așe era, așa se pronunța atunci. Da, cum să vă spun? Eu am șepteshnouă de ani cum v-am spus. Înaintie, care era oameni de șeptiezeci de ani, trecuți de șeptiezeci de ani parcă, eram copil, și parcă îi vedieam mai bătrâni cum. mă văd eu acuma în oglindă, de exemplu. Mă văd pe mine în oglindă și parcă, îi vedieam mai bă... mi-aduc aminte că-i vedieam mai bătrâni, mai mai amărăți așe, mai.

Păi erau și mai munciți oamenii atunci cred. Da' de fapt.

Păi era mai muniți oamenii că avea pământuri, avea pământuri, da, și se lucra cu animalele.nu erau tractoare pe timpurile alea, să are, să facă. Aveai două vasi, doi boi și-apoi ție dusei: arai, sămânțai.

Ați prins, dumneavoastră ați prins până prin '60 când s-o făcut colectiv aicea...

Oi die mine, da' cum nu, cum nu!

D-apoi am avut animale, am avut boi, am avut vasi, am avut, pe timpuri aveam și un un pic de slugă, sluguță; un copil care merjea cu cu ele, cu animalele. Io, nici eu nu eram mai cu mult mai mare ca ei, da' eram, deci maică-mea o fost bolnavă. Era bolnăvicioasă, o și murit la cinzăcisinouă de ani. Și am luat io conduserea familiei, a casii, am avut un frate mai mare, ăla s-o dus în serviși; o soră iar mai mare, s-o căsătorit. Io am stat ași, io am rămas aici. Apoi când era la primărie ceva, apoi dumneaei nu putea mere, apoi tot io mă dusem. Așa că ne-o trecut, de la primărie ne-o trecut pe mânia, toată, n-o mai chema pe maică-mea, Dumnieto o ierte, că mă chema pe mine: „Hai D., hai”, sau impozitu, sau mă rog anumiție treburi care.

Și mama dumneavoastră ce o avut?

Astmă.

Astm.

Astmă la plămâni.

La plămâni, la inimă.

Da' cum o făcut?

Păi cum? Aia din răseală se fasc. din răseală, din lucru. și cum o rămas cu trei copii. Tată-se o murit când o fo' el mic.

Die tri săptămâni.

O, Dumnezeu să-l odihnească!

Și o rămas cu socru-se, ș-apoi să facă casă la tati, o lucrat până n-o mai putut. Die lucru mult. S-o și răsită undieva și din picioare. Și zăcea, ce știu eu, nu era, și la doctor dacă o duse' nu știe, de fapt era avansată boala, era.

Poi când o venit D. aisea, atunsi o mai tratat el, că vinie acasă că îi și dusem lapte noi. acasă. Când îi trebuia lapție zisea: „D. zăce, adă nistie lapte” și no, vinie acasă și o trata o, numai... probabil nu era medicamente ca acuma. Acuma sunt seva spreiori, dară punie la gură și.

A. tat cu astmă o fost, **și** o fost în rejimu' acesta, nu? Care?

A.D? Tat cu astm o fost **și** o murit tânăr **și** ăla. Șaizăsi de ani.

Și la mama dumneavoastră venea numa' medicul **și** dădea tratament din acesta medicamentos sau făcea **și**... din astea țărănești pentru astm? Altceva?

Nu. Nu, nu. Ce-i dădea medicul.

Da' cât, cât timp a avut astm? De când a început ea să nu se simtă bine?

Păi în orișe caz o avut vreo zeșe, înainte cu vreo zeșe ani... înaintie cu vreo zeșe ani, **nu** s-o simțit binie și apoi c-o fost, cum vinie medicu' ăsta S și i-i da medicamentie, și o vară o fo' și în spital la Cluj. Da. O fost și în spital sigur, **o** stat.

Și tuse' de la plămâni, tuse' rău. și o înădușe' și.

Și tatăl dumneavoastră ce-o avut? Cum o murit?

O murit în accident. Un accident în Constanța. S-o dus la lucru. O carieră de piatră sau cam așa era vorba, **că** era și-un cumnat de-al lui acolo și și-o verișoară de-al lui era acolo. **Și** dumnealui o stat așea, că o luat bani din bancă și acela n-o plătit și o luat pă dumnealui. Bătrânu', tăta-se lui, **moșu'** mieu, zășe: „Mă, să nu merem nicăiri că vindiem boii și plătiești și dă-i pașe!” „Ba nu, că nu-i vindiem că mă duc acolo și acolo câștig bani și”. Și ia, că o câștigat moartea. Că **nu**, după vreo lună de zile sau tri săptămâni sau nu știu, cam așa seva, foarte puțin timp, o fost la legată la vagoane cu cârligile alea știți? O fost la legat la vagoane. L-o pus cineva că era un maistru, unu' de-așea din satu' veșin. **Și** ăla zise: „Du-te I. și acată, acată vagonu' de ălalalt!” Lua niște cârlige și le-o acățat, ia acolo, și avea tampoaniile alea. și dincoase și dincolo, și l-o prins între tampoaniile ălea **și**, **o** și murit. Pă loc. Ș-apoi biata mama o avut, o avut pensie după dumnealui. Atunși pă timpurile elea o mie lei. Era mulți bani atunși o mie de lei. **Și** tat cu așa bani, **apoi** ni-o crescut pe noi că am fost tri frați.

Da, o trăit tată-se lui, **socru**-se. O trăit până o devenit

mare.

Poi eram de paispe ani când o murit bunicu' meu. În patruzăși, în patrușpatru o murit.

Nu făcea șângură... o mai ajutat-o.

Amu... Numa' că dumnealui o fost. și dumnealui o lucrat de-ăsta, meșter de-ăsta de lemne, ca și, făsea și o căzut de pă o casă și și-o rupt un pișior ș-apoi era șchiop di-un pișior, da' eu nu mai, cum să vă spun? N-am mai întrebat că o fo' la medic sau n-o fo' la medic sau... Așe s-ontâmplat, că pișioru' ăla era un pic mai scurt... șchiopăta. Nu-l dure', nu-l dune dieloc, dar șchiopăta cu el așe. Și dumnealui n-o mai, n-o mai lucrat așa, să lucre la câmp, la hotar să lucreze. Nu, că ș-atunși o avut un servitor. Ș-apoi acela venia cu animalele merea cu, no. Se mai descurca și atunșea oamenii cu cum i-a ajuta Dumniezo.

Și? Di ce-o murit? De bătrânețe sau cum?

Era bătrân. Optzășipatru die ani. Optzășipatru die ani o avut când o murit.

Optzășipatru. Arăta ca tinie parcă. Era om de optzăși die ani... Ziși „Tulai

Doamnie, ăsta n-are optzeci de ani” sau o femeie sau... atunșea ziseai că erau...

Știam eu doi bătrâni acolo, era prin vale, atâta erau de bătrâni la optzeci de ani! Vai! Păru' lung așa pă spatie și slabi și vai de capu'... Da. Amu este unu'

aisea de nouăzășidoi de ani. No, și este una de nouăzășisase de ani. Ie! S-ăla are cal și căruță și vacă. Uite! La nouăzășidoi de ani.

Și el le îngrijește?

Da. El. El le grijește și mere și vinie.

El cu soția. Și soția bolnavă și.

S-aia-i de optzășisasă. Și el de nouăzășidoi. Și uite că mere.

Și merje cu căruța și vinie, vinie la biserică cu căruța și, merje-napoi. No.

În perioada războiului, deci dumneavoastră erați copil, destul de copil...

Da, die, die.

Paispe-saispe ani.

În trizăcisinouă, când o început războiul, eram la școală. Eram la școală și atunci or început concentrările, concentrările oamenilor, că aveam colegi care era, eu n-aveam tată, că al meu o fost murită, taică-mieu. Așe, dar care ave' părinți, apoi plânje' copiii la școală că îi duse'. și i duse' la armată și.

Da' zic cu... că zicea cineva că după ce o trecut frontul pe aicea în '44... o plecat, o plecat nemții și o trecut români și ruși; o zis că o rămas atâta muniție pe aicea și se jucau copiii cu ele.

Da, aia și eu am făcut-o.

Și ce ați făcut cu ele?

Da' știți?! Păi da, dar noi nu ne dădeam sama atunsea că eram, aicea eram poate vreo septie-opt copii la strada asta. Acuma nu mai țin minte. În fine. Ș-apoi aicea ave' cantonament,ăștia când vinie, aici pă râtul ăsta, unde-i terenu' de fotbal. vinie sara și noaptea sta aicea. Mă rog. Avea corturi, avea, le puniea corturi, băga acolo, dormiea și mânca se știu io! Și în aialaltă zi când pleca iei, noi repede după, să vedem. ce-o rămas pe-acolo. Apoi găseam, găseam cartușe, găseam, am găsit odată un, automat un, armă automată. un pistol automat nou-nouț, nou-nouț în cutie. În cutie, ăla nu o fost folosit că încă avea vazelină pă el; am găsit acolo. Doamne ferește! Cu cartușele, deci luam cartușe de acolo, săpam un pic die groapă, băgam cu, cu glonțul, îl băgam în pământ și dincoace făseam foc, dincoace făseam foc. Ș-apoi fujeam. Fujem, ne tiemem. Apoi când se încălzea aia exploda. Așe. No, noi râdieam că pușca și suna.

Și n-au... n-o fost niciun accident?

Nu, noi n-am avut accidente, da' o fost aici mai la hotar că arunca de la avioanie fel de fel de obiectie.de stilouri, fel de fel de obiecte de-ăstea aruncate din avion și era explozibile. Dacă umblai cu el, doară... acela, fratele lui S... de-aia o murit. De aia o murit: o găsit un stilou și o zis să-l desfacă, și când l-o desfăcut o explodat. Tot l-o.

Da' cine aruncau? Nemții?

Da, da, da.

După ce s-or retras?

Păi asta o fost chiar în timpu' războiului. Doar în timpu' războiului. În patruzecișitri, patruzeci și doi-patruzăcișitri.

'42 - 43. Atunci nu nemții trebuiau să arunce, că eram cu nemții noi.

Păi atunci eram. Sau americanii, americanii.

Da. Da, că auzisem că ziceau că au găsit și mine, când se ara...

Da. Păi chiar în locu' nost unde aveam acolo, la hotar, aveam loc, și era pe vremea culesului și nu ne-am putut dușe la cules acolo că o fost minat locul, tat ăla. Ni, venit o echipă care era specialiști, în ăstea, de-o desfăcut, le-o desfăcut. era legate în era legate în serie, așa cu cablu și nu se veche, era pă jos așa, pă aproape în pământ și dacă călcai pă le exploda. Mureai acolo. Era mine.

S-a întâmpat, pe aici oameni să calce pe...

Nu, nu, că o anunțat, cum vă spun, și poliția și primăria că să aibă oamenii grijă die problemele estea, să nu meargă prin porumb, să nu. No, asta o fost războiu' și.

Și ce ați făcut cu armele? Care le-ați găsit? Automatul?

Deci știți ce-am făcut? Eera țeava, țeava era mai lungă, el, cam atâta cu țeavă cu tat, pătruzăci-cincizăci de țenti atâta intra și ave' încărcător, încărcător de ăla cu cartușe de era nou-nouț și cu prietenii ăștia de copii zic: „Ce să facem cu ăsta, că ăsta dacă o iei așa se veche die sub haină, să merem oare undeva să”. Ș-apăi am tăiet din [țeavă] cu pânză de bonfaier și cu fel de fel de! Am tăiet-o de era numa', numa' atâta țeavă o mai rămas, și era cam atâta cu totu'. laolaltă cu totul vreo douăzeci de țenti. Ș-apoi ne-am dus aicea încolo pe deal mă într-o seară și ne-o apucat de tras cartușe, nu erau multe cartușe, mi se pare că numa' două încărcătoare die cartușe o fost în janta aia unde era. Apoi le-am terminat și, o auzit cineva, o auzit cineva pușcături, dar atunci nu era chiar așa suspect că mai umblau oamenii, mai, și ăsta mai avea un pistol și

ălalalt poate, găsit, nu cumpărate și, no. Ş-apoi după așeea l-am dat la unu' că zâșe „Mă, zâșe, dă-mi-l” „Hai că ță-l dau, dă-l în jar! Du-te cu el!”

Bun, acuma ne mai rămăsese nouă de data trecută niște lucruri care voiam să vorbesc. Când ați fost copii o fost păduchi p-aci?

Fost. Am avut.

De unde i-ați luat? Cum ați scăpat de ei? Cum făceai?

Știi de unde s-o luat? Di pă iarbă, atunci a cu războiu' și pă iarbă erau și pă iarbă.

În '44 că atunci o fost mai pă la noi, și pă iarbă cum zăce soția era, apăi atâția păduchi era de ai de capu' meu! aicea așe pă la baltă, pă la pantaloni, pă la api, apăi mama Dumnezeo o ierte, fierbe' hainele, fierbe' cu leșie de asta de cenușe din, de lemne de la serbe' acolo. No, aia se ducea, da' doră era alți și apăi o apărut prafu' ăla DTT-ul ăla o apărut, foarte era bun da' așe mirose' de parcă, parcă era ș-apoi dam cu DTT-u de-ăla, cât că mirose', dar cu ăla apăi s-o...

Ala, dacă ai dat o dată pă haine că trebuiau, cre' că țațe hainile erau pline și era un fel de săpun atunci după război zăcea că-l faci din ulei și din săpunu'

ăla dacă te spălai pă cap pă heia zi tat erai; o zi două, peste două zile era de-aia mărunți, mărunți în cap așe să făceau din, din săpunu' ăla.

Cum din săpun?

Așe din săpun, că era făcut zăcea că din ulei rău ce știu cum era. Din săpunu' ăla zăcea că să fac.

Că dacă te spălai, c-amu n-avei atunci că p-aia vreme nu era fel de fel de săpun, nu erau săpunuri bune și săpunuri, greu să găsea, greu să găsea.

Și pe cap cu săpun vă spălați?

Da. Noi și acum cu săpun de haine ne spălăm.

Da-l faceți dumneavoastră săpunul?

Da, noi, noi de casă.

Da' nu să dădea cu ăsta, cu gaz, cu petrol lampant, nu să?

Da și cu petrol și ăla era bun. Ala îi foarte bun și

sclipea părul **și** să descâlcea rapid, știi? Ușor, ușor luneca, luneca tare pieptenele pân' el **și**, da, știu. Da' nu miroase bine ăla. Nu ne făceam cu de-ăla.

Și zăcea că de ăla nici păduchii, nu puteai să ai păduchi de păr că-i omora pe toți.

Dacă aveai **și** vedeai, te ungeai o dată, gata; nu mai era nici linghinile din alea cum să făceau din păduchi, din care să făceau păduchii.

Da, dumneavoastră ați avut vreodată păduchi?

Da.

În '40 ați zis.

Atunci a, atunci a. În '44. Da, da, am avut sigur că da, am avut păduchi. Nu, nu era, nu era chiar **așa** mare rușine că ai, ai păduchi, că toată lumea avea, **așa** era, no.

*Da' de care de de haine și s-au **și** de cap, **și** de una **și** de alta?*

Și de una **și** de alta.

Și de una **și** de alta **și** dacă te pieptănai, numa' vedeai că pe piaptăn iasă păduche bată-l, no, **așe** era, **așe** o fost.

Da, înainte de război?

Înainte, înainte de război, deci când umblam la școală, că eu am început școala în '37, deci n-am avut probleme cu astea și nici în toată clasa nu era, măcar aveau și țigani în clasă, dar nu era.

Poate nu-i controla atunci a ca și acum, pe aia vreme nu cred că se controlau **așa** copiii la școală.

Apoi amu, poate că nu se controlau, dar nu, deci no părut ca să zâci că; ulterior se controla și găsea păduchi la copii din clasă. Da' atucea cum să zâc nu poate nu să nici controla, nici chiar așa de tare, da' nu era când am umblat io la școală, nu era.

Și când, cam după război, cam când au dispărut păduchii?

După război apoi cam pân' '46, cam așe pân' '46, deci '45-'46 atunci a, în '46 n-o mai fost păduchi altu'.

Da, o venit DTT-ul ăla care mătura prafu' și mirose' așe urât.

Da, acela era, mirosea tare da' ăla distrugea, ăla nu

mai, nu mai apărea.

Ce știi unde că numa' pă jos putea să șie, pă unde să șie că iaba șerbeai hainile și opăreai. Că atunci era pânză de aia de casă, pă aia vreme nu era lucruri de ăstea ca amu și le puteai fierbe și opări, dar nu, nu, nu pe.

Da, da și DTT-ul ăsta de unde îl luați sau veneau ei și vă dădeau, sau cum? Un timp, atunci când o apărut DTT o fost formată o echipă care mergea pe la țate casele și...

Apăi mere', știi unde mere'? Mai la la ăștia mai săraci, la țigani și mai p-acolo că era mai, și acolo dădeau ei. Restu' cine avea, își cumpăra. Era petrol sau pachetele de DTT, apăi.

Și puteai să dai peste tot, pe haine, pe corp? Puteai da cu el pă tine?

Pă haine, numa' pă haine. Pe cap, dacă avem, era petrol, ăla era, nu DTT-ul.

Și dumneavoastră când ați avut păduchi de cap, cu petrol v-o dat să scăpați? Ala era principalu'.

Și pe urmă, n-au mai apărut cândva, câteodată?

Nu, nu, nu de atunci a așe ca să fie păduchii nu, n-o mai fost.

Asta, ce mai erau ploșnițe sau cum le zicea?

Ploșnițe, da, da. Da' noi n-am avut, aicea la noi n-o fost ploșnițe.

Și io am auzât, dar nici io n-am văzut de alea. Tu ai văzut? Tu unde ai văzut?

Știi unde am văzut? În alt oraș când am fost atunci à la montat la un uscător acolo am, ne-o cazat într-o într-o cameră acolo că erau vreo douăzeci de oameni acolo și acolo era ploșnițele în era o, cum Dumnezo Sfântu' o și fost acolo că era o sală destul de mare, destul de mare și acolo ne-o cazat, era paturi acolo și de exemplu când să strângea lumina, când strângea lumina atunci a apărea ele.

Și te ciupeau, ce-ți făceau?

Ai de mine! Și nu puteai dormi; când aprindeai lumina, parcă nu mai era nicio ploșniță. Fugea, fugea, de lumină fugea.

Și ce făceați, dormeați cu lumina aprinsă?

Păi mai dormeam și cu lumina aprinsă, mai dormeam într-adevăr, dar unii cum vă spun, că unu'... unii era de-aicea și altu'... și unu' din Baia-Mare, unu' din ce știu eu de unde? Tati am montat un uscător în acolo, uscător de cereale la o bază de recepție. No și păi ne-o dus meseriași de ăștia, ne-o dus să facem acolo. Pă alți, alți zăce „Mai strânge lumina că nu pot dormi” No, păi dacă nu poți, strângeam lumina, și după aia ploșnițele umbla pă noi!

Da, asta cam în ce vreme era?

Da, știți când o fost asta? În care pân' optzeci, cam pân' opșdoi-opștrei, cam așe ceva, da.

Și până atunci n-ați văzut ploșnițe niciodată?

N-am văzut, până atunci a n-am văzut ploșnițe, nu, nu. Noi aicea n-am avut.

Și prin sat n-o fost care aveau ploșnițe?

Cineva zăcea că evreii aveau ploșniță? A da, cineva ne-o zis că evreii.

Tot ce să poată, tot ce să poată.

Aia șerbeau hainile, erau nește evreice la noi în sat, aici c-o fost mulți, era două bătrâne și elea când spăla hainele, fierbea cu petrol, nu știu de ce.

Cum le fierbeau? Puneau petrol în apă?

Da, în apă. Era două bătrâne care erau singure și o zis că ei pun petrol în apă când fierb hainile, apăi că di ce puneam și ce era aia la ei, api nu știu.

Și de atunci a n-ați mai văzut?

Io spun, eu n-am mai văzut, până atunci a când am fost cazați acolo.

Dar de unde ați știut că ales-s ploșniță?

Apăi mai era, cum v-am spus din, din toate părțile „Mă, zăce, ăștea-s ploșnițe”; știți cum era ploșnițele? Așe ca, cum să vă spun?

Mai mari ca păduchii?

Mai, mai, mai, mai mari, așa cum era cârceii aia. Știi cum erau? Late, late așe era, nu era lungărețe că era late, așe nu știu cum să spun, așa cum era cârceii ăia pe miei, pe miei, dar nu chiar așe de mari era, era mai așe, era late, nu era lungărețe.

Și ce culoare?

O culoare așa cum să spun? roșcată cumva așa, nu roșie, așa între.

Nu v-o scăpat de alea, cât ați stat acolo? Cât ați stat acolo?

D-apăi nu, o săptămână am stat.

No suficient, nu putea să dea cu ceva ca să scăpați acolo?

Doră am zis către șefii ăia acolo, șefii de bază și directoru' și care... „Păi mă, dați și voi cu ceva, dați!” „Cu ce să dăm?” Ei se duceau în treabăși, noi rămânem.

Stați că mi-am adus aminte de ceva: da' păduchii, păduchii nu se făceau și pe animale?

Ba da, și acum se fac.

Ba da, da, dar nu era, nu se lua pe om, păduchele de animale și acum, și acum sunt.

Pe porci, pe porci. Da, da și pe vaci, da.

Da, și nu faceți nimic dacă are păduchi? Cu ce dați pe ei?

Ba da, ba da, dăm, acum o apărut soluția asta pentru râie, pentru râie la oi, știți. No, și aia îi foarte bună, dacă ai uns de exemplu, deci era periculoasă, îi periculoasă să nu se lângă vaca în zona aia și trebe un pic, un pic de grijă.

No bine, ea se face pă gât, să face la vaci, după cap, așa.

Da, după cap pe la coarne. Și le ungem cu, și făceau soluție din aia este, era ta, și acuma este la dispensarul veterinar. Și gata! Și pă porci, și la porci.

Tot cu din aia dădeați?

Da, tot din aia, eu încă am avut de când aveam oi într-o sticlă de două kile. Ie, o fost dezolvată și am dat așa pe porci, i-am spălat așa.

Da, așa cu mâna, am pus așa, i-am frecat și gata, n-o mai, n-o mai.

Așa, stați că era, am auzit în alte părți, la fel că și de pureci, da' și de altele că dădeau în casă cu verde de Paris, ați auzit?

Am auzit de verde de Paris, da' noi nici n-am dat, ăla

îmi pare că nici nu să nu era recomandat. Ala-i foarte periculos.

Ați văzut vreodată?

Io n-am văzut da' îmi spune' când o fost medicu' veterinar aicea, altu', nu ăsta care. Ăsta zăce că îi foarte periculos pentru sănătatea omului; dacă ai dat cumva, undeva, într-adevăr că omoară tot, da' și pentru sănătatea omului era pericol.

Interviul nr. 34

Femeie, n. 1920

Și ziceți că n-ați făcut decât patru clase?

Numai patru clase. Că o zis tata că nu m-oi face preoteasă, trebuie să umblu cu vitile, aicea ni că ave' vaci și cai și eu, atunci a, copiii trebuie să facă ce spun părinți. N-am avut dreptu' să comentez și am fost acolo, no acasă și no... o venit timpu' de m-am căsătorit.

La câți ani v-ați căsătorit?

La douăzeci, la douăzeci, de afară la câmp, știi, la câmp. Io am fost fată de centru, am fost ca o domnișoară, nu trebe să mă laud da' n-am fost pentru, pentru acolo, da' o fost băiatu' hăl mai mic și el s-o dus în armată și io să stau cu bătrânii să-i îngrijesc. Am marș și am stat, am stat și dragă o trecut, am stat șapte săptămâni cu el și s-o dus în armată activ și api o fost, o vinit războiu' și o fost și război și o trecut, și o trecut și o trecut pe aicea și românii, ocupat și Ungaria și el o fost în Ungaria și o făcut într-o sară distracție că mân' dimineață vin acasă. Noaptea, nu, l-o împușcat, l-o împușcat și-o murit.

Dumnezeu să-l ierte. Înainte să vină acasă?

Dimineața vineau acasă.

Da, unde s-o întâmplat asta?

În Budapesta. Era soldat român.

Da' el era român sau maghiar?

Maghiar. Că putea să rămâie acasă să nu margă că D. nu-i departe de Budapesta. Zăce „Așe ne-o învățat să ne facem datoria până în cap, c-apăi avem drepturi” no, așe fost. Și dragă o murit și apăi am stat acolo. Bătrânii n-o vrut să mă lese să viu acasă că casa părintească, aicea îi a

tria casă. Și am, am, n-o vrut bătrânii să mă lase să viu acasă, da' am venit că ave' frații și zăce nu, mi rușine; stă acolo și io stau în casă în chirie, aicea sta într-o casă nu departe în chirie. Și amu, am auzât, zăce mama mi-o spus: „hai G. dragă acasă că uite ce-o zis!”. Și apăi am venit, așa am plâns când am ajuns la porta casii, așa am plâns, no și apăi am stat acolo acasă un an, am jelit, după aia, no o trecut și ăsta și da' eram tat **așe** amărâtă cumva. Mă duc într-o zi în sat, aici era o fierărie aprobe de vizavi cu spitalu'. O fierărie acolo a, era un pretin care era fierar **și** el o avut on, on pretin de la S., din comuna S. aici. Io am dus, m-am dus „ce faceți” **și** no vorbeam **așa**, zice ăla „mă cine-i nevasta asta”. Ālalalt „mă asta-i bună de tine, tu, că-i văduvă” **și** el nu era căsătorit. Āsta mi-i bărbatu' aici. Asta i-al doilea. Și apăi mi-o făcut cunoștință **și** o vinit; era, era bine, era **și** mecanic **și**, **și** era dintre primii oameni **și** era către primăvară. El o lucrat la arat **și** la sămânat, dacă vrei, io nu mai viu, să vii că, să ne căsătorim **și** apăi m-am dus **și** nu mi-o părut rău c-o fost on om, domn o fost; mai bine ca atunci a, acolo dintre. Mai bine că țărăncile ăstea nu mai ști să bârfească, știi că, Doamne iartă-mă, că amu țațe vă spui. Io, știi, îmi punem baticu' **și** atunci a **așe și** avem haine **așe**, nu ca țărăncile în sat că mama era **și** croitoreasă **și** apăi ne făcea zăce, no unde am rămas?

Bârfea, ce bârfeau că zăceau că bârfeau?

Nu bârfeau tare **așe**, nu bârfe' nu era **așe** ca amu da, da' știi di ce mă bârfe cumnata mea acolo afară, unde am fost că di ce îmi pui baticu' **așe** [legat la spate], de nu **așe**. Că numai curvile umblă **așe**.

No, să nu mi se vadă păru'.

Io tat în capu' gol umblam când era fată **și** no, o fost bine.

***Și** cu dânsu ați stat până la bătrânețe, cu al doilea soț?*

Da, în opzăciși tri o murit. A fost de opscinci de ai.

No bine, ce vream eu să vă întreb, dumneata când ai fost mică, bolnavă ai fost vreodată?

Am fost, da' nu mă ducea la doctori că-mi trece'. Nu

te mai duce' atâta. No **și** api să vă spui io o poveste, apăi m-am măritat după desta **și** o vinit de am ajuns timpu' de eram de trisasă de ai, aicea am cumpărat casa asta n-o fost-casa mea, o fost prima în stradă **și, și** mare gredina. Da' io avem televizor mai repide, telefon ce era, tat io **și** era pretină numai cu ăștia de la sfat, conducerea **și** doctori **și** ținem porci, vine' aici tăia porci **și** domnu' doctor A. **și, și** o sută de găini am avut. No am avut tat, drept că **și** lucram, lucram, n-am fost în serviciu că io lucram acasă **și** bărbatu' în serviciu. Era, era la ce era că atâtea, o dată o fost România Mare, după aia România mai mica, apoi o vinit ruși, o vinit nemți. Și multe, multe am pătat.

No, da' zăceați ați fost bolnavă vreodată?

No **și** am ajuns. Am fost d-apăi mi-o trecut.

Da cum o fost, povestiți-mi ce boală ați avut.

D-apăi poate tusem **și** mă dure' burta **și** nu știu ce.

Și ce făceați de astea, ce vă dădea, mama ce vă dădea?

Apăi îmi dădea, stai numa' ce, la burtă face niște ceai de mentă **și** nu știu ce no, îmi da ceva; mai mere' **și** la farmacie de cumpăra ceva da. Când am fost de trișasă de ai. M-am gândit, vai Doamne io tat felu' avem și io n-am copii. Am on copil, l-am făcut așe necăjită și m-am dus la doctoru' C, era bătrân, m-o consultat, de atâta ridicătură cum lucram la fân, mi s-o astupat trompa asta; mi-o făcut tri suflări zăce, să vii la control când m-am dus la lună la control zăce, „G. l-ai prins”; uite ăsta mi băiatu'. Îi inginer la Cluj.

Da, stați un pic la treisase de ani, asta când era atunci a? În 56 aici ați fost la spital?

Aicea am fost, tat spitalu' o fost aicea când eram copilă mică atunci o făcut, o dată în H. și acolo este soră cu spitalu' ăsta așa la fel le-o îs făcute.

Și dumneata ai prins când s-o făcut sau era făcut dinainte spitalu'?

Atunci a când eram micuță face', l-o făcut. Mică încă. Așe nu știem io. Eram io așe că avem căsuță aicea și noi acolo aicea sus în gredină aicea, acum îi gredină și mama o

marș în sat; io după ea plângând până când nu m-o adus înapoi, nu știu cine, că io n-a, n-o vrut, mama ave' treabă, de Eram așe dejghețată știți, țațe vrem. Mai, mai luăm câte o caschetă de la tata.

Ce caschetă?

Să se să se facă comentam știi. Că și când m-am măritat acolo, te-ai dus, nu i-o plăcut că unde m-am dus; te-ai dus, să taci, să lucrî și să taci, să tac să nu comentez. Nici n-am comentat, am stat ca o prostă. Și Dumnezeu m-o scăpat de acolo și mi l-o dat pă omu' ăsta. No și apăi m-am dus la F., am stat on an acolo că el o fost de acolo și-o trebuit. Într-o zi vine tata la noi acolo. Zăce haidați că se vinde casa lui A, asta o fost a lui A. s-o cumpăram. El o vrut să ieie la Cluj, tata săracu' să șiu aproape să-i mai ajut și i-am și ajutat cât am putut, am vinit, am făcut târgu': 120.000 o cerut, n-o vrut să ieie numa' 100.000, zăce tata 10 dau io numa' să cumpărați și așa o am cumpărat și aicea am îmbătrânit.

V-ați mutat aici?

Da, da. Amândoi sigur, o vinit și el, și lui i-o fost mai bine aicea. No, ce să vă mai spui?

Dumneata prima dată aici la spital când ai fost, n-ai fost niciodată aci?

A, ăsta internată? Știi când am fost, când, că eram așa zăhăită când femeile rămân cu menstuația. Eram tare zăhăită și api m-am dus aici și de aici m-o trimăs la Cluj și la neurologie am fost și apăi m-o întrebă ce bărbat ai, cum să portă, ce, ce lucrî? Apăi acolo acasă. Da' copii ai? Am unu, am unu, da' n-am copii; no zăce trebuie să te ocupi să ca să scapi de bolă aia că aia îi o bolă, urâcioasă, trebuie să îi mai ocupată. M-am dus la internat că era internat de copii aici; m-am m-o angajat acolo da' numa' c-o jumăta' de normă, am vrut ca să fac și acasă lucru'. No și apăi așa acolo am lucrat zece ai și am ieșit la penzie.

Injectie când ați luat?

Injectie mai făceam că și mă lăuda că așe bine, bune a mi... Făceam injectie și atunci a cu copilu', cu nebunia aia în cap, cu este o perioadă când femeile suferă

câteodată tare, mă tăvăleam pă aicea jos. Pă, pân curte, mă, mă tăvăleam așe rău și apoi dacă am, am fost, m-am dus la internat dragă, acolo trebuie să lucru; m-am dus la linjereasă, croitoreasă, știi, și linjereasă, călcam la copii, știi, și pot să n-o, merem la fân, la adunat, la triat no, n-am pre', n-ave' vreme bolă să vie la mine și api am ieșit la penzie, de acolo am ieșit da' mi-o rămas numai șasă ai și nu știu câte zile. Cu cinșpe lei m-o penzionat, așa era atunci a. Că și banii tat să se schimba. O fost și cu on milion, o fost și cu sute, o fost și cu lei numa', no.

Unde ați născut?

Io aici a tria acasă.

Nu, nu copilu' unde l-ați născut pe el?

Unde am născut copilu'?

Da, da.

Copilu' în spital.

Acî, aici sau la Cluj?

Aicea.

No și cum o fost?

Eins, fain l-am făcut.

N-o fost greu, n-ați avut probleme?

Habar n-am avut, am, am avut și o cumnată atunci a, o, o născut și dragă dacă zăce să împing; ea era rușinoasă, apăi ea încă strânge' de io făcut capu' așe ni lungăreț. Deși acuma nu-i, nu-i normal și trăiește nepotu' meu, ia să ni în vârsta...

Și dumneata n-ai, ai împins, a fost bine?

Am, îndată am vinit, în martie, am născut în cinșpe martie; am vinit acasă, vremea lucru'. În grădină, du-te, hai G. la grădină la lucru, apăi am făcut io o bolă de așe tremuram, știi, că atunci nu-i voie să faci forță.

Da, și ce ați pătat?

D-apăi mi-o trecut, am făcut ceva injecții, oarece injecții, mi-o trecut da' nu putem să las copilu' aicea. Aicea acasă m-am vindecat, vine' doctorii, îi dam câte on șoldan, își tăie aicea, că avem porci nu. Am fost gospodină bună, dar o vinit rău, o murit bărbatu' mieu. (...) Nu le mai adunam, și-am măturat tat curtea și, și aicea ni drumu' și

dau să mătur și pă marginea drumului stau, vine o mașină, pic și îmi rup picioru’.

Ați picat, când?

Da’ când am căzut doră, am fost amu bătrână. No, o fost după, am fost văduvă. No bătrână aicea am căzut pă marginea șanțului. Am vinit înlontru. Și îs operată, de aia umblu cu aiani. Și de atunci sufăr.

Nu s-a vindecat bine?

Apăi s-o vindecat cum s-o vindecat că atâta am stat la Cluj atunci a acolo ta, că și copilu’ era student atunci a și... Acum n-am pă nimeni să mă ajute; nici pântru bani nu găsesc, că țăgani de ăștia mai umblau să te fure și nu-ți lucră și vai de capu’ meu, vai de capu’ meu și de zălile mele. Băiatu’ vine când poate, da’ îi ocupat cu, are el o fermă or cum să zăce.

E căsătorit, aveți nepoți?

Da, sigur, am o neopată, o terminat acum, az’ toamnă Facultatea de Drept. Io am vrut doctoriță să se facă da’ nu-i place sânge și așe.

Da’ dumneata de ce ai vrut doctoriță?

Da’ ce știu io, am știut că doctorii îs cineva. D-apăi acum și aia cu dreptu’ și aia îs ceva; no acum terminat da’ mai face acum on an pentru nu știu ce drept. No, și după aia să facă doctoratu’ și apăi bani și dă-i și. M-o costat mult, că atâta bani ieu și aicea la facultate și de trebe și de nu; de terminat, o terminat cu nouă, așe că nu-i problemă. Nu mi-o făcut rușine, aia ni mi-i fata, o fost dansatoare în aici în primu’, aia. Și acolo-i cu, cu tată-se; era prima dansatore dragă. Păi acum nu mai dansează, numa’ chiar. No asta.

Interviul nr. 35

Femeie, născută în 1946 Bărbat, născut în 1943

Intervențiile bărbatului sunt subliniate în text.

Și ziceți-mi... câtă școală ați făcut aci?

Patru clasă.

Aci în sat?

Patru clasă-n sat. M-am dus slugă... doi ani slugă.

Unde v-o trimis slugă? Povestiți-ne. La ce vârstă?

În M. La nouă ani m-am dus slugă.

La nouă ani? La cine? Era rudă cu dumneavoastră?

Nu. O murit **ăia**, **nu** mai, **geaba**... am fost la el slugă. Doi ani, **unșpe**, **și** doișpe ani, **am** stat, **slugă**... după ce-am gătat școala... clasa a patra. Mă purta cu vacile, desculț. Mâncare, **mămăligă rece**, **mămăligă caldă** cu lapte sara, **mămăligă rece**, cu lapte dimineața.

Nici nu mîncă laptele amu!

De-acolo... am venit... m-am dus... la C. la V în F. Ni **și** nănaș amu. Am stat și-acolo un an, tot slugă. No, acolo mai bine-am dus-o. Acolo... mâncare-o fost, **nu** eram jingas de mâncare. Pă urmă, am venit **și** am făcut clasa a-V-a la fără frecvență. N-am mai făcut dup-aia. Iar am întrerupt școala.

Da' unde v-ați dus atunci?

Am lucrat la pomicultură. Era. vie **și**... pomi... livezi. Da' livada asta nu că livada asta o fost dinainte. Da' sunt aici-a livezi pă care le-am plantat.io, în locu' popii acuma o făcut pădure acolo., vie. viile, **alea** țate viile în R **și** în C

am plantat, am umblat la stroptit **și** tat **așe**, **până** ce m-am dus la mină. M-am dus în armată. Din armată am venit. m-am dus la școala de pomicultură.

Unde era asta?

La Polocioi. În Cluj. No, am făcut sașa, m-o trimis colectiv'. sașa luni la școala de pomicultură. Am venit de-acolo.nu m-o plătit cum o trăbuit, m-am dus la „Gostat”, la vaci. Am stat și-acolo sasa luni. De-acolo am venit înapoi, am stroptit la colectiv la vie, și-am lucrat la colectiv până la douășase de ani.

Și *nu v-ați căsătorit până la douășase?*

Eram căsătorit. Aveam două fete.

O venit din armată, o stat o lună.

Nu... io am făcut un an **și** șapte luni de armată. În iunie... am venit în concediu, în iunie m-am dus din concediu, în iulie m-am liberat și-n august am făcut nunta.

Pă urmă m-am dus la mină.

La mină?

Am pornit să... Am avut o soră acolo **și** m-o dus să mă ducă la mină.

Și când m-am dat jos de pă tren, am văzut acolo afișat că angajează ta, face înscrieri la școala de CFR-iști. I-am zis la soră-me' „Io nu mă duc nici la mină...

dimineată vii cu mine și mă duc aici la școală”. „Dacă nu câștigi?” „Nu-i bai dacă nu câștig. Nu câștig... nu câștig... mie-mi ajunge cât câștig”.

Și-ați făcut școala de CFR-iști?

Am făcut școala de CFR-iști. No și de-acolo am ieșit manevrant. Am făcut... acar, frânar, manevrant, paznic de barieră, scriitor de vagoane. Așe.

atâtea. că le-am făcut în gradu' întâi. No am stat că mi-am dus și soția acolo, am stat cinci ani acolo, în P. Am venit din P.

Și io am un băiat născut acolo.

No și până-am fost la P., am făcut încă tri clasă... cum am făcut o clasă, tat la fără frecventă.

Ține' copiii pă piept.

Și-așe învățam.

C-am avut patru copii. Îi ține pă piept și-așe învăța.

Am vinit înapoi și-am stat tri ani în M. Cu tot. Cu copii cu tot. Cu toată lumea. Am stat tri ani în M. și am făcut naveta la D., la CFR, la manevrare.

Am cumpărat casă aicea. Că asta.

Și-ați ieșit la pensie de-acolo?

De-acolo am ieșit la pensie.

Când ați ieșit?

De opșpe ani. O lucrat în mișcare și la cinzeci de ani o putut să iasă. Și-am zis ieși, ieși. că bine-i. Și-apoi o vinit aici ni, și s-o apucat de pus vie, pomii i-o completat, țâțe.

Mi-am pus aicea vie, mi-am lucrat gredina. Și-aici am rămas și mi-am făcut casă aicea.

Ce vreau să vă-ntreb... V-ați născut aci, ați copilărit aci, ați tot venit... știți toate lucrurile. Când ați fost copil, ați fost vreodată bolnav?

Operat de apendicită în armată.

În armată v-o operat? No, cum o fost? Povestiți-mi și mie cum v-o luat...? No... m-o operat și m-o dus în salon și am fost gata că m-am vindecat.

Da' unde? Stați un pic. Unde v-o operat. În ce oraș... în ce spital?

În Brașov.

În Brașov ați făcut armata?

În județu' Brașov am făcut armata da, în Brașov o fost spitalu'.

Și... cum... v-ați simțit rău așa odată?

Nu. Am simțit că mă doare și m-am dus la operație. Am zis că ce să mă operez după ce viu acasă.

Și cum o fost la operație?

Bine. Bine.

N-o fost problemă...

Foarte simplu o fost. Doctor bun.

La spitalu militar, la Brașov...

La militar, la Brașov.

Și altfel, stați un pic, cât ați fost copil, n-ați avut răceli, lucruri de genu' ăsta? apoi cine le bagă astea în seamă?

Am strănutat și-am tușit.

Și ce vă dădea mama... să zicem.

Ceai. Ceai de soc. Ceai de soc, și, ceai de salcâm, dacă.

Așa, da'socu la ce-i bun?

Pentru tușă, pentru astea.

Și salcâmu'?

Și salcâmu' tat pentru tușă. Și ceai de ceapă. Tat pentru răceală... dacă, te doare-n gât.

Ceapă uscată, nu?

Da, sigur. Și-o puneai acolo în zahăr, zahăru' să se prăjească, ceapa acolo și slobozât apă pasta el.

Deci cum? Tăiai ceapa...

Nu. Curățată și tăiată în două, și luai învelitoarele. Deci cum, frunzăle alea. Și când să înroșea un pic zahăru', puneai ceapa acolo, deci, chestiile alea, învelitoarele alea, de la ceapă. Și pe urmă slobozeai cu apă.

Puneai apă peste...

Sigur.

Deci prăjeai sahăr?

Sigur. Acoperit până să răcește și dup-aia dat la copii.
Ca un sirop.

Și e rău la gust?

Păi amu cum să nu fie? Dulce cu ceapă. No, păi da' să știți că era bun. Nu era atâta oameni bolnavi.

Nu era atunci?

Nu, nu... ca acum. Dom' la noi n-am auzât de cancer până amu, ani ăștia mă.

Atuncea zăce'... în satu' cutare este un om cu rac la mână. Ave' o bubă la mână și, ave' cancer la mână și așei zăce... rac la mână. Sau în satu' cutare să face-un om pricolici. Sau în satu' cutare să face câine. În satu' cutare este un.

doi bărbați trăiesc împreună... acum în satu' cutare trăiesc jumătate împreună.

Și aci, că aici este spital și întotdeauna o fost, când ați fost prima dată? Când ați fost dumneavoastră prima dată aci la spital?

Niciodată.

Aicea niciodată.

Sau la dispensaru de-aci...

În tata luna mă duc, la control.

Da întrebați-mă și pe mine că de patrușpatru de ani suntem împreună, singur o dată o fost la spitalu' CFR-ului în Cluj.

Da? Ce problemă ați avut?

Cu gâtu'... c-o făcut manevră cu locomotiva aia neagră cu abur.

Nu mi-o stat graiu' de tat, da' m-am răgușit așe.

Și-o vrut să-l opereze, și nu s-o lăsat, și n-o vrut să ieie injecții și, o. *Da' cum... ziceți... de ce n-ați vrut să?*

La unu' i-o luat, de analiză din gât, și-o rămas mut de tat. Era de tri luni în spital și.

Și el s-o spăriet.

Și, când l-am văzut pă ăla, era de tri luni în spital și încă nu putea vorbi.

No, zâc, mie nu. Dacă mi-a fi mai rău, zâc, oi vini înapoi. zâc, mie nu.

Deci să vă opereze la gât să...

Să să-mi ieie de analize, să mă piște, să-mi ieie.
Atunci am stat tri săptămâni în spital.

Și ce? Nici injecții n-ați vrut să vă deie?

Da' nu, nu mi-o dat injecții.

Știți că să făceau antitetanosurile alea, și, da, și stăteam, că noi am luat altă casă mai în centru, și o vinit, o vinit asistentu' să ne facă. Mie mi-o făcut una, două, doră îs foarte bune alea. Țsta, omu' meu, tat pă lângă, cum era stâlp la târnaț, la, verandă, tat roata l-o-nvârtit. Nici cum n-o putut să-i facă.

N-ați vrut să stați?

Nu. Zăce: „Pă mine nu pui tu acu' până-i lume”. Așe, medicamente o mai. Io decât să beau medicamente, mai bine să mă-nțepe. Io, medicamentele, io cu ele-s mai.

Numa' atâta mi ocupația me'... să lucru acasă, și la biserică. Când nu-s cu popa-s acasă. Când nu-s acasă-s cu popa.

C-o zis doamna că pă dumneavoastră vă găsim acasă.

Ducem pă câte unu', nu mai vine 'napoi până-i lumea, pă care-l ducem noi. Poliția-l poate duce că vine 'napoi... d'a noi pă care-l ducem, ăla nu mai vine 'napoi.

Și ziceți că alte boli n-ați avut. Tatăl dumneavoastră, sănătos o fost?

El o fost cu plămâni.

Tata o avut cancer la plămâni.

Păi o fumat? Sau cum?

O fumat, o fumat mult. Tare mult fuma.

Apăi țigări de-alea... prefăcute.

Apăi țigări dealea de foi și.

Făcute de el?

Și-apoi o avut, nu era așe știință atuncea... acuma-s patrusasă de ani. O

avut cancer pă canalu' care duce la plămâni, glanda aia.

Păi și cum l-o depistat?

Apăi doră... aici o fost spital mare...

Și s-o dus aci la spital?

Eee... da' era maree... **și** să opera, **și** sală de nașteri, **și**, de țâțe o fost aici. Da'. amu dacă-ți pică un goz în ochi te trimite la Cluj să ți-l scoată! Da, serios! Doctoriță bun**e**, doctoriță bun**e**, **și** nu-ți scoate un nisip din ochi.

Ț-o căzut var în ochi sau nisip în ochi sau ceva... te trimite la Cluj.

Bătrânul' o stat în spital? L-o operat aci?

Nu... nu, nu l-o operat că nu să opera atuncea. Era greu...

O așteptat să moară acasă.

L-o ținut ce l-o ținut în spital **și**.

De parcă băga cineva-n seamă!

Da' era bătrân?

Nu era **așe** bătrân.

Nu era bătrân... Asta când o fost? În ce an o murit dânsul? Înainte de '89? O! sigur că da. Eram io de vreo doișpe ani.

Cât o mai trăit după ce-o vinit din spital?

Sașa luni, sașa luni. Din cum o căzut la pat, mai umbla **așe**, că n-o stat.

cam o lună o stat pă pat. Tat p-afară, mai încoace-ncolo. Mai preumbla, n-o pre' stat pă pat.

Da, da. Și mama dumneavoastră?

Mama o murit la septesdoi de ani.

Deci mult după bătrânul'? Ea o mai trăit...

Mult... mult. O mai trăit. Mama o murit c-o fost bătrână... o fost...

bolnăvită **așe**...

Nu... o murit că, spune **și** tu, i-ați vândut casa aicea, ați dus-o-n., la muiere nu i-o plăcut acolo, acolo era cumnata mea.

O băgat-o ăla-n azil, și-apoi la azil acolo.

Noi am vinit în Cluj. No, io avem tri copii, mari, așteptam pe-al patrălea. Nu puteam să o aduc și pă dumneaei că era așe mai împiedicată, mai, trebuia să ai grijă de ea, **și** cu serviciu eram. No, amândoi lucram că doră la patru copii trebe mâncare și spălat și îmbrăcăminte și de țâțe, **și** tat la oraș i-am crescut. Și-apoi n-am putut s-o

aducem. Ea de năcaz săracă, s-o delirat o țără. Apăi cumnata mea o băgat-o la acolo în spital, și-o murit săraca. No. Ne-am dus, am înmormântat-o și, acolo-i.

Dumnezeu s-o ierte.

Că chiar am zis către omu' meu că oare s-o aducem s-o punem lângă socru' meu. Daa, zăce, mai zăhăim o să le alea, dă-le pace, mai bine. No. Tătdeauna ne-am intim de ea și.

No. Ați zis că aveți patru copii. Ei... cu ei ați avut ceva probleme de sănătate? Tati îs sănătoși, tati îs.

Și șasă nepoței am. Și am una de-un an și patru luni acuma.

Drept că noi nu i-am lăsat să se drogheză, când o fost gravide nu le-am lăsat să fumeză, să beie, să fumeză.

Da'fumau? Ele fumau?

A! și-amu fumează, fumează, no bine!

Păi și după ce-o stat nouă luni cât o fost gravidă, i-o mai trăbuit țigară dup-aia? Eee, după nouă luni. Sigur. Omu' dacă vre' din orice poate să facă să apăi le-am zis: „Mă unde-ați învățat? Nici io, nici tată-to n-am fumat”. *N-ați fumat? Nici unu'?*

Nu. Nu.

Io am fumat vreun an de zile.

Apăi nu erați fumător. Într-un an de zile nu te faci fumător.

Vreo tri pachete de țigări fumam într-o zi.

Într-o zi fumam tri pachete de țigări. Și m-am lăsat. Nu mai putem mânca, nu mai putem. Și m-am lăsat dintr-odată. Mă sculam noaptea din oră-n oră și-aprindeam țigara.

D-apoi nu vă simțeați rău?

Apăi chiar că, de-aia m-am simțit, că de ce m-am simțit, de-aia m-am lăsat.

Io nu le-am tat zis, mă, lăsați nu ardeți, mă, mai ales acuma ce scumpe-s! No, nu le dau io bani că au ei treburile lor și, no, îs bine tati și nu am probleme da'... parcă pântru sănătate... pântru sănătate, nu pântru bani, că banii omu' îi face.

Da' cum tatăl dumneavoastră a fumat atâta și n-ați prins obiceiul ăsta? N-am fumat.

Ba o fumat la vreo șapteșpe ani, așe. Da' când o văzut soacră-me', nu-i plăce'. Nici în casă nu-i lăsa. Afară, afară, fumați afară. Nu-i lăsa și probabil că nici soră-sa n-o fumat. No, că ei o fost doi copii. O fost, că cumnata-me' îi moartă săraca.

Dumnezeu s-o ierte da' ce-o avut?

O picat jos și-o fost gata.

Comoție cerebrală. O făcut comoție și.

La ce vârstă?

La șaișdoi de ani.

Când s-o întâmplat asta?

Acuma-s cinci ani. În P. acolo.

Cu tri ani îi mai mică ca, o fost mai mică ca el. Da' vă spun că, da' le săraca, o rămas și fără bărbatu-se, no, fata s-o căsătorit, băiatu' iară o terminat facultatea, cred că s-o dus în străinătate că nu dăm de el nici la Dumnezo. Nu știm că ce s-o întâmplat.

Și-acuma zaceți că ce probleme aveți? Că zaceți că vă tremură picioru' sau cum ați zis?

Păi amu îmi tremură picioru' și mâna, da' fac tratament și nu.

Da' de când o-nceput treaba asta?

De vreo doi ani.

Da' de la ce poate fi treaba asta?

Tat așa-am zis că de la ei o pus altă, altă boală, da' când am făcut casa asta, io tat așa-am zis că de-acolo mi-o vinit. Mi s-o deplasat ceva vene.

Nu găseai nici oamini, mă durea mâna asta. mâna asta de numa'. Pă partea asta-am cărat moltăru'. tat moltăru' cu găleata și pă din lontru și pă dinafară.

După-o săptămână o-nceput să-mi tremure picioru'. Și mâna. Și-apoi tat m-am lăsat așe, nu m-am dus vreun an de zile, ș-apoi o-nceput să-mi tremure tare. Și-apoi am făcut tratament.

Aci? Aci?

Aci m-am dus, și m-o. mi-o dat trimitere la policlinică

în Cluj. Aicea nu fac nimica. Aici nu descoperă boală, nu.

No zâc, „D., hai numa', hai”. **Și** m-am dus la asistentă „Spuneți-mi un particular”. Și-apoi mi-o spus la centru medical pă Horea. **Și** foarte bine. Foarte bine l-o tratat.

Și? Sunteți mai bine acuma?

Mai bine.

Dă-i tremura tare mâna că... trebuie s-o bage în buzunar.

Păi așemi tremura mâna de... păi nu puteam... trebuia să pui plapuma **și** picioru' ăstălalt pasta picior. Așemi tremura de nu puteam să mă hodinesc.

No, foarte bine s-o ocupat, tare bine. Atâtea programe i-o făcut doctorița, până când o dat de ce trebe. Foarte, foarte bună doctorița. Așa-am picat pă le. No, bine **și** noi ne-am dus de-acasă... nu gândiți că dacă nu te duci, nu-ți face nimica, fii liniștit.

Ați zis că aveți patru copii. Unde i-ați născut?

Uaai, fetele, una-i născută chiar aci-n casa veche. Aici. A doua. '68. Și-i aia mare, **în** casă la soacră-mea, sus, cum meri, pe șoseaua principală.

No, ziceți-mi la prima fată, cum o fost? Când v-o luat durerile, cine v-o moșit, cum o fost, ce v-aduceți aminte?

Aicea, aicea, aici să năste' Când am născut io fetiță le, aici se naște. La spitalu' ăsta. M-o luat la tri noaptea, m-am dus, **și** pă unșpe. Și m-o dus **și**, pă unsprezece, **pă** jos am vinit, am coborât la spital. Am zis către soțu'. către bărbatu' meu. Zăce: „Stai tu că mă duc **și** scol pă vecina să prindă calu' să m-aducă”. Atunci nu erau atâtea mașini, amu-s patrustrei de ani. No, **și**, zăce, ză „Mă nu te du nicăieri. Când m-a lua durere', stau în loc. Că-i primu' copil. Nu-l nasc **așa** repede”. Că mi-o fost spusă moașa că N-o **și** pă jos am vinit până la spital.

Cu cine?

Cu soțu' Pă la tri noaptea. No **și** am ajuns, **și** era moașa. M. O femeie foarte specială, foarte, bună, m-o consultat... „No E., zăce, stai liniștită, că, ești bine”. No **și** pă la unsprezece dimineața am născut. Pă la unsprezece zâua.

Și cum v-o ajutat moașa să nașteți? Ce v-o făcut?

Foarte bine. În pat domnule, și-am prins ălea.

Da' v-o făcut frecții, masaj?

Da' de unde!

Împinge așa? Că mi-o spuc cineva că s-o suit cu genunchii și apăsa cu genunchii...

Nuu, nuu că nu mi-o trăbuit. La băiat așe mi s-o suit.

Păi de ce?

L-am născut în P. Îs puturoși băieții! Nu, serios. Și al doilea băiat, tat așe greu l-am născut. Două zile și două nopți m-am chinuit cu el. Da' cu fetele n-am avut probleme. Am născut.

Primele două născute îs fetele?

Da.

Și cine... o mai fost cineva la dumneavoastră la spital sau numa' cu moașa ați născut acolo?

Numa' cu moașa și doctoru'. Doctoru' o vinit. T. era... doctoriță... de lăuză. Și-o vinit, o vinit dimineața când o vinit la serviciu o și vinit la mine și, no, zăce îi bine tat. Doră asta era, mai bună ca o doctoră. Era o femeie în vârstă, moașa. Erau moașe bine pusă la punct mai demult dom'le. Erau așe, știeu ce să facă cu tine să nu te chinuiască, să nu te. Am născut cu picioru-n șold la le, mi l-o pus. Că nu erau mesă d-estea de Totuși pe mesăle astea altfel naști, altfel.

Mai ușor?

Mai, mai, cu mult, cu mult. No. Și după doi ani am născut-o pă A.

Și atunci cum o fost?

Prima o fost D., a doilea A. A doilea, fată, ne-am fost mutată că aicea am avut chiriași și-apoi tat n-o vrut să iasă de-aici că să-și facă casă, că să le-o vândă proprietara'... că asta am primit-o în jocu' miresî, proprietatea asta până-n deal și țâțe.

Cum adică în jocu' miresî?

Așe bine, când am avut nunta.

V-o dat-o cineva?

Sigur. Sigur. Unde o fost bărbatu-mi-o mulți ani. T. C-

apoi casa aia o-am și cumpărat-o noi. **Și-i, am născut-o**, mi-o vinit să nasc, și-avem oi. Nu uit niciodată. Tata noaptea am făcut la păstori de mâncare, c-atuncea se făcea, când mereai după lapte la oi, se făcea mâncare, **supă de găină, friptură**, nu știu **ce, țâțe**, țate le-am pus la rând, le-am împachetat, ca el să poată mere după lapte la oi dimineța. Și zâc „No, acuma hai du-mă”.

V-o luat durerile?

No bine, **da'** tata noaptea le-am avut.

Și la cât v-ați dus la spital?

Păi pă la patru și ceva dimineța. Și când trăgeau, **era Constantin și Elena, trăgeau clopotele, am născut-o**. Da, fata, **aia** mai mică, **chiar de Constantin și Elena**. la ora unșpe. Și-o vinit, doctorița de lăuză, „**Noo**, zăce, ni s-o născut o E”. Și le era tat E. doctorița.

Da' nu era născută în ziua aia...

Nu era născută, numa' o chema E. Și ni s-o născut E. Și vine bărbatu-meu să vadă că ce-am născut. El aștepta băiatu'. Nu-i mai trăbuie fată.

Io **am așteptat**, numa' a treilea o vinit.

Când o fost la poartă, zăce către paznicu' de la poartă, zăce: „Măi nu știi, mi-o născut nevasta? Nu știi nimica?” Zăce: „Ț-o născut măi. Ț-o născut. Da, zăce, moașa-i vinovată. O fost ficior măi, ficior”. Daa, **no** el bucuros că-i ficior și, **el o zis**, când am un ficior altu' nu mai faci.

O născut un ficior, da, pă când stau să mă bag: „Da auzi”. Zâc „Ce-i baiu'?” M-am spăriet că o murit. „L-o scăpat moașa jos **și** s-o... s-o... s-o făcut fată”. „Ai băga-ț-ai...!”

O răs de dumneavoastră. Știa că vreți băiat. Păi și tot nu v-ați oprit... c-ați făcut băiat și-ați mai făcut unu'.

Am mai făcut unu.

Am făcut unu' că a patrulea am fost io bolnavă și, **o** trăbuit să-l fac.

Cum adică?

O zis că ori să mă taie, ori să fac. Să-mi aleg.

Da? Da' ce boală ați avut să? Și-o zis că trebe să

faceți un copil?

No, fibrom uterin.

Și de la asta... să vindecă cu naștere? Io nu știu că...

O ieși*t*, o ieșit cu nașterea afară. Păi*i*, auziți. Da*a*, dacă el judeca bine*e*, ginecologu'. bine*e*, nu făcea' treaba asta. Că*ă*, oaaii*i*, păi era*a*, era*a*, era să mor, nu altceva. Și după aia am avut dificultăți, și.

No da' zaceți-mi cum o fost?

No, băiatu' ăl mare l-am născut în P. Țla, așa cum zaceți mi l-o împins afară*ă*, tata m-o albăstrit.

Moașa?

Nuu. Ș-amu îmi imaginez că un domn ca dumneata o fost.

Doctoru'?

da' parcă aici ni mai lat.

Da' de ce Dumne...? Și cum... el o pus genunchii?

El s-o urcat paste mine pă masa aia și pă*ă*, că are un fel de drepti, două drepti și m-o masat. Și moașa îl trăge'. Atuncea își dăde silința pântru copil. Amu nu mai*i*, amu o dată le taie. Da' greu o fost. O fost puturos. Că știți cum o fost când l-am născut? Mi l-o arătat. L-o prins așe ni între degete. Zăce*e*, ia pântru cine te-ai chinuit. Așe era de rozosin și de frumos. Ș-amu-i frumos bărbat*t*, ș-amu-i frumos bărbat. Zăce: „No ui pântru cine te-ai chinuit!” cum ave' el mâncaia aia mare*e*, doctoru'. Zăce: „Ia pântru cine te-ai chinuit*t*, puturosu' ăsta”. Și*i*, pleosc*c*, o palmă. Parcă o dat în mine.

De ce? N-o plâns și de-aia?

N-o plâns dară. Ș - apoi l-o ținut până i-o curs veninu' ăla*a*, c-așe face cu copii. Îi curge un fel de venin. N-o zăce uite*e*, ș-amu mi-l imaginez ce roz era așe și*i*, cu grăsamă așe pă el.

Da'fetele n-au fost așa?

Ba da. Ba da. Păi aia mare am născut-o de tri kilograme. Din gras, gras iese*e*, opt sute. Fata aia mai mică ca le patru kilograme opt sute. Țta*a*, băiatu' ce l-am născut o fost tri kilograme șasă sute. Și și io am fost mare*e*, că doră io eram... Doamne feri. Și ăsta mic, de tri kile. Țta o fost

săracu'... că l-o chinuit... fibronu'. La s, că n-o fost așe mic. N-o trăbuit să stea în spital. Daa, da' i s-o localizat aici ni fibronu'. Io îl vedem. Și tat l-am pus pe partea unde, capu-i era, mai bombat.ca să se facă, că io-l vedem.

Adică fibromul de la dumneavoastră s-o lipit la el pe cap și după ce l-ați născut îl vedeți...?

Sigur. Sigur. Dacă să lipea la o mână, și n-avea o mână. Sau un picioruț, sau. Doamne ferește.

Da' când v-o apărut fibromul ăsta? Când l-o depistat?

Noo.

Erați însărcinată când v-a apărut... sau înainte...

Nu. Înainte. Înainte. Și aveam numa' trișunu de ani. Și-o zis că dacă mă operez, nu-i bine, că zăce, ăsta trebe tat scos afară, și curățat, și tot, și zăce, din ăstea devin despărțiri. Zăce nu-i bine. D-apoi zăc domn doctor ce să fac? Zăce: „Faci un copil”. Că ta, zece ani îi diferență între ăl mare și, și ăsta micuțu'. No și-apoi am făcut copilu' ăsta d-apoi, greu mi-o fost, greu mi-o fost, că pân' la urmă, era un ginecolog la clinică. Amu-i plecat mi să pare de-aicia. Și-i și în vârstă. Și ăla mi-o spus. Zăce: „Ai buctat-o. Dacă cumva, zăce, s-o localizat pă, poate să fie nenorocit, poate să fie.

Copilul?

Iee. Văii, și până am născut, ferească Dumnezo. Daa, că până la urmă ăsta o murit, ginecologu' care, mi-o făcut. Că doră am făcut tratament ca să rămâi. No și, ăstălalt mi-o zis. Zăce: „Acuma, cum îi ave' norocu'. Roagă-te la Dumnezo, că numa' el te poate ajuta. Că, zăce, fibromu' ăla s-ar putea localiza unde nu trebe și”. No, o dat Dumnezo c-aici numa'. de partea stângă, un pic, da' aici ni la cap. Și-apoi atâta l-am întors cât o fost mic, să se facă bine, căpșoru'. C-atuncea îs moi copiii și dacă-i pui în partea respectivă, își revin. No, da' baiu' o fost că l-am născut greu. Ferească Dumnezo. Doamne, fie-i țărâna ușoară la profesoru', de la clinică, bătrânu'. nu tânăru', că bătrânu'. Și el m-o ajutat. Că de mă operau ăștia, poate muream.

Deci să vă facă cezariană?

Iee. Că s-o infectat fibromu'.

Când s-o infectat?

S-o infectat. Mi-o făcut, am fost la naștere, că și-amu tău minte c-un doctor, C. îl chema, i-am văzut emblema aicea, și, atunci vorbeai cu moașa înainte, pardon, vorbeai cu moașa înainte, nu cu doctorii. C-așe să vorbea atunci cu moașele. No, amu, moașa, ea, m-o ajutat săraca. M-o ajutat. Doamne dă-i sănătate, c-o murit. Încă chiar am plâns când am auzât c-o murit. Și, am vinit acasă. Tat nu mi-o fost mie bine, lăuză, în clinică. Nu, nu mi-o fost.

Și laptele parcă... nu mi să... nu mi-era mie bine. Și ntr-adevăr... că eram la un doctor S. și zăce: „Nu te du nicăieri, M., stai aicea. Să vedem care-i situația, că ai o febră de treisapte cu patru. Și asta-i o febră infecțioasă. Asta nu, nu-i bună febra asta”. Ză „Doar copiii mi-s acasă domnu' doctor. Și erau tati la școală. No. Tati erau la școală, ai tri mari. Fetele la liceu în Cluj, băiețelu' ăstălalt la., zâc numa' soțu-i cu ei acasă”. Și tat vine, zăce: „Tu, nu știu ce să mă fac cu ei că le duc supă, zăce, de la cantină și nu vreau s-o mănce nici la Dumnezo. D-apoi, zăce, le fac io. Cum pot”. No. Și, am vinit acasă. Acasă m-am infectat. O vinit doctorița din sat, și zăce, „aicia-i grav. Trebe să meri” M-am umflat tata, așe gândești că nici n-aș fi născută. Deabie încăpem în sarapanu' ăla de l-am avut. No și, chiar atunci să face' drumu'. Tat o groapă și-un gropoi. Și io avem durerile de naștere. Și m-o dus, o luat copilu' în brațe și m-o dus la clinică. Păi când zognem în gropile alea, ferească bunul Dumnezo. Ș-amu îmi amintesc. Doamne feri. C-auzi domniță dragă, un copil pă dinaintea mamei să nu treacă, să nu treacă, să nu treacă.

O pus-o pă masă, și o apăsă, zăce: „Mai are - un făt”. pă dinaintea mamei să nu treacă.

„Are fātu'. fātu' lu' Dumnezo, zâc, dacă ești doctor prost”. Chiar așe i-am spus „Ești doctor prost. Amu o născut, zâc. Are copil de tri săptămâni, zâc”.

Eee, și când ajung acolo, zăce. „Mai are - un făt înăuntru”.

Cum adică mai are - un făt?

Păii, urina. Mi s-o blocat rinichii, de urină, și el zăce' „mai are - un făt înăuntru”. Și ăsta cu copilu' în brață. Zăce „Văii, mi-ați omorât copilu'”. Io când am auzât de pă pat. Zăce „i-ați omorât copilu'. Ce-ați făcut?” zăce. Și-ntr-aia, o dat Dumnezo și-o apărut bătrănu'. Era bătrân... și-amu îl văd, c-ave un câine așe ni mare, negru, și, zăce: „Ce faci, cu fata?”. O zis bătrănu' către doctoru'. P. Zăce: „Ce să facem, pregătim sala de operație s-o operăm că zăce uită-te”. După cee mi-o slobozât urina, mi-o băgat sonda, că o văzut el că urină îi nu copilu'. Că ăla. P., nu, zăce' că-i făt, și-o murit acolo și m-am infectat tata și. Adevăru' că infecție am avut, și zăce profesorul: „Asta-i urină. Adă sonda-ncoace”. Și-apoi vo' patru kile de urină o ieșit. După-aia n-am mai avut nimica. M-am eliberat așe, m-am dezumflat, și parcă aș vini, aș fi vinit acasă 'napoi. Și zăce: „Îi pregătită sala de operație”. „Nu puneți cuțātu' pă fată până vă spui io. Când voi spune io atuncea să puneți. Că, zăce, are patru copii, tre' să și-i crească”. bătrănu'. Doamne, fie-i țărâna ușoară că-i mort. Zăce: „Copilu'. nu-l băgați între copiii ăialalți. Domnu' mere la leagănu' copilului, cu copilu'. Îi fac io hârtiile și, cu salvarea îl duci acolo”. Și-apoi o mănășă, o mănășă de copil acolo, și. Apoi pă mine o început tratamentul și-apoi mi-o extras fibromul că n-o vrut să mă operează. Și legată de cap, de pat am fost. M-o legat de pat. Și mi-o legat o sticlă de-un kilogram plină cu apă la căpătăiu' patului... ca cum suflu, așe, să... mi să tragă afară. Păi nu vă spun că până aici ni l-o tat prins cu pensete... așe o infecție mare. Și zăce: „Nu puneți cuțātu' pă fată până nu vă spui io. Io când oi spune”. Și-apoi mă duce' dimineăta, tata dimineăta, bătrănu', vine' și îi zăce' la S. Doamne dă-i sănătate și la S. O dat un tifon mare, așe ni lat, și-apoi tat mă, tampona. Și bătrănu' îmi extrăge' afară, că zăce: „Trebe s-o tragem afară. Când te doare tare să-mi spui. Străgă. Străgă”. Și zăce: „Dragă, cu cine-ai născut?” Și-i spun, cu doctoru' C. „No, zăce cătă asistentă, zăce, ia du-te că mă tem că el îi de serviciu la sala de nașteri. Du-te repede și adă-l încoace”. Zăce: „Ia mă ce-ai făcut cu fata. Asta-i mamă la patru copii măi.

Mamă la patru copii. Ce-ai făcut cu le. Zăce, poate muri. Și zăce, rămân patru copii necrescuți. Și, zăce, arată-mi mânurile". Bag sama, el o văzut pă fibrom. Că de nu-l zgârie. Ave' unghie mare la degetu' mic. Și zăce: „Da' cu asta ce ai făcut, să te scodolești în nas sau de ce ți-i tu unghie? Păi dacă ți-o trăbuit meseria de ginecolog, atuncea, zăce, tu nu știi că până la piele tăiem unghiile, să nu fie un microb nimica". Zăce: „Ai nenorocit fata". Săracu', nimic n-o zis. Nu și-o dat el sama. Că mi-o făcut după naștere un control manual. Deci fără mănusa. Și m-o zgâriet cu unghia. Și cum m-o zgâriet, ăla s-o infectat. C-o zis, bătrănu', zăce: „Ăsta să distrugea singur, că fibroamele să distrug singure, până alăptai, că, zăce, nu ești bolnavăta, ciclu". Și săracu'. Dintr-aia că m-o infectat doctoru'. M-o m-o m-o zgâriet, că nu și-o dat el sama. Păi nu știu, că n-o vrut el. Io știu că n-o vrut.

Ați simțit când v-o zgâriat?

Nu, că asta o fost după naștere. Da, ce mai simți atuncea. Că mi s-o lipit placenta, și-o trăbuit s-o ieie. Și-aia numa' simțu'. numa' cu degetele goale putea s-o ieie. Numa' așe simțea. No, și-apoi m-o infectat, și numa' fain am tras.

Și cât ați stat în spital acolo?

Șapte săptămâni. Și copilu' meu la leagănu' copilului.

Cu domnu'...

Da, cu el. Singur. Căă, ne-am prostit, că noi am avut laptee, pă lună acasă, și puteam o femeie. Că și-așe am plătit, la leagăn. Că amândoi am fost în serviciu și-am plătit. Da' no, atuncea de năcăjiți și de oh, Doamne. Că nu mă mai scol altu' și gata. No și-apoi mi-o trăbuit sânge, și-apoi tati colegii mei o vinit și mi-o dat sânge, și după opt luni tat l-am dat afară. Nu mi-o primit corpu'.

Sângele?

Sângele. Nu mi l-o primit.

Cum l-ați dat afară?

Așe bine, și pă nas, și.

O curs?

Tăăt... hemoraie, și pă nas, și pă... tat. Până... când

am terminat de dat sângele n-am mai avut nimica. Numa' c-am fost slăbită. Și-apoi și-atuncea m-o dus la clinică, și zăce S. cătă mine, că la el în salon. Amu deja eram, fami, famă, cum să zăc, în familie acolo. Zăce: „Ado-ncoace că-s învățat. Îs învățat cu le, ado-ncoace”. Și-apoi o vinit la mine la pat, și zăce: „Să faci bine să-ți faci sângele. Că, nu-ți primește corpu’”. Nu mi-o primit corpu’. Zăce: „Se vede că ai sânge de câne”. A2.

Da... nu știam că se zice sânge de câine... Da' de ce i se zice sânge de câine?

Probabil.

No și... ați stat șapte săptămâni și o scos fibromu'? Bătrânu'?

Da. Mi l-o tras afară. Și-apoi eram, no, și-o femeie mare, apoi vine' bărbatu-mio, săracu', și-mi face câte-o baie, și mă spăla că doră mi-era și milă de femeile astea că io nu mă puteam, mă lăsam. Deci nu putem să stau pă picioare de slăbită. D-apoi el mă duce', mă spăla și, mi le așeza așe să nu, că eram prinsă cu pensete, cu și-apoi când o fost la extragere, apăi zăc, închid ochii și-atâta rabd până când da' de-l taie jos odată de-acolo să îl trimită, să vadă nu-i canceros? Și-apoi așe, tat m-o udat S., și aveam cozi. Mi le tomne aici mă cozile. Îmi tomnea cozăle cum era păru' împletit, și, mă tat tampona. Și zăc înghit ochii și. Da' el, pleosc, o palmă paste față. Zăce: „Deschide ochii, deschide-i!” Să nu-i închid de tat. Zăc „N-aveți frică, că nu am nimica”. „Nu te doare?” „Nu”. Da' așe mă duree de și-apoi mi-o tras, și-o zis c-o rămas un pic, un pic de rădăcină. C-o fost prins așeni, atâta mă loc, o fost prins acolo înăuntru. Și-apoi ăla mi l-o tăiet frumos tat, roata, jos, și într-un borcan de opt sute mi-o trimis, la laborator, de mi-o făcut să vadă dacă, nu am cancer. N-am avut, Doamne feri. Doamne taie-ți mulțumesc că n-am avut. O fost bun, și de-atunci.

Nu mai aveți probleme.

Nu, nu. Doamne taie-ți mulțumesc, sau să mă doară sau, cum, pă sub burtă, da' operată am fost de două ori la picior, colecistu' scos, hernie de două ori.

Ooo... dumneavoastră chiar...

Îs tăietă, tăta-s clămpoțată.

No și la picior ce-ai pătat?

Doră varicile, ia. Eee aici mă? Aici m-am pus să mă spăl, că doră amu-mi fac baia. M-am pus să mă spăl, și cum m-am lăsat în jos, s-o rupt de pă sanie scândura. Și mi-o tat marș picioru' jos și m-am.

Ee... și v-ai lovit în scândură.

No. Și uită-te că nu-mi trece că chiar pă varică m-am lovit. Și-i... greu îmi trece, da, îmi pare bine că n-am făcut un ulcer varicos acolo sau altceva, Doamne feri.

Și dați cu ceva sau...?

Dau, dau. Am de gălbinele. Îi foarte bun.

Daa... ce voiam să vă-ntreb. Cât ai tot fost prin spitale, n-o trebuit să dați nimic? O fost totu' bine?

Nu... să știți că io am, bătrânu' la bărbatu' meu nu i-o luat nimica.

Da' ai vrut să dați și n-o luat bătrânu'.

Nuu. Nu. Restu' nu, nu. Încă, încă m-or protejat c-amu deja mă prindeam așe și mă mai sculam. Și vezi doamne io am avut ceva deosebit, în clinică, și-apoi tati studenții i-o adus pă mine. Da' o vinit doctoru' de salon. Amu dacă faci o operație, îți spune în față că cât tre' să dai. Da' să știi că, uită-te și la fată, nu mi-o spus în față, nu. Cât i-am dat, atâta o fost. Da' nu mi-o zis c-atâta trebe. Sau la fată. Amu s-o operat ginerile. Da, depinde și de om. Depinde și de doctori. Depinde. Sunt care-ți spune direct.

Că am auzâtpovesti că... Sau sunt care nu-ți spune, da' dacă nu-i dai, nici nu să uită la tine. Așa am auzât.

Nu știu. N-am pătat așe, no. N-am pătat. Și io chiar, chiar tat într-una am fost tăietă, tat întruna. Amu asta la colecist și la la colecist am fost de \$. și băiatu' ăsta care m-o operat amu de hernie o fost cu el, face'. masteratu' ăla, no. Și-amu el m-o operat de hernie. Da' io vă spun, cu forța i-am băgat. Aicia-i mă fata me de față. Cu forța i-am băgat, am luat geanta, zăc „Domn doctor, domn doctor, tata lumea dă, nu numa' io, sau dumneata primești. Tata lumea așe dă. Și sunt care-ți impun c-atâta, trebe. El nu. Uită,

amu l-o operat pă ginerile. Zăce fata „Tu mamă, atâta o fost de mulțumit și-atâta, atâta o umblat după el, c-aiesta n-o vrut să stea în spital”. Ș-apoi l-o dus la cuscra acasă și-acolo s-o dus. Nu, că nu-s obișnuiți, doamnă, nu-s obișnuiți. S-o dus la mă-sa, și-acolo s-o dus doctoru’ de l-o să vadă că nu i să-ntâmplă ceva? Da’ nu, Doamne-ți mulțam. Tare mână bună are. Da’ zăce fata „Tu mamă cât să-i dau?” „Amu, cât gândești și cât are omu’ că nu-i el așe”. Da’ atâta o fost de mulțumit de no, oioioi. De-ăștia doctori tat să deie Dumnezo, să nu spuie. La ăsta vă spun io. Când am fost operată, de colecist, S., care lucra cu D., cu ăsta, îi era ajutoru’ D. la S. la o femeie, o văzut-o că-i săracă și amărâtă și, no, săraca și le, două mii de lei, atuncea era cu miile când m-am operat io, că asta-i de câțiva ani, io scos și i-o dat pă marginea patului, și i-o luat și i-o împăturat frumos și i-o băgat sub pernă, zăce: „Poate-ți mai trebe să-ți iei medicamente sau ceva, zăce, lasă-i acolo”. Sunt, sunt oameni și oameni da’ sunt care, jecmănesc așe. Io n-am picat pă de-ăia, io vă spui drept. N-am picat pă de-ăia.

Păi ați avut noroc că dacă...

No... și... ăsta la care-am fost internată...

Dacă n-apărea bătrânu’ atuncea când o venit ăla și-o zis c-aveți făt, cine știe ce vă făceau.

Mă opera și eram moartă.

Nu-i lăsam. Io i-am spus că ce are.

Da’ i-ai spus ce am. Nu i-ai spus ce am că, pă urmă o dat bătrânu’. că am urina, urina-i baiu’. Și-i, ei mă operau. Mă operau că, s-o spăriet și ei că-i făt acolo și trebe operație.

Și vă făceau altă operație.

Muream.

O crezut că e făt mort care o stat acolo și s-o infectat și trebe scos afară...

Ie, le, le, le, așe, așe o gândit ei. Da’ când colo, rinichii mi s-o blocat. Și bătrânu’ una-două o știut. O băgat sondă, și-ndată am terminat. No, da.

Și cu colecistu’ cum o fost?

Cu colecistu’.

V-ați simțit rău?

Da. Eram, de serviciu și-aicia ni mi-o ieșit o pată roșie. Și avem o, nu mă dure'. da' avem o somnolență așe, era joia. Și-amu tău minte. Și eram de serviciu. Și zâc mă, mă duc la doamna doctor în cabinet c-avem cheia de la le că-i udam florile și, acolo, și zâc mă culc acolo o țără să-mi treacă. No păi da, când m-am pus jos am și adormit și dă-i. Și-o vinit asistenta, c-o avut o urgență și-o vinit asistenta și mă vede acolo. Zăce: „G. ce-i cu tine?” Zâc „Io nu știu, doamnă asistentă, da parcă tat îmi vine să dorm. Ceva, ceva nu-i în clar”. Zăce: „Tu, aia-i de la ficat. Ia ridică tu în sus halatu'. să vedem”. Și mi-o văzut aici ni. „No, zăce, acasă te du acuma mă. Și de nu meri mâine la policlinică, era vinerea, de nu meri mâine la policlinică la C.F.R. să știi că ai încurcat-o cu mine. Să nu vii la lucru! Că io-s de serviciu”. „Doamna asistentă, da' nu mă doare-așa, zâc, am făcut alaltăieri o criză, da' nuu”. Zăce: „du-te că, uită-te, ai o pată roșie și-acolo-i ceva infecție”. No m-am dus, m-am dus dimineață că m-o spăriet tare și, m-am dus și, mi-o și spus. Era S. la policlinică, ăsta care m-o operat, și, zăce: „Doamnă scumpă, vă și fac internarea. Să nu faceți un icter mecanic”. Că, zăce, îi infectat. De-aia-i roșu acolo că-i infectat”. Și mi-o scos patru pietri așe mă, hexagonale. Io nu știu cum, Dumnezo, o stat acolo. Așe, biluță, hexagonale cu hexagoane pă el cu, serios nu știu cum s-o făcut acolo. Patru mi-o scos așe ni. No, m-am internat, și zâc „Domn doctor, asta era-n noiembrie, da' zâc soțu' meu îi la țară, și tre' să tai porcii, și trebe”. „Oo, zăce, bată-i soarele de porci. Io-ți fac internarea, te duci la spital, îți iei patu' în primire, îți pui țate la rând acolo, și te duci acas' că-i sâmbătă, și-așe nu-ți fac nimic, și, îți aranjezi cu porcii. Da' să nu mânci nimica”. Noo, frate.

Adică să-i tăiați porcii?

Să-i tai... porcii și să nu mânc nimica. Daa... n-am avut ce face. Trebuie să mă operezi, avem aicea mă... și, no. Îi dau telefon la soțu'. îi dau telefon, vine, zâc „Măi, mâine mereți cu fetele și tăiați porcii. Io nu mă duc că uite, io-s oprită și de la mâncare și de la tat și, tăiați porcii, i-aduceți

acasă și, îi pregătesc, fetele gustă și, duminică sara mă duc". Așa am și făcut.

Așa. Ați tăiat porcii... ați tăiat porcii duminica?

No, și o vinit soțu' cu ginerii... din Cluj, cu fetile, și-o tăiet porcii și i-o adus în Cluj, și, i-am pregătit... tat tat tat, cartaboș, tat.

Dumneavoastră? N-aveați treabă...

Io, le, și mi i-am așezat tati tati tati.no. Atâta la S. i-am pus un picior dinapoi de porc, i-am am avut niște telemea foarte bună de oaie, două calupuri, și-o sticlă de două kile de țuică de prună, și aia i-o fost tat. Și duminică sara m-am prezentat la el. O vinit soțu' cu mine, i-am dus, m-am dus la cabinet la el. „No, zăce, gata. Mâine începem analizele”. Și-o vinit el cu mine. În tri minute o fost făcute analizele. Îndată mi le-o făcut, la sânge, la, tat tat tat. Și marțea m-o operat. M-o operat, și-am stat, cât am stat? da' n-am stat opt zile, nici vorbă, cam vreo cinci zile am stat operată. M-am vindecat și-am vinit acasă.

Da' v-o scos și fierea?

Da, sigur. Și patru pietri, mi-o scos afară. „No, zăce, era să zbâcnească, zăce, le vezi? Astea, zăce, era să zbâcnească, în la rinichi și cine știe unde să localize și mureai, să face icter mecanic. No.

Da' asta când o fost? Înainte de '89? Sau după?

După, așei? tu din '93 ești în pensie. Cam până '94. '95.

Și-ați zis că vă duceați să faceți la doctor curățenia...

Nuu. Numa-i udam florile, îi udam florile. Nu lăsa pă nimeni la flori doamna doctor. Era mai pretențioasă o țară. Și-apoi aveam cheie, intram și, îi udam florile, noo, ștergem că picuram p-acolo și, zăc mă pui jos că, da' nu putem umbla de picioare. Deci infecția aia amu era pe D-apoi înainte am tras v-o câțiva ani de zile cu ficatu'. Oioioi.

Făceați criză de fiere...

Sigur, sigur. Și mi-o fost și leneșă, și. Da, fierea leneșă. Eee, da' la mine s-o făcut piatră. Apăi știi Dumnezo, c-am fost rectificator? din cauza aia? ceva mi-o marș, praf de-ăla, știi să am inhalat, nu sh [tiu] ce să zăc.

Da și **din cauza**, apei, faci. D-apoi cum. Calcaroasă.

Aicea nu-i bună apa?

Aicea, asta de fântână a noastră îi calcaroasă. Da' io când am văzut că vine apa de Cluj, **văii**, după nimic nu mi-o părut rău că m-am mutat din Cluj.

Decât de apă...

Apa. Amu când am văzut-o... pământu' l-am pupat.

Da' când o adus-o?

Anu' trecut. Am și băgat-o, noi am fost primii (râde). Ză „No, D., să aducem apa în curte”. Nu-mi cade' bine din fântână când vedem cocomârlele alea p-acolo... nuu. Așe mă dezgusta și așe... Și să știți că degeaba operezi ficatu' că tat sensibilă rămâi. Tat sensibilă rămâi. Nu-ți cade bine. Apăi vă spun că.

Ați zis c-ați mai avut de hernie?

Da. Când m-o făcut la colitis', m-o făcut și la hernie, c-am avut aici ni hernia. Dar. G. n-o stat în loc.

Trebuia să nu lucrați...

Noo. Bine. Păi și eram la lucru. Fierăle alea, doră eram rectificator. După-aia am fost la injectoare. Cine dracu' ni le făcea ca io trebuia să le fac. C-amu te-ajută colegu' o dată, de două uări. Da' nu poți tat într-una să-i tat impui: „No, hai ajută-mă” și o fost greu, no, și căratu'. Îmi duceam marfa, și.

Și de-acolo ați făcut hernia?

Și-am făcut hernia, mi s-o făcut așe ni ca un cap lângă, buric, buric. Și mi s-o făcut aici ni și am început să fac, de-astea, criză. Și-i, tat am stat io, copiii tat într-una zăce' că doară să vedea pân' fustă, afară. Să vedea afară. „Hai, tu mamă du-te să nu pătăști ceva, hai du-te, hai du-te”. Întruna, și fetele și băieții. Într-una tat îmi zăce: „Mamă, mamă, nu te-ai gândit să meri să te operezi? Du-te mamă și te operează până nu-i târziu”. Și, într-o săptămână m-o luat, anu' trecut, amu-s doi ani, pardon, nu anu' trecut, în toamnă. Amu-s doi ani în toamnă m-o luat așeni, criză una după alta. Două nopți dupolaltă, n-am dormit deloc. No, zăc, stai că te tomnesc io pă tine. Nu eram programată să mă duc și dau telefon la fata de-aicea

și zâc „No, io mă duc la doamna doctor să-mi deie trimitere și plec la operație”. „Mamă, da’ cum de te-ai hotărât?” Zâc „Tata noaptea n-am dormit”.

Vă durea acolo?

Vai, făceam niște criză, și tat frică mi-o fost să nu fac încurcătură de mata. Doră până ajung în Cluj îs gata. M-am dus, mi-am luat biletu’ de trimitere, nu știu cum, poate de intimidată sau cum, n-am dormit, m-o găsat sub tensiune și mi-o dat o tabletă doamna doctor de-aicea. Și n-am beut-o până ce n-am vinit acasă. No aicea mă zăce: „Tu mamă, da’ unde te duci? o și sosit fata, zăce unde vrei să meri la operație?” Zâc l-am spus la doamna doctor c-o spus că să mă duc la evreiescul Io la evreiescu’ nu-s învățată, acolo nu mă duc. Mă duc la CFR”. „No, zăce, du-te și la CFR. unde vrei dumneata, numa’ du-te”. No mi-o scris acolo p-amândouă. Și-i, acasă dau telefon la CFR să vedem cine îi de gardă... după-masă. Și chiar am picat chiar pă D... Vai așe mi-o părut de bine, zâc... ni tu, băiatu’ ăsta care m-o operat și cu S. îi de gardă. No și asistenta foarte drăguță zăce: „veniți și vă internați și una-două facem treburile”. No, nici nu mi-o trăbuit trimiterea de la doctor, nici nu mi-o luat-o, că el m-o și, și-o adus de-aminte că m-o operat că i-am spus, zâc „Cu domnu’ doctor S”. Zăce „domnu’ doctor S. îi dus la mare și zăce aveți noroc că îs io aicea și, și io plec peste două săptămâni”. „Vai, zâc, să nu mereți până când mă faceți pă mine și-apoi dup-aia mereți în concediu”. No, m-o și făcut. M-o și făcut, când m-am dus, luni dimi, luni după-masă, așe, luni după-masă, și, m-o și băgat, după-amiază. Cum am ajuns acolo m-o și băgat în perfuzii să mă liniștesc, c-apăi nu vă spun c-am luat tableta și, m-am dus cu cursa, că ginerele nu era acasă și m-am dus cu cursa cu fata. Și zăce: „Mamă, ție ți rău”. Probabil că m-am schimbat la față. „Tu, m-i rău de când am băut tableta aia, doamne pușc-o. Io tat tri șoferi văd în loc de unu’” „Vai mamă, țe-o scăzut tensiunea” „No amu, zâc dă-i pace”. „Zăce, mă duc la șoferu’ să-i zâc să oprească să iei un pic de aer”. „Ba nu. Lasă să ajungă odată, s-ajungă odată”. Zâc „s-ajung în Cluj c-apoi acolo ieu un taxi și

odată îs la spital". No păi am ajuns în Cluj, acolo nu mi-o fost așe rău numa' vedeam în zigzag. No și am ajuns în Cluj, am luat un taxi, și îndată am fost la spital și, era domnu' doctor, s-o dus asistentă, m-o și cunoscut, zăce „Din D. sunteți?” „Din D”. Zăce: „Cu dumneavoastră am vorbit așa-i?” „Da”. „No, zăce, stați că mă duc după domnu' doctor”. O vinit domnu' doctor și, o leg și, m-o și băgat în perfuzii. Zăce „să vă liniștiți o țără și-apoi pornim la analize care îs după masă să le facem și mâine dimineață și poimâine dimineață vă operez”. Așe o și fost. Miercuri dimineața m-o dus, m-am operat și. Da' zăce fata „Vai tu mamă, una-două te-ai dus”. „Io ȝ-am spus, când nu mai pot, lasă că mă duc io”. Că io decât să mă duc ca alți mai bine. Io nu pot suporta salvările. Nu le pot no. Doamne feri să nu ajung în le. De când m-o dus atuncea cu copilu'.

Salvarea v-o dus...

Iee. Și-apoi nu, de-atunci nu mai pot suporta. Zâc mai bine mă duc io. Așe i-am zis și la ginere. „No. Pregătește-te și te du că amu nu aveți nu știu ce de lucru, la serviciu și du-te și te operează și te pune la rând”. Că el o avut un accident și i-o ieșit mațale în piele. Doră să vedeau cum să cade. Am zis „Du-te mă și te operează mă, nu sta să pățști o nenorocire”. No, s-o hotărât și s-o dus și s-o făcut. Apăi vă spun că repede m-o operat D., îndată, el m-o anesteziat de-aicea în jos. Eee da' o trăbuit tata. Doră tata am fost ciur. Tata, și-apoi mi-o pus plasă, treizeci pe treizeci, la burtă, și zăce „Acuma n-o să mai ai probleme, numa' să nu ridici”. No.

Și când o fost treaba asta? Acum doi ani parca ați zis?

Da. În toamnă... în toamnă... n-o fost toamnă... că... în septembrie mere' doctoru' în No, da, și nu, de-atunci n-am nimica.

V-ați ferit de ridicat?

M-am ferit un an de zile. Amu mai ridic așa paste cinci kile, m-ai ridic, cinci kile, că doar nu mă forțează nime' Am găletușile alea mă, și cu ele. Bine că am apă aici mă. Și ne-am băgat-o și în casă, și-n baie, și, no. Și nu mai

ridic.

Da' un an de zile nu...

Nu. Nu. N-am ridicat niciun kilogram de jos, nu, nu. N-am ridicat că, m-am temut, no. Că mi-o explicat medicu'. Zăce: „Fii atentă. O vezi, plasa?” Zăce: „Astea până să umple găurile astea ni de carne, crește pân' le, zăce, să nu ridic, că să rupe, zăce să face așe bucățele și te-nțapă. Și iar trebuiești operată. No păi, amu a șasea oară să mă operez? No. Doamne iartă-mă, că, tăietă am fost destul. M-am grijât. Nici bărbatu' meu nu m-o lăsat. Și amu, fata, bag sama i-o intrat în sânge, când mă vede că prind ceva „Lasă tu mamă jos odată”. I-o intrat în sânge, să nu ridic, să nu, no. Nici apă din fântână nu m-o lăsat să scot, nici nimic, nimica. No, dup-aceea am mai spălat o buleandră, mai așe mă, da' așe să ridic nu, nu. Am făcut de mâncare, dacă-am făcut mai multă, am luat c-o cană și-am pus într-altă oală în șpaiț și, no. Faci cum poți. No, dacă vrei să te grijăști. Dacă nu. Amu io, vă spui drept. Nu mai vreau să mai fiu tăiată. Menghiș atâta mă forțează și-amu că l-o operat pă E., i-o zis și la fată: „Să vie mama dumatăle să facem varicile alea”. Da' nu îmi mai vine să mă duc. Nu îmi mai vine. Uăă, am încercat domniță dragă io cu tat feliu. Da' astea-s moștenire. Astea să moștenesc. Astea să moștenesc. Varicele, cancerul la plămâni, astea să, să se moștenesc. Și ficatu'. exact așe am fost operată la vârsta lu' mama când s-o operat mama de ficat. La ăia ani am fost și io operată. Și frate-mi-o tat la fel.

Deci s-a moștenit de la părinți...

Siigur. Să moștenește. Țsta să moștenește. Apăi mă duc iară, dă-le-n. Mă mai dau cu Lioton, cu, de-astea mă. Mi-o scris un fel iară, când am fost, la operație, un fel de unguent de-ăsta gel. D-apoi așe șod îi zăce că, nu știu să-i zăc. No, și, ăla-i foarte bun, foarte, foarte bun. Mi să mai strâng pulptele așe ni. No, ar trăbui să mă duc, da' mi-i groază. Mi-i groază no, că atâta am fost și, nu mai, și nașteri, și. Io tat, n-o fost omu' meu da' am fost io destul. Am fost de-ajuns. No. Apăi, n-avem ce face.

Sumar

Introdúcere	5
Interviul nr. 1	9
Interviul nr. 2	40
Interviul nr. 3	62
Interviul nr. 4	76
Interviul nr. 5	86
Interviul nr. 6	99
Interviul nr. 7	108
Interviul nr. 8	114
Interviul nr. 9	121
Interviul nr. 10	126
Interviul nr. 11	156
Interviul nr. 12	167
Interviul nr. 13	172
Interviul nr. 14	180
Interviul nr. 15	188
Interviul nr. 16	202
Interviul nr. 17	217
Interviul nr. 18	235
Interviul nr. 19	243
Interviul nr. 20	261
Interviul nr. 21	268
Interviul nr. 22	275
Interviul nr. 23	287
Interviul nr. 24	310
Interviul nr. 25	321
Interviul nr. 26	347
Interviul nr. 27	385
Interviul nr. 28	393
Interviul nr. 29	420
Interviul nr. 30	429
Interviul nr. 31	437
Interviul nr. 32	448
Interviul nr. 33	459
Interviul nr. 34	475
Interviul nr. 35	480